МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Черкаський державний бізнес-коледж

Міжнародна науково-практична конференція

«ЕКОНОМІКА, ОСВІТА, ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ»

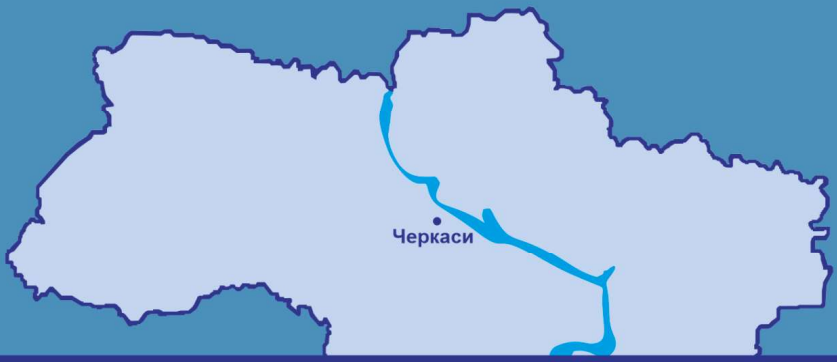

23-24 вересня 2021

www.csbc.edu.ua

Міністерство освіти і науки України
Черкаський державний бізнес-коледж

Ministry of Education and Science of Ukraine
Cherkasy State Business College

ЕКОНОМІКА, ОСВІТА, ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції

ECONOMICS, EDUCATION, TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES"

Materials
of International scientific-and-practical conference

м. Черкаси, 23-24 вересня 2021 року
Cherkasy, September 23-24, 2021

Черкаси – 2021
Cherkasy – 2021

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Черкаського державного бізнес-коледжу
Протокол № 02-21/22 від 22 вересня 2021 р.

Економіка, освіта, технології в контексті глобальних викликів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (23-24 вересня 2021 р. м. Черкаси). — Черкаси: ЧДБК, 2021. — 462 с.

ISBN 978-966-2499-53-7

Матеріали конференції висвітлюють актуальні проблеми розвитку економіки, освіти та технологій в умовах цифрової трансформації глобального простору. Особлива увага приділяється питанням економічного розвитку регіонів в період карантинних обмежень, аналізу сучасних викликів ведення підприємницької діяльності в різних галузях економіки, особливостям фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання та дослідженню правового регулювання суспільних відносин в умовах економічного розвитку державності.
Рекомендовано викладачам і студентам закладів вищої освіти, науковцям і практикам.

Оргкомітет конференції

Співголова – КУКЛІН Олег, професор, доктор економічних наук, директор Черкаського державного бізнес-коледжу, член Наглядової Ради Агенції регіонального розвитку Черкаської області.

Співголова – ДЬЯКОН Роман, академік, професор, доктор інженерних наук, президент Вищої школи менеджменту інформаційних систем, м. Рига, Латвія

Члени оргкомітету:

АЗЬМУК Надія – доцент, д-р екон. наук, заступник директора з навчально-методичної роботи Черкаського державного бізнес-коледжу, голова оргкомітету;

ГОПЄЄНКО Віктор – професор, д-р інженерн. наук, проректор з наукової роботи Вищої школи менеджменту інформаційних систем, м. Рига, Латвія;

КОПИТОВ Ростислав – професор, д-р інженерн. наук, Вища школа менеджменту інформаційних систем, м. Рига, Латвія;

КВАСНИЦЬКА Раїса – д-р екон. наук, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету;

НЕСТЕРЧУК Юлія – професор, д-р екон. наук, професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, декан факультету економіки і підприємництва Уманського національного університету садівництва;

ТАНКЛЕВСЬКА Наталія – професор, д-р екон. наук, завідувач кафедри економіки та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету;

АЛІГАРІЄВ Олімхон – доцент, канд. екон. наук начальник відділу підготовки науково-педагогічних кадрів Вищої школи бізнесу і підприємництва при Міністерстві економічного розвитку і скорочення бідності, м. Ташкент, Узбекистан;

ГРИГОРОЙ Лілія – асоційований професор, канд. екон. наук, декан бухгалтерського факультету Академії економічних наук Молдови, м. Кишинів, Молдова;

КУРБОНОВ Хайрілла – доцент, канд. екон. наук, завідувач кафедри фінансів Ташкентського державного економічного університету, м. Ташкент,Узбекистан;

БАБІЙ Максим – директор Кіровоградського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України;

ДЕРНОВА Ірина – канд. екон. наук, завідувач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу Черкаського державного бізнес-коледжу;

БОРОВИК Тетяна – відповідальний секретар.

© Черкаський державний бізнес-коледж, 2021
© Колектив авторів, 2021

ПЛАТФОРМА 1. ЦИФРОВІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

Азьмук Надія	Інформаційна безпека у цифровій економіці: трудовий аспект	13
Budiakova Olena	Technologies for Forming Key Competencies in the Digitalization of the Economy	14
Булах Ірина	Цифровізація економіки України	16
Шиманська Олена		
Бурковська Анна	Цифрова валюта України: переваги та перспективи розвитку е-гривні	17
Одунтан Дамола Адебайо		
Внукова Наталія	Вплив індустрії 4.0 на розвиток цифрових технологій	19
В'юник Ольга	Пріоритети формування цифрових компетентностей людських ресурсів як чинник забезпечення конкурентних переваг	20
Кіріченко Ольга		
Голячук Наталія	Становлення цифрової економіки України	21
Голячук Сергій		
Hrytsai Liliia	Digitalization of Polish Cities in the Post-COVID Period: the Case Study of the Lublin City	23
Заїка Олена	Відмінні риси цифрової економіки	25
Залозна Таміла	Цифрова економіка: від традиційного маркетингу до ДІДЖИТАЛ-маркетингу	26
Зелена Марія	Інноваційні аспекти мотивації персоналу	28
Міхалець Аліна		
Зелена Марія	Важливість (роль) нетворкінгу в управлінні	30
Міхалець Андрій		
Кенжабаев А.Т.	Некоторые вопросы цифрового Узбекистана	31
Абдуллаев М.Х.		
Косторной Сергій	Цифровізація економічних процесів підприємств	33
Пересипкін Олександр		
Маніло Анастасія		
Линенко Андрій	Діджиталізація банківської системи	35
Діброва Вікторія		
Липов Володимир	ІП як інструмент взаємозв'язку цифрового та інституційного розвитку та зняття суперечності глобалізація / локалізація	37
Лихолат Світлана	Цифровий маркетинг: тренди розвитку	39
Блавт Анна		
Макушок Ольга	Розвиток Digital-брендингу: проблеми та перспективи	41
Дяченко Руслан		
Морозов Роман	Інформаційна економіка, як середовища господарської діяльності фірми	43
Мочеброда Оксана	Етапи переходу до електронного документообігу в організаціях	45
Орловська Ірина	Електронна трудова книжка як крок до цифровізації сфери праці	46
Охрименко Борис	Етапи розвитку точного землеробства	47
Охрімчук Євгеній	Стоп-фактори розвитку технології інтернету речей	49
Rasulova Dilfuza	Exploring E-Commerce Trends in Developing Economies & the Role of Artificial Intelligence	50
Руденко Альона	Цифровізація логістичних процесів як глобальний тренд	52
Волощенко Ольга		

Смолій Людмила	Цифровізація аграрного бізнесу в Україні	54
Хрідочкіна Марина	Стратегічні пріоритети розвитку цифровізації національної економіки	56
Чалюк Юлія	Цифрова конкурентоспроможність України	58
Юшин Сергій	Цифровізація економіки як визначальна складова формування інформаційного суспільства в Україні	61
Yakubovskiy Sergey ***Seleznov Vladyslav***	Cyfryzacja w ukraicskiej i polskiej gospodarkach, ich ryïnice ze wzglкdu mobilnoњci, perspektywy rozwoju	63

ПЛАТФОРМА 2. ВПЛИВ ТА НАСЛІДКИ ВІРУСНОЇ ДИСФУНКЦІЇ НА ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Бурковська Анна ***Бурковська Алла***	Вплив пандемії COVID-19 на стан продовольчої безпеки у світі	65
Ворона Сергій ***Боброва Марія***	Особливості впливу карантинних засобів індивідуального захисту на організм людини	67
Гаркавий Костянтин	Особливості пандемії COVID-19 та психологічні ознаки її наслідків	68
Гунько Вікторія	Математичний аналіз вірусної дисфункції економіки	69
Дейнега Олександр ***Дейнега Інна***	Логістика як фактор підвищення ефективності діяльності закладу охорони здоров'я	72
Дернова Ірина	Пандемія COVID-19: виклики та нові можливості	73
Довганик Надія	Вплив COVID-19 на становлення середнього класу в Україні та світі	75
Завидівська Ольга ***Завидівська Наталія*** ***Гуль Іван***	Аналіз впливу пандемії COVID-19 на молодіжну зайнятість у світі	77
Кострица Василь ***Бурлай Тетяна***	Глобальні підходи до посткризової стабілізації сфери зайнятості та завбачення пандемічних загроз	79
Кричевська Тетяна	Інституційні фактори ефективності фінансового стимулювання економіки в умовах пандемії COVID-19	81
Липов Володимир	Цифрові платформи та парадоксальна природа дисфункціональних наслідків пандемії COVID-19: відносини праці	83
Лях Ірина	Вплив вірусної дисфункції на розвиток екосистеми інноваційного інвестування	86
Нестор Ольга	Особливості впливу пандемії COVID-19 на інфраструктурні проекти публічно-приватного партнерства	88
Петкова Леся	Регіональний розвиток в умовах глобальних викликів	90
Плачковська Олена	Вплив COVID-19 на економіку країн Європейського Союзу	91
Пустовійт Роберт	Інституційна та вірусна дисфункції – вступ до проблеми	93
Сторонянська Ірина ***Беновська Лілія***	Ризики регіонального розвитку в умовах фінансово-економічної турбулентності	95
Хлєбнікова Наталія ***Пивак Дмитро***	Регіональний маркетинг як основа економічного розвитку	97
Фертікова Тетяна	Вплив пандемії коронавірусу на малі підприємства Миколаївської та Черкаської областей	99
Чалюк Юлія	Стратегія соціально-економічного прориву: на прикладі Фінляндії	101
Chumak Anastasiya	Decentralization of Power after the Coronavirus Pandemic	102

Yurevych Nadiia ***Tsekhanovych Victor***	Anti-Crisis Policy of Ukraine in the Context of Overcoming the Socio-Economic Consequences of COVID-19	104

ПЛАТФОРМА 3. ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Бакай Віталій	Економічна безпека підприємництва на основі ефективного використання інформаційних технологій в підприємницькій діяльності	107
Безкоровайна Лариса ***Воронкова Валентина*** ***Череп Алла***	Інфраструктура туризму: стратегія сталого розвитку (управління проєктами, корпоративна культура та бізнес-етика підприємств туризму й гостинності)	109
Бленда Наталія ***Чернега Інна***	Стратегія диверсифікації як напрям розвитку підприємницьких структур	111
Бойко Вікторія	Апітуризм – перспективний напрям розвитку сільського (зеленого) туризму	113
Бойко Людмила	Молодіжне підприємництво – важливий напрям розвитку економіки південного регіону	115
Bohun Maksym	Entrepreneurship as an Integral Part of the National Economy Development	116
Боровик Тетяна ***Глигало Наталія***	Малий та середній бізнес в умовах пандемії COVID-19	118
Бурковська Анна ***Берзлапіна Наталія***	Проблеми участі жінок у бізнесі в Україні	120
Бурковська Анна ***Жердецька Тамара***	Теоретичний аналіз умов розвитку підприємництва в Україні	122
Бурковська Анна ***Калошин Нікіта***	Класичні теорії мотивації як теоретична основа для підвищення ефективності праці	123
Гільорме Тетяна	Сталий розвиток підприємництва у сфері космічної діяльності: ризико-орієнтовний підхід	125
Гмиря Вікторія	Розвиток інноваційних механізмів кредитування аграрного виробництва України	127
Гузенко Олена	Окремі питання рольового та проблематичного аспекту публічного фінансового контролю	128
Диха Марія ***Диха Валерій***	Стратегічні орієнтири розвитку зовнішньоторговельного підприємництва	131
Джигалюк Д.В.	Концепція VBM, як інструмент вартісно-орієнтованого управляння підприємством	133
Іваненко Ірина	Розвиток ресторанної індустрії в Україні в умовах пандемії COVID-19	134
Іваненко Олександр	Необхідність диверсифікації сільськогосподарських підприємств	136
Жмай Александр	Реализация концепции устойчивого развития в Украине на примере проекта EcoNote	138
Журавель Роман	Сутність управління ризиками в сільському господарстві	140
Заїка Світлана	Впровадження інноваційних проєктів в підприємництві на основі цифрових технологій	141
Карнаушенко Алла	Сучасний стан роздрібного товарообороту	143
Керімов Павло	Банкрутства великих підприємств в Україні: частота та основні фактори	145

Коханевич Тетяна ***Якубовська Наталія***	Сучасні виклики розвитку туристичного бізнесу в Україні	148
Крупа Олександр	Сучасна парадигма організації аутсорсингу бізнес-процесів підприємств	149
Курепін В'ячеслав	Фактори формування та використання кадрового потенціалу підприємства	151
Кускова Світлана	Маркетингові комунікації як фактор ефективного розвитку підприємств	153
Литвин Олена	Пріоритетні напрями підвищення конкурентоспроможності транспортної інфраструктури України на світовому ринку	154
Лой Анна	Споживач як основний фактор розвитку підприємств торгівлі	157
Маковоз Оксана ***Обуховський Олександр***	Управління інвестиційною діяльністю підприємства	159
Маліновська Ольга ***Вовк Вікторія***	Соціальне підприємництво як елемент розвитку соціального та економічного сектору економіки	161
Мельничук Ірина	Особливості розвитку вітчизняного ринку довгострокового страхування життя	163
Мерчанський Володимир ***Цатурян Роберт***	Сільське підприємництво як фактор розвитку сільських територій	164
Морозова Ольга	Соціальна відповідальність бізнесу в Україні	165
Мухіна Ірина	Агробізнес України: особливості соціальних процесів	167
Нагорний Євген ***Березова Світлана***	Показники оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства з розроблення товарних інновацій	169
Нікітенко Катерина	Хаотичні інвестиції або ціна, яку Україна платить за відсутність стратегічного планування	171
Ніколайчук Тетяна	Формування індустрії послуг вражень в умовах гео-соціальних обмежень	174
Новіков Володимир	Дослідження теоретичних основ управління вартістю бізнесу в умовах ринкової турбулентності	176
Огнева Алла	Використання досвіду зарубіжних країн в системі стратегізації інноваційного потенціалу кластеризації	178
Огренич Юлія ***Гриценко Олександр***	Сучасний стан та перспективи розвитку підприємств залізничного машинобудування в Україні	180
Огренич Юлія ***Кармазіна Вікторія***	Перспективи розвитку сільськогосподарських підприємств України та особливості використання програм підтримки	181
Орликовський Микола ***Гужа Олександр***	Напрями покращення організації ефективного використання персоналу на малих підприємствах	183
Пасенко Владислав	Міжнародний досвід реєстрації підприємницьких структур	186
Піскова Світлана	Ринок житлової нерухомості:інвестиційна привабливість на сучасному етапі	187
Полях Сергій	Сучасні технології маркетингу в бренд-менеджменті підприємства	189
Приступа Людмила	Вплив коронакризи на функціонування та розвиток вітчизняного страхового бізнесу	191
Попова Ольга	Вимоги ЄС до безпечності та якості агропродовольства	193

Прокопенко Катерина	Перспективи агропродовольчої спеціалізації в умовах глобальних змін споживання	195
Ревуцька Алла	Розвиток малого бізнесу в умовах глобалізації економіки	197
Редько Катерина	Coal Industry of Ukraine: Current State and Prospects of Development.	199
Рибалко Олена ***Бойко Анастасія***	Проблеми рентабельності продукції сільського господарства в Україні	202
Рибалко Олена ***Корохова Марина*** ***Гречка Карина***	Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні	203
Роженко Олександра	Моніторинг біржової торгівлі цінними паперами в Україні, як інструмент управління її розвитком	204
Салтанова Олена	Загальні принципи моніторингу комунальних підприємств в Україні	206
Сидорук Анна ***Чуєва Інна*** ***Жигал Олена***	Методи контролю якості обслуговування в закладах ресторанного господарства	208
Соколюк Сергій	Інноваційні процеси підприємств	209
Стадник Валентина ***Костюк Ірина***	Особливості системи управління розвитком персоналу інноваційно-орієнтованого підприємства	212
Танклевська Наталія ***Шумаков В.О.***	Вплив інновацій на процес управління інвестиціями	214
Тараканов Микола ***Лозова Тетяна***	Логістичні особливості функціонування плодово-ягідного ринку України	215
Ткаченко Сергій ***Урбан Володимир***	Влив політики центральних банків на ринкову економіку	218
Ткаченко Сергій ***Урбан Володимир***	Перспективи розвитку економіки держави через стимулювання виходу компаній та підприємств на фондовий ринок	219
Ткачук Ірина	Моніторинг даних виявлення неоформлених трудових відносин	221
Удова Людмила	Спеціалізація дрібних агровиробників	222
Ус Алла	Основні вектор аналізу та аудиту розвитку торговельних мереж	223
Хомич Лілія	Мотиваційні детермінанти управлінських криз в процесі розвитку підприємницьких структур	225
Чернега Інна ***Бленда Наталія***	Теоретичні основи соціального підприємництва як сучасної форми господарювання	227
Шандова Наталія ***Билим Олена***	Переваги розвитку стійкого туризму	229
Швець Наталія	Трансформація агробізнесу на засадах смартспеціалізації: досвід європейських країн	231
Шильнікова Зоя	Флексибілізація як соціальна інновація на ринку праці	233
Шубравська Олена	Кліматично ефективне аграрне господарювання	235
Юричина Ірина ***Ігнат Аліна***	Щодо розвитку підприємств, які стають на шлях «зеленої» енергетики	237
Яковенко Олена ***Михайлов Іван***	Дослідження методичних підходів до оцінки ефективності функціонування логістичної системи підприємства	239

ПЛАТФОРМА 4. ФІНАНСОВО-ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Андросова Олена ***Барна Альона***	Сучасні підходи до управління банківським інвестиційним портфелем	242
Bielicki Rafał ***Malinowska Irena***	Problematyka Posiadania Tłumików Huku w Polsce	243
Безверхий Костянтин ***Кутузова Владлена***	Особливості здійснення аудиту бюджетного процесу	246
Гриліцька Анжела	Проблеми та шляхи вдосконалення обліку виробничих запасів	249
Горбова Христина ***Гринаш Лілія***	Investment Attractiveness of the oil and Gas Complex of Ukraine	251
Горбунова Анна ***Шевчук Дар'я***	Новації в управлінні кредитними ризиками банку	253
Grabarovschi Ludmila	Conceptual Approaches to the Organization of Managerial Accounting	254
Демченко Іван	Роль страхового захисту в фінансовому забезпеченні сільськогосподарського товаровиробника	256
Доценко Інна	Концептуальні підходи до визначення сутності платоспроможності підприємства	258
Здір Віктор	Фінансове забезпечення діяльності підприємства	260
Квасницька Раїса	Кредитне забезпечення підприємництва банками України	262
Komolov Odiljon	Effective Taxation of Financial Institutions: International Comparison	263
Корчагіна Віта	Економічна безпека підприємств: роль облікової складової	269
Краєвський Володимир ***Костенко Олександр***	Фінансово-облікове забезпечення діяльності підприємств	271
Крот Юлія Миколаївна	Особливості процесу оцінки об'єктів нерухомості та землі в умовах сьогодення	273
Ларіонова Катерина	Кредитування малого та середнього бізнесу: сучасний стан та проблеми розвитку	275
Матвійчук Леся	Особливості управління фінансовою стійкістю підприємств в сучасних умовах господарювання	277
Новосьолова Олена ***Осокін Антон***	Банківські інвестиції в Україні: тенденції та особливості	279
Овод Лариса	Бюджетування витрат як інструмент ефективного управління науково-виробничими центрами стандартизації, метрології та сертифікації України	281
Пасенко Вікторія ***Барвінок Алла***	Переваги та недоліки спрощеної системи оподаткування	283
Пономарьова Наталія	Незалежність як ключова вимога проведення обов'язкового аудиту	285
Posternak Irina ***Posternak Sergey*** ***Posternak Oleksii***	Actual Issues Ensuring Activities Urban Planning Enterprises	288
Протасов Володимир	Особливості обліку зворотної тари в торгівлі	290
Протасов Володимир ***Когоушек Юлія***	Особливості оплати праці у загально-освітній школі	292
Протасов Володимир ***Огородник Анжеліка***	Особливості оплати праці у військовій частині	294

Рибалко Олена ***Сидір Олександра***	Роль та перспективи управлінського обліку в сучасних умовах цифрової економіки на підприємствах	296
Свирида Ольга	Розкриття обліку основних засобів в обліковій політиці підприємства	297
Сидорчук Іванна	Фінансове забезпечення витрат підприємства на внутрішнє інвестування, страхування та стимулювання інноваційного розвитку	299
Черкашина Тетяна	Проблеми збалансованості державного бюджету України в умовах геоекономічних змін	301
Чиж Віра ***Гавриленко Валентина***	Використання блокчейн-технології в обліковому процесі	304
Фімяр Світлана ***Борисенко В.Р.***	Особливості формування біологічних та загальних витрат у сільськогосподарському виробництві	306
Фімяр Світлана ***Годованюк В.В.***	Організаційно - інформаційна модель аналізу капіталу	307
Фімяр Світлана ***Лапай Віктор***	Вдосконалення стратегічного фінансового-планування в умовах сьогодення	308
Хворостян Тетяна	Кредитування, як джерело фінансового забезпечення діяльності підприємств	310
Шавурська Олена	Економічна сутність прибутку як об'єкта бухгалтерського обліку та аналізу	312
Шільвінська Ольга ***Кулик Юлія***	Особливості впровадження електронних лікарняних листків	314
Ярмоленко Віталіна	Ринок IPO в Україні	315

ПЛАТФОРМА 5. ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Баталова Тетяна	Інтегровані курси в системі професійно-технічної освіти в умовах глобалізації	318
Борисенко Олена ***Мустафа Оксана***	English and its Influence on Forming Professional Competencies in Higher Educational Institutions in Ukraine	319
Верещака Валентина ***Бойко Ірина***	Можливості формування іншомовної компетентності в сучасних умовах	321
Воронова Олена	Проблеми якості навчання студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» в умовах глобалізації освітнього простору	323
Годованюк Альона ***Гончарук Каріна***	Вплив глобалізації на освітню траєкторію	324
Дьякон Роман ***Караев Всеволод*** ***Кельсина Дина*** ***Копытов Ростислав***	Построение алгоритмов лояльного сопровождения образовательных организаций	326
Жигадло Олег	Особливості маркетингу освітніх послуг	328
Ivanova Iryna	Academic Skills Formation in the Context of Modern Challenges	330
Йотка Вікторія	Наукова школа професора Олександра Ростовського	331
Йотка Ярослав	Професійна підготовка майбутніх спеціалістів педагогічного профілю	332
Кириченко Тетяна	Вища освіта в умовах глобалізації	334

Колісник Олена	Розвиток вищої освіти в умовах глобалізації	335
Судак Діана		
Красюк Валентина	Комунікація як важливий чинник формування Soft	337
Кабанюк Світлана	Skills у студентів фахової передвищої освіти	
Кузнецова Наталія	Освітнє лідерство як нова управлінська парадигма	340
Куклін Олег	Проблеми та перспективи розвитку регіональних закладів вищої освіти в умовах децентралізації	342
Лазарєва Таїсія	Вища освіта: перспективи розвитку в сучасному суспільстві	344
Лунгол Ольга	Розвиток медичної освіти в умовах глобалізації	346
Суховірська Людмила		
Маліновська Ольга	Особливості функціонування системи освіти України	348
Єзерська Уляна	на сучасному етапі	
Мацькевич Вікторія	Переваги та недоліки дистанційного навчання, як	350
Ленчук Тетяна	глобальної інновації в освіті, пов'язаної з карантинними заходами при пандемії COVID-19	
Ожелевська Тетяна	Місце економічної теорії у формуванні фахівця першого (бакалаврського) рівня вищої освіти	352
Пошивалова Олена	Екстрена дистанційна освіта в умовах пандемії COVID-19	353
Prozorovska Iryna	Actual Problems in Teaching English as a Foreign Language	355
Прохорова Олена	Проблеми викладання історії китайської мови українським студентам	356
Свиридова Тетяна	Сімейна освіта та підготовка фахівців для її забезпечення в умовах демократизації та глобалізації освітнього процесу	357
Солдатова Вікторія	Використання хмарних технологій у діджіталізації	359
Мукановський Ярослав	навчального процесу	
Тенькова Зоя	Формування мотивації у студентів фахової передвищої освіти в умовах глобалізації	360
Титарчук Майя	Вища освіта як фактор соціалізації особистості	362
Чепелєв Олександр		
Токар Андрій	Детермінанти становлення майбутніх поліцейських	364
Ustychenko Svitlana	Formation of Foreign Language Competence: Motives and	366
Hryhorash Oleksandr	Incentives	
Харченко Наталія	Розвиток критичного мислення як ключової навички XXI століття	368
Чиримпей Олена	Mind mapping як інструмент сучасного навчання	370
Бойко М.Г.		
Шевцова Ганна	Розвиток науково-освітньої та інноваційної сфер	372
Швець Наталія	України в контексті євроінтеграції: результати діагностики	
Щербина Світлана	Окремі аспекти патріотичного виховання в Україні, в	374
Фесенко Вікторія	умовах глобалізації освітнього простору	
Яковенко Олена	Суб'єктивні чинники та умови забезпечення	376
Глиба Галина	самореалізації педагога у професійній діяльності	
Яковенко Олена	Сутність внутрішньої системи забезпечення якості та	378
Черня Маріанна	її роль у розвитку закладу загальної освіти	
Ярова Алла	Сучасні підходи до викладання дисципліни «Соціальна відповідальність» для здобувачів вищої освіти (економічне спрямування)	380

ПЛАТФОРМА 6. ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Андрющенко Тетяна	Обзор інформаційних систем класу CRM	382
Бурковська Анна	Аналіз світового ринку робототехнічних систем	383
Тимченко Аліна	хірургічного моделюванн	
Груздо Ірина	Напрями практичного застосування технологій	385
Мічурін Ігор	віртуальної реальності в освіті	
Дідковська Людмила	Використання інформаційних технологій у зрошуваному землеробстві.	387
Захарова Марія	Властивості та показники оцінки ефективності	389
Оліфіренко Віталій	сучасних систем захисту інформаційних ресурсів	
Калугін Дмитро	Використання інформаційних технологій при проведенні судових експертиз	391
Куцевський Сергій	Використання інструментів moodle у процесі підготовки майбутніх програмістів в рамках реалізації концепції smart-освіти	393
Лещенко М.М	Регіональні особливості розвитку технологій на світовому фінансовому ринку	395
Лопаєва Олена	Актуальні питання застосування інформаційних	397
Бойко О.І.	технологій в юридичній науці	
Марченко Станіслав	Технологічний стек компанії Microsoft: сучасний стан та перспективи	398
Михайлюта Сергій	Сучасні можливості типової інформаційної системи як інструменту моделювання в інженерній діяльності та наукових дослідженнях	400
Mozghova Halyna	Website as the Basis of the Information System	402
Nesen Mariia		
Leonenko Karyna		
Столярчук Юрій	Реалізація структури нейронних мереж на FPGA	404
Ткачук Наталія	Досвід використання системи MOODLE у контролі знань студентів-бакалаврів з деяких біологічних дисциплін	405
Товпига Анатолій	Шостий технологічний уклад. Глобалізація інформаційних систем та технологій в межах «трансгуманізму»	408
Хотунов Владислав	Datascience як новий тренд	410
Черниш Світлана	Цифрова довіра як фактор розвитку в умовах глобальних викликів	412
Юричина Ірина	Глобалізаційні процеси в інформаційному просторі:	414
Шамара Олександра	переваги та недоліки	

ПЛАТФОРМА 7. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОСТІ

Анциферова Эдита	Закрепление свободы слова в Древнем Риме и Греции	417
Бочков Павло	Законодавча платформа діяльності релігійних організацій в Україні	418
Бразілій Наталія	Легалізація криптоактивів в системі обліку і звітності в Україні	420

Бурковська Анна ***Бурлаченко Марія*** ***Кіона Аліна***	Проблеми природних пожеж: загроза деревним породам у світі	422
Васильчук Євгеній	Перспективи розроблення законодавства у частині розширення діагностичних та упереджувально-профілактичних можливостей правоохоронних органів щодо запобігання виявам політичного радикалізму в Україні	424
Великий Віктор	Правове забезпечення віддаленої форми роботи персоналу в умовах карантину	426
Гордєєва Тетяна	Місцеві запозичення як джерело доходів місцевих бюджетів в Україні	429
Гузенко Олена ***Павловська Маргарита***	Перспективи державного регулювання банківської діяльності в Україні	431
Гузенко Олена ***Хороленко Юлія***	Державне регулювання банківської діяльності в Україні	432
Кадала Віталій	Судові експерти з питань інтелектуальної власності: сутнісний та правовий аспект	434
Кадала Віталій ***Павловська Маргарита***	Перспективи митної політики в Україні	437
Кадала Віталій ***Хороленко Юлія***	Основні аспекти державної митної політики в Україні	438
Коломієць Олександр ***Коломоєць С.Д.***	Проблеми забезпечення безпеки навчальних закладів системи освіти в Україні в умовах ведення гібридної війни	440
Котковський Володимир ***Воропаєва Ірина***	Роль патрульної поліції в сучасній державі	444
Кулик Ярослав	Проблеми здійснення публічного управління у сфері фізичної культури та спорту: законодавчі недоліки	446
Куксенко Сергій	Закон України про «податкову амністію» як крок до стимулювання детінізації доходів, посилення фінансової та податкової прозорості	447
Нікішина Оксана ***Зеркіна Оксана***	Особливості митного регулювання товароруху на ринку зернових і хлібних продуктів України	449
Новікова Марія	Проблемні аспекти закріплення принципу добросовісності у цивільному законодавстві України	452
Плюта Ірина	Актуальні питання правового забезпечення конкуренції в електропостачанні	454
Разумова Ганна	Вплив регуляторної політики на розвиток національної економіки	456
Сахно Тетяна	Генезис правової регламентації територіальних перетворень в Україні	458
Хрідочкін Андрій	Актуальні проблеми реалізації правових засад державного регулювання в економічній сфері України	460
Чкан Ірина	Сенсор життя країни – фінансовий моніторинг	462
Чумак Анастасія	Порівняльно-правовий аспект організації місцевого самоврядування у зарубіжних країнах	463
Шавлак Марина	Проблеми нормативно-правового забезпечення реалізації державно-приватного партнерства в сфері інновацій	466

УДК 331.103.2:349.2+004

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: ТРУДОВИЙ АСПЕКТ

Азьмук Н.А.,
доктор економічних наук,
доцент, заступник директора
azmukna@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Важливою ознакою цифрового суспільства є доступність значного масиву інформації. Цифрові технології спрощують доступ до інформації, скорочують час на її отримання, опрацювання, передавання. Поряд з позитивним впливом інформаційні потоки здійснюють деструктивний вплив на особистість. Прикладами такого впливу може бути шахрайство, крадіння та неправомірне використання особистих даних, маніпулювання поведінкою особи, спонукання до протиправних дій тощо.

За даними опитування Міністерства цифрової трансформації України 34% українців у віці 18-70 років стали жертвами шахрайських дій через Інтернет. Частка молоді у віці 10-17 років, яка зазнала негативний вплив шахрайських дій через необережне використання Інтернету значно більша та складає 49,5%. Найбільше респонденти потерпали від фішинга (шахрайських повідомлень) – 21,2%; фармінга (перенаправлення на шахрайські сайти з запитом доступу до особистої інформації) – 9,7%, використання банківських карток шахраями – 9,6%, злому акаунтів у соціальних мережах, або електронної пошти – 8,7%, втрати або пошкодження документів через віруси – 8,5% [1].

Інформаційна безпека кожного громадянина залежить від інформаційної безпеки держави. Інформаційна безпека індивіда відзеркалює здатність держави щодо формування безпечного інформаційного середовища, його моніторингу та регулювання.

Основними напрямами цифровізації трудової сфери є: цифрова організація бізнес- і трудових процесів (цифрові торговельні майданчики, цифрові офіси, трудові цифрові платформи); заміщення людської праці цифровими технологіями (штучний інтелект, роботизація виробництва); цифрова мобільність працівників (переміщення працівника за межі офісу, міста, країни). Ці процеси трансформують структуру ринку праці, формують попит на дистанційну цифрову зайнятість і віртуальну взаємодію між суб'єктами ринку праці.

Це зумовлює виокремлення соціально-трудового аспекту людської діяльності для окремого захисту в цифровому середовищі.

Передумови виокремлення інформаційного захисту трудової діяльності пов'язані з таким: *по-перше*, розвиток та поширення зайнятості через платформи як всередині країни, так і за її межами, внаслідок цифровізації економіки. України «посіла перше місце в Європі та четверте місце у світі з зайнятості на цифрових платформах, що вимірюється за сумою фінансових потоків та кількістю завдань, виконаних на таких платформах» [2].

Цифрові платформи руйнують територіальні обмеження, сприяють глобальному перерозподілу робочої сили та обумовлюють появу нового типу інформаційних загроз у соціально-трудовій сфері.

По-друге, карантинні обмеження на COVID-19 прискорили темпи та збільшили обсяги використання зайнятості у цифровому форматі, коли всі процеси від отримання замовлення, його виконання, передачі та отримання винагороди відбувається дистанційно за допомогою ІКТ. На окремий захист потребують насамперед самозайняті особи, які практикують цифрову зайнятість. Саме ця категорія осіб, має самостійно забезпечувати інформаційний захист своїх персональних даних, результатів своєї праці та прав інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Цифрова грамотність населення України. *Міністерство цифрової трансформації України*. 2019. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/585-cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2019_compressed.pdf (дата звернення: 11.09.2021).

2. Зайнятість через цифрові платформи в Україні. Проблеми і стратегічні перспективи. МОП. 2018. – URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_635371.pdf (дата звернення: 11.09.2021).

UDC: 330.47:378:37.01:001.9

TECHNOLOGIES FOR FORMING KEY COMPETENCIES IN THE DIGITALIZATION OF THE ECONOMY

Budiakova O.
candidate of economic sciences,
Senior Lecturer of the Department of Economics and Services,
budyakova.oy@knutd.edu.ua
Kyiv National University of Technology and Design
Kyiv, Ukraine

Technological changes have made serious adjustments both in the formation of the global economic system and in the economy of individual markets and enterprises. Organizations of all types and sizes already rely on digital or information and communication technologies to stay competitive. Because of the importance and prevalence of information and communication technologies, business leaders need to be able to manage digital resources and infrastructure. However, despite the fact that many organizations have already joined the "digital race", not everyone understands how to integrate into the new digital reality.

The formation of key competencies during the formation of the digital state plays an important role and has a certain specificity, because soon there will be no area of activity in which would not be used or underlying the competence in the field of information and communication technologies [1; p. 235].

Only the possession and constant development of key competencies in this field will help to adapt and function normally in the modern world. The best companies – the so-called "digital elite" (Digirati) – combine activity in the field of digital technology and progressive leadership, making the transition from simply using information and communication technologies to business transformation, using modern strategies for enterprise personnel management [2; p. 175]. This is what is called "digital maturity". Companies differ significantly in this respect, and those that are more mature in terms of digital technology outperform their competitors in business.

Analysts from Capgemini Consulting and MIT Sloan School of Management analyzed more than 400 large companies from various industries to understand what digital business means to them. The results of the study showed that the application of new technologies and management techniques financial indicators depend as follows:

- companies that actively use technology and new management methods, on average 26% more profitable than their competitors;
- organizations that invest a lot in digital technologies, but at the same time pay little attention to management, have financial indicators 11% lower;
- more conservative companies, which only improve management, receive a plus 9% of profits, but can potentially buy three times more with digital technology;
- Those who have not yet chosen a development strategy have negative financial indicators compared to other market players - minus 24%.

According to the results of the study, the obvious conclusion is that today we need people who

are able not only to carry out digital transformation, but also to develop new business models for digital enterprises [3; p. 137]. Thus, the digital transformation and digital economy requires new professionals with other skills and key competencies, which inevitably entails reforming the education system, the emergence of modern technologies in higher education and offering current educational programs in the market of educational services.

The organizational structure of transformed companies is becoming more flexible. New positions are emerging, including top-level positions such as CDO (Chief Digital Officer) or, for example, Digital Recruitment Director.

Requirements for the competencies of "old" employees are changing: the director of development must increasingly own technology, and the content producer – to work with statistics and analytics of attention [4; p. 12]. Narrow specializations are no longer valued. The importance of additional professional training and retraining is growing. The key task of internal communications is the development of the cultural environment of digital transformation and the organization of employee interaction. The technical work of the "personnel officer" will be set aside for programs based on big data and machine learning. He is replaced by an HR manager focused on the company's human capital and employer brand development [5; p. 50].

The CEO's task is not only general management and increasing the capitalization of the business, but also the formation of the company's vision in the digital economy and the confident transmission of this method to employees and stakeholders. It is difficult to imagine the success of transformation in an organization that relies on rigid subordination, conservative decision-making models, bureaucratization of processes. Maximum collaboration, joint creativity, peer-to-peer communication and strengthening of horizontal ties within the organization are much closer to the modern, digital world [6; p. 6]. On the other hand, big data and artificial intelligence technologies transform the user experience and allow you to dramatically increase profits. This means the emergence of new tasks for external communicators: marketers, PR and sales professionals. The role of attention analytics, point work with the client and digital marketing is growing. In particular, PR professionals and marketers can measure the effectiveness of communication based on business indicators and adjust the information campaign to the best of each emotion of the individual user. External communication becomes not just positive or negative – it becomes "smart" in the digital world.

The digital transformation has made it possible to combine PR and analytics. Brand strategy can now be measured by both qualitative and quantitative indicators. Another observed effect of digital transformation - new formats and places of content presence, due to the fact that the audience spends more and more time online. To stay ahead of the competition in tomorrow's digital economy, it is necessary to develop staff competencies today.

It is expedient for higher education institutions to improve and update educational programs together with stakeholders. In cooperation with the Free Economic Zone, industry and IT sector, it is necessary to identify a number of educational activities, standards, skills: soft and hard competencies required in the digital economy, in accordance with international and national educational standards and based on experience and examples of similar educational programs.

Thus, in the context of the current circumstances, the formation of key competencies is given a special role, because they are the beginning of digital development. New knowledge, as well as dynamism, manageability, adaptability, mobility, innovation, are systemic elements of a new type of competition – hypercompetition, which emerged as a result of the digital economy.

References

1. Mykola Denysenko, Olena Budiakova MODERN STRATEGIES PERSONNEL MANAGEMENT IN THE EPOCH OF THE DIGITAL ECONOMY. Digital economy and digital society: Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology Monograph 22. Wydawnictwo Katowicach, 2019. P. 234-242.

2. Денисенко М.П., Будякова О.Ю. Сучасні стратегії управління персоналом підприємств. *Приазовський економічний вісник.* 2018. № 5(10). С.175-181.

3. Денисенко М.П., Будякова О.Ю., Волощук Ю.В. Зарубіжний досвід управління персоналом. *Вчені записки Університету «КРОК» (економічні науки)*. 2019. № 2(54). С. 137-144.

4. Денисенко М.П., Будякова О.Ю. Підвищення індексу людського капіталу – важлива складова інноваційної кадрової політики підприємств. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 11–17.

5. Денисенко М. П., Шапошнікова О. М., Будякова О. Ю. Сутність та роль інвестиційного бізнес-планування в сучасних умовах господарювання. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №1(53). С. 46-50.

6. Budiakova O., Tsarenok D. INNOVATIVE SOLUTIONS FOR ENTERPRISE PERSONNEL IN THE DIGITAL ECONOMY. *Innovative solutions in modern science.* 2019. №6 (33). P. 5-18.

УДК 65.011

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Булах І.І.,
викладач-методист
Bulah_Ira@meta.ua
Шиманська О.В.,
викладач-методист
s.olena.v12@gmail.com
Відокремлений структурний підрозділ
Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу УНУС,
м.Умань, Україна

В умовах третьої хвилі глобалізації важливу роль в розвитку країн відіграє цифрова економіка, найголовнішим фактором якої є інформація та знання, а також шляхи доступу до них. По всьому світу частка традиційної економіки зменшується, а цифрової — збільшується, надаючи могутні переваги для країн та бізнесу.

Цифрова економіка створює нові продукти, формує нові потреби, а швидкість і обсяг отримання інформації збільшуються з кожним днем. Всі ці процеси відкривають значні можливості для створення і розвитку бізнесу, заснованого на нових технологічних рішеннях або бізнес-моделях, які не застосовувалися раніше. На сучасному етапі розвитку світової економіки все більше уваги приділяється цифровим технологіям та електронному бізнесу. Сюди спрямовуються інвестиційні потоки та тут накопичуються людські та фінансові ресурси світу.

Сьогодні Україна знаходиться на унікальному етапі розвитку, коли є шанс зробити так званий «цифровий стрибок» у ключових сферах економіки. Тобто, швидко перейти на новий щабель розвитку в цих сферах, минаючи проміжні стадії, і почавши використання відразу сучасних систем, минаючи кілька поколінь технологій.

Нині підприємства і цілі галузі вибирають для себе шлях цифровізації розвитку як єдину можливість відповідати умовам навколишнього світу, що нестримно змінюються.

Завдяки цьому цифрова трансформація промисловості, роздрібної торгівлі, державного сектора і інших сфер вже сьогодні міняє життя кожної людини і кожного підприємства. Цифрова економіка характеризується як інноваційна і динамічна, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності суспільства, дозволяючи підвищити ефективність та конкурентоспроможність окремих підприємств, економіки загалом та рівень життя населення.

Цифрова економіка переплітається з традиційною економікою, роблячи чітке розмежування все складнішим. Адже основними продуктами цифрової економіки є ті ж самі товари і послуги традиційної економіки, однак вони надаються за допомогою комп'ютерного обладнання і цифрових систем на кшталт глобальної мережі Інтернет [1,с.12].

Цифрова епоха вже настала, і бізнес міняється швидше, ніж коли-небудь раніше, тому бізнесу не можна ігнорувати тенденції, які на даний момент формуються і набирають оберти. За таких умов підтримка конкурентоспроможності підприємств вимагає його постійної модернізації, адаптації і розвитку на принципах цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Апалькова В.В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України/ *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія «Менеджмент інновацій». 2021. Випуск 4. С. 9-18.
2. Кубів С. Цифрова економіка. Про нові можливості для України. URL: https://nv.ua/ukr/opinion kubiv/tsifrova-ekonomika-pro-novimozhlivosti-dlja-ukrajini-2282520.html.

УДК: 336.743

ЦИФРОВА ВАЛЮТА УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ Е-ГРИВНІ

Бурковська А.І.
асистент кафедри менеджменту та маркетингу
anna.burkovskaya12@gmail.com
Одунтан Д.А.
здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
bayoodun@gmail.com
Миколаївський національний аграрний університет
м.Миколаїв, Україна

Ми живемо в часи стрімкого розвитку цифровізації (англ. digitalization), яка стає найважливішим фактором економічного зростання економіки будь-якої країни і характеризується появою інноваційних продуктів, в тому числі для здійснення платежів. Саме тому багато центробанків досліджують можливість випуску ними власної цифрової валюти, так званої ЦВЦБ – цифрової форми існуючих фіатних грошей, яка випущена центральним банком і є законним платіжним засобом [1]. З метою підвищення рівня фінансової інклюзії, зменшення частки готівкових розрахунків в обігу, пришвидшення, зручності і прозорості платежів, Національний банк України в 2016-2018 р. одним із перших центральних банків у світі почав досліджувати можливість випуску цифрової валюти центрального банку (CBDC) – е-гривні, як інноваційного, захищеного інструменту для здійснення роздрібних платежів. В межах пілотного проекту було проаналізовано досвід інших країн [3], досліджено правові аспекти, проведено проектування оптимальної бізнес моделі. Протягом практичної частини Пілотного проекту Нацбанком було випущено в обіг обмежену кількість е-гривні (у еквіваленті 5 443 грн), а учасники проекту здійснили наступні операції: створювали власні е-гаманці, поповнювали їх безготівковим способом, здійснювали перекази е-гривні між гаманцями (P2P переказ) та інші. Детальний опис та підсумки Пілотного проекту викладені в розділах 4-5 аналітичної записки [4]. Закон України «Про платіжні послуги» № 1591-IX (Закон № 1591-IX) був прийнятий 30.06.2021 року та вводиться в дію лише 22 липня 2022 року. Він регламентує загальні принципи випуску цифрових грошей Національним банком України, визначає національну цифрову валюту як електронну форму грошової одиниці України, емітентом якої є Нацбанк України [2;7]. Документ встановлює, що е-гривня є законним засобом платежу на території країни. У світовій практиці це один із перших кейсів, коли суть ЦВЦБ і повноваження регулятора прописані в законодавчому документі України.

Аналізуючи вищенаведені дані, потрібно зазначити наступне:

- е-гривня як засіб для здійснення миттєвих роздрібних платежів фізичними особами може стати альтернативою наявних засобів та інструментів роздрібних платежів – готівці, платіжним дорученням, платіжним карткам та електронним грошам;
- перевагами е-гривні є простота використання, безпечність, (погашення і розрахунки гарантуються Національним банком), швидке отримання статусу користувача, швидкість розрахунків;
- враховуючи, що Пілотний проект мав обмежений перелік операцій та коло користувачів, а також невелику кількість здійснених транзакцій, він не дав можливості у повному обсязі оцінити привабливість та потенційний рівень залученості населення України до такого інструменту [5; 8].

Отже, можемо дійти висновку, що найперспективнішими для дослідження та потенційного впровадження можуть бути:

1) е-гривня для роздрібних безготівкових платежів із можливим функціоналом "програмованих" грошей та можливістю здійснення цільових соціальних виплат;

2) е-гривня для здійснення операцій у сфері, пов'язаній з обігом віртуальних активів (наприклад для обміну, забезпечення випуску та інших операцій з віртуальними активами);

3) е-гривня для транскордонних платежів.

Та все ж, на сьогодні важко прогнозувати, яка кількість громадян України стане користувачами е-гривні. Більш того, е-гривня може бути розглянута як "disruptive technology", оскільки потенційно може суттєво змінити екосистему платіжного ринку України та перерозподілити наявні ролі учасників ринку. Крім цього, впровадження е-гривні неможливе без значних інвестицій та часу на модернізацію платіжної інфраструктури для такого інструменту, оскільки український ринок платіжних послуг характеризується високим рівнем конкуренції, концентрації та сформованою інфраструктурою. А для того, щоб е-гривня стала дійсно масовим продуктом, існує необхідність її популяризації та просування серед населення.

Важливо відмітити, що в контексті інтеграції зі світовою економікою впровадження цифрової гривні сприятиме поглибленню процесів взаємодії з глобальною економікою [6], створенню інноваційних технопарків, розвитку передових інформаційних технологій з метою подальшого їх використання в економіці України, тому впровадження і використання такого інноваційного інструменту як е-гривня , дозволить нашій країні більшою мірою відповідати високим стандартам та вимогам стрімко зростаючої цифрової реальності.

Список використаних джерел

1. Батракова Т. І. Проблеми та перспективи розвитку електронних грошей в Україні. Мукачівський державний університет. 2016. № 7. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal. (дата звернення: 16.09.2021).

2. Закон України «Про платіжні послуги». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text. (дата звернення: 16.09.2021).

3. Сеницц П. М., Кравець В.М., Мішенко В. І., Махаєва О.О. та ін. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 10. К:Національний банк України, Центр наукових досліджень. 2008. 145 с.

4. Аналітична записка. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Analitichna_zapiska_E-grivnya.pdf?v=4. (дата звернення: 16.09.2021).

5. Результати опитування щодо можливості впровадження е-гривні. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/E-hryvnya_2021.pdf?v=4. (дата звернення: 16.09.2021).

6. Для чого Україні цифрова гривня. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2021/07/6/675679/. (дата звернення: 16.09.2021).

7. Е-гривня та інтеграція українського платіжного ринку з Європейським: Парламент ухвалив відповідний законопроект. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/e-grivnya-ta-integraciya-ukrayinskogo-platizhnogo-rinku-z-yevropejskim-parlament-uhvaliv-vidpovidnij-zakonoproekt. (дата звернення: 16.09.2021).

8. Стратегія цифровізації економіки. URL: https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html. (дата звернення: 16.09.2021).
УДК 004:330.341.1

УДК 004:330.341.1

ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Внукова Н.М.
доктор економічних наук, професор
провідний науковий співробітник
ufp2007@meta.ua
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ
м.Харків, Україна

Розвиток цифрових технологій з урахуванням світового досвіду окреслює необхідність ґрунтовного аналізу регулювання господарської діяльності у сфері Індустрії 4.0. Вченими відзначено, що розвиток інтелектуалізованих виробництв, а саме віртуалізація та діджиталізація дозволяє їм швидко та якісно змінюватися за короткий проміжок часу. Такі приклади є у Харкові через розвиток регіональних центрів промислової модернізації і кластерів.

Вчені доводять значення інноваційних кластерів, то їх виключну необхідність розвитку та природне включення в національну економіку [2]. Можна погодитися з тим, що на початковому етапі реалізації заходів Індустрії 4.0 через кластерну політику доцільним є заохочення державою розвитку цифрових технологій [1].

Портал ЄС визначає промислові кластери як групи спеціалізованих підприємств, часто малі та середні підприємства та інші пов'язані суб'єкти підтримки, які знаходяться в тісній співпраці. Разом вони можуть бути більш інноваційними, створювати більше робочих місць та реєструвати більше міжнародних торгових марок та патентів, ніж поодинці [3]. На це спрямовані рекомендації ЄС із розширеної та віртуальної реальності. На цьому ж порталі постійно проводиться моніторинг цифрових трансформацій, отже, запровадження означених інновацій у розвитку кластерів супроводжується поширенням застосування цифрових технологій.

Портал кластерів ЄС надає інструменти та інформацію про європейські ініціативи для створення більшої кількості кластерів світового рівня у ЄС.

Для визначення напрямів розвитку нових сучасних , зокрема, віртуальних технологій в НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ разом з ХНЕУ ім.С.Кузнеця проведене опитування 40 респондентів віком від 18 років, поділених на три групи, які мали різні напрями діяльності, зокрема, трохи більше 40% здобувачі вищої освіти. На питання «Що є Індустрія 4.0?» відповіді поділились наступним чином: індустріальна революція – 60%, кіберфізична система - 15%, єдність машин і персоналу – 15%, індивідуалізація замовлень – 7,5%, інше – це віртуалізація світу. Отже, оцінка респондентів щодо технологій Індустрії 4.0 не була пріоритетною щодо цифровізації змін. При встановленні пріоритетності базових технологій змін цифровим екосистемам перший пріоритет надали тільки 18% відповідей, тоді , як складним інформаційним системам удвічі більше. І ще 12% - аналітиці великих даних. Це складає майже дві третини першої пріоритетності цифрових технологій, отже, запровадження інтелектуалізованих виробництв не може відбуватися без цифровізації.

Висновок: становлення Індустрії 4.0 впливає на розвиток цифрових технологій, стимулом для цього є кластерні ініціативи щодо запровадження інновацій, зокрема, віртуальних.

Список використаних джерел

1. Внукова Н.М. Управління взаємодією суб'єктів господарювання у цифровій економіці. *Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклики:* збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мукачево, 6-7 квітня 2021 р.). Мукачево: МДУ, 2021.С.157-159.
2. Орлова-Курилова О.В. Інноваційний кластер як органічний елемент національної економіки *Актуальні проблеми економіки.* 2019. №9 (219), С.59-66. URL: https://eco-science.net/archive/2019/APE-09-2019/9.19_topic Orlova-Kurilova%20O.pdf
3. Industrial cluster policy. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry /policy/ cluster_ en

УДК: 331.3

ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

В'юник О. В.
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
alionatkachuk2017@ukr.net
Кіріченко О. В.
кандидат економічних наук, асистент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності olgasuper2003@ukr.net
Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

В умовах активного впровадження цифрових технологій в усіх сферах економіки і життя суспільства відбувається суттєва трансформація як ринку праці в цілому, так і вимог до якісних характеристик людських ресурсів. Підвищується значущість таких навичок, як здатність до інтенсивного використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій, збору, аналізу та обробки значних обсягів інформації, креативне мислення, комунікабельність, стресостійкість, прагнення до безперервного професійного розвитку та ефективної роботи у команді. У свою чергу, впровадження досягнень четвертої промислової революції, автоматизації та роботизації, новітніх цифрових технологій та дистанційних форм трудової діяльності у майбутньому все більшою мірою призводитиме до зниження попиту на працівників багатьох професій за одночасного зростання затребуваності на ринку праці фахівців сучасних спеціальностей.

Цілком слушним є висновок, що поширення цифрових технологій зумовлює потребу у розвитку цифрових навичок персоналу для переважної більшості робочих місць (інженерія, медицина, архітектура, бухгалтерський облік, мистецтво тощо) [5].

В контексті цифровізації виокремлюють такі базові компетентності людських ресурсів: цифрове мислення, проєктне мислення, когнітивне управління, образне мислення, віртуальне співробітництво, адаптивне та нестандартне мислення, трансдисциплінарність [1]. До складу цифрових компетентностей можуть бути віднесені декілька блоків: інформаційна грамотність, комунікація та взаємодія, цифровий контент, безпека та вирішення проблем [4]. Важливим з практичної точки зору є розподіл цифрових компетентностей на три рівні: цифрове громадянство, цифрова творчість та цифрове підприємництво [2]. До складових інноваційної компетентності науковці відносять творчість, підприємливість, передбачення та врахування перспектив, прогнозування, управління змінами [3].

Особливої уваги потребує питання інтенсифікації трудової мобільності в умовах сьогодення, як фізичної, так і віртуальної. З точки зору мобільності, найбільш конкурентоспроможними є людські ресурси, що здатні конкурувати на глобальному ринку

праці. Проте це призводить до масового відтоку кваліфікованих працівників до розвинених країн світу і територій, створюючи певні загрози кадровій безпеці держав і регіонів з більш низьким рівнем соціально-економічного розвитку.

Тому, для вирішення проблем кадрового забезпечення, зусилля усіх груп зацікавлених сторін (органів державної влади і місцевого самоврядування, бізнесу, територіальних громад та ін.) мають бути спрямовані на створення умов для гідної оплати праці та належної якості життя, розвитку соціальної інфраструктури, сталого розвитку територій (на основі балансу економічних, соціальних та екологічних пріоритетів), реалізацію програм підтримки молоді, запровадження smart-технологій у житлово-комунальній, побутовій, транспортній та інших сферах.

Отже, до пріоритетних напрямів формування цифрових компетентностей людських ресурсів в умовах сьогодення слід віднести, по-перше, розвиток навичок щодо застосування інформаційно-комунікативних і smart-технологій, засобів захисту інформації у віртуальному просторі, користування мережами інформаційної взаємодії. По-друге, важливе значення має розвиток особистісних і ділових якостей людських ресурсів, включаючи гнучкість, адаптивність, рівень емоційного інтелекту, креативність, аналітичні здібності, комунікативні навички, управління знаннями та управління змінами.

Список використаних джерел

1. Акіліна О.В., Ільїч Л.М. Конкурентоспроможність робочої сили ІТ-сфери через призму трансформацій ринку праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2018. Вип. 18(1). С. 10-16.

2. Глазунова О.Г., Саяпіна Т.П., Корольчук В.І., Волошина Т.В., Касаткіна О.М. Цифрова компетентність майбутніх фахівців з економіки: етапи формування. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки.* 2021. Вип. 16. С. 53-77.

3. Гриневич Л.М., Морзе Н.В., Бойко М.А. Наукова освіта як основа формування інноваційної компетентності в умовах цифрової трансформації суспільства. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2020. Т. 77, №3. С. 1-26.

4. Гриценко О.А. Цифрова економіка: сучасні виклики для економістів та правознавців. *Економічна теорія та право.* 2018. №2. С. 77-90.

5. Каліна І.І. Концептуальні засади цифрової компетентності персоналу в нових конкурентних умовах. *Економіка і управління.* 2019. №4. С. 61-68.

УДК 004.09

СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Голячук Н.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту
golyachuk.natalia@gmail.com
Голячук С.Є.
кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
завідувач кафедри технологій і обладнання харчових виробництв
s.golyachuk@gmail.com
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна

В Україні поставлено завдання широкого розвитку цифровізації. «Замість вибіркової цифровізації, що покращує якість певних систем чи сфер життя громадян, Україна має рухатися до повного переходу на цифрові технології: цифровізація країни має бути комплексною, а не

точковою! «Клаптиковий» підхід до використання цифрових технологій не допоможе отримати суттєві переваги для економіки та громадян України» - таке завдання поставлено на форумі Digitalization: business talk, open opportunities, який відбувся в червні 2019 р. [1] .

Перші кроки до розвитку цифрової економіки були зроблені Кабінетом Міністрів України ще у 2013 році Розпорядженням «Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», в якому були визначенні мета, завдання та принципи створення інформаційного суспільства та окреслені напрями реалізації Стратегії [2].

У 2015р. Україна приєдналася до Декларації першого засідання міністрів «Східного партнерства ЄС» з питань цифрової економіки. Необхідність інтеграції цифрових ринків країн Східного партнерства в єдиний європейський простір викликана появою ініціативи «Гармонізація цифрових ринків», до реалізації якої також залучена Україна. Названа ініціатива передбачає необхідність синхронізованого розвитку кожної окремо взятої сфери цифрового ринку України в рамках політики Східного партнерства [3, с.229, 230].

У грудні 2016 року був розроблений Проект «Цифрова адженда України 2020» в якому було зазначено, що ««цифрова» трансформація стане основою життєдіяльності українського суспільства, бізнесу та державних установ, стане звичним та повсякденним явищем, стане нашим ДНК, нашою ключовою аджендою на шляху до процвітання, стане основою добробуту України» [4].

Формальним підтвердженням старту формування політики у цифровій сфері стало прийняття на початку 2018р. «Концепції розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018-2020рр.». Документ містить основні цілі та принципи цифрового розвитку країни, а також індикативний план їх реалізації. Концепція розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018- 2020рр. передбачає здійснення заходів із впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери для проектів цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій. Головною метою цифровізації визначено «у досягненні цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні». Основні цілі цифрового розвитку зазначені у Концепції, передбачають, що підсумком її виконання має стати зростання ВВП на 5% [3, с.232].

Цифровізація – другий за пріоритетом розділ затвердженої КМУ Програми дій уряду у червні 2020 р. Серед заходів програма передбачає виконання завдань: 1.Розвиток адміністративних послуг та їх цифровізація. 2. Інформатизація суспільства. 3. Сприяння розвитку ІТ-бізнесу. 4. Цифрова грамотність українців. Впровадження Програми дій ставить за мету отримання таких результатів: 95% громадян, сільських домогосподарств та закладів соціальної інфраструктури і органів місцевого самоврядування повинні мати швидкісний доступ до мережі Інтернет [5, с.12-15].

Ще одним важливим документом, прийнятим у квітні 2021 року є «Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери». В ньому зазначено, що «Єдина інформаційна система соціальної сфери призначена для накопичення, зберігання та автоматизованого оброблення інформації щодо соціального захисту та соціальної підтримки населення». І розміщена система на порталі «Дія» для забезпечення дистанційного доступу громадян до всіх послуг, які надаються відділам соціального захисту [6].

Таким чином, в Україні створюється нормативно-правове підґрунтя для впровадження цифровізації у всі сфери діяльності та побуту населення.

Список використаних джерел

1. Цифровізація країни має бути комплексною, а не точковою. URL:https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2715607-ukraina-mae-ruhatisa-do-povnogo-perehodu-na-cifrovi-tehnologii-radnik-zelenskogo.html

2. Розпорядження КМУ «Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15 травня 2013 р. №386-р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text

3. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

4. Проект «Цифрова адженда України 2020» URL:https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf

5. Програма діяльності кабінету міністрів України. Червень, 2020 р. URL:https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf

6. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери. Постанова КМУ від 14 квітня 2021 р. №404. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text

UDC: 304.659

DIGITALIZATION OF POLISH CITIES IN THE POST-COVID PERIOD: THE CASE STUDY OF THE LUBLIN CITY

Hrytsai L.
Magister of International Relations
PhD candidate in Political Science
LillaHrytsai@gmail.com
Maria Curie-Skłodowska University
m. Lublin, Poland

The Polish Economic Institute prepared a special report entitled “Polish cities in the time of a pandemic” [6]. The report summarizes the results of surveys conducted among 522 Polish cities, which constitutes 55% of all cities in Poland. The characteristics of the analyzed centers are varied, including both local multifunctional centers, supra-local centers, as well as agglomeration cities and core cities of the metropolis. Based on the data provided by city representatives, there were distinguished the following four classes of cities based on their socio-economic situation: (1) very bad, (2) bad, (3) good and (4) very good [1, p. 3].

The COVID-19 pandemic weakened Polish urban centers, but at the same time it made them willing to invest. In 79% out of 522 surveyed cities, the financial situation has deteriorated – 80% of cultural centers and 75% of sports and recreation centers have started to function worse. Almost half (47%) of the cities experienced a decline in the area of business conditions, and 44% of urban areas point to the deterioration of the living conditions of the inhabitants. At the same time, due to the pandemic situation, cities implement remedial measures – 26% of them improved sanitary safety, and 45% of the cities announced investments in the digitization of social services. Half of the centers were included in the group characterized by a bad situation, and 27% of cities were identified are in a good position. Every tenth city surveyed was in a very bad situation, while 13% are in a very good situation [2, pp. 7-9].

The financial and economic effects of the COVID-19 pandemic turned out to be very severe for Polish cities. The vast majority of urban areas experienced a deterioration in the budget situation and a quarter of them plan to reduce spending on culture and sport. On the other hand, we see a desire to build resilience through investment. However, the implementation of ambitious investment plans is associated with debt, 36% of cities plan to increase the financing of investment plans in 2021. Digitization is among the investment priorities. In the case of cities over 100,000 residents as much as 81% of respondents declare an increase in activities in the area of digitization of their services. In a case of the strategies for towns, digitization is not that important, which on the one hand may result from a narrower scope of their public tasks, and on the other, it shows that in the long run, the negative

effect of a pandemic may be the enlargement of the development distance between the more affluent and larger centers, and cities with a disadvantaged socio-economic disadvantage [3].

The pandemic also hit the living conditions of the inhabitants, primarily the functioning of the health service, educational institutions, culture, sports and recreation centers, as well as the conditions of business operations. In 47% of cases cities have reported a deterioration in the business situation. Interestingly, cities with more than 100,000 inhabitants experienced a significant deterioration (37%), followed by medium-sized towns (28%) and small towns (13%). Particular difficulties occurred in the largest centers with tourist, gastronomic and cultural and entertainment companies. The only area where the situation improved is sanitary safety – in this respect, improvement was recorded in 26% of cities studied [1, pp. 5-10].

2021 has become a key year for cities from the perspective of shaping a long-term response to the pandemic crisis and its consequences. The main challenge is to maintain financial liquidity, largely supported by grants, subsidies and credit instruments. An increase in the cities' debt is planned by 36% in 2021. An important element of increasing financial resources in the near future remains the external aid, of which 46% of cities has declared to use for the intensification of activities in the area of security, 20% of cities intended to invest in improving air quality, and 14% – wants to increase the stream of investments in bicycle infrastructure. In addition, as part of increasing the health safety of office employees, 39% of cities intend to introduce a hybrid system of work in selected positions [4, pp. 3-7].

The city of Lublin, mainly Maria Curie-Sklodowska University in Lublin, is pioneering in the area of digital health. In 2021, the university announced the three-year project financed under the Horizon 2020 program entitled Reinitialise: "Preserving fundamental rights in the use of digital technologies for e-health services" is officially launched. It aims to step up and stimulate scientific excellence and increase capacity for the design and use of digital technologies in the sector of health, in order to integrate the potential of technology with the awareness of its ethical, legal and socio-economic dimension. Maria Curie-Skłodowska University is engaged in an interdisciplinary transfer of knowledge process with three European leading institutions (KU Leuven in Belgium, University of Macerata and Eurocentro Srl in Italy) and the continuous involvement of local stakeholders [5].

The Partnership is strongly supported by an Innovation Board. The Board is composed of representatives of stakeholders from the region of Lubelskie: Lublin Medicine Cluster and Business Ecosystem Office of the City of Lublin, Marshal Office of the Lubelskie Voivodeship in Lublin, Association Senior Consumers/Users, Lublin Branch and Netrix Group. The role of the Innovation Board is to highlight, with regard to the research topic addressed by the project, the needs and expectations of businesses, public authorities and users and to give suggestions and inputs useful for an actual transfer of research results into territorial socio-economic development. The project sets up staff exchanges for senior and early-stage researchers, academic symposiums, job shadowing and cross-functional mentoring [5].

References

[1] Hagemejer J., Karolina Zube K., *Digitalisation of Poland's post-COVID economy – how to make the best use of the EU Recovery Fund?,* 2020, access: https://case-research.eu/files/?id_plik=6607;

[2] Kuc-Czarnecka M., *COVID-19 and digital deprivation in Poland,* Oeconomia Copernicana, 11(3), 415–431, doi:10.24136/oc.2020.017;

[3] Chan L., *Post-Covid Prospects: Poland,* Research, 12 May 2021, access: https://research.hktdc.com/en/article/NzM5OTQyNzY3;

[4] Szarek-Iwaniuk P., Senetra A., *Access to ICT in Poland and the Co-Creation of Urban Space in the Process of Modern Social Participation in a Smart City – A Case Study, Sustainability* 2020, *12,* doi:10.3390/su12052136;

[5] Municipality of Parma & University of Parma, *Two new initiatives from Lublin!,* UniverCities, 2021, access: https://eunivercitiesnetwork.com/news/two-new-initiatives-from-lublin/33/;

[6] Polish Economic Institute, *Polish cities in the time of a pandemic,* Warsaw 2020, access: https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2021/03/PIE-Raport-Polskie-miasta.pdf.

УДК 330.34

DISTINCTIVE FEATURES OF THE DIGITAL ECONOMY

Zaika O.
Assistant of the department of marketing and media communications
alyona.zayika1998@gmail.com
State Biotechnological University
Kharkiv, Ukraine

The digital economy, based on a qualitatively new type of information and telecommunication technologies, which include all spheres of economic and social activity of the country, is an important condition for its sustainable innovative economic development.

The digitalization of the economy can be defined as a modern innovative stage of economic development, which is based on the combination of physical and digital resources in the field of production and consumption, in the economy and society. It is characterized by new methods of formation, processing, storage, the transmission of information in all spheres of human activity.

Digitization of the economy, multiplying the information space, and creating information products, reduces information costs. This significantly speeds up, simplifies the search for information, its comparative analysis, and mutual exchange, and enhances the cohesion and cooperation of enterprises, which, accordingly, affects the methods of operational activities of economic entities, people's search for favorable living conditions, as well as mutual understanding and interaction between the population of the country and its government.

In this regard, it is advisable to consider the characteristics of the digital economy:

- the main activity of business entities is focused on digital platforms, which unite them into a single information environment, which allows you to get round-the-clock access to banking services, regardless of the territorial affiliation of customers;
- significant contribution of individual entities that have information and telecommunications technologies and unique mechanisms of data processing and analysis, in the innovative inclusive development of the national economy and obtaining valuable information, which reduces transaction costs, increases efficiency through digital technologies and accurate forecasting;
- standardization and unification of services and goods contribute to the formation of personalized service models that allow you to identify the target audience and attract certain groups of consumers;
- direct interaction of producers and consumers reduces the action of distributors in the chains of movement of goods and services, changes the approach to the management of supply chains;
- insufficiently clear formulation of the theoretical basis of innovative development of the digital economy, which complicates the assessment of the benefits of using digital technologies;
- threats and risks of digital transformation and security of implementation of digital information and communication technologies for the state, business, and population [1-5].

New technologies and digital platforms allow businesses and individuals to reduce transaction costs on an ever-increasing scale and to maintain closer contact with businesses and government agencies.

The term "digitalization" indicates a new stage in the development of management of production of goods and production itself through the end-to-end application of modern information and communication technologies, from the Internet of Things to e-government technologies.

Thus, the digital economy is a huge potential for innovative development, the organization on a new basis of markets for goods, services and labor, financial assets, and payment systems. Digitalization contributes to sustainable economic growth, increasing the competitiveness of innovative sectors of the national economy and the quality of life.

References

1. Kvyatko T., Zaika S. Benchmarking as an element of marketing activities of ukrainian enterprises // Modern scientific and technical methods of management information flow and their influence on the development of society. Abstracts of V International Scientific and Practical Conference. Frankfurt am Main, Germany, 2020. - p. 12-14. URL: http://isg-conf.com.

2. Rabei N.R. Trends in Modern Internet Marketing as a Basis for Shaping the Enterprise's Internet Strategy. Modern Economics, 17, 2019. - 193-199. https:// doi.org/10.31521/modecon. V17(2019)-31.

3. Zaika. S., Kuskova S., Zaika. O. Essential characteristics of internet marketing // «Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021) / Financial And Economic Scientific Union, 2021. - P. 33-36.

4. Zaika. S., Kuskova S., Zaika. O. Trends of marketing development in the condition of digital economy // Economy digitalization in a pandemic conditions: processes, strategies, technologies: International scientific conference (January 22-23, 2021. Kielce, Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. – P. 150-154. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-028-5-31.

5. Рихтер К.К., Пахомова Н.В. Цифровая экономика как инновация XXI века: вызовы и шансы для устойчивого развития // Проблемы современной экономики. – № 2. 2018. С. 22–23.

УДК 659.3

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: ВІД ТРАДИЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ ДО ДІДЖИТАЛ-МАРКЕТИНГУ

Залозна Т.Г.,
викладач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу,
lobunectamila@gmail.com,
Черкаський державний бізнес-коледж,
Черкаси, Україна

Цифровізація країни, а саме уряду, центрів обслуговування людей, навчальних закладів, маркетингової діяльності бізнесу та багатьох інших сфер сприяє еволюції процесів та їх переходу на новий рівень. Зростання конкуренції в сучасних ринкових умовах спричинене активним розвитком цифрових технологій, що робить важливим використання цифрових інструментів у процесі просування та позиціонування товарів та послуг.

Глобальна структурна зміна інформаційних технологій на краще, що стала основним чинником розвитку цифрової економіки, зробила значний вплив на маркетингову діяльність та інструменти маркетингу, змінивши традиційні підходи щодо просування товару на цифрові.

Традиційний маркетинг має на увазі використання звичних інструментів, що допомагають частково охопити цільову аудиторію за допомогою комплексу «4Р», офлайн-реклами та різних методів просування. Цифровий або діджитал-маркетинг стосується роботи, яку бізнес виконує через Інтернет або електронні пристрої: ПК, мобільний телефон, технології віртуальної (VR – Virtual Reality) та доповненої реальності (AR – Augmented Reality). Цифровий маркетинг включає в себе засоби інтернет-маркетингу, а саме: прямий маркетинг (Direct Marketing), контекстна реклама (Pay Per Click), медійна реклама (Media Advertising), інтернет-брендинг (Internet Branding), вірусний маркетинг (Viral Marketing), маркетинг в соціальних мережах (Social Media Marketing), пошукова оптимізація (Search Engine Optimization), контент маркетинг (Content Marketing), маркетинг електронною поштою (E-mail Marketing) [2, С.118].

Головні відмінності між цифровим і традиційним маркетингом зображені в табл. 1.

Таблиця 1

Відмінності між цифровим і традиційним маркетингом [1, С.5].

Традиційний маркетинг	Цифровий маркетинг
Цільова аудиторія	
Легко охопити локальну аудиторію за допомогою традиційних методів просування	Дозволяє діяти глобально, охопити цільову аудиторію в усьому світі.
Маркетингова вартість	
Просування через телебачення, друковані засоби є дорожчим	Просування може бути навіть безкоштовним завдяки креативу. Платна реклама загалом дешевша
Маркетинговий аналіз	
Складний, оскільки потребує досліджень та аналізу ринку.	Дає швидкі результати в режимі реального часу
Результат	
Потрібно чекати тижні, місяці, щоб оцінити результат	Онлайн-маркетинг дає змогу отримувати миттєві результати та корегувати дії
Стратегія	
Push-стратегія Розробка стратегії потребує часу, адже залежить від отриманих результатів	Pull-стратегія Так як є результати в режимі реального часу, маркетинговий відділ швидко може відкоригувати стратегію
Маркетинговий підхід	
Скоріше особистий підхід, маркетологам легше сформувати тісні відносини в інформуванні громадськості або просуванні бренду	Не потрібна фізична присутність маркетологів, щоб комунікувати з кінцевими користувачами.
Споживачі	
Спостерігачі	Стейкхолдери, тобто зацікавлені сторони
Взаємодія	
Менше взаємодії, менш гнучкий	Більше взаємодії через цифрові платформи

Отже, суттєві переваги, які надає сучасному бізнесу цифровий маркетинг – це:

– зменшення витрат на маркетинг завдяки цифровим технологіям;

– економія часу та зусиль при обробці та пошуку великих обсягів інформації (Big Data) для роботи з маркетинговими інструментами;

– цифрова (онлайн) інтеграція всього населення, незалежно від матеріальних доходів, включення суспільства в інформаційний простір, що залежить від цифрових рішень та цифрової грамотності.

Маркетинг в епоху цифрової економіки, а також усі види діяльності в даний час потребують використання сучасних форматів та врахування глобальних трендів. Цифровий маркетинг став потужною рекламною мережею за допомогою стратегії Google «подвійний клік» та завдяки Інтернету, що став дуже економічним та зручним. Наразі цифровий маркетинг дозволяє застосовувати щоразу значно ширший спектр технологій: голосове автоматичне меню (IVR), мобікод – комбінація цифр, яка дає можливість здійснювати платежі чи отримувати знижки; QR–код, технології Click To, Flash SMS, Location Based Services (LBS) – технології зручного завантаження програмних продуктів; 3D-проекції (3D–mapping) – технологія проекції зображення на об'єкт навколишнього середовища та навіть біометричні технології, що надають можливості автоматизованого розпізнавання споживачів на основі фізіологічних (відбитки пальців, розпізнавання обличчя, ДНК, малюнок райдужної оболонки ока, форма долоні або вуха, запах) або поведінкових (рукописний або клавіатурний почерк, голос, рух губ, хода) характеристик [3, С.144].

Завдяки функції цифрового маркетингу рекламодавцям легко дізнатися, скільки разів і як довго кампанію показували в Інтернеті, а також скільки людей бачили кампанію, скільки відповідей було отримано і скільки було здійснено покупок в Інтернеті. Завдяки цій сучасній технології маркетинг будь -якого конкретного товару стає легшим, зручність для споживачів зростає, а бізнес отримує значно більший прибуток.

Ставлення керівництва змінилося – воно поступово відмовляється від традиційних форм

реклами на користь цифрового маркетингу. Мільярди доларів були витрачені організаціями на цифровий маркетинг для просування своїх рекламних кампаній. Наприклад, соціальні мережі зараз не тільки розвага, а й платформи для торгівлі або просування бренду. Саме в соціальних мережах ми знаходимо дані про потреби та думки потенційних споживачів. І це лише один із способів використання можливостей та інструментів цифрової економіки.

Так у 2019 р. обсяг роздрібного продажу через Інтернет у всьому світі склав 3,53 трлн. дол. США. Прогнозується, що доходи від електронної роздрібної торгівлі зростуть до 6,54 трлн. дол. США у 2023 році. Дослідження показують, що Інтернет-магазини є одним із найпопулярніших видів електронного бізнесу у всьому світі [4, с. 58].

COVID-19 продовжує впливати на маркетинг, хоча значна частина рекламних агентств та бренд-маркетологів Центральної та Східної Європи поступово відновлюють втрачені можливості у 2021 році. Відповідно до недавнього дослідження компанії Nielsen, більшість маркетологів у 2021 році збільшили свої рекламні витрати на цифрові канали, такі як соціальні мережі, пошук та відео, а також скоротили видатки на традиційні канали, такі як телебачення та кіно.

На даний момент маркетинг в епоху цифрової економіки ще не досяг еволюційного та найновішого піку, що свідчить про подальший розвиток маркетингу (маркетингові інструменти, технології, стратегія та повна діяльність) у напрямку цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. How to effectively build marketing in The digital era economies. *E3S Web of Conferences*. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/19/e3sconf_btses2020_04026.pdf (дата звернення: 10.09.2021).

2. Занора В.О. Інтернет та цифровий маркетинг: теоретичні основи. *Економіка та управління підприємствами* : веб-сайт. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/36_1_2018/26.pdf (дата звернення: 10.09.2021).

3. Рубан В.В. Сучасні інструменти цифрового маркетингу. *Науковий вісник Херсонського державного університету* : веб-сайт. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_30/1/36.pdf (дата звернення: 10.09.2021).

4. Ivanova I., Borovyk T., Rudenko A., Zalozna T. Black Friday Tool for Sales Promotion. *Маркетинг і цифрові технології*. 2020. Том 4 № 4. С. 52-61. URL: http://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/119/108 (дата звернення: 12.09.2021).

УДК: 331.101.3

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

Зелена М. І.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
MariaVerde4@ukr.net
Міхалець А. В.
студентка групи УПЕПм -21-1
alinamikhalets160899@gmail.com
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький, Україна

Мотивація персоналу – один із способів покращити та підвищити якість і продуктивність праці, створити такі умови, які спонукатимуть співробітників працювати якісно і результативно.

Найбільш широке та загальне поняття мотивації – це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення як особистих цілей, так і цілей організації [2, с. 16].

У нашому розумінні, мотивація співробітників – запорука успіху організації. Це рівень прихильності, драйву та енергії, які щодня приносять на роботу працівники компанії. Без цих факторів компанія відчуваає зниження продуктивності, зниження рівня виробництва, і цілком ймовірно, що в майбутньому компанія також не зможе досягти поставлених цілей.

Для керівників підприємства, персонал є найбільш цінним ресурсом – адже саме персонал може постійно удосконалюватись. А мотивація персоналу є одним з найважливіших факторів, що впливають на розвиток підприємства в цілому. Високий ступінь вмотивованості підлеглих, керівники ставлять на перше місце в ряді внутрішніх факторів підвищення конкурентоздатності.

Не секрет, що мотивація працівників не завжди приходить легко і ефективно – це те, що керівники на робочому місці повинні запроваджувати, контролювати та підтримувати і ні в якому разі не нехтувати мотивуванням працівників.

Незалежно від того, чи компанія зараз на вершині свого успіху, або на шляху зростання, мотивація співробітників залишається надзвичайно важливою складовою на кожному рівні становлення. Важливим є зростаюча роль мотивації праці на усіх рівнях, які впливають на продуктивність праці, ефективність виробництва та конкурентоспроможність галузі в цілому.

Так, ще років десять тому, матеріальне стимулювання (винагороди, догани, премії), відігравало ключову роль в мотивуванні персоналу, сьогодні ж ми вважаємо, що це не є одним з головних аспектів мотивації. Тому що, гроші – не єдина й навіть не завжди головна причина ефективної роботи команди.

Одноманітний вплив на персонал лише грошовими методами не може привести до довгострокового підвищення виробництва та успіху підприємства [1, с. 55].

Важливо, залучати працівників до справ компанії, і дати їм зрозуміти, що їхня робота – це не безглузді перегони заради грошей, а частина важливого й корисного процесу становлення чи росту компанії.

На нашу думку, сьогодні варто створювати і застосовувати й інші, сучасні способи мотивації персоналу, які є не менш ефективними і діючими. Серед них пропонуємо розглянути ті, які є актуальними і дієвими у наш час (рис.1).

Рис. 1. Сучасні методи підвищення мотивації персоналу

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що зі швидкоплинністю трансформаційних процесів, розробка і застосування новітніх методів мотивації є найважливішим завданням в покращенні результатів діяльності підприємства. Застосовуючи методи мотивації комплексно, можна досягнути вражаючих результатів в професійній діяльності працівників, а також досягнути поставлених цілей організації.

Отже, важливість мотивації є завжди актуальною, і полягає в постійному моніторингу та запровадженні сучасних інноваційних методів та аспектів мотивації на підприємствах.

Список використаних джерел

1. Байда О. Мотивація праці як складова успіху організації / О.Байда // Вісник національного Хмельницького університету. – 2010.–№ 14. – С.55-57

2. Колот А. М. Мотивація персоналу: підручник / Анатолій Михайлович Колот. – К.: НКЕУ, 2002. – 337 с.

УДК: 330.101.22

ВАЖЛИВІСТЬ (РОЛЬ) НЕТВОРКІНГУ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ

Зелена М. І.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
MariaVerde4@ukr.net
Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький, Україна
Міхалець А. В.
студент групи УПЕПм -21-1
andriy5373mikhalets@gmail.com
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький, Україна

Нетворкінг є однією з сучасних ідей, реалізація якого, допоможе керівникам досягти успіху в управлінні персоналом. На сьогодні це досить нове та маловідоме поняття, яке з кожним роком набуває все більшого інтересу з боку управлінців. Відповідно, однією з сучасних конструктивних ідей, реалізація якої допомагає керівникам домогтися успіху, є нетворкінг [1, с. 37].

Поняття нетворкінгу, на нашу думку, слід трактувати як мистецтво, яке являє собою процес побудови взаємовідносин між людьми з взаємною вигодою для кожного учасника. В управлінні нетворкінг посідає важливу, навіть можна сказати головну роль, яка полягає в пошуку персоналу, ідея якої пов'язана з активними заходами в мережі інтернет. Основною метою нетворкінгу є зміцнення позицій компанії на ринку, а також створення кадрового резерву.

У реальному соціально-економічному житті, сьогодні все частіше можна зустріти людей, які стають суб'єктами управління, що формують нові типи організації життя людства. Саме ці типи в різних організаціях, здатні забезпечити кожному працівнику повну свободу особистої ініціативи, доступ до сучасних інформаційних потоків, задоволення матеріальних і духовних потреб [2, с. 255].

Мистецтво нетворкінгу полягає в пошуку і перш за все в підтримуванні контактів з людьми, з якими можна познайомитися на конференціях, семінарах, тренінгах, виставках. Не варто забувати також про користь, яку можна отримати з даних зустрічей: отримання нових знань та обмін досвідом. Бізнес-нетворкінг позначає взаємний обмін ресурсами, інформацією, надання підтримки і допомоги, що є невід'ємною складовою в процесі управління.

До найбільш важливих характеристик нетворкінгу можна віднести: довгостроковість контактів (чим довше знайомство, тим надійніша основа для контакту); систематичність (підтримання знайомства цінніше, ніж його встановлення); довіру (ніхто не дасть рекомендації людині, якій не довіряє); взаємність (щоб отримувати, необхідно віддавати); процесуальність (мережа постійно утворюється, тому постійно вимагає дій) [1, с. 44].

Ми вважаємо, що ідея нетворкінгу передбачає наявність «зв'язків та контактів», які є важливими для даної професійної діяльності. Власне нетворкінг відкриває перед керівниками, ті особливі можливості отримання інформації, яких не можна досягти поодинці.

Для того щоб нетворкінг був ефективним і давав позитивні та прогресивні результати в подальшому, ми радимо, дотримуватись послідовної методики (рис.1).

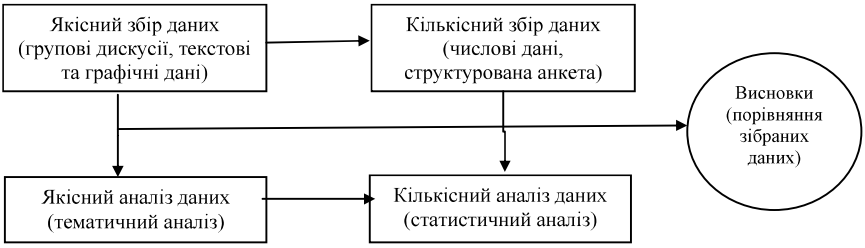

Рис. 1. Послідовна методика нетворкінгу

Вище наведена методика допоможе керівника швидко зібрати всю необхідну інформацію, правильно її структурувати, зробити аналіз, а вкінці порівняти отриману інформацію і зробити висновки, досить легко і швидко. Виходячи з вищезазначеного, нетворкінг заснований на турботі про відносини, фундаментом яких є довіра з метою взаємного надання підтримки, тобто взаємної користі, такої як доступ до інформації, обмін думками і досвідом, емоційна підтримка і прийняття правильних рішень.

Отже, важливість успіху нетворкінгу в управлінні, полягає в побудованих міцних, цінних і довірчих стосунках, сформованій комунікативній мережі без даних складових буде не можливо, правильно обмінюватись інформацією, а також усвідомлювати та застосовувати її на практиці.

Список використаних джерел

1. S. De Klerk, (2010), «The importance of networking as a management skill», S. Afr. J. Bus.Manage, Vol. 41, pp. 37-49.

2. Крутиков В.К., Зайцев Ю.В., Ефимова И.Е., Цоп–Петрова И. Нетворкинг– креативный навык, соединяющий идеи с ресурсами // Креативная экономика. – 2015. – Т. 9. –№ 3. – с. 253-264.

УДК: 338.2:004

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЦИФРОВОГО УЗБЕКИСТАНА

Кенжабаев А.Т.,
доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой «Маркетинга и цифровой экономики»
Высшей школы бизнеса и предпринимательства, atkenjabaev@mail.ru
Абдуллаев М.Х.,
начальник управления развития информационно-коммуникационных
технологий и информационной безопасности
Государственного комитета Республики Узбекистан
по геологии и минеральным ресурсам,
m.x.abdullayev@gmail.com

В Узбекистане 2020 год объявлен Годом науки, образования и развития цифровой экономики. В связи с этим событием 28 апреля президент подписал указ «О мерах по

повсеместному внедрению цифровой экономики и электронного правительства». Документ предусматривает ускоренное формирование цифровой экономики с увеличением ее доли в валовом внутреннем продукте страны к 2023 году в 2 раза. Все медицинские учреждения, школы, дошкольные образовательные организации, села и махалли должны быть подключены к высокоскоростному Интернету в 2020-2021 годах. В связи с этим в этот раз очень актуальна цифровая грамотность. Термин «цифровая экономика» появился более 25 лет назад. Этот термин ввел в литературный оборот в 1995 году Николас Негропонте, ученый из Массачусетского университета. Содержание термина до сих пор неясно. Отчет Всемирного банка также не является однозначным.

Для полного понимания следует отметить, что термин «цифровая экономика» - относительно новое понятие для современной науки. Многие годы на экономику смотрели с традиционной точки зрения, когда существовали устоявшиеся модели межличностных отношений и процедур. Но стремительное развитие информационных и коммуникационных технологий, их глобальное проникновение во все без исключения сферы жизни в корне изменило модели коммуникации. Благодаря быстрому развитию ИКТ, теперь можно выполнять все необходимые бизнес-операции и вести документооборот удаленно с высокой степенью эффективности. И уже на этом этапе это дешевле и намного быстрее.

Кроме того, в современном публичном дискурсе очень часто используется термин «информационное общество» - такое общество, в котором информация и знания являются наиболее ценным товаром. Именно они, а не исчерпанные ресурсы, сегодня являются движущей силой экономического развития. Цифровые технологии, в свою очередь, выводят свою ценность на более высокий качественный уровень. Это достигается за счет снижения общих экономических затрат за счет широкой масштабируемости и универсальной передачи данных. При этом темпы экономического роста многократно увеличиваются. Более того, как субъект, цифровая экономика не ограничивается только коммерческими отношениями, но и, как уже было сказано, затрагивает все сферы общества, начиная от получения государственных услуг и заканчивая индивидуальными заказами и покупкой товаров и услуг на интернет.

В обобщенном виде цифровую экономику можно представить как ту часть экономических отношений, которая объединяет мобильную связь, информационно-коммуникационные и интернет-технологии. Современные цифровые технологии эффективно управляют коммуникациями между компаниями, банками, правительством и общественностью, удаляя длинные существующие цепочки посредников и ускоряя реализацию диверсифицированных транзакций и транзакций, таких как продажи, ссуды, лизинг, налоги, штрафы, сборы, другие платежи и расчеты в рамках в стране и за рубежом.

Цифровая экономика - это вид экономической деятельности, в которой основным ключевым фактором производства являются цифровые данные, обработка больших объемов и использование результатов анализа которых, по сравнению с традиционными формами управления, позволяет значительно повысить эффективность различных видов. производства, технологий, оборудования, хранения, продажи, доставки товаров и услуг. Другими словами, характерной чертой «Цифровой экономики» является максимальное удовлетворение потребностей всех ее участников за счет использования информации, в том числе личной.

Это становится возможным благодаря развитию информационно-коммуникационных и интернет-технологий, а также наличию инфраструктуры, которые в совокупности обеспечивают возможность полноценного взаимодействия в гибридном мире всех участников экономической деятельности: субъектов и объектов процесса созидания распределение, обмен и потребление товаров и услуг.

В условиях пандемии развитие онлайн-бизнеса и продажи товаров с использованием онлайн-вещания происходят ускоренными темпами. Многие наши соотечественники нашли новые рабочие места, связанные с цифровой экономикой.

Эта тенденция сохранится по мере ослабления пандемии. Наша цифровая экономика становится мощным «инкубатором» новых рабочих мест.

Углубляющаяся интеграция цифровой экономики с реальным сектором повлияла на появление новых сегментов, новых форматов и новых бизнес-моделей, а заработная плата в сегменте цифровой экономики становится более конкурентоспособной.

Исследования показывают, что информационные технологии могут повысить эффективность сельского хозяйства, регистрации земель и мониторинга. Таким образом, космическое зондирование почвы может быть использовано для изучения посевных площадей, процесса вегетации, мелиорации почвы и степени минерализации. Это позволяет повысить урожайность на 25-30 процентов за счет точного определения необходимых агротехнических мероприятий.

Еще одним важным документом, направленным на развитие цифровой экономики, является Указ Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева «О мерах по повсеместному внедрению цифровых технологий в городе Ташкенте» от 17 марта 2020 года. Он определяет комплексную программу» Цифровой Ташкент», который предусматривает внедрение передовых ИКТ в сфере образования, здравоохранения, транспорта, общественного питания, розничной и оптовой торговли в Ташкенте. Более того, он неразрывно связан с проектом «Безопасный город». На первом этапе этого проекта в 2019-2020 годах создается единая технологическая площадка в Ташкенте. К 2023 году проект «Безопасный город» будет реализован во всех регионах страны. До конца года в столице планируется внедрить электронные медицинские карты, электронные системы больниц и скорой медицинской помощи, разработать Единый реестр социальной защиты для учета социальных пособий.

Все эти масштабные и актуальные проекты и задачи, несомненно, важны для социально-экономического развития Узбекистана в ближайшие годы, ведь будущее нашей страны неразрывно связано с повсеместным внедрением и использованием цифровых технологий. Цифровая экономика - это комплексное понятие, охватывающее все без исключения секторы экономики и сферы жизни.

Использованная литература

1. https://uz.sputniknews.ru/economy/20200922/15032608/V-Uzbekistane-vnedryat-tsifrovuyu-ekonomiku-i-elektronnoe-pravitelstvo.html.

2. https://yuz.uz/ru/news/tsifrovaya-transformatsiya-ekonomiki-rezultat-perspektiv-i-plan.

УДК: 338.28

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Косторной С.В.,
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
kostornoy.sv@gmail.com
Пересипкін О.А., Маніло А.О.,
студенти кафедри фінансів, обліку і оподаткування
peresypkinalexanderfinancier@gmail.com, nastyusha20001505@gmail.com
Таврійський державний агротехнологічний університет
ім. Дмитра Моторного
м. Мелітополь, Запорізька обл., Україна

Цифрові технології набирають оберти у розвитку та керуванні всіма структурами та підрозділами як підприємств так і інших організацій. Основоположними складовими середовища цифровізації виступають комп'ютерні технології, які щорічно розвиваються та роблять країну інформаційно ефективною. У діяльності, будь який суб'єкт господарювання

застосовує сучасні технології для ведення бізнесу та залучення клієнтів, що в першу чергу надає можливість розвивати клієнтську базу, а по-друге опосередковано розвиває власний потенціал підприємства.

Загальна частина цифровізації має на меті швидкий темп обробки інформації та поставлених задач з метою отримання достовірного результату, який може впливати на діяльність підприємства в майбутньому. На підприємстві до комп'ютерного середовища управління цифровізацією відносять ведення обліку, розробку документів та наказів, співпрацю з іншими організаціями на дистанційній складовій. В цьому сенсі, інформаційні системи використовуються як засіб управління виробничою діяльністю та зосередження отримання інформації щодо прибутку та покращення якості управління підприємством.

Цифровізація економіки має дуже обширну стилістику у спектрі та значенні, що будується на принципі побудови інформаційно-цифрових платформ, які надають право обробляти інформацію та вирішувати різні завдання підприємств, а саме: інформація про діяльність, складові організації, персонал, оподаткування, прибуток тощо. За допомогою впровадження цифрових технологій на підприємстві в усіх складових процесу виробництва, зменшується активність людського прогресу в управлінні виробничою діяльністю. Тобто, виконання виробничих процесів проводиться засобами дистанційного управління механізмами виробництва. Але необхідно зауважити, що інформаційні технології на даний момент не мають усіх можливостей та закономірностей для прийняття важливих рішень за людей. Тому люди виступають як головний посередник управління цифровізацією країн в цілому, і тільки люди спроможні вирішувати питання самостійно.

Цифровізація виробничих підприємств в економіці, стимулює процеси автоматизації обробки інформації та зменшення використання паперових носіїв. З приводу запровадження IT-систем та технологій, зменшується кількість помилок у роботі та покращується продуктивність праці персоналу.

В сучасному становищі, бізнес уявити без інформаційних систем неможливо, оскільки це дає нові можливості для співпраці з іншими підприємствами країни та закордонними організаціями. Співпраця з закордонними організаціями надає можливість організувати експорт та імпорт та покращити ситуації країни в цілому.

На сьогодні, у всьому світі цифровізація економіки продовжує набувати широкого розповсюдження, що призводить до певних зміні трансформацій у процесі економічного розвитку.

Цікавим є порівняльний аналіз впровадження новітніх інформаційних технологій на міжнародному рівні та готовність різних країн до ефективного використання даного виду ресурсів.

Таблиця 1

Міжнародний рейтинг цифрових трансформацій

Країна	Рейтинг цифрової конкурентоспроможності країн, 2019 рік			Індекс мережевої готовності за 2019 рік			Індекс електронної комерції B2C за 2019 рік		
	Місце країн у рейтингу	Рівень активності бізнесу	IT-інтеграція	Місце країн відповідно до індексу	Значення індексу	Значення підіндексу «Бізнес»	Місце за індексом	Значення індексу	Частка осіб, які користуються інтернетом (%)
Польща	33	28	36	37	61,46	48,51	31	82,8	78
Україна	60	45	61	67	48,91	35,69	52	72,5	59
Угорщина	43	53	37	38	59,95	42,57	38	78,9	76
Словаччина	47	61	40	35	61,95	48,09	24	85,3	80
Білорусь	-	-	-	61	50,34	43,69	37	79,3	79
Молдова	-	-	-	66	48.93	27,11	54	71,7	76
Румунія	46	46	55	47	55,47	29,96	46	74,5	71

За результатами даного порівняльного аналізу можна побачити що у розрізі готовності країн до цифрової трансформації станом на 2019 рік. Україна посідає достатньо низьке місце у рейтингу – 60, за ІТ-інтеграцією - 61 місце, і лише за активністю у бізнесі Україна є 45-тою. Більш позитивні значення спостерігаємо у рейтингу відповідно до індексу електронної комерції. Відтак, частка людей, що використовують інтернет в Україні сягає 78%.

Таким чином, існує певна динаміка у кожній змінній трьох досліджуваних категорій рейтингів. Усі вони характеризують готовність країн до використання найбільш сучасних технологій задля підвищення ефективності праці у сферах промисловості, освіти, науки. Серед таких провідних впроваджень можна виділити робототехніку.

Список використаних джерел

1. Інформаційні системи в сучасному бізнесі: навчальний посібник / В. С. Пономаренко, І. О. Золотарьова, Р. К. Бутова та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 484 с.
2. Інформаційні системи підприємств малого бізнесу - Навчальний посібник (А. П. Сиротинська, І. Д.Лазаришина)
3. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти: Підручник / О. Пищулкіна, м.Київ, 2020. – 274 с.
4. Системний аналіз показників цифровізації підприємств України. URL: https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1736/6565656873

УДК: 336.719

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Линенко А. В.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
konf.econom.znu@gmail.com
Діброва В. О.
студентка
viktoriya.dibrova.2001@ukr.net
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Швидкий розвиток ІТ-технологій у світі впливає на всі сфери діяльності, в тому числі і на банківську сферу. За перше півріччя 2021 р. українці здійснили безготівкових операцій на суму 1397,4 млрд грн, що на 30% більше за аналогічний період у 2020 р. Пришвидшення діджиталізації в банківській сфері зумовила пандемія коронавірусу, банки були змушені переходити в он-лайн у прискореному темпі. Українська банківська система досить швидко розвивається, але для інтеграції у світовий простір їй потрібно підвищити рівень прозорості. Діджиталізація банківської системи не лише допоможе зробити банківські платежі більш прозорими, а ще дасть змогу вивести більшість підприємств із тіні.

Діджиталізація перекладається з англійської мови, як оцифровування. Діджиталізація це процес переведення різноманітної інформації у всіх її формах в цифрову. Україна впевнено тримає напрям на діджиталізацію країни. Вона перша у світі запровадила цифрові паспорти, а на разі єдина у світі має електронний додаток державних послуг «Дія» – це он-лайн сервіс державних послуг, де зібрані електронні документи громадян України, серед яких паспорт громадянина України, студентський квиток, закордонний паспорт, а також водійське посвідчення. У додатку можна оформити ФОП, а також свідоцтво про народження дитини. Щодо банківської діяльності, за допомогою мобільного додатку «Дія» відтепер можна

проводити касові операції набагато легше, верифікація клієнтів може бути проведена з використанням електронного паспорту громадянина України чи електронного закордонного паспорту [1].

Ще в 2019 р. наказом Кабінету Міністрів України шляхом перетворення Державного агентства з питань електронного урядування України було створено Міністерство цифрової трансформації України. Метою цього міністерства є створення «держави в телефоні». 8 квітня 2020 р. Національний банк України та Міністерство цифрової трансформації уклали меморандум про співпрацю у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, розвитку інформаційного суспільства, цифрових навичок та прав громадян. Був запланований курс «Цифрова освіта», а також переведення платежів повністю в безготівкову форму. Сьогодні співпраця міністерств розширила свої межі, його команда однією з перших у світі запустила послугу передачі (або шерингу) цифрових документів. Передача (шеринг) електронних паспортів у застосунку «Дія» – це послуга, що, зокрема, дає громадянам можливість ідентифікувати свою особистість у банку та надати документи у цифровому форматі, щоб відкрити банківський рахунок, не виходячи з дому [2].

30 червня 2021 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про платіжні послуги», що спрямований на покращення платіжної системи України з орієнтацією на ЄС. Закон уже набув чинності, але почне діяти з 1 серпня 2022 р. Згідно з ним в Україні повинна запрацювати система Open Banking. Планується, що Open Banking функціонуватиме в Україні з 2023 р. [3].

Open Banking – інноваційна область індустрії фінансових послуг, в якій нові продукти для споживачів створюються на базі технологій Open API в результаті співпраці традиційних банків і Фінтех-компаній [4].

Технологія відкритого банкінгу дасть українцям можливість, як і раніше користуватися послугами свого банками, але і в тому числі використовувати послуги іншого банку. Банки будуть змушені змінювати свої дії щодо клієнтоорієнтованості, їм доведеться відкривати зовсім нові для себе продукти, яких ще сьогодні не існує на українському ринку.

Але слід звернути увагу на те, що банківська діяльність завжди має високий ступінь ризику і переміщення всієї банківської інформації на один портал може привернути увагу хакерів. Щоб уникнути вторгнень до системи слід створювати багатоступеневу систему безпеки та прописувати нову нормативну-правову базу задля уникнення всіх можливих ризиків.

Отже, діджиталізація банківської сфери України є досить стрімкою, лише за останні декілька років відбулося багато змін, серед яких створення електронного порталу «Дія», реформування Державного агентства з питань електронного урядування України, а також трансформація законодавства. В Україні також вже існує повністю електронний банк «Monobank», який позиціонує себе, як банк без відділень. До 2025 р. банківська система України завдяки новому законодавству зможе конкурувати з європейською.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт «Дія». URL: https://diia.gov.ua (дата звернення: 17.09.2021).

2. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua (дата звернення: 17.09.2021).

3. Про платіжні системи : Закон України від 30.06.2021 р. 1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text (дата звернення: 17.09.2021).

4. Поминов Д. Open-banking: Бізнес-моделі та регулювання. *Фінансовий електронний журнал*. 2021. URL: https://bosfera.ru/openbanking-all (дата звернення: 18.09.2021).

УДК [330.341.2+330.341.1]:004.9

ІП ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЦИФРОВОГО ТА ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЗНЯТТЯ СУПЕРЕЧНОСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЯ / ЛОКАЛІЗАЦІЯ

Липов В. В.,
д.е.н., професор, п.н.с.,
Lypov_vl@ukr.net,
Інститут економіки та прогнозування НАН України,
м. Київ, Україна

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) зумовлює трансформацію глобального інституційного середовища господарської діяльності людини. У її основі здатність інформаційних платформ (ІП) забезпечити можливість мінімізації витрат знаходження потенційних партнерів по економічній взаємодії, інтерактивного взаємозв'язку, швидкого та надійного обміну економічними благами, формування та підтримки взаємної довіри між учасниками економічних трансакцій. Дієвість ІП як інноваційного інституту та моделі бізнесу, що приходить на заміну традиційним ієрархічним структурам ґрунтується на здатності до формування мережевих ефектів, які дозволяють за мінімальних витрат суттєво наростити масштаби бізнесу [1].

Водночас швидка платформізація практично усіх складових процесу суспільного відтворення набуває значення одного з ключових чинників виникненням численних суперечностей, пов'язаних з кардинальною зміною умов господарювання, а, отже й порушенням усталених зв'язків між економічними суб'єктами. Зростає рівень нестабільності, розбалансованості, непрогнозованості ключових показників функціонування економічних систем. Кризові явища у економіці набувають перманентного характеру і глобальних масштабів. Локалізація економічних зв'язків у цих умовах стає інструментом мінімізації ризиків імпортування криз та підвищення на основі використання можливостей, надаваних ІП, ефективності використання власних ресурсів.

Передумовою формування конкурентних переваг ІП як інноваційної інституційної форми і бізнес-моделі стає кардинальне скорочення трансакційних витрат між учасниками економічної взаємодії, незалежно від того чи є вони елементами єдиної організаційної структури або незалежними суб'єктами господарювання. Однак, подолання часових і просторових перепон у пошуку потенційних партнерів по взаємодії одночасно приводить як до нарощування їх економічних можливостей, ефективності та якості продуктів взаємодії (локальні ефекти для окремих економічних суб'єктів), так і до зростання нестабільності, непередбачуваності, невизначеності економічної системи в цілому (загальносистемні, глобальні ефекти). Воно породжує безпосередні та опосередковані позитивні та негативні впливи на ефективність функціонування інституційної системи. Результати чисельних нових інтеграційних рекомбінацій інститутів зумовлюють зростання нестабільності інституційної системи, виникнення інституційних лакун, пасток, суперечностей, дублювання інститутів, їх спотворення та відторгнення.

До того ж, необхідність безперервної підтримки інтерактивного контакту з партнерами по ІП на глобальному рівні, особливо у умовах виробничих ІП, призводить до зростання ризиків суттєвих втрат у результаті збоїв зв'язку, зростання залежності від зовнішніх обставин роботи, надмірного ускладнення інституційної системи, перетинання, зіткнення, виникнення у процесі взаємодії конфліктів інститутів, що належать до суттєво відмінних національних інституційних систем. Зворотною стороною інтенсифікації взаємодії на базі ІП стає зростання вірогідності виникнення суперечностей по-перше, між інтересами економічних суб'єктів - учасників взаємодії, а, по-друге, між інститутами, якими вони керуються. За умов домінування горизонтальних зав'язків це призводить до зростання волатильності глобальної економічної

системи у цілому. Пошук шляхів забезпечення стабільності призводить до того, що переваги отримує локальна взаємодія, що ґрунтується на існуванні традиційних, взаємно визнаних ментальних моделей та інституційних структур.

Варто також зазначити, що спрощення, завдяки ІП, умов обміну матеріальними та віртуальними економічними благами у кінцевому підсумку призводить не до зростання обсягів глобальної торгівлі, а до скорочення ролі та значення традиційних її форм. Отримує пріоритетний розвиток нова інституційна форма обміну - пропозиція товару як послуги. Відбувається перехід до потокової взаємодії між споживачем та власником кошика прав власності. Локалізація останнього супроводжується глобалізацією прав на використання його елементів на основі стандартних термінових домовленостей. Додатковим чинником локалізації торгівлі за збереження глобалізації у сфері інформаційних технологій стає розвиток 3-D друку.

Формування соціальної довіри між учасниками екосистем ІП є важливою передумовою скорочення трансакційних витрат взаємодії. Однак і тут ми маємо справу з суперечністю. Можливість входження в екосистему ІП, успішної присутності на ній на основі дотримання певних правил, у умовах наявності зворотного зв'язку та відкритого взаємного оцінювання, слугує інструментом забезпечення взаємодовіри учасників. З протилежної сторони, зростання ефективності ІП на основі розширення кола учасників шляхом спрощення умов входження, лібералізації правил їх поведінки, призводить до зростання невизначеності та ризиків опортуністичної поведінки. Забезпечення довіри зіштовхується з суперечністю між ростом екосистеми, глобалізацією, забезпеченням зростання цінності ІП для усіх її учасників, і необхідністю локалізації (за умовами участі, колом учасників, сферою діяльності).

Можливість підтримки сталого розвитку національної економіки завдяки її активної платформізації, поглиблення на цій основі спеціалізації та розподілу праці, суттєвої фрагментації, вступає у суперечність зі зростанням ризиків виникнення непередбачуваних, ненавмисних наслідків через ускладнення взаємодії між більшою кількістю учасників, об'єднуваних на ІП, зростанням кількості зовнішніх чинників, що впливають на діяльність учасників її екосистеми. Передумови виникнення суперечностей у промисловій політиці (ПП) пов'язані з необхідністю перенесення акценту з підтримки окремих галузей національної економіки на більш цілеспрямовану підтримку на рівні окремих локальних виробничих стадій, операцій, професій, здатних увійти до екосистем глобальних мереж створення вартості (ГМСВ) (глобалізація через локалізацію). Промислові ІП формують суперечність між можливістю розосередження процесу виробництва певного продукту по всьому світу й одночасною його концентрацією у великих містах, міських агломераціях, кластерних структурах. Відповідно, важливим напрямком ПП стає підтримка формування кластерних виробничих структур, в рамках міських агломерацій, що об'єднуються на базі ІП. Опосередкований її наслідок - формування локального соціального капіталу як маломобільного, але важливого чинника конкурентного успіху. Зростає значення більш вибіркової ПП, націленої на першочергову підтримку виробничих чинників, ймовірність виведення яких з країни після досягнення конкурентного рівня мінімальна. До них віднесено мовчазне знання, соціальний, фізичний капітал. ПП подолання суперечності між фрагментацією виробництва в рамках ГЛСВ та забезпеченням стійкого розвитку національної економіки передбачає підтримку тенденцій переходу від ланцюжків до ГМСВ (глобальним розподіленим виробничим системам). Вона націлюється на підтримку входження національних виробників в існуючі глобальні ГМСВ, набуття ролі локального або стадійного координатора в межах безмасштабних ГМСВ, ініціювання створення міжнародних виробничих ІП. ПП підтримки ГМВС має носити комплексний характер, здійснюватися у координації з соціальною, конкурентною, міжнародною торговою, фіскальною, інвестиційною, інноваційною, структурною політикою держави, політикою підтримки економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Гриценко, А. А., Липов, В. В. (2020). Информационные платформы как сетевая институциональная трансформация // Journal of Institutional Studies, 12(2), 132-148.

УДК 338.924

ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ: ТРЕНДИ РОЗВИТКУ

Лихолат С.М.,
к.е.н., доцентка,
доцентка кафедри маркетингу і логістики,
s1925p@i.ua
Блавт А.А.,
студентка ІІ курсу,
annablavt@ukr.net
Інститут економіки і менеджменту
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

Пандемія COVID-19 стала чинником збільшення потреби бізнесу і покупців у безпечному і зручному онлайн-середовищі, де стрімко зростає взаємопов'язаність спільнот та постають нові технології. Нині набирає обертів новий, більш відповідний вимогам сучасності вид маркетингу – цифровий, який забезпечує застосування маркетингового інструментарію як в реальному так і віртуальному середовищі [1, с.7]. Цифровізацію визначено одним із головних факторів зростання світової економіки в найближчі 5–10 років [2, с. 20]. Згідно існуючим даним, більше однієї третини (35%) підприємств нині інвестують у цифровий маркетинг [3, с.73]. Цифровий маркетинг є гнучким, універсальним канал зв'язку з клієнтами та сприяє просуванню компанії, бренду шляхом залучення та утримання клієнтів [1, с.11].

Існує думка, що цифровий маркетинг став найважливішою реальною характеристикою сучасної економічної системи, однією з найбільш впливових сил, чи не найбільш гнучкою зі сфер бізнесу, яку можна повноцінно виділяти в окрему галузь чи індустрію [5, с.68]. Зазначено, що до недавно при виробництві продукції головними чинниками були нові технології та зменшення собівартості, тоді як на даний час продажі напряму залежать виключно від маркетингу [2, с.22]. Це об'єктивна реалія підприємницької діяльності. Цифровий маркетинг став базисом 2020 року та показав, наскільки швидко можна адаптуватись та миттєво переглядати стратегічні вектори розвитку бізнесу.

Не викликає сумніву, що у центрі комунікацій наступного десятиріччя – людина і технології. Людина та її потреби – як цінність, технології – як інструмент. На стику рекламної та ІТ-індустрій з'являється все більше продуктових та сервісних рішень, які відкривають зовсім нові шляхи взаємодії компаній з аудиторією. Тотальна цифровізація життя споживача перетворює рекламну галузь на нову норму сучасних комунікацій. Покупці майбутнього народилися та виросли у цифровому середовищі. Більшість із них ухвалюють спонтанні рішення про покупки у соціальних мережах.

Здійснивши аналіз джерел встановлено, що цифровий маркетинг використовує різні цифрові канали для розповсюдження інформації: мережу Інтернет і пристрої, що надають доступ до неї (комп'ютери, ноутбуки, планшети, смартфони тощо); мобільні пристрої; локальні мережі (Екстранет, Інтранет); цифрове телебачення; інтерактивні екрани, POS-термінали; соціальні медіа та веб-сайти [1-5]. Використовуючи мобільні технології, хмарні технології, бізнес-аналітику, та всі технології властиві цифровому маркетингу, заявити про свою компанію зараз простіше, дешевше й вигідніше, ніж будь-коли. Користувачі можуть бути резидентами інших країн і навіть континентів. Водночас, при правильному плануванні та поширенні своїх дій цифровий маркетинг сприяє налагодженню комунікації із цільовою аудиторією, примноженню капіталу бренду та вирізненню з-поміж інших в обраному сегменті. Цифровий маркетинг вирізняється: інтерактивністю, відсутністю територіальних обмежень; доступністю інформаційного ресурсу; можливістю залучення цільової аудиторії; можливістю оперативного

оцінювання компанії з просування, яке проводиться, та управління подіями в режимі реального часу; залученню на онлайн-ринок офлайн-аудиторію, і навпаки (до прикладу, QR-кодом на флаєрі можна спрямувати користувача на сайт охопивши і онлайн-, і офлайн-споживачів); можливістю збирати чіткі і деталізовані дані, так як дії користувача в цифровому середовищі фіксуються аналітичними системами. Таким чином, використання у маркетингу практичних цифрових інструментів допомагає більш динамічно розвивати підприємницьку діяльність.

Втім, цифровий маркетинг не є еволюцією розвитку інтернет-маркетингу – це синтезований маркетинговий інструмент на основі цифрових технологій, що використовує різні види маркетингу для просування продукту. Він не зупиняється на одній конкретній ніші, а зачіпає абсолютно всі області рекламних стратегій в мережі [4]. Такий вид маркетингу забезпечує перманентний діалог з кожним споживачем, який в оперативному режимі дозволяє оптимізувати взаємодію. Відстеження результатів з неймовірною точністю уможливлює аналіз використаних стратегій: які з них є прибутковими, а які вимагають деяких доопрацювань.

В узагальненому вигляді цифровий маркетинг нині розвивається в таких напрямах: контент (повідомлення в блогах, статті, публікації, дослідження, електронні книги, копія сторінки продажів, електронні бюлетені, кампанії в соціальних мережах, SEO); дизайн (включення фотографій і зображень для контенту, інфографіки, діаграм, фотографій, відео); статистика (аналітика, ключові показники ефективності, мета і завдання, конверсійні канали, клієнтський LTV) [1-5].

Беззаперечно, тенденції в розвитку сфери цифрового маркетингу будуть спрямовані на створення нових видів взаємодії з аудиторією. Останні два слова є ключовими в розумінні суті цього напрямку: з'явилася можливість взаємодії, коли споживачі можуть створювати продукт, такий, який вони хочуть отримати. Навіть маленька компанія з унікальним і цікавим продуктом, без особливих рекламних бюджетів може за лічені хвилини донести своє повідомлення до мільйонів потенційних споживачів, і стати великою корпорацією. З іншого боку, негативний відгук про продукцію може критично вплинути на рівень продажів компанії. Уміння оперативно реагувати на зміни стали критичним фактором успіху компанії.

Отож, нині постійно з'являються нові підходи до використання підприємствами інструментарію цифрового маркетингу, який суттєво розвивається. Втім, надати безпомилкові рекомендації щодо застосування конкретних маркетингових тактик, неможливо. Інструменти, які працювали в минулому році, можуть не спрацювати зараз: популярні тренди вичерпали себе і більше не покажуть колишніх результатів. Вплив цифрового маркетингу на ринок та конкурентні позиції підприємств очевидний. Однак, доводиться констатувати, що більшості фірм бракує навичок для реалізації цифрового маркетингу.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Катарджая Г., Сетьяван Ї. *Маркетинг 4.0. Від традиційного до цифрового*; пер. з англ. К. Куницької та О. Замаєвої. К.: Вид. група КМ-БУКС, 2018. 208 с.

2. Рубан В. В. Цифровий маркетинг: роль та особливості використання. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 2(08). С. 20–25.

3. Омельяненко В. А., Омельяненко О. М., Артюхова Н. О. Маркетинг цифрових інновацій у контексті сталого розвитку регіону. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 72–77. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.72

4. Chaffey D. 10 Marketing *Trends to act on in 2018*. Available at: https://www.smartinsights.com/digital-marketing-strategy/10-marketing-trends/.

5. Shevtsova H. Z., Omelyanenko V. A., & Prokopenko O. V. Conceptual issues of innovation networks digitalization. *Economy of Industry*. 2020. № 4 (92). PP. 67–90. http://doi.org/10.15407/econindustry2020.04.067

УДК 659.113.26

РОЗВИТОК DIGITAL БРЕНДИНГУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Макушок О.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу
olgamakushok@gmail.com
Дяченко Р.В.,
магістрант кафедри маркетингу
profesor84nova@gmail.com
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Інтернет як канал передачі даних та цифрові технології порушують традиційні основи бізнесу, конкуренція стає більш жорсткою та ведеться як у офлайн так і у онлайн. Технології змінюють споживача. Сьогодні він частіше дізнається про новинки, шукає додаткову інформацію та робить покупки саме у віртуальному середовищі. Вибираючи з безлічі товарів, споживач керується своїм досвідом та у своєму прагненні до впевненості частіш за все опирається саме на бренд. Тож бренд в цифровому суспільстві – це важливий та дієвий компонент бізнесу, який є не тільки стратегічним інструментом, але й виконує роль своєрідного «навігатору» бізнесу, основне завдання якого полягає у формуванні лояльності клієнтів компанії.

Підприємства багатьох галузей вимушені уважніше дивитись на те, як представлена їх продукція та бренд у мережі Інтернет. Глобальна мережа та високий рівень залученості бізнесу та споживачів у неї ставлять перед бренд- менеджерами нові завдання, однак разом з тим надають їм безліч можливостей. Все більше компаній долучаються до нових технології Інтернет-маркетингу (digital-маркетингу) та брендингу (digital-брендинг) у якості новітнього способу створення, розвитку та просування бренду у мережі.

З упевненістю можна сказати, що digital сьогодні це цілий світ – від розваг до онлайн-банкінгу. Споживач може задовольнити майже всі потреби користуючись можливостями мережі, адже [1-3]:

1. digital охоплює не лише Інтернет, але й інші цифрові носій поза мережею;
2. охоплює різні канали комунікації (комп'ютер, планшет, смартфон, цифрове телебачення, інтерактивні екрани, POS-термінали, smart-годинники, фітнес-браслети, digital art тощо);
3. володіє значною швидкістю та точністю передачі даних;
4. надає можливість збирати дані про споживача та врахувати їх у маркетинговій діяльності;
5. дозволяє структурувати процес побудови бренду та звести його до чотирьох етапів, зокрема: дослідження, позиціонування, візуальної ідентифікації та розробки комплексу комунікацій;
6. посилює динамічність та адаптивність цифрової айдентики.

Тож бренди розвиваються та живуть у світі цифрових технологій, що примушує компанії пристосовуватись до світу, що змінюється шаленими темпами та переходити на digital-брендинг.

Digital-брендинг – це брендинг, що використовує цифрові комунікації. Тож під цим поняттям частіш за все розуміють такий тип брендингу, який здійснюється в мережі Інтернет. Поняття охоплює весь комплекс заходів, пов'язаних із створенням нового або просування вже існуючого бренду в Інтернеті. У зв'язку з тим, що з кожним днем кількість користувачів мережі

Інтернет збільшується, цифровий бренд набуває значущого значення у формуванні рекламних процесів, рекламних кампаній та збільшення зв'язків з користувачем, використовуючи для цього весь потенціал мережі [4]. Таким чином без знання digital-маркетингу, без вміння використовувати його інструменти сьогодні не можливо успішно конкурувати та комунікувати зі споживачами.

У сучасному світі те, за що виступає компаній, що вона собою являє, є основою конкурентної переваги. У швидкозмінному зовнішньому середовищі digital необхідний [3-4]:

7. брендам з вузькою цільовою аудиторією, оскільки дозволяє забезпечити більш точне потрапляння у ціль, чого не можуть забезпечити традиційні канали;

8. компаніям, які націлені на молодих споживачів. Для представників покоління «Z» (покоління «цифрових людей») традиційні канали просто не релевантні;

9. компаніям малого та середнього бізнесу, для яких просування у офлайн-середовищі є досить витратним;

10. компаніям-початківцям. Використання digital-брендингу дозволяє побудувати впізнаваний бренд з набагато меншими зусиллями, аніж у традиційному середовищі;

11. брендам, що роблять ставку на емоційні вигоди;

12. продуктам, що потребують детального опису (медикаменти, технічні характеристики телефонів, техніки);

13. компаніям, які потребують постійного зв'язку зі споживачами (послуги, акції, розпродаж тощо).

Основні функції бренду продовжують виконувати свої ключові функції: ідентифікують товар, спрощують вибір, захищають виробника, формують імідж та додають впевненості споживачеві. Однак його додаткові функції суттєво змінились: константи бренду (логотип, слоган, колір, шрифт інше) відходять на задній план, а на передній висувається сприйняття бренду споживачем, його емоційні потреби. Тобто айдентика бренду – набір характерних рис бренда; то що робить його пізнаваним візуально, тактильно або за допомогою інших каналів сприйняття доповнюється емоційними складовими. Важливо розуміти, що айдентика не є просто набором яскравих і красивих картинок, вона повинна відповідати цінностям бренду і транслювати його основні ідеї [5].

Адаптація бренду до потреб цифрового середовища потребує суттєвої трансформації. Digital transformation передбачає адаптацію візуальних складових бренду до різних каналів передачі даних. Так він має однаково виграшно виглядати на Інтернет-сторінці, у мобільному додатку, бути впізнаваним як у Twitter так і у Instagram. Адже соціальні мережі та месенджери є дієвим інструментом у побудові взаємовідносин із споживачами.

Роль брендів зростає одночасно з масштабними маркетинговими змінами в компаніях. Бренд вже не асоціюється виключно з назвою або логотипом. Бренд є сьогодні способом ведення бізнесу, втіленням індивідуальності та репутації компанії. В епоху економічної кризи та тотальної цифровізації у тих компаній, які признають необхідність digital-брендингу, адаптують свій бренд та зреагують на потреби сучасного споживача є більше шансів на успіх, ніж у компаній, що будуть сповідувати традиційний підхід до ведення бізнесу.

Цифрові технології потребують переосмислення традиційних бізнес-моделей та змінюють уявлення про брендинг. Компаніям потрібно працювати над тим щоб ідентичність їхнього бренду була цілісною в цифровому та традиційному середовищі, а також приносила відчутні результати.

Список використаних джерел

1. Казнина О. В. Современные методы продвижения бренда: digital-брендинг // Бренд-менеджмент. 2015. № 1 (80). С. 22-36.

2. Амзин А. Digital-брендинг: инструкция по применению. URL: https://themedia.center/digital-brending-instruktsiya-po-primeneniyu/ (дата звернення: 11.09.2021)

3. Лучшие кейсы и стратегии построения бренда в эру цифровых технологий [Електроний ресурс] // Центр Digital October. Саммит «Digital Branding. Best Cases». URL: https://www.digital-branding.ru/ (дата звернення: 11.09.2021)

4. Построение бренда в digital среде // LeDIGITAL. Электронный журнал о digital. URL: https://ledigital.ru/ (дата звернення: 11.09.2021)

5. Андреев Р. Айдентика // Сервис сквозной аналитики, коллтрекинга и управления рекламой Calltouch. URL: https://blog.calltouch.ru/chto-takoe-ajdentika-chto-vhodit-etapy-razrabotki- i-primery/ (дата звернення: 11.09.2021)

УДК: 338.45:316.4

ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА, ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІРМИ

Морозов Р.В.
доктор економічних наук, професор
професор кафедри менеджменту організацій та інформаційних технологій
professor.morozovr.v@gmail.com
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон, Україна

Зміст категорії інформаційної економіки розглядається як перехід від суспільства матеріальної продукції до його сервізації, розкриває роль і значення інформації, науки та освіти, аналізує значення людини, розвиток її як особистості, розвиток демократії суспільства та удосконалення політичних систем, розвиток державного регулювання та прогнозування економіки, культури та інших сфер людської діяльності [1].

У теоретичних концепціях постіндустріального суспільства економіка якого ґрунтується на широкому застосуванні наукового знання, роль творчої особистості та інтелектуальних ресурсів стає провідною. Зазначене підтверджується такими характеристиками сучасного способу виробництва: надзвичайно швидкий темп, широкі масштаби та глибина змін у розвитку науки і техніки мають революційний вплив на всю господарську систему, різні галузі матеріального виробництва і сфери послуг, що проявляється у змінах їх співвідношення, структурі зайнятості, технологічних процесів і форм організації виробництва.

Слід зазначити, що ще у 70-80-х роках XX століття японський вчений Т. Сакайя відзначив, що традиційні фактори виробництва вже не визначають ту цінність, яку споживачі визначають за тим чи іншим продуктом . Зокрема, у 1985 році в книзі «Вартість, створювана знанням, або історія майбутнього» Т. Сакайя писав: «Я вважаю, що нині ми вступаємо в новий етап цивілізації, на якому рушійною силою є цінності, створювані знаннями, тому я називаю цей етап суспільством , що базується на створюваних знанням цінностях » [2]. Е. Тоффлер у середині 80-х років XX століття зазначив, що більшість компаній «третьої хвилі» вже не збільшують свої прибутки за допомогою «вижимання поту» із своїх співробітників; головного значення набули інформація і творчість [3].

Інформаційна економіка має свої специфічні організаційні форми та інститути які є новими або модифікованими. Фірма є однією з організаційних форм, яка добре пристосувалася до гнучкої виробничої системи інформаційної економіки. В дослідженнях італійських підприємств проведених Скіатарелла вказано що малі та середні фірми краще за великі схильні утворювати робочі місця, отримують прибутки, заохочують інвесторів, збільшують продуктивність. Фрідман в досліджені японської індустріальної структури вказує, що тільки в густій мережі малих та середніх підприємств – субпідрядників міститься японська конкурентоспроможність. Розрахунки при досліджені підприємств Каліфорнії також вказують на життєву силу та економічну роль малих та середніх підприємств. З урахуванням цього

можливо сказати що малі та середні фірми представляються формами організації які добре пристосовуються до гнучкої виробничої системи інформаційної економіки. Спостерігається криза традиційної корпоративної організаційної моделі, заснованої на вертикальній інтеграції та ієрархічнім функціональнім управлінні лінійно-апаратній системою суворого технічного и соціального розділення праці на фірмі.

Малі та середні фірми вводять в життя мультінаправлену мережеву модель. Малі та середні фірми на думку Харрісона, знаходяться під контролем системи субпідрядів або під фінансово-технологічним господарюванням великих корпорацій. Віктор Сіт встановив що на початку 1980-х років мережі домашніх фірм забезпечували більше 85% гонконгського промислового експорту вони не були субпідрядниками великих фірм, але експортували продукцію через мережу малих та середніх експортно-імпортних фірм. Мережі виробництва та розподілу формувалися, зникали та знову формувалися на основі варіацій на світовому ринку, через сигнали, які передавалися посередниками, часто використовували «комерційних шпигунів». Зразком виробничої мережі іншого роду є іспанські середні фірми які мали горизонтальні мережі в інших країнах та галузях. Виробничі мережі які мають назву модель Бенеттон це муніципальне підприємство яке виросло з маленького родинного бізнесу. Це підприємство оперує на базі ліцензованих комерційних пільг, має приблизно 5000 магазинів по всьому світі, для ексклюзивного розподілу своєї продукції під контролем центральної фірми. По зворотному зв'язку on-Line центр отримує від всіх пунктів розподілу дані, які вказують на всі необхідні потреби. Мережива модель також ефективна на виробничому рівні, і ґрунтується на розподілі роботи по невеличких фірмах та домогосподарствах. Цей тип мереженої організації є проміжною формою між вертикальною дезінтеграцією, через угоди про субпідряд між великою фірмою, і горизонтальною мережею невеличких фірм. Це горизонтальна мережа, але заснована на сукупності відносин «центр - периферія» , як відносно попиту так і пропозиції. Такі форми горизонтальних ділових мереж, інтегрованих вертикально через фінансовий контроль, характеризують операції прямих продаж в Америці та надають інформацію децентралізованим структурам, багатьох бізнес-консалтингових фірм у Франції, які організовані під «парасолькою» контролю якості.

Можливість малих та середніх підприємств зв'язуватися між собою та з великими корпораціями також почала залежить від доступності нових технологій, раз мережі стали глобальними. В Китаї бізнес століттями спирався на мережі довіри та співробітництва. У 1980-х роках мережі потягнулися через кордони і тоді тільки нові комунікації та інформаційні технології дали змогу працювати на постійній основі. Родинні, регіональні, національні кодекси вже встановили базу для правил гри, яких потрібно дотримуватися, але зараз за допомогою комп'ютерів.

З розвитком новітніх технологій та зростаючою потребою суспільства в інформації суб'єкти суспільної діяльності та економічні агенти змінюють систему цінностей суспільства, його соціальний розподіл, інформація набуває засобу досягнення соціальних і економічних результатів. Роль інформації в економічному розвитку зростає, випереджуючи значимість засобів виробництва і природних ресурсів. Інформаційна економіка, як середовища господарської діяльності фірми призводить до модифікації фірм в нові форми; потребує з'ясування напрямків господарської діяльності фірми; визначення принципів які полягають в підвалинах фірми та за її межами; визначає системне узагальнення основних напрямків адаптації фірми та її взаємодія з іншими суб'єктами в умовах інформаційної економіки.

Список використаних джерел

1. Геец В. Социогуманитарные составляющие перспектив перехода к социально ориентированной экономике в Украине // Экономика Украины. 2020.-№1.-с.4-11;№2-с.4-12.

2. Гелбрейт Дж. К. Экономическая теория и цели общества: Пер. с англ.- М.: Прогресс, 1979.-406с.

3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. М,: ГУ ВШЭ, 2018. - С. 53-55.

УДК 65.011.56

ЕТАПИ ПЕРЕХОДУ ДО ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Мочеброда О. А.
старший судовий експерт сектору економічних досліджень
vtgebzd@ukr.net
Волинський науково-дослідний експертно-криміналістичний
центр МВС України
м. Луцьк, Україна

Сьогодні без електронного документа вже неможливо уявити жодне підприємство. З настанням ери активного використання комп'ютерних технологій, як елемента спрощення багатьох процесів, було необхідне подальше розширення використання електронних систем. Таке розширення дозволило пришвидшити процедури не тільки на великих підприємствах, а і в органах місцевого самоврядування.

Однією із форм створення, обробки, накопичення й обміну інформацією є система електронного документообігу. Згідно до статті 9 Закону України від 22.05.2003 № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» (далі – Закон № 851-IV), електронний документообіг (обіг електронних документів) – сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Одиницею електронного документообігу є електронний документ [1].

Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Згідно зі статті 5 Закону № 851-IV, візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною [1]. Тобто цей вид документа може бути перетворений за необхідності і в паперову форму.

Одним із реквізитів, який є обов'язковим для електронного документа є електронний підпис, що використовується для ідентифікації підписувача електронного документа іншими суб'єктами електронного документообігу.

У відповідності до Закону України від 05.10.2017 № 2155-VIII «Про електронні довірчі послуги», електронний підпис – електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [2].

Матвієнко О., Цивін М. у свої роботі виділяють наступні етапи переходу до електронного документообігу на підприємствах та організаціях, а саме:

- I етап – впровадження автоматизованої системи документообігу.

Автоматизація документообігу дає змогу:

– скласти загальну та повну картину ефективності діяльності як окремих працівників, так і установи в цілому;

– підвищити виконавську дисципліну за рахунок покращання контролю за виконанням документів;

– зменшити час на обробку і реєстрацію документів;

– здійснювати формування індивідуальних маршрутів документів і визначати найбільш оптимальний шлях їх руху в установі;

– здійснювати швидкий пошук документів та доручень у системі.

- II етап – створення «образу» електронного документообігу.

Даний рівень автоматизації дозволяє додавати до електронної реєстраційної картки електронне іконічне зображення документа. Єдиною відмінністю «образу документа»

(сканованої копії) від електронного документа є відсутність електронного підпису.

- ІІІ етап – електронний документообіг.

Електронний документообіг забезпечує циркуляцію електронних документів, які є основою взаємодії держави та суспільства. Кожен документ повинен мати встановлений законодавством набір реквізитів, зокрема, електронний підпис – елемент, що підтверджує авторство документа [3].

Світові економічні стандарти вимагають впровадження у життя системи електронного документообігу та подальшого розвитку цієї системи. Розвиток систем електронного документообігу спроможний змінити та вдосконалити суспільний процес комунікації, тим самим сприяти розвитку людського суспільства та його інтелектуального потенціалу, який так необхідний у сучасному світі будь-якій державі, яка хоче вийти на найвищий рівень життя суспільства (країни) загалом.

Список використаних джерел

1. Закону України від 22.05.2003 № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» із змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text.

2. Закону України від 05.10.2017 № 2155-VIII «Про електронні довірчі послуги» із змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text.

3. Матвієнко О., Цивін М. Основи організації електронного документообігу: Навчальний посібник.-К.: Центр учбової літератури, 2008.-112с. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/l_1583_62194647.pdf.

УДК: 349.2

ЕЛЕКТРОННА ТРУДОВА КНИЖКА ЯК КРОК ДО ЦИФРОВІЗАЦІЇ СФЕРИ ПРАЦІ

Ірина Орловська
к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін Інституту права та суспільних відносин
Orlovska27-09@ukr.net
Відкритого міжнародного університету розвитку людини Україна
м.Київ, Україна

Важливість цифровізації в Україні була визначена Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, що запровадила розвиток цифрової економіки шляхом цифровізації - насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливлює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір. Одним напрямів Концепції є впровадження концепції цифрових робочих місць[1].

Концепція «цифрових робочих місць» поширюється надзвичайно швидко у бізнес-середовищі та позитивно сприймається переважною більшістю працівників, яким подобаються гнучкі способи роботи, можливість працювати вдома, на відпочинку, тобто з будь-якого місця. [2].

Одним із шляхів до цифрових робочих місць стало запровадження електронної трудової книжки. У лютому 2021 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі» [3], за яким передбачається, що облік трудової діяльності працівника здійснюється в електронній формі в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування в порядку, визначеному Законом України «Про збір та

облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Було вирішено, що цей перехід буде поступовим та триватиме 5 років для включення до Державного реєстру відомостей з паперових трудових книжок про трудову діяльність працівника. Упродовж цього часу застосовуватиметься як паперова трудова книжка, так і електронна форма уже наявних або внесених відомостей про трудову діяльність працівника з вище вказаного Державного реєстру.

Введення електронної трудової книжки має полегшити процес призначення пенсії та соціальні виплати автоматично (без звернення), а також систематизує збір документів про трудову діяльність особи.

Законодавці передбачають, що таке нововведення зменшить витрати роботодавців на ведення паперового документообігу та спроститься доступ до інформації про набутий стаж працівників для призначення виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, насамперед у випадку тимчасової втрати працездатності.

Електронна трудова книжка буде розміщена на портал електронних послуг Пенсійного фонду України за наступним посиланням: https://portal.pfu.gov.ua. Паперову трудову книжку роботодавець має віддати на збереження її власникові як офіційний документ. Якщо працівник виявить бажання продовжити її ведення, то роботодавець на його вимогу буде зобов'язаний паралельно з електронним обліком трудової діяльності також внести до паперової трудової книжки записи про прийняття на роботу, переведення та звільнення. Після 5-річного терміну дані про стаж можна буде подати до Пенсійного фонду так само, як і раніше – показавши паперову книжку.

На основі вище викладеного, варто зауважити, що електронна трудова книжка — це цифровий аналог паперової трудової книжки, у якому відображається уся наявна інформація про стаж, записи про прийняття на роботу, переведення та звільнення тощо.

Розвиток цифрової економіки шляхом цифровізації - це необхідний крок, зокрема, у розвитку сфери праці в Україні, тому електронна трудова книжка є вдалим початком запровадження концепції «цифрових робочих місць».

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text

2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі: Закон України від 05.02.2021 № 1217-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1217-20#Text

УДК 631.153:338.432

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТОЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Охрименко Б.О.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
borisohrim@gmail.com
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Точне землеробство як напрям дослідження виник у 90-х роках XX ст. як технічно зумовлений засіб вдосконалення індустріалізованого розвитку сільського господарства. Це є

процесом еволюційним. Його виникненню сприяли певні передумови:

- зростання чисельності населення в світі та продовольча криза;
- погіршення стану ґрунтів та збільшення дефіциту родючої землі;
- нераціональне природокористування, екологічна криза;
- пошук шляхів підвищення врожайності сільськогосподарських культур, зниження втрат врожаю на полях, зростання прибутковості агровиробництва;
- оптимізація рівня виробничих витрат;
- кліматичні зміни;
- стрімкий інноваційний розвиток, діджиталізація виробництва;
- зниження якості продуктів харчування через надмірну хімізацію в процесі виробництва, і як наслідок, зростання захворюваності людей, скорочення тривалості життя тощо.

Слід зазначити, що окремі елементи точного землеробства почали застосовуватись у сільському господарстві починаючи з XVIII ст. Так, в даний часовий період відомі приклади обміну досвідом між фермерами по впровадженню сівозмін Holkham Sheep Shearingsy [1], про визнання існування просторових відмінностей окремих земельних ділянок [2] тощо. Але безпосередньо як цілісна система землеробства починається із запатентування першої машини з елементами точного землеробства у 1986 році (рис. 1).

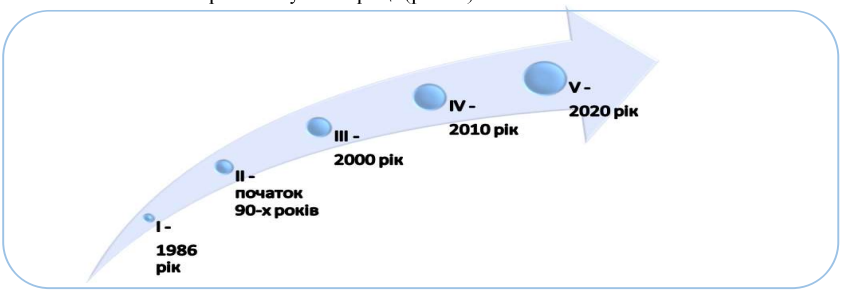

Рис. 1. Основні етапи розвитку точного землеробства

Джерело: сформовано автором

На початку 90-х років 20 століття спостерігається швидкий розвиток технологій в сільському господарстві, введені нові методи генетичної модифікації та з'являються перші наукові дослідження в галузі точного землеробства, проходять перші семінари з даної тематики.

Визначними елементами точного землеробства у 2000-х роках стало широке застосування в галузі GPS-навігації, до якої з 2010 років під'єдналась можливість застосування дронів.

У 2020 році точне землеробство включає в себе широкий арсенал складових точного землеробства, в який, окрім вищезазначених, доцільно включити супутниковий моніторинг (технології дистанційного зондування, мапування та зонування полів), технологію змінних норм, відбір та аналіз грунту, системи метеомоніторингу, інтернет речей, комп'ютерні програми та ін.

Таким чином, точне землеробство стало невід'ємною складовою сучасного сільського господарства.

Список використаних джерел

1. Spencer, Earl (1842). On the improvements which have taken place in West Norfolk. Journal of the Royal Agricultural Society of England 3: 1-9.
2. Wade Martins, S. (1990). Turnip Townshend: statesman and farmer. Poppyland Publishing, North Walsham.

УДК [338:004]

СТОП-ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ

Охрімчук Є. І.
аспірант кафедри фінансових технологій і підприємництва
okhrimchuk.evg@gmail.com
Сумський державний університет
м. Суми, Україна

Незважаючи на виклики останніх років, індустрія Інтернету речей процвітає. Оскільки світ швидко перейшов на віддалену роботу та навчання, важливість підключених пристроїв ніколи не була більш значимою. Взагалі, Інтернет Речей (IoT, Internet of Things) – це система об'єднаних комп'ютерних мереж і підключених фізичних об'єктів з вбудованими датчиками та ПО для збору і обміну даними, з можливістю віддаленого контролю і управління в автоматизованому режимі, без участі людини. Можна виділити наступні сфери використання Інтернету Речей: промисловість і виробництво; транспорт і перевезення; контроль лічильників і споживаної енергії; розумні парковки і надання даних про дорожні пробки; розумні автомобілі і розумне вуличне освітлення; розумні будинки і розумні міста.

З технічної точки зору, IoT є не новою технологією, а сукупністю вже існуючих засобів, які надають безліч можливостей. Але Інтернет речей – це не тільки розумні предмети, а й приблизно мільярд потенційних вразливостей навколо. Серед таких недоліків технології можна виділити наступні:

- макроекономічні фактори: зростання цін на матеріали; зростання транспортних та логістичних витрат; збої в ланцюгах поставок; наслідки пандемії, такі як нестача мікросхем та чіпів, значне зростання попиту на напівпровідники та дефіцит вплинули на багато галузей промисловості, оскільки напівпровідники використовуються у найрізноманітніших продуктах [5].
- проблеми архітектури та програмного забезпечення пристроїв: відсутність підтримки з боку виробника (складності або неможливість оновлення програмного забезпечення); вразливості мобільних та хмарних технологій; використання вразливості одного приладу для зламу інших.
- найбільш вагомим стоп-фактором розвитку технології Інтернету речей є проблеми з безпекою. IoT став важливою частиною сучасного суспільства, зростання кількості пристроїв IoT робить їх бажаною ціллю для кіберзлочинців, формуючи новий ландшафт загроз. Виробники часто не перешкоджають кіберзлочинцям, випускаючи вироби без будь-яких функцій забезпечення безпеки. У результаті такі пристрої використовуються для зламу інших і працюють на благо злочинців. Найбільш масовою проблемою є «атака на відмову в обслуговуванні» (DDoS) та атаки вимагачів становлять загрозу для погано захищених пристроїв Інтернету речей [3]. За допомогою таких атак зловмисники можуть отримати доступ до втручання в особисте життя користувачів за допомоги будь-яких приладів, підключених до мережі.
- важливим фактором, який сповільнює розвиток IoT є недостатня швидкість впровадження технології 5G, яка являє собою фундаментальну зміну в мобільній екосистемі, що розкриває потужне поєднання надзвичайної швидкості, розширеної пропускної спроможності, низької затримки та підвищеної потужності та економічної ефективності [4].

Аналізуючи найбільш значущі проблеми IIoT (промисловий інтернет речей) в Україні, потрібно виділити наступні:

- неготовність промислового сектору України до широкого впровадження IIoT. Так потрібно відмітити, що значна частка підприємств, особливо державних працює на застарілому

обладнанні, а це, у свою чергу, ускладнює процес встановлення та налаштування необхідного обладнання;

- проблема збереження даних та безпека системи – впровадження промислового інтернету речей в критично важливу інфраструктуру і виробничий сектор України на сьогодні може призвести до збільшення числа потенційних кібератак.

Список використаних джерел

1. Kovalenko, A., Yaroshevich, R., Balenko, O. Internet of things: проблеми інформаційної безпеки та методи покращення. *Системи управління, навігації та зв'язку. Збірник наукових праць*. 2021. Т. 2. № 64. С. 78–80. DOI: 10.26906/SUNZ.2021.2.078.

2. Samoilenko M. Security problems in the practice of implementation of the internet of things technology . *COMPUTER-INTEGRATED TECHNOLOGIES: EDUCATION, SCIENCE, PRODUCTION*. 2020. №41, p. 198–204. DOI: 10.36910/6775-2524-0560-2020-41-31.

3. Taubert J. Top IoT predictions for 2021. *Digital Identity & Security Blog.* 2021. URL: https://dis-blog.thalesgroup.com/iot/2021/01/28/top-iot-predictions-for-2021/ (дата звернення: 19.09.2021).

4. The Mobile Economy. *Representing the worldwide mobile communications industry* : website. URL: https://www.gsma.com/mobileeconomy/ (дата звернення: 19.09.2021).

5. Wegner P. What CEOs talked about in Q2 of 2021: Inflation, chip shortage, and recruiting. *IOT Analytics*. 2021. URL: https://iot-analytics.com/what-ceos-talked-about-q2-2021/ (дата звернення: 19.09.2021).

6. Праворська Н. І. Забезпечення безпечного обміну інформації в мережі елементів інтернету речей *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки.* 2020. № 1. С. 191–195. DOI: 10.31891/2307-5732-2020-281-1-191-195.

UDC: 339.16:004

EXPLORING E-COMMERCE TRENDS IN DEVELOPING ECONOMIES & THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Dilfuza Rasulova,
DcS, Professor
Head of the Department
High School of Business and Entrepreneurship
Tashkent, Uzbekistan

E-Commerce & Artificial Intelligence: Introduction. Over the past decade, policy makers, governmental institutions, scholars and practitioners in the private sector reached a collective agreement that ecommerce is an essential ingredient for socio-economic advancement in developing countries. However, not much research has been done into discovering the conditions, contingencies, and technicalities surrounding ecommerce growth in developing countries. Ecommerce can be defined as the purchase and sale of goods and services, as well as information, using the internet on our digital devices. In recent years, ecommerce has grown into such popularity that it encompasses a wide variety of activities over the internet involving the exchange of various things: data, products, services, an many more, and it spans across businesses & industries (business-to-business, B2B), consumers (business-to-business, B2B; business-to-consumer, B2C; consumer-to-consumer, C2C) and governments (government-to-business, G2B; government-to-consumer, G2C).

Artificial Intelligence also is known as AI is one of the most extensive and widely discussed fields in computer science nowadays. AI's critical mission is to create and build smart machines for the betterment of humanity. These smart machines are designed with an objective that they will be able to perform and replicate the actions which can be performed by humans. Currently, AI is being used extensively in our everyday lives to serve many functions, such as e-learning, e-commerce, and many more. Almost every domain has been, or is very likely to get affected by, Artificial Intellience. We can

say that artificial intelligence is all around us starting from 1) the department store you visit for grocery having self-checkout cash counters, to 2) huge shopping malls and airports having best and advance security systems. With every passing day, humans are taking advantage of more such technology which is operated and driven by Artificial Intelligence. Currently, it has become very usual to see machines and devices performing the daily simple and mundane tasks of humans to make their lives easier. Given the world we are living in which is highly profit-driven, commerce-filled, and obsessive with customer service, Artificial Intelligence has become an indispensable part of people's life. It is AI which allows private sector to modernize and compete using insights from AI in real-time and bring more efficiency in their work and also helps governments and agencies across the world with other functions such as research, safety, and military.

Technological Opportunism in Developing Countries. Technological opportunism is defined as the sense-and-respond capability of entities with respect to new technologies. Technologically opportunistic individuals and organizations tend to engage in risk taking and experimentation with new technology more often. After all, ecommerce is an opportunity that developing countries and users need to be motivated enough to seize the technological opportunity to search for a digital niche. Not only is it likely to lead to profits and a better customer experience, it is also extremely likely to have an ever-lasting impact on the competition around developing and furthering their products and services. Technological opportunism can also be viewed as a reflection of how proactive and ambitious users in developing countries are with adopting ecommerce. It is a potential signal for country's future ambitions around technology. Countries that have users with high technological opportunism are better able to identify, explore, and exploit emerging technology, by fully taking advantage of emerging technologies. Indeed, technological opportunism reflects a sense of entrepreneurial spirit. During times when we don't have a statistical metric to measure country's entrepreneurial appetite, more qualitative measures such as technological opportunism can help us identify developing countries that are suited for ecommerce growth. For example, in comparing forest and ICT sectors in Finland, research found that users in sectors that had were more opportunistic about taking advantage of radical technology such as wireless ecommerce were more likely to gain benefits of early adoption. Another example is Brazil, where users seem to be the most opportunistic about the entrepreneurship prospects surrounding ecommerce, leading to a growth in ecommerce adoption.

These findings offer critical learning points.

1) Developing countries are driven by economic benefits because they relate economic development with strategic power.

2) Developing countries perceive technology to have a Western connotation and are more likely to develop positive intentions if the Western world requires them to adopt it or if they feel that it would raise their self-image in front of the developed world.

3) Third, countries with a favourable IT policy offer a more favorable atmosphere for adoption, implicating a belief that the technology will promote infrastructure growth, be made available and be incorporated within the functioning of the society. Consider a recent article on South Africa by the Economist Intelligence Unit (2007). According to the article, 'Growth in e-commerce in South Africa is fuelled by the realization that online procurement and supply-chain management can trim costs and improve customer relationships. Electronic government initiatives also appear to be gathering momentum. Comprehensive, up-to-date content is readily available online from state and local governments. New offerings are being added to facilitate transactions such as tax payments'. This growth in ecommerce in South Africa was positively influence by facilitating conditions created by the South African government. As these learnings suggest, perception is everything. And technological opportunism can come in various forms – important point here is to exploit the benefits of it.

AI Applications within E-Commerce. As mentioned previously, AI can have a huge impact on enhancing the exchange of goods and services in the private sector, while simultaneously making our lives easier. There are multiple domains that AI has greatly impacted; we will just touch upon two that we think are critical within the framework of e-commerce: customer service and sales forecasting.

Customer Service. The best aspect of shopping online is that the ecommerce websites can assist

their customers with 24/7 customer support and help. This has been all possible because of chatbots. Some of our readers who are not aware that what are chatbots, then here's your answer. "ChatBots, or any other type of real-time communication tool online, can be defined as a type of software application which makes use of AI to have online chat conversations via text or speech medium with people visiting on the website. It is these chatbots which further direct the people to a live human agent who will assist further." Going back a few years, the chatbots were simply designed to respond to the customer with some standard and customary replied. However, with time and development in AI, it has now become possible for the chatbots to assist potential customers with replies and assistance according to their needs and requirements. Currently, there are many different ecommerce websites like Amazon, Flipkart, Myntra, etc which make use of these AI operated chatbots. The use of Artificial Intelligence is not just limited to ecommerce websites, but they are also used in popular applications such as Facebook Messenger. And with more data gathered throughout the years, the services are just going to get better. And services are likely to be customized, targeted customer service which will ultimately improve the ecommerce framework.

Sales Forecasting & Budgeting. One of the most significant and common uses of Artificial Intelligence is that, it can help in sales forecasting buy helping people and experts to analyze huge volumes of customer data so that one can get useful and proper insights regarding the same. The reasons why it is better to make use of Artificial Intelligence is that, if a person would be doing such work, then it is natural for him/her to take many days and hours, at times even months. Therefore, to save time and resources, AI is used for such purposes. This also goes back to technological opportunism we discussed earlier; AI can simplify and enhance the current processes which will get even more people interested.

Conclusion. The benefits of Artificial Intelligence are way more than the one mentioned above. Understanding that Artificial Intelligence can help people excel in their high sales and customer relationships in the ecommerce business, day by day people are getting more drawn towards AI. And AI in e-commerce is only going to grow from this point on; and there is a big unexplored territory in developing countries that can yield great results. By adopting the technological opportunism mindset, along with capabilities that AI has to offer, e-commerce will soon be a normal everyday for many countries, and not only those that are developed.

УДК: 004.9:005:658

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ГЛОБАЛЬНИЙ ТРЕНД

Руденко А.Ю., Волощенко О.В.
викладачі кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
rudenkoalona31@gmail.com
vivabahana@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Діяльність логістичних компаній пов'язана з багатьма галузями промисловості. Тому вони відразу сприймають, яка тенденція характерна для цієї або іншої сфери бізнесу, де впроваджуються інновації та повинні реагувати на будь-які зміни. Україна займає надзвичайно вигідне географічне положення, яке сприяє організації та транспортуванні транзитних вантажних потоків. Потенціал враховує розвиток автомобільного, залізничного, морського, річкового, повітряного та трубопровідного транспорту. За даними британського інституту «Рендел», за коефіцієнтом транзитності Україна посідає перше місце в Європі [1, с. 153]. Пандемія внесла корективи в роботу багатьох компаній різних галузей і логістика не стала винятком. Криза безпосередньо вплинула на логістичну галузь, наслідки якої були: брак робочої сили, фрагментовані лінії постачань, слабка інфраструктура і невизначеність щодо правил і положень, що стосуються мобільності товарів. Криза показала важливість логістики в

глобальних масштабах, хоча і наслідки кризи були неоднозначні. До прикладу попит на міжнародні логістичні послуги впав на 40 - 50% в будівельному секторі та металургії, а от таких секторах як FMCG, вода та напої, він зріс на 20 - 30%. [2].

Ринок логістичних послуг України з точки зору глобального ринку дещо відстає від сформованих світових трендів та потребує суттєвого удосконалення як правового поля щодо регулювання роботи митних органів, спрощення процедури проходження митного контролю, так і оновлення інфраструктури міжнародного транспортного сполучення, осучаснення транспортного комплексу, що задовольняє потреби національної економіки у транспортному забезпеченні тощо [3, с. 191].

Отже, глобальна криза 2020 року стала новітнім поштовхом до розвитку цифрових технологій та їх використання при формуванні ланцюгів поставок. Настала ера діджиталізації логістичних процесів в контексті глобального тренду. Використання програмних продуктів для цифровізації логістичних процесів сприятиме виникненню логістичного ринку наступного покоління.

Великі дослідницькі компанії, зокрема така як Research and Markets прогнозує зростання ринку логістики наступного покоління за рахунок програмного забезпечення для ланцюгів поставок, робототехніки та автоматизації, автономних транспортних засобів та відстеження контрафактних товарів. Цифровізація логістичних процесів в контексті глобального тренду можлива завдяки появі інноваційних технологій, таких як:

1) Інтернет речей (Internet of Things, IoT) - це інноваційне інтелектуальне поєднання процесів, даних і речей через пристрої та датчики. Аналітики прогнозують що використання IoT принесе світовій економіці в найближчі 3 - 5 років більше ніж 1,9 трлн. дол. США. Впровадження Інтернету речей в логістиці дасть змогу оптимізувати логістичні процеси в окремих підрозділах. Наприклад, впровадження технології IoT на складі дасть змогу проводити моніторинг умов зберігання і завантаженості складів. Яскравим прикладом використання IoT в складській логістиці є компанія “Amazon”, яка завдяки використанню роботів мінімізувала час оброблення замовлень і оптимізувала використання складських приміщень. На своїх складах “Amazon” використовує кілька типів роботів (паллетізатори, роботи і приводи), які виконують різні операції, такі як збір важких предметів і підготовка товарів до відправки місце зберігання. В даний час на складах Amazon знаходиться 200 000 роботів. У 2020 році компанія інвестувала 40 мільйонів доларів в новий центр робототехнічних інновацій площею 350 000 квадратних футів в Массачусетсі, який, як очікується, стане рушійною силою ринку в майбутньому [4]. В транспортній логістиці впровадження даної технології даватиме змогу контролювати процес доставки, отримувати дані про переміщення і час простою автомобілів, впроваджувати систему безпеки для водіїв, а також контролювати умови перевезення так званих "чутливих вантажів" як в автомобілях так і в контейнерах під час транспортування за допомогою спеціальних датчиків.

2) Електронний документообіг. Впровадження електронних товаротранспортних накладних за всіма видами перевезень. Великим поштовхом до цифровізації галузі стало впровадження такими великими авіакомпаніями як Delta Airlines, United Airlines, Lufthansa і Emirates електронної авіанакладної (e-AWB). Її використання підвищує ефективність відстеження та обробки даних про вантаж, а також прозорість і безпеку шляху проходження. Також її використання знижує витрати і затримки.

3) «Big Data» або «великі дані» використовуються для організації, зберігання та аналізу неструктурованої інформації. В сучасному світі велика кількість компаній збирає надзвичайно великі обсяги інформації про своїх споживачів, клієнтів, покупців, визначає їх вподобання з метою формування індивідуалізованої пропозиції та максимізації рівня їх задоволеності. Транспортно-логістичні компанії збирають дані з датчиків на транспортних засобах, вантажах, обладнанні, переносних пристроях, дані про місцезнаходження транспортних засобів в режимі реального часу, інформацію про затори на дорогах, дані з мобільних додатків, інформацію від відправників та отримувачів вантажів тощо. Яскравим прикладом використання "великих даних" є Google, Amazon, Facebook і eBay, успішного застосування, який перетворив їх в лідерів

інформаційного ринку.

4) Хмарні технології. Всі учасники логістичного ланцюжка (постачальник, перевізник, споживач) у безперервний спосіб взаємодіють між собою. Крім цього, співробітникам логістичної компанії потрібен постійний зв'язок один з одним і доступ до єдиної бази. Забезпечити взаємодію в режимі реального часу можливо, коли робочий процес не залежить від місцезнаходження учасників. Яскравим прикладом використання хмарних технологій є наступні логістичні провайдери: "Укрпошта", "Деливері", "Нова Пошта" і багато інших, клієнти вищеперерахованих компаній мають доступ до інформації про свої товари 24/7. Серед домінуючих міжнародних гравців управління ланцюжком поставок в хмарному середовищі сильно контролюється такими компаніями як Oracle Corporation, SAP SE, Descartes Systems Group Inc., Infor Inc і IBM Corporation. Володіючи помітною часткою на ринку, ці основні гравці концентруються на розширенні своєї клієнтської бази в зарубіжних країнах.

5) Blockchain (блокчейн). Якщо розглядати ланцюг міжнародних поставок, то він є складним і налічує багато етапів, оскільки перевезеннями займається велика кількість логістів і в результатів вони мають справу з купою документів. Сам процес документообміну затягується на декілька тижнів і містить в собі не зовсім прозору схеми роботи. Саме для спрощення складних доставок пропонується використовувати в логістиці блокчейн. Основною перевагою використання даної технології є те що базу не можливо підробити. Таким чином перевагами використання блокчейну є: зниження вартості логістичних процесів, неможливість підробити дані, усунення непотрібних гравців логістичному ринку, відсутність шахрайства а також скорочення часу на документообіг.

Таким чином, цифрові технології в логістичних процесах дадуть змогу знизити експлуатаційні витрати, сприятимуть більш простому та швидкому узгодженню рахунків, поліпшать якість сервісу та допоможуть сформувати більш конкурентоспроможні ланцюги поставок.

Список використаних джерел

1. Filatov S.A., Golovchenko L.N. Influence of digital technologies on the efficiency and development of agrologistics in Ukraine. *Вчені записки Університету «КРОК»***.** 2018. С. 152 - 156.

2. Уитман Д. Проблемы и возможности логистики в мире после коронавируса. URL : https://bit.ly/3grt2Yr (дата звернення 16.09.2021)

3. Іванова І., Боровик Т., Руденко А., & Залозна Т. Ринок логістичних послуг України: сучасний стан, проблеми, перспективи. *Галицький економічний вісник.* 2020. № 6 (67), С. 185-192. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/34213 (дата звернення: 05.09.2021).

4. Пять основних технологій для цифрової тансформації в логістиці. URL: https://www.everest.ua/ai-platform/ai-business/p-yat-kljuchovih-tehnologij-dlya-cifrovoi-transformacii-v-logistici/ (дата звернення 15.09.2021).

УДК: 339.923

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Смолій Л.В.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки
lsmoliy@ukr.net
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Стрімке зростання потреби в продовольстві та необхідність адаптації до кліматичних змін висувають нові вимоги до функціонування аграрного сектору в усьому світі. Цифровізація та роботизація нині перетворюється на стратегічну мету розвитку галузі. Цифрові інновації в

аграрному бізнесі визначають інвестиційні пріоритети в багатьох країнах та регіонах світу і стають об'єктами значних капіталовкладень. Так, наприклад, за програмою «Горизонт 2020» було виділено близько 80 млн євро фінансування ЄС для наукових досліджень та інновацій в сфері сільського господарства. Основні інвестиції були спрямовані на створення масштабних пілотних проектів з метою побудови сільськогосподарських платформ, що підтримують цифрові інновації в аграрному секторі [1].

Фахівці Аграрного комітету Європарламенту розділяють цифрові технології в аграрному бізнесі на три основні типи [2]. До першого типу належать окремі технології, що мають високий вплив на ланцюг агропродовольчої вартості – штучний інтелект та автоматизація (на основі роботизації), оскільки вони викликають доволі широке поширення потенційних руйнівних змін: Інтернет речей (IoT) – мережі фізичних об'єктів (пристроїв), які містять вбудовані технології спілкування та розуміння, або взаємодіють зі своїми внутрішніми станами чи зовнішнім середовищем; роботизація – належить до автоматизації системи або процесу з боку використання роботизованих пристроїв; штучний інтелект – пристрій, який сприймає своє оточення та вживає дій, які максимально збільшують шанси на успішне досягнення своїх цілей; великі дані (Big Data) – забезпечують підвищення рівня прийняття аналітичних рішень шляхом збільшення обміну даними та належать до наборів даних, які занадто великі й складні для традиційної обробки.

Цифрові технології, що мають очікуваний середній вплив на ланцюг вартості у сільськогосподарському виробництві, які описані фахівцями Аграрного комітету Європарламенту [2]: Blockchain – зростаючий список записів, що називаються блоками, які пов'язані між собою за допомогою криптографії; супутникова система глобальної навігації (GNSS – Global Navigation Satellite System): система глобального позиціонування (GPS), супутникова система глобальної навігації (GLONASS), Galileo, BeiDou та ін.; віртуальна реальність (VR) – інтерактивний досвід оточення реального світу; безпілотні літальні апарати (БПЛА) та мала авіація (дрони); геоінформаційні сервіси (ГІС); інтелектуальні біосенсори та високотехнологічні датчики (з убудованими модулями передачі даних).

Вказані технології із середнім впливом на ланцюжок вартості в аграрному виробництві є досить інноваційними та можуть і в перспективі будуть мати високий вплив на функціонування сільськогосподарських підприємств.

Технології з низьким впливом на ланцюг агропродовольчої вартості, виділені фахівцями Аграрного комітету Європарламенту [2]: широкосмугові Інтернет-мережі – мережі з широкою пропускною здатністю для передачі даних, які можуть транспортувати безліч сигналів і типів трафіку через носій; платформи для електронного бізнесу – рішення програмних технологій, які використовують як основу інші програми, процеси або технології (переважно цифрова комерція); інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ); аграрні мобільні додатки, мобільні месенджери, агрофоруми та аграрні онлайн-сервіси, спрямовані на підвищення оперативності отримуваної інформації та професійної обізнаності аграріїв.

Прогнози розвитку цифрових технологій в аграрному секторі свідчать про стрімке зростання даного ринку. Незворотнім процесом це є і для України. Основними інвесторами цифровізації агробізнесу поки що залишаються великі агрохолдинги, які володіють значним інноваційним потенціалом. До рейтингу лідерів діджиталізації в економіці України [3] потрапило 4 українських компанії, що працюють у сфері аграрного виробництва.

Так, наприклад, Група компаній Ukrlandfarming активно розробляє і впроваджує IT-технології. Унікальна система телеметрії збирає дані з усієї сільгосптехніки компанії і будує документообіг, а також здійснює контроль над товарно-матеріальними цінностями: ПММ, мінеральними добривами, засобами захисту рослин (ЗЗР). З 2015 р. впроваджується і вдосконалюється унікальна розробка Ukrlandfarming – система контролю вивезення врожаю з полів на елеватори. Компанія отримує повну картину кожної культури по кожному регіону – з врожайністю, технологією, часом посіву та збирання, даними по агрегатах, внесених засобах захисту рослин та міндобривах. Це дозволяє чітко відстежувати причинно-наслідковий зв'язок

між змінами в технології вирощування культур і зміною врожайності. Також Ukrlandfarming має власний флот дронів і володіє цифровими картами всіх своїх полів, створеними на основі даних від дронів і супутникових знімків.

В компанії «Кернел» функціонує єдина інноваційна екосистема сучасного агровиробництва DigitalAgriBusiness. Сьогодні 100% полів компанії покриті якісними RTK-сигналами, які є основою для точного землеробства, і моніторяться за допомогою супутникових знімків, коптерів, а також IT-інструментів, з якими працюють агрономи безпосередньо на полях. Дані цього моніторингу автоматично зберігаються в базі даних і стають основою для ефективного і своєчасного прийняття рішень і візуалізації за допомогою аналітичного GIS-порталу.

Компанія Syngenta має одним зі своїх стратегічних напрямків розвиток цифрових технологій і цифрової агрономії. Тут реалізується кілька інноваційних проектів, в тому числі запуск завчасних оповіщень про можливі захворювання рослин з рекомендаціями щодо їх усунення, сервіс розширеного цифрового моніторингу та оцінки ризиків в агрономії, сервіс індексного страхування. Кожен з цих сервісів використовує комплексні математичні моделі виникнення подій, погодні дані з різних джерел, інноваційні підходи в діагностиці і безліч інших важливих даних і чинників.

AgriChain – компанія, що була заснована агрохолдингом «Астарта-Київ», займається розробкою програмного забезпечення (єдиного інформаційного порталу з управління агробізнесом) для великих і середніх агрокомпаній. Модулі порталу охоплюють: управління земельним банком; планування та управління виробничою програмою підприємства; моніторинг посівів, аналізу та прогнозування врожайності; управління складськими процесами і логістикою підприємства; конструктор бізнес-процесів.

Цифрові технології дають багато можливостей та перспектив для створення розумного сільського господарства, надаючи їхнім споживачам великий поштовх для трансформації діяльності. У сільському господарстві вони можуть модернізувати галузь, сприяючи реалізації інновацій в агробізнесі та створити нові можливості для сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Large-scale pilots in the digitisation of agriculture. European Commission: web-site. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/large-scale-pilots-digitisation-agriculture

2. Impacts of the digital economy on the food chain and the CAP / Research for AGRI Committee of EP. Policy Department for Structural and Cohesion Policies Directorate-General for Internal Policies. PE 629.192 February 2019. URL : http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629192/IPOL_STU(2019)629192_EN.pdf (дата звернення: 02.12.2019).

3. Вишневський Ю. Топ-25 лідерів діджиталізації. *Ділова столиця*. URL : https://www.dsnews.ua/future/top-25-liderov-didzhitalizatsii-01062020220000

УДК 338.28:004

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Хрідочкіна М. О.
викладач суспільних дисциплін вищої категорії
Khridochkina@ukr.net
Кам'янський державний енергетичний технікум
м. Кам'янське, Україна

Уявляючи національне господарство як найбільшу і складну соціально-економічну систему, слід зазначити, що її елементами є основні засоби, обігові кошти та працівники

виробничої та соціальної сфер. Взаємодія та тісний взаємозв'язок елементів такої системи, як національна економіка, при цьому забезпечуються, не лише обґрунтованим складом різнорівневих заходів, що їх вживають у рамках функцій планування розвитку суб'єктів господарювання, виробничих і соціальних комплексів, функцій організації й регулювання, але й додержанням цільової орієнтації соціально-економічної системи на досягнення в поточному, перспективному і стратегічному періодах часу прогнозованих результатів в умовах цифрової економіки. При цьому витрати на вході системи національної економіки, здійснювані в рамках єдиного національно-господарського комплексу, безпосередньо пов'язані зі споживанням кожного виду ресурсів, що забезпечують елементну взаємодію основних і обігових засобів, персоналу, структурних складових виробничої й соціальної сфер.

Однак з'ясування ролі комплексного забезпечення розвитку цифровізації та окремих її елементів у поточному функціонуванні різних за потужністю соціально-економічних систем (аграрний, промисловий, житлово-комунальний, навчально-освітній та інші комплекси, а також окремі організаційно-правові структури) відповідно до наших уявлень відображає адекватно реальний сценарій розвитку структурно-організаційних, соціально-економічних, фінансово-інвестиційних та інших трансформацій у розвитку цифровізації, які відбуваються в результаті впливу зовнішнього й внутрішнього середовища у стратегічному періоді часу [1, с. 7].

Специфіка кожної з складових цифровізації в забезпеченні необхідних умов для здійснення ефективної поточної діяльності, перспективного й стратегічного розвитку суб'єктів господарювання (аграрних підприємств) значною мірою впливає й на призначення цифрової інфраструктури в стратегічному періоді часу. Цифровізаційні складові при цьому задіяні у процесах планово-розрахункових обґрунтувань реальності досягнення маркетингових, логістичних, операційних, кадрових і фінансових результатів через сукупність пасивних елементів основних засобів, інтенсивне використання яких, у свою чергу, приводить до раціоналізації взаємодії елементів різнорівневих соціально-економічних систем, що репрезентують національну економіку в цілому, структурні складові, а також суб'єкти господарювання [2, с. 6].

Вважаємо, що встановлення призначення цифровізації та її елементів у процесі комплексного забезпечення розвитку необхідно: для конкретизації й уточнення сфер можливого використання цифрової інфраструктури, її окремих складових (м'яка та тверда); розширення можливостей за обсягами і підвищення якості обслуговування; забезпечення найбільш прийнятних цифровізаційних умов для життєдіяльності суспільства в цілому й кожного індивіда окремо; формування стратегії цифровізації та реальне досягнення її у короткостроковому та середньостроковому періоді.

Комплексне забезпечення розвитку елементів цифровізації у сформованому плані стратегічного розвитку має цілеспрямовано визначати свою економічну і соціальну роль у забезпеченні нормальних умов для виробництва продукції, виконання робіт споживачам, характеризувати реальну ресурсну можливість виконувати своє функціональне призначення виходячи з ринкових потреб, особливостей продукції, наданих послуг, виконуваних робіт, наявності нового рівня конкурентоспроможності. Водночас, визначення стратегічного призначення одного з інфраструктурних транспортних комплексів є хоч і взаємозалежною, але все-таки наступною технологічною логіко-вербальною процедурою в обґрунтуванні економічно і соціально доцільного розвитку відповідної складової транспортної інфраструктури.

Стратегічне бачення розвитку цифровізації - це, на наш погляд, обґрунтоване прогнозування її економічного, інвестиційного, структурно-організаційного, соціального й іншого стану, тенденцій розвитку, що характеризуються динамікою змін основних результативних, витратних показників, рівнів ефективності ресурсоспоживання, розмірів належних їй сегментів товарного ринку й ринку соціальних послуг, а також пріоритетних або лідерських місць з-поміж учасників ринку [3, с. 90]. Однак наведене визначення стратегічного бачення розвитку цифровізації потребує в перспективі розкриття послідовності здійснення заходів і відповідних логічних і організаційно-інноваційних процедур для об'єктивного подання

об'єкта стратегічного планування в середньо-та довгостроковому періодах часу.

Високий рівень об'єктивності стратегічного бачення розвитку суб'єкта господарювання (аграрні підприємства) в перспективному періоді часу має досягатися на основі здійснення таких заходів і додержання таких організаційно-інноваційних процедур, як: необхідно розробити стратегію для того, щоб використовувати та розвивати досвід цифрової трансформації в усіх галузях промисловості, включаючи біотехнологічні, фінансові, медичні, енергетичні та сільськогосподарські галузі продуктивності і конкурентоспроможності; необхідно прямувати до національного лідерства для забезпечення високоякісної цифрової мережевої інфраструктури та доступність у всьому українському суспільстві [4, с. 411]; кібербезпека повинна розглядатися як стимул цифрового майбутнього шляхом підтримки найвищих стандартів кібербезпеки, включаючи розвиток високопрофесійного персоналу у сфері кібербезпеки та комплексну освітню програму для громадян; сектор освіти на всіх рівнях повинен визнати, що знання та компетенції розуміння та використання інформаційних та комунікаційних технологій є критичним в нашому суспільстві.

Отже, комплексне забезпечення розвитку цифровізації, що є невіддільним від макро- й мікроекономічних систем елементом та реалізує свої функції у виробничих і соціальних процесах згідно зі стратегічним баченням і призначенням, може бути успішним, виходячи з обґрунтованості реальних можливостей ефективно використовувати всі складові ресурсного потенціалу (маркетингових, логістичних, операційних, кадрових, фінансових), об'єктивності визначення цільової спрямованості перспективного розвитку цифровізції в рамках стратегічного плану, конкретизації видів діяльності й посідання провідного місця на ринку та досягнення високої ділової репутації серед учасників суспільного ринку.

Список використаних джерел

1. Хандій О. О. Формування та розвиток цифрових компетентностей в умовах цифровізації економіки та суспільства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 4. С. 5-9.

2. Ганущак Т. В., Карімов І. Ю. Цифровізація на підприємстві як фактор розвитку економіки України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 4(2). С. 5-8.

3. Фрідман О. А. Особливості інноваційного розвитку у світовому господарстві в умовах цифровізації економіки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2020. Вип. 11. С. 89-93.

4. Чмерук Г. Г., Стороженко О. О. Специфіка організації економічних відносин суб'єктів господарювання в умовах цифровізації економіки. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 39. С. 409-414.

УДК 339.9:330.322

ЦИФРОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ

Чалюк Ю.О.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної теорії
lamur4ik@bigmir.net
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Сучасна динаміка розвитку промисловості вимагає від країн світу приділяти увагу модернізації виробничих потужностей. Інформаційно-комунікаційні технології сприяють якісним перетворенням суспільства, культури та економіки. Цифрова конкурентоспроможність країни базується на ефективній взаємодії університетів, влади та бізнесу, відомій у світі як

«потрійна спіраль». Економіка, яка заснована на використанні новітніх технологій, розробленні нових систем управління, призводить до зміни принципів конкурентних відносин.

Всесвітній економічний форум ідентифікує цифрові технології як ключовий двигун економічних перетворень, взаємодії бізнесу, уряду і суспільства. У 2020 році був оприлюднений Міжнародний рейтинг цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Ranking) для 63 країн світу [1]. Країни оцінюють за 52 критеріями, які згруповані за трьома параметрами: чисельність населення (вище/нижче 20 млн осіб), розмір ВВП на душу населення (вище/нижче 20 тис дол), географічне положення (Європа, Близький Схід, Африка, Азіатсько-Тихоокеанський регіон та Америка). Лідируючі позиції у Міжнародному рейтингу цифрової конкурентоспроможності займають США – 1-е місце, Сінгапур – 2-е місце, Данія – 3-є місце. Україна у цьому рейтингу займає 58-му позицію (рис. 1.).

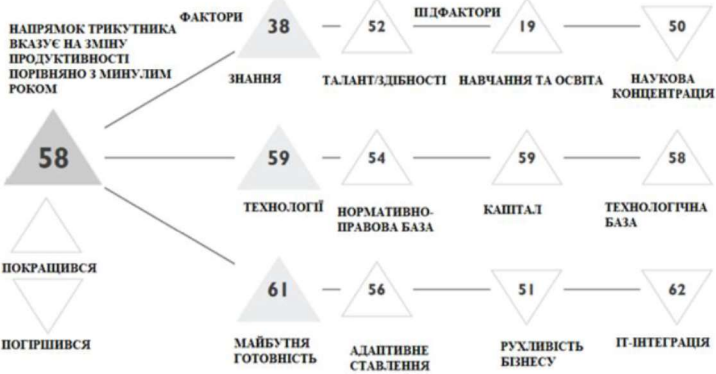

Рис.1. Україна у Міжнародному рейтингу цифрової конкурентоспроможності, 2020 р.
Джерело: складено за [1]

Статистика та графіка рис. 1 свідчать про стабільність, прогрес України в освітній галузі. Однак у сфері бізнес-взаємодії та IT-інтеграції спостерігається регрес. Саме тому у 2020 році Уряд України ухвалив Державну стратегію регіонального розвитку на 2021—2027 роки [2]. До пріоритетних цілей розвитку цифрової політики належать: підвищення рівня цифрової грамотності населення; забезпечення високошвидкісного Інтернету в усіх населених пунктах України; надання можливості отримати електронні та публічні послуги через смартфон; упровадження електронного документообігу; розвиток інструментів електронної демократії. Інформаційно-комунікаційні технології відіграють ключову роль у розвитку інновацій, підвищенні ефективності та конкурентоспроможності країни, стимулюванні ділової активності працівників. Існує пряма залежність між розвитком ІКТ і рівнем економічного благополуччя країни [3].

У 2018 році Всесвітній економічний форум опублікував «Оцінку готовності до майбутнього виробництва» 100 країн світу [4]. Науковий аналіз даних звіту показує, наскільки швидко країна може отримати вигоду від упровадження нових виробничих технологій. Оцінка побудована на основі двох груп показників: *структура виробництва* – поточний стан, складність та масштаб; *драйвери виробництва* – майбутній стан виробництва, технології та інновації, людський капітал, глобальна торгівля, міжнародні інвестиції, інституційні рамкові умови, сталі ресурси, середовище попиту (рис. 2).

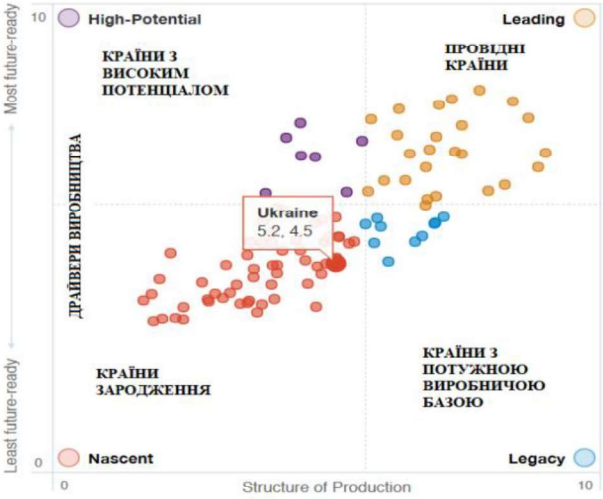

Рис.2. Драйвери майбутнього виробництва

Джерело: складено за [4]

Точкова графіка рис. 2 ділить держави світу на чотири групи:

- *провідні країни (Leading)* із потужною виробничою базою, які демонструють високий рівень готовності до майбутніх викликів та виступають інноваційними драйверами виробництва;
- *країни з потужною виробничою спадщиною (Legacy)*, що знаходяться під загрозою майбутніх викликів через слабку ефективність інноваційних драйверів виробництва;
- *країни з високим потенціалом (High-Potential),* але обмеженою виробничою базою, що мають хороші перспективи для швидкого інноваційного зростання та потенціал для майбутнього збільшення виробництва;
- *країни зародження (Nascent),* які мають обмежену виробничу базу, демонструють низький рівень готовності до майбутнього через слабку ефективність у сфері впровадження інноваційної політики [5].

Сучасна динаміка розвитку промисловості вимагає від країн світу приділяти увагу модернізації виробничих потужностей. Держави прагнуть перейти на новий технологічний рівень, поліпшити добробут, підвищити якість життя населення.

Список використаних джерел

1. World Digital Competitiveness Ranking. URL: https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-centerrankings/world-digital-competitiveness-rankings-2020/

2. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text

3. Панькова О., Касперович О., Іщенко О. Соціально відповідальне партнерство як інноваційна платформа забезпечення розвитку сфери зайнятості в умовах глобальних цифрових трансформацій. *Журнал європейської економіки.* 2020. Том 19, № 2. с. 392-409.

4. Readiness for the Future of Production. URL:http://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf

5. Чалюк Ю. О. Цифрова конкурентоспроможність країн. *Інфраструктура ринку: електрон. наук.-практ. журн.* 2020. Вип. 50. С. 22–30. Режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/50_2020_ukr/6.pdf

УДК 330.3 ; 330.4; 65.012.45

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Юшин С.О.
доктор економічних наук, професор
головний науковий співробітник
saykiev@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-9874-4926
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

Україна нині робить значні зусилля для повноцінної участі у глобальній конкурентній економіці. Фактором успіху у ринковій торгівлі, як визначив ще Л. Пачолі, є «вміння вірно обчислювати та швидко рахувати» [1, с. 26]. Сучасна економіка, стверджує Р. Акофф, повинна бути забезпечена засобами, здатними «вирішувати безперервний потік проблем, які стають все більш складними» [2, с. 20]. До цих засобів, безумовно, варто віднести Електронно-обчислювальні машини (ЕОМ). Зазначимо, що перша у континентальній Європі ЕОМ створена у 1951 р. у Києві. Загалом, у СРСР усвідомлювали важливість запровадження ЕОМ (у рамках інформатики та кібернетики) для вирішення задач управління виробництвом та економікою (що було проголошено у різних державних актах, починаючи с 1966 року). Але практика жорсткого регулювання господарських процесів, притаманна командно-адміністративній системі (КАС), не дозволила здійснити масштабне переведення економіки на інноваційні рейки, що надалі стало чинником ліквідації як неефективної згаданої КАС, так й СРСР в цілому.

Перші кроки державної незалежності України здійснювалися під гаслом входження економік світу до глобального інформаційного суспільства (ГІС). На думку Б. Гейтса, інвестиційно привабливою на даному етапі може бути лише «інформаційна економіка» [3, с. 20]. За визначенням М. Кастельса, економічний прогрес у значній мірі є результатом «інформаціональної революції» [4, с. 113]. За П. Друкером, новий основний ресурс (інформація) викликає кардинальний перегляд як економічної теорії, так і ключових уявлень менеджменту [5, с. 39].

Свої перші кроки до ГІС Україна зробила у 1998 р., прийнявши Закони «Про Національну програму інформатизації» і «Про Концепцію Національної програми інформатизації (№ 74-74), які були орієнтовані на методи передачі цифрової інформації та на найбільш ефективні та прибуткові цифрові системи.

Зазначимо також, що Окінавська хартія ГІС (2000 р.) була зосереджена на питаннях подолання розриву між державами у цифрових технологіях (доступ до інформаційних мереж, приділення особливої уваги «партнерському» підходу з боку урядів, міжнародних організацій приватного сектору). Вказані орієнтири Окінавської хартіх ГІС знайшли свій вираз у прийнятому у 2007 р. Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (№ 537), де інтеграція України у глобальний інформаційний простір передбачала зменшення цифрової та інформаційної нерівності шляхом: забезпечення інтеграції освіти, науки і культури України в глобальний культурний, освітній, науково-технічний інформаційний простір; реалізації в рамках міжнародних договорів України спільних проектів; сприяння розвитку партнерських відносин між державним і приватним секторами економіки в контексті розбудови ГІС відповідно до Декларації тисячоліття ООН (2000 р.).

Цифрові аспекти інформатизації в Україні набули нового звучання після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (Закон України № 1678, 2014 р.), де Глава 14 (Інформаційне суспільство) **у** Статті 389 наголошувала на тому, що Сторони зміцнюють співробітництво щодо розвитку ІС на користь приватних осіб і бізнесу через забезпечення

загальнодоступності інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та кращу якість послуг за доступними цінами.

У наступні роки прийняті профільні, спрямовані на створення системних передумов цифровізації економіки, Закони України про: електронну комерцію (№ 675, 2015 р.); електронні довірчі послуги (№ 2155, 2017 р.); основні засади забезпечення кібербезпеки (№ 2163, 2017 р.); режим спільного транзиту і запровадження національної електронної транзитної системи (№ 78, 2019 р.); електронні комунікації (№ 1089, 2020 р.). У 2018 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) № 67-р була схвалена «Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки», де основною метою даної цифровізації визначені досягнення цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, трансформація сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні (за умови, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані, зокрема, в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку, т.і. Одночасно, цифровізація реального сектору економіки є головною складовою частиною цифрової економіки та визначальним чинником зростання економіки в цілому, зокрема і самої цифрової індустрії, як виробника технологій. Цифрові технології (ЦТ) в багатьох секторах є основою продуктових та виробничих стратегій. Їх перетворювальна сила змінює традиційні моделі бізнесу, виробничі ланцюги та процеси, зумовлює появу нових продуктів та послуг, платформ та інновацій. Затверджені постановою КМУ № 56 (2019 р) принципи реалізації державної політики у даній сфері ґрунтуються на: відкритості; прозорості; багаторазовості використання; технологічній нейтральності і портативності даних; орієнтації на громадян; інклюзивності та доступності; безпечності та конфіденційності; багатомовності; підтримці прийняття рішень; адміністративному спрощенні; збереженні інформації; оцінюванні ефективності та результативності процесу. Схвалена КМУ у 2021 р. «Концепція розвитку цифрових компетентностей» до ЦК віднесла динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері ІКТ та ЦТ, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням ІКТ і ЦТ.

Безумовно, усі вищенаведені правові акти створили дієві передумови для реалізації настанов прийнятого у 2021 р. Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» (№ 1667), де у п. 1 ст. 2 визначені організаційні, правові та фінансові засади функціонування правового режиму Дія Сіті – сучасної системи, що запроваджується з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів. Настанови Закону № 1667 збігаються з положеннями «Національної економічної стратегії на період до 2030 року» (затверджено постановою КМУ № 179, 2021 р.), яка констатує, що світ швидко змінюється і це потребує відповідного реагування з боку України: зростання кількості населення, глобальні зміни клімату, стрімкий розвиток цифрової економіки створили виклики і нові можливості для України.

Висновки: наведений вище аналіз дає підстави стверджувати наступне:

1) подальший розвиток економіки України можливий виключно на основі повноцінного входження до системи Глобального інформаційного суспільства;

2) зміни у нормативно-правовому забезпеченні цифровізації вітчизняної економіки дозволяють сподіватися на її реалізацію у найближчій перспективі.

Список використаних джерел

1. Пачоли Лука. Трактат о счетах и записях / Лука Пачоли ; Пер. с лат. М.: Финансы и статистика, 2001. 368 с.

2. Акофф Р. Искусство решения проблем / Р. Акофф ; Пер. с англ. М.: Мир, 1982. 224 с.

3. Гейтс Б. Дорога в будущее / Б. Гейтс ; Пер. с англ. М.: Русская редакция, 1996. 312 с.

4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; Пер. с англ. М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
5. Друкер, Питер, Ф. Менеджмент. Вызовы XXI века. / Питер, Ф. Друкер ; Пер. с англ.: М.: «Манн, Иванов и Фербер», 2012. 256 с.

UDC: 339.97

CYFRYZACJA W UKRAIŃSKIEJ I POLSKIEJ GOSPODARKACH, ICH RÓŻNICE ZE WZGLĘDU MOBILNOŚCI, PERSPEKTYWY ROZWOJU

Yakubovskiy S. A.
Profesor, Doktor nauk ekonomicznych
syakubovskiy@onu.edu.ua
Seleznov V. I.
student magister
v.selezn@stud.onu.edu.ua
Odeski Uniwersytet Narodowy im. Ilji Miecznikowa
m. Odesa, Ukraiana

Ukraina i Polska to są kraje, które bardzo szybko reagują na globalne trendy technologiczne i wdrażają je do swoich gospodarek. Dzięki technologiom, zarówno Polska, jak i Ukraina były w stanie skutecznie ograniczyć liczbę fizycznych kontaktów między urzędnikami a ludźmi w okresie kwarantanny. Jeśli chodzi o interakcji współdziałania obywateli i krajów, stan epidemiologiczny przetestował i wprowadził w życie wcale nowy tryb świadczenia usług urzędowych. Ukraina i Polska są różnie rozwinięte w poszczególnych sektorach cyfryzacji. Mówiąc o usługach urzędowych, polska platforma internetowa „gov.pl" [9] daje więcej możliwości do bezkontaktowego sposobu załatwiania spraw w porównaniu do ukraińskiej platformy „gov.ua" [10].

Natomiast szybkość rozwinięcia oraz wdrażania nowoczesnych technologii na Ukrainie jest większa. Istotne zmiany na Ukrainie zaczęli się od urzędu Dmytra Dubileta, który został Ministrem Gabinetu Ministrów Ukrainy w roku 2019 i przetrzymał się na stanowisku przez rok [1].

Oprócz tego Dmytro jest jednym z założycieli pierwszego ukraińskiego dygitalizowanego banku „Monobank" [6]. Jeżeli chodzi o instytucjach finansowych, Polska jest konserwatywnym krajem i preferuje banki standardowe od fintechów i neobanków, których na Ukrainie jest spora ilość. Strefa Schengen oraz Unia Europejska pozwalają Polski korzystać się z produktów bankowych innych krajów, co zmniejsza motywację na tworzenie produktów lokalnych. Z najbardziej popularnych, podobnym rozwiązaniem digital banku jest brytyjska firma „Revolut" [8]. Tempo cyfryzacji banków na Ukrainie można nawet porównać z Wielką Brytanią, najbardziej postępowym krajem w cyfryzacji bankowości [4-5].

Duża część użytkowników na Ukrainie całkowicie przeszła na produkty bankowości cyfrowej, podczas gdy Polska albo jeszcze ich nie wprowadziła, albo dopiero zaczyna to robić. Utworzenie „Monobanku" i reformy regulacji państwowych dostarczyły bodźców do rozwoju takiej infrastruktury. Wprowadzenie Apple Pay w Polsce z 5-miesięcznym opóźnieniem jest również wskaźnikiem tempa cyfryzacji [7].

Warto zwrócić uwagę na możliwość otwierania kart internetowych i „cyfrowych" w ukraińskich bankach i jej brakiem w Polsce. Jest to powiązane z kwestią bezpieczeństwa, któremu w Polsce przydzielają więcej uwagi kosztem wygody. Otwierając kartę w Polsce, klienci muszą czekać do tygodnia na jej wydanie i przesłanie na adres domowy, podczas gdy na Ukrainie można to zrobić w ciągu 15 minut.

Ważna dla Polski jest Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie [3], która wskazuje na stabilność i zaufanie do polskiego systemu finansowego. Giełda dostarcza wielu informacji o aktualnym stanie polskiej gospodarki poprzez indeks WIG20, który wskazuje 20 największych spółek

notowanych na warszawskim parkiecie. W odpowiedź do polskiej niezawodności Ukraina jest nastawiona na progresywność. Wskazuje na to nowa ukraińska ustawa numer 3637 „O aktywach wirtualnych" [12], która dodała Ukrainę jako jeden z pierwszych krajów akceptujących kryptowalutę jako środek płatniczy.

W związku z powyższym porównaniem możemy wyróżnić specyficzne punkty rozwoju dla obojgu krajów. Zaczynając od Ukrainy, bezkrytyczne przyjmowanie nowych regulacji może mieć negatywne skutki na stabilność gospodarki jako całości. Pod czas kryzy 2008 roku, upadek systemu bankowego szokował ukraińską gospodarkę i poważnie zmniejszył zaufanie obywateli do ukraińskich funduszy gwarancyjnych [11]. W czasie, gdy wiele dość znaczących banków na Ukrainie po prostu "zniknęło", a fundusze nie były w stanie poradzić sobie z tak dużą liczbą ofiar, polski system bankowy potrafił to przeżyć. Polska została jedynym krajem Unii, który wykazał wzrost PKB w najtrudniejszym okresie 2008-2009 [2]. Polska ostrożność w uchwalaniu nowych ustaw, staranna regulacja każdego z systemów, a w tym niska mobilność są dobrymi czynnikami dla długoterminowej stabilności.

Z innej strony, powolność może skutkować do utraty możliwości w zakresie modernizacji oraz jej zastosowania jako akceleratora gospodarczego, gdzie inne kraje mogą mieć możliwości do wyprzedzenia. Jak każdy ekonomista wie, większe zyski pociągają za sobą większe ryzyko. Idealna równowaga musi znajdować się gdzieś pośrodku. Polskim priorytetem powinna być większa lojalność i zdolność do reagowania w podejmowaniu postępowych decyzji. Z drugiej strony, ukraińskim priorytetem jest głębsza analiza oraz świadomość przy wprowadzaniu nowych przepisów.

Źródła

1. Cabinet of Ministers of Ukraine, Dubilet Dmytro: strona internetowa. URL: https://www.kmu.gov.ua/en/profile/dmitro-dubilet (data dostępu: 17.09.2021).
2. Forsal.pl - Biznes, Gospodarka, Świat. 10 lat temu wybuchł kryzys finansowy. Polska ucierpiała w niewielkim stopniu: strona internetowa. URL: https://forsal.pl/artykuly/1258419,10-lat-temu-wybuchl-kryzys-finansowy-polska-ucierpiala-w-niewielkim-stopniu.html (data dostępu: 17.09.2021).
3. Giełda Papierów Wartościowych, Główny Rynek GPW – Rynek Główny: strona internetowa. URL: https://www.gpw.pl/ (data dostępu: 17.09.2021).
4. Government Digital Service United Kingdom, Digital strategy: strona internetowa. URL: https://gds.blog.gov.uk/category/digital-strategy/ (data dostępu: 17.09.2021).
5. UK Government Services and Information, Home Office Digital, Data and Technology Strategy 2024. URL: https://www.gov.uk/government/publications/home-office-digital-data-and-technology-strategy-2024/home-office-digital-data-and-technology-strategy-2024 (data dostępu: 17.09.2021).
6. Monobank мобільний банк, про банк: strona internetowa. URL: https://www.monobank.ua/about (data dostępu: 17.09.2021).
7. PKO Bank Polski, Apple Pay Coming to PKO Bank Polski: strona internetowa. URL: https://en.media.pkobp.pl/74577-apple-pay-coming-to-pko-bank-polski (data dostępu: 17.09.2021).
8. Revolut, O nas: strona internetowa. URL: https://www.revolut.com/pl-PL/o-revolut
9. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, Portal Gov.pl : strona internetowa. URL: https://www.gov.pl/ (data dostępu: 17.09.2021).
10. Державна податкова служба України, Електронний кабінет платника: strona internetowa. URL: https://cabinet.tax.gov.ua/ (data dostępu: 17.09.2021).
11. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Вплив світової економічної кризи на українську економіку регіональний аспект : strona internetowa. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/Projects_2009/2009_18_Lviv%20Forum/Project%20output/2009_18_ukr.pdf (data dostępu: 17.09.2021).
12. Урядовий портал, Проект Закону про віртуальні активи 3637: strona internetowa. URL: https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-virtualni-aktivi (data dostępu: 17.09.2021).

УДК: 338.14

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТІ

Бурковська А.І.
асистент кафедри менеджменту та маркетингу
anna.burkovskaya12@gmail.com
Бурковська А.В.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
allaburkovskaya2010@gmail.com
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Пандемія COVID-19 мала суттєвий вплив на трансформацію національних економік світу, соціально-демографічні процеси, розвиток науки та інновацій. Стан продовольчої безпеки також зазнав суттєвого впливу пандемії через коливання показників економічної доступності продовольства, переосмислення логістичних підходів до дистрибуції харчових продуктів, а також через зміну споживчої поведінки населення. Так, в першу чергу, велика кількість споживачів зазнала суттєвого скорочення доходів (табл. 1), що стало причиною зміни складу споживчого кошику.

Таблиця 1

Частка людей, які втратили дохід через пандемію COVID-19 у США, Великобританії та Німеччині, 2020 рік

Частка людей / країна	Німеччина	Великобританія	США
Зазнали скорочення доходів	30%	34%	35%
Не зазнали скорочення доходів	46%	41%	43%
Не працюють	22%	22%	20%
Не змогли однозначно відповісти	2%	3%	2%

**Джерело: побудовано автором з використанням [1].*

З початку 2020 року COVID-19 спричинив серйозні наслідки у всьому світі. Пандемія спричинила понад 200 000 смертей у всьому світі, і станом на травень 2020 року жодна інша країна так сильно не постраждала від спалаху коронавірусу, як США [1]. Станом на 4 травня 2020 року в країні зареєстровано близько 70 000 смертей [1]. Кілька штатів США видали своїм громадянам розпорядження про перебування вдома, а це означає, що мільйони людей не можуть виходити на роботу. У квітні 2020 року в США було подано понад 12 мільйонів заяв про страхування від безробіття [1], оскільки показники безробіття зростали. В результаті респонденти США не тільки дуже стурбовані економічною стабільністю своєї країни, але й водночас відчувають стрес щодо своїх особистих фінансів.

Державна допомога в період пандемії має велике значення, у тому числі задля підтримки продовольчої безпеки населення, проте ситуація із наданням компенсацій особам, що втратили дохід внаслідок COVID-19 навіть у таких розвинених країнах, як Німеччина, Великобританія та США, є досить складною (табл. 2).

Таблиця 2

Частка людей, які втратили дохід через пандемію COVID-19 та отримують фінансову підтримку від свого уряду

Частка людей / країна	Німеччина	Великобританія	США
Отримують фінансову підтримку від уряду	19%	42%	35%
Не отримують фінансову підтримку від уряду	79%	56%	62%
Не змогли однозначно відповісти	2%	2%	3%

**Джерело: побудовано автором з використанням [2].*

Втрата великою частиною населення доходу внаслідок пандемії COVID-19 створює високе навантаження на бюджет через необхідність виділення фінансових ресурсів для соціальної підтримки незахищених верств населення. У таких умовах особливо гостро постає проблема продовольчої безпеки крізь призму її основних компонентів: економічної доступності, наявності розвиненої системи дистрибуції, якості та екологічної безпечності.

Проблему економічної доступності продовольства можливо вирішити шляхом запровадження виваженої соціальної політики, спрямованої на побудову системи соціальних стандартів та пошуку джерел їх забезпечення.

Питання якості та екологічної безпечності продовольства мають регулюватися на державному рівні як частина міжнародних домовленостей та стратегії розвитку регіонів. У той самий час забезпечення доступності продовольства через розвиток системи дистрибуції, побудованої на принципах цифровізації, набуває особливого значення в період пандемії, оскільки все більше споживачів намагаються розміщувати замовлення онлайн, щоб уникнути небезпечних соціальних контактів (табл.3).

Таблиця 3

Частка людей, які навмисно купували будь-який з продуктів чи послуг онлайн, а не офлайн, через пандемію COVID-19

Продукт / країна	Німеччина	Великобританія	США
Доставка з ресторану / їжа на винос	16%	19%	31%
Засоби гігієни (наприклад, дезінфікуючий засіб для рук, туалетний папір)	13%	21%	27%
Одяг	25%	24%	26%
Миючі засоби для дому	9%	17%	26%
Доставка їжі та напоїв (наприклад, з супермаркету)	10%	30%	24%
Товари для здоров'я (наприклад, ліки)	15%	15%	21%
Книги	14%	16%	15%
Приладдя для хобі	9%	14%	15%
Ігри	10%	13%	13%
Споживча електроніка, побутова техніка, меблі	9%	11%	11%
Відео	7%	7%	11%
Музика	7%	8%	10%
Журнали та газети	6%	7%	6%

**Джерело: побудовано автором з використанням [3].*

Як видно із таблиці 3, категоріями товарів, задля придбання яких близько третини респондентів використовували Інтернет, є одяг та продукти харчування. Харчові продукти відносяться до товарів першої необхідності, тому важливо забезпечити безпеку їх регулярних закупівель в період пандемії. Для мінімізації соціальних контактів в умовах самоізоляції багатьом споживачам зручно отримувати попередньо замовлені продукти харчування, уникаючи відвідування місць великого скупчення людей (супермаркетів, ринків, закладів масового харчування та ін.).

Отже, для підтримки продовольчої безпеки у світі в період пандемії важливо забезпечити ефективну реалізацію політики соціальної підтримки та надання державної допомоги вразливим верствам населення. Одночасно із підтримкою економічної доступності продуктів харчування необхідно розвивати ефективну систему дистрибуції продовольства, беручи до уваги доцільність соціального дистанціювання.

Список використаних джерел

1. Share of people who lost income due to the COVID-19 in the United States, United Kingdom and Germany. URL: https://www.statista.com/statistics/1108061/losing-income-due-to-the-covid-19-corona-pandemic/ (дата звернення: 13.09.2021).

2. As you have lost income, are you receiving any financial support from your government due to the COVID-19. URL: https://www.statista.com/statistics/1108083/receiving-financial-support-by-government-due-to-the-covid-19-corona-pandemic/ (дата звернення: 13.09.2021).

3. Have you deliberately purchased any of these products or services online instead of offline because of the COVID-19. URL: https://www.statista.com/statistics/1107859/shifting-to-online-purchases-because-of-the-covid-19-pandemic-by-category/ (дата звернення: 13.09.2021).

УДК 343.98.06

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КАРАНТИННИХ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

Ворона С.О.
biolog-1@ukr.net
старший судовий експерт сектору
біологічних досліджень та обліку
Кіровоградського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України,
м. Кропивницький, Україна
Боброва М. С.,
kazna4eeva@gmail.com
к. б. н., доцент кафедри фізики,
біології та методик їхнього навчання ЦДПУ ім. В. Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

У зв'язку з пандемією коронавірусу, карантинні засоби індивідуального захисту та заходи безпеки коронавірусної інфекції набувають особливого значення. Профілактичні заходи є ключовими, і вони є однаковими як для сфери охороні здоров'я, так і для населення в цілому [1]. На даний час проблема захисту від коронавірусної інфекції є нагальною, бо саме засоби захисту органів дихання і очей є першочерговими елементами аби уникнути зараження коронавірусною інфекцією [2]. Нехтування засобами індивідуального захисту, заміна їх на трендові новинки, що не мають захисного значення, або просто неправильне використання продовжує пандемію [3]. Виникнення різноманітності моделей та матеріалів з яких виготовлені захисні маски породжує численні дискусії щодо їх прямого та побічного впливу на організм людини, що посилює актуальність теми дослідження [4]. Мета дослідження: з'ясувати вплив засобів індивідуального захисту (масок) різного походження на гемодинамічні показники організму людини. Методи дослідження: визначення артеріального таску здійснювали з використанням ручних приладів за методом Ріва-Роччі та Короткова, частоту серцевих скорочень вимірювали вручну. Розрахунок інших гемодинамічних показників здійснювали згідно загальноприйнятих методик [5]. Визначали середній тиск, об'ємний кровоток, периферичний опір, частоту дихальних рухів. В експерименті прийняло участь 60 осіб віком 19-22 роки. Всі учасники були поділені на три групи: I група випробовувала вплив синтетичної маски, II – вплив медичної маски, III – вплив тканинної маски. Перед початком експерименту всім учасникам дослідження виміряли і зафіксували гемодинамічні показники без засобів індивідуального захисту. Проаналізували і дослідили вплив засобів індивідуального захисту на організм людини, зокрема на серцево-судинну систему (гемодинамічні показники); окреслили побічні ефекти та застереження, щодо носіння засобів індивідуального захисту. Найбільших змін в гемодинамічних показниках досліду зазнали: артеріальний тиск, пульс та частота серцевих скорочень (ЧСС).

В результаті проведених досліджень встановлено**:** найбільший вплив на зміну ЧСС мають тканинна і медична маски, що показали зміни в показниках до і після експерименту. Значний вплив на артеріальний тиск показали всі маски, проте найбільші зміни в показниках спостерігали в тканинній і синтетичній масці. Результати об'ємного кровотоку (Q) в учасників показали, що значний вплив зумовлюють медична і синтетична маски, по результатах периферичного опору (R) найбільший вплив показали тканинна і медична маски.

Список використаних джерел

1. Стандарти медичної допомоги «covid-19»: веб-сайт. URL: https://nszu.gov.ua/storage/editor/files/standarti-medichnoi-dopomogi-covid-19.pdf
2. Тимчасові рекомендації ВООЗ щодо використання масок в публічних місцях, під час домашнього догляду та під час заходів з охорони здоров'я в контексті спалаху нового вірусу (2019-nCoV) // World Health Organization. URL:http://lhsi.org.ua/doc/Поради%20ВООЗ%20щодо%20використання%20масок%20в%20контексті%20нового%20вірусу%20(2019-nCoV).pdf
3. Применение масок в контексте COVID-19 // World Health Organization : веб-сайт. URL:https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/332293/WHO-2019-nCov-IPC_Masks-2020.4-rus.pdf
4. В.І. Задорожна, Н.П. Винник. Коронавірус 2019-ncov: нові виклики охороні здоров'я та людству. Серія: «Інфекційні хвороби». 2020. С 1-11. URL: https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/inf-patol/article/view/11091/10575
5. Коронавірусне захворювання 2019 (COVID-19) та постачання матеріалів людського походження в ЄС/ЄЕЗ : веб-сайт. URL: https://www.phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/Covid-19-supplysubstances-human-origin_ECDC_ukr.pdf

УДК 330.837

ОСОБЛИВОСТІ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ЇЇ НАСЛІДКІВ

Гаркавий К. А.
директор
psih_ds@ukr.net
КНП «Черкаський обласний психоневрологічний диспансер Черкаської обласної ради»
м. Черкаси, Україна

Будь-яка подія або явище, пов'язані з діяльністю людини, мають суб'єктивну (психологічну) складову, відповідно наявний зворотній вплив на стан психологічного (психічного) здоров'я людини, що в ній задіяна. Разом з цим доведено про вплив стану психологічного (психічного) здоров'я на стан економічного функціонування суспільства. Висновки зроблені на основі відомих знань про історично сформовану певну структуру психічних розладів, яка є відносно сталою якісно та кількісно.

Пандемія COVID-19 є всеохоплюючим явищем та за своїми масштабами, у тому числі географічними, кількістю, тим, чи іншим видом охоплення населення, наявними та прогнозованими наслідками, немає собі подібних в історії людства. Але підкреслимо, що нині маємо доволі незначну кількість досліджень впливу пандемії такого масштабу на психологічний стан та стан психічного здоров'я населення у зв'язку з її новизною.

Хоча на сьогодні користуємося значними обсягами інформації щодо досліджень психологічних (психічних) особливостей на «перших», «початкових» етапах пандемії, з урахуванням попередніх прогнозів, але разом з тим спостерігаємо постійні зміни у клініці, як психіатричній так і соматичній, що має тенденцію до розширення та ускладнення. Зазначене, у свою чергу, є чинником відходу від загальноприйнятних уявлень та засобів подолання подібних явищ й, відповідно, змінює вимоги до проведення превентивних, профілактичних, попереджувальних, лікувальних та інших заходів.

На думку ВООЗ, для подолання пандемії необхідною є 70% вакцинація населення, що на сьогодні є проблематично. Навіть у країнах, де такий рівень досягнуто, спостерігаємо збільшення рівня захворюваності, що у свою чергу, безумовно, має негативний вплив на психологічний стан населення та призводить до розчарування, зневіри, відновлення страху та інших психічних проблем. Така ситуація значно ускладнює здійснення будь-яких заходів з

боку влади на подолання пандемії.

При цьому підкреслимо, що особливістю пандемії є психологічні наслідки, пов'язані не лише з перенесеним захворюванням чи побоюваннями про зараження, а саме з проведенням «протиепідемічних заходів». Саме про на них акцентуємо увагу, коли йдеться про тимчасові зворотні психологічні та психіатричні розлади невротичного рівня. Зазначені розлади у значній кількості спостерігались у першій половині 2020 року та були переважаючими. Також підкреслимо, що на сьогодні значно збільшилась кількість розладів більш глибокого рівня – когнітивних, що є ознакою органічного ураження центральної нервової системи, які виникають через певний період часу, мають більш тривалі наслідки та несуть незворотні зміни і можуть стати як головною так і супутньою причиною інвалідизації.

Разом з цим необхідно визнати, що саме пандемія COVID-19 суттєво змінила соціальне й інституційне середовище з кількох причин. Поведінка соціального дистанціювання, обов'язкові блокування, періоди ізоляції та боязкість захворіти, поряд з припиненням виробничої діяльності, втратою доходу і побоюваннями перед майбутнім, у значній мірі впливають на психічне здоров'я населення. Психічні проблеми, пов'язані з надзвичайною ситуацією у галузі охорони здоров'я, такі як тривога, депресія, посттравматичний стресовий розлад й порушення сну, з більшою ймовірністю стосуються медичних працівників, робітників-мігрантів та працівників, що контактують з населенням. В умовах відсутності гарантій зайнятості, тривалих періодів ізоляції й невпевненості у майбутньому суттєво погіршується психологічний стан населення в цілому, особливо серед молоді та тих, хто має вищу освіту [1].

Водночас з вищезазначеним акцентуємо увагу на тому, що оцінка впливу COVID-19 на психологічний стан – стан психічного здоров'я – населення визначається на підставі наявних даних та ускладнює прогноз на майбутнє. Тому нинішні висновки щодо психологічних наслідків пандемії базуються з урахуванням вивчення існуючих подібних фактів, що у даній ситуації є недостатнім. Тому нині не є можливим остаточно сприймати психологічні наслідки пандемії, адже COVID-19 продовжується й не вірогідно спрогнозувати ані термінів, ані можливих підсумків у медичній, соціально-економічній сферах та інших. Водночас наголосимо, що крім медичних, саме економічні заходи є одним із дієвих шляхів подолання пандемії та зменшення тягаря її наслідків, як мінімум щодо рівня невротичних розладів.

Список використаних джерел

1. Giorgi G., Lecca L., Alessio F., Finstad G., Bondanini G. COVID-19 – Related Mental Health Effects in the Workplace: A Narrative Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health,* 2020, October. DOI: 10.3390/ijerph17217857.

УДК 330.837

МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВІРУСНОЇ ДИСФУНКЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Гунько В. І.
кандидат економічних наук, доцент,
вчитель економіки та математики
viktriad@ukr.net
Черкаська гімназія № 9 ім. О. М. Луценка,
м. Черкаси, Україна

Певна економічна система повинна виконувати необхідні функції, причому за певних кількісних та якісних показників. Набір таких функцій і являє собою організацію всього господарського життя. Якщо ці функції не виконуються або ж виконуються не на

належному рівні, то це приводить до збоїв у функціонуванні окремих підсистем або систем в цілому. У свою чергу економічні системи та інститути можуть характеризуватися певною величиною дисфункционального стану [1, с. 59]. При цьому під дисфункцією розуміється порушення, розлад функцій будь-якого органу, системи, економічного інституту, переважно якісного характеру – за аналогією з дисфункцією організму в біології.

Неефективні (дисфункціональні) інститути роблять такий стан відносно стабільним і набуття системою нової динаміки можливо тільки при відповідних модифікаціях інститутів і організацій. Водночас неефективність визначається не стільки і не тільки трансакційними і трансформаційними витратами функціонування інституту або системи, скільки за якістю і кількістю корисних функцій, які має ця система або інститут виконувати при найменш можливих витратах з наявних альтернатив [2, с. 60].

У свою чергу під інститутами будемо розуміти сформовані суспільством і урядом формальні правила, які одержують значення норм, що мають правове значення, і неформальні правила (традиція, звичай, стереотип поведінки). Крім цього, до інститутів слід віднести інструменти і моделі, відповідно до яких здійснюється прийняття рішень на різних рівнях управління економікою [3, с. 17].

Таблиця 1

Характеристика функціонування системи / інституту [1; 2]

№	Характеристика інституту	Адаптивна ефективність (верхня точка)	Економічна дисфункція (нижня точка адаптивної ефективності)	Вид інституційної ефективності
1	Мета існування	позначена і довготермінова, взаємопов'язана з іншими цілями	розпливчаста і короткострокова, або має залежне або вимушене значення	цільова ефективність (результативність)
2	Сфера застосування	стабільна	нестабільна	ефективність за визначеними межами потенціалу системи
3	Функціональне наповнення	високий функціональний потенціал при певному визначеному наборі функцій	функціональний потенціал низький або зменшується, якщо набір функцій змінюється	функціональна ефективність
4	Термін до зміни	значний	короткий, або перманентна зміна	термін окупності, ефективність щодо використовуваного часу на функціонування
5	Витрати дії	прийнятні, відносно невисокі	неприйнятно високі	ефективність за витратами
6	Ступінь відторгнення	низька	висока	ефективність стійкості до екзогенних впливів (ефективність привнесених змін)
7	Стійкість до мутації	висока	низька	ефективність внутрішніх мимовільних змін системи

Зміна одного з семи параметрів функціонуючого інституту може мати серйозні макроекономічні наслідки. Важливо відзначити, що економічна система, що знаходиться в рівноважної точці може відчувати ту чи іншу (причому різну) ступінь дисфункції. Можна виділити два типи дисфункцій – макро і мікро дисфункцію. Співвідношення між макро- і мікро- дисфункціями відображає таблиця 2.

Таблиця 2

Типологічна характеристика дисфункцій [1; 2]

Дисфункція	Характеристика	
	За об'єктом (системою)	За окремим інститутом
Макро (системна)	Об'єкт складається з декількох елементів і всі вони відчувають мікродисфункцію, або об'єкт однорідний, але окремі з семи характеристик сильно негативні, або адаптивна ефективність найнижча	Нижня точка адаптивної ефективності, або близьке до неї стан
Мікро	Є втрата якості деяких з семи зазначених груп параметрів характеристик. Адаптивність в цілому не втрачена, в окремих випадках може бути навіть високою	негативні окремі характеристики (групи параметрів), що видозмінює модель функціонування, інститутів, організацій, агентів, породжує опортунізм

Також підкреслимо, що функціонування економічної системи визначається сукупністю вихідних параметрів стану. Зрозуміло, що чим вище дисфункціональність системи, тим вище ймовірність відмови та нижче надійність. Зазначене дозволить використати апарат теорії надійності систем до визначеного завдання. Більш висока дисфункціональність відповідає низькій адаптивній ефективності, але при цьому може бути забезпечена аллокативна ефективність.

Вихідний параметр системи $z_j(t)$ можна представити як функцію трьох незалежних складових [1]:

$$z_j(t) = \alpha_0 f[y_1(t), y_2(t) \ldots y_j(t)] + h(t) + \varphi(t),$$

де:

$f(t)$ – невипадкова функція збурень (вплив економічної політики на систему, або фактора «управління»);

α_0 – випадкова величина, що оцінює початкове якість системи;

$h(t)$, $\varphi(t)$ – випадкові функції, які оцінюють вплив повільно протікаючих і раптових випадкових коливань вихідного параметра.

При цьому вихідний параметр $z_j(t)$ визначає життєздатність системи.

Для вимірювання дисфункції запропонуємо такий вираз:

$$D(x) = \int_{Y1}^{Y2} d(x,y)\,\mu(y)\,dy$$

де:

$D(x)$ – параметр дисфункції системи, яка представлена вихідним параметром x, або вектором вихідних параметрів x;

y – сукупність випадкових величин (елементів системи, параметрів, які задають дисфункцію, Y1, Y2 – порогові значення величин);

$\mu(y)$ – функція розподілу випадкових величин, що відображає характер зв'язків в системі;

$d(x, y)$ – щільність дисфункції.

Варто відзначити, що здійснена постановка задачі щодо вимірювання загальної ефективності системи буде корисна при вирішенні проблеми економічної безпеки та безпечного функціонування системи з урахуванням вірусної дисфункції. При цьому пошук співвідношення між параметрами ефективності, надійності, стійкості є необхідним і достатнім при описі проблеми безпечного розвитку системи в умовах інституційної нестабільності.

Список використаних джерел

1. Сухарев О. С. Дисфункциональный анализ в институциональной теории экономического роста. *Журнал экономической теории*. 2004. № 1. С. 58-80.

2. Сухарев О. С., Курманов Н.В., Мельковская К.Р. Функциональный и интернет-маркетинг : монографія. М. : Курс, 2019. 352 с.
3. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты. М.: Дело, 2003. 464 с.

УДК: 330.3

ЛОГІСТИКА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Дейнега О. В.
доктор економічних наук, професор
професор кафедри менеджменту
2011zima@ukr.net
Дейнега І. О.
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри економіки та управління бізнесом
Рівненський державний гуманітарний університет
inna.deineha@rshu.edu.ua

Система охорони здоров'я України з 2016 р. перебуває у стані реформування. Проте пандемія COVID-19 ще більше загострила проблеми галузі, виявила недоліки в системах охорони здоров'я не лише України, але й багатьох європейських країн. Основні проблеми під час пандемії COVID-19 полягають у невеликій кількості вільних місць у лікарнях і нестачі кваліфікованого персоналу. Водночас брак медперсоналу розглядається як більш серйозна проблема, ніж наявність вільних ліжок у лікарнях. Це пов'язано з тим, що у той час, як створення додаткових тимчасових ліжкомісць або лікарняних установ можливе порівняно швидко, підготовка додаткової кількості медичних працівників вимагає набагато більше часу [1].

Сьогодні найбільш гострими проблемами ("вузькими місцями") системи охорони здоров'я України, котрі вимагають негайного розв'язання, є: недоліки механізмів державного фінансування медичної сфери; організаційні прорахунки; пасивна кадрова політика в галузі; зниження якості медичних послуг; недосконалість законодавства, що регламентує діяльність системи охорони здоров'я тощо [2].

За таких умов науковцями і практиками актуалізується необхідність застосування логістики охорони здоров'я як для вирішення поточних завдань медичних закладів, так і на стратегічному рівні. Це дозволяє підвищити рентабельність медичної організації, продуктивність адміністрування та якість медичного обслуговування населення.

Проблема розподілу медичних препаратів між закладами охорони здоров'я, відділеннями конкретної лікарні може бути вирішена через структуру планування і контролю складу з використанням комп'ютеризованої інформаційної системи у всіх процесах управління матеріальними потоками, що дозволяє отримати ряд переваг, зокрема таких як ефективніше використання складських приміщень, скорочення запасів, зменшення частки ліків з обмеженим терміном придатності при економії витрат, підвищення безпеки за рахунок зменшення кількості помилок введення, зменшення кількості помилок і покращення відносин із постачальниками.

Згідно з Реформою Міністерства охорони здоров'я України, громадяни України повинні обрати сімейного лікаря та підписати з ним декларацію про медичне обслуговування. Основний принцип, який дозволяє реалізувати реформа – «гроші за пацієнтом», коли лікар отримує оплату за надані послуги в залежності від кількості підписаних декларацій і закріплених за ним пацієнтів. Станом на 01.04.2020 Національна

служба здоров'я України підписала договори з 1 524 закладів спеціалізованої медичної допомоги, тим самим розпочавши другий етап трансформації фінансування системи охорони здоров'я. З півтори тисячі договорів з закладами спеціалізованої допомоги 50 – з приватними закладами. Ефективні лікарні, яких обиратимуть пацієнти, зможуть збільшити своє фінансування за новою системою. Приблизно у 40% медзакладів збільшився бюджет у порівнянні з минулорічним державним та місцевим фінансуванням. Ще у 20% лікарень бюджет став більшим за медичну субвенцію [3].

Суттєво підвищити якість обслуговування дозволило введення в дію систем електронного запису на прийом до лікарів. Забезпечено доступність та стабільність роботи eHealth в режимі 24/7, утворено комітет SDLC з метою ефективного управління розробкою функціоналу системи та розроблено RoadMap (дорожню карту розробок компонентів eHealth). Зменшено адміністративне навантаження на медичних працівників (понад 25 тис. лікарів первинної медичної допомоги, понад 113 тис. лікарів-спеціалістів та понад 157 тис. сестринського персоналу). Запущено електронний медичний висновок про народження [4].

На сьогодні в Україні в сфері охорони здоров'я діють електронні сервіси, що дозволяють он-лайн: обирати та записуватись на прийом до лікарів; замовити ліки, отримавши знижку на ліки до 30% при їх бронюванні; знайти медичний заклад з найзручнішим місцем розташування по відношенню до місця перебування пацієнта; записатись на вакцинацію. Це дозволяє запланувати пацієнту прихід до лікаря у зручний час і місце, мінімізує час очікування прийому, слідкувати за електронними призначеннями лікаря, обирати аптеки поруч з найнижчими цінами та забирати ліки без черг.

Список використаних джерел

1. Пандемія виявила серйозні недоліки в системах охорони здоров'я в Європі – доповідь ОЕСР. URL: https://cutt.ly/GWXRnHZ (дата звернення: 10.09.2021).

2. Левицька О.О. Проблеми вітчизняної системи охорони здоров'я в сучасних соціально-економічних умовах. URL: https://cutt.ly/KWXRQkT (дата звернення: 10.09.2021).

3. Сьогодні розпочався другий етап медичної реформи. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я. URL: https://cutt.ly/wWXRWJx (дата звернення: 10.09.2021).

4. Медична реформа. Урядовий портал. URL: https://cutt.ly/KWXRR3X (дата звернення: 10.09.2021).

УДК: 330.341.42

ПАНДЕМІЯ COVID-19: ВИКЛИКИ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ

Дернова І.А.
кандидат економічних наук
завідувач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
dernova@ukr.net
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Спалах пандемії коронавірусу (COVID-19) кардинально змінив глобальну економіку та економіку України зокрема, вимагаючи кардинальної зміни внутрішніх процесів підприємств та зупинивши роботу основних економічних секторів. Більшість суб'єктів ринкових відносин не були готові до кризових явищ такого масштабу та не мали достатньої "фінансової подушки безпеки". Так, за оцінками Емре Тіфтіка, директора з досліджень сталого розвитку IFF впродовж 2020 р. рівень світового боргу (заборгованість урядів, бізнесу та домашніх господарств) зріс на 12% і склав 289 трильйонів доларів США [1]. Найшвидшими темпами зростала заборгованість країн, які здійснюють перехід до ринкової

економіки і саме вони є найбільш вразливими. Так, валовий зовнішній борг в Україні впродовж 2020 р. зріз на 3,3%, що становить 81,3% від ВВП країни. Слід відмітити, що частка держаних запозичень в загальному обсязі валового зовнішнього боргу становить 43,5%, банків - 2,7%, 53,8 - запозичення інших секторів економіки (в тому числі прямі інвестиції) [2].

Ефект від COVID-19 та карантинних заходів для національної економіки був помітний вже у першому кварталі 2020 р.: спостерігалося скорочення реального ВВП на 1,2%, індекс промислової продукції становив 95,7% до відповідного періоду попереднього року [3]. Коронавірусна криза мала значний вплив також на попит і пропозицію. Карантинні заходи вплинули на спроможність економіки виробляти товари та послуги, водночас знижуючи здатність або бажання споживачів купувати товари та послуги. Пандемія призвела до того, що компанії банкрутують, скорочуються обсяги приватних інвестицій, відбувається ерозія виробничих можливостей та людського капіталу. Тривалість та інтенсивність економічного спаду невизначені.

Ще до пандемії приватний сектор мав значні боргові зобов'язання, що зробило його ще більш вразливим до COVID-19. На відміну від ситуації в період світової фінансової кризи 2008–2009 рр., вразливість сьогодні стосується головним чином не фінансового сектору, а у великої кількості підприємств, переобтяжених боргами, які спостерігають спад доходів в результаті карантинних обмежень. Вплив пандемії на ринок підживив очікування щодо збільшення рівня подання заяв про банкрутство. Найбільше таких компаній в сфері роздрібної торгівлі, громадського харчування, туризму та в інших секторах. Відбулася переорієнтація на он-лайн купівлю товарів: загальна сума товарів і послуг, які придбали українці через мережу Internet у 2020 р., досягла 107 млрд. грн., що на 41% більше ніж 2019 р. До позитивних наслідків слід віднести скорочення негативного сальдо зовнішньої торгівлі України з 10723,4 млн. дол. США в 2019 р. до 4878,4 млн. дол. США в 2020 р. Завдячуючи коронавірусній кризі обсяги імпорту в Україну скоротилися на 15%, хоча за інших умов були всі підстави стверджувати про існування стрімкого розширення споживання імпортних товарів. Результатом накопичених проблем та дисбалансів в економіці країни може стати девальвація національної валюти [4].

Сальдо зовнішньої торгівлі Черкаської області залишалося позитивним впродовж 2019-2020 рр. Це є результатом відносно стабільного попиту на основні експортні позиції Черкаського регіону: продукти рослинного походження (46,5%), готові харчові продукти (15,4%) та деревина і вироби з деревини (8,6%). До того ж експорт готових харчових продуктів у 2020 р. порівняно з 2019 р. зріс майже в двічі [5].

Аналіз наслідків пандемії в розрізі підприємств Черкаського регіону, що здійснюють зовнішню торгівлю товарами та послугами свідчить про відносно стабільну їх кількість. Так, на кінець 2020 р. їх кількість становила 556 проти 549 підприємств в 2019 р. Зростання кількості підприємств, що здійснюють зовнішню торгівлю відбулося за рахунок підприємств, що здійснюють зовнішню торгівлю послугами.

За період карантинних обмежень загалом в світі та в Україні зокрема найбільше зріс попит за категоріями «медичні товари», «побутова хімія», «меблі», «авто товари», «товари для спорту». Відповідно, для Черкаського регіону перспективною є меблева промисловість. В регіоні працює 15 підприємств в галузі меблевого виробництва які експортують 21,4% своєї продукції і готові задовольнити зростаючий попит.

Існує значна невизначеність щодо перспектив економічного зростання національної економіки, оскільки важко оцінити соціальні показники та економічний вплив пандемії, який залежатиме від успіху стримування спалахів захворювання та заходів щодо відновлення економічної діяльності. Однак, вже сьогодні можна стверджувати, що частина підприємств буде намагатися втриматися на ринку та мінімізувати свої витрати під час карантину, інші ж - використають нові можливості та підвищать конкурентоспроможність на ринку.

Список використаних джерел

1. Rob Garver. Spike in Global Debt During Pandemic Leaves Some Countries on Shaky Ground. Voice of America. May 27, 2021. URL: https://www.voanews.com/economy-business/spike-global-debt-during-pandemic-leaves-some-countries-shaky-ground
2. Статистика зовнішнього сектору. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua
4. Дернова І.А. Обмінний курс гривні в системі макроекономічних показників. *Ефективна економіка.* 2016. Вип. 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4895
5. Інвестиційний паспорт Черкаської області. URL: https://investincherkasyregion.gov.ua/uk

УДК 339.9:330.322

ВПЛИВ COVID-19 НА СТАНОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Довганик Н.М.
кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри політичних технологій
nwo@ua.fm
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

У своїх останніх дослідженнях агенція Bloomberg вказала на негативний вплив Covid-19 на становлення середнього класу, його частка скоротилась на 150 млн чоловік у всьому світі. Найбільшого скорочення зазнали Південна Азія та Африка південніше Сахари [1]. За оцінками американського дослідницького центру Pew Research Center, який надає інформацію про соціальні проблеми, громадську думку і демографічні тенденції, чисельність середнього класу (населення, яке отримує від $10 до $50 в день) скоротилася вперше з 1990-х років [2].

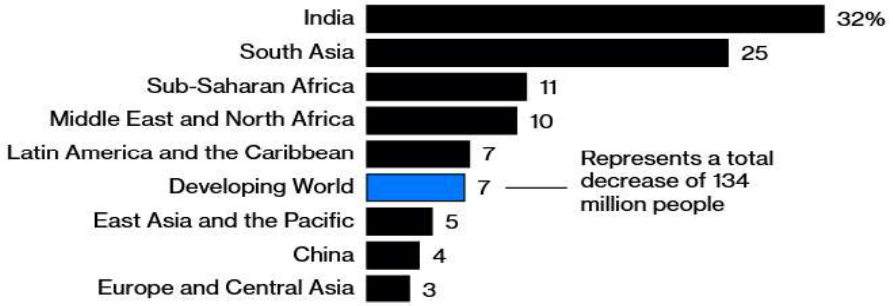

Рис.1. Вплив Covid-19 на чисельність середнього класу у світі
Джерело: [2].

В Індії скорочення сягнуло 32%, Південній Азії – 25%, Африці південніше Сахари – 11%, Близькому Сході –10%. Китай втратив 4% середнього класу, європейські країни і Центральна Азія –3% (див. рис.1).

Зрозуміло, що пандемія коронавірусу, карантинні обмеження негативно вплинули не лише на малий та середній бізнес, а й нашкодили великим компаніям. Масові звільнення, банкрутства, падіння економіки негативно впливають на соціально-економічну стабільність громадян.

Добробут українського населення суттєво погіршився, через скорочення сімейного бюджету, нестачу коштів на нормальне та збалансоване харчування, медичне лікування. Збереження середнього класу в Україні є надзвичайно важливим, адже він виконує роль стабілізатора у суспільстві, є каталізатором його еволюційного розвитку. В економічній галузі він виступає основним наповнювачем державного бюджету, податковим донором, визначає характер і структуру споживчого ринку, забезпечує стійкий економічний прогрес. У соціальній сфері виконує роль соціального стабілізатора, буфера між вищим та нижчим класом [3; 5].

Сьогодні в Україні можна спостерігати процес трансформації соціально-економічної системи. Covid-19 спричинив падіння доходів населення України, зріс відсоток бідних та безробітних. Згідно даних Держслужби зайнятості, станом на 1 липня в Україні було зареєстровано 517 284 безробітних (див. рис. 2).

Рис.2. Кількість зареєстрованих безробітних в Україні у 2020 році
Джерело: [5].

За чотири місяці карантинного періоду (квітень –липень) кількість безробітних зросла більш ніж на 48%. Для порівняння, у липні 2019 року в Україні було зареєстровано 287 086 безробітних (в 1,8 рази менше, ніж на 1 липня 2020) [5].

Для покращення добробуту українських громадян, збільшення частки населення середнього класу потрібні швидкі і глибокі зміни. *По-перше,* усвідомлення масштабності ролі людини на роботі та переосмислення звичних підходів до роботи з персоналом. *По-друге,* після повернення до звичного режиму роботи, організаціям потрібно знайти шляхи заохочення працівників та розширення можливостей для їхнього професійного розвитку й адаптації, зважаючи не лише на їхні навички чи рівень кваліфікації. *По-третє,* розроблення механізму надання допомоги кожному громадянину України, що зіштовхнувся з такими життєвими ризиками, як безробіття, втрата непрацездатності через Covid-19.

Список використаних джерел

1. Bloomberg. URL: https://www.bloomberg.com/features/2021-emerging-markets-middle-class/?srnd=premium-europe&sref=cus85deZ

2. Pew Research Center. URL: https://www.pewresearch.org/global/2021/03/18/the-pandemic-stalls-growth-in-the-global-middle-class-pushes-poverty-up-sharply/

3. Чалюк Ю.О. Середній клас у глобальному вимірі. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2021. №1. URL: http://projects.dune-hd.com/bitstream/handle/2010/35172/16112364364832.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4. Чалюк Ю.О. Сценарії соціально-економічного розвитку ЄС після Brexit та Covid. Вчені записки ТНУ. Серія Економіка і управління. Том 31 (70)N6. Видавничий дім:

«Гельветика», 2020. С.25-32. URL: http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_6/7.pdf

5. Державний центр зайнятості. Аналітична та статистична інформація. URL: https://www.dcz.gov.ua/analitics/68

УДК: 331.5

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА МОЛОДІЖНУ ЗАЙНЯТІСТЬ У СВІТІ

Завидівська О. І.,
д.пед.н., к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки та менеджменту
zoiggg@gmail.com
Завидівська Н. Н.,
д.пед.н., професор
професор кафедри ТіМФК
znat1964@gmail.com
Гуль І. Г.,
к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки та менеджменту
gul_ivan@ukr.net
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

Як показує історичний досвід, навіть у найкращі часи молоді люди (у віці від 15 до 24 років) частіше залишаються безробітними чи працюють на роботах гіршої якості, ніж дорослі (віком від 25 років).

Глобальний рівень безробіття серед молоді у 2019 році (13,6%) значно перевищив рівень дофінансової кризи у 2007 році (12,3%). Більше 3/4 молоді у світі у 2019 році працювали у неформальних секторах економіки, особливо в країнах Африки та Південної Азії, що робить їх вразливими до економічні криз [1].

До початку пандемії COVID-19, зафіксовано 67,6 млн. безробітних серед молодих жінок і чоловіків. Близько 1/5 молодих людей у всьому світі, або 267 млн., не працюють, не здобувають освіту і не вчаться. А значна кількість молоді, особливо молоді жінки, недостатньо позиціонують себе на ринку праці, включаючи тих, хто працює на неповній зайнятості та тих, хто може потенційно працювати (включаючи знеохочених працівників, які покинули шукати роботу) (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз використання робочої сили серед молоді (особливо серед молодих жінок) та серед дорослих до пандемії COVID-19 (станом на 2019 рік)*

	Рівень безробіття, %	Комбінована ставка, пов'язана з часом неповної зайнятості та безробіття, %	Комбінована ставка безробіття та потенціал робочої сили, %	Підсумковий % недовикористання праці
Молоді жінки	13,1	20,3	21,2	27,8
Молоді чоловіки	14,0	19,9	19,6	25,2
Дорослі жінки	4,3	9,4	8,0	12,8
Дорослі чоловіки	3,8	7,9	5,5	9,5

** Складено на основі даних джерела [1].*

Окрім довгострокових викликів, криза, зумовлена пандемією COVID-19, вражає молодих людей у всьому світі трьома шляхами:

1) порушення освіти та навчання, що може зменшити потенційні можливості працевлаштування та заробіток у майбутньому;

2) поточна хвиля втрати роботи, скорочення кількості робочих місць та крах бізнесу, стартапів; зменшення заробітку та зайнятості;

3) поява більших перешкод для пошуку роботи, «виходу» чи то повторного «виходу» на ринок праці і намагання перейти на кращі робочі місця.

За даними онлайн опитування МОП на тему «Глобальне опитування щодо молоді та COVID-19» [2], молоді люди у всьому світі, в т.ч. в країнах, що розвиваються, зазнали серйозного впливу кризою COVID-19. Попередні результати вказують, що більше одного з шести опитаних молодих людей перестали працювати з моменту настання кризи COVID-19. Для молоді, яка залишилась на роботі, робочий час скоротився на 23% (21% для молодих жінок та 24% для молодих чоловіків юнаків). Щодо зменшення доходів, то 43% опитаних молодих людей вказують на їх скорочення з початком пандемії.

Ці наслідки та невизначеність можуть сприяти важкому психічному самопочуттю молодих людей. Так, 60% опитаних молодих жінок та 53% опитаних молодих чоловіків розглядають свої перспективи кар'єри з почуттям невизначеності чи страху.

За стандартизованою шкалою психічного благополуччя, приблизно половина опитаних молодих людей оцінюються як сегмент вразливий до тривоги або депресії з початку пандемії. Важливо, що молоді люди, які перестали працювати, мають найвищі показники ризику щодо тривоги або депресії з початку пандемія.

Щодо України, то в нас до початку пандемії COVID-19 близько 67,1% молодих людей працювали на постійній чи тимчасовій основі. З початком настання сурового карантину, спричиненого пандемією (як свідчать результати опитування [3]) кожній п'ятій працюючій молодій людині знизили оплату праці, кожну шосту попросили піти у відпустку без оплати праці, кожній десятій не виплачували заробітної платні, кожній п'ятнадцятій запропонували звільнитися з роботи.

Зниження оплати праці відбувалось у різний спосіб:

- переведення на часткову зайнятість: часто молоді пропонували зменшення кількості робочих днів (наприклад, 3-денний робочий тиждень замість 5-денного);
- зниження ставки зі збереженням робочих годин: часом власники постфактум знижували рівень оплати праці, пояснюючи це складним фінансовим становищем компанії;
- скорочення, зумовлене залежністю оплати праці від обсягів замовлень, продажів.

Підсумовуючи, приходимо до висновку, що пандемія COVID-19 суттєво вплинула на стан та якість молодіжної зайнятості у всьому світі. Зважаючи на темпи мутацій вірусу та його подальшого поширення в світі актуальними залишаються рекомендації МОП щодо стимулювання економіки і зайнятості; підтримки підприємств, зайнятості і доходів; захисту працівників на робочих місцях; пошуку рішень шляхом соціального діалогу.

Список використаних джерел

1. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Fifth edition. Updated estimates and analysis. 2020. 22 p. URL : https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm (дата звернення: 18.08.2021).

2. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition. Updated estimates and analysis. 2020. 25 p. URL : https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm (дата звернення: 18.08.2021).

3. Як живе молодь України у час COVID-19? : соціологічне дослідження. 2020. 119 с. URL : http://city-institute.org/content/uploads/2020/12/iak-zhyve-molod-ukrainy-u-chas-covid-19.pdf (дата звернення: 08.09.2021).

УДК: 331.5.024.5 + 339.97

ГЛОБАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОСТКРИЗОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ЗАВБАЧЕННЯ ПАНДЕМІЧНИХ ЗАГРОЗ

Кострица В. І.,
заступник голови Об'єднання організацій роботодавців України
kostrytsya2@gmail.com
Бурлай Т. В.,
доктор економічних наук, провідний науковий співробітник
btv2008@ukr.net
Інститут економіки та прогнозування НАН України
м. Київ, Україна

Оголошена ВООЗ у березні 2020 року пандемія коронавірусу (COVID-19) каталізувала розгортання нової глобальної кризи та зумовила масштабні трансформації в економічній і соціально-гуманітарній сфері, тим самим продемонструвавши надзвичайний вплив епідеміологічних загроз на сучасний розвиток суспільств і необхідність їх завбачення. Особливо значні негативні наслідки глобальна «коронакриза» має для акумуляції людського капіталу, зокрема, у сферах зайнятості і соціального захисту. За оцінкою *Міжнародної організації праці (*МОП) пандемія COVID-19 занурила ринки праці у настільки глибоку кризу, що за ключовими параметрами зайнятості вони не зможуть відновитися раніше 2023 року.

Зважаючи, що порівняно з безпандемічним сценарієм глобальні загальні втрати робочого часу (в еквіваленті повної зайнятості) у 2020 р. склали 8,8% (або 255 млн. робочих місць), МОП прогнозує аналогічний показник на рівні 3,5% (75 млн.) у 2021 р. та 0,9% (23 млн.) у 2022 році. Якщо ж окрім впливу «коронакризи» враховувати такі обмежуючі можливості працевлаштування чинники як високий рівень безробіття та поширення неповної зайнятості, то у глобальному вимірі потенційно буде втрачено 100 млн. робочих місць у 2021 р. та 26 млн. – у 2022 р. Відповідно, з урахуванням всіх зазначених чинників МОП прогнозує, що порівняно з докризовим 2019 р. загальна кількість безробітних у світі зросте у 2022 р. на 18 млн. осіб (на 9,6%) – до 205 млн. осіб [1, p. 11, 32-34].

У зв'язку з зазначеним, щодалі актуалізується (як на глобальному, так і національному рівні) пошук ефективних шляхів посткризового відновлення, подолання значних соціально-економічних втрат та інституційних деформацій соціетального розвитку, зумовлених впливом пандемії COVID-19. Зокрема, відповідні питання було включено до порядку денного 109-ї сесії *Міжнародної конференції праці* (МКП), проведеної у червні 2021 року. У представленій до пленарних засідань МКП доповіді «Нерівність і світ праці» підкреслено, що глобальна пандемія має тенденцію «вражаюче посилювати нерівність і розкол» у суспільствах, часто різко загострюючи вже існуючі форми нерівності – як вертикальну (між багатими і бідними), так і горизонтальну нерівність між різними суспільними стратами, зокрема ту, що проявляється через расові, вікові, гендерні, просторові розриви в оплаті праці та зайнятості [2, p. 5, 14-16].

Практично відразу глобальна «коронакриза» стала тригером кардинальних трансформаційних перетворень на ринках праці та у сфері зайнятості загалом. І хоча деякі з цих трансформацій є позитивними – зокрема, набули значного прискорення процеси цифровізації економік і суспільств, – переважна більшість зумовлених COVID-19 змін мала масштабні негативні наслідки. Насамперед – в частині скорочення робочих місць і стрімкого зростання безробіття, погіршення умов праці через карантинні обмеження, поглиблення нерівності та соціальної несправедливості, в т.ч. у доступі до працевлаштування, отриманні трудових доходів, захисті соціально-трудових прав працівників. Прагнучи змінити ситуацію на краще, структури глобального управління перейшли до формування комплексних підходів

посткризової стабілізації сфери зайнятості та завбачення майбутніх пандемічних загроз.

У цьому контексті МОП підготовлено «Глобальний заклик до дій з метою орієнтованого на людину відновлення після кризи COVID-19, яке має інклюзивний, стабільний і стійкий характер». У червні 2021 р. документ ухвалено відповідною резолюцією 109-ї сесії МКП, структурно він передбачає реалізацію двох пакетів узгоджених дій: 1) *у межах національного соціального діалогу урядів, роботодавців і профспілок* – дій щодо відновлення економіки шляхом стимулювання створення робочих місць, суттєвого посилення соціального захисту населення і зокрема працівників, забезпечення підтримки життєздатних підприємств; 2) *у межах міжнародного співробітництва* – дій щодо забезпечення глобальними структурами активної підтримки національних програм постпандемічного відновлення, орієнтованого на людину [3].

Підходи *Організації економічного співробітництва та розвитку* (ОЕСР) базуються на позитивному досвіді її країн-членів, які завдяки безпрецедентним заходам щодо підтримки бізнесу та домогосподарств у період пандемії COVID-19 уже змогли відновити свої ринки праці – так, рівень безробіття в ОЕСР скоротився з 8,8% у квітні 2020 р. до 6,6% у травні 2021 р. На думку експертів ОЕСР, посткризова стабілізація сфери зайнятості та економік держав-учасниць потребує реалізації політики, що спирається на такі пріоритети як: контроль за поширенням коронавірусу шляхом вакцинації населення; підтримка створення робочих місць за допомогою цільових субсидій на працевлаштування; оптимізація діяльності державних служб зайнятості; підтримка програм підвищення і перекваліфікації працівників (ураховуючи процеси цифровізації), популяризація культури навчання протягом усього життя; усунення прогалин у системах соціального захисту, в т.ч. самозайнятих осіб [4, p. 15-16, 154-156].

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) у Давосі формує свої підходи до посткризової стабілізації сфери зайнятості зважаючи на безпрецедентне прискорення процесів цифровізації економік і суспільств, зумовлене пандемією COVID-19. Унаслідок її впливу сфери трудової діяльності, суспільного життя, освіти та професійного навчання, безпеки людей зазнають серйозних цифрових трансформацій. Сучасні процеси всеохоплюючої цифровізації тісно пов'язані з виникненням п'яти характерних тенденцій, а саме: 1) масовий перехід від стандартної до дистанційної зайнятості; 2) поява просторових осередків «15-хвилинної досяжності» – новітніх житлових комплексів, що поєднують для людини місця проживання, роботи, відпочинку та розваг; 3) формування "хмаринних ринків", що пропонують швидку індивідуальну доставку споживачам ресторанної їжі, продуктів, промислових товарів тощо; 4) унормування вимоги постійного дотримання санітарно-епідеміологічної безпеки (в т.ч. шляхом маскового режиму); 5) прискорення цифровізації системи освіти та професійного навчання. На думку експертів ВЕФ, перелічені вище новітні тенденції варто враховувати при формуванні державної політики постпандемічної активізації бізнесу та ринків праці [5].

Світовий банк фокусує увагу на тому, що відновлення після пандемії COVID-19 країн з ринком, що формується, та країн, що розвиваються, гальмується через високу питому вагу неформального сектору їхніх економік. Значний масштаб неформальної економічної діяльності (зокрема, у країнах, що розвиваються, «тінізованими» є понад 70% сукупної зайнятості і майже третина ВВП) знижує здатність вказаних держав мобілізувати бюджетні ресурси, необхідні для підтримки економіки в умовах «коронакризи», проведення дієвої макроекономічної політики та акумуляції людського капіталу задля довго-строкового розвитку. Динаміка постпандемічного відновлення виробництва і зайнятості у цих країнах значною мірою залежить від ухвалення національними урядами комплексу заходів з мінімізації неформального сектору економіки [6].

Резюмуючи викладене вище, слід зазначити, що поширення пандемії COVID-19 призвело до надзвичайно згубних наслідків для національних ринків праці і сфер зайнятості. З метою забезпечення їх посткризового відновлення та завбачення пандемічних загроз у

майбутньому, профільними інституціями глобального управління запропоновано низку відповідних підходів державної та міжнародної політики. Ці підходи передбачають, *з одного боку,* необхідність вирішення задавнених проблем (дефіциту гідних робочих місць, «тінізації» економіки, слабкості систем соціального захисту тощо), та використання нових переваг (прискорення цифровізації економік і суспільств) – *з іншого*. Упровадження національними урядами підходів політики посткризової стабілізації сфери зайнятості, розробленими глобальними структурами, має здійснюватися з урахуванням глибини негативного впливу «коронакризи», специфіки розвитку національної економіки, цілей здійснюваних соціально-економічних реформ.

Список використаних джерел

1. World Employment and Social Outlook: Trends 2021. Geneva: ILO, 2021. 161 pp.
2. Inequalities and the World of Work. International Labour Conference 109th Session, June 2021. Geneva: ILO, 2021. 72 pp.
3. На конференции МОТ достигнута глобальная договоренность о действиях, направленных на восстановление после пандемии COVID-19. МОТ. 17.06.2021. URL: https://www.ilo.org/moscow/news/WCMS_804327/lang--ru/index.htm
4. OECD Employment Outlook 2021: Navigating the COVID-19 Crisis and Recovery. OECD, July 2021. 401 pp. URL: https://doi.org/10.1787/5a700c4b-en
5. Willige A. What are the long-term effects of the COVID-19 pandemic? These 5 trends give us a glimpse. World Economic Forum, 11 August 2021. URL: https://www.weforum.org/agenda/2021/08/covid19-long-term-effects-society-digital
6. Широкая распространенность неформальной экономической деятельности в развивающихся странах, весьма вероятно, замедлит восстановление их экономики после пандемии COVID-19. Всемирный банк. 11.05.2021. URL: https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/press-release/2021/05/11/widespread-informality-likely-to-slow-recovery-from-covid-19-in-developing-economies

УДК: 336.74:338.23

ІНСТИТУЦІЙНІ ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19[1]

Кричевська Т.О.
доктор економічних наук, старший науковий співробітник
провідний науковий співробітник відділу економічної теорії
tetyanakrychevska75@gmail.com
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

В розвинутих ринкових економіках з глибокими і диверсифікованими фінансовими ринками потенціал підвищення ефективності монетарних і фінансових механізмів економічного стимулювання на сучасному етапі криється у збільшенні ролі антициклічної фіскальної політики, посиленні гнучкості монетарної політики в умовах нової монетарної нормальності та викликів, що вимагають активної політики стимулювання і перерозподілу (зростання нерівності, структурні деформації в економіці, проблеми з наданням деяких суспільних благ, зниження темпів зростання продуктивності праці, пандемія Covid-19 та ін.) та у проведенні інституційних реформ, націлених на покращення забезпечення суспільними благами [1].

[1] Тези представляють результати дослідження, виконаного в межах наукового проекту «Загальний механізм та чинники стабілізації соціально-економічного розвитку України» (№ державної реєстрації 0121U111691).

В економіках з ринками, що формуються, потенціал макроекономічного стимулювання обмежується через його більш потужний вплив на обмінні курси – з огляду на значну залежність цих країн від споживчого імпорту, слабкіше заякорені інфляційні очікування, офшоризацію, залежність їхніх фінансових ринків від міжнародних фінансових організацій і зовнішніх портфельних інвесторів з низькою довірою до інституційної спроможності цих держав освоїти стимулюючий імпульс всередині країни [2]. Фіскальний простір і можливості монетарного стимулювання без зростання інфляційних очікувань у цій групі країн є меншими, ніж у розвинутих економіках. Значний ефект можуть дати, з одного боку, інституційні реформи, які збільшують стійкість економіки і розблоковують перешкоди на шляху стимулюючих імпульсів, а з іншого боку – розвиток інституцій, які збільшують ефективність взаємодії цих економік з глобальним ринком капіталу.

Величина фіскального пакету для боротьби з коронакризою в Україні, за оцінками МВФ, з січня 2020 до червня 2021 р. становить 4,9% ВВП, що майже в 1,4 рази менше, ніж в середньому по групі економік з ринками, що формуються. Відповідний показник у Польщі становить 11,28% ВВП, у Румунії – 7,34% ВВП, Грузії – 6,15% ВВП.

Відмінностями у реакції українського монетарного регулятора на кризу Covid-19 від поведінки центральних банків розвинутих економік є: відмова НБУ від викупу активів; дуже обережне розширення переліку допустимих застав з тим, щоб забезпечити повну бюджетну гарантію ризиків; відсутність спеціальних власних механізмів підтримки малого бізнесу [2, с. 480].

Втім, відповідних цілей – підтримки ринку вітчизняних державних цінних паперів та малого бізнесу намагаються досягти іншими способами. Так, близько 70% обсягу виданого НБУ довгострокового рефінансування було використано банками на придбання ОВДП (за 2020 рік портфель ОВДП на їхніх балансах зріс на 180,1 млрд грн. (більш як у півтора рази) [1].

Функцію кредитної підтримки малого, а потім і середнього бізнесу в умовах коронакризи взяв на себе уряд, адаптуючи до цієї мети ухвалений у січні 2020 р. порядок надання фінансової підтримки суб'єктам малого бізнесу. Якщо початково єдиною метою програми «Доступні кредити 5-7-9» було надання кредитів суб'єктам мікро- і малого підприємництва на інвестиційні цілі, то в умовах коронакризи на період дії карантинних заходів та протягом 90 днів з дня їхнього скасування було додано ще два механізми – антикризові кредити на боротьбу з пандемією і рефінансування заборгованості суб'єктів мікро-, малого і середнього бізнесу за діючими кредитами під 3% річних до дати погашення. Станом на 16 серпня 2021 р. учасниками програми стали 35 банків, які видали кредитів на суму 56,7 млрд грн; 52% цього обсягу становлять антикризові кредити під 3%; 35,6% – кредити рефінансування і 12,1% – інвестиційні кредити [1]. Іманентним таким програмам ризиком є їхнє використання на цілі, що лише формально відповідають меті програми. Форум провідних міжнародних фінансових установ, що представляє інтереси 12 українських банків – учасників міжнародних банківських груп, закликає уряд до згортання цієї програми через: 1) низький відсоток інвестиційних кредитів; 2) високу частку кредитів прибутковому бізнесу, як-от агросектору, який майже не постраждав від коронакризи; 3) використання невеликими банками, які кредитують під вищі відсотки, державної програми для покращення конкурентної позиції і банками з високою часткою непрацюючих кредитів – для погашення відсотків за цими кредитами з бюджетних коштів; 4) високі ризики для позичальників у разі недофінансування Фонду підтримки підприємництва [1]. Така категорична реакція саме банків з іноземним капіталом значною мірою зумовлена посиленням конкуренції з вітчизняними банками, в тому числі за підприємства агросектора. Найбільші частки інвестиційних кредитів у структурі наданих доступних кредитів станом на 9 серпня 2021 р. спостерігаємо у державних банків (47,5% в Укргазбанку; 31,6% у Приватбанку; 23,9% – в Ощадбанку і 15,5% в Ексімбанку). Найнижчі частки інвестиційних кредитів характерні для банків міжнародних банківських груп, а значні обсяги кредитів рефінансування і антикризових кредитів, виданих

ними в межах програми, свідчать про захисну стратегію – втримування клієнтів від переходу в інші банки, де можна було рефінансуватися під 0 або 3% чи отримати дешевий антикризовий кредит. Бізнес-моделі банків з іноземним капіталом втілюють лібертаріанську ідеологію з її невірою в ефективність економічної політики держави.

Ще одним напрямком включення держави у кредитне стимулювання та кредитну підтримку інклюзивності української економіки став запуск з березня 2021 р. державної програми «Доступна іпотека під 7%». За умовами програми, такі кредити надаються строком до 20 років на придбання житла на первинному та вторинному ринку, введеного в експлуатацію з 2018 р. Обсяг заборгованості за іпотечними житловими кредитами в Україні на кінець 2019 р. становив лише 0,67% ВВП, що значно менше від показників не лише розвинутих економік, але й економік з ринками, що формуються. Втім, запуск програми висвітлює комплекс проблем, що перешкоджають стимулюванню економіки і виконанню соціальних цілей за допомогою іпотечного кредитування, серед яких: 1) неврегульованість системи контролю за будівництвом житла; 2) неврегульованість первинного ринку нерухомості; 3) відсутність другого рівня іпотечного ринку, де відбувається рефінансування іпотечних кредитів шляхом емісії іпотечних паперів; 4) недорозвинутість інших інституцій ринку цінних паперів, які є якірними інвесторами в іпотечні цінні папери, таких як недержавні пенсійні фонди; 5) низький рівень доходів населення, особливо тих домогосподарств, які найбільше потребують житла, відносно вартості нерухомості, що навіть за низьких відсоткових ставок ускладнює погашення основної суми боргу за іпотечними кредитами. Обраний державою на сучасному етапі шлях до доступного житла – тимчасовий порядок здешевлення іпотеки за рахунок бюджетних коштів – також містить ряд обмежень. Більшої ефективності, стійкості та інклюзивності таким стимулюючим інструментам могла б надати їхня реалізація через державний банк розвитку, який спрямовує ринкові інструменти на досягнення цілей розвитку.

Список використаних джерел

1. Кричевська Т. О. Глобальні і національні фактори ефективності грошово-кредитних та фінансових механізмів стабілізації економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2021. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9133.

2. Кричевська Т. О. Логіко-історичний розвиток інституту довіри у грошово-кредитній сфері. дис. … д-ра екон. наук: 08.00.01. Київ, 2020. 612 с. URL: http://ief.org.ua/?attachment_id=8768.

УДК 338.1

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ТА ПАРАДОКСАЛЬНА ПРИРОДА ДИСФУНКЦІОНАЛЬНИХ НАСЛІДКІВ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ВІДНОСИНИ ПРАЦІ

Липов В. В.,
д.е.н., професор,
провідний науковий співробітник відділу економічної теорії,
Lypov_vl@ukr.net,
Інститут економіки та прогнозування НАН України,
м. Київ, Україна

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) кардинальним чином змінює світ, що нас оточує. Ці зміни стосуються практично усіх складових суспільного життя. Вони зумовлюють швидку трансформацію інституційної системи, постійний пошук і заміну

традиційних інститутів, що втрачають свою ефективність на нові, більш придатні до забезпечення суспільних потреб. Ця заміна є тривалим і болісним процесом, неминуче пов'язаним з виникненням системних і локальних дисфункцій, дисбалансів у інституціональній системі. Постійне оновлення середовища господарювання, необхідність винайдення, формування, запозичення, впровадження у суспільне життя нових інститутів, структурно комплементарних і таких, що функціонально доповнюють існуючу систему перетворюється на ключову передумову забезпечення успішного розвитку. Більше того, ці зміни саме завдяки ІКТ набувають глобального характеру. Протилежною стороною глобалізації зв'язків суб'єктів господарювання стає їх взаємозалежність. Взаємозв'язок і взаємозалежність, породжувані глобалізацією спеціалізації та розподілу праці, лише посилюють дисфункціональну складову процесу трансформацій.

Пандемія COVID-19 значно прискорила та ускладнила цей процес. Необхідність обмеження локальної взаємодії конкретних людей-учасників економічних процесів практично миттєво обернулася згортанням, а у подальшому і перебудовою усієї глобальної системи взаємодії суб'єктів господарювання, активізацією регіоналізації як інструменту подолання породжуваних пандемією глобальних дисфункцій. За прогнозами експертів корпорації McKincey на подолання наслідків пандемії до 2025 року людству доведеться витратити від 16 до 35 трильйонів доларів США[2]. *Та чи можна однозначно відносити ці кошти до безповоротних втрат сучасної цивілізації?* Велетенський розмір витрат зумовлюється масштабами впливу пандемії практично на усі складові життя суспільства. Прискорений розвиток фармацевтичної галузі, швидка перебудова медичної сфери, сплеск попиту на засоби ІКТ, що забезпечують віддалену взаємодію, розвиток дистанційної праці і навчання поєднуються з кризою, особливо відчутною у сферах виробничих відносин, надання послуг, повязаних з необхідністю безпосередньої взаємодії клієнта та виконавця, послуг розваг і відпочинку, міжнародного туризму, пасажирських і комерційних перевезень.

Разом із тим пандемія COVID-19 стала якщо не тригером, то каталізатором, який прискорив процес впровадження інформаційних (цифрових) платформ (ІП) у сфери, пов'язані з організацією виробничих відносин. Вже на початку нового тисячоліття отримують розвиток такі явища, як гіг-економіка, гіг-зайнятість та прекаризація [1]. У 2015 – 2019 рр. частка прекарної занятості за посередництва ІП у країнах ОЕСД коливалась від 0, 3 % до 22 % усього ринку робочої сили. Зростання ролі та значення цієї форми виробничих відносин знайшло відображення у формуванні нової соціальної групи, і навіть, за твердженням деяких дослідників, нового небезпечного класу – прекаріату, сектору економіки – гіг-економіки, та породжуваних нею альтернативних типів зайнятості - прекарної та гіг-зайнятості. Активний розвиток обох форм відбувається на основі використання послуг ІП, що спеціалізуються на забезпеченні зв'язків між суб'єктами-учасниками виробничих відносин (ІПВВ). Поєднуючи роботодавців із виконавцями робіт ІПВВ трансформують трудові зв'язки, процеси та відносини. Їх можна поділити на дві великі категорії: ІП - веб-сайти в Інтернеті (ІПВВІ) та платформи, що працюють на основі локації (ІПВВЛ) надаваної послуги (перш за усе таксі та послуги доставки). За твердженням дослідників, лише у цій сфері вже до 2025 року до 540 мільйонів людей можуть виграти завдяки перевагам, що надають ІПВВ. З них до 230 мільйонів зможуть швидше знайти нову роботу, скоротивши тривалість безробіття. Приблизно 60 мільйонів людей - знайти роботу, яка більше відповідає їхнім навичкам чи уподобанням, тоді як ще 50 мільйонів зможуть перейти від неформальної до офіційної зайнятості. 200 мільйонів, які неактивні у пошуку нової роботи або працюють неповний робочий день, зможуть отримати додаткові години

[2] How does it end - and where does it leave us? // COVID-19: Briefing note #64, July 21, 2021 https://www.mckinsey.com/business-functions/risk-and-resilience/ our-insights/ covid-19-implications-for-business (дата звернення –3.08.2021).

через фріланс-платформи[3].

Пандемія COVID активізувала використання ІПВВ як інструменту забезпечення віддаленої праці. За 2020 рік частка працівників, зайнятих на фрілансі фултайм зросла з 28% до 36%. На ринок вийшли нові спеціалісти - у основному кваліфіковані кадри зі сфер технологій та бізнесу. Водночас, на 14 %, з 25% до 11 % скоротилася частка тих, хто лише підробляв на фрілансі. З 40 % до 69 % зросла кількість започаткованих завдяки допомозі фріланс-платформ проектів. 52% фрілансерів відчули загострення на тлі кризи конкуренції. Середньомісячний дохід фрілансерів зріс у залежності від країни від 16% (Україна) до 47% (Пакистан). Серед завдань, передаваних на фріланс найбільше зростання відбулось у сферах дизайну (58%), написання текстів (58%), створення веб-розробок, додатків до мобільного зв'язку, програмування (51%), маркетингу (46%)[4]. Водночас, пандемія COVID-19 лише загострила ризики та посилила дисбаланси між взаємними зобов'язаннями роботодавців та виконавців робіт, як тих, що працюють на засадах стандартної зайнятості у традиційному бізнесі, так і на ІПВВ, особливо тих, хто працює на ІПВВЛ. Для традиційного бізнесу, виклики включають недобросовісну конкуренцію за умовами зайнятості на ІПВВ, частина з яких не підлягають звичайному оподаткуванню та іншим регулятивним обмеженням, включаючи ті, що стосуються їхньої робочої сили. Варто також нагадати і про потреби у додатковому фінансуванні заходів з адаптації до цифрової трансформації, особливо для МСП, недостатню доступність надійної цифрової інфраструктури.

Ще один напрямок дисбалансів формується через перевищення на ІПВВ пропозиції робочої сили перед попитом на неї. Тим самим створюється тиск на рівень оплати праці. З моменту спалаху COVID -19 пропозиція робочої сили на платформах значно зросла, тоді як попит зменшився та перемістився на завдання, пов'язані з розробкою програмного забезпечення та створенням і вдосконаленням різного роду технологій. Попит на роботу на п'яти основних ІПВВІ значною мірою формують замовники з розвинених країн, тоді як пропозиція робочої сили походить переважно з країн, що розвиваються. Надлишок робочої сили на ІПВВ призводить до посилення конкуренції між потенційними виконавцями. Це у свою чергу чинить понижувальний тиск на ціну пропонованих завдань.

Пандемія COVID-19 викрила багато ризиків, з якими стикаються працівники на ІПВВ, про це свідчать результати опитування МОП. Більшість вказує на зниження попиту, що зменшило заробіток дев'яти з десяти водіїв таксі та семи з десяти працівників доставки. Щоб компенсувати втрату доходу, деякі з них почали надавали послуги таксі та доставки поза межами платформи через свої приватні контакти, використовували додаткові види зайнятості, скоротили витрати, використали заощадження, відклали оплату рахунків або взяли позику, вимушені були працювати незважаючи на загрозу захворіти та навіть за наявності симптомів у себе або членів сім'ї. Водночас Близько 70 % працівників ІПВВ повідомили, що вони не зможуть взяти оплачуваний лікарняний або отримати компенсацію у разі позитивного результату тесту на COVID -19. Така ситуація, у свою чергу, створює загрозу для працівників і тих, хто від них залежить, потенційно підриває суспільні зусилля щодо стримування поширенню вірусу.

Список використаних джерел

1. Schmidt F. A. Digital Labour Markets in the Platform Economy. Mapping the Political Challenges of Crowd Work and Gig Work. Berlin: FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG, 2017. 32 p.

[3] Gig economy data hub https://www.gigeconomydata.org/basics/how-many-gig-workers-are-there. (дата звернення – 3.08.2021).

[4] https://blog.kwork.ru/rynok-frilansa/rynok-frilansa-cifry-dengi-vliyanie-pandemii-i-trendy-2021 (дата звернення – 25.08.2021)

УДК: 330.332

ВПЛИВ ВІРУСНОЇ ДИСФУНКЦІЇ НА РОЗВИТОК ЕКОСИСТЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Лях І.І.
головний економіст
iilyakh@ukr.net
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

Однією зі складових національної інноваційної системи України в умовах сталого розвитку країни, що виконує функції підтримки розвитку новаторських технологічних компаній, є інститути венчурного інвестування. Використання ризикового венчурного інвестування в умовах побудови інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки при обмежених коштах сприятиме активізації науково-технічної та інноваційної діяльності, структурній трансформації економіки, створенню додаткових робочих місць тощо.

В умовах нестабільності економіки в Україні ще не сформовані умови для розвитку інституцій венчурного інвестування, які у більшості економічно розвинутих європейських країн вважаються одними з найефективніших інструментів забезпечення процесів впровадження інновацій, залучення інвестицій в інноваційну сферу. В той же час, світові реалії венчурного фінансування свідчать, що багато найбільш інноваційних молодих компаній залежать від постійного припливу грошей венчурного капіталу (ВК). Раптовий прихід пандемії COVID-19 різко позначився на багатьох аспектах світової економіки. Національним бюро економічних досліджень (м. Кембридж, Великобританія) було проведено дослідження впливу COVID-19 на промисловість венчурних підприємств, появи величезної кількісті нової форми невизначеності в економіку і, потенційно, в інвестиції у венчурний капітал [1]. Природа цієї невизначеності, ймовірно, суттєво відрізняється від типу невизначеності, яку історично оцінювали ВК.

Було проведено опитування більше 1000 інституціональних та корпоративних венчурних фондів у більш ніж 900 різних фірмах, щоб довідатися, як пандемія COVID-19 пов'язувала їх рішення та інвестиції [1]. Дослідження підтвердило, що венчурні капіталісти уповільнили темпи фінансування (71% від норми) і розраховують інвестувати 81% від своєї звичайної інтенсивності в майбутній рік. Є незвичним, що вони приділили більше часу керівництву портфельними компаніями в умовах пандемії. Венчурні капіталісти повідомляють: 52% їх портфельних компаній відчули позитивний вплив пандемії або незачеплені пандемією; 38% постраждали; і 10% серйозно постраждали. В цілому вони очікують, що пандемія матиме невеликий негативний вплив на IRR (показник внутрішньої норми прибутковості) їх фондів (-1,6%) і MOIC (показник темпу приросту власного капіталу) (-0,07). Було виявлено незначні зміни в розподілі їх часу на підтримку портфельних інвестицій в порівнянні з пошуком нових інвестицій.

Останні декілька років стали поворотними як для української економіки в цілому, так для її інноваційної екосистеми. Проведене дослідження на основі збору та аналізу інформації щодо стану секторів приватного та венчурного капіталу свідчить, що протягом останніх років спостерігається стабільне збільшення українського ринку інвестицій. Незважаючи на те, що у 2019 році пройшли вибори, триває війна, а також в умовах запроваджених урядом карантинних обмежень для боротьби з пандемією COVID-19 в Україні, що разом з іншими факторами спричинили значний економічний спад у 2-му кварталі 2020р., протягом останніх років спостерігається тенденція помірного та екстенсивного росту українського сектору управління активами, переважно за рахунок активності нових фондів [2]. Звіти про інвестиції

в українські стартапи також демонструють, що в Україні дійсно є значний потенціал для інвестування [3]. Так, загальний об'єм венчурних інвестицій в українські IT компанії досяг 544 млн. дол. США та вперше перевершив рівень півмільярда. Більше 20 нових фондів венчурного капіталу відкрили свої офіси в Україні за останні декілька років [4].

Український сектор управління активами, зокрема, інститутів спільного інвестування, у 2019 році продовжував здебільше зростати кількісно і вартісно, попри незначне скорочення чисельності компаній з управління активами наприкінці року [5]. У цей час, всупереч стрімкому зростанню та притоку капіталу на міжнародних ринках, українські інвестиційні фонди перебували у пошуку доходності, а інвестори загалом усе більше перемикали свою увагу на ІСІ з приватним розміщенням, що інвестують в активи поза фондовим ринком. Основними активними вкладниками ІСІ були індивідуальні інвестори, а також місцеві корпоративні учасники, що продовжували нарощувати свої кошти у фондах – переважно венчурних.

Забезпечення інноваційного розвитку в регіонах України не може бути обмеженим інвестиціями в інновації, чи закупкою новітньої техніки і технології, а має бути створено комплекс умов для проведення ефективної інноваційної політики суб'єктів господарювання, розташованих в регіоні. Деякі діючі венчурні фонди, що здійснюють свою діяльність в Україні, мають у своєму керівництві закордонних співвласників фондів. Іноземні учасники венчурного бізнесу, як правило, інвестують в економічну діяльність кожного економічного району тільки перші три-п'ять років на початку створення нової компанії. Це потребує проведення збалансованих змін в інноваційно-інвестиційній політиці, які необхідні для активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, залучення інвестицій в усі сектори регіональної економіки.

Дослідження довело, що українська тенденція розвитку регіональних венчурних фондів спрямована тільки на певні суб'єкти країни, що є лідерами за пріоритетними напрямами економіки, де і розвивається венчурний бізнес - столиця і Київська область, які відносяться до Центрально-Поліського економічного району України. Вони саме мають певний досвід у реалізації механізму венчурного інвестування. Тому існує висока ступінь диференціації суб'єктів України за рівнем інвестиційної привабливості, що спричинено безліччю факторів: ресурсними, сировинними, кадровими, виробничими, фінансовими, рівнем інвестиційних ризиків, пов'язаних з економічними і політичними змінами умов ведення господарської діяльності. У зв'язку зі сформованою ситуацією пропонуємо проводити активну політику для розширення функціонування таких інституцій як основних інвесторів інноваційних підприємств не тільки у Центрально-Поліському економічному районі зі столицею України, а і у всіх без винятку економічних районах.

Інвестиції венчурного капіталу сприяють розвитку малого підприємництва, створенню нових робочих місць, розширенню сфери консалтингових послуг. При цьому істотно зростає економічна мобільність і гнучкість, підвищується конкурентоспроможність компаній, а також національної та регіональної економік. На сьогоднішній день це один з найбільш дієвих інструментів створення сильної екосистеми інноваційного інвестування з державною підтримкою, в якій наші підприємці зможуть повністю реалізовувати свої ідеї та продукти, а також почати вже зсередини піднімати українську економіку.

Список використаних джерел

1. Gompers P., Gornall W., Kaplan S. N., and Strebulaev I. A. (2020). Venture Capitalists and COVID-19. NBER Working Paper. 27824. September. URL: http://www.nber.org/papers/w27824

2. Лях І.І. Можливості венчурного фінансування в умовах інтеграції України до європейського інноваційного простору// *Вісник економічної науки*. 2020. № 2 (39). С. 75-79.

3. Інвестиції в українські стартапи у 2019: огляд українського венчурного та приватного капіталу. Українська асоціація венчурного та приватного капіталу. URL: http://uvca.eu/ua/news/investments-into-ukrainian-startups-in-2019-overview

4. Що очікує Українська асоціація венчурного та приватного капіталу від нового

Президента Володимира Зеленського та його команди. Українська асоціація венчурного та приватного капіталу. URL: http://uvca.eu/ua/news/what-uvca-awaits-from-the-new-president-v-zelensky

5. Аналітичний огляд діяльності індустрії управління активами в Україні. Інститути спільного інвестування 4-й квартал 2019 року та 2019 рік. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. URL: https://www.uaib.com.ua

УДК 330.322.16:332.14

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ІНФРАСТРУКТУРНІ ПРОЕКТИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Нестор О. Ю.
кандидат економічних наук
молодший науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики
olhanestor@gmail.com
Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»,
Львів, Україна

Глобальний вплив пандемії COVID-19 на публічно-приватне партнерство особливо відчутний у сфері інфраструктури. Вплив пандемії COVID-19 змусив органи влади приймати важкі рішення щодо коригування своїх операційних та капітальних витрат у 2020–21 рр., а також, спираючись на чіткі стратегії та визначені пріоритети, приймати актуальні рішення для підтримання фінансової стійкості, забезпечення стабільного функціонування державної інфраструктури, надання основних державних послуг та створення умов для відновлення економіки. Водночас, гостро постає потреба вирішення структурних проблем міської інфраструктури та безробіття [1, с.5].

Політика держави повинна зосереджуватись на збереженні ролі приватного сектора у фінансуванні міської інфраструктури. У звіті за перше півріччя 2020 року, присвяченому приватній участі у інфраструктурі, підготовленому Світовим Банком [2], зазначається, що COVID-19 майже зупинив багато секторів, включаючи інфраструктуру. З початку 2020 року існуючі інфраструктурні проекти були відкладені або скасовані через порушення ланцюгів поставок, обмеження подорожей і судноплавства та інші перешкоди. Зменшення попиту або потреба перегляду домовленостей також завадили або затримали реалізацію багатьох проектів, що вже реалізовувалися, у фінансових питаннях.

На ринках, що розвиваються, та в країнах, що розвиваються, уряди переспрямовують кошти у сфери охорони здоров'я та соціального захисту, тим самим значно зменшуючи доступне для інфраструктури фінансування. У зв'язку зі зростанням макроекономічної турбулентності та поганими економічними перспективами приватні спонсори та фінансисти неохоче інвестували у цей сектор. Падіння, спричинене пандемією, викликало занепокоєння якістю кредитів, ліквідністю позичальників та фінансовою стійкістю контрагентів, особливо в країнах, що розвиваються. Очікується, що період цих побоювань затягнеться та перешкодить інвестиційним зобов'язанням у найближчому майбутньому.

Водночас потреба в інфраструктурі більша, ніж будь-коли. Сфери цифрового зв'язку, водопостачання та поводження з твердими побутовими відходами (особливо клінічними відходами) є ключовими для боротьби з пандемією та її впливом. Традиційніші галузі інфраструктури, як-от енергетика та транспорт, також важливі для забезпечення критично важливих поставок у тих галузях, де вони найбільше потрібні. І крім того, існують ще довгострокові проблеми, такі як швидка урбанізація та зміна клімату. Вплив пандемії COVID-19 на інфраструктурні проекти по всьому світу у всіх секторах продовжуватиметься,

оскільки ланцюги поставок порушуються, попит падає, а правила охорони здоров'я призводять до змін у способі ведення бізнесу.

Реалізація інфраструктурних проектів шляхом публічно-приватного партнерства ускладнюється через довгострокові договірні зобов'язання між контрагентами, включаючи сторонніх кредиторів та інвесторів. У проектах, які повністю фінансуються та управляються державою, уряди можуть в односторонньому порядку прийняти рішення про покриття вищих витрат або ж зменшення своїх доходів, або коригування стандартів обслуговування й скорочення режиму технічного обслуговування. У проектах публічно-приватного партнерства ситуація дещо інша, оскільки вони є довгостроковими партнерськими стосунками, побудованими на ключових комерційних припущеннях, чітких вимогах до ефективності та розподілі ризиків і витрат між державною та приватною сторонами на договірній основі, та які не обов'язково передбачали безпрецедентний системний зовнішній шок на зразок пандемії COVID-19. Тому сторонам угод публічно-приватного партнерства потрібно домовитись про те, як боротися із впливом пандемії для забезпечення безперебійного обслуговування клієнтів і продовження надання проектом державі цінності, за яку потрібно платити. Боротьба із впливом COVID-19 на публічно-приватні партнерства може загрожувати урядам проблемами з асиметрією інформації, особливо там, де практика управління контрактами та розкриття інформації є слабкою.

Багато країн вжили заходів з обмеження поширення вірусу за допомогою політики соціального дистанціювання, обмеживши роботу лише необхідними видами діяльності, закривши школи та обмеживши пересування. Приблизно 90 відсотків населення світу зіткнулися з обмеженнями подорожей на тлі пандемії COVID-19. У 2020 році різкий світовий економічний спад тривав та суттєво вплинув на ринок приватної інфраструктури, викликавши у першому півріччі 2020 р. скорочення інвестиційних зобов'язань на 56 відсотків у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року [2].

Комерційні наслідки впливу COVID-19 та пов'язаних із ним подій на певний контракт публічно-приватного партнерства визначаються розподілом ризиків, що лежить в основі контракту, відповідними проектними та фінансовими документами, а також законодавчим регулюванням. Важливо пам'ятати, що державні зобов'язання у сфері публічно-приватного партнерства найперше спричинені комерційними зобов'язаннями та ризиками, які безпосередньо узяв на себе державний сектор [2].

Основними шляхами впливу COVID-19 на інфраструктурні проекти публічно-приватного партнерства є:

- зниження економічного зростання та макроекономічні коливання;
- скорочення попиту;
- перебої у постачанні;
- необхідність урахування додаткових правил охорони праці та безпеки, а також потреба змінювати операції та процеси;
- урядова політика або галузеві рішення з впровадження стимулюючих заходів або систем соціального захисту (наприклад, фінансування схем відпусток працівників або програм екстренних позик для приватного бізнесу) [2].

Зважаючи на те, що публічно-приватне партнерство – це передусім партнерство, важливо налагоджувати ефективну комунікацію між сторонами та спільно виробляти план дій із подолання деструктивного впливу пандемії на окремий проект публічно-приватного партнерства чи на сферу, у якій цей проект реалізується.

Список використаних джерел

1. Kochanov P., Hong Y., Mutambatsere E. *COVID-19's Impact on Sub-National Governments.* International Finance Corporation. October 2020. 6 p. : сайт. URL: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/cb8caf2a-0dde-4620-9e3d-7df8c4717fa6/IFC-Covid19-Municipalities-final102120-web.pdf?MOD=AJPERES&CVID=nlc.KlU

2. World Bank. *Private Participation in Infrastructure (PPI) 2020 Half Year Report.* Washington, DC: World Bank. 2020. 31 p. : сайт. URL: https://ppi.worldbank.org/content/dam/PPI/documents/PPI_2020_Half-Year_Update.pdf

УДК 338.124:332.1

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Петкова Л.О.
доктор економічних наук, професор
завідувач, професор кафедри міжнародної економіки та бізнесу
l_petkova@ukr.net
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

Дослідження наслідків пандемії COVID-19 на глобальний економічний розвиток приносить нові несподівані результати. Йдеться про зміну принципових підходів в національних та глобальній економічній політиці.

В абсолютній більшості країн світу 2020 рік став періодом економічного спаду чи, принаймні, скорочення темпів економічного зростання. Так, за оцінками фахівців Банку міжнародних розрахунків, пандемія спричинила скорочення ВВП у розвинутих країнах в 2020 р. на 8 %, в 2021 р. прогнозується подальше зниження на 2 % [1]. На відміну від звичайних економічних криз, теперішня не має чіткого горизонту завершення та супроводжується надзвичайними заходами економічної політики національних урядів, обумовлених першочерговим прагненням максимально захистити населення від ризиків захворювання.

Економічні втрати бізнесу та домогосподарств від пандемії пом'якшуються низькими процентними ставками, політикою кількісного послаблення, суттєвою фіскальною підтримкою. Бюджетна підтримка неоднакова в різних країнах, однак обсяги державного боргу суттєво зросли і досягають критичних значень у таких країнах, як Італія, Японія, США. Застосування традиційних методів антициклічного регулювання за теперішньої ситуації ускладнене. Так, доцільне посилення монетарного регулювання наштовхується на неможливість в середньостроковому періоді вирішення проблеми державної заборгованості через її надмірність.

Окремими викликом для своєчасного застосування заходів рестрикційної політики є геоекономічний фактор. Зростаючі економіки у своїй більшості відстають з масштабами вакцинування населення, відтак – вимушені будуть продовжити економічні обмеження. За таких обставин, більш жорстка фіскальна політика додатково позбавлятиме їх зовнішніх інвестиційних інструментів зростання. Пандемія загострила хронічні проблеми економічного розвитку країн, незалежно від їх характеру та інтенсивності. Провідні економісти обстоюють ідею про заміну моделі ринкового фундаменталізму, Вашингтонського консенсусу на модель надмірного державного стимулювання, зменшення ризиків цінової стабільності, активної промислової політики, спрямованої на власну стійкість та захист внутрішніх ланцюгів поставок (Д. Родрік, 2021). Нинішні масштаби державних дефіцитів провідних країн, загроза некерованої інфляції, загострення міждержавних політичних та, обумовлених ними, економічних відносин – все це формує негативний фон відновлення економічного зростання в Україні. Досвід країн із зростаючими економіками в подоланні економічних спадів свідчить про ефективність поєднання заходів урядової економічної політики з інституційними реформами. Формування та удосконалення стійких інститутів залишається необхідною умовою розвитку стійкої економічної системи в Україні, здатної забезпечити

інклюзивне зростання.

Однією із ключових – реформа децентралізації в Україні спрямована на стимулювання внутрішніх джерел регіонального економічного розвитку. Так, за результатами першого етапу реформи (2015-2018 рр.) власні доходи місцевих бюджетів зросли на 165,4 млрд. грн. (з 68,6 млрд. грн. у 2014 р. до 234 млрд у 2018 р.; у 39 разів збільшилась державна підтримка розвитку регіонів і громад (з 0,5 млрд. грн. до 19, 37 млрд. грн. у відповідний період). В цей період було реалізовано понад 20 міжнародних проектів підтримки децентралізації [2].

В останні три роки має місце відставання в реалізації реформи децентралізації. До числа основних недоліків поточної економічної політики стало суттєве урізання власних фінансових ресурсів розвитку громад, що доповнилось об'єктивним зменшенням надходжень в період пандемії. За висновками Рахункової палати України, центральна влада часто не забезпечує умов для виконання місцевими бюджетами делегованих повноважень. При цьому рекомендації за результатами проведених аудитів були виконані на 90-95% у 2018-2019 рр. і лише на 75 % у 2020 р. [3].

Пандемія COVID-19 загострила увагу на багатьох викликах глобального розвитку – зростанні нерівності, недостатньому доступі до якісної медичної допомоги та освіти, негативних ефектах глобалізації та технічного прогресу. Саме під час таких серйозних випробувань зростають загрози для людей, бізнесу, економіки. Загрози стійкого зростання в Україні обтяжені незавершеністю реформ, спрямованих на розвиток інститутів ефективної економічної моделі. Кризові періоди завжди дають можливість сформувати нові засади для більш стійкої, витривалої та інклюзивної економіки. Такий підхід потребує професійного, творчого та відповідального підходу в реалізації державної економічної політики.

Список використаних джерел

1. Macroeconomic consequences of pandexit by Phurichai Rungcharoenkitkul URL: https://www.bis.org/publ/work932.pdf

2. Портал «Децентралізація» URL: https://decentralization.gov.ua/

3. Рахункова палата України URL: https://rp.gov.ua/home/; https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1219; https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1221

УДК 339.9:330.322

ВПЛИВ COVID-19 НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Плачковська О.О.
фахівець із організації навчального процесу,
студентка 4 курсу факультету маркетингу
plachkowska@gmail.com
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

COVID-19 є глобальним соціально-економічним викликом для усього світу. Кожна країна шукає можливості для порятунку бізнесу, актуалізувалось питання інвестицій в управління та розвиток інфраструктури системи охорони здоров'я, використання новітніх технологій для боротьби з наслідками COVID-19. У боротьбі з пандемією держави діляться на дві групи. Перша — відмова від запровадження жорсткого карантину, поділ держави на карантинні зони, часткове обмеження руху громадян та транспорту. Друга— жорсткі карантинні заходи, обмеження пересування громадян, закриття авіапростору. Більшість країн обрали другий варіант карантинних заходів, адже він зупинив стрімке поширення вірусу,

панічні настрої населення та виправдав себе в Китаї, Сінгапурі, Норвегії та Австралії. Пандемія і жорсткі карантинні заходи мають негативний вплив як на економіку, так і на здоров'я населення. Економісти засвідчують, що фінансова криза 2020–2022 років буде глибшою, ніж фінансовий колапс 2008–2009 рр.

На кризові 2020–2021 роки Євросоюз погодив пакет соціально-економічних заходів у суму 540 млрд євро для підтримки економік країн-членів, які постраждали від Covid: 100 млрд євро на субсидіювання заробітної плати, щоб компанії могли скоротити робочий час, а не робочі місця; 200 млрд євро Європейському інвестиційному банку з метою надання вигідних кредитів компаніям; 240 млрд євро Фонду порятунку Європейського механізму стабільності. Солідарність і спільна відповідальність за наслідки, викликані глобальною пандемією, змусили «ощадливу п'ятірку» або країни-донори ЄС (Німеччину, Францію, Австрію, Нідерланди та Фінляндію) проголосувати за надання надзвичайного кредиту країнам-реципієнтам (Італії, Іспанії, Греції, Польщі та Угорщині) [1]. Пакет допомоги є масштабним перерозподілом коштів найсильніших країн на користь слабших. У 2020 році Рада ЄС прийняла рішення надати кредити (87,4 млрд євро) 17 державам-членам в рамках SURE (The European instrument for temporary Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency), тимчасового інструменту зниження ризиків безробіття під час кризи COVID. За допомогою інструменту SURE найбільшу фінансову підтримку отримають Італія (27,4 млрд євро) та Іспанія (21,3 млрд євро). Позики у рамках програми SURE будуть підкріплені бюджетом ЄС та гарантіями від країн-членів відповідно до їхньої частки у валовому національному доході Євросоюзу (див.рис.1). Загальний обсяг гарантій становитиме 25 млрд євро. Інструмент буде діяти до 31 грудня 2022 року, але можливе його продовження, якщо того вимагатиме економічна ситуація [3].

Рис. 1. Допомога країнам – членам ЄС в рамках інструменту SURE

Джерело: [1]

Ще одним викликом для ЄС стало прийняття бюджету на 2021–2027 роки (1,074 трлн євро), який називають сучасним планом Маршалла [2]. Бюджет ЄС 2021–2027 років повинен стати консолідуючою основою для відродження ЄС. Натомість він загострив суперечності усередині ЄС через статтю бюджету про часткове списання боргу Греції, яка є найбільшим боржником та ще з 2008 року не може подолати фінансову кризу. В умовах пандемії Covid-19 Європейський Союз разом з МВФ виділив Греції 248 млрд євро для погашення заборгованості. Саме ці дії викликали загострення суперечностей між країнами-членами ЄС.

Список використаних джерел

1. SURE (The European instrument for temporary Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency). URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/funding-mechanisms-and-facilities/sure_en

2. Annual EU budget 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/annual-eu-budget/all-annual-budgets/2019_en

3. Чалюк Ю. О. Сценарії соціально-економічного розвитку ЄС після Brexit та Covid. *Вчені записки ТНУ. Серія Економіка і управління*. Том 31(70). №6. 2020. С. 25-32. URL: http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_6/7.pdf

4. Довганик Н.М., Чалюк Ю.О. Від трипартизму до поліпартизму Міжнародної організації праці: до 100-літнього ювілею. *Бізнес-навігатор.* 2019. Вип. 1 (50). С. 23–28.

5. Chaliuk Y. O., Dovhanyk N. M. Social Partnership of Ukraine with the EU within the European Regions and Cross-Border Clusters. Науковий вісник Полісся. 2018. No 4 (16). С. 33–38.

УДК 330.837

ІНСТИТУЦІЙНА ТА ВІРУСНА ДИСФУНКЦІЇ – ВСТУП ДО ПРОБЛЕМИ

Пустовійт Р.Ф.
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки,
підприємництва та маркетингу
rfpustovit@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Стабільне функціонування будь-якої системи вимагає визначеного взаємозв'язку та передбачуваних взаємозалежностей усіх її структурних елементів. У свою чергу, соціально-економічна система – це відкрита динамічна структура, яку окреслює наявність інститутів і механізмів, що постійно підтримують її стабільність та створюють передумови для подальшого, переважно, сталого розвитку. Однак система стає нестабільною, якщо у результаті впливу чинників (внутрішніх або зовнішніх) вона відхиляється від приписів інститутів, що у ній функціонують. Тобто соціально-економічна конструкція якісно й кількісно відхиляється від стаціонарного стану стабільності, і змінює (як правило, погіршує) значення своїх параметрів. Зазначену ситуацію визначаємо як інституційну дисфункцію. Таким чином аспект зв'язку дисфункції інститутів та інституційної ефективності представляє ключовий напрям досліджень з точки зору управління, підготовки рішень, що є сутністю інституційних корекцій [1, с. 447].

Термінологічну основу концепції інституційної дисфункції становить запозичене з біології поняття «дисфункція», під якою розуміється порушення, розлад функцій будь-якого органу, системи, економічного інституту. У такій ситуації інститути, або повністю не виконують покладених на них функцій, або не відповідають ситуації, що змінилася. При цьому зазначена концепція має такі основні особливості:

- криза; система відчуває різкий «перелом» своїх параметрів, катастрофічне порушення зв'язків між елементами системи, відхилення від звичних причинно-наслідкових зв'язків і алгоритмів поведінки фірм і домогосподарств;

- поліваріантність розвитку; можливість альтернативного подальшого розвитку соціально-економічної системи, що обумовлює можливість різкої зміни траєкторії її розвитку;

- незворотність; створюються передумови незворотності розвитку системи, коли вона вже не в змозі повною мірою повернутися до свого попереднього стану [2, с. 137].

Водночас, на наш погляд, основними сегментами розуміння процесу інституційної дисфункції є такі:

- формування інституційного середовища, яке має критично важливе значення для соціально-економічного розвитку країни;
- необхідність інституційних модернізацій. Пошук нових «антикризових» шляхів вимагає постійної інституційної модернізації для соціально-економічних систем, інтегрованих у глобальну економіку;
- проблема «принципал – агент», яка є досить актуальною, охоплює економіку в цілому і має можливість значного негативного впливу в умовах дисфункції;
- Концепція інституційного склерозу, яка стверджує, що зростання кількості груп за інтересами у суспільстві, особливо під час турбулентності, досить негативно впливає на економічне зростання і функціонування інститутів.

Спалах COVID-19, який розпочався у грудні 2019 р. і переріс у світову пандемію, істотно змінив глобальне інституційне середовище. Наступні за цим інституційні трансформації у глобальній економіці призвели до вкрай негативних явищ та інституційної нестабільності. Тобто, у цьому випадку можемо зробити висновок про те, що відбулося пошкодження, руйнування, програми, за якою діє соціально-економічна система, і на яку здійснює вплив пандемія. Внаслідок цього економіка починає функціонувати за помилковими (неадаптованими до ситуації) інформаційними сигналами зворотного зв'язку (хибними цінами, витратами, зарплатами, інвестиціями тощо). Зокрема, очікується, що протягом наступних 3-5 років пандемія призведе до таких проблем, як спекулятивні бульбашки, коливання цін, боргові кризи. Таким чином, умовно, з урахуванням концепції інституційної дисфункції, ситуацію, що аналізуємо можна визначити, як «вірусну дисфункцію».

В першу чергу вірусна дисфункція безпосередньо пов'язана з негативними наслідками у соціальній, зокрема, медичній сфері. Тому акцентуємо увагу на той вплив коронавирусної пандемії, коли збільшується зростання захворюваності і смертності від хвороб, які безпосередньо пов'язані з COVID-19. Водночас спостерігаємо економічне падіння, яке віддзеркалює множинні перехресні фактори у різноманітних сегментах глобальної економіки: падіння продажів товарів та послуг на ринках і в роздрібній торгівлі, зниження активності у ресторанному, готельному бізнесі, послугах громадського транспорту, будівництві, пропозиції освітніх послуг. Разом з цим вирізнимо й ті сегменти економіки, на які необхідно звернути першочергову увагу в умовах вірусної дисфункції, а саме: громадські фінанси, державні доходи, державні витрати, бюджетний дефіцит, інвестиції, заощадження, особисте споживання, пропозиція робочої сили й продуктивність праці, інфляція, скорочення освітніх послуг, збільшення безробіття [3].

На основі вищезазначеного визначимо такі перспективи для подальшої економічної політики. Запропоновані міркування, а також той факт, що нині спостерігаємо швидку урбанізацію, збільшення кількості міжнародних поїздок й зміну клімату, призводять до висновку про те, що матимемо подальші спалахи епідемій, які набудуть глобального характеру. При цьому вбачаємо, що вірусна дисфункція матиме наслідки, як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. У цьому контексті ситуація, що досліджується, буде спричиняти постійний вплив на політику й економіку країн. Зокрема, за таких обставин змінюються види взаємодії контрагентів, фірм і домогосподарств, потоки поставок товарів і послуг, моделі бізнесу. У той же час, прискорений розвиток цифрової економіки може призвести до зростання злочинної діяльності, метою якої є неправомірне використання, комп'ютерних мереж або мережевих пристроїв, а регулярна робота на дому – до проблем з ефективністю роботи організацій та інноваційного потенціалу в довгостроковому періоді.

Звідси, необхідно визначити певні заходи у відповідь на зазначені загрози. При цьому орієнтуємось на принцип Ле Шательє, а саме: система, що піддається зовнішнім впливам, має тенденцію повертатися у початковий стан. У той же час, вірусна дисфункція є домінуючою перешкодою на шляху до відновлення вихідного стану економічної системи і

перешкоджає її модернізації. Тому, в умовах вірусної дисфункції й потенційно можливих соціально-економічних і фінансових шоків, саме політика державної влади відіграє вирішальну роль. Це першочергово стосується макроекономічної політики, що стимулює економічне зростання з незначним рівнем інфляції, переорієнтації інвестиційних потоків у виробничу сферу, а також збільшення інвестицій в людський капітал – освіту, охорону здоров'я, науку, охорону навколишнього середовища. Одночасно, набуває особливого значення діяльність центральних банків, яка вимагає відповідних заходів у грошово-кредитній політиці, а також необхідність впровадження ефективних державних рішень в податково-бюджетній політиці.

Список використаних джерел

1. Сухарев О. С. Дисфункция правил и институциональная эффективность. *Журнал экономической теории*. 2020. Т.17, № 2. С. 433-450.

2. Мельник Л. Г. Теория развития систем : монография. Сумы : Университетская книга, 2016. 416 с.

3. Coronavirus: the world economy at risk / OECD Interim Economic Outlook, 2020. 18 p.

УДК 332.1

РИЗИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Сторонянська І.З.
д.е.н., професор
istoron@i.ua
Беновська Л.Я.
к.е.н., старший дослідник
lbenovska11@gmail.com
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І.Долішнього НАН України»
м. Львів, Україна

Економічна криза 2020 р., спричинена поширенням пандемії короновірусу, стала черговим ударом (після криз 2008-2009 рр. та 2014-2015 рр.) для фінансово-економічної системи України, яка впродовж останнього десятиліття демонструє чітку спрямованість на деіндустріалізацію, виробництво та експорт низькомаржинальної сільськогосподарської продукції, втрату технологічного та інноваційного потенціалу. Сукупність означених умов, підсилена зволіканням з реалізацією радикальних реформ, спрямованих на формування якісного інституційного середовища розвитку бізнесу, суттєво актуалізує ризик подальшої втрати спроможності економіки України та її регіонів до досягнення стійкого зростання.

На тлі падіння економічної активності під час розгортання коронокризи, суттєвого зниження рентабельності підприємницької діяльності, падіння рівня зайнятості у 2020 р. мало місце зростання податкових доходів бюджетів від надходжень від ПДФО та єдиного податку. Визначальними чинниками цього стали недосконалість інституційного середовища підприємницької діяльності (зокрема складна процедура припинення підприємницької діяльності спонукала підприємців сплачувати єдиний податок і не вступати в процедуру ліквідації підприємств) та податкова оптимізація великого бізнесу. Така ситуація поряд з низькоефективною державною політикою підтримки підприємців в умовах COVID -19 продукує ризик дестимулювання підприємницької активності в регіонах, що в сумі із суттєвим зниженням споживчих видатків населення і падінням обсягів іноземного інвестування, можна вважати відкладеним ефектом згортання економічного зростання вже у

короткостроковому періоді.

Відбувається посилення міжбюджетної диференціації розвитку регіонів шляхом концентрація фінансового капіталу у кількох найбільш економічно розвинутих регіонах та його відтік з економічно слабших регіонів. П'ять регіонів країни - м. Київ, Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Одеська області сконцентрували 57% капітальних інвестицій, 65% депозитів населення, 42% доходів населення. Це створює дуже серйозні загрози збалансованому розвитку решти регіонів та знижує можливості їх розвиту, інвестиційну привабливість тощо.

Попри намагання оптимізувати розподіл доходів та видаткових повноважень між бюджетами різних рівнів, складно знизити високу трансфертну залежність місцевих бюджетів слабших регіонів від державного без нарощення їх фінансово-економічного потенціалу. Такі регіони потребують підвищеної уваги при побудові регіональної політики стимулювання їх економічного розвитку, залучення додаткових інвестицій в т.ч. і публічних, використання механізмів державно-приватного партнерства тощо.

Різке зниження інвестиційної активності під впливом пандемії COVID-19, зростання частки короткострокових кредитів банків, відтік іноземних інвестицій може негативно відобразитись у зниженні економічного зростання регіонів у наступних роках. Попри позитивну тенденцію підвищення частки публічних інвестицій під час поширення пандемії COVID -19 насторожує структура публічних інвестицій. На відміну від більшості розвинутих країн, де основними об'єктами інвестування стала система охорони здоров'я (зокрема підвищення її спроможності боротись з пандемією) чи діжиталізація суспільних послуг, в Україні значна частка інвестицій була спрямована у об'єкти «твердої» інфраструктури – дороги, будівлі шкіл, дитсадків, амбулаторій.

В умовах невизначеності без врахування ірраціональної поведінки суб'єктів економіки складно буде впливати на їх економічну активність у майбутньому. Ті суб'єкти економіки, які зможуть враховувати емоційно-психологічно особливості людини її когнітивні упередження мають шанси бути попереду. Аналіз зміни споживчої поведінки населення дозволяє швидко реагувати на нові потреби виробникам продукції та послуг. Актуалізації онлайн послуг – банківських, освітніх, консалтингових, онлайн-покупок та інших потребує врахування ірраціональності людської поведінки, зокрема, багато людей, що не почувалися комфортно в онлайн-середовищі, були змушені подолати власні страхи й дискомфорт. Подолавши власні страхи, вони підвищили власну самооцінку та зацікавленість до онлайн послуг та їх переваг, що очевидно сприятиме збільшення частки онлайн-послуг у перспективі та стане перспективним напрямком розвитку.

Незважаючи на те, що епідемія COVID-19 більше позначилась на західних регіонах країни, зокрема областях з найнижчим фінансово-економічним потенціалом розвитку – Чернівецькій, Закарпатській, Тернопільській, Рівненській, підтримка регіонів урядом не була диференційованою та використовувалась менш активно та в менших фінансових масштабах, ніж підтримка секторів економіки (впровадження програми державних гарантій на 30 млрд грн «Укравтодору», 5 млрд грн – на малий та середній бізнес). Як правило, регіони отримували цільову соціальну допомогу на підтримку певних категорій населення, а не підтримку економіки регіонів.

Список використаних джерел

1.Сторонянська І., Беновська Л. Економіка регіонів в умовах коронакризи: тенденції розвитку та їх вплив на податкові доходи місцевих бюджетів. Економіка України. 2021. №5 С.59-77.

УДК 332.14

РЕГІОНАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Хлєбнікова Н.Б.,
к.т.н., доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу,
khliebnikovanb@gmail.com,
Черкаський державний бізнес-коледж,
Пивак Д.В.,
начальник управління економічного розвитку
Департаменту регіонального розвитку,
dmytro1987@gmail.com,
Черкаська обласна державна адміністрація,
м. Черкаси, Україна

Виникнення і розповсюдження пандемії COVID-19 та події, що внаслідок цього виникли, дають теоретико-методологічні й прикладні практичні підстави вважати, що за сукупністю вони виступають як виклики перед маркетингом і, в той же час – як чинники значного посилення ролі маркетингу у забезпеченні соціально-економічного розвитку суспільства. Сучасні та прогнозовані інституціональні, економічні та природничо-технічні перетворення будуть формувати у майбутньому нову систему взаємовідносин, якою є відносини між виробником і споживачем, а також нову систему відносин між владою та суспільством. Це призводить до збагачення самого змісту маркетингу та одного з його видів – регіонального маркетингу [1, с.226].

Існує чимало суперечливих визначень регіонального маркетингу (або територіального маркетингу, маркетингу місця). У більшості літератури регіональний маркетинг визначається як стратегія, або розглядається як стратегічне планування ринку, як підхід до планування місцевого економічного розвитку [2].

Регіональний маркетинг випливає з некомерційного маркетингу, оскільки органи місцевого самоврядування прагнуть задовольнити певні інтереси, а не максимізувати прибуток, як те роблять бізнес-одиниці ринку. Регіональний маркетинг – це засіб для визначення, об'єднання та представлення змінних та незмінних особливостей регіону, які мають відношення до підтримки ринкових процесів. За одним з підходів регіональний маркетинг зводиться до забезпечення економічного розвитку, а місцевості розглядаються майже як бізнес-одиниці. Він може включати спростування помилкових уявлень про місцевість, що здійснюється шляхом просування з застосуванням таких інструментів, як зв'язки з громадськістю, реклама, конференції тощо. Але просування – це лише одна частина маркетингу. Більш узагальненим є погляд, що регіональний маркетинг являє собою стратегічне ринково-орієнтоване планування регіону з урахуванням потреб зацікавлених сторін та місцевих економічних цілей. У цьому випадку регіональний маркетинг включає не лише способи продажу місць, він передбачає стратегічне планування на основі маркетингових пропозицій та досліджень.. Такий підхід грунтується на тому, що регіони потрапляють у конкурентне ринкове середовище, де умови постійно змінюються. Завдяки дослідженню ринку визначаються майбутні можливості та загрози певного регіону. Для того , щоб визначити економічні цілі, сили зовнішнього середовища об'єднуються з потребами та бажаннями громади.

Європейський підхід вимагає більш цілісної інтерпретації місцевого маркетингу, що включає соціальні та економічні імперативи, здатні задовольнити вимоги різних користувачів – його громадян, інвесторів та відвідувачів. Також в європейській літературі наголошується на інтеграційному та координаційному аспекті регіонального маркетингу та визначається як інструмент контролю та впровадження процесів розвитку регіону. Основною

метою при цьому є зміцнення економіки, іміджу та ідентичності визначеного регіону для створення стійких конкурентних переваг за допомогою інструментів маркетингу. [3, с.7-8]

Щодо регіональної політики, слід зазначити, що загальною метою місцевої адміністрації є стимулювання економічного зростання. Щоб впливати на поведінку бізнес-одениць, місцеві органи влади можуть використовувати два типи стратегій розвитку:

- екзогенні, які спираються на економічні імпульси ззовні регіону і виносять на перший план мобільність капіталу та робочої сили;
- ендогенні – стимули та розвиток інфраструктури розглядаються як засіб для збільшення ділової активності. Вони концентруються на місцевому потенціалі та конкурентоспроможності.

Регіональні маркетингові програми часто поєднують обидва типи стратегій і проводяться за допомогою стратегічного планування ринку. Воно являє собою такий підхід, за яким завданням регіону є проектуваня себе як функціональної системи, що може поглинати потрясіння та швидко адаптуватися до нових подій. Регіональний маркетинг передбачає створення інформаційних та контрольних механізмів для моніторингу мінливого середовища та конструктивного реагування на нові можливості та загрози.

Завдяки процесу стратегічного планування суб'єкти регіонального маркітінгу вирішують, які галузі, ринки та послуги слід заохочувати, підтримувати чи розширювати.

Регіональний маркетинг має бути вбудованим у структуру місцевого самоврядування, орієнтовану на ефективне управління [4, с.79-80], спрямованим на залучення всіх зацікавлених сторін регіону. А тому регіональні маркетингові програми повинні здійснюватися не тільки органами місцевого самоврядування, а й приватними групами інтересів або державно-приватними партнерствами.

Загалом, регіональна маркетингова програма спрямована на усунення місцевих економічних недоліків, які спричиняють соціальні та фінансові проблеми.

До основних цілей регіональних маркетингових програм можна віднести: підвищення привабливості місцевості як місця роботи, місця проживання, як зони відпочинку та дозвілля, як місця економічної діяльності, залучення капіталу та стимулювання іноземних інвестицій, покращення іміджу, соціальної допомоги, як місцевості, що реалізує демаркетинг щодо окремих видів бізнесу.

Передбачається, що основною метою органів місцевого самоврядування в процесі реалізації територіального маркетингу в умовах сучасних викликів має бути економічне зростання. Економічний розвиток має вирішальне значення для підтримки фінансового стану місцевості та надання державних послуг.

Список використаних джерел

1. Чеботарьов В.А. COVID-19: нові виклики перед маркетингом й актуалізація його ролі у розвитку суспільства *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 2 (60). С. 225-228. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/171650 (дата звернення: 19.09.2021).

2. Hitesh Bhasin. What is Place Marketing? Definition, Meaning and variables. URL: https://www.marketing91.com/place-marketing/ (дата звернення: 19.09.2021).

3. bcsd – Bundesvereinigung City- und Stadtmarketing Deutschland (Hrsg.) (2014): *Stadtmarketing im Profil.* Aufgabe, Bedeutung und Entwicklung, Berlin**.** URL: https://www.bcsd.de/suchergebnisse/?datei=bcsd_stadtmarketing_im_profil.pdf (дата звернення: 19.09.2021).

4. Zitierweise Bundesinstitut für Bau-, Stadt- und Raumforschung (BBSR) im Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung (BBR) (Hrsg.): *Online-Handel – Mögliche räumliche Auswirkungen auf Innenstädte, Stadtteilund Ortszentren. BBSR-Online-Publikation* 08/2017, Bonn, Mai 2017. S. 130 URL: https://www.staedtebund.gv.at/fileadmin/USERDATA/staedtetag/2017/Tagungsunterlagen/AK1_DIFU-Studie_Online%20Handel_Optimized.pdf (дата звернення: 19.09.2021).

УДК: 338.001.36:332.1

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ НА МАЛІ ПІДПРИЄМСТВА МИКОЛАЇВСЬКОЇ ТА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

Фертікова Т. М.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та підприємництва
tatyana.gm79@gmail.com
Чорноморський національний університет ім. П. Могили
м. Миколаїв, Україна

Черкаська та Миколаївська області є дуже близькими за значеннями ВРП на одну особу. Так, середні значення за період 2004 – 2019 рр. складають 31,3 млн грн. в Миколаївській області та 30,6 млн грн. в Черкаській, а частки областей у загальному підсумку по Україні у 2019 р. склали 2,3 та 2,6% відповідно[1] .

Кожна з обраних областей має свою галузеву специфіку господарства, але близькість даних областей за результатами економічного розвитку робить їх порівняними з точки зору дослідження наслідків впливу пандемії COVID-19. Отже, метою даного дослідження є визначення інтенсивності впливу пандемії на підприємства двох областей, зокрема, підприємства малого бізнесу. У разі відмінностей у наслідках такого впливу актуальним є з'ясування їх причин для проведення дієвої політики підтримки малих підприємств на регіональному рівні.

В період з 2015 по 2019 рр. Черкаська область розвивалася більш успішно. Так, в 2019 р. в порівнянні з 2015 в Миколаївській області загальна кількість підприємств зросла на 16,2%, кількість малих підприємств – на 16,1%, мікропідприємств – на 17%. В Черкаській області зміна даних показників склала 17%, 17% та 17,6% відповідно. Не дивлячись на меншу кількість підприємств в абсолютному вираженні, кількість зайнятих в Черкаській області є вищою в кожному з років з 2015 по 2019. Загальна кількість зайнятих за досліджуваний період збільшилася на 12% в Миколаївській області та на 13,3% в Черкаській. Темп зростання кількості зайнятих на малих підприємствах та мікропідприємствах був суттєво меншим в Миколаївській області (6,2 та 6,6% відповідно), тоді як в Черкаській він становив 9,3 та 11,6% відповідно. За темпом зростання витрат на оплату праці Миколаївська область теж поступається Черкаській. Загальні витрати на оплату праці зросли на 140% в Миколаївській проти 181% в Черкаській, на малих підприємствах – на 158% (в Черкаській – на 176%), на мікропідприємствах – на 156% (в Черкаській – на 165%). Темп зростання обсягу реалізованої продукції є ще одним свідченням більш успішного розвитку Черкаської області протягом останніх років. В 2019 р. в порівнянні з 2015 р. загальний обсяг реалізованої продукції тут збільшився на 97%, тоді як в Миколаївській всього на 70%. Приріст даного показника по малим підприємствам є аналогічним темпу зміни загального обсягу реалізованої продукції в обох областях, а по мікропідприємствах темп зростання даного показника на 17% вищий в Черкаській області.

В 2020 р. в порівнянні з 2019 загальна кількість підприємств знизилася на 6,5% в Миколаївській та на 4,4% в Черкаській областях, малих – на 6,7% та 4,5%, мікропідприємств – на 7,2% та 4,8% відповідно. Водночас і зменшення кількості зайнятих в 2020 р. відносно 2019 р. на даних видах підприємств було меншим в Черкаській області (2,5 та 5,3%) в порівнянні з Миколаївською (4 та 6,3%). Але загальна кількість зайнятих в Черкаській зменшилася на 2,9%, в Миколаївській – на 2,1%. Витрати на оплату праці продовжували зростати в порівнянні з 2019 р.: на малих підприємствах на 9% в обох областях, загальні – на 17 та 10% в Миколаївській та Черкаській відповідно. В 2020 р. в порівнянні з 2019 в обох областях загальний обсяг реалізованої продукції збільшився майже на однакову величину (на

2,3% в Миколаївській та на 2,6% в Черкаській областях). А ось по малих та мікропідприємствах в Черкаській області спостерігається невелике, але зростання (на 3,8 та 0,2% відповідно), а в Миколаївській мало місце зменшення (на 0,5 та 3,4% відповідно).

Отже, в Черкаській області за досліджуваними показниками з 2015 по 2019 рр. спостерігався як більш успішний розвиток підприємств загалом, так і підприємств малого бізнесу зокрема. В кризовому 2020 р. підприємства малого бізнесу Черкаської області продемонстрували вищу стійкість до впливу негативних факторів.

Малі підприємства (МП) є вагомою частиною малого бізнесу двох областей. Виходячи з даних за 2015, 2019 та 2020 рр. економічна роль малих підприємств є відносно сталою. В Миколаївській області частка малих підприємств є більшою в середньому на 2,2%, частка зайнятих на них – більша в середньому на 4,5%, частка реалізованої продукції – на 6,6%. При цьому частка витрат на оплату праці на малих підприємствах трохи вища в Черкаській області в 2015 та в 2020 р..

Аналіз зміни характеристик діяльності малих підприємств по видах діяльності з 2015 по 2020 рр. дає можливість визначити такі тенденції. В 2016 р. кількість малих підприємств зменшилася в порівнянні з 2015 р.: по всіх видах діяльності в Миколаївській області (крім як в сільському, рибному та лісовому господарстві) та в дев'яти з 15 видів діяльності в Черкаській області, причому темп падіння був більшим в Миколаївській. З 2017 р. кількість МП в абсолютній більшості видів діяльності переважно зростала порівняно з попереднім роком, а в 2020 р. майже за усіма видами діяльності зменшилася. Але в кожній з областей темп, а іноді і напрямок зміни суттєво відрізняється. Наприклад, у сфері оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів кількість МП в Миколаївській області зменшилася на 21,3% (в абсолютному вимірі – 646 МП), а в Черкаській – всього на 2,9% (59 МП).

Станом на 2019 р. кількість зайнятих на МП в Миколаївській області складала 46,8 тис. осіб (34,9% від загальної кількості зайнятих на підприємствах), в Черкаській – 44,6 тис. осіб (30,3%). Протягом 2020 р. значення даного показника зменшилося на 1,85 тис. осіб в Миколаївській та 1,1 тис. осіб в Черкаській.

Аналогічно з ситуацією з кількістю малих підприємств динаміка кількості зайнятих по окремих видах діяльності є односпрямованою і порівняною, тоді як по інших значення приросту чи зменшення суттєво відрізняються. Так, на малих підприємствах в промисловості в Миколаївській області кількість зайнятих збільшилася на 1,9% (116 осіб), в Черкаській – на 7,6% (620 осіб); в сільському господарстві – зросла на 259 та зменшилася на 191 особу відповідно; у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – зменшилася на 19 та 135 осіб відповідно; у діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – зростання склало 123 та 466 осіб відповідно. Також відрізняються і прирости витрат на оплату праці та обсягу реалізованої продукції [2, 3].

Отже, сила прояву кризових явищ у діяльності малих підприємств підчас пандемії COVID-19 є неоднаковою по двом областям, що досліджувалися. Вона залежить від характеру та тривалості карантинних обмежень, що визначаються станом епідеміологічної ситуації в конкретній області, від галузевої структури господарства та структури підприємств за масштабом діяльності, від динаміки соціально-економічного розвитку області за попередній період часу, від прилаштування окремих суб'єктів бізнесу до карантинних обмежень. Також вплив останніх залежить від політики органів місцевого самоврядування щодо організації роботи малого бізнесу в умовах пандемії.

Список використаних джерел

1. Валовий регіональний продукт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vrp/vrp2019_ue.xls
2. Показники діяльності підприємств за їх розмірами. URL: http://www.mk.ukrstat.gov.ua/
3. Показники діяльності підприємств. URL: http://www.ck.ukrstat.gov.ua/?p=stat_dial_pidpr

УДК 339.9:330.322

СТРАТЕГІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОРИВУ: НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДІЇ

Чалюк Ю.О.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної теорії
lamur4ik@bigmir.net
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Технологія стратегічного економічного прориву є переходом у історично короткий термін зі стадії факторно-ресурсної до *стадії інноваційної конкурентоспроможності*, що забезпечує майбутнє входження до кола найбільш конкурентоспроможних країн. Соціально-економічний прорив базується на ліквідації критичних для країни відставань в інституційно-регуляторному середовищі, розвитку основних факторних ринків (капіталу, робочої сили), інтенсивному створенні засад *економіки знань*, забезпеченні умов сталого розвитку і зміцненні соціальної згуртованості населення шляхом накопичення соціального капіталу [1].

На прикладі Фінляндії можна побачити, що знання може стати рушійною силою соціально-економічних перетворень. Перехід від *факторної стадії* конкурентоспроможності до *економіки знань* можливий у відносно короткі строки. Фінляндії знадобилося майже 20 років для реалізації свого прориву, в результаті якого країна посідає провідні місця у міжнародних рейтингах конкурентоспроможності [2].

Важливо вказати основні компоненти стратегії соціально-економічного прориву Фінляндії: *по-перше,* формування здатності інституцій влади адекватно реагувати на виклики та зовнішні шоки; *по-друге,* стратегічне бачення політичною елітою майбутнього країни; *по-третє,* створення ефективних механізмів досягнення політичного консенсусу щодо пріоритетів конкурентоспроможності країни; *по-четверте,* система освіти, яка гнучко реагує на потреби та зміни; *по-п'яте*, структурна диверсифікація експорту на користь наукомісткої продукції; *по-шосте,* здійснення глибоких структурних і соціальних реформ; *по-сьоме,* істотне збільшення бюджетних асигнувань на науку і розробки; *по-восьме,* формування системи горизонтальних зв'язків та переливів технологій між галузями; *по-дев'яте,* створення ефективних механізмів конвертування ідей у товари (комерціалізації інновацій) з особливим акцентом на стимулюванні патентної діяльності; *по-десяте,* створення галузі венчурного фінансування [3].

Фінляндії притаманна унікальна риса — рівномірність поширення якісної освіти в усіх регіонах країни. Основа інноваційної політики «по-фінськи» —це налагодження перехресних зв'язків між наукою, університетами, підприємствами, промисловими асоціаціями і державними агенціями [4;5]. Завдяки цьому Фінляндія за Індексом міжнародної конкурентоспроможності посіла 11 місце серед 141 країни (див.рис.1). В основі стратегії соціально-економічного прориву Фінляндії є створення умов для інноваційного розвитку.

Досвід Фінляндії може бути корисним для України при формуванні національної інноваційної системи, подоланні економічної нерівності населення та відновленні його довіри до держави і влади. Адаптація інноваційної системи України до умов глобалізації і конкуренції здатна підвищити її стійкість до викликів неоліберальної економіки, переорієнтувати систему продукування інновацій на ринковий попит споживача. Здійснення Україною якісного прориву щодо конкурентоспроможності залежить не тільки від правильно сформованої урядом стратегії розвитку, але й від зміцнення соціального капіталу та соціальної згуртованості суспільства.

Рис.1. Фінляндії у Рейтингу міжнародної конкурентоспроможності, 2019 рік
Джерело: [5]

Тому важливими інструментами досягнення цільових орієнтирів розвитку має стати гармонізація економічної та соціальної політики, поєднання ринкових перетворень з активним використанням наукових знать, високих технологій та інформації як головного джерела економічного зростання, подолання бідності, досягнення консенсусу та оптимальних траєкторій соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Кириленко В.І., Чалюк Ю.О. Інноваційність економік світу. URL: http://projects.dune-hd.com/bitstream/handle/2010/35128/K_Ch_15_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Чалюк Ю.О. Цифрова конкурентоспроможність країн. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/50_2020_ukr/6.pdf
3. Чалюк Ю.О. Детермінанти цифровізації економіки та суспільства. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/index.php/4-2020
4. Чалюк Ю.О. Індекси як критерії оцінки міжнародної соціально-економічної динаміки. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/31_2020ua/24.pdf
5. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf /publications/wcy/upload/scoreboard.pf

УДК: 339.923

DECENTRALIZATION OF POWER AFTER THE CORONAVIRUS PANDEMIC

Chumak Anastasiia Sergiivna
Legal assistant
stasyasergeevna17@gmail.com
Advocate firm «Verum»
m. Dnipro, Ukraine

The spatial development of territorial communities is the main goal in the framework of implementing the decentralization reform, which is aimed at ensuring a high quality of life of the

population and competitiveness of the national economy under conditions of the crisis and pandemic. The economic and social consequences of the corona virus outbreak, which has captured the whole world, did not bypass Ukraine and its territorial units.[1]]

Therefore, it is worth paying attention to the main problems faced by the Ukrainian united territorial communities in the context of decentralization of power during the corona virus pandemic and at the time of their formation. So, there are:

· reduction of the budget of territorial communities due to a decrease in tax revenues;
· an increase in the number of unemployed;
· the crisis of small and medium-sized businesses in Ukraine;
· reduction of vacancies in the labor market;
· low quality of life of the population in small remote settlements;
· low level of financial solvency of UTC;
· low initiative of local self-government bodies at the local level;
· low level of competence, awareness of local self-government bodies as a barrier in the development of tactical actions to prevent pandemic consequences for the community population;
· legislative lack of regulation in the distribution of powers, resources.[2]

2020 began a new difficult stage for the countries of the world and their economies, and separately - for territorial communities.

The COVID-19 pandemic has caused radical transformations in all spheres of life: firstly, personal, social, economic, political. Ukraine is no exception, revealing all the pitfalls of problems in medicine, public administration, entrepreneurship, and so on.

It has been developed at the state and local levels a number of stages of anti-crisis actions to overcome the pandemic and its consequences. Economic leverage was largely decentralized, but all fell on local budgets.[3]

Yes, the structure of own revenues of local budgets approximately 95% belongs to tax revenues (60% tax and personal income tax - this is approximately 50-60% of UTC's own income; the single tax is 10-15% of UTC's own income; excise tax on excitable goods produced in Ukraine - about 6%), benefits on which business in regions is offered. This is great losses of UTC budgets. Thus, since the beginning of the decentralization reform, local budget revenues from the single tax have increased almost 2.7 times.

The government anti-crisis measures accounted for about 2-3% of tax revenues of general funds of local budgets in 2020, according to the Open Budget Portal and DOBRO / USAID Financial and Local Budget Management Specialists.[4]

There was also a quick exchange of funds to the State Regional Development Fund for UAH 2.6 billion, subventions for the development of UTC - for UAH 2.1 billion.

This situation, on the one hand, has become an indicator of the cohesion and ability of united territorial communities to act in a crisis, to mobilize their resources and not only to survive the pandemic, but also help the local population, providing access to necessities, medicines, medical equipment. This is one from the positive lessons provided by the corona virus for UTC.

Ukrainian communities - cities, towns, villages, UTC - have actively joined the fight against the spread of corona virus. Local self-government, except for introduction

quarantine measures, allocates funds to increase the salaries of physicians, purchase drugs, masks, tests, equipment, organizes transportation of physicians to work, delivers products for the elderly and vulnerable families.

However, it is necessary to develop measures to support the communities themselves both for the pandemic period, and for the period of UTC development.[5]

Considering the above, to ensure the development of the united territorial communities on the basis of self-sufficiency at the macro level it is necessary:

- coordination and adoption of the necessary legislative and regulatory acts for development territorial communities;
- separation of powers and responsibilities between levels of government;

In turn, solving problems of overcoming economic crisis, which was intensified corona virus pandemic, once again testified to the need for installation balance of national and regional interests, interaction of central authorities, the presidential vertical with local governments.

Local governments, which are formed by the population of a certain administrative-territorial unit, must fulfill their obligations to voters, to take care of development of their territories or settlements, to defend and protect their inhabitants - their own voters. Development of each city, each territory is the development of the whole country.

The well-being and well-being of every person - is the well-being and prosperity of the state.

Local governments designed to take into account the national interests in making their decisions and actions. They have to act in the role intermediaries between the state and communities, explain and implement policies states. If necessary, defend it is the national interests, no to allow the emergence of local selfishness and separatism.

Tasks of the central government - to accumulate the energy of society, consolidate the activities of all its components, remembering that all regions are different, they are impossible to cut under one comb. As Antoine wrote de Saint-Exupery: "Assemble into a single whole - means to bind all diversity together, all features, not destroy them for the sake of barren order.[6]

References

1. Demchyshak, N. and Tykhonka, U. (2021), "The impact of fiscal decentralization on the filling of local budgets in Ukraine in the context of the development of territorial communities and the digitalization of public services", Ekonomika ta derzhava, vol. 6, pp. 52–57. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.6.52

2. Diachenko, S. (2021), "Analysis of the development of the institute of local budgets in Ukraine: trends and forecasts", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 8, pp. 63–69. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.8.63

3. Dvihun, A.O. (2020), "Coronary crisis: new opportunities for communities and challenges for decentralization", The 10th International scientific and practical conference "Scientific achievements of modern society", Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. May 27-29, pp. 408—413.

4. "Budget balances for 2018- 2020. The main indicators of local budgets", available at: https://openbudget.gov.ua/?budgetType=LOCAL (Accessed 12 April 2021).

5. Kryvchyk, H. (2021). Decentralization of power in Ukraine in the conditions of the COVID-19. Scientific and Theoretical Almanac Grani, 24(1), 35-45. URL: https://doi.org/10.15421/1721046.

6. Yemelianenko, L. and Fedulova, L. (2021), "Invest in the digital economy: global trends and practices of Ukraine", Ekonomika ta derzhava, vol. 4, pp. 4–11. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.4

UDC 330.341.1:332.1+339.92

ANTI-CRISIS POLISY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF OVERCOMING THE SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES OF COVID-19

Yurevych Nadiia
e-mail urevichi@ukr.net
candidate of medical science, associate professor
Department of Otorhinolaryngology,
Kharkiv National Medical University
4 Nauky Avenue Kharkiv 61022 Ukraine
Victor Tsekhanovych
e-mail victor134@ukr.net
Postgraduate Student, Department of Economic Theory, Marketing and Entrepreneurship
State University Luhansk Taras Shevchenko National University
1Sq.Gogol, Starobilsk, Luhansk region, 92703, Ukraine

The SARS-CoV-2 virus outbreak poses a public health threat in many regions of the world. Also, quarantine measures caused by the fight against its spread hinder economic growth in

countries. When the World Health Organization declared the coronavirus an international public health emergency, even then its main concern was that COVID-19 could spread to countries whose economies are more vulnerable than China's. This vulnerability to the effects of COVID-19 can be viewed in two ways. The first is the likelihood that the virus will spread at a faster pace due to the state's close trade ties and significant tourist flows, along with the lack of effective mechanisms to resist infections. The second aspect is the greater intensity of exposure to a dangerous infection due to urbanization and insufficiently strong health systems.

The COVID-19 pandemic caused a large-scale crisis in the health and economy of the regions, which was aggravated by social unrest and conflicts. In mid-2021, the incidence did not stabilize, and new strains (delta and iota) forced governments to maintain or re-introduce measures to mitigate the severity of the crisis. It is estimated that the GDP of the regions in the EU countries fell by 2.9% last year, with a decline in almost all countries, and it is expected that about two-thirds of them will face a more serious recession than during the global financial crisis. The countries most affected by the pandemic are those that have strong trade or financial ties with the euro area and are heavily dependent on services and tourism (Kosovo, Croatia, Montenegro).

The rapid spread of COVID-19 since 2019 has dramatically affected the lives of countries around the world. While some economies are actively recovering from the effects of strict quarantine restrictions, others are experiencing a rapid and consistent spread of the disease, forcing governments to introduce social distancing measures that continue to destabilize primarily the country's socio-economic development, especially in densely populated areas. The dynamic development and spread of COVID-19 around the world has not allowed scientists in the field of economic, social and political sciences to form qualitative models that would allow predicting the impact of the disease on the country's macroeconomic indicators. This contributes to the aggravation of the situation with an increase in the number of infected people and deaths due to this disease.

In the context of COVID-19, the importance of European supranational institutions has significantly increased, as they have ensured the implementation of appropriate macroeconomic policies to minimize the crisis shocks of supply and demand that occur simultaneously in the context of a pandemic, and to ensure support for employment, business and the economy in the country.

Ukraine in terms of the strength of the government's influence on the socio-economic aspects of society in the regions in countering the spread of coronavirus is at a relatively similar level with other countries that have recorded the largest number of cases of COVID-19. Job closures as a direct parameter reflecting the level of business activity in the country, and having experienced a complete lockdown in the spring of 2020, the domestic economy suffered huge losses (as of September 2020, Ukraine's GDP decreased by 7% from the beginning of the year). In addition to the national crisis, we also have a problem related to the uneven regional development of Ukraine, since most of the regions and regional centers of the country were in a state of structural deformation, which is primarily reflected in sharp changes in the rate of spread of COVID-19. To form recommendations for resolving the socio-economic situation in the country, it is necessary today to focus on the regional context of the pandemic and identify the weaknesses of each region.

Thus, at this stage of the spread of COVID-19 it is safe to say that this epidemic has a significant impact on the innovative development of Ukraine's economy, as in the context of globalization and market economy becomes apparent a new financial and economic crisis that can be used to transition to a new economy. Technological structure that will combine the agricultural, space, machine-building, chemical potential of Ukraine with its production, farming and management potential. Examples of re-infection with coronavirus indicate a significant duration of the epidemic, as patients do not develop a stable system of antibodies, so the process of vaccine development will be complicated and the scenario of rapid end of the epidemic is unlikely, indicating the need to change the economy.

Of all the industries, travel, transportation and manufacturing are most affected by the

negative impact of the coronavirus pandemic, which is most pronounced in virtually all the selected areas. Given that the manufacturing sector in Ukraine is one of the largest in terms of fullness in the country's GDP, it is obvious that it is crucial in the macroeconomic indicators of the state as a whole. The processing industry is the second largest economic activity in actual prices, forming the country's gross domestic product. Despite all the obstacles that arise in the logistics supply chains of domestic producers, restrictive measures, a decrease in labor productivity indicators, etc., we observe a tangible impact of recent events on the activities of production entities [1].

When implementing the state anti-crisis policy aimed at overcoming the negative socio-economic consequences of the spread of COVID-19, it is advisable to use a sectoral approach, which provides for the development of measures of socio-economic and financial support for individual sectors of the economy and institutional units. Currently, households, small and medium-sized businesses and the financial sector of the economy are the most vulnerable to economic shocks, and a wide range of tools of state regulators and incentives should be applied to them.

Also, the crisis associated with COVID-19 has had a strong negative impact on innovations in the regional development of Ukraine. In the past, pandemics have been followed by long periods of declining investment in innovation. As with past economic downturns, such as the 2009 global financial crisis, spending on R & D and other innovative activities is likely to decline in 2020.

However, the impact of the crisis on innovation will depend on recovery strategies, as well as on business and innovation policies and practices. Past crises have affected different industries and countries in different ways, and in some cases the level of innovation activity has increased. Today it is possible again. Indeed, the pandemic has already become a catalyst for innovation, particularly in the health sector, where unprecedented funds are being invested in the development of a vaccine and other treatments and diagnostics for COVID.

Through continuous digitalization, the ICT (information and communication technology) and software sectors are likely to maintain their profit margins and R & D growth rates. Amid the persecution of developing effective treatments for COVID, pharmaceutical and biotech companies are also likely to develop confidently in the current environment. The same forecast can be made for the alternative energy sector.

Optimists remain hopeful that these knowledge-intensive sectors will avoid a sharp decline in R & D in the medium and long term. The most severe effects of the covid-19 economic closure are felt in industries such as the sale of household goods (retail and wholesale), travel and recreation (including restaurants), and the creative sectors (including concert halls and artists). However, these industries are not, in principle, among those that account for a significant share of innovation costs.

In conclusion, the authors want to note that understanding the general situation analyzed important indicators of the situation of the world's economies, in particular the leading countries in the spread of coronavirus, focusing on such indices as the degree of government influence on socio-economic aspects of society, the measure of economic impact, the indicator of job closures. Despite the fact that in Ukraine this industry is one of the largest GDP-generating sectors, problems in the activities of business entities in this area are highly undesirable. To characterize the attitude of companies in this sector to the events caused by the coronavirus and the challenges they faced, the results of an official survey of business representatives in the manufacturing sector were taken into account.

References

1. N. Ye. Letunovskai T. A. Vasyleva V. A. Smiianov (2020) Nehatyvnyi vplyv COVID-19 na haluzi rehionu: nebezpeky dlia zdorovia ta yikh prohnozuvannia Mekhanizm rehuliuvannia ekonomiky, № 3 pp.46-58

УДК: 65.012.8:004

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ОСНОВІ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Бакай В.Й.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки підприємства і підприємництва
bakayvit@ukr.net
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Непроста ситуація, яка склалась у всьому світі, що пов'язана з пандемією коронавірусу COVID-19 призвела до великих проблем щодо розвитку підприємницької діяльності. Не оминуло і Україну, в якій сфера підприємницької діяльності вирізняється нестабільністю, що призводить до формування під час здійснення підприємництва різних дестабілізуючих чинників. Така ситуація спонукає до детального розгляду і вивчення питання забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в Україні.

Окреслений стан справ зумовлює розв'язання проблеми щодо вдосконалення системи захисту суб'єктів підприємницької діяльності на основі ефективного механізму забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності. В розвинутих країнах все частіше використовують інформаційні технології у підприємницькій діяльності. Це пояснюється тим, що традиційні методи не дозволяють зорієнтуватись в сучасному інформаційному потоці і проаналізувати динамічні процеси підприємницької діяльності. Швидше за все розвиваються технології, пов'язані з глобальною комп'ютерною мережею Інтернет, що призвело до появи таких нових категорій, як електронна торгівля, електронний бізнес, електронний уряд, діджиталізація тощо.

У Законі України «Про інформацію» наведено звужене та формалізоване поняття терміну: під інформацією цей Закон розуміє «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі» [1]. Зрозуміло, що вибудовуючи аналогії ми можемо модифікувати поняття інформації пристосовуючи під необхідні умови, як обмін відомостями між підприємствами, між підприємством і державою, між державою і суспільством тощо, але слід розуміти що сутність поняття не змінилася – ми переміщуємося між індивідуальним та більш високими структурними рівнями.

Підприємницька діяльність пов'язана з отриманням, переробкою, продукуванням та ліквідацією великої кількості інформації. В будь якій сфері підприємницької діяльності робота з інформацією несе у собі певні ризики, нівелювати які покликана інформаційна безпека. Існує велика кількість визначень інформаційної безпеки, але найбільш доречні визначення, що були дані Сороківською О.А.: «суспільні відносини щодо створення і підтримання на належному рівні життєдіяльності інформаційної системи суб'єкта підприємницької діяльності» [2] та Хоффманом Л.Дж.: «стан інформації, за якого забезпечується збереження визначених політикою безпеки властивостей інформації» [3]. Отже, інформація – це чинник, який може призвести до технологічних аварій, військових та політичних конфліктів, дезорганізації державного управління, фінансової системи.

Зрозумілим є те, що з розвитком інформатизації, яка спостерігається останніми роками у всьому світі, слід значну увагу приділяти саме інформаційній безпеці. Більша частина інтересів підприємництва визначається станом навколишнього інформаційного середовища. Цілеспрямовані або ненавмисні дії з боку зовнішніх або внутрішніх джерел можуть завдавати шкоду цим інтересам і становлять реальну загрозу для подальшої

підприємницької діяльності. Не викликає сумніву і той факт, що між рівнем економічної безпеки і інформаційною складовою існує пряма взаємозалежність. Як показує практика, будь-яка акція, спрямована проти підприємництва, розпочинається зі збору інформації, саме тому питання інформаційної безпеки давно ввійшли до головних пріоритетів великих компаній. Усе більше керівників розуміють, наскільки небезпечною може бути інсайдерська інформація, системи обробки інформації і дії співробітників, які беруть участь у підприємницькій діяльності. Тому, зі зростанням науково-технічного прогресу зростає і необхідність вирішення проблеми інформаційної безпеки.

Дана проблема для українського підприємництва полягає в тому, що в чинних нормативно-правових актах, які регулюють інформаційні відносини, поняття інформаційна безпека майже не застосовується, а в тих яких застосовується – не дається роз'яснення цього терміну. Частіше в нормативно-правових актах України розглядається захист інформації, що є важливою складовою інформаційної безпеки, але не відбиває її у повній мірі. До того ж акцент зроблено на інформаційній безпеці держави і особи, а не на інформаційній безпеці підприємництва. Незважаючи на недосконаліть законодавства, для успіху бізнесу, одна з першочергових задач є впровадження комплексних заходів з інформаційної безпеки.

В Україні законодавчо чітко не регламентовані вимоги до інформаційної безпеки підприємництва, хоча роботи у цьому напрямку ведуться, і судячи з тенденцій нормотворення, ці вимоги будуть наближені до стандартів GDPR, поки ж інформаційна безпека кинута на відкуп самим підприємствам, окрім банківського сектору, діяльність якого регламентується НБУ – «Про затвердження Положення про кіберзахист та інформаційну безпеку в платіжних системах та системах розрахунків».

На прикладі Європи можна побачити, що формування системи інформаційної безпеки складний, довготривалий, багатофакторний та багатогранний процес. Становлення цієї системи в Європі проходило методично та цілеспрямовано, а також різнонаправленно – тобто у всіх сферах: суспільній, господарській та державній. В Україні ж цей процес відбувається не систематично, і нормотворча активність активізувалась у 2014 році, до того ж є великий перегин у сторону державної і суспільної інформаційної безпеки, а інформаційній безпеці підприємництва приділяється недостатньо уваги. Нові виклики 2019-2020 років, а також особливості організації роботи привернули увагу до інформаційної безпеки, активізували нормотворчу діяльність у цій сфері у сторону посилення контролю за інформаційною безпекою, урегулювання спірних моментів, посилення протидії кіберзагрозам.

Таким чином, в нових реаліях, коли інформаційні технології набувають глобального характеру, інформаційна безпека є невід'ємним складником системи економічної безпеки підприємництва й економічної безпеки держави загалом. В свою чергу, надійне забезпечення інформаційної безпеки є неодмінною умовою переходу на модель стійкого розвитку окремого підприємництва. Щоб зберегти бізнес, його розвивати і бути конкурентоспроможним, необхідно створити ефективну систему інформаційної безпеки. Сутність викладеного дає підстави стверджувати, що в нових реаліях, без належного захисту інформаційного середовища підприємництва неможливо забезпечити його економічну безпеку.

Список використаних джерел

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2658-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – ст.651 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text.

2. Сороківська О.А. Інформаційна безпека підприємства: нові загрози та перспективи [Текст] / О.А. Сороківська, В.Л. Гевко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – 2010. – №2. – Т. 2. – С. 32-35.

3. Хоффман Л.Дж. Современные методы защиты информации [Текст] / Л. Дж. Хоффман; пер. с англ. – М.: Сов. радио, 1980. – 57 с.

УДК: 338.48:005.412-026.16

ІНФРАСТРУКТУРА ТУРИЗМУ: СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ, КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ТА БІЗНЕС-ЕТИКА ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ Й ГОСТИННОСТІ)

Безкоровайна Л. В.
д-р пед. н., доцент
професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
e-mail: lvbeskorovaynaya@gmail.com
Воронкова В. Г.
д-р філос. н., професор, Академік академії наук вищої освіти України
завідувачка кафедри менеджменту організацій та управління проєктами
e-mail: valentinavoronkova236@gmail.com
Інженерний навчально-науковий інститут
Череп А.В.
д-р екон. н., проф., декан економічного факультету
академік Академії економічних наук, академік Академії наук Вищої школи України
e-mail: cherep.av.znu@gmail.com
Венгерська Н. С.
к-т екон. н., доцент
доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму
e-mail: nataljavengerskaja@ukr.net
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Актуальність обраної проблеми викликана тим, що на сьогодні інфраструктура туризму є міжсекторальним комплексом, що охоплює багато галузей господарської діяльності, а саме: готельну, ресторанну, транспортну, культурно-розважальну, туроператорську, турагентську, екскурсійні бюро та т. ін. Як зазначає генеральний секретар ЮНВТО З. Пололікашвілі, в усьому всесвіті, в країнах усіх ступенів розвитку, чимало мільйонів робочих місць та підприємств залежать від потужного та процвітаючого туристичного сектору. Туризм також є рушійним запалом у захисті природної та культурної спадщини, зберігаючи їх для майбутніх генерацій [3].

В сучасних умовах всесвітня туристична організація поновлює посилення відновлення туризму на засадах сталості та інновацій, оскільки технологія примножує продуктивність та врівноваженість компаній. Запровадження цифрових рішень адекватно до сучасних тенденцій у туристичному секторі уможливлює підготувати диференційований, персоналізований та надійний туристичний продукт, котрий сильніше зосереджений на моделях позиції та керівництві теренами, що, безсумнівно, підтримуватиме регенерацію основоположного функціонування економіки взагалі [3].

Серед відновлювальних заходів щодо кооперації та співпраці, є угода між ЮНВТО та MUST Travel & Tech, що буде діяти до кінця 2024 р., яка установлює цифрове знарядя на служіння туризму, що дозволяє користувачам передавати свій досвід для допомоги пожвавленню інфраструктури туризму із ціллю забезпечення сталості, та передбачає кооперацію у виконанні проєктів, котрі містять:

- підтримку цифрового перетворення постачальників туристичних обслуговувань;
- сприяння розросту та популяризування туризму стійким та інклюзивним чином;
- підвищення інновацій у практиці бронювання та використання туристичної практики та функціонування;

- заохочення до створення якісного контенту з акцентом на культурний спадок та достовірність місця призначення, котре варто просувати;
- популяризування та розповсюдження програми «Найкращі туристичні села» ЮНВТО на платформі MUST, інших програм чи заходів спілки;
- просування програм, пов'язаних із інноваціями, освітою та інвестиціями, вигідними для туристичних скерованостей, що являють обоюдну зацікавленість [3].

Щодо національної інфраструктури туризму та її сталого розвитку, зазначимо, що, не убачаючи достатню ресурсну забезпеченість і безмежні туристичні резерви, Україна на сьогодні не конкурує з розвиненими країнами в потужному в'їзному туризмі. Задля доцільного й ефективного використовування туристичних, природних, лікувальних, рекреаційних ресурсів необхідно сформувати туристично-рекреаційний просторінь через забезпечення діяльності зон розросту туризму та курортів і підготувати, запровадити та порадити споживачеві конкурентоспроможний національний туристичний продукт. Одним із напрямів рішення даних проблем є стратегічна державна політика, основоположним завданням котрої має бути формулювання туризму одним із першорядних шляхів країни, запровадження економічних та правових механізмів вдалого туристичного бізнесу, інвестиційного механізму розросту інфраструктури, інформаційних та маркетингових заходів щодо формування туристичного реноме держави [2].

Серед стратегічних цілей розросту індустрії туризму та курортів України на період до 2026 р., визначено такі, як: виробництво конкурентоспроможного національного туристичного продукту на засадах системної маркетингової діяльності, спрямованої на чітке позиціонування розмаїтих туристичних продуктів, що адаптовані до побажань й очікувань покупців; забезпечення продуктивного й комплексного (економічного, суспільного, екологічного та інноваційного) використовування існуючого туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу через рішення проблеми рекреаційного природокористування й охорони навколишньої природної царини та покращання територіальної будови галузі туризму та курортів; системне підняття якості інфраструктури курортів через поліпшення матеріально-технічного підніжжя із використовуванням кластерних моделей, державно-приватного партнерства, соціальної замови; покращання інформаційної інфраструктури через сфери туристичного інформування та пропаганда туристичних продуктів в ході ярмаркової, фестивальної та виставкової роботи; забезпечення відповідності ціни та якості туристичних продуктів через оптимізацію організаційно-економічної конструкції діяльності суб'єктів невеликого та середнього бізнесу у галузі туризму і розроблення національних стандартів надання туристичних обслуговувань адекватно міжнародним; структура високоякісної підготовки, підвищення кваліфікації фахівців для індустрії туризму і курортів [2]. Підкреслимо, що поняття туристичний продукт тлумачиться як попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, котрий поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо) (Закон України «Про туризм») [1].

Отже, серед завдань, що мають забезпечити сталий розвиток туристичної інфраструктури, важливими є врахування міжнародного досвіду, європейської практики диверсифікації, інновацій, інвестицій, кластерних моделей.

Публікацію підготовлено в рамках проєкту «Диверсифікація сільського туризму через збалансованість та креативність: поширення європейського досвіду в Україні» / «Diversification of rural tourism through sustainability and creativity: disseminating European experience in Ukraine» (DIRUT) 620720-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE за підтримки Програми Erasmus+: Jean Monnet Європейського Союзу, що реалізується у Запорізькому національному університеті (2020-2023).

Список використаних джерел

1. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 31. Ст. 241. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 222-VIII (222-19) від 02.03.2015 р., Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. ст. 158. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1282-15
2. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів до 2026: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. №168-р. Урядовий портал. 2017. № 168-2017-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501
3. World Tourism Organization. UNWTO. URL: https://www.unwto.org/

УДК 338.33

СТРАТЕГІЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Бленда Н.О.
loктор філософії
викладач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
nblenda176@gmail.com
Чернега І.І.
доктор економічних наук, доцент
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
inna-chernega@ukr.net
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Середовище, в якому сьогодні здійснюють свою діяльність підприємства, характеризується нестабільністю і невизначеністю. Стійкий розвиток підприємства в перспективі залежить від його здатності прогнозувати і гнучко реагувати на умови зовнішнього оточення, що змінюються, утримувати і здобувати нові конкурентні переваги в боротьбі на ринках. Одним із факторів, що впливає на здатність підприємства протистояти поширенню кризових процесів і дозволяє забезпечити стабільну діяльність навіть в умовах спаду загальної ділової активності, є розробка та реалізація стратегії диверсифікації як одного зі стратегічних напрямів розвитку [2].

Стратегія диверсифікації - освоєння виробництва нових товарів, товарних ринків, а також видів послуг, що включає не просто диверсифікацію товарних груп, але й розповсюдження підприємницької діяльності на нові та не пов'язані з основними видами діяльності фірми області. Диверсифікація передбачає розробку нових видів продукції одночасно з освоєнням нових ринків. При цьому товари можуть бути новими для всіх підприємств, діючих на цільовому ринку, або тільки для даного підприємства. Така стратегія забезпечує прибуток, стабільність і стійкість фірми у майбутньому. Вона є найбільш ризикованою та потребує значних витрат. Займатися диверсифікацією підприємства змушує ряд причин, серед яких одними з головних є прагнення зменшити або розподілити ризик, а також прагнення піти з ринків, що стагнують та отримати фінансові вигоди від роботи в нових областях. Останні два чинники - стагнуючий ринок і прагнення освоїти нові області діяльності - є головними причинами диверсифікації українських підприємств. Диверсифікація передбачає виявлення саме того виду діяльності, в якому можна найбільш ефективно реалізувати конкурентні переваги підприємства.

Стратегія диверсифікації реалізується тоді, коли фірма далі не може розвиватися на даному ринку в рамках даної галузі. За визначенням З. Шершньової [5], основними

факторами, що зумовлюють вибір стратегії диверсифікації є такі:

– «звичні» для підприємства ринки насичені, попит скорочується (основні товари перейшли в стадію «загасання» у своєму «життєвому циклі»);

– підприємство має фінансові ресурси, які можна вкласти в інший бізнес;

– антимонопольне регулювання не дає змоги надалі розвивати виробництво в освоєній галузі;

– наявні можливості (виробничі потужності, сировина, кваліфіковані кадри) для створення синергічного ефекту між діючими та новими напрямками діяльності;

– існують можливості для скорочення обсягів сплати податків за рахунок освоєння напрямків діяльності, де існують пільги;

– є можливість для виходу на міжнародні ринки та формування довгострокових конкурентних переваг.

Основними стратегіями диверсифікації є:

а) стратегія концентричної (або вертикальної) диверсифікації яка базується на пошуку і використанні додаткових можливостей виробництва нових продуктів, що укладені в існуючому бізнесі, тобто існуюче виробництво залишається в центрі бізнесу, а нове виникає виходячи з тих можливостей, що укладені в освоєному ринку, використаній технології або ж інших сильних сторонах функціонування фірми;

б) горизонтальна диверсифікація передбачає вихід у нові сфери бізнесу, які пов'язані із задоволенням потреб для існуючих клієнтів (споживачів) фірми;

в) стратегія конгломератної диверсифікації полягає в тому, що фірма розширюється за рахунок виробництва технологічно не пов'язаних товарів, що реалізуються на нових ринках; це одна з найскладніших для реалізації стратегій розвитку; дуже часто ця стратегія реалізується шляхом придбання підприємств, а не створенням нових підприємств для роботи на незнайомому ринку [1].

В умовах диверсифікації виробництва втрати прибутку по одних галузях можуть бути компенсовані завдяки одержанню більшого прибутку від реалізації продукції інших галузей. Тому підприємства з диверсифікованим виробництвом відзначаються вищою стійкістю, особливо в умовах мінливого зовнішнього середовища і прояву кризових явищ: інфляції, неплатежів, низької платоспроможності населення тощо. [2].

Диверсифікація має свої позитивні та негативні сторони. Головна небезпека диверсифікації пов'язана з розпиленням сил, а також з проблемами управління диверсифікованими підприємствами. Ця проблема привела до розвитку методів портфельного аналізу. Однак слід зауважити, що на практиці диверсифікація може не тільки зменшувати, а й збільшувати ризик, якщо підтримувати неперспективне виробництво за рахунок прибутку, отриманого в інших галузях діяльності. Крім того, диверсифікація розглядається економістами і як ефективний засіб забезпечення переваг при отриманні кредиту, рівномірного використання трудових ресурсів підприємств протягом року, розв'язання низки соціальних та екологічних проблем, вона відкриває більші можливості для усунення ряду проблем перспективного розвитку підприємства (виходу на зовнішній ринок із нетрадиційними товарами та послугами, скорочення залежності підприємств від постачальників сировини, матеріалів, послуг, несумлінних посередників тощо). Не останню роль відіграє процес диверсифікації агробізнесу і для економіки регіону, оскільки сприяє розвитку конкуренції, дозволяє насичувати ринок товарами, послугами, долати монополізм підприємств-гігантів, задовольняти попит на товари, роботи та послуги в різних сегментах ринку [3].

Отже, успішна реалізація стратегії диверсифікації надає підприємству можливість розширити межі своєї присутності на ринку, проникаючи у інші сфери діяльності, забезпечити зростання доходів і прибутку, мінімізувати ризики господарської діяльності, досягти більшої мобільності у реагуванні на ринкові виклики, тим самим посилюючи свою конкурентоспроможність не лише на внутрішніх, а й на зовнішніх ринках [4].

Список використаних джерел

1. Горєлов Д.О., Большенко С.Ф. Стратегія підприємства. Харків: Вид-во ХНАДУ, 2010. 133 с.
2. Коломицева О.В., Опаленко А.М. Стратегія диверсифікації виробництва як інструмент інноваційного розвитку підприємства. Збірник наукових праць ЧДТУ. 2018. Випуск 50. Серія: Економічні науки. С. 102–114.
3. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия: монография. Сумы: Университетская книга, 2004. 360 с.
4. Стадник В.В., Йохна М.А., Соколюк Г.О. Стратегія диверсифікації в управлінні міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: монографія. Хмельницький : ХНУ, 2013. 202 с.
5. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: підручник. К.: КНЕУ, 2004. 699с.

УДК 338:638

АПІТУРИЗМ – ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ

Бойко В.О.
кандидат економічних наук,доцент
доцент кафедр готельно-ресторанного та
туристичного бізнесу й іноземних мов
boiko.vo17@gmail.com
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон, Україна

Пандемія COVID-19 суттєво обмежила туристів у виборі привабливих місць для подорожей і внесла значні корективи у життя мешканців міст: ізольованість людини, почуття самотності, надмірні навантаження на нервову систему, які приводять до стресів. Тому, виникає природне бажання виїхати на природу, побути самим собою та зняти нервову напругу. Таку можливість може надати сільський зелений туризм [1-5]. Різновидом зеленого туризму є перспективний його напрям - апітуризм (медовий туризм, бджолиний туризм), що має на меті дегустацію, споживання, купівлю продуктів бджільництва (мед, віск, прополіс, маточне молочко, бджолина отрута, бджолиний підмор, перга, забрус, гомогенат з трутневих личинок) безпосередньо на місці у виробника.

Основні переваги апітуризму: по-перше, це ознайомлення з однією з найдревніших культур людства - культурою бджільництва; по-друге, справжні поціновувачі меду та інших бджолопродуктів радо сприймуть можливість куштувати та купувати їх прямо на місці виробництва; по-третє, потужною складовою апітуризму може стати лікувальний туризм. Для оздоровчих цілей можуть використовуватись не лише продукти бджільництва, а й цілюща енергетика бджолиної сім'ї (сон на вуликах) [6]. Про лікувальні властивості відпочинку на пасіці відомо з давнини. Існують приклади успішної співпраці турагенцій з власниками бджолиних пасік у Словенії (яка вважається беззаперечним лідером апітуризму у світі).

Україну в світі визнають як батьківщину культурного бджільництва, заснованого нашим співвітчизником П.І. Прокоповичем, який створив першу школу пасічників і розробив основи ведення галузі майже 200 років тому. У 2020 р. Україна стала лідером із постачання меду до Європейського Союзу, тому апітуризм може стати одним з найбільш ефективних шляхів до створення міжнародного іміджу України як «медової» країни. І прикладами може бути розвиток апітуризму в Запорізькій області, який базується на

сучасних тенденціях бджільництва, тільки у Мелітопольському районі працює близько 500 бджолярів; а назва міста Мелітополь з грецької перекладається як «медове місто»). «Здорова бджола – здорова планета!» Під цим гаслом виробники меду в Одеській області створюють Кластер співтовариств бджолярів. У Великомихайлівському районі ФГ «Здорова Бджола» стане лідером та агрегатором всіх об'єднань і спільнот бджолярів. Зазначається, що кластер планує надавати всі послуги бджільництва – від кочівлі до викачування та зберігання меду. Це розвиток матководства, реєстрація племінних пасік, щоб легалізувати та вивести з тіні бджільництво району, полювання на новітні технології та розвиток апітуризму [7]. У Мукачеві відкрили «Медовий Дім» - своєрідний Музей меду, в якому можна скуштувати його різних сортів, вивчити, чим корисні інші продукти бджолярства, поглянути, яким реманентом користується пасічник, побачити, який мед продукують інші країни світу та безпосередньо поспостерігати за роботою бджіл. «Медовий дім» – одна з атракцій Медового шляху Закарпаття та входить до туристичного маршруту «Солодке Закарпаття».

Для розвитку апітуризму в Україні, як перспективного конкурентоспроможного туристичного продукту як на внутрішньому так і на світовому ринках, необхідно: забезпечити збереження та відновлення природного середовища й історико-культурної спадщини; сприяти розширенню ринку внутрішнього туризму; сприяти стійкому зростанню обсягів в'їзного туризму, комплексному розвитку рекреаційних територій та туристичних центрів з урахуванням соціально-економічних інтересів населення.

Список використаних джерел

1. Romanenko, Y. O., Boiko, V. O., Shevchuk, S. M., Barabanova, V. V., & Karpinska, N. V. Rural development by stimulating agro-tourism activities. International Journal of Management, 2020. № 11(4), С. 605-613. doi:10.34218/IJM.11.4.2020.058

2. Kyrylov, Y., Hranovska, V., Boiko, V., Kwilinski, A., & Boiko, L. (2020). International Tourism Development in the Context of Increasing Globalization Risks: On the Example of Ukraine's Integration into the Global Tourism Industry. Journal of Risk and Financial Management, 13(12), 303. https://doi.org/10.3390/jrfm13120303

3. Бойко, В.О. Розвиток зеленого туризму у південному регіоні. Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент: Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції у 2 ч. (с. 65-68). 12-13 лютого 2020, Запоріжжя, Україна: ЗНУ.

4. Бойко В. О. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. Агросвіт. 2020. № 22. С. 58–65. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.22.58

5. Бойко В.О. Бойко Л.О. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму у південному регіоні України // Theoretical and practical foundations of social process management. Abstracts of XXIII International Scientific and Practical Conference. San Francisco, USA 2020. pp. 149-151 pp. Available at : DOI: 10.46299/ISG.2020.XXIII : URL: http://isg-konf.com.

6. Апітуризм (медовий туризм, бджолиний туризм). URL: https://compass-tour.com.ua/?m0prm=2&show=795

7. Нові технології і зелений туризм: як бджолярі з Великомихайлівки сворюють кластер? URL: https://silahromad.com.ua/2021/05/31/novi-texnologiï-i-zelenij-turizm-yak-bdzholyari-z-velikomixajlivki-svoryuyut-klaster/

УДК 331.5.024.5

МОЛОДІЖНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО – ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ

Бойко Л.О.
кандидат сільськогосподарських наук,доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
boiko.mila7@gmail.com
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон, Україна

У житті всіх країн світу молодь відіграє важливу роль у розвитку економіки. Разом з тим, вона є однією із найбільш незахищених та уразливих верств населення. Рівень безробіття загалом в Україні серед молодого населення у віці 15 – 24 років досягає майже 18%, а у віці 25 – 29 та 30 – 34 років становить майже 10%. Рівень безробіття традиційно вищий серед чоловіків, ніж жінок цього віку, а також більший у містах, ніж у сільських районах. Традиційно нижчий рівень безробіття в сільській місцевості зумовлений участю у веденні домашнього господарства [1].

На сьогодні молодіжний сегмент ринку праці і забезпечення конкурентоспропожності молодого покоління потребує дієвої підтримки з боку держави [2]. Зокрема, у різних регіонах нашої країни існують певні програми щодо розвитку молодіжного підприємництва. Так, у Херсонській області діє обласна програма «Молодь Херсонщини» на 2017 – 2021 рр. Херсонською обласною державною адміністрацією розроблено проєкт програми розвитку малого і середнього підприємництва у Херсонській області на 2021 – 2023 рр, який схвалено рішенням колегії Херсонської обласної державної адміністрації від 26 лютого 2021 року № 6 «Про проєкт програми розвитку малого і середнього підприємництва у Херсонській області на 2021 – 2023 роки».

Один із напрямів програми – розвиток молодіжного підприємництва. Мета цього заходу спрямування дій місцевих органів влади, суб'єктів малого і середнього підприємництва, об'єднань і спілок підприємців, установ ринкової інфраструктури на створення сприятливих правових, економічних, морально-психологічних, організаційних та інших умов для стабільної та ефективної роботи молоді у сфері підприємницької діяльності. Головні завдання:

- створення бізнес-інкубатора, який стане об'єктом інфраструктури розвитку підприємництва, зокрема орієнтованим і на молодь;
- формування економічно активної поведінки та підприємницького способу мислення молоді, навичок і мотивації до розвитку МСП;
- формування корпоративної культури та свідомості щодо переваг підприємництва серед молоді;
- висвітлення значимості молодіжного підприємництва не лише як способу розв'язання проблеми зайнятості молоді, а й як ресурсу модернізації та підвищення конкурентоспроможності економіки Херсонської області.

За рахунок цього в Херсонській області буде збільшено кількість молодих осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність, та підвищено рівень зайнятості молоді [3].

Також, у області реалізується обласна програма «Розвиток людського капіталу Херсонської області» на 2017–2023 рр., відповідно до якої здійснюється фінансування професійної підготовки за рахунок обласного і місцевих бюджетів У 2018 р. учасниками програми стали 60 осіб, з якими укладено договори на здобуття освіти за певними спеціальностями. Заходи щодо сприяння самозайнятості молоді і молодіжному підприємництву передбачені Стратегією розвитку малого і середнього підприємництва

Херсонської області на період до 2020 р., на виконання якої серед молоді поширювалася інформація про сучасні та успішні бізнес-практики.

Спільно з Департаментом освіти, науки та молоді Херсонської облдержадміністрації Херсонською обласною бібліотекою для дітей ім. Дніпрової Чайки впроваджено профорієнтаційний проєкт для учнівської молоді «ПрофКемп», орієнтований на привернення уваги молоді до туризму як одного із важливих чинників економічного розвитку регіону. Херсонським обласним центром зайнятості спільно з ТОВ «Спортивний сімейний розвиваючий комплекс JUMP PARK» за підтримки Департаменту освіти, науки і молоді впроваджено проєкт з профорієнтації учнівської молоді «ПрофіJUMP».

На даний час у нашій країні набув широкого розповсюдження різноманітний досвід діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування щодо сприяння молоді у побудові успішної власної кар'єри, інтеграції й адаптації на сучасному ринку праці. Крім цього, бізнес разом з громадським сектором, також плідно співпрацюють в цьому питанні, активно запроваджуючи інформаційно-комунікаційні технології.

Список використаних джерел:

1. Бойко Л. О. Економічна активність сільської жінки. Зб. тез Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Організаційно-економічний механізм функціонування аграрного сектору економіки», м. Херсон. ДВНЗ «ХДАУ».7-8.04. 2016 р. 23-25.

2. Петренко, В.С. & Карнаушенко, А.С. (2019). Формування молодіжного підприємництва в Україні та аналіз факторів впливу на його розвиток. Міжнародний науковий журнал «Фінансовий простір». (3 (35)). 139-147

3. В області діють програми розвитку молодіжного підприємництва.URL: https://khoda.gov.ua/v-oblasti-dijut-programi-rozvitku-molodizhnogo-pidpriєmnictva

UDC: 330

ENTREPRENEURSHIP AS AN INTEGRAL PART OF THE NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT

Bohun Maksym,
teacher,
Cherkasy State Business College,
Cherkasy, Ukraine

Entrepreneurship in a developed market economy is one of the key market segments, as it is a catalyst for economic growth. The business sector plays a special role in the development of the regional economy. First, this is due to its ability to quickly adapt to new market requirements and, as a consequence, stable competitiveness [2]. Secondly, subjects of both medium and small business are able to provide employment for the population on a par with large enterprises and corporations. Thirdly, due to their mobility business entities, unlike from large business representatives, are endowed with the possibility of immediate implementation of advanced technologies and innovations. In addition, entrepreneurship acts as the basis for the formation of a social stratum interested in the political stability of the state and improving the quality of life. Thus, small entrepreneurship, being the most mass form of entrepreneurial activity, is able to solve such acute social problems as: involvement in active economic activity of a significant number of people and, as a consequence, a decrease in the level of unemployed; expanding the competitive environment and easing monopolization; reorientation of the activities of small businesses for the production of scarce goods and services and filling the corresponding open market niches; formation of a significant layer of small owners and provision of conditions for the creation of a middle class as a guarantee of economic and social stability in society.

Historically, the enterprise, as a key organizational and functional form of economic activity, is closely interconnected with the development of market institutions, which is due to the acquisition of a dominant status through the development of the market, the extension of the principle of sale and purchase to business processes, as well as financial and trade operations carried out in the markets.

This means that "the state as a political institution for managing society cannot but interfere in socio-economic processes and performs the functions: state production, public consumption, direct control, social security".

The formation and development of entrepreneurship in the regions of Ukraine is a complex socio-economic phenomenon and is conditioned by the resultant profound transformations in the sphere of sociocultural relations, since the change in the latter interacts with all the key aspects of the social life of people: moral and ethical norms, mentality, spiritual and material values, norms of social and economic behavior.

The positive dynamics of the development of entrepreneurship in Ukraine is a consequence of the creation of a favorable business climate, the formation of an effective system of its organizational, informational and financial support, namely: an effective system of support for small and medium-sized enterprises (hereinafter referred to as SMEs) has been formed; providing consulting services on issues in the field of entrepreneurship, in order to increase the legal and financial literacy of the population and SMEs; the financial and credit policy and the regulatory and legal framework in the field of SMEs are being improved; programs to support and develop entrepreneurship are being implemented; interregional and international relations in the field of entrepreneurship are being built; support is provided to start-up entrepreneurs at the stage of business formation; programs are being implemented to issue grants to business entities; public-private partnership with business entities is developing; free short-term educational courses for start-up entrepreneurs, training seminars, advanced training; forums-exhibitions, round tables, conferences and other events dedicated to aspects of the development and improvement of SMEs are held; creation of business cards as a source of information about free labor and raw materials resources, infrastructural capabilities of the area of interest, unused production facilities.

It should be noted that there are problems, to one degree or another, hindering the rapid development of SMEs in the region.

These include internal and external problems. Internal problems are caused by the low level of managerial culture in the entrepreneurial environment and the lack of aspiration for career growth, which determined the need for training managers capable of working in conditions of market competition both domestically and internationally. External problems most often include the complexity of the registration procedure for SMEs and the underdeveloped infrastructure of entrepreneurship. For effective functioning, SMEs often need the opportunity to receive competent advice or free assistance on starting and running a business, on various aspects of marketing strategy, protecting their interests and other problems. The solution to such problems can be found only in the case of interaction between the state and entrepreneurship entities.

Therefore, entrepreneurship, as a factor in the economic development of the region, needs constant support from the state with the awareness of the indispensability of the administrative and regulatory functions of legislative and executive structures of power in the economy and society. This is explained by the fact that the essence of this function is in the continuous improvement of the activities of power structures, improvement of transmission channels and implementation of scientific and technical achievements progress in all links of the multifaceted and complex structure of social production.

All this makes an invaluable contribution of managerial labor to the common cause of increasing the efficiency of the economy. In this respect, government bodies represent a transfer link in the technological chain of development and implementation of innovations between science and real production.

Its priorities and features of development, which has a direct impact on its socio-economic

state. In order to strengthen the viability and stability of business entities located on the territory of the region, in relation to their competitors, an interconnected complex of long-term measures or approaches is being developed - a strategy for the development of entrepreneurship ... At its core, it is a set of decision-making rules that should be followed in managing the socio-economic development of the business sector. A strategic plan is being developed to establish the primary benchmarks for long-term growth, create a base for developing plans for the development of the economy and allocating resources within the business sector. As a strategic management tool, strategic analysis is used that identifies and evaluates the activities of the business sector, finds opportunities to invest in the most promising areas.

УДК: 338.2 + 334.7(043)

МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Боровик Т.М.,
старший викладач кафедри економіки підприємництва та маркетингу
boroviktm@ukr.net
Глигало Н.А.
викладач кафедри обліку та фінансів
antares-n@ukr.net
Черкаський державний бізнес-колед
м. Черкаси, Україна

Життєво необхідною складовою будь-якої здорової ринкової економіки є активний розвиток сектору малого та середнього підприємництва, який відіграє вирішальну роль у створенні нових робочих місць, сприяє економічному зростанню та інноваційному розвитку. Саме ці економічні одиниці у всьому світі визнані ключовими суб'єктами соціально-економічного розвитку. За оцінками організації економічного розвитку і співробітництва (ОЕСР) на малі та середні підприємства припадає 90% фірм і на них зайнято 63% робочої сили у світі. За словами директора Команди підтримки реформ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України Дениса Шемякіна «кількість підприємств в Україні трохи більше, ніж в Європі, але в той же час ефективність їх в 10 разів нижче». Також експерт відмічає, що у структурі економіки більшості країн ЄС малий бізнес займає лідируючі позиції, оскільки має низку суттєвих переваг. Він швидко адаптується до змін кон'юнктури ринку, має високий рівень гнучкості та можливість конкурувати в галузях, оперативно реагує на потреби споживачів тощо. Він становить левову частину соціально-економічного розвитку Європи: більш ніж 20 млн. підприємств, на які припадає 57% загального обороту, 53% доданої вартості та близько 70% зайнятих [1].

Саме конкуренція є потужним стимулом розвитку економіки будь якої країни. Доведено часом, що оцінка країн за різними показниками конкурентоспроможності та визначення їх рейтингу є одним із інструментів формування державної політики та визначенню подальших дій уряду щодо підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Через рейтинг оцінює здатність держави до створення конкурентного середовища та сприятливих умов для ведення бізнесу [2, с.33]. Одним із пріоритетних напрямів державної політики є малий і середній бізнес (МСБ), який охоплює понад 99% від загальної кількості підприємств зареєстрованих в Україні. За даними державної служби статистики у 2019 році [3, с. 19]. найбільшу частку суб'єктів господарювання становлять малі підприємства – це понад 95% у структурі, серед яких мікропідприємства – 82,3%. Наявність такої кількості мікропідприємств свідчить про більшу гнучкість мікробізнесу до диверсифікації в кризових умовах та в цілому відповідає рівневі розвинутих країн світу.

Перевагою означених форм підприємництва є розвиток конкуренції, активізація

інноваційної діяльності, динамічність, швидка адаптація до мінливих ринкових потреб і, як наслідок, усунення диспропорцій на окремих товарних ринках. В той же час на розвиток малого та середнього бізнесу значний вплив має сформований бізнес-клімат у країні. Нестабільність політичних процесів в Україні протягом останніх років, негативний вплив COVID-19 на економічну ситуацію вносять суттєвий дисбаланс у національну економіку та порушують усталені принципи ведення малого та середнього бізнесу.

Детальний огляд суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідпрємництва за видами економічної діяльності переконує, що найбільший обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) припадає саме на малий та середній бізнес. У 2019 році було реалізовано товарів (робіт, послуг) на 10524112,8 млн. грн., з яких 9639730,6 млн. грн.. реалізовано підприємствами та 884382,2 млн. грн. – фізичними особами-підприємцями. У структурі реалізованої продукції великі підприємства забезпечують 34,5% від загального показника, а середні – 39,6%, малі – 17.5, в тому числі мікропідприємства – 33,6% відповідно, фізичні особи-підприємці реалізовують продукції в розмірі 0,3%, - суб'єкти середнього підприємництва та 8,2% - суб'єкти малого підприємництва від загального показника [3, с. 19-25]. Аналізуючи кількість підприємств за розмірами на 10 тис. осіб наявного населення слід відмітити, що найбільший показник 371 од. припадає саме на суб'єкти малого підприємництва фізичні особи, в тому числі 369 од. – мікропідприємства. Особливо важливу соціальну функцію середнє та мале підприємництво відіграє у вирішенні проблем зайнятості, залучаючи понад 3089,7 тис. осіб та 4319,8 тис. осіб відповідно у 2019 році [3, с. 19, 20].

Під час пандемії сектор малого та середнього бізнесу опинився в становищі обмеження економічної діяльності. Частка сектору торгівлі та сфери обслуговування змушені були перевести діяльність в режим он-лайн, щоб повністю не втратити бізнес. Економічна ситуація спонукала владу до прийняття законодавчих актів з метою впровадження інструментів підтримки розвитку малого та середнього підприємництва. Упродовж року Верховною Радою та Урядом неодноразово ухвалювалися нормативно-правові акти, спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, в т.ч. шляхом надання пільг зі сплати податків, орендних та інших обов'язкових платежів, відтермінування строків погашення кредитів та інших зобов'язань, внесені зміни до низки законодавчих актів. Проте слід зазначити, що масштаб таких пільг є непорівнянним з тими пільгами, які отримали підприємці в розвинутих країнах Європи та Америки, і виглядає, скоріше, як символічний жест, ніж реальна допомога [4, с. 42].

За відсутності ефективної державної допомоги в останні роки спостерігається зменшення частки малого та середнього підприємництва, чисельності працевлаштованих на них та їх частки у загальнодержавних обсягах виробництва [5, с. 34]. До основних заходів активізації розвитку малого та середнього бізнесу слід віднести: законодавче забезпечення, регулювання підприємницької діяльності, зокрема лібералізацію законодавства, усунення адміністративних бар'єрів і зменшення регуляторних факторів щодо функціонування суб'єктів підприємництва, подальший розвиток інфраструктури, створення механізму фінансової підтримки підприємств, заохочення комерційних банків до інвестування малого бізнесу, підвищення ефективної співпраці з органами державного управління [6, с. 140].

Для підвищення рівня підприємницької діяльності малого та середнього бізнесу, створення сприятливого середовища для його розвитку необхідно здійснювати постійний моніторинг щодо додержання вимог чинного законодавства України з питань державної регуляторної політики у відповідності з принципами передбачуваності, доцільності, ефективності, збалансованості, прозорості та врахування громадської думки. Систематичне оновлення чинних регуляторних актів забезпечить відкритість та прозорість діяльності інституту виконавчої влади. Для покращення доступу малого і середнього підприємництва до фінансово-кредитних-інвестиційних ресурсів доцільно інформувати суб'єкти господарювання з питань існуючих механізмів фінансово-кредитної підтримки бізнесу на національному рівні та іноземних кредитних ліній.

Список використаних джерел

1. Катамадзе Г. Проблеми малого та середнього бізнесу: погляд експерта. URL: https://economistua.com/problemi-malogo-ta-serednogo-biznesu-poglyad-eksperta/ (дата звернення 24.08.2021).

2. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва 2019 рік. Статистичний збірник. Київ 2020. Державна служба статистики України. 364 с.

3. Дернова І.А., Боровик Т.М., Кравченко Л.В. Глобальний вимір конкурентоспроможності України. *Електронний науково-практичний журнал Інфраструктура ринку*. 2020. № 42 С. 29-34. URL:https://doi.org/10.32843/infrastruct42-5 (дата звернення: 31.08.2021).

4. Україна 2020-2021: невиправдані очікування, неочікувані виклики (аналітичні оцінки). Центр Разумкова. Київ. 2021. 304 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-PIDSUMKI-PROGNOZI-UKR-ENG.pdf (дата звернення 15.08.2021).

5. Буряченко А.Є., Семенюк І.О. Інструменти підтримки малого та середнього бізнесу (зарубіжний досвід). URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/32166/Siukf_19_5.pdf?sequence=1 (дата звернення 20.08.2021).

6. Цикал А.П., Шкода М.С., Регуляторна політика як інструмент створення сприятливого бізнес-клімату для малого та середнього бізнесу. *Актуальні проблеми інноваційного розвитку кластерного підприємництва в Україні*: матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ 28 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 139-144.

УДК: 334.788.2

ПРОБЕМИ УЧАСТІ ЖІНОК У БІЗНЕСІ В УКРАЇНІ

Бурковська А.І.
асистент кафедри менеджменту та маркетингу
anna.burkovskaya12@gmail.com
Берзлапіна Н.С.
здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»
berzlapina@gmail.com
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Останні десятиліття бізнес привертає до себе велику увагу всього світу. Підприємництво — це багатогранне соціально - економічне явище, де кожен із безпосередніх учасників має можливість знайти своє місце, а учасники зовнішнього середовища отримують позитивні результати, наприклад: економічне зростання, збільшення кількості робочих місць, підняття ВВП та ВНП тощо.

Зміни в економіці та реформування ринку праці з погляду кваліфікації персоналу, характеру змісту трудових відносин та трудових договорів набули більшого значення у світовій економіці. Не зважаючи на стрімке зростання жінок у професійній та управлінській роботі, гендерна нерівність у бізнесі в Україні, залишається досить великою.

Мотиви започаткування або відкриття підприємства у жінок інші, ніж у чоловіків. Жінки частіше керуються таким діловим мотивом, як необхідність. Вони частіше стають підприємцями через те, що не бачать іншого виходу на ринок праці. Жінки також більше, ніж чоловіки, цінують гнучкість робочого графіку, тобто здатність узгоджувати час між роботою та сімейним життям.

В сучасному світі, особливо в усталених демократіях жіноче підприємництво активно розвивається, до прикладу у США жінки володіють 33 % усіх фірм із персоналом до 500

осіб, у Франції жінки становлять 21 % від загального числа підприємців [1, с. 144].

Сучасна українська статистика проводить моніторинг жіночого підприємництва, що дозволяє створити комплексне уявлення про жіночу діяльність у бізнесі.

Так, за останні три роки гендерний розрив серед українських підприємців скорочується на 1%. Станом на 2016 рік в Україні було зареєстровано понад 1.9 млн підприємців, серед яких більш як 1 млн були підприємці – чоловіки, а близько 870 тисяч підприємці – жінки.

За 2017-2018 рік кількість чоловіків серед підприємців впала на 73 000, а жінок - тільки на 36 000. Через більше скорочення ФОПів серед чоловіків гендерний розрив у 2018 році скоротився з 10,3% до 8,8%.

У 2018-2020 роках жінки набагато частіше реєстрували ФОП. За останні два роки на ринку з'явилося: 68 000 нових жінок-підприємців, у той час, як чоловіків - лише 43 000 (рис. 1).

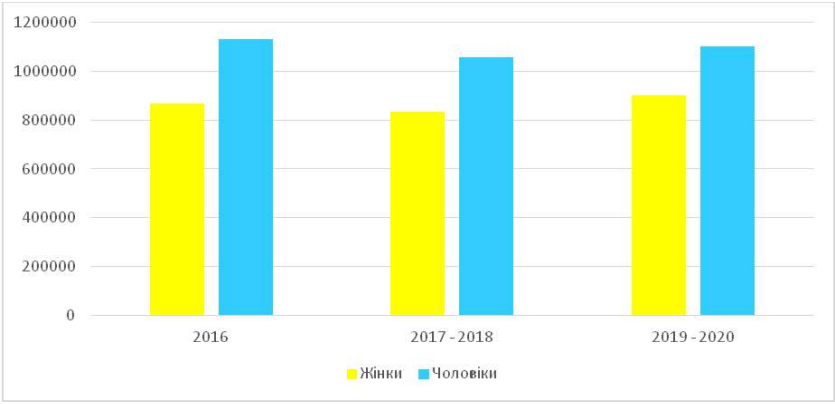

Рис. 1. Кількість зайнятого населення за гендерними ознаками

**Джерело: побудовано автором з використанням [2].*

Існують різні галузі практики, де жінки досягають більших успіхів. Наприклад, чоловічий бізнес - більше, ніж жіночий, заснований на стереотипах боротьби до кінця, рішучості, ризику, наполегливості, «залізної» логіки, прихильності, черствості, зневаги до особистих інтересів споживачів на користь бізнесу. А жіночий бізнес, навпаки більш емоційний та комунікативний, характеризується схильністю до співпраці, обговорення проблем, акуратністю, стриманістю та тактом. Зазвичай альтруїстичний початок більше представлений у «жіночому» бізнесі, егоїстичний - у «чоловічому».

Жінки - підприємниці, на думку експертів, виявляють схильність до об'єднання у профспілки або асоціації підприємців [3, с. 135]. Однак зараз вони практично не мають таких ефективних структур, тому необхідно поширювати серед жінок (особливо серед жінок - підприємців) необхідність їх об'єднання у профспілки та асоціації.

Отже, можна засвідчити, що в діловому світі жінки мають менші можливості для активності через наявність інституційних та інших різних перешкод, що негативно впливає на діяльність та кар'єрні досягнення жінок, тим самим знижуючи їхню впевненість у собі та самооцінку. І хоча жінки -підприємці в Україні становлять чверть власників бізнесу, вони володіють переважно малим бізнесом, підприємства, якими керують жінки, є менш прибутковими, незалежно від галузі, розміру чи доходу. На цей час особливо важливо підтримувати розвиток жіночого підприємництва, оскільки підприємництво пробуджує в жінках ініціативу щодо підприємницької та господарської діяльності, не очікуючи державної опіки, що позбавляє їх залежної психології та підтримує середній клас.

Список використаних джерел

1. Ісакова Н. Гендерні збіги та відмінності в діяльності й оцінках українських підприємців. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2001. № 2. С. 144–153.
2. Частка жінок-підприємців в Україні зростає на 1% на рік. URL: https://ua-news.liga.net/economics/news/dihayut-u-potilitsyu-chastka-jinok-pidpriemtsiv-v-ukraini-zrostae-na-1-na-rik (дата звернення: 16.09.2021).
3. Лавриненко Н. Гендерный аспект развития малого предпринимательства. Социология: теория, методы, маркетинг. 2010. № 3. С. 111–135.

УДК 339.13.025.4

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ УМОВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Бурковська А.І.
асистент кафедри менеджменту та маркетингу
anna.burkovskaya12@gmail.com
Жердецька Т.В
здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
toma15012002@gmail.com,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

В сучасних умовах господарювання створення успішного бізнес-проєкту для підприємців - завдання не з легких. Започаткувати успішну справу одночасно важко, але й неймовірно перспективно. Проблеми полягають в нестабільній економічній ситуації в нашій державі, світовій пандемії та в фінансових ризиках в цілому. Однак, важливо розуміти, що підприємництво – важливий крок до реалізації планів та цілей.

Питання ведення підприємницької діяльності в Україні є предметом досліджень багатьох вчених-науковців, таких як О. Кашуба [1], В. Небрат [2], Т. Ткаченко [3], О. Рижко, Л. Дончак [4], Л. Герасимчук, В. Турчак та ін.

Розвиток економіки держави напряму залежить від ефективного функціонування системи підприємснгицтва в державі. Саме малий та середній бізнес – основа стабільної економіки.

Малий бізнес мобілізує фінансові і виробничі ресурси населення, застосовує нові технології, створює додаткові робочі місця для населення, розвиває конкуренцію на ринку, а також підвищує гнучкість ринкової економіки.

Гальмування розвитку підприємництва в Україні обумовлене низкою проблем та викликів, у яких держава відіграє значну роль та генерує проблемні аспекти, такі як:

1. Недосконалість податкової системи. Підприємці потерпають від значного податкового навантаження. Україна не є інвестиційно привабливою країною для іноземних інвесторів, адже наша податкова система має безліч недоліків. Саме цей фактор гальмує створення нових малих та середніх підприємств і активно стимулює розвиток тіньового бізнесу.
2. Значний рівень корупції. Підприємництво в Україні супроводжується неформальними платежами і витратами.
3. Економічна криза в Україні. Діловий клімат в нашій державі не тільки не сприяє створенню бізнесу, але й призводить до банкрутства існуючого.
4. Слабкий вплив державної підтримки підприємництва.
5. Реальна загроза рейдерства.

Держава може сприяти розвитку підприємництва за допомогою кредитування. Однак,

наразі система кредитування бізнесу пропонує клієнтам невигідні умови, серед яких:

- високі відсоткові ставки за кредитами;
- дуже короткі терміни погашення кредиту;
- вимагання подвійної чи потрійної застави від позичальника;
- невідповідність фінансової звітності підприємців, які працювали за спрощеною системою оподаткування, вимогам банків (у цьому випадку можливо надання кредиту як фізичній особі, під заставу).

Завдяки кредитним гарантіям держава через Фонд розвитку підприємництва покриває частину кредитного ризику малого підприємництва, створюючи умови для залучення банківського кредиту.

Державна підтримка у вигляді Кредитних гарантій надається виключно у поєднанні з підтримкою у вигляді Компенсації процентів за кредитами ММП, які відповідають вимогам програми.

З метою мінімізації та подолання негативних наслідків на розвиток малого підприємництва України, зумовлених необхідністю запровадження карантинних заходів для запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, Урядом України запроваджений додатковий компонент в рамках програми для фінансової підтримки ММП.

Важливо розуміти, що економічна ситуація в країні та світі достатньо непередбачувана зараз. Знецінення гривні, коливання валютних курсів та поширене безробіття серед населення в наслідок банкрутства підприємств – низка питань, котрі потребують максимальної уваги нашої влади.

Список використаних джерел

1. Кашуба О. Підприємництво в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Економіка та держава. 2015. № 6. С. 103–106.
2. Небрат В.В. Розвиток підприємництва в Україні : історичні детермінанти та перспективи. Економіка і прогнозування. 2017. No 3. С. 140–156.
3. Ткаченко Т.П. Особливості розвитку малого підприємництва в Україні. Сучасні проблеми економіки і підприємництво. 2016. №18. С. 152-158.
4. Дончак Л.Г. Розвиток малого та середнього бізнесу – запорука стабільності. Економіка та управління підприємствами. 2017. № 17. С. 286-290.

УДК: 338.33

КЛАСИЧНІ ТЕОРІЇ МОТИВАЦІЇ ЯК ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Бурковська А.І.
асистент кафедри менеджменту та маркетингу
anna.burkovskaya12@gmail.com
Калошин Н.О.
здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»
aravigor@gmail.com
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Зацікавленість працівників в ефективному та якісному виконанні праці є одним із головних чинників конкурентоспроможності сучасного підприємства, саме тому мотивація працівників для ефективного та якісного викання праці є одним із ключових факторів продуктивності організацій [1].

Розглядаючи класичні моделі мотивації праці, перш за все слід згадати теорію ієрархії

потреб А. Маслоу, а саме те, що вчений поділяв потреби людей на наступні групи: фізіологічні потреби, потреби безпеки, потреби приналежності і причетності, потреби визнання і самоствердження, потреби самовираження. Теорія Маслоу бере за основу ряд припущень, в тому числі й те, що люди постійно відчувають певні потреби, групи потреб людей знаходяться у ієрархічній підпорядкованості, процес задоволення потреб відбувається знизу «піраміди» до гори; потреби, які перебувають ближче до основи «піраміди», потребують першочергового задоволення, тощо [2].

Важливо звернути увагу на те, що незважаючи на високу популярність використання цієї теорії в сфері мотивації праці, деякі дослідники висловлюють думку про неефективність використання даної теорії в якості теоретичної основи для мотивації праці робітників. Наприклад, С. Девід, доктор філософських наук, психолог Гарвардської медичної школи, висловлює думку про те, що сучасні управлінці надто покладаються на теорію Маслоу і приймають на її основі неефективні рішення[3].

Згадуючи теорію ієрархії потреб А. Маслоу, одразу слід пригадати двофакторну теорію мотивації Ф. Герцберга. Основним припущення цієї теорії є твердження про те, що незадоволення гігієнічних потреб призводить до відмови працівників від праці, проте надмірне задоволення гігієнічних потреб не створює приросту продуктивності. У той самий час, незадоволення мотиваційною компонентою не призводить до відмови від роботи як такої, проте нарощення мотиваційного заохочення дозволяє досягти зростання ефективності праці [2].

Цікаво є теорія мотивації Д. Мак-Клелланда, відповідно до якої можна виділити 3 потребі: досягнення успіху, співучасті та влади. Кожна потреба може проявлятися з різною силою. Відповідно до цього виникає необхідність у врахуванні особливостей працівника та виявлення того, яка потреба в нього проявляється найсильніше. Якщо працівник буде виконувати роботу, що відповідає його потребам, продуктивність його праці, відповідно, зросте [2].

Теорія мотивації К. Альдерфера також виділяє 3 основні потреби: потреби існування, потреби зв'язку, потреби зростання. Але найбільш схожою ця теорія є з ієрархічною теорією потреб А. Маслоу. Теорія мотивації К. Альдерфера так само стверджує ієрархічність потреб, але відрізняться тим, що допускає рух по ієрархії потреб не тільки вгору, але і у зворотному напрямку. Тобто працівник навпаки може прагнути більшого задоволення потреб вищого ріня, якщо не задоволена більш фундаментальна потреба [2].

Також варто згадати процесуальні теорії. Ці теорії не заперечують влив потреб на мотивацію, але пропонують розглядати мотивацію не лише як наслідок потреб. Процесуальні теорії концентрують увагу на самому процесі виконання роботи. Найвідомішими прецесійними теоріями є теорія очікувань В. Врума і теорія справедливості С. Адамса [2].

Теорія очікувань В. Врума розглядає залежність поведінки людей від того, якій праці людина віддає перевагу, від того, яку нагороду очікує, які зусилля людина готова докласти. Відповідно до цієї теорії керівництво підприємства повинно постійно порівнювати заплановані винагороди з фактичними [2].

Теорія справедливості наголошує на тому, що несправедливий поділ праці, або недостатня оцінка праці працівника в порівнянні з іншими працівниками, є сильним демотивуючим фактором. Ця теорія суперечить розповсюдженій серед управлінців думці, що нерівність тільки підштовхує до поліпшення результатів[2].

Теорія мотивації Портера-Лоулера побудована на елементах теорії очікувань та теорії справедливості. За цією теорією, працівник буде сподіватися, що нагорода буде адекватною 3 факторам: витраченим зусиллям, особистим якостям людини та здатності до усвідомлення власної ролі в процесі роботи [2].

Проаналізувавши найбільш популярні теорії мотивації персоналу, можна дійти висновку, що деякі з них часто суперечать одна одній. Саме тому, на нашу думку, у рамках сучасної школи людських відносин та поведінкових наук доцільно провести систематизацію

вже розроблених концепції для створення комплексної моделі мотивації праці, оскільки можливість покращення системи мотивації персоналу на підприємстві є потенційним резервом для підвищення ефективності його функціонування.

Список використаних джерел

1. Корольков В.В., Бабенко Д.О. Удосконалення мотиваційного механізму управління персоналом підприємства. Ефективна економіка. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8345. (дата звернення: 13.09.2021).

2. Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент, навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 348 с.

3. Сьюзен Дэвид: Чому піраміда Маслоу не завжди працює. URL: https://staff-capital.com/chomu-piramida-maslow-ne-zavzhdy-pratzjue/. (дата звернення: 13.09.2021).

4. Зайцев В.С. Основні напрями удосконалення мотивації праці робітників промислових підприємств. Вісник економічної науки України. 2018. № 1. (34). С. 29-35.

УДК: 629.78

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ КОСМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РИЗИКО-ОРІЄНТОВНИЙ ПІДХІД

Гільорме Т.В.,
доктор економічних наук, доцент
провідний науковий співробітник НДІ енергетики
gillyorme@i.ua
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

У XXI столітті на глобальному рівні партнерства відбулася поява концепції Clean Space [1]. Ця ініціатива має три напрями: EcoDesign – проектування проєктів щодо вирішення впливу космічного сміття на навколишнє середовище; CleanSat – проектування заходів для зменшення формування космічних сміття; eDeorbit – видалення великих об'єктів космічного сміття з орбіти [1].

eDeorbit як технологічна платформа (розробник Європейське космічне агентство) здатна вирішувати такі завдання: заохочення створення нових ринків та послуг для профілактики та утилізації космічного сміття; здатність надавати приватним компаніям консультування щодо рішень наземних проблем з використанням космічних технологій (телекомунікації, системи спостереження за землею та навігаційними системами); оренда технологічної платформи для утилізації космічного сміття.

В Україні фактично відсутні жодні норми, які зобов'язували виробників космічної техніки мінімізувати створення космічного сміття та видаляти космічний об'єкт після закінчення строку його функціонування.

З метою сталої космічної діяльності необхідно здійснювати оцінку загрози для безпеки населення стосовно кожної стадії місії (передпускова стадія; запуск; вивід на орбіту; входження в щільні шари атмосфери) з урахуванням запланованих операцій та ліцензованої діяльності. Оцінка повинна включати: аналіз можливих неполадок носія і корисного навантаження, здатних вплинути на безпеку (включаючи безпеку інших активних космічних апаратів); оцінку ймовірності їх виникнення, підтверджену теоретичними й історичними даними щодо надійності носія; аналіз наслідків таких неполадок.

Оцінювання екологічних ризиків, що виникають при здійсненні космічної діяльності, повинно охоплювати: ризики, що виникають на стартовому полігоні; небезпеки, що загрожують районам, розташованим вздовж траєкторії запуску, у зв'язку з падінням відпрацьованих частин апаратів; ризики, що пов'язані з польотом; орбітальні ризики, в тому

числі ризик зіткнення і / або утворення сміття на проміжних і кінцевих орбітах верхніх щаблів носія; ризики, що пов'язані з входженням верхніх щаблів носія і корисних навантажень в щільні шари атмосфери.

Відповідно до здійсненого контент-аналізу, можна побудувати класифікацію екологічних ризиків, що виникають при космічної діяльності. Група 1 «Джерело ризиків» – до цієї групи відносяться технічні об'єкти, основними з яких є: ракетні, корабельні, супутникові, орбітальні. Так, максимальний термін служби техніки на орбіті заввишки до 2000 км не повинен перевищувати 25 років, після чого він підлягає утилізації [2].

Група 2 «Види орбіт». Можна розділити просторову щільність у відсотках. Фактично, більше 70% об'єктів знаходяться на LEO, близько 20% знаходяться на проміжних високо ексцентричних і середніх навколоземних орбітах (GEO від 12846 км до 33786 км) і менше 10% знаходяться на окологеостаціонарних орбітах. В районі LEO ймовірність зіткнення з уламками, відповідно до моделі NASA ORDEM, становить 8e-3 в рік для супутника з діаметром 10 м2. Ця відносно висока ймовірність пояснюється високою щільністю уламків і їх значною середньою швидкістю. Вірогідність зіткнень в GEO, навпаки, менше, між 3e-6 і 3e-7. Ця менша ймовірність пов'язана з обмеженою кількістю уламків, їх великим просторовим розподілом і більш низькими середніми відносними швидкостями. На GEO є багато критично важливих і комерційних корисних навантажень, як правило, більше і дорожче, ніж супутники LEO.

Група 3 «Причино-наслідкові». Ризики хімічного зараження територій залишками космічного обладнання, насамперед, це компоненти твердого та рідкого ракетного палива. З урахуванням токсичності компоненти діляться на чотири класи небезпеки (у напрямку зниження небезпеки): перший клас –горючі гідразінового ряду (гідразин, несиметричний диметилгидразин та продукт Люмінал-А); другий клас – деякі вуглеводневі горючі (модифікації гасу і синтетичні горючі) і окислювач перекис водню; третій клас –окислювачі азотний тетроксид (АТ) і АК-27І (суміш HNO_3 – 69,8%, N_2O_4 – 28%, J – 0,12...0,16%); четвертий клас – вуглеводневу пальне РГ-1 (керосин), спирт етиловий та бензин авіаційний.

Космічне сміття. Проблема космічного сміття поступово стає все більш важливою для майбутнього використання космічного простору. Багато симуляцій на основі моделювання EVOLVE припускають, що кількість об'єктів на орбіті буде нелінійно зростати, навіть якщо в космос більше не буде додаватися нові об'єкти, – через зіткнення, що викликані вже існуючими уламками. Цей каскад зіткнень може потенційно привести до ситуації ланцюгової реакції – ефект «доміно» (ефект Кесслера).

Еволюцію зростання космічного сміття можна розділити на три основних етапи: 1960-1996 роки, коли зростання було майже лінійним зі швидкістю 260 уламків в рік; 1996-2006 роки, протягом яких зростання все ще був майже лінійним, ймовірно, через виконання керівних принципів щодо зменшення утворення сміття; 2006-2019 рр., протягом яких в результаті двох зіткнень утворювалося більше 1250 уламків в рік.

Група 4 «Можливості впливу». Штучні космічні об'єкти розподіляються за можливості впливу на них на дві підгрупи: контрольовані та неконтрольовані. Так, після закінчення терміну експлуатації великі космічні об'єкти, наприклад, космічна станція «Мир», керовано затоплюють на «кладовищі космічних кораблів» у Тихому океані – точка Немо.

Українське національне законодавство у сфері космічної діяльності знаходиться на етапі гармонізації з міжнародними космічними агенціями [3]. Залишається багато недостатньо обґрунтованих питань: удосконалення Технічного регламенту космічної діяльності, Порядку страхування відповідальності за шкоду, завдану космічному об'єкту, адже відповідний страховий договір має бути одним з документів, обов'язкових для отримання дозволу, щоб виконати міжнародне зобов'язання держави щодо несення відповідальності за будь-яку національну космічну діяльність. Це повинно спряти підвищення ефекту дієвої комерціалізації космічної діяльності в умовах виконання

міжнародних зобов'язань України щодо несення відповідальності за космічну діяльність.

Список використаних джерел

1. Clean Space. The European Space Agency. URL: https://www.esa.int/Safety_Security/Clean_Space
2. Guidelines for the Long-term Sustainability of Outer Space Activities. Committee on the Peaceful Uses of Outer Space. URL: https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2018/aac_1052018crp/aac_1052018crp_20_0_html/AC105_2018_CRP20E.pdf
3. Hilorme T., Dron' M. Substantiation of projects in the space debris market in the age of new space. European vector of development of the modern scientific researches: collective monograph / edited by authors. 2nd ed. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2021. pp. 68–88.

УДК 337

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

Гмиря В.П.,
кандидат економычних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
viktoryagmirya@ukr.net
Черкаський державний бізнес-коледж

У сучасній економіці, що розвивається в умовах високо динамічних інноваційних процесів, проблема створення економічних механізмів, які б легко адаптувалися до постійно змінюваних умов зовнішнього середовища та забезпечували синергетичний ефект взаємодії всіх учасників інноваційного процесу стає особливо актуальною.

Розвиток економіки країни і кожного регіону зокрема залежить від ефективної взаємодії банківського сектора і суб'єктів господарювання. Економічний ріст стимулює кредитні установи до розширення обсягу і спектру послуг, впровадженню прогресивних технологій по підвищенню якості банківського обслуговування. Банківська система є найважливішим інститутом, що забезпечує загальну стабільність і безпеку розвитку економіки регіону.

Існуюча диференціація кредитного портфеля банків регіону за видами економічної діяльності викликана об'єктивними причинами: слабою виробничо - технічною базою аграрних виробників, високим рівнем морального і фізичного зносу техніки та обладнання, дефіцитом кваліфікованих трудових ресурсів, нерозвиненою інфраструктурою села, безробіттям. Зазначені проблеми прямо корелюються з вирішенням складних господарських завдань регіону, таких, як: нерозвинений банківський сектор; вимушений монополізм на ринку кредитування аграрного виробництва, неадаптована і необгрунтована законодавча база, невідпрацьована система субсидування процентної ставки за кредитами і ін.

Таким чином, вийшло замкнуте коло: для аграрних виробників. кредити залишаються не підйомними, а банки, з урахуванням ризиків і зростаючих обсягів простроченої заборгованості, найчастіше відмовляли їм у наданні позик.

Розглянувши умови кредитування фізичних та юридичних осіб, які займаються аграрним виробництвом, можемо стверджувати, що умови для юридичних осіб є більш жорсткими ніж для фізичних. Все це зумовлено фінансовим станом позичальника і напрямами залучення кредитів. Крім того, розглядається і питання застави. Так, банк по забезпеченню кредиту приймає під заставу ліквідне майно, але особливістю даного процесу буде вартість застави та її обсяг у порівнянні з заявленою сумою.

Державна підтримка аграрного виробництва - це один з пріоритетних напрямів економічної політики в багатьох країнах світу, яка розглядається як необхідний інструмент

аграрної політики держави в умовах ринку. З цією метою застосовують гарантовану скупку надлишків продукції по знижених цінах, закупівельні і товарні інвестиції на ринку продовольства, специфічні форми пільгового кредитування, митне регулювання (економічне і адміністративне).

Необхідність створення дієвого механізму державної підтримки аграрного виробництва витікає із значущості цього сектора для розвитку економіки і соціальної сфери країни. Важливість в забезпеченні життєдіяльності населення і специфіка аграрного виробництва не дозволяють йому на рівних брати участь в конкуренції з другими галузями економіки.

Інноваційні процеси кредитування в аграрному виробництві мають свою специфіку. Вони відрізняються різноманіттям регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційні особливостей.

Інновацією в фінансовій сфері можна вважати появу нових банківських продуктів, які створюються для потреб аграрного виробництва та які б забезпечували стабільне та безперебійне функціонування аграрного виробництва.

Система кредитного стимулювання повинна сприяти вирішенню двоєдиного завдання держави в аграрному виробництві: загальної активізації застосування інновацій, забезпечення структурної перебудови і підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки. За допомогою гнучкої системи кредитного стимулювання можливе досягнення оптимального співвідношення між бюджетним фінансуванням науки і самофінансуванням науково-технічного прогресу. Створення комплексного механізму кредитного стимулювання інноваційної діяльності в аграрному виробництві - сфері, яка характеризується високим ступенем ризику та невизначеності, дозволить активізувати науково-технічний прогрес по всьому ланцюжку, від фундаментальних досліджень до впровадження розробок у виробництво, з урахуванням обмеженості ресурсів підприємств і державних (суспільних) пріоритетів розвитку галузі, і забезпечити стійкий розвиток галузі в перспективі.

В умовах проведення модернізації аграрного виробництва та дефіциту власних коштів на ці цілі, необхідно розвивати різні форми державно - приватного партнерства. Наприклад, різноманітні контракти, які держава надає приватним компаніям: на виконання робіт і надання суспільних послуг, на науково - впроваджувальні роботи, на управління, на постачання продукції для державних потреб і т.д. Система короткострокових контрактів поряд з іншими формами державно - приватного партнерства може стати найважливішим інституціональним і організаційним механізмом активізації інноваційної діяльності підприємств аграрного виробництва.

Перехід до інноваційного механізму кредитування аграрного виробництва в поєднанні з ефективною державною політикою дозволить збільшити обсяги виробленої продукції та забезпечити надходження до державного та місцевого бюджетів.

УДК 336.148

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЛЬОВОГО ТА ПРОБЛЕМАТИЧНОГО АСПЕКТУ ПУБЛІЧНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Гузенко О.П.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри цивільного та господарського права
reginaguzenko2015@gmail.com
Криворізький навчально – науковий інститут
Донецького державний університет внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна

Публічний фінансовий контроль був і залишається актуальною проблемою ,котра потребує постійної уваги з огляду на сучасні зміни, які супроводжують фінансово – правовий блок. Без якісного механізму публічного фінансового контролю неможливо адаптувати

законодавчі зміни та придати їм дієвості як з боку виконавців, так і позиції законодавця, який їх регламентує. На даний час постає питання не лише вирішення проблем адаптації інструментів публічного фінансового контролю, а перш за все визначення сфери його впровадження з обов'язковими позитивними наслідками для фінансових питань , котрі підлягають вирішенню.

Обґрунтовуючи рольовий аспект публічного фінансового контролю варто зупинитися на проблемі дієвості вже існуючих правових регуляторів, котрі виступають базовою платформою для його проведення .Мається на увазі відповідність положень прийнятих правових регуляторів, у сфері публічного фінансового контролю, вже з існуючими нормативно - законодавчими актам. Крім того, постає питання рівня професіоналізму осіб, які безпосередньо виступають виконавцями процедур публічного фінансового контролю, враховуючи важливість результативності їх роботи.

Серед наукових розробок обраної теми дослідження доцільно виокремити таких науковців як О.Д. Рожко [1], Л. В. Дікань [2], В.К.Симоненко, І.О. Барановський та П.С.Петренко [3], Л. А. Савченко [4], К.В.Пивоваров [5], А.В. Хомутенко [6] та інші. У своїх наукових розробках вчені звертають увагу на рольові та проблематичні аспекти публічного фінансового контролю саме на стадії його фактичного проведення.. Проте на даний час дослідження в даній області потребують більш поглибленого підходу із урахуванням вже існуючих напрацювань.

Перш ніж розкрити рольовий та проблематичний аспект публічного фінансового контролю, доцільно зупинитися на розкритті його як понятійної категорії. Як показують дослідження, сутнісна характеристика дефініції «публічний фінансовий контроль» має різні тлумачення. Науковці вважають, з одного боку, публічний фінансовий контроль представляє собою діяльність уповноважених державних органів, органів місцевого самоврядування, а в ряді випадків і організацій, що реалізують публічний інтерес за дотриманням законності в процесі збирання, розподілу та використання публічних грошових фондів. З іншого боку, пропонують розуміти публічний фінансовий контроль в контексті різновиду фінансового контролю, що здійснюється відповідними органами державного фінансового контролю.

Перераховані можливості публічного фінансового контролю, ми вважаємо розкривають його рольовий аспект. За сутнісним змістом пропонуємо трактування дефініції «публічний фінансовий контроль» розуміти як публічну контрольну процедуру в сфері дотриманням законності по операціям з публічними грошовими фондами, яка забезпечує отримання якісного інформаційного потоку для прийняття управлінського рішення на макроекономічному рівні.

Більшість фахівців у сфері публічного фінансового контролю стверджують, що ефективність роботи органів виконавчої влади і місцевого самоврядування в державі значною мірою залежить від якісного адаптування інструментів, що задіяні в процедурах проведення контрольних дій. Разом з тим законодавчий блок, що регламентує проведення публічного фінансового контролю доволі часто зазнають змін, котрі не завжди взаємопов'язані та узгодженні вже з існуючими законодавчими актами. Наслідком таких явищ є уповільнення процедур публічного фінансового контролю, а в окремих випадках відбувається викривлення інформаційної бази, котра береться за основу при прийнятті рішень.

Як показує досвід систематичний і всеосяжний публічний фінансовий контроль сприяє забезпеченню наукової обґрунтованості управлінських рішень з позиції руху публічних грошових потоків, розпоряджень та інших нормативних документів. своєчасної їх реалізації. Саме на процедури публічного фінансового контролю покладено роль виявлення та усунення недоліків у діяльності об'єктів управління та причин, що їх породжують. Крім того, публічний фінансовий контроль дисциплінує працівників апарату управління, дає можливість об'єктивно оцінювати рівень їхньої компетентності і відповідальності, сприяє поширенню позитивної практики роботи.

Враховуючи сучасні проблеми, які супроводжують фінансово - економічний сектор країни варто згадати про негативний вплив на процедури публічного фінансового контролю таких явищ як поширення корупції та проявами шахрайства в бюджетній сфері, виникає об'єктивна необхідність у забезпеченні дієвості публічного фінансового контролю, який би сприяв законності та раціональності використання публічних грошових потоків, що належать державі.

За результатами проведених досліджень можливо зробити наступні висновки. По – перше, публічний фінансовий контроль забезпечує раціональне та ефективне використання публічних грошових потоків на основі принципу дотриманням законності та фінансової дисципліни, яка регламентована законодавцем та адаптується виконавцями контрольних дій. По – друге, отримані у процесі публічного фінансового контролю результати забезпечують виконання бюджетів за доходами і видатками, дають змогу знайти резерви збільшення обсягів публічних грошових потоків, виявити і ліквідувати диспропорції у розподілі публічних фінансових ресурсів, забезпечити цільовий характер використання коштів та реалізувати інші функції органів публічної влади. По – третє, вирішення проблем публічного фінансового контролю має торкатися питань законодавчого регулятора, людського фактора в особі виконавця процедур публічного фінансового контролю, а також питань протидії корупції і шахрайства. По – четверте, запропоновано дефініцію «публічний фінансовий контроль» за сутнісною характеристикою визначати як публічну контрольну процедуру в сфері дотриманням законності, по операціям з публічними грошовими фондами, яка забезпечує отримання якісного інформаційного потоку для прийняття управлінського рішення на макроекономічному рівні. Ми вважаємо такий підхід розкриває саму природу контрольної події від проведення до кінцевого результату. По - п'яте, рольовий та проблематичний аспект в сфері публічного фінансового контролю має досліджуватися з системною послідовністю, в період наявних законодавчих змін.

Список використаних джерел

1. Рожко О.Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. 360 с.

2. Система фінансового контролю в Україні: сучасний стан організації та перспективи розвитку: монографія /[колектив авторів; під заг. редак. к.е.н., проф. Л. В. Дікань].Харків: Вид. ХНЕУ. 2010. 96 с.

3. Симоненко В. К., Барановський І. О., Петренко П. С. Основи єдиної системи державного фінансового контролю в Україні (макроекономічний аспект):монографія. К. : Знання України, 2006. 280 с.

4. Савченко Л.А.Фінансово – контрольне право: становлення та розвиток: монографія.К.: Юрінком Інтер, 2017.400 с.

5. Пивоваров К. В. Система контролю в державному управлінні України: теорія, методологія, практика : монографія. К.: АМУ, 2016. 462 с.

6. Хомутенко А.В. Сучасна парадигма управління державними фінансами України: монографія. К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 384 с.

УДК: 339.5

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Диха М. В.
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства і підприємництва
dyha-mv@ukr.net
Диха В. В.
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Орієнтація національних товаровиробників на ринки високорозвинених країн є запорукою підвищення рівня конкурентоспроможності продукції національних товаровиробників, обумовлює можливості економічного зростання та досягнення високих соціальних стандартів. Необхідність формування нової архітектури української економіки, сучасних підходів до досягнення цілей розвитку, реалізації дієвих заходів економічного та соціального розвитку держави та шляхів ефективного й повноцінного входження національної економіки в систему світогосподарських зв'язків висвітлено у праці [7]. Важливе значення у поглибленні європейської інтеграції України має підписана Угода про асоціацію з ЄС, яка надала певні економічні переваги для суб'єктів підприємництва насамперед через зменшення нетарифних обмежень. Зокрема, для частини сільськогосподарської та харчової продукції ЄС і Україна застосовують безмитні тарифні квоти.

Українські підприємці-експортери активно використовують можливості безмитного експорту в рамках тарифних квот (основних та додаткових) для меду, обробленого зерна та борошна, оброблених томатів, виноградного соку, вівса, ін., а також квот через систему імпортних ліцензій (для пшениці, кукурудзи, ячменю, ін.. Проте, варто зазначити, що суб'єкти підприємництва за окремими видами діяльності вибирають експортні квоти вже в перші місяці кожного календарного року.

Суб'єкти підприємництва можуть і понад тарифні квоти експортувати продукцію до країн ЄС, проте обсяги експорту понад прописані квоти обкладаються ввізним митом, визначеним Митним тарифом ЄС. Зведена інформація про рівень використання безмитних тарифних квот Україною відображена на сайті Міністерства економіки України [5]. Також інформація щодо поточного стану використання безмитних квот ЄС Україною, інформація щодо наявного залишку квот відображена на сайті Європейської Комісії [4].

У 2019 р. українські експортери використали можливості 32 з 40 тарифних квот, 11 тарифних квот використано у повному обсязі та 2 використані більш ніж на 95 %. Повністю використано 11 тарифних квот на мед, цукор, виноградний та яблучний соки, кукурудзу, пшеницю, ячмінь, оброблені томати та крохмаль, вершкове масло, м'ясо птиці. Високий рівень використання тарифних квот на такі види продукції: продукти переробки солоду та крохмалю (99,9 %), оброблена продукція із зернових (99,5 %), яйця та альбуміни (84,5 %), солод та пшенична клейковина (90,3 %), ячмінь, ячмінне борошно та гранули (80,4 %), часник (78,6 %), висівки, відходи та залишки (72,3 %) [4; 5]

Важливо зазначити, що відповідно до умов зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, розмір окремих безмитних квот поступово збільшується. Зокрема, у 2019 р. було внесено зміни до Додатка І-А до Угоди про асоціацію в частині зміни зобов'язань Європейського Союзу щодо обсягів тарифних квот на м'ясо птиці в бік збільшення згідно Закону України «Про ратифікацію Угоди у формі обміну листами між Україною та Європейським Союзом

про внесення змін до торговельних преференцій щодо м'яса птиці та перероблено м'яса птиці, передбачених Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 05.12.2019 № 345-IX [3], що зробило можливим забезпечити збереження інтересів українських виробників м'яса птиці. З 1 лютого 2020 р. на підставі обміну листами між Україною та ЄС зазначена Угода про внесення змін до торговельних преференцій набула чинності.

Також раніше були збільшені безмитні квоти (більшість з яких почала діяти з 1 жовтня 2017 р.) на: мед (+ 2500 т в рік); ячмінну крупу, оброблене зерно та борошно (+ 7800 т); оброблені томати (+ 3000 т); виноградний сік (+ 500 т); овес (+ 4000 т); кукурудзу, кукурудзяне борошно та гранули (+ 625000 т); пшеницю м'яку, пшеничне борошно та гранули (+ 65000 т); ячмінь, ячмінне борошно та гранули (+ 325000 т). Також в рамках тимчасових торговельних преференцій ЄС скасував увізні мита на імпорт з України на такі промислові товари як: добрива, взуття, пігменти і препарати на основі діоксиду титану, мідні та алюмінієві вироби, електронна апаратура для відтворення зображення.

У цілому аналізуючи зовнішньоторговельний оборот України зазначимо, що з 2005 р. до 2014 р. обсяги імпорту перевищували обсяги експорту, відповідно сальдо зовнішньоторговельного балансу було від'ємним. У 2015 р. сальдо зовнішньоторговельного балансу набуло позитивного значення (0,61 млрд дол США), що обумовлено суттєвішим скороченням імпорту відносно скорочення обсягів експорту. Зменшення обсягів експорту та імпорту відбулося в основному через розірвання зовнішньоекономічних контрактів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України із Росією на тлі анексії Криму у 2014 р., військових дій на Донбасі. З 2016 р. експортно-імпортна динаміка погіршується, оскільки темпи росту імпорту переважають темпи росту експорту. У 2016 р. зовнішньоторговельне сальдо складало «мінус» 2,89 млрд дол США; у 2019 р. погіршилося до «мінус» 10,75 млрд дол США. Щодо торгових партнерів України, то за останні роки Євросоюз вийшов на перші позиції у зовнішньоторговельному обороті з Україною. На ринок ЄС у 2019 р. припадало понад 36% усього експорту. Навіть у складних економічних умовах, викликаних пандемією коронавірусу, у першому півріччі 2020 р. експорт товарів і послуг до країн Євросоюзу перевищив 10 млрд. дол. Це втричі більше, ніж експорт до другого найбільшого торгового партнера України – Китаю. Серед імпортерів української продукції у відсотковому відношенні у 2019 та 2020 рр. були: Європейський Союз – близько 40% у кожному з років, Китай – 11% та інші країни з меншою часткою. На сьогодні Євросоюз купує українські електродвигуни, генератори, трансформатори, акумулятори, кабельну продукцію і навіть трамваї. Втім у структурі експорту стабільно переважає продукція сільського господарства й харчової промисловості (див. детальніше [1; 2; 6]).

Для покращення зовнішньоторговельного балансу України, збільшення обсягів експорту, особливо високотехнологічного, можливостей виходу на ринки ЄС та інші ринки країн світу суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України необхідно сертифікувати свою продукцію згідно з відповідними стандартами. Окремі товаровиробники уже на сьогодні випускають конкурентоспроможну продукцію, тому, для отримання таких сертифікатів необхідно лише здолати «страхи» щодо завоювання зовнішніх ринків та пройти процедури на відповідність якості. Іншим товаровиробникам необхідно відслідковувати галузеві тенденції, модернізувати свої виробництва, впровадити техніко-технологічні, організаційні та ін. інновації. Такі новації обумовлять підвищення конкурентоспроможності товарів на внутрішньому ринку та об'єктивне витіснення імпортних аналогів, а також можливості завоювання ринкових ніш на зовнішніх ринках.

Список використаних джерел

1. Диха М. В., Лямець І. А. Зовнішньоторговельна діяльність України: стан, проблеми, перспективи. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій*

промисловості. 2021. № 1 (23). С. 108–117.

2. Диха М. В. Трансформація економіки України за роки незалежності під призмою макроекономічної стабільності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 4, Т. 3. С. 72–77.

3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/345-IX#Text

4. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/quota_consultation.jsp?Lang=en&Year=2016&Status=&Offset=0&MaxSize=1000&Critical=&Origin=UA&Code=&Expand=true

5. URL: https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA

6. URL: http://www.ukrstat.gov.ua

7. Dykha M. Transformation of Ukraine in the global institutionalization system // Actual problems of modern science: [*monograph: edited by Musial Janusz, Polishchuk Oleh, Sorokatji Ruslan]. Prepared at the Khmelnytskyi National University in cooperation with UTP University of Science and Technology, Poland: Bydgoszcz*, 2017. P. 173–183.

УДК 658.1

КОНЦЕПЦІЯ VBM, ЯК ІНСТРУМЕНТ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Джигалюк Д.В.,
здобувач третього (освітньо-наукового PhD) рівня вищої освіти
dydyv1996@gmail.com
Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Миколаїв, Україна

Фінансова діяльність підприємства та його забезпечення фінансовими ресурсами несе за собою вирішальний вплив на формування його вартості. Оптимізація структури пасивів має на меті зменшити затрати на залучення капіталу та створення сприятливого інвестиційного клімату шляхом поліпшення фінансової бази для успішної реалізації операційної та інвестиційної діяльностей.

У сучасному світі однією із провідних тенденцій спрямування діяльності компанії, техніки аналізу, управлінських рішень та процесів на максимізацію вартості фірми спрямовані виступає підхід Value-based Management (VBM), або ж вартісно-орієнтованого управління.

Серед основних причин його виникнення виокремлюють:

- глобалізацію ринків капіталів за якої інвестори можуть віддати перевагу зарубіжним проектам, що є більш прибутковими;
- корпоративне управління, внаслідок якого власники або капіталодавці можуть вимагати звітності від керуючого апарату компанії задля контролю діяльності та виправданню високої оплати;
- заохочення виконавчого апарату підприємств до розуміння важливості оцінки та управління очікуваннями інвесторів з метою уникнення конкуренції та збереження робочого місця.

За теорією вартісного орієнтованого управління одним із головних аспектів є задоволення потреб усіх стейкхолдерів, як добробуту власників так і інших контрагентів, тобто постачальників, споживачів і персоналу, про що йдеться у роботах Г. І. Базецької, Л. Г. Суботовської, та Ю. В. Ткаченко.

У своїх дослідженнях вищевказані вчені проводять чітку паралель між вартістю бізнесу та максимізацією прибутку підприємства. Вони акцентують увагу на тому, що описуючи вартість максимізацією прибутку слід враховувати фактор часу, ступінь

ризиковості ведення бізнесу та формуванням чіткої дивідендної політики для акціонерних товариств. Вони пояснюють інвестиційну привабливість саме чітким і детальним аналізом усіх складових формування прибутку, для представлення більш точної інформації капіталодавцям. Не обділений увагою і аспект соціальної відповідальності підприємства на ряду з збільшенням добробуту власників та інвесторів. Вони акцентують увагу на відповідальності бізнесу перед усіма групами людей та цільовими аудиторіями на які має вплив його діяльність, а також не залишають без уваги регуляторні та екологічні питання та гармонійного існування з іншими учасниками ринкових відносин та державою.

Термін VBM вперше був визначений у середині 90-х років 20 століття, коли його зазначали у своїх працях автори Copeland and Mc Taggart.

Mc Taggart визначає VBM як систематичний підхід до управління компанією з метою максимізації створення вартості протягом певного періоду (Mc Taggart et al, 1994).

Цей підхід включає 3 три головні елементи:

- акумулювання вартості, у вираженні шляхів досягнення фактичного зростання або створення майбутньої вартості, стратегія;

- вимір інвестованої та отриманої вартостей, метрика;

- управління вартістю, що включає фінансово освічене керівництво, менеджмент, комунікації та організацію діяльності.

1. Стратегія – для створення вартості;

2. Метрика – для виміру вартості;

3. Управління, що охоплює керівництво, винагороду, культуру, структуру (Maximising Shareholder Value Achieving clarity in decision-making Technical Report (CIMA, The Chartered Institute of Management Accountants)).

Тож VBM – система управлінського контролю, яка має на меті аналіз та акумулювання власного капіталу та згладжування розбіжностей між інвесторами, власниками та іншими стейкхолдерами.

Список використаних джерел

1. Г. І. Базецька, Л. Г. Суботовська, Ю. В. Ткаченко. *Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері*: навч. посіб. Харків: ХНАМГ, 2012. 292 с.

2. Ronte H. (January 1998). *Value based management.* Management Accounting. pp. 38.

3. Mc Taggart J. and Kontes P.W. (June 1993). *The Governing Corporate Objective: Shareholders versus Stakeholders*. Marakon Commentary. Marakon Associates. pp. 26. Retrieved from URL: https://www.valuebasedmanagement.net/articles_mctaggart_governing_full.pdf

4. Stewart B., D. Stern. (1999). The Quest For Value. *The EVA management guide*. New York : Harper Business.

УДК: 338.46

РОЗВИТОК РЕСТОРАННОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Іваненко І.В.
аспірантка кафедри управління
підприємницькою та туристичною діяльністю
iryna.ivanenko.123@gmail.com
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Україна

За сучасних умов ресторанне господарство є важливим компонентом індустрії гостинності. Швидкі темпи окупності інвестицій та висока ліквідність капіталу роблять

ресторанний бізнес привабливим як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Розвиток ресторанної індустрії великою мірою залежить від впливу зовнішніх факторів, які управлінці ресторанного закладу не можуть змінити, однак можуть вжити заходи, спрямовані на адаптацію підприємства до нових умов господарювання.

Метою даного дослідження є узагальнення впливу зовнішніх факторів на розвиток сфери ресторанних послуг в Україні за 2020-2021 рр.

Сьогодні розвиток ресторанної індустрії відбувається під впливом низки зовнішніх та внутрішніх факторів. Найбільш впливовим фактором зовнішнього середовища за 2020-2021 рр. стала пандемія вірусу COVID-19.

Так, за рішенням уряду в березні 2020 року ресторанні заклади повинні були зачинити свої двері для відвідувачів з метою запобігання поширення захворюваності на вірус COVID-19. Зростання кількості захворювань призводило до впровадження нових, більш жорстких, карантинних обмежень і, відповідно, до зростання фінансових втрат рестораторів. До того ж, карантинні заходи спричинили зниження купівельної спроможності населення і багато українців, які раніше харчувались у ресторанних закладах, почали надавати перевагу домашній кухні з огляду на раціональність використання фінансових ресурсів [1, с. 7].

Більшість операторів ресторанного ринку прийняли рішення про створення сервісу адресної доставки готових страв та напоїв. На сьогоднішній день спостерігається зростання кількості online-замовлень доставки їжі, тому конкурентні переваги отримують ті ресторанні заклади, які мають зручний сайт або мобільний додаток. Зауважимо, що багато підприємств мають сайт, але в багатьох відсутнє повноцінне меню на доставку, немає можливості оплатити замовлення за допомогою платіжних систем в режимі online (наприклад, Liqpay, Visa тощо).

Отже, під впливом карантинних обмежень доставка їжі стала не тільки провідним трендом в ресторанному бізнесі, а й способом виживання для більшості ресторанних закладів. Популярним напрямком є налагодження доставки напівфабрикатів (мережа ресторанів First Line Group запропонувала клієнтам заморожені страви власного бренду домашньої їжі). Закладам, які не мають системи доставки їжі, буде важко витримувати конкуренцію на ринку із підприємствами, які пропонують їжу на виніс та організовують адресну доставку. Використання системи автоматизації у ресторанному закладі разом з інтегрованим модулем доставки стане вагомою перевагою при запуску даної опції на ресторанному підприємстві.

Експерти ресторанного бізнесу зауважують, що опція «доставка їжі» є комплексною і включає в себе не тільки доставку страви до клієнта, а й надійне пакування страв та напоїв у фірмову упаковку, розробку цінової політики (страви із доставкою зазвичай на 10-15% дешевші, ніж у закладі), чітке дотримання заявленого часу на приготування і доставку їжі [2, с. 119]. Важливим питанням є власне організація доставки: управлінці підприємства мають вирішити, організовувати доставку власними силами або співпрацювати зі службою доставки. Ефективно налагоджена система доставки їжі з ресторанного закладу забезпечує вчасне отримання клієнтом його замовлення: у повному обсязі, із дотриманням температурного режиму та норм харчової безпеки.

Під впливом скорочення фінансових надходжень власники ресторанних закладів змушені були оптимізувати витрати на персонал: більшість управлінців скоротили штат співробітників, запропонували працівникам відпустку за власний рахунок або зменшили розмір заробітної плати. Ті ресторанні заклади, які вчасно перепрофілювалися, змогли забезпечити оплату праці співробітників за рахунок організації доставки. Найбільш сміливі та креативні ресторатори створювали разом із шеф-кухарями майстер-класи в режимі online, що стало додатковим джерелом доходів.

Вплив коронавірусної хвороби позначився і на трендах гастрономічної індустрії: всі більше людей починає дбайливіше ставитися до свого здоров'я та обирає до споживання якісні і корисні страви, напої. Власники ресторанних закладів підтримують даний тренд і

додають до меню корисні страви: з мінімальною термічною обробкою, низькою калорійністю, десерти без борошна і цукру. Падіння національної валюти зробило невигідними розрахунки в іноземній валюті і, відповідно, замовлення продуктів з-за кордону, тому в меню частіше починають з'являтися страви, приготовані з локальних продуктів [3].

Вітчизняні ресторатори, з одного боку, понесли великі збитки від впровадження карантинних заходів, а з іншого – отримали достатньо часу для удосконалення внутрішніх процесів: розробки нового меню та технологічних карт, налагодження системи обліку та проведення інвентаризації, впровадження автоматизованих систем управління та застосування інноваційних технологій.

Таким чином, автоматизація та діджиталізація стали провідними трендами в управлінні ресторанними закладами в 2021 році. Все більше власників ресторанних закладів усвідомлюють, що рутинні задачі економічно вигідніше виконувати за допомогою планшету та автоматизованої системи управління. Тому у закладах з'являються кнопки для виклику офіціанта та формування чеку, автомати самообслуговування, замовлення приймаються через планшет, оплату можна здійснити відсканувавши QR-код, а столик забронювати в режимі online (через сайт, чат-бот або мобільний додаток).

Більшість управлінців ресторанних закладів надають перевагу зберіганню управлінської інформації та бухгалтерських звітів у хмарному сховищі, а не на власному сервері, як це було раніше. Такий підхід до справ дозволяє переглядати актуальні дані про роботу закладу з будь-якої точки планети, відслідковувати ефективність роботи та вносити корективи в діяльність (наприклад, за допомогою програмного забезпечення SmartTouch POS). Звернімо увагу, що провідною метою автоматизації процесів ресторанного закладу є підвищення швидкості та якості обслуговування клієнтів, зменшення кількості помилок, причиною яких є людський фактор, та налагодження чіткої системи обліку.

Отже, під впливом карантинних заходів сформувалися такі тренди ресторанного бізнесу України, як ріст популярності їжі на виніс та доставки, активізація таких процесів, як діджиталізація та автоматизація підприємницької діяльності. Відтак, конкурентні переваги отримують ті заклади, які змогли вчасно переорієнтуватися та налагодити ефективну систему доставки їжі, автоматизувати рутинні виробничі процеси.

Список використаних джерел

1. 2021 карантин економіки / Возович А. та ін. Київ: Adastra, 2021. 34 с. URL: https://ucci.org.ua/uploads/files/602f9ce03135f554471158.pdf

2. Балацька Ю.Н. Ресторанний бізнес в умовах пандемії коронавірусу: проблеми та напрями трансформації моделей розвитку. *Інфраструктура ринку*. № 42. 2020. С. 117-122. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2020/42_2020_ukr/22.pdf

3. Інфляційний звіт Національного банку України за січень 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2021-Q1.pdf?v=4

УДК 338.33:658

НЕОБХІДНІСТЬ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Іваненко О.О,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
aburlyay@gmail.com
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

В останні роки сільськогосподарські підприємства зіткнулися з багатьма проблемами. Аналіз їхньої діяльності демонструє ситуацію, коли доходи сільського населення нижчі, ніж

у містах. Багато фермерів відчувають труднощі у своїй діяльності внаслідок різкого коливання цін на сільськогосподарську продукцію та нестабільності ринку. Серед іншого, на сільське господарство значною мірою впливають зміни клімату, природно-кліматичні фактори та навантаження навколишнього середовища. Саме тому для багатьох сільськогосподарських товаровиробників диверсифікація їхньої діяльності є важливим напрямом для стабілізації своїх доходів.

У словнику економічних термінів диверсифікація визначається як розширення асортименту та забезпечення більшої різноманітності підприємства. Такий термін також відноситься до процесу проникнення компаній у нові виробництва чи галузі, виробництва нових продуктів або надання нових послуг, що відрізняються від поточного виробництва компанії.

Фактори, що зумовлюють диверсифікаційний напрямок діяльності сільськогосподарських підприємств, різноманітні. Серед них доцільно виокремити:

- мінімізація ризиків сільськогосподарської діяльності;
- зміна вимог споживачів;
- зміна політики в державі;
- зміна умов на ринку та створення нових ринків;
- зміни інституційного середовища в країні;
- стрімкий розвиток технологій, інновації;
- попит на супутні товари та послуги;
- накопичення потенціалу на підприємстві та можливість розвитку;
- кризові явища в економіці країни;
- зовнішні загрози тощо [1, 2].

Для сільськогосподарських підприємств можна виділити фактори специфічного характеру, які пов'язані «із особливостями сільського господарства як виду економічної діяльності: використанням землі як головного засобу виробництва; залежністю результатів господарювання від природно-кліматичних умов; сезонним характером виробництва та звуженням спеціалізації виробництва в більшості сільськогосподарських підприємств» [3].

Диверсифікація має допомогти сільськогосподарським суб'єктам розширити асортимент своєї продукції, підвищити конкурентоспроможність та водночас отримати фінансування для подальшого розвитку підприємства. Фермери розглядають, яку форму диверсифікації використати, чи залишатися в аграрному секторі та розширювати існуючу виробничу програму, чи спробувати диверсифікуватись у несільськогосподарську діяльність.

Таким чином, диверсифікація є важливим напрямом розвитку сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах.

Список використаних джерел

3. Хомюк, Н. Л. (2018). Диверсифікація розвитку сільських територій як економічна категорія. Національний університет водного господарства та природокористування.

4. Погребняк, Л. П. Впровадження диверсифікації в сільськогосподарське виробництво. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*, 257-260.

5. Бурляй О.Л., Коротєєв М.А. Передумови диверсифікації виробництва у сільськогосподарських підприємствах. Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія Економічні науки / Редколегія: Калетнік Г.М. (головний редактор) та інші. Вінниця: ВНАУ, 2013. Випуск 4 (81). С. 55- 63.

УДК 330.34 : 338

РЕАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ НА ПРИМЕРЕ ПРОЕКТА ECONOTE

Жмай А. В.
старший преподаватель кафедры менеджмента и инноваций
za@onu.edu.ua
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
г. Одесса, Украина

Современная экономика, существующая в большинстве стран, построена по принципу «быстрого оборота»: чем быстрее мы заменяем предметы нашего потребления, тем лучше для производителей. При этом перед мировым сообществом все чаще встают вопросы, связанные с ухудшением экологической обстановки, так как бесконтрольное увеличение промышленных и бытовых отходов представляет реальную угрозу здоровью современных и будущих поколений.

Проблемы вырубки лесов и утилизации отходов – одни из важнейших на сегодняшний день. Если сегодня каждый человек не задумается над тем, что и как он потребляет, у человечества в целом и Украины в частности есть большой шанс или остаться без «лёгких нашей планеты», или быть заваленными грудой мусора (который к тому же можно использовать более рационально).

Именно поэтому важным шагом является развитие и внедрение концепции устойчивого развития как основной составляющей циркулярной экономики.

Важно учитывать, что циркулярная экономика не ограничивается только решением задачи переработки отходов в конце жизненного цикла продукции; она дает толчок для технологических, организационных и социальных инноваций по всей цепи создания стоимости [1]. Таким образом, для повышения общественного благосостояния в циркулярной экономике применяются принципиально новые бизнес-модели, характеризующиеся не только высокими конечными результатами, но и низкими материальными, энергетическими и экологическими затратами [2].

В качестве одного из примеров такой модели в Украине можно назвать проект EcoNote [3], который был создан совместно студенческой командой Enactus Одесского национального университета имени И. И. Мечникова [4] и одесской типографией «Офсетик» [5] в 2014-ом году. EcoNote – это блокноты, изготовляемые под заказ с индивидуальным дизайном обложки, в которых внутренние листы – это односторонняя макулатура (например, черновики курсовых работ, типографский брак и т.д.). Бракованная бумага непригодна только с одной стороны, а вторая – полностью годится для использования. Именно в этом и заключается особенность EcoNote.

Вторичное использование бумаги – процесс менее энергозатратный и более эффективный, чем её переработка. К тому же, такой блокнот можно отдать на переработку после того, как он закончится, тем самым продлевая срок эксплуатации бумаги.

Цель этого проекта – продлить жизненный цикл макулатуры и уменьшить количество выбрасываемой бумаги. Кроме того, это популяризация бережного отношения к природе, ведь теперь у людей есть выбор: заказать обыкновенный блокнот или блокнот с листами из одностороннего брака. Также люди могут сами приносить ненужные распечатки вместо того, чтобы выбрасывать их. Такие заказы уже были, однако их количество в процентном отношении к общему количеству заказов остаётся незначительным.

Основной целевой аудиторией являются некоммерческие и молодёжные организации (и организуемые ими мероприятия), поскольку именно они сегодня чаще всего задумываются о глобальных проблемах и пытаются их решить.

Так как общественные активисты и молодёжные лидеры тесно сотрудничают друг с

другом как в Одессе, так и по всей Украине, благодаря эффекту «сарафанного радио» количество произведённых блокнотов увеличивается.

На сегодняшний день заказы на блокноты EcoNote поступают из Одессы, Николаева, Киева, Херсона, Черновцов, Хмельницкого и других украинских городов.

Производственный процесс достаточно прост: односторонний брак сортируется, подрезается и подбирается под конкретную партию блокнотов. После согласования макета с заказчиком печатаются обложка и подложка, которые затем собирают в блокнот EcoNote.

Согласно опросу, большинство людей использует только одну сторону блокнота. Поэтому был выбран именно перекидной тип блокнотов.

За время существования проекта были получены следующие результаты:

- было реализовано почти 5000 различных блокнотов;
- использовано около 650 кг односторонней макулатуры – это почти 11 спасённых деревьев;
- сэкономлено 7793522 Дж энергии – этого хватит, чтобы 8 месяцев заряжать свой мобильный телефон каждый день;
- сэкономлено 17442 литра воды – это, например, дневная норма всего населения республики Науру (11086 человек);
- предотвращён выброс 235 кг твёрдых частиц;
- предотвращён выброс 451 кг парниковых газов - столько же выделяется при сжигании 750 литров бензина (при расходе 1 л/10 км получается 7500 км – можно 8 раз съездить на машине из Одессы в Киев и обратно) [6].

Для постоянного производства блокнотов необходимо получение макулатуры, подходящей для данного проекта. Поскольку объёмы заказов не покрываются имеющимся у типографии браком, существует необходимость во внешних источниках односторонней макулатуры. Сейчас поиск осуществляется несистематично, постоянных «доноров» практически нет, поэтому основной задачей является поиск и достижение договорённостей с компаниями или частными лицами, готовыми отдавать ненужную им макулатуру. Также ещё одним способом может быть предложение делать блокноты из бумаги заказчика, таким образом проблема поиска брака будет минимизирована.

Проанализировав проект, можно выделить его сильные и слабые стороны:

- Сильные стороны: стоимость продукта; экологичность; эффективное использование собственной макулатуры типографии; уникальность.
- Слабые стороны: периодические сложности с поиском односторонней макулатуры для создания блокнотов; более длительный процесс производства (полученную макулатуру нужно разбирать и сортировать); эти блокноты изготавливаются только с пружиной по узкой стороне листа; не всем подходит такой тип продукции (например, более статусные блокноты обычно заказывают из чистой бумаги).

Таким образом, мы видим, что концепция устойчивого развития в рамках «зелёной» экономики подразумевает не только переработку (recycle) или повторное использование (reuse) отходов, но и переосмысление отношения к тому, что мы привыкли считать мусором, понимание того, что это может быть полезным и даже ценным ресурсом.

Список использованных источников

1. Delivering the circular economy: The tool for policymakers. URL: https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/EllenMacArthurFoundation_PolicymakerToolkit.pdf (дата обращения 17.09.2021).

2. Ghisellini P., Zucaro A., Viglia S., Ulgiati S. Monitoring and evaluating the sustainability of Italian agricultural system. An emergy decomposition analysis. Ecological Modelling, 2014, vol. 271, pp. 132–148.

3. Econote. Facebook: веб-сайт. URL: https://www.facebook.com/EconoteOdessa/ (дата обращения 17.09.2021).

4. Enactus ONU. Facebook: веб-сайт. URL: https://www.facebook.com/enactusonu/ (дата обращения 17.09.2021).

5. Типография «ОФСЕТиК». URL: http://offsetic.com.ua (дата обращения 17.09.2021).

6. Бумага нового поколения: ни одного дерева не пострадало. Look at me: веб-сайт. URL: http://www.lookatme.ru/flow/all-posts/ekotehnologii/68589-bumaga-novogo-pokoleniya-ni-odnogo-dereva-ne-postradalo (дата обращения 17.09.2021).

УДК 631.115.1

СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Журавель Р.О.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
Rzhrzh2015@gmail.com
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Сучасні підприємства все більше уваги приділяють управлінню ризиками. Швидкі темпи технологічних змін, а також складність відносин між суб'єктами економіки збільшують невизначеність. Отже, управління ризиками має бути не тільки механічно реалізованим процесом суб'єктів господарювання, але й насамперед, елементом стратегії, прийнятої менеджерами, зацікавленими у збільшенні економічних ефектів суб'єкта господарювання.

Управління ризиками – це має бути інтегрований процес, що стосується всього підприємства, він повинен бути безперервним та довгостроковим. Такий комплексний підхід до цієї проблеми потребує таких припущень [1]:

- ризик означає отримання результату, відмінного від очікуваного, тобто ризик – це не тільки загроза, але й можливість;
- неприязнь до ризику не повинна призводити до відмови від прийняття ризикованих рішень, скоріше слід очікувати адекватної компенсації за ризиковану діяльність (премія за ризик). Це означає, що для досягнення мети потрібні ризики;
- види ризиків, пов'язаних з діяльністю підприємства, як правило, не є сумарними. Це означає, що ризик, пов'язаний з усім підприємством, зазвичай нижчий від суми ризиків, пов'язаних з кожним видом діяльності на ньому;
- різним є не лише рівень неприязні до ризику чи схильності менеджерів, а й їх сприйняття та здатність реагувати на ризиковані ситуації.

У світлі вищезазначених міркувань, управління ризиками на підприємстві можна визначити як систему операцій, яка пов'язує стратегію, процеси, людей, технології та знання компанії. Його мета – оцінити рівень ризику, пов'язаного з виконанням покладених на підприємство завдань, а також вжити заходів щодо усунення наслідків ризикових ситуацій. Тому управління ризиками враховує всі, а не лише фінансові загрози та можливості, а його основною метою є максимізація вартості, створеної суб'єктом господарювання. Такий підхід до цієї проблеми стосується підприємств, що працюють у різних сферах економіки, включаючи підприємства у сфері сільського господарства [1].

В Україні методи управління ризиками в сільському господарстві маловідомі і рідко використовуються, незважаючи на те, що наслідки нестабільності економічних умов виробництва тут більш гострі, ніж в інших сферах економіки. Інвестиції виробників у землю, засоби виробництва та обладнання зазвичай перевищують їхні поточні фінансові можливості, змушуючи їх скористатися допомогою банку. Тому виробники постійно обтяжені кредитами, погашення яких залежить від рівня ціни, отриманої за вироблений товар.

Отже, найбільш очевидним невмінням керувати ціновим ризиком як фактором підвищення конкурентоспроможності є ціна, яку виробник зможе отримати на ринку при продажу товару. Якщо вона нижча за собівартість виробництва, то сільськогосподарський товаровиробник не зможе погасити свої борги і, як наслідок, може втратити все.

У такій ситуації важливим способом стабілізації доходу є активне управління неіснуючим ризиком. Отже, можна зробити висновок, що основними напрямками управління ризиками в сільському господарстві є, з одного боку, покращення фінансових результатів господарства, а з іншого боку, забезпечення таких умов, щоб мінімізувати суму збитків у разі ризикованої ситуації. Визначаючи структуру виробництва та пов'язані з цим витрати, оцінка рівня можливого ризику всередині суб'єкта господарювання дає можливість приймати організаційні рішення з метою його максимального зменшення.

Захист від наслідків ризику може здійснюватися активним або пасивним способом. Якщо суб'єкт поводиться пасивно, не намагаючись пом'якшити наслідки ризику, ми говоримо про пасивне ставлення. Найчастіше це відбувається через брак знань та навичок у цій сфері. Застосування заходів щодо зменшення ризику та мінімізації збитків характерне для активного ставлення, яке тісно пов’язане зі здатністю ідентифікувати та оцінювати ризик та знанням методів захисту від ризику.

Ризик може бути обмежений шляхом вивчення законів, що регулюють природні явища та економічні процеси, вдосконалення технології та організації виробництва, визначення ступеня загроз та врахування ризику при плануванні виробництва. Ці дії визначають профілактичний напрямок зменшення ризику.

Економічні оператори можуть контролювати ризик за допомогою різних методів. Дуже важливо систематично контролювати рівень ризику, у тому числі за допомогою фізичних та фінансових методів.

Контроль фізичного ризику в агробізнесі включає дії, вжиті для зменшення збитків, спричинених наслідками ризикованої ситуації.

Контроль фінансових ризиків – це власне управління ризиками компанії або передача ризику іншому суб’єкту господарювання.

Таким чином, управління ризиками є важливою складовою ефективної діяльності аграрних підприємств.

Список використаних джерел

1. Culp Ch. L.: The risk management process, business strategy and tactics. J. Wiley, New York 2001.

2. Бурляй А., Бурляй О., Ревуцька А., Смолій Л., Клименко Л. Організаційно-економічні ризики екологізації сільського господарства. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 2021, С. 96-114.

УДК 330.3

IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE PROJECTS IN ENTREPRENEURSHIP BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES

Zaika S.
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of Management, Business and Administration
zaika.svitlana1975@gmail.com
State Biotechnological University
Kharkiv, Ukraine

Entrepreneurship is an innovative process, the effective functioning of which is impossible without the introduction of new investment projects. At the same time, one of the conditions for the

effective functioning of a business entity in Ukraine is the effective use of its assets based on the application of innovation policy using digital technologies in all areas of its activities. Only the introduction of innovative technologies in a business can ensure the effective operation of the business entity.

One of the main conditions for the success of an effective business is the combination of the needs of entrepreneurship and innovation, which offers the modern world of digitalization. At the same time, digital transformation can be the main competitive advantage. After all, businesses that actively implement digitalization processes in their activities have, among other things, certain advantages, in particular, more efficiently introduce new products or services or develop new business, enter the market faster through digital marketing, and more efficiently manage costs through inexpensive technological experiments [1].

Among the digital tools for effective business management are digital advertising (mobile applications, viral advertising, information special projects, digital marketing), mobile innovations (password confirmations of payments, QR-codes, mobile technologies Click To, Flash SMS, Location Based Services), SMM - social networks, digital maps, etc [2].

In general, the level of business development in the country shows the amount of investment in innovation. It is believed that the higher the level of self-employment in the country, the greater the amount of investment in the development of high technology.

Currently, the vast majority of entrepreneurs are not related to high technology, in their activities, they do not use technological advances to modernize their production, which affects the size and quality of their assets, capitalization, and collateral provided for the project. On the other hand, their activities are more clear and transparent for financial intermediaries, in contrast to innovative entrepreneurship, which reduces the cost of evaluating the business and the project as a whole [3].

This is why most entrepreneurs' projects are financed according to standard schemes and technologies, including standard business risks in the cost of the loan. This, of course, is unproductive, because, without the development of technology, entrepreneurship loses the opportunity to implement innovative ideas; they cannot be embodied intangible assets in the future. Moreover, the stereotypes underlying the evaluation of a business project need to be changed from standardized to individual products. This customer-oriented approach will not only create new areas of innovative business development but also develop services from related areas, such as project evaluation, consulting services, insurance, etc.

Thus, despite the significant number of business entities, the complexity of business models, and increasing the range of goods and services, the implementation of innovative projects based on digital technologies will promote effective entrepreneurship in all areas of the national economy.

References

1. Zaika. S., Kuskova S., Zaika. O. Trends of marketing development in the condition of digital economy // Economy digitalization in a pandemic conditions: processes, strategies, technologies: International scientific conference (January 22-23, 2021. Kielce, Poland). Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2021. – P. 150-154. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-028-5-31.

2. Куприяновский В.П., Добрынин А.П., Синягов С.А., Намиот Д.Е. Целостная модель трансформации в цифровой экономике - как стать цифровыми лидерами // International Journal of Open Information Technologies ISSN: 2307 - 8162 vol. 5, no 1, 2017, pp. 16-28.

3. Що заважає розвиватися цифровій економіці в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: forbes.ua/ua/business/1363657-shcho-zavazhae-rozvivatisyacifrovij-ekonomici-v-ukrayini.

УДК: 339.37 (477)

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗДРІБНОГО ТОВАРООБОРОТУ

Карнаушенко А.С.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
allakarnaushenko88@gmail.com
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон, Україна

Роздрібний товарооборот відноситься до найважливіших показників економічного розвитку країни, регіну, територіальної громади та окремого господарюючого суб'єкту. У товарообороті виражаються основні пропорції та структура валового внутрішнього продукту в країні, а також в розрізі обсягу продажу товарів у окремих торговельних мереж та невеликих роздрібних продавців. Обсяг і структура роздрібного товарообороту має великий вплив на грошовий обіг в країні, так як виручка торговельних підприємств становить важливу частину грошового обороту (рис. 1) [1].

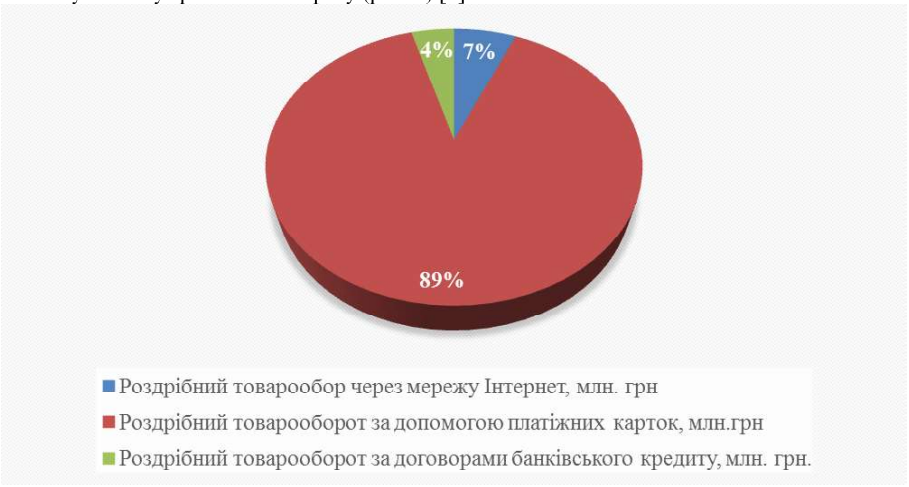

Рис. 1. Структура роздрібного товарообороту за І півріччя 2021 р.

В результаті продажу товарів населенню відшкодовуються витрати і реалізується новостворена вартість такого товару, крім того він надає можливість подальшого зростання виробництва (табл. 1) [1].

Проаналізувавши наведену інформацію в таблиці 1 встановлено, що темпи росту обсягу товарообороту підприємств за видами економічної діяльності мають тенденцію до зростання. Темпи росту всього роздрібного товарообороту суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності за І півріччя 2021 р. в порівнянні з І півріччям 2020 р. збільшилося на 22,2%, в порівнянні з І півріччям 2019 р. зросло на 30,9%. Найбільші темпи росту спостерігаються в таких видів діяльності як 47.3 Роздрібна торгівля пальним та 46.7 Роздрібна торгівля товарами культурного призначення та товарами для відпочинку в СМ порівнюючи І півріччя 2021р. до аналогічного періоду 2020 р. зросло 65,7% та 48,6% відповідно. Один вид економічної діяльності який за два роки показує зменшення обсягів роздрібного товарообороту – це 47.9 Роздрібна торгівля позамагазинами.

Таблиця 1

Обсяги роздрібного товарообороту підприємств за видами економічної діяльності за І півріччя 2019 – І півріччя 2021 р., тис. грн.

Вид економічної діяльності	Код КВЕД-2010	Обсяг та структура роздрібного товарообороту підприємств за видами економічної діяльності			Темпи росту І півріччя 2021 р. до	
		І півріччя 2021 р.	І півріччя 2020 р.	І півріччя 2019р.	2020 р.	2019 р.
Усього	45+47	478054885,6	391350813,8	365219322,1	122,2	130,9
Оптова та роздрібна торгівля АТЗ* та мотоциклами, їх ремонт	45 (крім 45.2, 45.31)	38603445,9	26669886,8	28175372,9	144,7	137,0
Роздрібна торгівля, крім торгівлі АТЗ та мотоциклами	47	439451439,7	364680927,0	337043949,2	120,5	130,4
Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах	47.1	244633674,7	214173299,8	186517040,5	114,2	131,2
Роздрібна торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами в СМ**	47.2	5415023,5	5241434,9	4885569,4	103,3	110,8
Роздрібна торгівля пальним	47.3	56192733,7	33916700,9	33474438,5	165,7	167,9
Роздрібна торгівля інформаційним і комунікаційним устаткованням у СМ	47.4	27718490,1	19133358,7	20258955,5	144,9	136,8
Роздрібна торгівля іншими товарами господарського призначення в СМ	47.5	2553580,1	2117980,6	2501125,1	120,6	102,1
Роздрібна торгівля товарами культурного призначення та товарами для відпочинку в СМ	47.6	1808688,4	1217001,1	976072,7	148,6	185,3
Роздрібна торгівля іншими товарами в СМ	47.7	98924295,3	85446962,4	85550839,5	115,8	115,6
Роздрібна торгівля з лотків і на ринках	47.8	13927,9	2318,7	79484,9	600,7	17,5
Роздрібна торгівля позамагазинами	47.9	2191026,0	3431869,9	2800423,1	63,8	78,2

АТЗ* - автотранспортні засоби; СМ** - спеціалізовані магазини

Зростання роздрібного товарообороту може бути обумовлене наступними причинами такими як безперервне зростання виробництва товарів масового споживання [2; 3] та зростання купівельної спроможності населення [4]. Крім того збільшення обсягу роздрібного товарообороту пов'язане з позитивними економічними та соціальними процесами в країні [5].

Обсяг роздрібного товарообороту кожного окремого суб'єкту господарювання в сумі утворює загальний роздрібний товарооборот по країні, відповідно для подальшого збільшення обсягів роздрібного товарообороту, суб'єктам господарювання потрібно постійно покращувати власну діяльність шляхом надання якісного торговельного обслуговування [6] та різного роду додаткових послуг для залучення нових споживачів та підтримання інтересу у постійних клієнтів [7], облаштувати додаткових паркомісць для автомобілів клієнтів, організувати доставку найбільш важких товарів до автомобілів покупців, а також безкоштовну доставку великогабаритних товарів за адресою клієнтів, підлаштувати графік роботи суб'єкта господарювання таким чином, щоб було зручно для покупців [8].

Отже, стан роздрібного товарообороту – це один із важливих показників діяльності не тільки окремого суб'єкта господарювання, але й всієї країни в цілому, який обумовлює необхідність його постійного дослідження та знаходження напрямів його збільшення.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 19.09.2021).

2. Petrova O., Avercheva N. Trends in innovation development of retail enterprises in Ukraine. International collective monograph. Adaptation of science, education and buswinesws to world innovative megatrends. Publishing House Science and Innovation Center, Ltd. St. Louis, Missouri, USA. P.216-226

3. Boiko, V., Kwilinski, A., Misiuk, M., & Boiko, L. (2019). Competitive advantages of wholesale markets of agricultural products as a type of entrepreneurial activity: the experience of Ukraine and Poland. *Economic Annals-XXI,* 175(1-2), 68-72. https://doi.org/10.21003/ea.V175-12

4. Морозов Р.В., Бойко Л.О. Економічна роль біржової торгівлі та сучасні тенденції її розвитку. *Агросвіт.* 2018. №9. С. 3-8. 11.

5. Танклевська Н. С., Ярмоленко В. В. Тенденції розвитку страхування сільськогосподарських культур в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка».* 2018. Вип.1(51). с. 381-386. http://dspace.ksau.kherson.ua/handle/123456789/1632 (дата звернення: 19.09.2021)

6. Морозова О. Г. Роль бізнес-клімату в управлінні економічною діяльністю регіону. *Вісник Херсонського національного технічного університету : науковий журнал.* 2021. № (1) 77 с. 219-225. URL: http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/67954 (дата звернення: 19.09.2021)

7. Петренко В.С., Карнаушенко А.С. Сучасний стан та перспективи розвитку доставки продуктів харчування в Україні. *Приазовський економічний вісник.* 2020. №1 (18). URL: http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-18 (дата звернення: 19.09.2021)

8. Петренко В.С., Карнаушенко А.С. Активізація розвитку торговельної галузі України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. Вип. 1. с. 139-147 (дата звернення: 19.09.2021)

УДК: 336.64

БАНКРУТСТВА ВЕЛИКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ЧАСТОТА ТА ОСНОВНІ ФАКТОРИ

Керімов П.О.,
к.е.н., м.н.с. відділу фінансів реального сектора
pkerimov@zoho.com
Інститут економіки та прогнозування НАНУ
м. Київ, Україна.

Банкрутства великих підприємств майже у всіх країнах проходять із порушеннями чистої ринкової логіки. Такі підприємства здебільшого можуть очікувати підтримку держави в силу того, що вони створюють робочі місця і генерують податковий дохід. З точки зору уряду вигідніше компенсувати провали у менеджменті таких підприємств, аніж вирішувати проблеми, які виникають у випадку їх зникнення. Такі підприємства вважаються "too big to fail", і навіть у найбільш «ринково-орієнтованих» країнах практикується їх підтримка, про що свідчить bailout автовиробників Chrysler та General Motors або іпотечних кредиторів Freddie Mac та Fannie Mae під час кризи 2008 у США.

У країнах, менш відданих ідеям вільного ринку, можливі більш абсурдні ситуації.

Наприклад, в епоху, що передувала «втраченому десятиріччю» у Японії (1991-2001), було зафіксовано численні випадки, коли банки кейрецу підтримували функціонування підприємств не тільки всередині батьківських конгломератів, але і ззовні, адже списання поганих боргів створювало для них небезпеку невідповідності мінімальним вимогам до банківського капіталу [1, с.1944]. Тільки після краху 1991 виявилось, що значна кількість цих великих підприємств була неплатоспроможною, і їх існування підтримувалось із відома та мовчазного схвалення кредиторів; такі підприємства зараз відомі як «підприємства-зомбі».

Україні наразі все ще далеко до США та Японії як у відношенні відданості ринковим цінностям, так і у відношенні ефективності корпоративної та державної бюрократії, а тому логічним є припущення про наявність національних особливостей у процесах банкрутства великих підприємств.

Дослідження, проведене на вибірці зі 281 переважно великих і промислових підприємств України за 2006-2020 рр., показує, що банкрутства серед таких підприємств є досить рідкісним явищем. Так, за 14 років всього 16 з 282 (5,6%) підприємств стало банкрутами (таблиця 1).

Таблиця 1

Кількість банкрутів у вибірці, 2006-2020 рр.

Галузь	КВЕД	Підприємств у вибірці	Банкрутів у вибірці
Сільське господарство	A01	26	1
Видобувна галузь	B	17	0
Харчова галузь	C10	52	1
Виробництво паперу та паперових виробів	C17	2	0
Коксохімічна галузь	C19	9	0
Хімічна промисловість	C20	12	0
Фармацевтична галузь	C21	4	0
Виробництво пластмаси	C22	3	0
Виробництво бетону	C23	4	0
Металургійна галузь	C24	16	0
Машинобудівна галузь	C26-30	56	7
Електро- і газопостачання	D35	20	0
Будівна галузь	F	30	3
Торгівельна галузь	G	31	3
Всього	-	282	15

Джерело: складено автором на базі джерела [2]

Настільки низька частка банкрутств погано узгоджується із фінансовими показниками розглянутих підприємств. Так, серед підприємств вибірки було зафіксовано 80 підприємств зомбі, тобто підприємств, які були не здатні оплатити свої зобов'язання протягом 3х і більше років підряд. Для більшості галузей (окрім роздрібної торгівлі) характерним було скорочення частки власного капіталу у структурі фінансування в період, що розглядається. Це може бути пов'язаним із погіршенням кон'юнктури на світових ринках, втратою налагоджених торгівельних зв'язків внаслідок внутрішньої дестабілізації та воєнних дій, а також місцевими особливостями у веденні бізнесу. Однією з таких особливостей є функціонування підприємств із стабільно від'ємним власним капіталом, яка коливається від 11% до 66%.

Ряд банкрутств, які зафіксовані у вибірці, носять ознаки фіктивності. Наприклад, таким є банкрутство ПрАТ «Росава». Дана компанія входить до групи «Фінанси і Кредит», і її активи знаходились під заставою у банку «Фінанси і кредит», що спрацювало як захист від їх відчуження. На компанію було переписано частину боргів групи, в той час як її дохідні операції було оформлено на ТОВ Преміорі, зареєстроване у 2016 році за тією ж адресою, що і ПрАТ Росава працівниками цієї компанії із статутним капіталом у 500 гривень. Процедура банкрутства була розпочата із власної ініціативи компанії, і завершена за місяць.

Оцінка основних факторів, які визначають вірогідність банкрутства за даними нашої вибірки за допомогою логіт-регресії дозволила встановити, що значимими факторами у такій

вірогідності є перебування під контролем політика (обернено пропорційний зв'язок), кількість працівників (прямо пропорційний зв'язок), обсяг отриманих авансів (прямо пропорційний зв'язок) та загальних обсягів продажу (обернено пропорційний зв'язок). Також слід додати, що жодне підприємство вибірки, яке б перебувало під контролем ТНК, не збанкрутувало, а тому ця змінна автоматично виключається із регресійного аналізу.

Регресію побудовано на спостереженнях по 282 підприємствам. Використано кросс-секційний підхід, тобто замість врахування часових рядів по рокам по підприємству (що потребувало б використання моделей для панельних даних), було використано середні за період показники по кожному підприємству. Для вирішення проблеми розрядності великі числові показники (а саме середня кількість працівників у тис. осіб (AVGWF), середній обсяг авансів отриманих за товари, роботи послуги у тис. грн.(AVGAR), середні обсяги продаж у тис. грн. (AVGTS), та середні інвестиції у придбання необоротних активів у тис. грн.(AVGFAI)) було трансформовано у натуральний логарифм відповідних значень. Іншими показниками регресії є фіктивні змінні належності до фінансово-промислової групи (FIGAFF) та підконтрольність політику (PAFF) (рис. 1).

	coefficient	std. error	z	p-value	
const	-0.237888	2.48700	-0.09565	0.9238	
FIGAFF	0.0105868	0.730430	0.01449	0.9884	
PAFF	-1.58593	0.853858	-1.857	0.0633	*
l_AVGWF	0.591939	0.345915	1.711	0.0870	*
l_AVGAR	0.777872	0.261129	2.979	0.0029	***
l_AVGTS	-0.919458	0.384634	-2.390	0.0168	**
l_AVGFAI	-0.224590	0.238585	-0.9413	0.3465	

Mean dependent var	0.056604	S.D. dependent var	0.231521
McFadden R-squared	0.155736	Adjusted R-squared	0.034298
Log-likelihood	-48.66541	Akaike criterion	111.3308
Schwarz criterion	136.3889	Hannan-Quinn	121.3988

Number of cases 'correctly predicted' = 250 (94.3%)
f(beta'x) at mean of independent vars = 0.028

Рис. 1. Основні параметри регресії.

Джерело: розрахунки автора.

Таким чином, порівняно невелика частота банкрутств (5,6%) серед великих українських промислових підприємств пов'язана із процесами, подібними до процесів, які викликають появу підприємств-зомбі в інших країнах. Вірогідність банкрутства прямо пропорційно залежить від кількості працівників та отриманих авансів, тобто від величини потенційних зобов'язань підприємства, і обернено пропорційно – від підконтрольності політику та загальних обсягів продажу, тобто від доступного обсягу ресурсів і наявності політичного лоббі.

Список використаних джерел

1.Ricardo J. Caballero, Takeo Hoshi, and Anil K Kashyap (2008). Zombie Lending and Depressed Restructuring in Japan.-American Economic Review 2008, 98:5, 1943–1977.

2. Офіційний сайт АРІФРУ. URL: http://smida.gov.ua

УДК 338.48

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Коханевич Т. П.
викладач кафедри економіки та управління бізнесом
tetyana.kokhanevych@rshu.edu.ua
Якубовська Н. В.
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та управління бізнесом
storinka2017@gmail.com
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна

Основною метою діяльності будь-якого ринково орієнтованого підприємства в ринкових умовах насамперед є отримання прибутку, котрий формує власні фінансові ресурси підприємства, що використовуються для виконання фінансових зобов'язань перед банками, страховими організаціями, постачальниками матеріально-технічних ресурсів, здійснення витрат по розширенню, реконструкції та модернізації виробництва, оплати праці та матеріального стимулювання працівників підприємства тощо.

Діяльність підприємства пов'язана з формуванням та використанням фінансових ресурсів та супроводжується чисельними ризиками, котрі створюють реальні загрози щодо досягнення підприємством цільових результатів цієї діяльності та досягнення необхідного рівня фінансової безпеки. Пандемія коронавірусу COVID-19 – це найбільше випробування, з яким зіткнувся світ із часів Другої світової війни. В умовах пандемії наростає макроекономічна нестабільність.

Особливо ця теза актуальна для організацій туристичної індустрії, багато підприємств якої за період пандемії стали банкрутами. З 2017 по 2020 рр. найменшою кількість туроператорів була у 2020 році (452), зменшення у порівнянні з 2019 роком склало 16%. Ідентично зменшилась у 2020 році у порівнянні з 2019 кількість турагентів (майже на 13%), проте у порівнянні з 2017 роком їх кількість у цьому році була більша майже на 22% [1].

В Україні сьогодні спостерігається значне відставання у темпах впровадження заходів на підтримку туристичного сектору, що ставить під серйозну загрозу конкурентоздатність галузі. Частка туризму в економіці України є темою поглиблених дискусій і складає, згідно з офіційною статистикою, близько 3–4% ВВП, що значно нижче міжнародного середнього показника (який дорівнює 10%). Відтак туризм практично не береться до уваги при формуванні економічної політики на національному рівні. Однак останні дані від міжнародних структур (Всесвітньої туристичної організації ООН, ЮНВТО) підтверджують власні розрахунки внутрішніх експертів, які визначили цю частку на рівні близько 9% ВВП України. Це дає підстави вважати цей показник набагато важливішим для української економіки, аніж раніше.

Наслідки пандемії COVID-19 на туристичну діяльність України є менш негативні у порівнянні із більшістю країн світу, оскільки тут частка внутрішнього та виїзного туризму значно перевищує показники вхідного потоку [1]. Проте одночасно український туризм не отримав швидкого системного реагування з боку уряду у вигляді впровадження можливих заходів на підтримку туристичної галузі, якщо порівнювати із середнім реагуванням і типами заходів, запроваджених урядами сусідніх країн і країн-членів ЄС. Це ще більше ускладнює положення малого та середнього бізнесу, який працює у сфері гостинності, туризму та відпочинку [2].

Діяльність будь-якого туристичного підприємства супроводжується значною кількістю ризиків, що мають місце протягом усього процесу продукування туристичних

послуг. Саме тому для збереження досягнутого та планомірного розвитку туристичного бізнесу потрібно своєчасно розпізнавати та реагувати на їх прояв. Відповідно питання ідентифікації та оцінювання рівня фінансових ризиків є одним з провідних в системі проблем ефективності в управлінні туристичним підприємством.

Ризик у туристичній діяльності зазвичай розглядається як негативне явище через призму того, що він підвищує ймовірність отримання підприємством збитків або втрат, якщо прийняте управлінське рішення не реалізується, а також якщо при його прийнятті були допущені прорахунки чи помилки [3]. Ряд дослідників відмічають і позитивну сторону ризику. Зокрема, у [4] відзначається, що «туристичні ризики поширюються не тільки на індустрію туризму, але й на суміжні галузі, а також на об'єкти інфраструктури і самих туристів, і, маючи мультиплікативний ефект, можуть досить істотно впливати на рівень туристичної активності». Проте одночасно підкреслюється, що «ризик несе не тільки ймовірність втрат, але і можливість отримання вигід від прийняття відповідних мір, у чому проявляється стимулюючий фактор ризику».

Успішне функціонування туристичного підприємства в умовах високого ступеня невизначеності, макроекономічної нестабільності, посиленої конкуренції потребує вчасного ідентифікування ризиків, оцінювання ступеня їх впливу на діяльність підприємства та ефективного управління ними.

Список використаних джерел

1. Сайт Державної служби статистики України. URL:http://www. http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 02.09.2021).

2. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні (Оновлення до документу «дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні»). URL: https://ntoukraine.org (дата звернення: 02.09.2021).

3. Школа І. М., Ореховська Т. М., Корольчук О. П. Розвиток туристичного бізнесу регіону: навч. посіб. Чернівці : Книги–ХХІ, 2007. 292 с.

4. Богдан Н. М., Сухорукова О. П. Дослідження ризиків у туризмі. *Економіка торгівлі та послуг.* 2016. С. 206-211.

УДК 338.5

СУЧАСНА ПАРАДИГМА ОРГАНІЗАЦІЇ АУТСОРСИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Крупа О.В.
кандидат економічних наук,
магістрант кафедри міжнародних економічних відносин
krupa.oleksandr@gmail.com
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

За умов глобалізації економічних процесів і формування міжгосподарських відносин сучасна система управління підприємством потребує постійного удосконалення та розвитку. Як наслідок виникає потреба у використанні нових методів організації бізнесу, застосуванні інноваційних видів діяльності та оптимізації процесу виробництва. Актуальність переходу до сучасної парадигми управління зумовлена також динамічністю змін у зовнішньому середовищі, що характерні для країн з ринковою економікою. Тому функціональна структура управління витісняється більш сучасним та пристосованим до змін процесним підходом, завданням якого є зниження вартості кінцевого продукту за рахунок оптимізації процесів

виробництва на кожній стадії життєвого циклу товару.

Особливе місце в процесі адаптації підприємств до нестабільності зовнішніх умов займають сучасні технології менеджменту, зокрема, пов'язані з широкомасштабним використанням аутсорсингу.

В сучасних умовах господарювання використання аутсорсингу дозволяє побудувати ефективну модель управління господарською діяльністю підприємства, оскільки забезпечує передачу непрофільних функцій зовнішнім фірмам і тим самим оптимізує витрати підприємства та дозволяє зосередитися на ключових компетенція. Це сприяє раціональному розподілу ресурсів підприємства на ті види бізнесу, що є конкурентоздатними і у яких у підприємства є певні переваги (технологія, ноу-хау, спеціальне устаткування, підготовлені кадри). Тобто, лідерство в конкурентній боротьбі залежить від ключових компетенцій, які має підприємство, а також його можливості адаптації до динамічних умов ринку та його інтеграції з ринками сусідніх країн.

Оптимізація бізнес-процесів дозволить: скоротити тривалість та кількість помилок у кожному з бізнес-процесів; сформувати у працівників компанії та керівників чіткого розуміння того, як, коли, хто, та що повинен робити для досягнення поставлених цілей; надати можливість підготовки до успішного, продуманого та ефективного впровадження інформаційних технологій; покращити взаємодію між працівниками та підрозділами компанії; підвищити інвестиційну привабливість підприємства [1, с. 55].

Аутсорсинг непрофільних бізнес-процесів передбачає передачу сторонній спеціалізованій організації окремих бізнес-процесів, які не є для підприємства основними. Так, за допомогою аутсорсингу можуть бути передані для виконання такі функції, як керування персоналом, бухгалтерський облік, юридичний відділ, маркетинг, реклама, логістика, технічне обслуговування устаткування, ремонтно-механічні підрозділи, проектні роботи, транспортне обслуговування, організація харчування, прибирання і охорона приміщень. Основною перевагою застосування аутсорсингу бізнес-процесів великими підприємствами є те, що він дозволяє заощаджувати на постійних витратах підприємства, забезпечуючи меншу вартість виконання обраних допоміжних процесів за рахунок спеціалізації виконавця, особливо в умовах, коли витрати, пов'язані з їхньою ре¬алізацією, є переважно постійними за характером й значними за величиною.

На нашу думку, застосування аутсорсингу на підприємствах можливе за наявності таких проблем:

– великі виробничі витрати;

– неможливість забезпечити необхідної якості продукції;

– дефіцит устаткування для роботи над ресурсомісткими операціями;

– відсутність висококваліфікованого персоналу;

– громіздкий апарат управління (наявність бухгалтерського, комерційного, маркетингового відділів).

Недоцільністю використання аутсорсингу можуть бути наступні причини:

– відсутність надійних аутсорсерів;

– потенційна монополія з боку можливого постачальника;

– зниження оперативності послуг нижче необхідного рівня, коли час є вирішальним фактором, а постачальник не спроможний задовольнити терміни;

– збільшення витрат пов’язаних з тим, що собівартість виготовлення власними силами менша, ніж ціна пропозиції на ринку [2].

Таким чином, з метою формування ефективної системи управління господарською діяльність підприємства необхідно використовувати сучасні форми довгострокової співпраці із партнерами. Перехід до аутсорсингових моделей організації діяльності, перш за все, пов’язаний з тим, що динамічне і невизначене ринкове середовище висуває нові задачі, вирішення яких потребує ринкової реконструкції усіх структурних елементів і підсистем підприємства.

Список використаних джерел

1. Гавриленко Т.В., Павленко Л.К. Бізнес-процеси підприємства: сутність, класифікація та оптимізація. *Вісник КНУТД*. 2008. № 18. С. 49-56

2. Гудзь Ю. Ф. Аутстафінг та аутсорсинг як інструменти підвищення ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/78454.doc.htm

УДК 331.522.4

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Курепін В.М.
старший викладач кафедри
методики професійного навчання
kypinc@ukr.net
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Ефективність роботи підприємства залежить від ефективної роботи кадрового потенціалу. Власники підприємств усвідомлюючи важливість кадрового забезпечення, створюють інфраструктуру підготовки кадрів, яка була б спроможна задовольнити потреби підприємства, сформувати і розвинути конкурентоспроможний кадровий потенціал для вирішення завдань, які виникають перед підприємством. Формування кадрового потенціалу, це створення реального потенціалу живої праці, знань і навиків, що охоплює безпосередньо все підприємство, трудовий колектив і кожного індивіда [1, с 96]. Використання кадрового потенціалу є реалізацією трудових і кваліфікаційних здібностей і навиків працівника, трудового колективу, полягає в виявленні і реалізації здібностей кожного працівника підприємства, характеру його творчості, підвищенні професійно - кваліфікаційного рівня і внеску кожного працівника в кінцевий результат.

Погіршення професійно-кваліфікаційного рівня працівників, їхнього морального, мотиваційного й творчого потенціалів обумовлюються падінням обсягів виробництва, кризою неплатежів, затримками у виплаті заробітної плати. Це ускладнює відтворення кадрового потенціалу підприємства, негативно впливає на структуру зайнятості та якість робочої сили [2, с 103]. В умовах сучасних економічних процесів та викликів підприємства майже повністю втрачають контроль за станом розвитку свого кадрового потенціалу та процесами його формування й використання. В свою чергу це заважає проведенню реструктуризації виробництва, впровадженню новітніх технологій та випуску конкурентоспроможної продукції.

Поступова інтеграція до світового співтовариства та загальна подальша тенденція до зближення соціально-економічних систем різних країн дають змогу розвинути кадровий потенціал вітчизняних підприємств, поліпшити конкурентоспроможні кадрові позиції на вітчизняному і світовому ринках.

Головна мета формування кадрового потенціалу підприємства полягає у забезпеченні підприємства необхідними трудовими ресурсами, здатними вирішити завдання та досягти підприємством поточних і стратегічних цілей [3, с 34]. З одного боку сутність кадрового потенціалу, це якісна і кількісна характеристика постійних кваліфікованих працівників підприємства, з іншого – це тимчасові вільні або резервні трудові місця, які потенційно можуть бути зайняті фахівцями в результаті їх розвитку і професійного навчання.

В процесі управління кадрами керівники та фахівці повинні оперувати основними положеннями й нормами, правилами, які відносяться до нормативно-правових актів

підприємства. Це передбачає реалізацію стратегічних аспектів управління підприємством, до яких відносять:

- розробка й здійснення кадрової політики, в межах якої принципи управління персоналом відображають об'єктивні тенденції [4, с 20];

- соціальні й економічні закони - враховують увесь арсенал наукового знання, який і визначає можливості ефективного регулювання та координацію людської діяльності (наукові рекомендації суспільної психології, теорії менеджменту й організації) [5, с 731].

Розвиток кадрового потенціалу підприємства визначає принципи системи управління персоналом, до них відносять:

а) загальні, базисні, принципи - системність, рівні можливості, повага до людини, командна єдність, правовий та соціальний захист:

- системність базується на сприйнятті кадрового потенціалу як цілісної, взаємозалежної динамічної системи, яка охоплює всі категорії працівників, спрямована на формування й ефективне використання людського потенціалу підприємства [8];

- рівні можливості використовують принцип при підборі та розстановці кадрів;

- повага до людини визначає спосіб мислення керівництва, при якому потреби та інтереси працюючих на підприємстві є першочерговими серед пріоритетів організації, весь персонал має рівні умови, присутня колективна відповідальність за результати спільної діяльності, одночасно співробітники зберігають свою самостійність і самобутність;

- правова та соціальна захищеність полягає у чіткому дотриманні законів, правових актів, норм адміністративного, цивільного, трудового та господарського права [5, с 156].

б) оптимізаційні принципи – орієнтація на професійне ядро кадрового потенціалу, сукупність здібностей працівників, як складової професійного ядра кадрового потенціалу відіграють вирішальну роль у діяльності підприємства.

Високий інтелектуальний рівень підприємства в будь-якій сфері приваблює висококваліфікований персонал, що надає можливість для створення унікального поєднання професійних здібностей, що в свою чергу безпосередньо забезпечує кадровий потенціал підприємства з високою конкурентоздатністю. Конкурентоспроможні позиції у діловому економічному світі залежать від розвитку кадрового потенціалу підприємства, працівники якого повинні постійно підвищувати професійно-кваліфікаційний рівень за рахунок оновлення знань, умінь, навичок. Важливими резервами підвищення ефективності формування і використання кадрового потенціалу підприємства є скорочення втрат робочого часу та забезпечення його раціонального використання, удосконалення режимів праці і відпочинку; зростання продуктивності праці та підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб підприємства; поліпшення системи перепідготовки кадрів. Відповідно до виявлених резервів формуються напрями розвитку кадрового потенціалу підприємства у складі відповідної стратегії.

Отже, нові умови господарювання висувають нові вимоги до формування й використання кадрового потенціалу на підприємствах. Сам по собі накопичений кадровий потенціал не є остаточним вирішенням всіх проблем, які виникають у процесі господарювання. Щоб мати висококваліфікованих кадрових фахівців, складових ядра промислового підприємства, необхідно створити для них стимул до ефективної роботи та систему управління кадровим потенціалом.

Список використаних джерел

1. Курепін В. М. Кадрова безпека як складова частина економічної безпеки підприємств аграрного профілю // Modern Economics. 2020. № 24. С. 94-99. URL:http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8276.

2. Мельник І. О., Разговорова А. А. Застосування соціально-психологічних методів управління колективом / І. О. Мельник, А. А. Разговорова // Modern Economics. - 2019. - Вип. 18. - С. 99-105.

3. Адміністративний менеджмент [Електронний ресурс] : опорний конспект лекцій для

здобувачів вищої освіти освітнього ступеня "Бакалавр" спеціальності 073 "Менеджмент" денної та заочної форм навчання / уклад. В. В. Клочан, Н. Є. Зінгаєва. - Миколаїв : МНАУ, 2020. - 56 с. URL:http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7566.

4. Мельник І. О. Теоретичні засади дослідження змісту конкурентоспроможності підприємства / І. О. Мельник, А. В. Котов // Теоретичні та практичні аспекти розвитку підприємництва в Україні : монографія / під ред. О. О. Непочатенко. – Умань : Видавець «Сочінський М.М.», 2017. – С. 16-21. URL:http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/3931.

5. Курепін В.М. Управління розвитком кадрового потенціалу підприємств аграрного профілю // Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 12 березня 2021 року : збірник наукових праць [Електронний ресурс]. – Вінниця: ВНТУ, 2021., -С. 730-733. URL:http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8907

6. Прогонюк Л. Ю. Проблеми правового регулювання інституту трудового договору: визначення нових тенденцій / Л. Ю, Прогонюк // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Юридичні науки». – 2020. – Т. 31 (70). - № 2.- С. 154-158. URL:http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7692.

УДК 339.13

MARKETING COMMUNICATIONS AS A FACTOR OF EFFECTIVE ENTERPRISE DEVELOPMENT

Kuskova S.,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of Management, Business and Administration
lana.svetlana.kuskova@ukr.net
State Biotechnological University
Kharkiv, Ukraine

In the current economic conditions, marketing communications is one of the main factors in the effective development of the enterprise, which are aimed at maximizing customer satisfaction in goods and services. However, the current practice of enterprises shows that marketing communications are usually perceived solely as an ancillary activity, which is identified only with the promotion of the product on the market, and not in combination with other elements of marketing. Accordingly, this situation leads to a decrease in the perception of marketing communications, complicating their integration into the enterprise management system and, as a consequence, to inefficient activities.

The study of marketing communications in the field of information processing and transmission is due to the development of new technologies that contribute to changes in economic, social, and other spheres of public life. The information sphere has been and remains particularly sensitive to external influences, as the necessary stable filters remain undeveloped: mechanisms for selecting the desired product of consumption or protection from it [2]. Modern conditions for the functioning of the economy around the world are marked by the escalation of contradictions between the need to expand free and quality exchange, storage of information, and the need to comply with certain regulated organizational and technical constraints. The underdevelopment of the digital economy can lead to negative consequences for the interests of consumers and ensure the functioning of enterprises. This problem significantly worsens the maintenance of the necessary balance of interests of enterprises, society, and the country in the information sphere [4-5].

Imperfect development of the digital economy slows down the formation of competitive enterprises. After all, successes or failures in this area largely determine the overall efficiency of the enterprise. Nowadays, full of technological innovations and processes of globalization, the issue of

digital marketing is especially relevant. The future of marketing communications in digital marketing.

Digital marketing is a type of marketing activity that involves the use of various forms of digital channels to interact with consumers and other counterparties in the markets [3]. Digital marketing is the use of all possible forms of digital channels to promote products [1, 4]. The main advantages of digital marketing in modern conditions are the absence of territorial restrictions in the implementation of marketing ideas, active involvement of consumers in interaction with the brand, easy access to resources, deep penetration of the Internet and mobile communication provides active involvement of target audience real-time events.

Digital marketing is the present that every business faces. It opens up significant dynamic opportunities for enterprises that can be implemented in various areas of their activities and ensure effective operation.

References

1. Zaika. S., Kuskova S., Zaika. O. Essential characteristics of internet marketing // «Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021) / Financial And Economic Scientific Union, 2021. - P. 33-36.

2. Zaika. S., Kuskova S., Zaika. O. Features of marketing communications on the Internet // Modern transformations in economics and management: V International scientific-practical conference (March 26-27, 2021. Klaipeda, Lithuania). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. - P. 98-102.

3. Zaika. S., Kuskova S., Zaika. O. Trends of marketing development in the condition of digital economy // Economy digitalization in a pandemic conditions: processes, strategies, technologies: International scientific conference (January 22-23, 2021. Kielce, Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. – P. 150-154. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-028-5-31.

4. Войнаренко С.М. Ключові фактори успіху в комунікаційній політиці підприємств // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький, 2007. – № 6, Т. 1. – С. 231–233.

5. Міронова Ю.В., Кагляк О.О., Пітик О.В. Науково-теоретичні основи дослідження маркетингових комунікаційних процесів на підприємстві // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2016. - № 1. - С. 207-214.

УДК: 339.9

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Литвин О.Є.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри цифрової та міжнародної економіки
kafedra_mm@ukr.net
Університет банківської справи
м. Львів, Україна

Основу формування глобальної економіки становлять сучасні технології в сфері комунікацій та транспорту, які використовуються і державами-лідерами, і країнами, що розвиваються, а в результаті поступово змінюється схема розміщення продуктивних сил. Одним із важливих параметрів, що на світовому рівні відображає якість та рівень розвитку транспортної інфраструктури [1], є Індекс глобальної конкурентоспроможності, контрольним показником якого є «Інфраструктура». Так, протягом 2014-2018 рр. за цим показником в цілому Україна трохи втратила власні позиції, опустившись в рейтингу з 68 у 2014 р. до 78 у 2018 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Позиції України в Глобальному рейтингу конкурентоспроможності за показником «Інфраструктура»

Індекс глобальної конкурентоспроможності *(позиції України за основними складовими)*	Роки			
	2014-2015 (144 країни)	2015-2016 (140 країн)	2016-2017 (138 країн)	2017-2018 (137 країн)
Інфраструктура в цілому	68	69	75	78
Транспортна інфраструктура, в т.ч.	88	91	91	87
- якість усієї інфраструктури	75	82	88	88
- якість доріг	139	132	134	130
- якість залізничної інфраструктури	25	28	34	37
- якість портової інфраструктури	107	108	96	93
- якість інфраструктури повітряного транспорту	99	97	103	92
Електрика і телефонна інфраструктура	51	54	62	68
- якість постачання електроенергії	69	75	86	85
- кількість абонентів мобільного зв'язку / 100	33	32	26	37
- кількість абонентів фіксованого зв'язку / 100	45	44	47	51

Джерело: [2, 3]

За показником «Транспортна інфраструктура» Україна, також, впродовж зазначеного періоду демонструє нестабільне положення. Протягом 2015-2017 рр. країна опустилась у рейтингу на 3 позиції у, проте 2018 р. – піднялась на 4 позиції. Найбільш позитивно на рівень конкурентоспроможності країни за показником «Транспортна інфраструктура» вплинуло зростання рейтингу за такими складовими, як «якість доріг» (збільшення показника склало 9 позицій), «якість портової інфраструктури» (збільшення показника склало 14 позицій) та «якість інфраструктури повітряного транспорту» (збільшення показника склало 7 позицій). Незважаючи на таку позитивну динаміку, на жаль, за показником «якість залізничної інфраструктури» Україна у 2018 р. в порівнянні з 2015 р. різко опустилась в глобальному рейтингу відразу на 12 позицій. Відзначимо, що раніше країна за рівнем цього показника входила до 30 найкращих країн світу.

Окрім того, за результатами оцінювання експертами якості розвитку транспортної інфраструктури, які здійснено в рамках проведення Всесвітнього економічного форуму 2018-2019 рр. Україна зайняла 57 місце в глобальному рейтингу за показником розвитку інфраструктури 2019 р. і 59 місце зі 141 країн безпосередньо за параметром «Транспортна інфраструктура» [4]. Динаміка розвитку транспортної інфраструктури України у розрізі транспортних категорій за рейтинговими позиціями представлена в табл. 2.

Таблиця 2

Місце України за рівнем розвитку транспортної інфраструктури у глобальному рейтингу конкурентоспроможності протягом 2018-2019 рр.

Транспортні категорії	Місце у рейтингу	
	Роки	
	2018	2019
За параметром дорожньої зв'язності територій	51	59
За якістю дорожньої інфраструктури	123	114
За щільністю залізничної мережі	23	25
За якістю залізничних послуг	37	34
За аеропортним сполученням	53	53
За ефективністю повітряного транспорту	94	101
За індексом морських перевезень	43	57
За ефективністю морського портового сполучення	77	78

Джерело: [3]

Дані табл. 2 свідчать, що позитивна динаміка спостерігається лише за показником транспортної інфраструктури України «якість доріг». Інші види транспорту втратили свої позиції у порівнянні з попереднім періодом. Загалом, рівень розвитку транспортної інфраструктури України залишився 2019 р. на рівні показника 2018 р.

Безумовно, що на зниження рейтингу країни за рівнем розвитку транспортної інфраструктури вплинули ряд негативних факторів, які охопили весь світ. Проте, і попри це падіння позицій країни за рівнем якості транспортної інфраструктури зумовлено тими негативними явищами, що мають місце в транспортному комплексі. В першу чергу, погіршення якості транспортної інфраструктури викликано поглибленням процесів стагнації в транспортному комплексі підприємств [5], про що свідчить свідчить динаміка експортно-імпортної діяльності з надання послуг транспорту України, яка невпинно погіршується. Так, якщо 2015 р. загальне співвідношення між експортом та імпортом послуг у грошовому вимірі складало 4,56, то вже 2019 р. воно збільшилося до 5,84.

Також, Україна має суттєвий потенціал для прискорення інтеграції до європейського ринку послуг пасажирського річкового флоту. Так, 2019 р. обсяг наданих країнам ЄС (виключно круїзного виконання для пасажирів Німеччини) послуг цього виду транспорту у 2,7 разів перевищив послуги морського пасажирського транспорту (надано пасажирам 49 країн) і склав 10,7 млн дол. США. Круїзні перевезення по Дунаю з відвіданням української частини дельти здійснює Українське дунайське пароплавство (УДП) чотирма теплоходами австрійського виробництва: «Україна», «Молдова» пасажиромісткістю по 150 та «Волга» і «Дніпро» пасажиромісткістю по 140 осіб [6].

Отже, аналіз функціонування транспортної системи України, свідчить, що вона значно відстає від середнього рівня розвитку транспортної інфраструктури та все ще не відповідає стандартам і вимогам світового рівня.

Список використаних джерел

1. Литвин О. Україна в системі міжнародних економічних відносин в умовах інституціоналізації та глобальної конвергенції // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ: Київський університет. – Вип. 1(49). – 2019. – С. 36-40.

2. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018. Економічний дискусійний клуб: веб-сайт. URL: http://edclub. com. ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu- za- indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2.

3.The Global Competitiveness Report 2019. Geneva, Switzerland. 648 p.

4. Додаток XXXII до глави 7 «Транспорт» розділу V «Економічне і галузеве співробітництво». Євроінтеграційний портал: веб-сайт. URL: https://eu-ua.org/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu/dodatky-rozdil-v/transport.

5. Дмитрієва (Стогул) О.І. Впровадження системи управління якістю обслуговування пасажирів на автобусних станціях. Економіка транспортного комплексу. 2018. Вип. 18. С. 110-120.

6. Перспективні шляхи та механізми інтеграції ринку транспортних послуг України до країн ЄС. Аналітична записка. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/perspektivni-shlyakhi-ta-mekhanizmi -integracii-rinku-transportnikh-poslug.

УДК 339.3

СПОЖИВАЧ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Лой А. В.
аспірант кафедри економіки та фінансів підприємства
a.loi@knute.edu.ua
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Торгівля – це специфічна галузь підприємницької діяльності, основною метою якої є задоволення потреб населення в товарах. Саме споживач визначає умови діяльності підприємств торгівлі, оскільки саме він вирішує який товар купувати, де і за якими цінами. А відповідність наявного асортименту товарів до попиту споживачів є важливою умовою розвитку торговельних підприємств. При цьому, підприємствам необхідно постійно шукати шляхи вдосконалення умов продажу товарів, асортимент, якість обслуговування задля підтримки високого попиту на товар та забезпечення зростання продажів.

«Покупець – головна фігура на ринку. Саме покупець приймає рішення про напрями реалізації своєї купівельної спроможності. Продавець працює у сфері торгівлі обслуговуючи інтереси покупця. Тільки реальне забезпечення верховенства покупця у сфері внутрішньої торгівлі забезпечує формування ефективної моделі торговельної діяльності» [1. с. 41].

Отже, можливості подальшого розвитку торгівлі залежать від рівня платоспроможності населення, який, у свою чергу, залежить від зростання заробітної плати як основної складової сукупних доходів населення.

Так, за останні 10 років спостерігалась постійна динаміка зростання доходів та витрат населення, що сприяло розвитку товарообороту (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка сукупних ресурсів та витрат домогосподарств, заробітної плати та роздрібного товарообороту в Україні у 2010-2020 роках

Рік	Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	Середньомісячна заробітна плата, грн.	Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	Роздрібний товарооборот, млрд. грн.
2010	3481,0	3073,3	2250,0	541,5
2011	3853,9	3458,0	2648,0	685,7
2012	4144,5	3592,1	3041,0	812,1
2013	4470,5	3820,3	3282,0	888,8
2014	4563,3	4048,9	3480,0	901,9
2015	5231,7	4952,0	4195,0	1031,7
2016	6238,8	5720,4	5183,0	1175,3
2017	8165,2	7139,4	7104,0	815,3
2018	9904,1	8308,6	8865,0	930,6
2019	12118,5	9670,2	10497,0	1094,0
2020	12432,3	9523,6	11591,0	868,3

Джерело: [2]

Проте, у 2020 році, не зважаючи на зростання доходів, середній розмір витрат населення зменшився і роздрібний товарооборот підприємств також зменшився, що пов'язано зі світовою кризою, спричиненою пандемією. Саме рівень купівельної спроможності споживача є тим показником, що характеризує його важливість для розвитку підприємства торгівлі. Оскільки даний показник є узагальнюючою характеристикою можливостей споживача, а також відображає загальний стан розвитку економіки країни.

Власова та ін. [3] зазначають, що платоспроможний попит залежить від загальної ситуації в економіці – обсягу валового продукту, національного доходу та темпів їх зростання, рівня платіжної дисципліни суб'єктів господарювання, стадії макроекономічного циклу, рівня інфляційних очікувань, стадії ринкових реформ та розбудови економіки, інвестиційного клімату, соціально-політичної стабільності тощо [3, с. 47]

Рівень грошових доходів населення є одним із найважливіших факторів розвитку галузі торгівлі в результаті безпосереднього взаємозв'язку між динамікою грошових доходів і витрат населення та динамікою роздрібного товарообороту. Оскільки, зростання реальних грошових доходів населення обумовлює збільшення витрат на покупку товарів і послуг та забезпечує стабільні темпи приросту роздрібного товарообороту [4, с. 44].

На нашу думку, найкраще залежність між товарооборотом та платоспроможність в динаміці можна відобразити через порівняння показників індексу реальної заробітної плати, який характеризує зміну купівельної спроможності номінальної заробітної плати та індексу фізичного обсягу роздрібного товарообороту, що характеризує зміни обсягів товарообороту за рахунок зміни цін і зміни кількості проданих товарів (рис. 1).

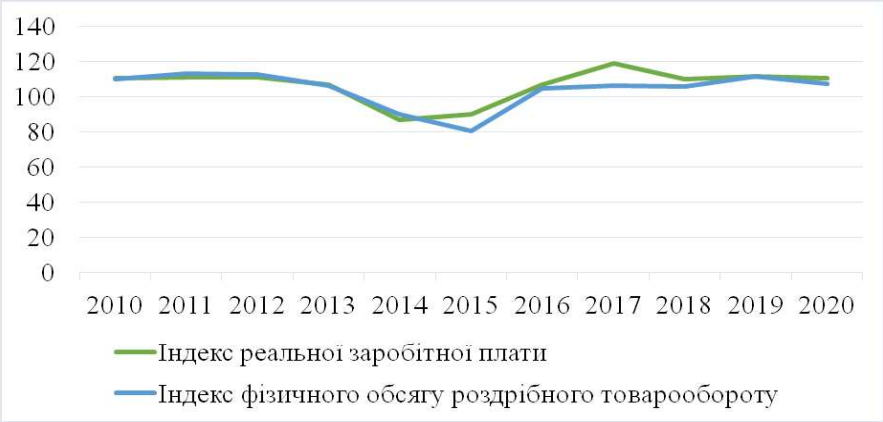

Рис. 1. Динаміка індексу реальної заробітної плати та індексу фізичного обсягу роздрібного товарообороту у 2010-2020 роках

Джерело: [2]

Як бачимо, динаміка даних показників дуже подібна, а в деякі періоди вона майже ідентична, що свідчить про високу залежність, підтвердженням цього є значення коефіцієнта кореляції, який для даних показників за досліджуваний період становить 0,87.

Платоспроможність населення – це одна з характеристик споживача, яку можна виміряти кількісно, проте існують і інші характеристики споживача, які також здійснюють вплив на діяльність підприємств торгівлі. Важливий вплив має диференціація населення за доходами, яка є досить високою в Україні, оскільки залежно від того, в якому регіоні знаходиться підприємство та населення з якими доходами в ньому переважає, підприємство має обирати такий напрямок діяльності, асортиментну та цінову політику, які найповніше забезпечать задоволення потреб наявного населення, наявність стабільно високого попиту та максимізацію продажів підприємства. Також, варто враховувати і такі фактори як кількість, склад, соціальну структуру та міграцію населення.

Окремого дослідження потребують фактори, які впливають на вибір споживача та не залежать від діяльності підприємства, проте мають ним враховуватись при визначенні асортиментної політики та напрямків розвитку, зокрема, культурні цінності, звички, традиції,

норми споживання, модні тенденції тощо.

Загалом, споживач слугує основним орієнтиром діяльності підприємства торгівлі, визначає основні напрямки діяльності та є рушійною силою і стимулом для розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Внутрішня торгівля України : монографія / А.А. Мазаракі, В.Д. Лагутін, А.Г. Герасименко та ін. Київ : КНТЕУ, 2016. 864 с.

2. Державна служба статистики України – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

3. Власова Н. О., Колчкова О. В. Роздрібні торговельні мережі: регіональні фактори розвитку : монографія. Харків : ХДУХТ, 2012. 255 с.

4. Власова Н. О., Чорна М. В., Бєляєва М. В. Економічний механізм регулювання підприємницької діяльності в роздрібній торгівлі : монографія. Харків : ХДУХТ, 2013. 157 с.

УДК: 330.322

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Маковоз О.С.
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри менеджменту та оподаткування
Oksana.Makovoz@khpi.edu.ua,
Обуховський О. В.
слухач магістратури
oleksandr.obukhovskyi@emmb.khpi.edu.ua
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна

Наслідки пандемії в світовій економіці стримують досягнення орієнтирів сталого розвитку, сьогодні гальмуються прогресивні процеси в інституційних сферах підприємницької діяльності. В цих умовах інвестиції стають важливим інструментом стабілізації та інтенсифікації якісних та кількісних перетворень на підприємствах.

Вивчення проблеми інвестування в економіку завжди було в центрі уваги економічного мислення. Це пов’язано з тим, що інвестиції впливають на найглибші основи економічної діяльності та визначають процес економічного зростання в цілому. Тому сьогодні дослідження ефективного управління інвестиційною діяльністю в компанії є актуальним.

Оскільки реалізація інвестицій визначається як інвестиційна діяльність, під час якої взаємодіють суб’єкти і об’єкти інвестування, то розгляду вимагає поняття «інвестиційна діяльність». Під інвестиційною діяльністю розуміють сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [1].

На наш погляд, це визначення частково розкриває зміст досліджуваної категорії, оскільки вона не відображає досягнення певного результату. Тому доцільне визначати термін «інвестиційна діяльність» як цілеспрямований комплекс організаційно-економічних заходів фізичних та юридичних осіб та їх об’єднань щодо інвестування та реалізації, інвестування в ризикованих умовах з метою досягнення позитивного результату у господарській діяльності підприємства (економічні, інноваційні, соціальні, екологічні наслідки тощо).

І. Должанський [2] вважає систему управління інвестиціями компанії такою набір практичних заходів та заходів, методів і прийомів, пов'язаних з ефективністю регулювання руху капіталу, вкладеного в інвестиційні статті, для одержання прибутку (доходу) або для

досягнення іншого корисного ефекту.

Цілком розділяємо думку Феєр О.В., що досягнення мети інвестиційної діяльності можливо забезпечити реалізацією основних функцій управління інвестиційної діяльності. Планування як функція управління передбачає здійснення такого виду управлінської діяльності, який був би спрямований на визначення перспектив та майбутнього стану діяльності підприємства за допомогою реалізації інвестицій. Організування як функція менеджменту та вид управлінської діяльності передбачає процес створення структури управління інвестиційною діяльністю у загальній структурі управління. Мотивування передбачає спонукання усіх працівників до ефективної діяльності з метою досягнення цілей організації. Контролювання передбачає діяльність, спрямовану на забезпечення процесу, за допомогою визначення ефективності управлінських рішень, а також здійснення необхідних коректив у процесі виконання [3].

Функція управління інвестиціями – це тісний зв'язок із загальною системою управління в компанії, оскільки управлінські рішення, пов'язані з інвестиціями безпосередньо або опосередковано пов'язані з іншою діяльністю (операційна (виробнича), продаж, фінансові тощо) [4].

Оскільки управління інвестиційною діяльністю є елементом загальної системи управління вона повинна бути узгоджена з іншими підсистемами загальної системи управління. У процесі управління інвестиціями також можуть використовуватися різні підходи до управління: функціональний, процесний, вартісний, структурний, проєктний тощо. Вітчизняні підприємства зазвичай використовують функціональний підхід підприємство вважається механізмом, який виконує певний перелік функцій, які між ними розподілені окремих підрозділів та працівників. Процесний підхід може бути використаний для створення системи управління інвестиційна діяльність як частина загальної системи управління компанією, від залучені інвестиції гарантують досягнення запланованого ефекту, що можна інтерпретувати як процес.

У ході дослідження дійшли висновків, що завдяки обґрунтованому управлінню інвестиціями підприємства отримують превентивний захист від кризових явищ та поштовх для сталого розвитку. Вважаємо за доцільне здійснення постійного моніторингу кращих практик та вдосконалення процесів управління інвестиціями шляхом впровадження ефективних інструментів. На нашу думку саме досконала система управління інвестиціями виступає фундаментом для покращення всього спектру показників підприємницької діяльності як окремого підприємства, так і національної економіки загалом.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII від 18.09.1991 р. *Верховна Рада України.* http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12 (дата звернення 19.09.2021)

2. Должанський І. З., Загорна Т. О., Удалих О. О. та ін. Управління потенціалом підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 362 с.

3. Феєр О.В. Управління інвестиційною діяльністю підприємств у ринкових умовах. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2016. № 851. С. 140-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2016_851_20 (дата звернення 19.09.2021)

4. Великая, Е. Г. Стратегическое развитие предприятия. *Аудит и финансовый анализ.* 2008. № 1. С. 387 – 393.

УДК: 316.334.23:334.722

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Маліновська О.Я.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
malinovska_o@ukr.net
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна
Вовк В.В.
студентка
vika20062001@gmail.com
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Забезпечення державою добробуту у соціальній сфері значною мірою залежить від діяльності соціального підприємництва. Основною ціллю створення соціального підприємництва є формування сприятливого клімату для діяльності соціальних підприємств та стейкхолдерів.

Під соціальним підприємством слід розуміти вид бізнесу, головною метою якого є не отримання фінансової вигоди, а вирішення соціальних проблем в суспільстві (допомога соціально вразливим верствам населення, боротьба з бідністю, захист прав людини та інше) за рахунок відрахування прибутку цілком або його частини на соціальні цілі.

Сам термін «соціальне підприємництво» виник в Англії у XX ст. як бізнес, який має на меті вирішення соціальних проблем населення. В Україні соціальне підприємництво виникло в 2009 році об'єднує в собі соціальну спрямованість та підприємницький підхід і знаходиться на межі з підприємництвом та благодійністю.

Соціальне підприємництво в процесі свого розвитку може охоплювати різні підприємства, а саме:

- підприємства, для яких причиною діяльності є суспільна мета;
- підприємства, прибуток яких ре інвестується для досягнення певного соціального завдання;
- підприємства з соціальною місією.

В зв'язку з тим, що в українському законодавстві немає чіткого визначення соціального підприємництва, то підприємства такого типу працюють згідно з законодавством, яким керується традиційний бізнес.

Варто також окреслити основні передумови виникнення та розвитку соціального підприємництва в Україні, а саме:

- відсутність закону, який би регулював діяльність соціального підприємства, що дає змогу пристосовуватися до викликів сьогодення;
- можливість задіяти трудові ресурси, які не цікаві традиційному бізнесу (люди з інвалідність, пенсіонери, переселенці та ін.);
- застосування аутсорсингу (традиційні підприємства мають можливість залучити соціальні підприємства);
- зростання затребуваності на продукцію соціальних підприємств;
- можливість залучення різних джерел фінансування (міжнародні гранти, пільгові кредити).

Створення соціального підприємства пов'язане з певною місією, яку найчастіше прописують у статуті підприємства та яка полягає у допомозі незахищеним верствам

населення чи громаді. До основних методів досягнення даної місії відносять: вироблення та продаж товарів; надання робочих місць громадянам з соціально вразливих груп населення; надання підтримки соціальним, спортивним та культурним заходам, проектам та програмам.[1]

Варто також зазначити, що відповідно до дослідження фонду «Євразія», 30% соціальних підприємств в Україні є бізнес-організаціями, 60% - це неприбуткові організації, а 10% - поєднання неприбуткових організацій та підприємств. Крім того, діяльність українських соціальних підприємств концентрується переважно у сфері послуг (67%). Поєднанням виробництва та надання послуг займаються 26% соціальних підприємств. А от на виробничу діяльність спрямовано тільки 7% підприємств.

Аналізуючи напрямки діяльності, то близько 60% соціальних підприємств займаються покращенням якості життя соціально вразливих верств населення, розвиток місцевих громад, формування свідомості її учасників та поширення моделі здорового способу життя.[2]

На даний час як в світі, так і в Україні є досить багато соціальних підприємств. Так, наприклад, в Києві діє мережа пекарень Good Bread from Good People, в яких працюють люди з ментальною інвалідністю. У Львові в майстерні WoodLuck ветерани АТО та люди, які лікуються від алко- та наркозалежності, виготовляють стильні та якісні меблі. Загалом В Україні функціонує близько 150 соціальних підприємств, які мають різні зони впливу, різні моделі ведення бізнесу та різні масштаби.

Говорячи про розвиток соціального підприємництва, варто значну увагу звернути на сферу освіти. Наприклад, у 2020 році Міністерство освіти та науки України прийняло та рекомендувало для учнів 8-11 класу курс «Соціальне шкільне підприємництво». Крім того, важливим аспектом є проведення акселераційних програм для підприємців. За підсумками опитування, яке проводилося ASEU, завдяки впровадженню таких програм половина соціальних підприємств досягла точки беззбитковості, 40% займаються розширенням (навіть враховуючи умови карантину), а 25% перетворилися у повноцінний фінансово самостійний бізнес.

Наступним важливим аспектом розвитку соціального підприємництва є формування відповідних умов функціонування. За підсумками минулого року в Європі нараховувалося більше 2 млн соціальних підприємств, що становить 10 відсотків від усього бізнесу. [3]

Отже, на сьогодні для України важливим є окреслення основного визначення соціального підприємництва в законодавстві, а також фінансова та експертна підтримка соціальних підприємств. Вагомим аспектом виступає створення організацій та умов для функціонування таких підприємств. Нам потрібно більше організацій, які створюють умови для розвитку соціальних підприємств. При цьому, інструментами формування умов можуть бути міжнародні гранти та пільгові кредити, які сприятимуть підтримці соціальних підприємств. Тож, практика соціального підприємництва виступає важливим елементом вирішення соціально значущих проблем в країні, адже сприяє підвищенню рівня життя вразливих верств населення та розвитку громад.

Список використаних джерел

1.Лункіна Т. І. Соціальне підприємництво в Україні як сучасний тренд розвитку: особливості, фінансові аспекти. С. 1–16. URL: http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7725/1/Стаття%20Лункіна.pdf.

2.Розвиток соціального підприємництва в Україні та його роль в реінтеграції Донбасу. С. 26. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/111Zapiska-Hodgson-Sots-p_dpri_mnitstvo-zatverdzhene-4cef0.pdf.

3.Соціальна економіка: де тут гроші | VoxUkraine. VoxUkraine | «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: https://voxukraine.org/sotsialna-ekonomika-de-tut-groshi/.

УДК 368.91

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ДОВГОСТРОКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ

Мельничук І. І.
кандидат економічних наук
доцент кафедри обліку, аудиту та фінансів
irinkanyu@ukr.net
Університет економіки і підприємництва
м. Хмельницький, Україна

Розвиток вітчизняного страхового ринку в сучасних умовах зазнав суттєвих змін, що пов'язано із рядом причин. Передусім варто виділити зміну основного регулятора ринку страхування. На сьогодні дана функція належить Національному банку України, який на своєму офіційному сайті публікує зведені показники діяльності усіх зареєстрованих страховиків країни. Інша зміна стосується значного скорочення кількості страхових компаній, які пропонують свої страхові продукти потенційним страхувальникам. Так, за даними НБУ, лише за період 2020-2021 рр. кількість страховиків скоротилася з 215 од. у другому кварталі 2020 р. до 181 од. станом на кінець цього ж періоду у 2021 р. [1]. При цьому, зменшення страховиків, які спеціалізуються на програмах страхування життя складає лише 5% (один страховик), на відміну від загальної тенденції скорочення – 16% або 34 компанії. Таким чином, можна зробити висновок, що страхові організації, які займаються страхуванням життя, є більш стабільними й виконують усі вимоги регулятора в частині їх діяльності, а їх послуги користуються попитом, про що свідчать дані зведеної фінансової звітності.

Таким чином, для страховиків у сфері довгострокового страхування життя необхідно й надалі утримувати достатні показники платоспроможності й по можливості максимально розширювати клієнтську базу. Для цього варто звернути увагу на ряд факторів, які стримують розвиток даного виду страхування:

- низька страхова культура серед населення. Особливо це стосується людей старшого віку, у яких є досвід втрати своїх вкладів у банку СРСР;
- недосконала законодавча база в частині страхування;
- відсутність гарантій повернення сплачених коштів страхувальником на користь недобросовісного страховика;
- існування часткового державного страхування;
- низький рівень доходів населення серед людей різного віку;
- недостатня інформаційна кампанія держави та самих страховиків й інші.

Наявність вище вказаних факторів суттєво гальмує розвиток даного виду страхування, створює бар'єри в сфері інвестування та підвищує навантаження на бюджет країни. Тому, важливо створювати сприятливі умови для розвитку страхування життя, яке можна подати у так званій «змішаній» формі, коли накопичувальне страхування поєднується із ризиковим, що дозволяє страхувальникам накопичити певні фінансові ресурси та захистити себе у випадку настання певних подій (хвороб, нещасних випадків тощо), обумовлених договором.

Перспектива подальших досліджень вбачається у розробці пакету мотивуючих заходів для популяризації страхування життя серед населення країни.

Список використаних джерел

1. Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг: Офійний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#6 (дата звернення: 15.09.2021).

УДК: 334.722: 332.122

СІЛЬСЬКЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Мерчанський В.В.
кандидат економічних наук, доцент
кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування,
seomvv@gmail.com
Цатурян Р.В.
магістр,
tsaturyan.robert@gmail.com
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна

Реформування аграрного сектору не призвело до розв'язання проблем, пов'язаних зі зростанням доходів і покращення життя селян. Так, за даними Державної служби статистики України за 1990-2020 рр. темп скорочення міського населення складав 16,43%, а сільського – 24,79% [1]. До головних причин стрімкого скорочення сільського населення відносять низький рівень життя селян, скорочення робочих місць, погіршення соціальної інфраструктури, міграція молоді до великих міст, а в останні часи і до сусідніх країн ЄС. Міграційні процеси негативно впливають на процес природного відтворення сільського населення, в наслідок чого спостерігається зниження рівня народжуваності, зростання смертності та старіння сільського населення.

Одним зі шляхів розв'язання соціально-економічних проблем сільських територій є розвиток сільського підприємництва. Створення сприятливого середовища для підприємницької діяльності на селі дає можливість формування фінансових ресурсів сільських бюджетів. Саме доходи визначають можливості людей задовольняти особисті потреби, реалізовувати свій творчий потенціал, покращувати особистісні характеристики, вести здоровий та гідний спосіб життя [2, с. 19].

Актуальним є питання напрямів розвитку малого і середнього підприємництва в сільській місцевості. Т.В. Устюк зазначає, що сільське підприємництво необхідно орієнтувати на відродження традиційних та альтернативних видів діяльності в межах сільської місцевості. [3, с. 29]. До традиційних видів діяльності можна віднести підприємництво в сільськогосподарському виробництві, а іншим видом, альтернативним є розширення зайнятості населення у несільськогосподарських видах діяльності. Підприємництво в сільськогосподарському виробництві пов'язано з виробництвом продукції в галузях рослинництва і тваринництва, її переробки та реалізації. До не аграрного виробництва відносять підприємництво у сфері обслуговування, сільського туризму, заготівлі лікарських трав, дистанційної зайнятості тощо.

Розвиток сільського підприємництва завжди був важким питанням у плані його впровадження на відміну від розвитку підприємництва в містах. Це насамперед пов'язано з недосконалою законодавчою базою та специфікою аграрного виробництва, яка характеризується високою ризикованістю і низькою прибутковістю. Проте, за останній час з боку держави спостерігаються позитивні зрушення у питаннях розвитку сільських територій, що у поєднанні з запровадження сучасних інноваційних технологій дає можливість значно нівелювати зазначені фактори ризику.

Для розвитку сільського підприємництва з боку держави та органів місцевого самоврядування сільських територій необхідно вирішити ряд питань, які пов'язані з:

- удосконаленням чинної законодавчої та нормативної бази;
- запровадження спеціальних програм з надання фінансової підтримки при

започаткуванні бізнесу та пільгового кредитування наявних підприємницьких структур;

- пільговим оподаткуванням підприємців при створенні фермерських господарств, сільськогосподарських виробничих кооперативів, товариств та інших суб'єктів господарювання;

- забезпеченням підприємницьких структур і соціальної сфери високоякісними кадрами;

- забезпеченням підприємницьких структур матеріально-технічною базою для ведення господарської діяльності;

- наданням допомоги при відкритті бізнесу та інформаційного супроводу;

- використанням європейського досвіду з розвитку сільських територій на основі підприємницької моделі.

Очевидним є той факт, що сільське підприємництво є каталізатором розвитку сільської економіки та сільських територій. Від того, як активно буде розвиватися сільське підприємництво, буде залежати зростання доходів та покращення життя селян.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua

2. Крупа В.Р., Мартинюк Н.В. Рівень життя сільського населення у контексті формування умов для людського розвитку. Агросвіт. 2013. № 24. С. 18-24. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/24_2013/5.pdf

3. Усюк Т.В. Інституційні засади розвитку сільського підприємництва: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Житомир, 2014. 238 с. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/4121/3/IZRSP_2014_238.pdf

УДК: 338.43:316.4

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Морозова О.Г.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
postolgamorozova@gmai.com
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон, Україна

Згідно з Меморандумом про соціальну відповідальність бізнесу (підприємництва) в Україні під визначенням "соціальна відповідальність бізнесу" слід розуміти відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, споживачів, працівників, партнерів, активну соціальну позицію компанії, яка полягає у гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем. [4].

Соціальна відповідальність бізнесу - це політика, яка свідомо і цілеспрямовано обирається підприємством для того, щоб не просто існувати (отримувати прибуток), а зробити свій позитивний внесок у розвиток сучасного суспільства.

За одним із визначень, соціальна відповідальність підприємств — це спосіб управління бізнес-процесами з метою забезпечення позитивного впливу на суспільство [2].

За версією Світової Ради Компаній зі Сталого Розвитку, соціальна відповідальність компаній — це довгострокове зобов'язання компаній поводитися етично та сприяти економічному розвитку, одночасно покращуючи якість життя працівників та їх родин, громади й суспільства загалом.Згідно з проектом міжнародного керівництва із соціальної відповідальності IS0 26000, соціальна відповідальність бізнесу являє собою відповідальність

організації за вплив своїх рішень та діяльності (а саме: продукцію і послуги) на суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору і етичну поведінку, відповідає сталому розвитку та добробуту суспільству, враховує очікування зацікавлених сторін, поширена в усій організації і не суперечить відповідному законодавству та міжнародним нормам поведінки.

Всесвітня бізнесова рада із сталого розвитку визначає соціальну корпоративну відповідальність як "зобов'язання бізнесу сприяти сталому економічному розвитку, працюючи з найманими працівниками, їхніми родинами, місцевою громадою та суспільством загалом з метою покращення якості життя" [3].

Таким чином, можна сказати, що соціальна відповідальність - певний рівень добровільного реагування організації на соціальні проблеми. Такий підхід щодо концепції соціальної відповідальності передбачає взаємоузгоджене та гармонійне поєднання трьох найважливіших понять: людей, грошей і природи.

Визначення соціальної відповідальності підприємства (фірми) в Україні має бути особливим, враховуючи особливі соціально-економічні умови розвитку країни. Найбільш вдалим для нашої країни, на наш погляд, є трактування соціальної відповідальності підприємства (фірми) Артьомової Т. Вона розглядає соціальну відповідальність підприємства (фірми) як морально-етичну відповідальність бізнесових структур за рівень надання послуг, рівень якості виробленої продукції, а також створення гармонійного середовища відносини між працівниками, партнерами, споживачами та суспільством загалом у вирішенні соціальних проблем [1].

Виходячи з цього визначення, соціальну відповідальність зводиться до системи відносин в різних площинах: перша площина - це відносини внутрішньовиробничі і їх можна окреслити як ендогенні; друга площина - зовнішні відносини з іншими суб'єктами суспільства - екзогенні.

Бізнесові структури, що працюють в Україні, ще не усвідомлюють в повному обсязі свою роль і відповідальність у соціальному розвитку держави, а також свої стратегічні інтереси, тому у них виникає потреба в співпраці із державними та недержавними установами, організаціями у вирішенні соціальних проблем різного рівня. Сьогодні співпраця у сфері соціального партнерства бізнесу, влади, громадськості України є фрагментарними, безсистемними, але і на такому рівні ця співпраця дає позитивні результати. Передові підприємства, в основному представники великого бізнесу, починають звертати увагу на такі аспекти, як репутація, корпоративний бренд, корпоративна лояльність персоналу, лояльність бізнесу до соціального оточення.

В Україні ідея соціальної відповідальності бізнесу починає розвиватись і потребує досконалого пакету законодавчих актів. Західний стандарт мотивує підприємця здійснювати добровільні соціальні інвестиції. На відміну від нього, вітчизняні закони мають винятково примусовий характер. Українське законодавство накладає на бізнес низку обов'язкових соціальних функцій, що проявляє їх винятково фіскальне забарвлення. Соціальне страхування, яке за фактом відволікає 41,7 % доходів підприємств, побудовано на принципі без-альтернативності. Це примушує працедавців використовувати схеми "тіньової" оплати праці, а отже, обертається штучним скороченням соціальних виплат у майбутньому [5].

Український бізнес вважає, що суспільна активність необхідна, насамперед для поліпшення іміджу компаній, але при цьому нарікає на відсутність вільних засобів для соціальних інвестицій.

Список використаних джерел

1. Артьомова Т.І. Соціальна відповідальність організації: загальні принципи та умови її організації в Україні в контексті світового досвіду// Вісник Донецького Національного Технічного Університету.-2019.-№3.-С.114-115.

2. Воробей В. Корпоративна соціальна відповідальність чи вигода? Воробей В. // Києво-

Могилянська Бізнес Студія. – 2015. - №10.2

3. Котлер Ф., Лі Н. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства/ Пер. з англ. С. Яринич. - К.: Стандарт, 2005. - 302 с.

4. Меморандум про соціальну відповідальність бізнесу в Україні, затв. рішенням громадського об'єднання «Форум соціально відповідального бізнесу України» 16 грудня 2005 року.

5. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток промисловості України: тенденції та закономірності// Актуальні проблеми економіки. - 2017 № 3(69). - С. 82-97.

УДК: 338.43:316.4 (477)

АГРОБІЗНЕС УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Мухіна І.А.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
m12018@ukr.net
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон, Україна

Агробізнес України є молодим та перспективним видом економічної діяльності, який формується та розвивається. Таке становище призводить до того, що на підставі діючих форм та соціальних відносин виникають нові, пов'язані з ринковими реаліями. Особливості їх поєднання утворюють умови, в яких функціонує сучасна аграрна сфера та агробізнес, зокрема.

На сьогодні мало звертається уваги на взаємну залежність учасників виробничих процесів аграрної сфери, де кожен має власні економічні інтереси, але різні можливості їхньої реалізації. Таке становище хоч і ускладнює дослідження, однак дає можливість ширше висвітлити ситуацію й виділити тенденції функціонування та особливості взаємодії різних соціальних груп.

Завданням дослідження є аналіз існуючих в Україні соціальних, психологічних та ресурсних умов функціонування агробізнесу, що дозволить прогнозувати подальші тенденції його розвитку.

Протягом останніх 30-ти років ринкові відносини змінили сферу аграрного виробництва в Україні: майже зникли державні сільськогосподарські підприємства - колгоспи та радгоспи, натомість з'явилися великі агропромислові об'єднання - холдинги та середні - фермерські господарства. Все це відобразилося на економічному становищі людей й призвело до соціального розмежування та появи прошарків, яких не було раніше [3].

Відносини між цими прошарками не є простими. Розглянемо деякі їхні особливості за допомогою побудованої моделі (рис. 1).

Для побудови моделі, ми скористалися діючими в аграрній сфері економічними формами господарювання, де концентруються відповідні соціальні прошарки (групи). Чисельність, рівень доходів та ступінь економічного впливу учасників розподіляються пропорційно форм господарювання.

Так, серед учасників діють три різновеликі за чисельністю групи. Вони різняться між собою за обсягом економічних ресурсів, залучених у виробництво продукції і вектором соціально-психологічних прагнень, який значною мірою пов'язаний з їхніми економічними можливостями.

Верхівку соціальної піраміди займає невелика група власників торгово-промислового та кредитно-фінансового капіталу, адже сучасний аграрний бізнес, на відміну від сільського господарства, є однією з прибуткових та економічно привабливих сфер вкладання капіталу.

До того ж, майже 90% с.-г. сировини підлягає промисловій переробці, що значно збільшує дохід від діяльності. Прагнення до капіталізації власників цих підприємств, призводить до об'єднання різних видів капіталу та утворення холдингових компаній.

Другу сходинку піраміди займає більший за чисельністю прошарок дрібних та середніх виробників товарної продукції сільського господарства. Психологічно, від попередньої групи учасників він різниться прагненням більшої частини особистостей до консерватизму та відсутності схильностей до ризику.

Даний прошарок сконцентрований на виробництві продукції рослинництва та тваринництва, отже зайнятий більше виробництвом сировини, ніж її переробкою. Такі підприємства є менш конкурентоспроможними, ніж переробні, бо частка чистої продукції сільського господарства не перевищує 10-15% вартості кінцевого продукту.

Рис. 1. Модель взаємодії соціальних, психологічних та ресурсних складових в агробізнесі України [1]*

** змінено авторкою*

Найбільший за чисельністю соціальний прошарок становлять власники особистих селянських (підсобних) господарств, економічні умови якого дозволяють лише підтримувати умови функціонування своїх домогосподарств.

Розглянемо деякі особливості взаємодії між цими прошарками.

Сільськогосподарське виробництво в Україні менше стурбовано ринком збуту, ніж промисловість. Конкуренція між підприємствами цього сектора не висока, оскільки продукція вироблена галуззю, якщо не скупляється переробними підприємствами чи торгівельними посередниками, то стає надбанням держави. Між тим, окремі прошарки прагнули створити собі сприятливі економічні умови за рахунок інших соціальних груп.

Так, за роки незалежності України після переходу на ринкові відносини та появи нових форм власності, переробні підприємства втратили стабільність у постачанні сировини.

За період з 1995-2015 рр. вони неодноразово робили спробу організувати власників особистих селянських (підсобних) господарств у кооперативи з виробництва та збуту с.-г. продукції, але ці спроби не були вдалими через різні економічні та психологічні причини [2].

Положення з постачанням сировини змінилось завдяки активізації власників фермерських господарств. Зараз обидві групи учасників успішно контактують, отримуючи вигоди від партнерства через великі партії продукції, й витискаючи із сфери агробізнесу власників домогосподарств [3].

Останні знаходяться у найгіршому економічному стані. Вони відчувають тиск з боку переробних підприємств через низькі ціни на закупівлю продукції, а за окремими напрямками діяльності конкурують з фермерськими господарствами. Однак реалії українського ринку дають можливість утримуватись домогосподарствам, навіть в умовах кризи. Серед них не тільки нижча ціна роздрібного продажу продукції, але й її якість. Такі переваги впливають на споживчий попит значної частини населення.

Отже, ситуацію у сфері виробництва і споживання продукції сільського господарства можна характеризувати як досить строкату, де кожний виробник має «свого» споживача, але наші прогнозні очікування з цього приводу не є оптимістичними, якщо розглядати їх в історичній та практичній ретроспективі.

Зокрема, розвиток ринку передбачає утримання найбільш пристосованих до нього учасників, тому, якщо соціальні процеси в агробізнесі йтимуть за своєю історичною логікою як це було в економічно розвинутих країнах, то прошарок власників домогосподарств буде з нього повністю виключений.

Список використаних джерел

1. Мухіна І.А. Хорунжий І.В.Соціальні психологічні та ресурсні складові кооперативного руху ТНВ: Наук. журнал. Вип. 90 – Херсон: Грінь Д.С., 2015. С. 248 – 254

2. Мухіна І.А. Хорунжий І.В. Аналіз умов відтворювання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні ТНВ: Наук. журнал. Вип. 91 – Херсон: Грінь Д.С., 2015. С. 284 – 289

3. Мухіна І.А. Динаміка соціально-виробничих елементів та прогнозування змін у сфері аграрного виробництва// ТНВ: Наук. журнал. Вип. № 94 – Херсон: Грінь Д.С., 2015. С. 43-491

4. Мухіна І.А. Позитивні тенденції змін аграрної сфери Херсонщини в умовах гуманітарної кризи /Збірник тез міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми розвитку аграрного сектору економіки України» 5-6 квітня 2018 року м. Херсон, Україна, С. 132-135.

УДК 658.8:005.523

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З РОЗРОБЛЕННЯ ТОВАРНИХ ІННОВАЦІЙ

Нагорний Є.І.,
к.е.н., провідний науковий співробітник науково-дослідного сектору,
nag.evgeniy@gmail.com,
Березова С.М.,
молодший науковий співробітник науково-дослідного сектору,
swet.berezowa2017@ukr.net,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка,
м. Суми, Україна

Інноваційна діяльність промислових підприємств зі створення товарних інновацій (принципово нових та нових товарів) повинна закінчуватися їх успішною комерціалізацією.

Успіх в даному випадку передбачає компенсацію всіх понесених витрат на їх створення та виведення на ринок, а також підвищення іміджу та репутації підприємства-інноватора в очах споживачів та ін. економічних контрагентів. Але, не тільки дохідний підхід потрібно використовувати для оцінки ефективності інноваційної діяльності зі створення товарних інновацій. Бажано використовувати комплексний показник.

Комплексний показник, що визначає ефективність інноваційної діяльності підприємства в напрямку розроблення товарних інновацій формується з різних груп параметрів, які в свою чергу містять низку одиничних показників [1-7]. Розглянемо їх.

1. Параметри наукоємності виробництва. До них відносять:

- Частка науково-технічних кадрів у загальній кількості працівників (% до заг. кількості працівників);
- частка витрат на НДДКР у загальному обсязі реалізації всієї продукції (% до обсягу всієї реалізації);
- річний приріст витрат на НДДКР (тис. грн. або %);
- частка прибутку, спрямована на НДДКР, %;
- річний приріст витрат в оновлення, модернізацію, реконструкцію науково-технічної, технологічної, дослідної бази (тис. грн. або %);
- відсоток зносу основних засобів, %;
- річний приріст створених нових робочих місць в наукоємній сфері підприємства, %.

2. Параметри оновлення продукції та технології:

1) кількість (приріст) створених товарних інновацій (принципово нової продукції) (од./млн. грн., %);

2) кількість (приріст) створених зразків нової продукції (од./млн. грн., %);

3) частка товарних інновацій та нової продукції у загальному обсязі реалізованої продукції, %;

4) частка витрат на НДДКР у собівартості, %;

5) коефіцієнт оновлення номенклатури продукції, %;

6) кількість (приріст) створених (впроваджених) технологічних процесів (од./ млн. грн. або %);

7) співвідношення товарних інновацій до процесових інновацій;

8) частка товарних інновацій (нової продукції) створеної (удосконаленої) власними силами, %;

9) зростання рівня автоматизації виробництва, робототехніки, використання нових прогресивних технологій/укладів, %.

3. Параметри техніко-економічного рівня продукції:

- середній життєвий цикл товарних інновацій в промисловості, років;
- рівень новизни товарних інновацій, %;
- рівень якості або конкурентоспроможності товарних інновацій;
- збільшення частки використання нових технологій/матеріалів при виробництві, %;
- частка товарних інновацій (або деталей, вузлів) що охороняється патентами, %;
- частка товарних інновацій (нової продукції) які не випускаються конкурентами, %;
- вартість споживання товарних інновацій.

4. Параметри винахідництва. До них належать:

1) кількість (приріст) отриманих охоронних документів на права інтелектуальної власності (в Україні і за кордоном) (од. або %);

2) кількість (приріст) інноваційних розробок із грифом «комерційна таємниця» (од. або %);

3) частка об'єктів права інтелектуальної власності, на які є відповідні документи, %;

4) кількість (приріст) запропонованих інноваційних ідей, раціоналізаторських пропозицій (од. або %);

5) частка упровадження запропонованих технічних рішень у власну діяльність (патентів,

пропозицій), %;

6) частка працівників із загальної чисельності науково-технічних кадрів, які є ініціаторами винахідництва, %.

5. Параметри економічної ефективності. Це:

- економічна ефективність інноваційної діяльності зі створення товарних інновацій (рентабельність, чистий приведений дохід тощо), %;
- економічний ефект від впровадження патентів, винаходів від продажу ліцензій, тис. грн.;
- приріст обсягів реалізації товарних інновацій, %;
- коефіцієнт ризику інноваційної діяльності;
- частка прибутку від інноваційної діяльності в загальному прибутку підприємства, %.

У цілому комплексний показник ефективності інноваційної діяльності підприємства оцінюємо за п'ятьма параметрами, кожен з яких містить у своєму складі одиничні показники. Задача оцінювача перевести оцінки за різними показниками до одного виміру, наприклад до бальної оцінки або до відносної оцінки, використовуючи при цьому коефіцієнти вагомості показників і параметрів, і на їх основі зробити висновок про ефективність чи неефективність інноваційної діяльності підприємства. Таке переведення оцінок необхідно зробити для того, щоб ліквідувати різноплановість показників, оскільки є показники, які знаходяться в межах нормативних значень, а є й такі, що виходять за ці значення; є показники які вимірюються в абсолютних величинах, а є й такі, що вимірюються у відносних величинах. По більшості показників є нормативні значення, а для інших показників це можуть бути або експертні значення, які визначить сам оцінювач, або значення показників підприємств конкурентів (чи середньогалузевий рівень), які візьмуться за нормативні.

Список використаних джерел

1. Ілляшенко С.М., Шипуліна Ю.С. Товарна інноваційна політика. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с.

2. Краснокутська Н. Інноваційний менеджмент. Київ, 2003. 502с.

3. Економіка та організація інноваційної діяльності / за ред. П. Перерви, С. Меховича, М. Погорєлова. Харків : НТУ «ХПІ», 2008. 1080 с.

4. Чухрай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві. Київ : КОНДОР, 2006. 398 с.

5. Захарченко В.И., Побереженец О.В., Ясин Д.М. Комплексная оценка эффективности внедрения инновации. *Економіка і держава*. 2004. №1. С.23-31.

6. Мартюшева Л.С., Калишенко В.О. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження. *Фінанси України*. 2002. №10. С. 61-66.

7. Чорна М.В., Глухова С.В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств. Харків : ХДУХТ, 2012. 210с.

УДК: 330.3

ХАОТИЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ АБО ЦІНА, ЯКУ УКРАЇНА ПЛАТИТЬ ЗА ВІДСУТНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

Нікітенко К.С.
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки та фінансів
nikitenko0506437139@gmail.com
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон, Україна

В Україні розрив ефективності державних інвестицій становить 32% на кінець 2019 року. Це означає, що країна втрачає третину потенційної вигоди від інвестицій. Це вище

середнього показника для країн нашої групи.

Ефективність державних інвестицій базується на трьох основах:

- стратегічне планування та пріоритетність інвестицій
- розподіл інвестицій за галузями та проектами
- якісна реалізація проекту відповідно до запланованих термінів та бюджету

Стратегічне інвестиційне планування є основою для всіх інших факторів ефективності. Наприклад, навіть якщо проекти державних інвестицій будуть реалізовані вчасно та в межах бюджету, але без стратегії та плану, ми отримаємо окремо реалізовані проекти без системного впливу, що не призведе країну до сталого розвитку. Стратегічне інвестиційне планування та його координація між різними зацікавленими сторонами, безумовно, є тією сферою, де Україна відстає.

Пріоритетність інвестицій тісно пов'язана зі стратегічним плануванням. Якщо ми чітко визначили стратегічні цілі і маємо план їх досягнення, нам буде легше визначити, який із проектів є найбільш актуальним, який можна відкласти, а який взагалі не слід реалізовувати.

Пріоритетність інвестицій разом зі стратегічним плануванням є основою системи управління державними інвестиціями. Але в Україні він недостатньо розвинений.

Розподіл інвестицій - це процес, який передбачає прийняття рішення про те, які проекти отримають фінансування. Він базується на стратегічному баченні напрямку, яким рухається країна. Інструменти пріоритетності полегшують відбір проектів та розподіл інвестицій.

Однак реалізація проектів є завершальним етапом управління інвестиціями. Початкові етапи - це стратегічне планування та визначення пріоритетності проектів. На жаль, в Україні вони поки що не розвинені.

У довгостроковій перспективі державні інвестиції повинні збільшити швидкість економічного зростання. Відповідно це слід планувати. Найбільш успішними прикладами стратегічного інвестиційного планування є Великобританія, Південна Корея та Чилі. У цих країнах розробляється та публікується план державних капіталовкладень з розбивкою за галузями. Тож кожен громадянин може побачити, скільки держава планує інвестувати в освіту, охорону здоров'я, транспортну інфраструктуру тощо.

Стратегічне планування державних інвестицій в Україні не відповідає найкращим міжнародним практикам. Наприклад, Національна транспортна стратегія до 2030 року та її план впровадження містять конкретні обсяги запланованих інвестицій для визначених інфраструктурних проектів. План включає проект розвитку транзитної інфраструктури аеропорту «Бориспіль», вартість якого становить 300 млн євро; він визначає джерела фінансування та терміни реалізації проекту. Інші стратегії, однак, не містять такої інформації.

Таким чином, реалізація плану по енергетичній стратегії 2035 включає в себе реалізацію будівельних проектів. Однак ніхто не знає, скільки грошей було витрачено або буде витрачено на ці заходи.

Довгострокова стратегія розвитку української культури, затверджена у 2016 році, передбачає впровадження інформаційних технологій у музеях, модернізацію бібліотек, підтримку видавничої галузі. Очевидно, що все це потребує фінансування.

Зазначена різноманітність стратегічних документів та планів не дозволяє Україні якісно планувати державні інвестиції. Отже, необхідно створити єдиний план інвестиційних проектів, який можна використовувати для планування подальших кроків та визначення пріоритетів.

Ще однією особливістю української системи управління державними інвестиціями є наявність різних фондів та різних процедур управління інвестиціями, які фактично не координують свою діяльність.

Відсутність чітких настанов та рамок може призвести до дивідендів певним

зацікавленим сторонам. Якщо будь -який проект можна «затягнути за голову і вуха» до неоднозначної фрази в стратегічному документі, то будь -який проект можна включити до бюджету, навіть не замислюючись, що це принесе суспільству - втрати чи вигоди. Відсутність стратегічної чіткості виключає відповідальність за прийняття рішень і дозволяє не брати на себе відповідальність.

Хаотичне фінансування проектів, які комусь тут і зараз здаються важливими, - це дорога в нікуди. Будь -яка країна, яка хоче зростати, повинна діяти стратегічно. І Україна не виняток. Щоб стратегічні інвестиції запрацювали в Україні, спочатку потрібно зрозуміти поточний стан речей: скільки проектів, галузі, в яких ми маємо проекти, та їх вартість. Жодне державне агентство не надає вичерпної інформації про державні інвестиції.

Звіти про виконання державного бюджету також не дають чіткого уявлення про те, скільки і куди ми вкладаємо. Державна служба статистики України публікує дані про капітальні вкладення, включаючи ті, що фінансуються з державного бюджету. Однак, частина витрат капітального бюджету не розкривається відповідно до Закону України «Про державну статистику» через конфіденційність статистичних даних. Тим не менш, це виглядає досить підозрілим, коли, наприклад, лісове господарство та збирання врожаю чи видавнича справа, радіо та телемовлення, які фінансуються з державного бюджету, оповиті таємницею.

Отже, потрібно створити базу даних усіх інвестиційних проектів, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів або пов'язані з державною чи комунальною власністю. На основі такого аналізу бази даних можна приймати рішення.

У ідеальному світі наступним етапом буде узгодження цілей проекту зі стратегічними документами. Враховуючи стан цих документів, цей етап здається малоймовірним. Відповідність існуючих цілей портфелю поточних інвестиційних проектів показала б, чи насправді ми певною мірою дотримуємось стратегічних документів, чи інвестиційний портфель та стратегічні документи - це дві різні речі. Вибір цілей зі стратегічних документів та планів, які потребують капітальних вкладень для їх реалізації, та сегментація інвестиційного портфеля на основі відповідності цілям мають підштовхнути Україну до системного підходу до стратегічного планування на національному та галузевому рівнях.

Використовуючи базу даних, ми можемо створити середньостроковий інвестиційний план. З його допомогою різні фонди та механізми фінансування можуть координувати свою діяльність, інвестори зрозуміють, яким шляхом йде країна, а платники податків побачать, куди йдуть їх гроші.

Після впровадження системного підходу до стратегічного планування інвестиційний план буде служити не просто переліком поточних проектів, а прямою підтримкою для досягнення національних та галузевих цілей. Стратегічні документи мають стати основою для визначення пріоритетності інвестицій.

Список використаних джерел

1. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент : підручник / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. 398 с.

2. Відоменко І. О. Сучасні підходи до розробки інвестиційної стратегії підприємства / І. О. Відоменко // Науковий журнал «Економіка». 2018. №2. С. 8–13.

3. Удалих О. О. Управління інвестиційною діяльністю підприємства : навч. посіб. / О. О. Удалих. К. : Центр навчальної літератури, 2016. 292 с.

4. Штанько Л. О. Процес планування ефективної інвестиційної стратегії підприємства / Л. О. Штанько // Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. праць. К.., 2018. С. 65–67.

УДК 165.242.2:(330.15:502.171)

ФОРМУВАННЯ ІНДУСТРІЇ ПОСЛУГ ВРАЖЕНЬ В УМОВАХ ГЕО-СОЦІАЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ

Ніколайчук Т.О.
магістр правознавства, аспірант відділу економічного регулювання природокористування
mazzi071988@gmail.com
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
м.Одеса, Україна

Розвиток послуг вражень на національному ринку потребує формування нових регуляторних механізмів нормативного характеру, що враховуватимуть їх економіко-матеріальну сутність. Головним підґрунтям для практичної реалізації економіко-правових механізмів відносин у сфері надання послуг вражень є нормативно-правові акти, як гарантії законності та прозорості відповідних суспільних відносин, легітимної і прозорої організації господарської діяльності цього напряму [1;2].

Патрісія М. Фандт, Геральд Р. Ферріс стверджують, що управління враженнями є пріоритетним завданням не тільки секторального господарства, але й усіх комерційних напрямів, оскільки без належного рівня латентного менеджменту емоцій, процес надання послуг не буде мати належного рівня економічної ефективності для суб'єкта господарювання [3]. Пітер Г. Нейман слушно зазначає, що е-освіта є альтернативним та сучасним інструментом здобуття знать, що дозволяє не тільки продуктивно планувати власний час, алей формувати навички роботи з інформаційно-комп'ютерними системами. Однак, відповідні освітні програми потребують ґрунтовного реформування існуючих освітньо-наукових принципів та формування нової генерації персоналу, що вміє здійснювати свої робочі обов'язки також у е-форматі [4].

Нами пропонується формування правового поля та економіко-організаційних регуляторів економічної діяльності пов'язаної з виникненням, зміною або припиненням суспільних *мультивідносин* спрямованих на отримання вражень:

- суспільно-економічних відносини пов'язаних з володінням та користуванням природними ресурсами, як національного блага та основи продовольчої безпеки країни, що є основним джерелом для програмування послуг вражень;
- суспільних відносин пов'язаних з формуванням ринку з постачання послуг вражень, тобто процесом транспортування, створення логістичного ланцюга передачі продукту (наприклад, персонального кейсу вражень) безпосередньо замовнику (рис.1);
- спільних відносин пов'язаних з рекламною діяльністю та просуванням послуг вражень он-лайн, наприклад тергетинг та селф-брендінг у соціальних мережах та платформах (наприклад, Instagram, Facebook,Tik-tok,Youtube); формування секторальних маркеплейсів або продаж продуктів зі змішаних маркеплейсів або он-лайн платформ, наприклад Prom, Olx, E-bay, тощо.
- суспільних відносин пов'язаних з веденням інноваційно-господарської діяльності, спрямованої на програмування, алгоритмізацію кінцевого продукту (товару) позивних вражень, досвіду, гармонізацію особистості, відновлення психологічної рівноваги, отримання послуг «екологічного релаксу» та емоційного відновлення, тощо.

Предметом відповідних суспільних відносин є:

1) позитивні емоції (в т.ч. емоції схвилювання);
2) враження від візуального, тактильного або слухового контакту;
3) незабутній досвід;
4) спогади.

Рис. 1. Механізми взаємодії інклюзивно-економічних та фінансових інструментів
Джерело: власна розробка автора

Суспільні відносини пов'язані з наданням послуг враження та «продажу емоцій» набувають все більшої популярності серед населення, але залишаються поза межами нормативно-економічного поля, що породжує чимало зловживань, як зі сторони суб'єкта-господарювання, що надає відповідні послуги, так і зі сторони потенційних клієнтів, які використовують нормативно-регуляторні прогалини з метою уникнення оплати наданих послуг.

Послуги з програмування вражень потребують чітких економіко-правових, еколого-економічних інструментів регулювання, оскільки, без належного рівня інституційного забезпечення, виникають загрози порушення авторських та суміжних прав, порушення прав споживачів, надмірного фіскального та фінансово-кредитного тиску на приватних підприємців, а також диссервісів, як деструктивних форм розвитку індустрії вражень.

Розвиток послуг вражень потребує практичного впровадження секторальних економіко-договірних конструкцій, підготовки профільних фахівців, формування інструментів стандартизації та ліцензування (за потреби), координації з боку органів державної влади, тощо.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*.1991. № 41. ст.546. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12? (дата звернення 01.06.2021р.)

2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. № 18, № 19-20, № 21-22- ст.144. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?f (дата звернення 05.06.2021р.)

3. Fandt P.- M, Ferris G. R. The management of information and impressions: When employees behave opportunistically. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 1990. Vol. 45(1). PP. 140-158. URL: https://www.sciencedirect. com/science/article/pii/074959789090008W. https://doi.org/10.1016/0749-5978(90) 90008-W. (дата звернення 28.01.2021р.)

4. Neumann Peter G. "Risks of e-education." Gale Academic OneFile. *Communications of the ACM*, 1998. Vol. 41 (10). P. 136. URL:link.gale.com/apps/doc/A126069639/AONE?u=anon~caace87f&sid=go ogleScholar&xid=2f2d13b6. (дата звернення 27. 05. 2021р.)

УДК [658.15:330.368]

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ БІЗНЕСУ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Новіков В. М.
аспірант кафедри фінансових технологій і підприємництва
vlad.nov.1996@gmail.com
Сумський державний університет
м. Суми, Україна

Будь-яке підприємство у процесі ведення своєї діяльності піддається впливу ринкових чинників та загальної макроекономічної ситуації, яка характеризується невизначеністю та динамічністю. Останнім часом стає все більш помітною тенденція до посилення суспільно-політичної та економічної нестабільності. Провідне місце у цьому, на думку багатьох науковців та аналітиків, займає розвиток глобалізаційних процесів, викликаних науково-технологічним розвитком. Такі процеси є причиною виникнення ринкової турбулентності, вони все сильніше впливають на економічний порядок, якість управління бізнесом та умови зростання його вартості.

Термін «ринкова турбулентність» вперше з'явився завдяки таким дослідникам як Ф. Котлер та Дж. А. Касліоне, які ґрунтуються на засадах турбулентності, яка існує у природі, зокрема у фізиці [1].

Як зазначає Я. В. Чернятевич [2, с. 43], ринкова турбулентність є низкою швидко виникаючих, контрастних та непрогнозованих змін, які не піддаються державному контролю. В умовах глобальних зрушень економічне зростання як на рівні держав, так і підприємницького сектору формується у новому навколишньому середовищі, яке змушує формувати адаптивну економічну політику. Дослідниця виділяє такі фактори впливу ринкової турбулентності на економічні системи та ефективність управління вартістю бізнесу як: технологічне зростання, інформаційна революція, гіперконкуренція, політична нестабільність, слабкість вітчизняного фінансового сектору, низька інвестиційна привабливість, тощо.

Не менш важливими є кваліфікація та спосіб мислення управлінців. Менеджер, який керується застарілими шаблонами економічної поведінки, не відповідає необхідним критеріям в епоху турбулентності. Внаслідок неефективного управління гальмуються темпи розвитку компанії, від чого вона нездатна якісно реагувати на зміни та зазнає сильніших негативних впливів [3, с. 74; 4].

Досліджуючи основні ознаки нестабільного ринкового середовища та їх вплив на стратегічну стійкість підприємства Мохонько Г. А. [5, с. 50] та Тарасова Г. О. [6], серед

основних ознак ринкової нестабільності та загроз ефективному управлінню вартістю бізнесу розглядають невизначеність ринкового середовища, а також його непередбачуваність, складність та динамічність через вплив значної кількості факторів, які неможливо оцінити та врахувати з кількісної точки зору, прогнозувати масштаби їх розвитку.

Відповідно до цього управління вартістю бізнесу має базуватись на досягненні його стратегічної стійкості, що враховує виробничу, фінансову, інноваційно-інвестиційну, управлінську, маркетингову та соціальну стійкість, адже вартість має довгостроковий характер зростання. Стратегічна стійкість напряму залежить від того наскільки оперативно підприємство здатне реагувати на виклики зовнішнього та внутрішнього середовища. Головним на думку авторів [5] та [6], є постійний моніторинг фінансово-економічної ситуації на ринку для зниження рівня невизначеності.

Збереження розмірів ринкової вартості бізнесу від зниження до критично низького рівня є основною метою менеджменту підприємства в ситуації ринкової невизначеності та потрясінь. Окрім систематичного моніторингу, на думку Г. Б. Погріщук та В. В. Руденко [7, с. 775-777], необхідним є усунення проблем з обслуговуванням боргів та підвищення загальної платоспроможності вприту до розуміння причин та передумов виникнення проблем з платоспроможністю. Окрім цього важливим є мінімізація негативних зовнішніх та внутрішніх впливів за рахунок оптимізації господарських процесів на підприємстві, забезпечення позитивних фінансових результатів. Зусилля управлінської ланки у кризові моменти можна вважати продуктивними, якщо зменшення ринкової вартості компанії зведено до мінімуму. Ефективне управління вартістю бізнесу та досягнення стратегічної фінансової стійкості є досяжним у випадку слідування таким принципам управління, які можна побачити на рисунку 1.

Рис 1. Принципи управління вартістю бізнесу в умовах ринкової турбулентності, побудовано на основі [7, 8].

Отже, ринкова турбулентність є комплексним явищем, яке поєднує у собі велику кількість соціально-економічних змін та перетворень, наслідки яких складно передбачити. Тому управління вартістю бізнесу в таких умовах потребує від менеджменту підприємств, окрім високого рівня компетентності, розуміння процесів та тенденцій що відбуваються у

світі, вміння підлаштовувати свою економічну політику до змінних умов буття. Це дозволить забезпечити стійке зростання вартості та мінімізувати негативні наслідки.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Касліоне Дж. А. Хаотика: управління та маркетинг в епоху турбулентності: книга / ред. Т. В. Співаковської, С. В. Співаковського К. : Хімджест, ПЛАСКЕ, 2009. 208 с.

2. Чернятевич Я. В. Турбулентність у соціально-економічній системі України. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова.* 2020. Вип. 2 (81). С. 43–48. URL: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2020_25_2/9.pdf.

3. Вергун В. А., Ступницький О. І. Турбулентність світового фінансового ринку в умовах переходу до шостого технологічного укладу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 112. С. 71–80.

4. Сибірка Л. А., Корівчак А. М. Управління інвестиційною діяльністю українських підприємств в умовах глобальної економічної турбулентності. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 7. С. 82–85. URL: http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/02/Nvuumevcg_2016_73__22.pdf.

5. Мохонько Г. А. Вплив нестабільного ринкового середовища на стратегічну стійкість підприємств видавничо-поліграфічної галузі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 20. С. 49–53. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2009/14.pdf.

6. Тарасова Г. О. Кореляційно-регресійний аналіз впливу факторів на стабільність процесів розвитку підприємства в умовах кризи. *Причорноморські економічні студії* 33. 2018. Вип. 33. С. 120-126. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/33_2018.pdf.

7. Погріщук Г. Б., Руденко В. В. Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкової турбулентності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 6. С. 773–778. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8250/1/gnpe_2015_6.pdf.

8. Швець Ю. О., Кузнецова А. В. Особливості управління структурою капіталу промислового підприємства в умовах кризи. *Економічні науки.* 2019. Вип. 35. С. 77–81. URL: http://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/584/578.

УДК 338.48:658

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ

Огнева А.М.
кандидат технічних наук, доцент
старший науковий співробітник
ognevaat@i.ua
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Для забезпечення безперервного інноваційного розвитку економіки України необхідні регулярна взаємодія науки і виробництва, ефективне застосування сучасних науково-технічних досягнень. Одним із напрямків підвищення інноваційної активності ринкової економіки у регіонах України є інноваційно-кластерний розвиток, основою якого є інноваційні кластери. Інноваційний кластер являє собою цілісну систему підприємств та організацій з виробництва готового інноваційного продукту, що включає весь інноваційний ланцюг від розвитку фундаментальної наукової ідеї до виробництва та дистрибуції готової продукції [1, с.8].

Механізми кластерної політики для підвищення інноваційного потенціалу промисловості використовуються багатьма розвиненими країнами світу. Інноваційні кластери успішно функціонують у країнах, які вдосконалюють свою економічну систему (США, Великобританія, Німеччина, Франція, Італія, Данія, Фінляндія тощо), у країнах, що

розвиваються (Індія, Аргентина, Корея, Бразилія тощо), у країнах арабського світу (Йорданія, Ліван, Марокко тощо). В Європі лідерами інноваційного розвитку кластерних технологій є Німеччина, Данія, Норвегія та Фінляндія. В розвинутих країнах концентрують зусилля не тільки на підтримці діючих кластерів але й на створенні нових інноваційних кластерів, в яких держави самі стають їх учасниками. Аналіз міжнародного досвіду створення кластерів в країнах ЄС дозволяє зробити висновок що в них формується загальноєвропейська модель стимулювання зростання кластерів за рахунок національного та регіонального фінансування, підвищення ступеня кооперації між ними [1, с.9].

Незважаючи на те що інноваційні кластери набули широкого поширення в Європі та світі, ідентифікація та стратегізація кластерів в кожній країні є різними, залежно від національних особливостей, пріоритетів економічного зростання та характеристик властивих відповідним регіонам. Саме тому в розвинених країнах міжнародна конкурентоздатність спочатку знаходилася та зміцнювалася в рамках окремих кластерів, які дозволяли підвищити ефективність взаємодії держави, приватного сектору, торгових асоціацій, дослідницьких та освітніх установ в інноваційному процесі. Більшість країн Європи для стимулювання економічного розвитку розробляє кластерні стратегії, які є або невід'ємним елементом національної стратегії для підвищення конкурентоздатності країни, або регіональної програми для стабілізації регіонального розвитку. Як показує зарубіжний досвід, ініціаторами кластерної політики можуть бути не тільки центральні органи управління, але й органи регіональної влади та місцеві об'єднання підприємців і громадян. Кожна країна, яка проводить кластерну політику, має певну організацію метою роботи якої є стратегізація кластера, допомога у створенні структури кластера, надання консультації, розподіл фінансування, моніторинг реалізації проектів тощо.

Розробка загальних та національно урядових програм для підтримки ініціатив окремих країн та регіонів з розвитку кластерів у країнах-членах ЄС покладено на Європейську комісію. Європейська комісія постійно збирає, оновлює та розповсюджує інформацію про розвиток кластерів, залучає представників європейських країн до визначення шляхів розвитку системи кластерів у ЄС.

З 01.01.2021р. розпочалася програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» на 2021–2027 рр. До основних цілей програми «Горизонт Європа» (Horizon Europe) відносяться питання зміцнення європейської науково-технічної бази та дослідницького простору, підвищення інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності країн, реалізація пріоритетів суспільства, підтримка соціально-економічної моделі та цінностей Європи.

Україна намагається досягнути економічного рівня Західної Європи, обрала стратегію європейського розвитку та має власний досвід кластеризації окремих регіонів. Тому можливості нової програми Європейського Союзу є дуже цікавими для України, оскільки, дають змогу долучитися до розв'язання актуальних завдань з досліджень та інновацій.

Дослідження міжнародного досвіду використання кластерних структур та впровадження його в національну економіку є актуальним у вирішенні завдань щодо створення ефективного механізму нарощування конкурентоспроможності економіки України через підвищення конкурентоспроможності національних регіонів та підвищенні їх економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Богашко О. Л. Дослідження регіональної інноваційної політики зарубіжних країн, заснованої на кластерному підході. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2016. Випуск 15. С.8-11.

2. Скоробогата Л. В., Родіонова І. В. Розробка стратегії кластеризації соціально-економічних систем в контексті національної безпеки України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. №4, т. 1. С.164-167.

УДК: 658.15:338.45:005.334

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Огренич Ю.О.,
д.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
yuliashvets@ukr.net
Гриценко О.Ю.,
магістр
oleksandrhrytsenko94@gmail.com
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Протягом останніх років в багатьох сферах суспільного життя нашої держави активно ведеться дискусія про позитивні та негативні наслідки перебування нашої країни під протекторатом Радянського Союзу. На нашу думку, неможливо бути категоричним в цьому питанні. В цій роботі ми не розглядатимемо питання ідентичності українського народу, мови та культури, для нас важливим є стан отриманих Україною підприємств та перспективи їх подальшого розвитку, а саме підприємств вагонобудування та локомотивобудування.

Як свідчать офіційні дані Державної служби статистики України (табл. 1), протягом останніх років індустрія виробництва залізничних локомотивів та рухомого складу зазнавала значних коливань. Обсяги виробництва рухомого складу протягом 2015-2016 років суттєво знизився, що не могло позитивно відобразитись на галузі в цілому. Причини такої ситуації у 2015-2016 роках обумовлені тим, що переважна більшість підприємств машинобудування збували продукцію на ринок Російської Федерації. Починаючи з 2014 року українські компанії, проявивши сумлінне ставлення до ситуації в країні, припинили більшість зовнішньоекономічних зв'язків з Росією. Враховуючи достатньо розвинений сектор залізничних перевезень слід відзначити, що саме попит на внутрішньому ринку міг би стати стартовим майданчиком для розвитку вітчизняного вагонобудування та розбудови новітніх технологій, налагодження нових експортних каналів збуту.

Таблиця 1

Обсяг виробленої продукції підприємств залізничного машинобудування у 2012-2019 рр.

Сфера діяльності	Роки	За інституціональним підходом, тис.грн.	За функціональним підходом, тис.грн.
Виробництво залізничних локомотивів і рухомого складу	2012	50521477,3	49766408,2
	2013	25857477,3	25907408,3
	2014	11630359,0	11924547,6
	2015	6817861,5	7934214,7
	2016	6081396,5	8145646,3
	2017	11217874,6	15262293,7
	2018	20841982,4	26979243,8
	2019	37287794,0	30610336,2

Джерело: складено авторами на основі [1]

Проте, замість того щоб забезпечити внутрішній попит на продукцію залізничного машинобудування та ігноруючи прибутковість теорії подальшої експансії вітчизняної продукції на світові ринки керівництво вітчизняних підприємств сумлінно продовжує підписувати нові контракти на поставку локомотивів зарубіжного виробництва.

Як повідомляє Економічна правда, – у рамках ратифікованої Верховною Радою угоди 1 липня Укрзалізниця придбає у французької компанії Alstom 130 вантажних електротягів, загальна сума контракту – 882,5 млн євро. Враховуючи достатньо критичну ситуацію на локальних підприємствах залізничного машинобудування нашої країни, які не

модернізувались з 90-х років XX століття, інвестування зазначеної вище суми в модернізацію щонайменше двох підприємств галузі, стало б поштовхом для відродження галузі. Забезпечення внутрішнього попиту на сучасну та технологічну продукцію залізничного машинобудування могло бути лише питанням часу. Звичайно, придбання зазначеної продукції з-за кордону має й певні позитивні наслідки, адже у рамках угоди також передбачається локалізація виробництва в Україні на рівні 35%, що планується закріпити у комерційному контракті. Також передбачається локалізоване обслуговування українськими компаніями та навчання працівників УЗ [2].

Україна має значний потенціал в галузі залізничного машинобудування, адже наші підприємства можуть не тільки будувати нові вагони, але і здійснювати їх ремонт та планове технічне обслуговування. Тож, чи не є правильнішим зосередити увагу керівництва профільних підприємств та Кабінету Міністрів України, як вищого органу виконавчої влади, на формуванні єдиної стратегії розвитку галузі на найближчі 10 років. Ця стратегія, на нашу думку, має базуватись на двох напрямках:

- модернізація ряду підприємств з подальшим виробництвом на них продукції залізничного машинобудування, яка б не поступалася загальновизнаним світовим аналогам;
- до моменту налагодження поставок вітчизняної продукції зосередження уваги на терміновому ремонті наявного рухомого складу та виводу з експлуатації потенційно небезпечних одиниць техніки.

Втілення цієї моделі подальшого розвитку можливе за трьох умов: зацікавленість держави, наявність інвестиції, використання всього потенціалу наявних підприємств. Таким чином, подальший розвиток підприємств залізничного машинобудування є можливим за умови підтримки з боку держави, залучення інвестиційних ресурсів, розширення ринків збуту, вдосконалення стратегії розвитку.

Список використаних джерел

1. Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідпрємництва за видами економічної діяльності (2013-2019). Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 05.09.2021).
2. Укрзалізниця придбає 130 вантажних електротягів у французької Alstom. Економічна правда: електрон. вид. 2021. Стаття від 02.07.2021. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2021/07/2/675559/ (дата звернення: 05.09.2021).

УДК: 530.192:330](043)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ

Огренич Ю.О.
д.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
yuliashvets@ukr.net
Кармазіна В.С.,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
viktoria240401@gmail.com

Розвиток сільськогосподарських підприємств та інвестиційна підтримка галузі у часи постійних локдаунів та складних економічних умов – одне зі стратегічних цілей для України.

Перспективи розвитку країни залежать від поступового розвитку та тримання високих лідерських позицій. Отже, Україна займає провідні місця серед країн-експортерів продукції АПК. Частка експорту сільськогосподарських товарів у загальному експорті України склала більше 45% на кінець минулого 2020 року. Починаючи з 2014 р. наша держава входить до

ТОП-5 світових лідерів за вивезенням продукції рослинництва, особливо соняшникової культури [1].

Проте, враховуючи воєнні операції на Сході та підписання Угоди про асоціацію з ЄС, значно зменшилась кількість інвестиційних проектів з боку постраднянських країн та Росії (хоча й з'явилися нові можливості з боку країн Заходу). Відповідно, аграрії намагаються адаптуватись до умов сьогодення, налаштувати свою роботу ефективно, про що свідчить позитивна динаміка розвитку АПК України. Проте недостатня забезпеченість фінансовими ресурсами говорить на важливості інвестиційної підтримки як з боку держави за рахунок різноманітних програм, так і з боку іноземців.

У 2020 р. аграріями було використано 4,34 млрд грн державної підтримки. В цілому інвестиційною допомогою скористалося 1667 суб'єктів господарювання і 230925 фізичних осіб, приблизно 10000 фермерів та 2 сільгоспкооперативи [2].

Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України була реалізована програма підтримки АПК-2020, тому відповідно до «Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2019 р. № 954, було прописано, що у рамках земельної реформи мало бути втілене у життя спрощення доступу малого та середнього підприємництва (до 500 гектарів) до банківських кредитів. На проект було виділено 4,24 млрд. грн з бюджету, з яких 4 млрд грн розподілені за різними напрямками, серед яких кошти на розвиток тваринництва, садівництва фермерства, виноградарства, хмелярства [1]

На 2021 рік також заплановані вітчизняні інвестиційні проекти підтримки АПК-2021, які стосуються прямої допомоги від держави. Порівнюючи суми фінансових ресурсів у 2021 р. з минулим роком, виділених на досліджені програми чітко спостерігається зростання сум за більшістю напрямків (табл. 1).

Таблиця 1

Програми держпідтримки АПК України у 2020-2021 рр., млн. грн.

Програми держпідтримки АПК України	2020 р.	2021 р.
Часткова компенсація вартості с/г техніки вітчизняного виробництва	1482,2	1000
Здешевлення кредитів за рахунок інвестиційних коштів	1053,5	1200
Підтримка садівництва, виноградарства, хмелярства	290	450
Підтримка розвитку фермерських господарств	102,8	200
Державна підтримка тваринництва та переробки агропродукції	1039,1	1150

Джерело: складено авторами на основі [3]

За державною програмою «Доступні кредити 5-7-9», Україна найбільш зацікавлена у кредитуванні рослинництва, навіть першовідкривачем програми став аграрій А. Вечерук з Вінниччини, що займається вирощуванням зернових [2].

За останньою інформацією підрозділів з питань агропромислового розвитку облдержадміністрацій станом на 1 липня 2019 року в усіх регіонах України реалізовано та триває підготовка, впровадження 444 інвестиційних проектів загальною вартістю понад 40,6 млрд грн. Найдорожчим проектом в нашій країні є проект з будівництва комплексу «Вінницький бройлер» потужністю 700 тис тон м'яса в рік, вартість якого становить 9,6 млрд гривень. Стан реалізації проекту оцінюється на рівні 76,0% на кінець 2020 р [1].

У бюджеті на 2021 рік була закладена можливість залучення 1 млрд 176 млн грн закордонних інвестицій у АПК. Наприклад, у лютому 2021 р. було підписано меморандум з найбільшим міжнародним інвестиційним фондом світу «Mubadala Investment Company» Об'єднаних Арабських Еміратів, який володіє активами більш ніж на 850 млрд дол. США щодо проекту заохочення інвестицій у АПК та сприяння розвитку торгівлі агропромисловою продукцією. ОАЕ планують збільшити товарообіг агропромисловою продукцією з Україною в 10 разів та довести цей показник до 2 млрд дол. на рік [2; 4].

Задля утворення сприятливих умов для інвесторів й подальшого розвитку сільського

господарства урядом була розроблена «Стратегія сприяння залученню приватних інвестицій у сільське господарство на період до 2023 року». Головними цілями вважається збільшення експорту сільськогосподарської продукції, забезпечення продовольчої безпеки та екологічно збалансоване зростання АПК [5].

Нові технології а секторі АПК викликають інтерес у іноземних й вітчизняних інвесторів. Одними з кращих програм, які допомогли поставити сільське господарство на новий щабель розвитку Україну, стали такі проекти як «DrT-Tech», що дозволяє систематизувати дані, зібрані з датчиків і з полів, до однієї структури, а також проект компанії ITINNIVATION, взявший у цьому році номінацію «Найкращий стартап» - «Розумна пасіка i-bee». Система дозволяє контролювати стан кожного вулика, вести облік всіх дій, отримувати миттєві повідомлення в разі екстрених ситуацій [2].

Таким чином, використання цифрових технологій в аграрних підприємствах, які можливі за рахунок програм підтримки та інвестиційних коштів, сприяють мінімізації витрат, максимізації прибутку та підвищенню конкурентоздатності сектору, й у перспективі – формування єдиного інформаційного агропростору країни.

Отже, на сьогодні існує велика кількість програм підтримки, однак лише злагоджена активна робота органів влади, разом з державним регулюванням інвестиційної привабливості є першочерговим кроком для підкріплення провідних позицій аграрних підприємств на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: https://agro.me.gov.ua/ua (дата звернення: 05.09.2021).

2. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України URL: https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA (дата звернення: 05.09.2021).

3. Держпідтримка АПК – програми на 2021 рік: тваринництво, компенсація придбання с/г техніки, кредити, фермери, кооперативи, посуха, зрошення, органічна продукція, картоплярство. URL: https://agropolit.com/spetsproekty/854-derjpidtrimka-apk--programi-na-2021-rik-tvarinnitstvo-kompensatsiya-pridbannya-s-g-tehniki-krediti-fermeri-kooperativi-posuha-zroshennya-organichna-produktsiya-kartoplyarstvo (дата звернення: 05.09.2021).

4. Один з найбільших інвестфондів світу зацікавився агросектором України. URL: https://agroportal.ua/ua/news/ukraina/odin-iz-krupneishikh-investfondov-mira-zainteresovalsya-agrosektorom-ukrainy/ (дата звернення: 05.09.2021).

5. Чкан І.О. Іноземні інвестиції в аграрний сектор України: стан та аспекти розвитку. URL: http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/10780/1/6.pdf (дата звернення: 05.09.2021).

УДК 331.101.3:331.108

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Орликовський М.О.,
к.е.н., доц.,
Гужа О.О.
магістрант,
alexandrguzha@gmail.com.
Поліський національний університет
м. Житомир, Україна

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашої країни найбільш актуальною і гострою є проблема використання працездатного населення. Для забезпечення високих темпів економічного зростання країни необхідно створити умови для ефективного використання

трудового потенціалу на всіх рівнях. Слід враховувати усі чинники, що сприяють (чи що перешкоджають) творчому й професійному розвитку осіб: статево-вікові особливості, психологічні властивості людини, рівень інтелекту і освіти, стан здоров'я, якість виробничого середовища, соціальний статус, професіоналізм.

До чинників, що впливають на формування трудового потенціалу працівника, насамперед входять якості трудового життя, що забезпечують відповідний рівень. Питання про виявлення, угрупування і класифікацію чинників якості трудового життя заслуговує окремого всебічного розгляду.

Таким чином, процес формування персоналу на малих підприємствах та ефективне їх використання в умовах ринкових трансформацій має будуватися на принципах активної політики пожвавлення економічної ситуації, розробки заходів щодо збільшення кількості робочих місць, удосконалення системи оплати праці, розширення можливостей одержання персоналом додаткових доходів, професійної орієнтації та підготовки тощо. Збереження і розвиток трудових ресурсів підприємств готельного типу є стратегічним завданням у системі сталого розвитку України.

Для того, щоб покращити політику управління кадрами на малих підприємствах вона повинна базуватися на таких принципах:

1) орієнтація на якість та кількість працівників;

2) створення єдиної команди;

3) розвиток професіоналізму та компетенції персоналу.

4) збільшення фонду оплати праці

На малих підприємствах існують погрішності в підборі кадрів, які можна пояснити не тільки нестачею добрих організаторів і фахівців, яких згодом можна б було висувати на провідну керівну роль, але й недоліками в роботі з кадрами, невмінням знаходити і виховувати хороших організаторів [2]. Цей недолік можливо усунути, якщо запросити людей із зовнішнього середовища на договірній основі до роботи у товаристві, а саме у напрямку психології, виявленню та розвитку лідерських якостей, проведенню різноманітних тренінгів. Будь-які капіталовкладення у кадри віддають у кратному грошовому еквіваленті.

Система управління персоналом на малих підприємствах повинна забезпечувати оптимальний баланс процесів прибуття і звільнення, тобто оновлення кількісного складу персоналу; розвиток якісного складу персоналу відповідно до потреб самої організації. Кадровий потік зустрічається в межах будь-якого підприємства. Але чим більший цей потік, тим більше це свідчить про те, що персонал не задоволений чи то умовами праці, чи то заробітною платою. Кожен працівник, який влаштовується на роботу, в перші тижні праці на підприємстві проходить процес адаптації. І протягом цього часу, така людина не може працювати високоефективно, вона потребує ознайомлення з колективом, з робочим місцем, виробничим процесом. Такому працівнику обов'язково призначається умовний наставник, який використовуючи свій власний робочий час, передасть навики і вміння новоприйнятому працівнику. З цього випливає, що за цей час адаптації так званий «новачок» і повчальник не зможуть приносити високі результати своєї праці для товариства. Тому підприємство зацікавлене у тому, що кадровий потік був мінімізований. Чим більша осілість кадрів, тим ефективніше вони працюватимуть.

На малих підприємствах необхідно, щоб кадрова політика підприємства орієнтувалась на стратегічне управління персоналом. Стратегічне управління кадрами означає для товариства те, що досягнення загальної стратегічної цілі компанії повинне відбуватись із залученням стратегічного управління людськими ресурсами, яке вказуватиму на напрям руху компанії [2]. Як відомо, людський капітал – це наймогутніше джерело конкурентної переваги й, як показують останні дослідження, саме люди запроваджують у життя стратегічні плани. Зміст процесу розробки стратегії управління людськими ресурсами можна представити в такий спосіб, як зображено на рис. 1.

Насамперед цілі кадрової політики слід розробити на основі місії (основної мети) і бізнес-цілей малого підприємства. Місія – це корисність бізнесу для суспільства, вона унікальна для

кожної конкретної компанії; цілі бізнесу – те, чого прагне досягти компанія при реалізації своєї місії.

Рис. 1. Складові процесу розробки стратегії управління персоналом

Цілі своєї кадрової політики малого підприємства можна сформулювати в такий спосіб:

1) втілити свою місію й досягти бізнес-цілей за допомогою з'єднання праці персоналу з факторами (усі види капіталу, підприємницька здатність) і ресурсами (матеріальними, фінансовими, інформаційними й іншими) для ефективного виробництва товару, що задовольняє споживачів;

2) досягти лідерства на агарному ринку (ринкових результатів на основі конкурентних переваг), перевершити конкурентів на ринках товарів і праці за рахунок залучення кращого персоналу, раціональної організації праці;

3) забезпечити утримання й розвиток персоналу за допомогою створення комфортних умов на основі вирішення організаційних, управлінських, психологічних, соціальних проблем і мотивації;

4) одержати позитивні фінансові результати: дохід, прибуток і зростання вартості капіталу, а також залучити значні інвестиції в розвиток бізнесу.

Розвиток персоналу на малих підприємствах, використовуючи професіоналізацію менеджменту праці і різноманітні мотиваційні механізми гарантує стабільний розвиток на економічному ринку, прибуткове функціонування, безперервний розвиток персоналу підприємства, зменшення плинності кадрів, а головне – швидкий позитивний економічний ефект.

Таким чином, підприємство повинно постійно навчатися і пристосовуватися до нових технік та технологій. Які в свою чергу будуть збільшувати ефективність та покращувати умови праці робітників, що може в свою чергу вплинути на їхню продуктивність праці. Саме тому підприємства постійно оновлює свою техніку, та йде в ногу з новітніми технологіями господарювання, що дає їм перевагу на ринку пропозиції продукції над конкурентами. Оскільки в даний період економічної кризи підприємства знаходяться в стані постійної конкурентної боротьби, тому для отримання максимального прибутку вони повинні постійно відслідковувати напрямки удосконалення системи управління підприємством.

Список використаних джерел

1. Братченко В.Ф. Управління персоналом організації в сучасних умовах. Персонал. 2014. № 3. С. 5-10.

2. Гризовська Л.О. Актуальні проблеми управління розвитком персоналу. Вісник Хмельницького національного університету. 2017. № 5. Т. 2. С. 192–196.

УДК: 334.72

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕЄСТРАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Пасенко В.М.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу
pasenko_vlad@ukr.net
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

Ключовими питаннями у процесах реєстрації підприємницьких структур є кількість часу для формальної реєстрації компанії. З одного боку, варто зазначити, що є реальність того, скільки часу потрібно для реєстрації корпорації, а з іншого боку – очікування політиків, громадськості та керівників компаній скільки часу це має зайняти. Найчастіше, звичайно, більшість суб'єктів підприємницької діяльності прагнуть, щоб процес реєстрації якомога був швидшим, але інші прагнуть, щоб процес займав стільки часу, скільки потрібно, аби переконатися, що дані є правильними і не буде допущено важливих помилок під час реєстрації.

Розглядаючи питання про те, які фактори впливають на час, необхідний для реєстрації компанії, можна припустити, що дуже важливим є регіон та рівень розвитку країни реєстрації резидента. Проте, за останні роки однозначно визначити лідируючий регіон, де знаходиться відповідний реєстр підприємств, що характеризується повною і цілковитою найвищою швидкістю реєстрації не вдалося. Також можемо зробити висновок що стан розвитку країни має будь-який вплив на Надзвичайно помітний аспект – це діапазон часу, необхідний для реєстрації. Часовий діапазон у практиці підприємницької діяльності у світі становить від 1 хвилини до 10 днів для реєстрації компанії. Третина реєстрів підприємств у світі, за останніми даними, зареєстрували нову корпорацію протягом 3 годин з моменту подання заявки, тоді як інші три чверті реєструють нове підприємство протягом 24 годин. Також, важливим є саме аспект, як здійснюється процес реєстрації. Зокрема, варто аналізувати такі фактори, як: черга, обробка заявки, перевірка даних, видача свідоцтва та інші.

Для подачі заявок та процедур реєстрації у паперовій формі діапазон часу обробки документів є найбільшим. Однак лише 1 юрисдикція, Квебек (Канада) зазначила, що для реєстрації компанії з усіма паперовими форматами потрібно 180 годин. Застосування даних в електронному вигляді, он-лайн режимі, додаткових можливостей мережі Інтернет значно скорочує максимальний час обробки. Варто відзначити, що на сьогодні у світі існують юрисдикції, де реєстрація здійснюється виключно у паперовому або виключно в електронному форматах (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості форм реєстрації підприємств у різних юрисдикціях

Юрисдикції з виключно паперовою формою реєстрації, хвилини		Юрисдикції з виключно електронною формою реєстрації, хвилини	
Юрисдикція	Час	Юрисдикція	Час
Альберта (США)	45	Чилі	1
Суринам	120	Сінгапур	15
Домініка	140	Джорджія (США)	90
Домініканська Республіка	1440	Естонія	881
Намібія	7200	Німеччина	960
		Люксембург	1440

Джерело: за даними [1]

Також варто звернути увагу, що найменше часу для реєстрації компанії зафіксовано для юрисдикцій: Мінесота (США), Колорадо (США) та Чилі – 1 хвилина; а найбільше часу для таких країн, як Чехія (96 год.), Швеція (120 год.), Фінляндія (120 год.). Для прикладу час реєстрації компанії у Франції складає 8 год, у Німеччині – 16 год., в Японії – 70 год., у Великобританії – 14, 5 год, а у Абу-Дабі – 240 годин.

Іншим аспектом реєстрації підприємницьких структур є вартість компанії. Вартість компанії складається з двох основних складових: власне, фінансової вартості реєстрації та вартості щорічного супроводу, обсяг якого залежить від потреб конкретного бізнесу. Найвища середня плата за реєстрацію бізнесу зафіксована в розвинених юрисдикціях – це плата за подання заявки на реєстрацію акціонерного товариства у паперовій формі, що становить 263,27 євро (301,59 дол. США). Найнижча середня плата за подачу заявки реєстрації в електронній формі для створення приватного підприємства – 72,49 євро (83,04 дол. США). Всі збори за подання документів на реєстрацію в паперовій формі у розвинених країнах значно вищі, ніж в електронному вигляді. Для прикладу, реєстрація фірми в Англії здійснюється в термін від двох до чотирьох тижнів з сумою близько 2000 євро; відкрити компанію в Ірландії можна протягом двох тижнів за 5700 євро; зареєструвати компанію в Латвії можна протягом двох-п'яти днів, а вартість процедури становить близько 3800 євро; зареєструвати компанію в Швейцарії коштує від 12 000 євро, а процес реєстрації займає від трьох тижнів; відкрити фірму на Кіпрі можна за три тижні, витративши на це приблизно 2000 євро.

Таким чином, реєстрація компаній за кордоном здатна допомогти у вирішенні багатьох завдань, що стоять перед бізнесом. Це може бути і отримання резидентства і оптимізація фінансових потоків, і питання валютної оптимізації та ризик-менеджменту щодо юрисдикції, в якій ведеться господарська діяльність, а також кредитування і захист інвестицій на основі міжнародних угод. Щоб вибрати оптимальну юрисдикцію для реєстрації підприємства, необхідно провести комплексний аналіз особливостей ведення бізнесу в тій чи іншій країні з урахуванням міжнародного законодавства.

Список використаних джерел

1. The International Business Registers Report 2019 URL: https://www.fostermoore.com/wp-content/uploads/2020/03/International-Business-Registers-Report-2019.pdf (дата звернення: 16.09.2021)

УДК: 339.13.017

РИНОК ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ ЯК РІЗНОВИД ІНВЕСТИЦІЙ

Піскова С.П.
викладач-методист
sdybovich1071@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Ринок житлової нерухомості є невід'ємною структурною ланкою економіки країни. Він має не тільки економічне, але, в першу чергу, соціальне значення, оскільки задовольняє одну з головних базових потреб людей – потребу у житлі.

Український ринок житла залишається незмінним за загальним фактором попиту на житло. Існує попит з боку населення, яке прагне поліпшити житлові умови і має для цього можливості. Також нерухомість завжди була надійним і зрозумілим об'єктом інвестування, і для збереження інвестицій, і для їх примноження. Так, на ринку присутні інвестори-покупці

та інвестори-продавці, які намагаються отримати дохід від об'єкта інвестування. Попит на житло визначається як сукупність споживчого та інвестиційного попиту. Структура попиту впливає на характер ціноутворення на ринку, тенденції його розвитку і є важливою у процесі вирішення населенням проблеми забезпечення житлом.[1]

Ринок нерухомості України перебуває на стабільному рівні з тенденцією до зростання. Житло зростає в ціні, особливо коли йдеться про первинний ринок: з початку будівництва до введення об'єкта в експлуатацію (за 1,5-2 роки) вартість проінвестованої квартири зростає щонайменше на 30%. А в деяких найбільш затребуваних житлових комплексах ціни зростають в межах 50-80%. Житло — ліквідний товар, інфляція та навіть пандемія не «з'їздають» його вартість.

Порівняно з 2020 роком кількість інвестиційних угод з метою збереження коштів на первинному ринку зросла щонайменше на 15%. А в загальній структурі продажів кількість інвестиційних придбань житла вже становить понад 60%.

На вторинному ринку ситуація дещо інша: зведене житло, а особливо в будинках радянської доби, зростає в ціні більш повільно. І такі цінові зміни стосуються в основному 1, 2-кімнатних квартир у належному стані та ще й у вдалих локаціях.

Звісно, що 1, 2-кімнатні квартири — найкращий спосіб для інвестицій, бо попит на малогабаритне житло площею 35-50 м2 є надто високим зі щорічною динамікою до зростання в межах 2-5%.[4]

У 2020 році найбільш інвестиційно привабливими для вкладання коштів у первинний ринок житла були такі області: Вінницька — порівняно з 2019 роком ціни на первинному ринку в доларовому еквіваленті зросли на 25,5%, Хмельницька — зростання цін становить 14,9%, Закарпатська — 13,4%, Херсонська — 12,9%, Донецька — 12,6%, Волинська — 12,6%, Черкаська — 11%, Рівненська — 10,8%, Миколаївська — 10,5%. Серед обласних центрів показники інвестиційної привабливості первинного ринку дещо відрізняються: у Вінниці зростання цін в доларовому еквіваленті на первинному ринку за підсумками 2020 року становили 26,6%, у Хмельницькому — 16,9%, Луцьку — 15,1%, Києві — 14,8%, Черкасах — 11,8%, Сумах — 11,8%, Рівному — 10,7%, Херсоні — 10,3%.

Темпи зростання цін на первинному ринку квартир у вказаних регіонах перевищували дохідність від альтернативних інвестицій, таких як купівля облігацій внутрішньої державної позики та відсотки за банківськими депозитами.

На вторинному ринку житлової нерухомості найбільш інвестиційно привабливими областями України у 2020 році були: Хмельницька — зростання цін в доларовому еквіваленті склало 18%, Чернігівська — 15,3%, Дніпропетровська — 14,7%, Рівненська — 14,2%, Київська — 13,4%, Полтавська — 13,3%, Волинська — 12,9%, Вінницька — 12,5%, Сумська — 12,2%, Закарпатська — 11,3%, Кіровоградська — 11,2%, Запорізька — 11,1%, Житомирська — 11%, Черкаська — 10,6%.

В обласних центрах за даним показником найвищі показники інвестиційної привабливості у 2020 році були в таких містах: Хмельницький — зростання цін на 19%, Чернігів — 16,2%, Суми — 15,9%, Полтава — 15,2%, Рівне — 14,2%, Запоріжжя — 13,4%, Краматорськ — 13,1%, Луцьк — 13,1%, Ужгород — 13,1%, Житомир — 12,9%, Черкаси — 12,8%, Дніпро — 11,9%, Київ — 11,2% та Вінниця — 11,1%.

В сегменті домоволодінь найбільш інвестиційно привабливими регіонами були: Київська область — за підсумками 2020 року зростання цін зафіксоване на рівні 18,2%, Кіровоградська — 17,5%, Вінницька — 14,2%, Миколаївська — 13,9%, Дніпропетровська — 10,7%, Житомирська — 10,6%.

У цьому сегменті житлової нерухомості найвищі позиції у 2020 році посіли такі обласні центри: Суми — зростання цін на 18,9%, Полтава — 18,4%, Черкаси — 17,7%, Луцьк — 15,8%, Дніпро — 15,1%, Київ — 13,4%, Чернігів — 12,4%, Житомир — 11,7%, Харків — 11,2%, Сєвєродонецьк — 10,9%, Миколаїв — 10,5%.

В інших регіонах та обласних центрах темпи зростання цін на домоволодіння були

нижчими за дохідність від альтернативних способів інвестування. [3]

За останні 3 роки інвестиційна привабливість житлової нерухомості була зумовлена кількома основними чинниками. Серед них варто виокремити наступні: 1) обмежені можливості для зберігання та примноження коштів громадян, 2) низький ступінь довіри до державних цінних паперів, якими є облігації внутрішньої державної позики, 3) розвиток нових якісних форматів житла та їхня висхідна популярність у громадян, 4) інфляція та зростання споживчих цін на товари та послуги, 5) зниження дохідності у 2020 році від інвестування в ОВДП, а також зменшення ставок за строковими депозитами для громадян.[2]

Отже, вкладання коштів у нерухомість можна зіставити зі своєрідним виявом «інстинкту самозбереження». Саме тому, завдяки високій затребуваності та можливості щонайменше зберегти свої кошти дають потужний поштовх до збільшення вартості квартир.

Список використаних джерел

1. Галаган Д.В. Ринок житлової нерухомості як різновид інвестиційного ринку. Теорія інвестицій. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2010/7.pdf

2. Інформаційне агентство Interfax – Україна. Ринок нерухомості України має тенденцію до зростання – експерт. URL: https://ua.interfax.com.ua/news/economic/746431.html

3. Інформаційне агентство Interfax – Україна. Первинний ринок житла інвестиційно привабливий у восьми, вторинний – у 14 обласних центрах України URL: https://ua.interfax.com.ua/news/investments/767034.html

4. Пита Ю. «Пандемия» цен на жилье: итоги полугодия на рынке недвижимости URL: https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/07/2/675556/

УДК 659.11:659.44

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ МАРКЕТИНГУ В БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВА

Полях С.С.
кандидат економічних наук
доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
poljashonok@ukr.net
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

В епоху глобалізації відбувається посилення конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках, що зумовлює вітчизняні підприємства працювати не тільки над оптимізацією процесів виробництва, а й над комплексом маркетингу. Виживання в період карантинних обмежень вимагає від компанії використання стратегічної концепції бренду і засобів її реалізації. Всі складові комплексу маркетингу: продукт, ціна, просування, збут - розглядаються необхідними елементами управління брендом.

Бренд є одним з найважливіших інструментів сучасних маркетингових комунікацій. Багато зарубіжних та вітчизняних вчених, економістів, які вивчали аспекти просування бренду та важливість управління ним, зробили значний науковий внесок у вивчення теоретичних та практичних проблем формування та розвитку бренду, контекстно-орієнтовані підходи до вартості бренду, покращення розуміння управління та інші питання, пов'язані з ефективним управлінням різними аспектами підприємства [1, 2].

Всі атрибути бренду в сукупності складають його індивідуальність (Brand Identity), яку створює і підтримує підприємство. Індивідуальність бренду виражає те, що означає бренд і яке має довгострокове бачення підприємства перед своїми споживачам.

Інструментарієм бренд-менеджменту підприємств в умовах маркетингової орієнтації є, по-перше, застосування mix-комунікацій – специфічне поєднання реклами, публічності, заходів щодо стимулювання збуту, індивідуальних продажів, прямого маркетингу та інтерактивних маркетингових комунікацій з метою активізації продажів, підвищення іміджу підприємства та його товарів; по-друге, позиціонування бренду (Brand Positioning) - забезпечення бажаного місця товарної марки або підприємства на ринку і визначення споживача.

Сучасні технології маркетингу в бренд-менеджменті умовно можна розділити на три основні групи: масової дії, локальної дії та точкової взаємодії.

Технології масового впливу націлені на широку, попередньо сегментовану, аудиторію. Вони дозволяють підвищити обізнаність про бренд в ЗМІ. До них належить: Flashmob - завчасно спланована масова акція; Avtoperformance - автомобільний перформанс на міських вулицях; Streetaction - вуличний перформанс; UCO - невідомий міської об'єкт; PeopleAd - розміщення рекламного повідомлення на людях; Partizan Projection - партизанська відеопроекція; Viral Video - вірусне відео в Інтернеті; Viral Game - вірусна флеш-гра; WOM - реклама з вуст в уста.

Технології локального впливу характеризуються більшою деталізацією портрета споживача. Вони призначені не тільки для підвищення рівня впізнаваності бренду, але і для середньострокового збільшення обсягу продажів. Такі інструменти дозволяють розбивати вже наявну цільову аудиторію на сегменти і під сегменти. Серед них виділяють технологію Ambientmedia - розміщення нестандартної реклами в міському середовищі; Life placement – розміщення реклами в самомужитті, скрита, завуальована реклама; Mistery shoppers - являє собою оцінку якості обслуговування за допомогою фахівців, діючих в ролі підставних, «таємних покупців»; Provocative - провокаційний маркетинг; PZ Sampling - поширення зразків товару споживачам безкоштовно або в якості бонусу при покупці інших товарів; Graffiti - трафарет-графіті; AnimalAd - розміщення реклами на тваринах; Illusion - візуальний обман; Brandspace - унікальне місце комунікації бренду зі споживачем; WildPosting - стікер-кампанія; Air FieldAd - розміщення реклами на полях біля аеропортів.

Інструменти точкового впливу засновані на максимальній сегментації цільової аудиторії і відповідно «б'ють точно в ціль». Найчастіше такого роду прийоми роблять акцент на використанні в рекламних цілях лідерів думок. Перш за все це стосується непрямого просування в блогах і на форумах. Також точковий маркетинг необхідний і в тих випадках, коли цільова аудиторія представлена конкретними людьми. серед основних технологій такого бренд-менеджменту виділяють: Blogging - непряме просування в блогах і на форумах; PizzaAd - нестандартне розміщення на коробках для піци; WaterpoolAd - розміщення реклами на дні басейнів; PZ message - розсилка прихованих СМС-повідомлень за вибіркою; BarberAD - реклама в перукарнях.

Отже, в даний час система бренд-менеджменту підприємств не може бути покращена шляхом зміни окремих елементів, а вимагає кардинальної зміни всіх основних складових. При цьому необхідно враховувати, що всі елементи бренд-менеджменту необхідно розглядати не окремо, а в їх взаємозв'язку. Це можливо тільки за умови створення комплексної системи бренд-менеджменту на основі маркетингу, що і буде подальшою метою роботи в цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Stošić-Mihajlović, L., & Trajković, S. (2020). Branding and brand management in international business, Journal of Process Management New Technologies, 8(2), pp. 38-44 DOI: 10.5937/joupроman8-26139

2. Mazaraki, A., Boiko, M., Bosovska, M., & Kulyk, M. Multi-agent information service system of managing integration processes of enterprises, Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, 2020, 2020(3), pp. 103-108

3. Майборода , Г., & Сокіл , Я. (2021). Особливості бренд-менеджменту на підприємствах хлібопекарської галузі. *ГРААЛЬ НАУКИ*, (5), 47-49. https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.06.2021.007

УДК: 336.64

ВПЛИВ КОРОНАКРИЗИ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОГО СТРАХОВОГО БІЗНЕСУ

Приступа Л.А.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
PrystupaLA@gmail.com
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Стратегічний курс України на інтеграцію в європейське та світове співтовариство є вирішальним чинником економічних, політичних та соціальних змін, а також в питаннях регулювання страхового сектору. Протягом останніх років стратегія розвитку страхування України супроводжується вдосконаленням нормативно-правової бази, запровадженням нових страхових продуктів, вживанням заходів, які сприяють підвищенню надійності роботи страхових компаній та страхових посередників. Український страховий ринок – один із найперспективніших з точки зору потенціалу розвитку. Проте страхуванням в Україні охоплено менш як 10-15% страхового поля, тоді як у країнах Західної Європи – понад 94%. Ринок страхових послуг України є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків.

Загальна кількість страхових компаній (СК) станом на 31.12.2020 становила 210, у тому числі СК "life" – 20 компаній, СК "non-life" – 190 компаній, (станом на 31.12.2019 – 233 компанії, у тому числі СК "life" – 23 компаній, СК "non-life" – 210 компаній). Кількість страхових компаній значно скоротилася, так за 2020 рік порівняно з 2019 роком, кількість компаній зменшилася на 23 СК, порівняно з 2018 роком зменшилася на 71 СК [1]. Головними причинами поступового скорочення кількості вітчизняних страхових компаній є складна економічна та політична ситуація в країні та концентрація страхових компаній на збиткових видах страхування. Оцінюючи показники діяльності, відзначаємо, що переважна більшість страхових компаній в Україні активно відреагувала на зміни ринкового середовища та змогла подолати виклики коронакризи, наростивши обсяги страхових платежів. Водночас, не всі потужні страховики в умовах поширення впливу коронакризи, зокрема й щодо найзатребуванішого сектору – автотрахування, зберегли конкурентні позиції та покращили показники діяльності, натомість середні страхові компанії, що мали можливість оперативнішого реагування на негативні прояви економічного середовища були більш мобільними та мотивованими щодо організації роботи з надання страхових послуг та подальшого розвитку компаній у пост-ковідних реаліях.

Зокрема, однією з перших на вітчизняному ринку ризикового страхування про успішні підсумки діяльності у 2020 році оголосила страхова компанія «Євроінс Україна» [2], визначеною метою якої є входження до ТОП-10 страховиків України. У компанії надаються послуги з індивідуального та корпоративного страхування, які охоплюють всі сектори страхового ринку, що відповідає стратегії компанії. Оскільки страхова компанія проводить не лише основну (страхову), а ще й інвестиційну та фінансову діяльність, прибуток страховика також є підсумком фінансових результатів усіх перелічених видів діяльності. Так, чисті зароблені страхові премії ПрАТ «СК «Євроінс Україна» у 2019 році зросли порівняно з показником 2018 року на 60339 тис. грн, до рівня 233491 тис. грн (табл. 1). У

2020 році продовжилось зростання чистих зароблених страхових премій до 246506 тис. грн (+ 13015 тис.грн), проте темп приросту був значно менший 5,57% проти попередніх 34,85 %. В загальному визначене зростання є значним позитивним результатом від безпосередньо здійснення страхової діяльності.

Таблиця 1

Аналіз фінансових результатів діяльності ПрАТ «СК «Євроінс Україна» за 2018-2020 роки

Показник	2018 рік, тис. грн	2019 рік, тис. грн	2020 рік, тис. грн	Відхилення 2019/2018		Відхилення 2020/2019	
				тис. грн	%	тис. грн	%
Чисті зароблені страхові премії	173152	233491	246506	60339	34,85	13015	5,57
Валовий: прибуток	80148	106598	143888	26450	33,00	37290,00	34,98
Фінансовий результат від операційної діяльності:							
прибуток (збиток)	40513	-21144	17973	-61657	-152,19	39117,00	-185,00
Інші фінансові доходи	12791	12466	29299	-325	-2,54	16833,00	135,03
Інші доходи	891	3	0	-888	-99,66	-3,00	-100,00
Інші витрати	13	0	0	-13	-100,00	0,00	-
Фінансовий результат до оподаткування:							
прибуток (збиток)	-26844	-8675	47272	18169	-67,68	55947,00	-644,92
Витрати (дохід) з податку на прибуток	-7249	-5926	-9724	1323	-18,25	-3798,00	64,09
Чистий фінансовий результат:							
прибуток (збиток)	-34093	-14601	37548	19492	-57,17	52149,00	-357,16

Валовий прибуток ПрАТ «СК «Євроінс Україна» від страхової діяльності у 2018 році становив 80148 тис. грн, та продовжуючи зростати щороку більше ніж на третину (33 % та 34,98 %) у 2020 році становив 143888 тис. грн, що є позитивним зрушенням для страхової компанії.

Загалом, фінансовий результат від операційної діяльності ПрАТ «СК «Євроінс Україна», не дивлячись на негативний фінансовий результат 2019 року (- 21144 тис. грн), що слідував за успішним 2018 роком (40513 тис. грн), у 2020 році вдалось перевести у площину додатніх значень та закріпити на рівні 17973 тис. грн. Враховуючи позитивний фінансовий результат від інших видів діяльності страховика за даними 2020 року (29299 тис. грн), загалом після оподаткування вперше за період вдалось не лише вивести страхову компанію з категорії збиткових, а досягти суттєвого рівня чистого прибутку у 37548 тис. грн. Таким чином, в умовах економічної та соціальної нестабільності ПрАТ «СК «Євроінс Україна» продемонструвало значне покращення ключових фінансових показників за результатами безпосередньо страхової діяльності, основним свідченням чого є динамічне нарощення обсягів валових страхових премій у 2020 році на 36 % .

Отже, сучасні тенденції реалізації страхових послуг визначаються бурхливими динамічними процесами економічного середовища, виважене та оперативне реагування на які забезпечить страховиків високим конкурентним потенціалом. Вплив пандемії COVID-19 підтвердив, що одним з ключових напрямів, що забезпечить конкурентоспроможність вітчизняного страхового бізнесу на ринку фінансових послуг та успішне функціонування страховиків і дозволить оптимізувати витрати, виступає активне впровадження й використання інформаційно-інноваційних технологій.

Список використаних джерел

1. Підсумки страхового ринку 12 місяців 2020 // «Insurance TOP». – 2021. - № 1 (77) .URL: https://forinsurer.com/files/file00703.pdf

2. Офіційний сайт ПрАТ «СК «Євроінс Україна»URL: http:// https://euroins.com.ua/uk/

УДК: 338.439.4

ВИМОГИ ЄС ДО БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ АГРОПРОДОВОЛЬСТВА

Попова О.Л.
доктор економічних наук, професор
головний науковий співробітник відділу форм і методів
господарювання в агропродовольчому комплексі
olgpomail@gmail.com
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

Європейські громадяни при купівлі продуктів харчування надають рівнозначне значення їх ціні (51%) та безпечності (50%), згідно з даними Європейського барометру 2019. Споживчий попит на безпечні та корисні продукти, вимоги до прозорості каналів їх надходження та екологічності зростатимуть. Пандемія COVID–19 (її вплив на скорочення обсягів глобальної торгівлі харчовими продуктами може сягати 32% у 2020 р. [1]) закцентувала важливість полегшення торгівлі між країнами і доступу до ринків за рахунок гармонізації торгових вимог. Харчова безпечність у ЄС є фундаментом, а надійна система контролю і нагляду за безпечністю агропродовольства – ключовий чинник функціонування єдиного європейського ринку. Основу продовольчого законодавства ЄС формують численні (більше 1700) нормативно-законодавчі акти: регламенти, директиви, рішення, рекомендації [2]. Декларованe Європейським зеленим курсом від 2019 р. підвищення вимог до безпечності та якості агропродовольства істотно впливатиме на ринкову позицію виробників і організацію ланцюгів його постачання на європейський ринок.

ЄС реалізує підхід, у рамках якого на рівні співтовариства особливо *ретельно регулюється безпечність харчових продуктів, а характеристики якості визначаються ринком* з метою задоволення потреб споживачів [3, с. 35]; якість є доповненням до параметрів безпечності (табл. 1). Не регулюються ті якісні характеристики харчових продуктів, які повинні гнучко підлаштовуватися під смаки споживачів.

Таблиця 1

Визначення безпечності та якості харчової продукції

Безпечність продукції	Якість продукції
Харчові продукти вважаються небезпечними, якщо вони завдають шкоди здоров'ю і непридатні для споживання людиною [4]. Система продовольчого контролю за безпечністю харчових продуктів базується на концепції «від ферми до виделки»: охоплює усі стадії продовольчого ланцюга – виробництво кормів, первинне виробництво, переробка, зберігання, транспортування, реалізація. Контроль здійснюється за хімічними залишками, гормонами, контамінацією бактеріями / вірусами, гігієнічними нормами, дотриманням вимог щодо здоров'я тварин і рослин, благополуччям тварин.	Якість – це сукупність характеристик продукту, які цінятся споживачем і відображають здатність продукту задовольняти конкретні його потреби і вимоги; тому якість суб'єктивна. Може включати харчову цінність, органолептичні властивості (смак і запах), зовнішній вигляд (колір, твердість і текстура), соціальні фактори, географічне походження (місцеві особливості виробництва продукції, такі як ґрунт, клімат, технології), методи виробництва. Якість розглядають перш за все як відсутність дефектів, фальсифікацій і підробок.

Джерело: складено автором.

Лише для ряду продуктів регламентуються певні характеристики, які можна розглядати як параметри їх якості – склад, харчова цінність, фізичні характеристики. ЄС має особливі вимоги щодо якості продукції, яка відповідає певній території виробництва (продукти захищеного найменування місця походження, захищеного географічного зазначення) або методу виробництва (органічна продукція, гарантований традиційний продукт). Спеціальні схеми контролю якості за допомогою маркування та брендингу

формують підвищені цінності продукції для споживачів.

Основні вимоги до харчової продукції у ЄС такі: вона повинна відповідати критеріям харчової безпечності, вироблятися і піддаватися обробці в належних санітарно-гігієнічних умовах, реєструватися за необхідності, упаковуватися належним чином, маркуватися, а також бути простежуваною. Політика контролю харчової безпеки спрямована на чотири ключові сфери: харчова гігієна, здоров'я та благополуччя тварин, здоров'я рослин, залишки шкідливих речовин.

Харчова продукція, що перебуває в обігу в ЄС, з метою її безпечності повинна відповідати встановленим вимогам до рівнів забруднюючих речовин (контамінантів) у харчових продуктах, які потрапили до них у процесі виробництва та доведення до ринку чи у результаті забруднення із навколишнього середовища. Забруднюючі речовини включають токсичні елементи (свинець, ртуть, кадмій, які становлять найбільшу небезпеку для людини), хімічні речовини (меламін, діоксини), токсичні речовини, що утворюються природним шляхом (мікотоксини), антибіотики і протимікробні засоби, пестициди, гормональні препарати тощо. Встановлені у ЄС вимоги дозволяють контролювати присутність у харчових продуктах визначених видів контамінантів, а щоб запобігти попаданню продуктів із небезпечно високими їх рівнями на ринок – по кожному контамінанту встановлені максимально допустимі рівні (МДР), як критерії безпечності продукції. Зокрема, значна кількість законодавчих актів ЄС стосуються МДР залишків пестицидів у харчових продуктах і використання пестицидів [5]; перелік активних речовин і МДР представлено в актуалізованому стані на інтернет-порталі Єврокомісії [6].

Таким чином, українським сільгоспвиробникам і особливо тим, які просувають свою продукцію на європейський ринок, варто врахувати очікуване посилення відстеження залишків хімічних пестицидів і антимікробних препаратів у експортованій продукції. Адже згідно зі Стратегією «Від ферми до виделки» у рамках Європейського зеленого курсу використання цих небезпечних препаратів у ЄС має скоротитися на 50% до 2030 р. Однак у вітчизняному сільському господарстві не набуло поширення ведення належної сільськогосподарської практики. Саме дотримання офіційно визначеної належної практики, як сукупності принципів, що повинні застосовуватися при виробництві агропродовольства та подальших процесах доведення його до ринку, значною мірою гарантує безпечність харчових продуктів, знижує ризики використання пестицидів і антибіотиків. Йдеться про спектр вимог щодо використання ґрунту, води, захисту рослин, утримання тварин, переробки, використання енергії, утилізації відходів, забезпечення благополуччя людини. В Україні теж слід схвалити Національний кодекс сталого агрогосподарювання.

До того ж у нас немає належного контролю тваринницької продукції на залишки антибіотиків. Дотримання європейських вимог щодо благополуччя сільськогосподарських тварин (утримання відповідно до їх фізіологічних потреб, стандарти забою і транспортування) вимагатиме від вітчизняних виробників–експортерів відповідного переобладнання і модернізації.

Євросоюз відслідковуватиме також, чи імпорт, що надходить, вироблений сталим чином щодо декарбонізації (скорочення викидів парникових газів при виробництві і протягом життєвого циклу продукції), недопущення деградації земель і збезлісення, втрати біорізноманіття. Основна юридична відповідальність за безпечність агропродовольства закріплена за операторами ринку, а державні органи концентрують увагу на забезпеченні відповідності їх діяльності законодавчо встановленим вимогам і стандартам у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Стандарты безопасности торговли и пищевых продуктов. Содействие и ускорение торговли продовольствием и сельскохозяйственной продукцией в период пандемии COVID-19 и после нее. Программа ФАО. – URL: http://www.fao.org/3/cb0299ru/cb0299ru.pdf

2. Сэдик Д. Система контроля безопасности пищевой продукции в Европейском союзе и Евразийском экономическом союзе / Д. Сэдик, К. Ульбрихт, Н. Джаманкулов. Торговая политика. – 2016. – № 2(6).– С. 41-83.

3. Сравнительный анализ некоторых требований пищевого законодательства Европейского союза и Таможенного союза России, Беларуси и Казахстана 2015 Международная Финансовая Корпорация (IFC). – URL: http://documents1.worldbank.org/curated/es/973611467993504462/pdf/98140-RUSSIAN-REPLACEMENT-WP-PUBLIC-Box385193B.pdf

4. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 178/2002 від 28 січня 2002 р. про встановлення загальних принципів і вимог харчового права, створення Європейського органу з безпечності харчових продуктів та встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпечністю харчових продуктів. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-02#Text

5. Регламент ЄС № 396/2005 від 23 лютого 2005 р. про гранично допустиму концентрацію пестицидів у або на харчових або кормових продуктах рослинного та тваринного походження, який вносить зміни у Директиву Ради № 91/414 / ЄЕС; Регламент Комісії ЄС № 283/2013 від 1 березня 2013 р., що встановлює вимоги щодо активних речовин відповідно до Регламенту ЄС № 1107/2009, який стосується розміщення продуктів захисту рослин на ринку; Регламент Комісії ЄС № 284/2013 від 1 березня 2013 р., що встановлює вимоги до продуктів захисту рослин згідно з Регламентом ЄС № 1107/2009; Директива № 2009/128 / ЄС від 21 жовтня 2009 р., що встановлює базу для діяльності Спільноти у сфері досягнення безпечного використання пестицидів.

6. Pesticide Residues (652 matching records). – URL: https://ec.europa.eu/food/plant/pesticides/eu-pesticides-database/mrls/?event=search.pr

УДК: 338.43

ПЕРСПЕКТИВИ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН СПОЖИВАННЯ

Прокопенко К.О.
кандидат економічних наук, ст. н. с.
k_prokopenko@ukr.net
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
М. Київ, Україна

Розвиток економіки і торгівлі тісно пов'язаний з процесами глобалізації, які можуть двояко впливати на аграрний сектор. З одного боку, вони розширюють можливості держави щодо використання та оптимальної комбінації різних ресурсів, сприяють зростанню виробництва продовольства, з іншого – глобальні процеси загострюють конкурентну боротьбу і можуть знищити традиційну структуру сільського господарства. Водночас у національній економіці змінюється місце і роль аграрного сектора, окремих його складових, адже сільськогосподарська продукція є складовою міжнародної торгівлі.

Процес глобалізації світової економіки, її принципи, еволюція та наслідки є новою силою і механізмом розвитку системи світового господарства і окремих країн. Зростаюча світова глобалізація, яка є одним з найважливіших чинників змін в світовому устрої, суттєво та суперечливо впливає на процеси і перспективи розвитку аграрної сфери України. Можна виділити декілька аспектів такого впливу:

– глобалізація робить більш доступними аграрні ринки для зовнішніх виробників та постачальників аграрної продукції і тим самим різко посилює конкуренцію між місцевими і зовнішніми суб'єктами аграрних ринків, при цьому в ряді випадків послаблюється продовольча безпека окремих країн;

– глобалізація розширює можливості технологічного переоснащення аграрної сфери, активізує процеси агропромислової інтеграції та соціальні зміни на селі, водночас, сприяючи в ряді випадків підпорядкуванню аграрної сфери промисловим монополістам і створюючи підгрунтя для погіршення становища аграрних виробників;

– виникаючі глобальні наднаціональні монопольні структури починають використовувати природні, земельні, трудові та інші аграрні і сільські ресурси, руйнуючи сформовану систему внутрішніх сільських і регіональних взаємозв'язків і послаблюючи відтворення села.

Наразі головними передумовами глобалізації є міжнародна спеціалізація виробництва і торгівля товарами та послугами, об'єднання виробництв, конкурентна боротьба на ринку збуту в умовах надвиробництва в розвинених країнах, інтернаціоналізація капіталу, створення глобальних інформаційних мереж. Все це в комплексі істотно впливає на економічний розвиток національного аграрного сектора і продовольчу безпеку держави.

Згідно теорії абсолютних переваг А. Сміта кожна країна відрізняється своїм кліматом, територією, ресурсами та технологією виробництва, що спонукає до виробництва найбільш прибуткового, порівняно з іншими країнами, товару. Це призводить до відмови від виробництва нерентабельних товарів та нарощування обсягів виробництва найбільш прибуткової продукції [1].

Перехід України до ринкової економіки призвів до необхідності швидкого включення її в глобальний аграрний процес, наслідком чого стали істотні зміни в структурі сільськогосподарського виробництва. Найбільш швидке зростання показали максимально затребувані на світових ринках зернові та олійні культури. Агровиробники за останнє десятиріччя збільшили частку зернових культур у структурі виробництва з 13 до 35,2%, а технічних (переважно соняшник) – з 7,2 до 28,6%. Таким чином наразі ці дві групи культур майже на 64% формують всю валову продукцію вітчизняного сільського господарства. Такі зміни в структурі призвели до значного скорочення виробництва тваринницької продукції. За цей період її частка зменшилася більше ніж удвічі, і відповідно зменшилося виробництво кормових культур (до 1,3%).

Завдяки наявності природних і трудових ресурсів та сприятливим природно-кліматичним умовам сільське господарство України має значний потенціал для розвитку і диверсифікації експорту агропродовольства. Для оцінки подальших перспектив розвитку окремих секторів сільського господарства необхідно враховувати глобальні тренди, до яких в найближчі 10-20 років буде спрямовуватися світовий продовольчий ринок, а саме, зміна структури споживання в різних країнах, рівня добробуту окремих регіонів, а отже і купівельної спроможності, демографічних змін і т.п.

Згідно з деякими прогнозами [2] сукупне споживання сільськогосподарської продукції в світі до 2050 р. збільшиться на 69% через зростання населення з 7 до 9 млрд осіб. Основний приріст (42% або 1 млрд) припаде на азіатський регіон: Китай, Індонезію, Філіппіни, Пакистан і Індію. Крім того, на 70% необхідно буде збільшити обсяг аграрного виробництва, щоб задовольнити зростаючий попит (в країнах, що швидко розвиваються – майже на 100%). Для цього виробники продовольства повинні радикально змінити методи виробництва і підвищити ефективність своєї діяльності. Крім того, вони повинні забезпечити збереження навколишнього середовища і сприяти унеможливленню екологічних втрат.

Основними рушійними факторами змін у світовій агропродовольчій системі, як у виробництві, так і в споживанні, будуть [3]: зростання світового населення, зміни обсягів і структури попиту на душу населення, вплив глобалізації на продовольчі системи на національному та міжнародному рівні, конкурентна боротьба за основні ресурси (земля для виробництва продовольства; глобальна потреба в енергії; глобальна потреба в воді), зміни цінностей і моральних позицій споживачів.

Попит на продовольчі товари змінюється в силу двох факторів: зростання населення веде до збільшення загального обсягу споживання продуктів харчування, а також

зростаючий середній клас хоче отримувати продукти більш високої якості, зокрема екологічно чисті та сертифіковані.

Все це свідчить про необхідність формування в Україні у довгостроковій перспективі диверсифікованого раціонального сільського господарства. Сільське господарство України має грунтуватися на концепції інтенсифікації та підвищення якості виробленої продукції, регульованої принципами сталого розвитку та системних інновацій. Результатом таких змін стане скорочення відставання в продуктивності оброблюваних сільськогосподарських земель, поліпшення ефективності використання добрив і водних ресурсів, реалізація заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату, включаючи раціональне управління посівами та кормами, а також підвищення біорізноманіття сільськогосподарських систем.

Список використаних джерел

1. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. – М., 1935. – Т. 2. – 543 с.

2. Philip G. Pardey, Jason M. Beddow, Terrance M. Hurley, Timothy K.M. Beatty, Vernon R. Eidman A Bounds Analysis of World Food Futures: Global Agriculture Through to 2050, 2014, Australian Journal of Agricultural and Resource Economics, 58, с. 571–589 https://doi.org/10.1111/1467-8489.12072

3. Foresight. The Future of Food and Farming (2011) Executive Summary. The Government Office for Science, London.

УДК:334.76

РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Ревуцька А.О.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки
revutskaya.alla@ukr.net
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Глобалізацією економіки називають процес дедалі більшої всесвітньої економічної інтеграції, головними рушійними силами якого є лібералізація міжнародної торгівлі та руху капіталів, зростання темпів технологічного прогресу та формування інформаційного суспільства. Глобалізація економіки дозволяє розвивати конкурентоспроможність бізнесу з міжнародними представниками, такий вид глобалізації посилює якість продукції, підвищує рівень технологій, збільшує рівень певних можливостей, які допомагають зростанню за рахунок великої кількості галузей. Глобалізація економіки створює певне середовище розвитку для економічного зростання певних країн, визначаючи все нові та нові орієнтири їхньої економічної політики.

Бізнес в Україні поділяється на малий, середній та великий, і для того, аби всі вони могли вільно розвиватись, потрібно створити механізм, який допоможе взаємодіяти державі та приватному сектору. Як усім відомо, малий бізнес є основною ланкою розвитку бізнесу в загальному; такий вид бізнесу забезпечує гнучкість та стійкість економічної системи. Через низький рівень технологічного прогресу малому та середньому бізнесу важко розвиватись, але глобалізація економіки формує саме зростання темпів того ж таки технологічного прогресу.

В процесі глобалізації економіки вітчизняний бізнес отримує нові витоки інформації з інших країн, які допомагають усунути певні проблеми розвитку українського бізнесу. Глобалізація економіки може допомогти зробити Україну більш інвестиційно привабливою

для іноземців за рахунок приєднання країни до загальноприйнятих у сучасному світі норм. Наразі інвестори не довіряють політиці нашої країни, тому забирають свої капіталовкладення, а у результаті це негативно впливає на виробничу систему України [1, с. 256].

Глобалізація економіки має як позитивні, так і негативні наслідки для вітчизняного бізнесу. До позитивних наслідків відносяться: розширення доступу до товарів та послуг; глобалізація економіки фактично піднімає людей з бідності; підвищення рівня культурної та економічної обізнаності.

До негативних наслідків слід віднести: робітники з розвинених країн програють дешевій робочій силі інших країн; можливе зниження промислового виробництва; коливання курсів валют може призвести до невигідності імпорту або експорту товарів.

Досвід розвинених країн показує, що малий бізнес відіграє велику роль в економіці, його розвиток впливає на економічний розвиток, на насичення ринку товарами належної якості, на створення нових додаткових робочих місць, тобто вирішує багато економічних, соціальних та інших проблем. У всіх економічно розвинених країнах держава сприяє розвитку малого бізнесу, дієздатне населення дедалі більше починає займатися малим підприємництвом. Малий бізнес як інституційний сектор економіки давно став домінуючим за чисельністю та обсягами виробництва у провідних країнах світу.

Сутність та значення малого бізнесу полягають у тому, що він є провідним сектором ринкової економіки; становить основу дрібнотоварного виробництва; визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику ВВП; здійснює структурну перебудову економіки, швидку окупність витрат, свободу ринкового вибору; забезпечує насичення ринку споживчими товарами та послугами повсякденного попиту, реалізацію інновацій, додаткові робочі місця; має високу мобільність, раціональні форми управління; формує новий соціальний прошарок підприємців-власників; сприяє послабленню монополізму, розвитку конкуренції [2, с. 114].

Розглядаючи функції малого бізнесу в ринковій економіці, слід наголосити на наступному. По-перше, внесок малого бізнесу в формування конкурентного середовища є неоціненним. Малий бізнес, будучи антимонопольним, допомагає встановити конкурентні відносини. В умовах вузької спеціалізації та використання сучасних технологій він виступає ефективним конкурентом, що підриває монопольне середовище великих корпорацій. По-друге, малий бізнес швидко пристосовується до мінливих ринкових умов, чим забезпечує економіку гнучкістю. По-третє, сприяючи прискоренню реалізації новітніх технічних і комерційних ідей, випуску наукомісткої продукції, мале підприємництво тим самим виступає провідником НТП. По-четверте, малий бізнес робить значний внесок у вирішення проблеми зайнятості.

З отриманих даних очевидно, що розвиток малого бізнесу в економіці України є рушійною силою для підняття її в один ряд з конкурентними країнами. Проте, з'ясувалося, що в Україні є ряд чинників, які перешкоджають розвитку малого бізнесу. Серед них – недосконалі закони, надмірні податки, всеосяжна корупція, відсутність підтримки з боку держави [3].

Малий і середній бізнес для виконання своїх функцій потребують відповідних організаційних форм і належного фінансового забезпечення, тому важливо віднайти оптимальні варіанти співпраці невеликих підприємств з іншими секторами економіки, зокрема, з великими корпоративними структурами, а також – державою. З цією метою доцільно скористатися досвідом, набутим у провідних країнах світу.

Для ефективного розвитку малого підприємництва в Україні необхідно створити ефективний механізм взаємодії між державою та підприємницьким сектором. Його відсутність позначається тим, що малі підприємства досі не відіграють вагомої ролі в економіці України. Це проявляється й у тому, що вони не стали одним із важливих засобів усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, створення нових робочих місць і

скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції, швидкого насичення ринку товарами й послугами. Становлення малого бізнесу в Україні – це тривалий процес, який повинен мати певну етапність, виходячи з економічного стану країни, існуючих проблем на макро- та мікрорівнях [2, с. 118].

Можна стверджувати, що малі підприємства є одним із дієвих засобів вирішення таких соціально-економічних проблем, як: прискорення структурної перебудови економіки, забезпечення ринку товарами і послугами, створення конкурентного середовища, створення нових робочих місць шляхом само-зайнятості, ефективне використання сировинних ресурсів. Просування малого бізнесу в Україні повинно бути підтримано з боку держави шляхом створення комфортних умов для розвитку, надання фінансової допомоги, тощо. На жаль, вітчизняна організаційна та фінансово-кредитна системи не є досконалими і тому потребують більшої уваги з боку влади.

Отже, існує складність використання потенціалу розвитку не тільки малого а й взагалі вітчизняного бізнесу в умовах глобалізації. Враховуючи досвід інших країн, Україна повинна збільшувати конкурентоспроможність, систематизувати підхід в управлінні до більш інноваційного розвитку, а також створювати нові можливості для міжнародної торгівлі.

Список використаних джерел

1. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 268 с.

2. Бондарук Т. Г., Артем'єва І. О., Бондарук І. С. Державне регулювання розвитку малого бізнесу і його соціальної відповідальності. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2019. № 3. С. 111-119.

3. Україна: перспективи розвитку, прогноз економічного та соціального розвитку України на 2019-2021 роки. URL: http:///D:/Downloads/FORECAST_2019-2021%20(k)%20(1).pdf

UDC: 330.341.4

COAL INDUSTRY OF UKRAINE: CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Redko K.Yu.,
postdoc
katredko@gmail.com
State institution «G.M. Dobrov institute for scientific and technological potential and science history studies»
Kyiv, Ukraine

Coal production and consumption in Ukraine showed negative dynamics. Thus, in 1990, coal accounted for 63.9% of total production. However, along with a general decline in overall energy demand, the Russian occupation of Crimea and the conflict in Donbas have destabilized domestic coal production. According to the Ministry of Energy and Coal Industry, in 2014 Ukraine produced 65 million tons of coal, while in 2018 its production amounted to 33.3 million tons. To meet domestic demand, Ukraine continued to supply coal from non-government-controlled areas. However, in 2017, following the railway blockade, the country suspended freight rail services to the East, raising concerns about a possible energy shortage. The government has sought to diversify coal imports and restructure generating capacity to increase consumption of non-anthracite coal. While most coal imports to Ukraine came from Russia, smaller volumes came from the United States, Canada, Australia, South Africa and Poland [1].

The coal complex continues to be subsidized and inefficient. Coal production is falling, in particular in 2020 decreased by another 7.7 percent compared to 2019 [2]. At the same time, state-

owned coal mining enterprises remain unprofitable, and the working conditions of miners are dangerous. The situation in the complex requires immediate decisions on the closure of unprofitable mines, the transformation of coal regions, the reform of the coal complex and the definition of long-term state policy for it.

The coal sector also experienced difficult times during the COVID-19 pandemic. Miners' wages remained unpaid for several months, and workers in some mines refused to work. At the same time, the state-owned Centerenergo was accused of purchasing coal from the Russian Federation instead of domestic suppliers. The Ministry of Energy intervened to resolve the situation in June 2020. As the current coal industry of Ukraine is projected to accumulate losses of over a billion euros over the next decade, the phasing out of coal could reduce the burden on the state budget, while creating new jobs in renewable energy [3, p.11], Table 1, what losses are borne by coal companies in 2019.

Table 1

Financial indicators of coal mining enterprises of Ukraine [3, p.59]

Coal Company	Average value of gross income for 5 years (EUR / t))	Total profit (million euros; 2018)	Number of employees (2020)	Net profit / job (EUR)
”Selidiv coal”	–300	–60	6164	–9688
Mirnogradugol	–82	–26	2 865	–9001
Volyn Coal	–160	–12	1 358	–8704
”Toretskvugol”	–88	–19	2497	–7 805
Lysychansk Coal	–206	–31	4248	–7409
”Southern Donbass № 1”	–34	–13	2207	–5 874
Pervomaisk Coal	–126	–19	4 285	–4 405
”Mine. MS Surgaya”	–24	–6	2434	–2439
Nadiya mine	–4	–1	663	–920
Lvivugol	–17	–4	6361	–646
”Krasnolimanskaya”	–7	–0,2	1074	–0,3

Below are the data on the energy intensity of final energy consumption, where there is a decrease in energy intensity from 0.144 in 2007 to 0.092 in 2019 and a decrease in the energy intensity of the total primary energy supply from 0.234 to 0.165. That is, for 13 years there is a decrease in energy consumption by 37% in the field of final consumption and 30% in the field of general supply (Fig. 1).

Unfortunately, as of 2018, the energy intensity of Ukraine's GDP is 3-4 times higher than the energy intensity of the GDP of European countries and twice higher than the world average, which characterizes Ukraine's economy as inefficient. Thus, the energy intensity of Ukraine's GDP is 2.5 times higher than in Poland, 3.3 times higher than in Germany [4].

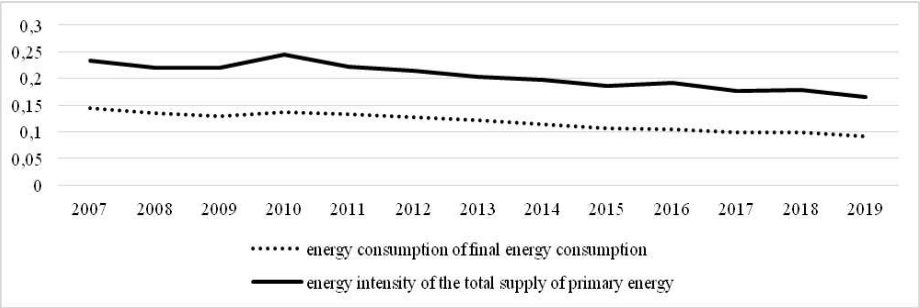

Figure 1. Energy intensity of Ukraine's GDP 2007-2019, tons of oil equivalent/ thousand international dollars [4]

According to many scientists [5], the coal industry faces the following challenges:

Short-term: 1. Decrease in demand for own coal; 2. Debt growth at a rapid pace; 3. Lack of operating funds for implementation minimum required production tasks; 4. Closure of coal mining enterprises and release of industry specialists.

Medium-term: 1. the state owns non-profit mines with the highest cost of coal production; 2. The current legal framework does not create the necessary conditions for the development and restructuring of the industry, and does not stimulate the diversification and replacement of coal by other resources; 3. Insufficient investment in the creation of new and renewal of existing major funds of enterprises, which deepens the problem safe operation of mines.

Long-term: 1. The negative impact of coal mining companies on the lack of control over compliance with the environmental friendliness of production. 2. Insufficient level of implementation of energy efficiency measures in coal mining activities enterprises; 3. Imperfect legal framework, which complicates the process of reforming the sector.

Ukraine's course to implement the provisions of the Green Deal will directly affect the coal industry of Ukraine. In the period up to 2030. Its role in energy will gradually decline, as wind and solar generation, as well as biofuels will replace the use of thermal coal. It is projected that the share in the total primary energy supply of coal in the next 10 years it will be reduced twice - to 12-14%.

The economic situation for the industry is growing will be complicated by the fall in the price of coal on international exchanges and international failures financial institutions lend to this sector. Instead, it is not possible for the Ukrainian energy sector to completely abandon coal in the next 15 years due to the importance of coal heat generation as a tool maneuvering of the UES in the conditions of dynamic development of the renewable energy sector.

Outdated, centralized generation is being replaced by decentralized and environmentally friendly energy sources that work more flexibly. These trends, which are observed all over the world, are also reflected in the Ukrainian discourse, as the state has committed itself to adhering to the Paris Climate Agreement and achieving carbon neutrality by 2060. In addition, as in many other countries, the Ukrainian energy sector needs to be modernized.

References

1. IEA (2019), Coal Information 2019, OECD Publishing, Available at: https://doi.org/10.1787/4a69d8c8-en, (Accessed 01.09.2021).

2. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Order of August 4, 2021 № 907-p Kyiv, On approval of the Energy Security Strategy, Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907- 2021- %D1%80#n10, (Accessed 01.09. 20 21).

3. M. Projs, O. V. Mykhajlenko, I. Sabaka and B. Probst (2021), "Economic consequences of the phasing out of coal use in Ukraine by 2030", Available at: https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/2021_07_Economic_implica tions_ua-s.pdf, (Accessed 02.09.2021).

4. Ukrainian Statistics Service (2021), "Energy intensity of Ukraine's GDP", Available at: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/sg/ekolog/ukr/enem_u.htm, (Accessed 03.09.2021).

5. Razumkov centre (2020), "Energy of Ukraine challenges and initiatives", Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_energy_initiatives.pdf, (Accessed 05.09.2021).

УДК 332.6.631.165

ПРОБЛЕМИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Рибалко О.М.
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку та оподаткування
elenarybalko@gmail.com
Бойко А.Л.
студентка кафедри обліку та оподаткування
boykoanastasia585@gmail.com
Запорізький національний університет
м.Запоріжжя, Україна

Сільське господарство, зокрема рослинництво, є одним з головних в економіці нашої країни. Вирощування будь-якої культури – чи то зернової, чи соняшник, чи овочі – довгий циклічний процес, кінцевий результат якого залежить від багатьох факторів. В сучасному світі фермери майже завжди використовують мінеральні добрива, засоби від шкідників. До прямих витрат додаються ще пальне, мастильні матеріали, електроенергія, запасні частини для ремонту або будівельні для будівництва, корми та інше. Також головними статтями витрат сільського господарства є: відрахування на соціальні заходи, оплата праці, орендна плата за земельні та майнові паї, амортизація.

У своїй виробничо-економічної діяльності підприємство розраховує і використовує планову і фактичну собівартість.

Планову собівартість продукції визначають на основі технологічних карт по культурам і видам худоби, враховуючи необхідний перелік робіт, норми витрат матеріальних ресурсів і нормативи витрат праці і фінансових коштів і орієнтуючись на раціональне використання землі та основних фондів, застосування прогресивних агрозоотехнічних і організаційних заходів. Розрахунок робиться на планований вихід продукції. [1]

Фактичну собівартість визначають при підведенні річного підсумку господарської діяльності підприємства, який представлений в річному звіті. Порівняння звітної собівартості за видами витрат з планової дозволяє виявити перевитрату або економію коштів і праці, вишукати реальні резерви зниження собівартості в подальшому виробничому циклі. Об'єктами обчислення собівартості є види продукції. Для кожної підгалузі рослинництва і тваринництва виділяється конкретний об'єкт або декілька об'єктів, за якими прийнято обчислювати собівартість. [1]

Оптова торгівля сировиною сільського господарства ведеться за ринковими цінами, тобто підприємство може як отримати прибуток, так і зазнати збитків. Також воно може дочекатися, поки ціна виросте, але потрібно достатньо місця для зберігання культур, яке з часом стає неприродним для споживання. В 2020 частка українських фермерів зазнали збитків: влітку стояла спека, майже не було дощів, багато зернових культур на полях півдня України просто засохли. Ще однією проблемою був карантин, що не дозволяв працювати овочевим ринкам, тож багато продукції було залишено на смітниках.

Експортні ціни зерна України нижчі від, наприклад, американських, адже у світі достатньо вирощують зернові культури, тож ціни в Україні на них залежать від того, як швидко можливо поставляти його. Щоб бути конкурентоспроможними на світовому ринку, необхідно понижати ціни, щоб було вигідніше іншим країнам закупляти саме наше.

В 2020 році індекс фізичного обсягу продукції сільського господарства, реалізованої господарствами населення, був найнижчим за останні 15 років. Варто зазначити, що в 2020 році цей показник дорівнював 81,4 %, тоді як в 2019 році цей самий показник становив 107,3

%. До цього найнижчим показником за період 2005-2019 роки був індекс фізичного обсягу продукції сільського господарства, реалізованої господарствами населення 2008 року, який становив 94,6 %, що є на 13,2% більше індексу 2020 року. [2]

Але не дивлячись на це, рівень рентабельності зерна в 2020 році становив 20%, варто зазначити що 2019 року цей показник становив 11,8%, рівень рентабельності насіння соняшнику 39,4% порівняно з 23,5%, овочі відкритого грунту 8,3% порівняно з 7%. Рівень рентабельності картоплі знизився з 15,4% до 11%. Рентабельність цукрових буряків виросла, але ситуація залишається неприємною: з -15,4% до -13,5%. [2]

Отже, продукція сільських господарств України користуються попитом, але не кожен вид рослинництва може забезпечити прибуток та високу рентабельність, адже зважаючи на світовий ринок, Україна змушена робити ціни нижчими, ніж ринкова ціна інших країн.

Список використаних джерел

1. Сіренко Н. М. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах. Миколаїв: МДАУ, 2010. 439 с.

2. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/.

УДК: 338.2

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Рибалко О.М.
кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри
elenarybalko1961@gmail.com
Корохова М.С.
korohovay.maryna@gmail.com
Гречка К.С.
karinagrechka@gmail.com
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

На сьогоднішній день мале та середнє підприємництво (а також ФОПи) є основною економічною складовою держави. 99,98% юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (ФОП), зареєстрованих в Україні, належать до суб'єктів малого і середнього підприємництва. У секторі малого та середнього підприємництва (далі – МСП) здійснює комерційну діяльність понад 6,9 млн осіб, або близько 82% від усіх зайнятих. На сектор припадає 65% обсягу реалізації товарів, робіт та послуг. [1] Вони виконують таку функцію як соціальну – надають нові робочі місця, зменшуючи безробіття на рівні країни. Також, щодо малого бізнесу, можна сказати, що він є мобільним. Він швидко реагує на будь-які зміни ринку, у більшості випадків є прибутковим, та використовуються у різних сферах та послугах. [2]

Але, в нашій країні не має якісного підґрунтя для малого та середнього бізнесу. Малі підприємства «не виживають» на нашому ринку через високу конкуренцію, яка є не завжди здоровою, через монополізм, який поглинає більшу частину попиту, через високі податки тощо.

Якщо казати щодо власників такого бізнесу, більшість з них називають головними перешкодами для подальшого розвитку тиск, корупцію та недостатній рівень попиту на свої товари та послуги. Але оскільки це більш загальні складнощі, ніж проблеми, що стосуються малого та середнього підприємництва, нижче виділено проблеми, які не є очевидними для

всіх:

1. Одним із джерел попиту могли б стати зовнішні ринки, але частка МСП в експорті товарів удвічі менша за частку сектору у ВВП. Навіть за наявності можливих системних похибок у даних офіційної статистики щодо частки МСП в експорті товарів, робіт та послуг ця пропорція залишається чинною.

2. Друга проблема є в тому, що в Україні висока вартість ведення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) — 74-те місце у світі (станом на 2019 рік), що обмежує діяльність та активність МСП в експорті. Ця проблема може бути частково вирішена шляхом вдосконалення та оптимізації державного регулювання експорту. Також МСП не експортують через незнання великих ринків, відсутність партнерів за межами країни, та через відсутність допомоги від держави. [1]

Також, можна додати, що проблемою є інновації. Майже усі інноваційні системи розробляються для великих підприємств, і це за системою, за програмою не підходить для малого та середнього бізнесу.

Сумуючи усе вище написане та роблячи висновок, можна сказати, що МСП на сьогоднішній день має зрушення, але через проблеми та відсутність якісного підґрунтя вони не можуть існувати на повну. Тільки за впровадженням нового чинного законодавства, дозволів та зменшення ризиків та тиску на МСП, можна зменшити безробіття та дозволити їм функціонувати без загрози зникнення.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: https://sme.gov.ua/analytics/ (дата звернення – 18.09.2021).

2. Табінський В. А., Телятник В. М., Сімон А. П. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Молодийв вчений, 2017, №3.*

УДК: 339.923

МОНІТОРИНГ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ В УКРАЇНІ, ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЇЇ РОЗВИТКОМ

Роженко О.В.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри цивільного та господарського права
rozh-ov@ukr.net
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна

Здійснення діяльності суб'єктів господарювання в Україні на фондовому ринку в умовах глобалізаційно-інтеграційних процесів, потребує використання механізмів забезпечення їх економічної безпеки, згідно [1, с. 14]. Однією з основних складових успішного функціонування суб'єктів господарювання на всіх рівнях соціально-економічного розвитку є ефективний розвиток діяльності суб'єктів господарювання на фондовому ринку.

Визначальні аспекти проблематики розвитку суб'єктів господарювання у сфері вирощування зернових культур в Україні розглядали у своїх роботах вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме: Третякова О. В. [2], Осипов В. І. [3], Резнік Н.П. [4] та інші. Однак моніторинг тенденцій розвитку фондового ринку є актуальним.

Оцінка тенденцій господарської діяльності на фондовому ринку проведено з використанням визначення коефіцієнту варіації, що здійснено за допомогою функцій MS Excel (таблиця 1).

Таблиця 1

Визначення коефіцієнту варіації обсягу біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі протягом 2020 року

	УБ	ПФТС	УМВБ	ПЕРСПЕКТИВА
Січень	23,13	5804,54	0	16205,43
Лютий	251,81	4996,53	0	9054,75
Березень	82,93	20283,11	0	21591,59
Квітень	15,48	9717,28	0,03	16995,95
Травень	59,18	10862,93	1,41	15107,97
Червень	13,89	11591,37	0,64	13944,87
Липень	163,64	11901,43	0,74	14304,96
Серпень	41,74	10480,21	0,61	17183,35
Вересень	124,52	12537,79	0,98	15731,35
Жовтень	244,46	8225,23	0,52	11317,75
Листопад	145,76	8958,57	0,59	14591,72
Грудень	1247,42	16175,55	1,24	35425,47
Коефіцієнт варіації	168,93%	38,24%	86,74%	39,50%

Джерело: складено автором, згідно [5]

Отримані дані розрахунків у таблиці 1 демонструють сильну варіацію за всіма організаторами торгівлі, тобто сукупність ряду даних що вивчається неоднорідною. Але на фондових біржах «ПФТС» та «Перспектива» коефіцієнт варіації обсягу біржових контрактів з цінними паперами протягом 2020 року і де-кілька раз нижчий ніж на інших організаторах торгів що розглядаються, що характеризує обсяг біржових контрактів на них як більш однорідний.

Визначення прогнозних значень обсягу біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі виконано за допомогою автоматизованої функції MS Excel «Тренд», результати чого наведено на рисунку 1.

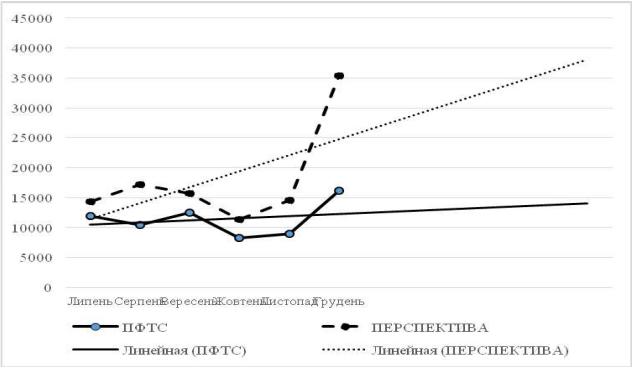

Рис. 1 Визначення трендів обсягу біржових контрактів з цінними паперами на фондових біржах «ПФТС» та «Перспектива»

Джерело: складено автором, згідно [5]

Отже, лінія тренду обсягу біржових контрактів з цінними паперами на фондових біржах «ПФТС» та «Перспектива» дозволяє визначити його обсяг у майбутніх періодах, який

прогнозується в розмірі, що перебільшує найбільшу точку фондової біржі «Перспектива», спостерігається тенденція зростання, та неперебільшує найбільшу точку фондової біржі «ПФТС», спостерігається тенденціїя зниження.

Візуалізація отриманих даних дозволяє зробити висновок про те, що темпи зростання обсягу біржових контрактів з цінними паперами на фондових біржах в Україні не пропорційні, тенденції є протилежними, що потребує використання регуляторів на макрорівні, одним з головних розглядається саме правовий регулятор.

Список використаних джерел

1. Роженко О.В. Управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки: дисертація на здобуття ступеня канд. екон. наук. Одеський національний політехнічний університет. 2017. 241с.
2. Третякова О. В., Харабара В. М., Грешко Р. І. Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. Економіка та держава. № 5 2020, С. 103 – 107.
3. Осипов В. І., Крусир Т. О. Сучасний стан фондового ринку України. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2019. № 1(41). С. 45-52.
4. Резнік Н.П., Остапчук А.Д. Біржовий фондовий ринок: стан та перспективи розвитку в Україні. 2018. №4. С. 101-110.
5. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України. URL: https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/ (дата звернення 19.09.2021)

УДК:338

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ МОНІТОРИНГУ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Салтанова О.С.
викладач економічних дисциплін
saltanova503@gmail.com
ВСП «Житлово-комунальний фаховий коледж
ХНУМГ імені О.М. Бекетова»
м. Харків, Україна

Існуючі принципи регулювання муніципальних комунальних підприємств припускають надання їм великої господарської самостійності протягом регульованого періоду. Однак це не означає, що орган місцевого самоврядування повинен повністю забути про існування цих підприємств до моменту чергового перегляду тарифів. Оскільки муніципальні комунальні підприємства повинні досягати поставлених власником майна цілей і реалізовувати затверджену виробничу й інвестиційну програми, то очевидно, що необхідно здійснювати проміжний контроль за їхньою діяльністю, а також за тим, як робота муніципальних комунальних підприємств впливає на стан іншої муніципальної власності (зокрема, муніципального житлового й нежилого фонду).

Моніторинг включає оперативний збір і аналіз інформації, необхідної для своєчасного прийняття рішень по керуванню ЖКГ. Вибір напрямків моніторингу визначається специфікою підгалузі ЖКГ і формою власності.

Відносно немуніципальних підприємств муніципалітет виступає, з одного боку, як представник інтересів населення, з іншого боку – як власник муніципального житлового фонду. Як наслідок, адміністрація здійснює моніторинг за виконанням договорів на поставку ресурсів між комунальними підприємствами й компаніями з керування житловим фондом (обсяги і якість послуг), а також моніторинг прийнятності тарифів для населення, технічного стану муніципальної власності, стану взаєморозрахунків з бюджетом (розрахунки в грошовій

і негрошовій формі, заборгованість). Фінансовий стан немуніципальних підприємств і їхня діяльність по наданню послуг всім споживачам, крім населення, являє собою внутрішню справу цих підприємств і не є об'єктом моніторингу з боку адміністрації.

Відносно муніципальних підприємств муніципалітет, як власник їхнього майна, проводить моніторинг реалізації затверджених виробничої й інвестиційної програм підприємства, а також його фінансового стану. Протягом регульованого періоду може виникнути ситуація, коли реальні фінансові потреби муніципальних комунальних підприємств не будуть задовольнятися при існуючому рівні тарифів. Причини цього можуть зовсім не залежати від самого підприємства (наприклад, ріст цін на енергоносії, зміни в законодавстві, що ведуть до зміни податкового навантаження, і т.д.). У цьому випадку завдання моніторингу буде полягати в тому, щоб сигналізувати про погіршення фінансово-економічного стану регульованого підприємства, що відбулося не по його провині, на підставі чого регулювальний орган може ініціювати процес перегляду тарифу.

Але саме головне, моніторинг забезпечує контроль за ефективністю менеджменту на підприємстві, дозволяє мати оперативну інформацію про те, як реалізуються виробнича й інвестиційна програми підприємства.

Моніторинг, тобто оперативний збір інформації, дозволяє прискорити процес підготовки рішення про необхідність перегляду тарифів. Тим самим збільшується гнучкість тарифної політики й зводиться до мінімуму збиток, що міг би виникнути як у підприємств, так і в споживачів через несподівані зміни в зовнішньому середовищі. Крім того, інформація, зібрана в ході моніторингу, може бути використана в процесі розгляду й затвердження тарифів як для уточнення інформації, наданої підприємством у заявці на тариф на наступний регульований період, так і для вдосконалення самої методики регулювання.

Для здійснення моніторингу муніципальних комунальних підприємств процедуру, а також склад, форму й регулярність надання інформації необхідно зафіксувати в рамках нормативних правових актів глави місцевого самоврядування (у положеннях про моніторинг регульованих підприємств по видах діяльності). У цих же документах доцільно передбачити санкції до муніципальних підприємств за порушення встановленого порядку надання інформації. Обов'язковість немуніципальних комунальних підприємств по наданню інформації в рамках заходів щодо моніторингу доцільно зафіксувати в договорах, які вони містять із компаніями по керуванню муніципальним житловим фондом. У свою чергу, при висновках договорів з компаніями по керуванню житловим фондом муніципалітет повинен передбачити, що всі договори з немуніципальними комунальними підприємствами повинні полягати із зобов'язаннями даних підприємств по наданню необхідної для здійснення моніторингу інформації.

Питання про те, який зі структурних підрозділів органу місцевого самоврядування буде здійснювати моніторинг, не має однозначної відповіді. Можливо, що цю роботу буде здійснювати департамент ЖКГ, оскільки більша частина збирає інформації, що, так чи інакше відноситься до його компетенції. Найбільш доцільний варіант, коли за здійснення моніторингу буде відповідати орган, що займається регулюванням тарифів на житлово-комунальні послуги. Конкретні форми організації даної роботи можуть істотно відрізнятися, однак у кожному разі повинно виконуватися одне із завдань системи моніторингу – дати регулювальному органу сигнал про перегляд тарифів (якщо виникне необхідність).

Напрямки моніторингу комунальних підприємств залежно від форми їхньої власності представлені в табл. 1.

У випадку якщо регулювальний орган створений у вигляді міжвідомчої комісії, можна запропонувати наступну схему організації моніторингу. Регульоване підприємство надає інформацію в робочий орган комісії. Інформація, що надходить у робочий орган комісії, проходить первинну перевірку за допомогою системи індикаторів. У випадку виходу індикатора за припустимі межі інформація направляється в профільний структурний підрозділ органу місцевого самоврядування, який повинен виявити причини цього.

Таблиця 1

Напрямки моніторингу комунальних підприємств залежно від форми їхньої власності

Найменування	Немуніципальні підприємства	Муніципальні підприємства	
		Група 1[1]	Група 2[2]
Обсяг і якість послуг (виконання затвердженої виробничої програми)	+	+	+
Виконання затвердженої інвестиційної програми	-	+	+
Витрати бюджету на ЖКГ	+	+	+
Прийнятність тарифів для населення	+	+	+
Прийнятність тарифів для підприємств і організацій	-	+	-
Технічний стан муніципальної власності	-	+	+
Фінансовий стан підприємства	-	+	+

[1] Муніципальні підприємства водопостачання, водовідведення, теплопостачання, вивозу й утилізації побутових відходів, а також багатогалузеві сільські МП ЖКГ

[2] Всі інші муніципальні житлово-комунальні підприємства

При цьому кожний структурний підрозділ повинен мати право ініціювати засідання комісії, на якому повинні бути розглянуті можливі варіанти рішення проблем, що виявилися. Комісія з результатів свого засідання може ухвалити рішення щодо початку процедури перегляду тарифів для регульованого підприємства або порушити питання про посилення управлінського персоналу на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Амосов О. Ю. Місце житлово-комунального господарства на ринку сфери послуг України. Бизнес-информ. 2010. № 11. С. 32–38.

2. Качала Т. М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу: монографія. Черкас. держ. технол. ун-т. К.: Наук. думка, 2008. 416 с.

УДК 640.432:005.935

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Сидорук Анна
к.п.н., доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Чуєва Інна
к.н.ф.в.с, доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Жигал Олена
студентка 4 курсу спеціальності готельно-ресторанна справа
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Ефективність управління закладом ресторанного господарства певною мірою залежить від оцінки рівня якості їх послуг. Результати оцінювання спонукають до вдосконалення діяльності підприємств, які орієнтовані на підвищення власного рівня обслуговування.

Існує декілька методів оцінки якості обслуговування. Розглянемо деякі з них [2]:

1. Опитування – методика, яка проводиться у формі бесіди або інтерв'ю дослідника з респондентом за для виявлення його ставлення до певної теми. Але відносно організації ресторанного господарства цей метод не є достовірним, т.я. споживачі ресторанних послуг через незнання стандартів обслуговування можуть не виявити існуючі недоліки у ньому.

2. Таємний гість – методика спрямована на оцінювання якості обслуговування через отримання дослідником власного досвіду як споживача. Таємні гості за допомогою

попередньо розроблених критеріїв оцінюють окремі елементи сервісу і загальний рівень обслуговування на підприємствах.

3. Метод SERVQUEL (скорочення від servicequality «якість послуги»), що представляє собою комплексну шкалу для вимірювання споживацького сприйняття якості сервісу [3];

4. Метод «аналіз відгуків у мережі інтернет» – метод, який дозволяє зробити оцінювання ресторанного обслуговування завдяки відгукам споживачів у Internet мережі.

Споживачі розглядають послуги закладу ресторанного господарства як набір властивостей, які по-різному можуть впливати на наміри користування ними і суб'єктивного оцінювання якості їх надання. Найбільш поширене визначення концепції сприйняття якості обслуговування – це те, в якій мірі підприємство успішно задовольняє потреби споживачів клієнтів, у процесі чого споживач порівнює свої очікування з власним сприйняттям отриманого сервісу [1].

Якість обслуговування є більш складною конструкцією, ніж якість продукту. Найфундаментальнішим розумінням якісного сервісу є те, що відповідає очікуванням споживача. У ресторанному бізнесі якість визначається як відповідність послуги нормативним стандартам і очікуванням споживачів. Оскільки кожен клієнт має свої власні очікування, то і якість обслуговування повинна бути гнучкою та відповідати його запитам.

Споживачі ресторанних послуг сприймають цінність їх надання на підставі накопиченого досвіду: сприятливий або несприятливий досвід споживачів, а також їх позитивні та негативні емоції можуть зробити істотний вплив на сприйняття якості обслуговування.

Саме тому управління якістю обслуговування передбачає розробку і впровадження відповідних їх стандартів, навчання персоналу, контроль, коригування та вдосконалення обслуговування на всіх ділянках діяльності підприємства.

З огляду на той факт, що вимоги споживачів про надання високоякісного обслуговування постійно зростають і змінюються, найважливішою стратегією діяльності підприємства є надання такого якісного обслуговування, яке б задовольняло всі потреби споживачів ресторанних послуг і відповідало б встановленим стандартам.

Список використаних джерел

1. Вакуленко А. Управління якістю: навч-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни . К.: КНЕУ, 2013. 167 с.

2. Момот О. Менеджмент якості та елементи системи якості. К.: Центр учбової літератури, 2007. 368 с.

3. Офіційна сторінка IQholding. URL: http://iqholding.com.ua/articles/metodika-servqual

УДК: 658.5

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ПІДПРИЄМСТВ

Соколюк С.Ю.,
доктор економічних наук, доцент
завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
sokolyuk92@ukr.net
Жарун О.В.
кандидат економічних наук
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
zharun.l@ukr.net
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Розвиток світової економіки базується на принципі домінування інноваційної моделі,

що викликає особливий інтерес до економіки інновацій. Інноваційна економіка заснована на наукових знаннях, інноваціях, які стають ключовим фактором конкурентоспроможності, на сприйнятті нових систем і техологій, на спроможності їх практичної реалізації. Розвиток інноваційної економіки та стимулювання процесу формування нових ринків потребує створення особливої інноваційної інфраструктури та інститутів підтримки інноваційного процесу.

Актуальним питанням для подальшого розвитку нашого дослідження є усвідомлення поняття «інновація», яке лежить в основі процесів і закономірностей технічного, економічного, виробничого, екологічного та соціального характеру розвитку держави і суспільства. Інновація виникає в результаті використання результатів наукових досліджень і розробок, спрямованих на вдосконалення процесу виробничої діяльності, економічних, правових і соціальних відносин в галузі науки, охорони здоров'я, освіти, а також в інших сферах діяльності суспільства [1].

Поняття інновація відносять як до радикальних, так і поступових змін у продуктах, процесах і стратегії організації. Виходячи з того, що метою нововведень є підвищення ефективності, економічності, якості життя, задоволеності клієнтів організації, поняття інновацій не можна ототожнювати з поняттям підприємливості – пильності до нових можливостей поліпшення роботи організації (комерційної, державної, благодійної, морально-етичної).

У наукових дослідженнях вітчизняних вчених-економістів переважає думка, що «інновація являє собою техніко-економічний процес, який завдяки практичному використанню продуктів розумової праці – ідей і винаходів, приводить до створення кращих за властивостями нових видів продукції та нових технологій», а «нововведення – це процес доведення наукової ідеї до технічного винаходу, до стадії практичного використання, що приносить дохід» [2].

В основі інноваційного процесу лежить створення, упровадження і поширення інновацій, необхідними властивостями яких є науково-технічна новизна, практичне їх застосування і комерційна реалізованість з метою задоволення нових суспільних потреб. Звичайно, світ нововведень не обмежується тільки технікою і технологіями. Удосконалення, зміни систем управління та організації процесів виробництва теж здійснюються через уведення інновацій.

З метою візуалізації визначення понять «нововведення» та «інновація», які трапляються найчастіше відобразимо їх в табл. 1.

Тож, аналізуючи наведені визначення, зрозуміло, що одні автори під терміном «нововведення» (інновація) розуміють об'єкти впровадження, а інші – сам процес, що веде до появи чогось нового – новації.

Більшість новацій реалізується у сфері економіки, забезпечуючи вирішення завдань економічного зростання, конкурентоспроможності не тільки підприємства, а й країни в цілому. Новація з моменту впровадження у виробництво, побут, інші сфери діяльності стає нововведенням (інновацією). Нововведення – це результат практичного освоєння новації, задіяної у динаміці, ефективність якої оцінюється не тільки економічним, а й соціальним ефектом. Розглянемо найбільш поширені визначення понять «нововведення» та «інновація» [4, 5, 6, 7]:

1. Нововведення – процес, який охоплює багато стадій і зв'язків, починаючи з відкриттів і закінчуючи появою на ринку нових товарів.
2. Нововведення – це ідея, практика чи продукт, що сприймаються індивідом як нові.
3. Нововведення – це безперервне розширення організованого людського знання та застосування його під час розроблення нових підходів до задоволення людських потреб.
4. Нововведення – процес, що веде до ефективного виробництва і закінчується новими та суттєво модифікованими товарами чи послугами.
5. Нововведення – це перетворення ідей на конкретні предмети.

6. Нововведення – генерування, прийняття та впровадження нових ідей, процесів, продуктів, послуг.
7. Нововведення – процес створення та впровадження новинок.
8. Нововведення – упровадження будь-чого нового відносно організації або її безпосереднього оточення.
9. Інновація – це такий техніко-економічний процес у суспільстві, під час якого практичне використання ідеї і винаходів веде до створення найкращих за своїми властивостями виробів і технологій, поява яких на ринку може дати додатковий дохід.
10. Інновація – комплексний процес, який передбачає створення, розробку, доведення до комерційного використання і поширення нового технічного або якогось іншого рішення (новацій), що задовольняє певну потребу.
11. Інновація (нововведення) означає результат практичного освоєння новації.
12. Новація – нове явище (відкриття), новий метод (принцип), винахід.
13. Нововведення – це кінцевий результат інноваційної діяльності, в процесі якої купуються і використовуються новації.

Таким чином, від моменту прийняття до поширення новація набуває нової якості – стає нововведенням (інновацією). Головною рисою нововведення є його вплив на спосіб життя людей, стиль поведінки, світогляд, тобто зміни.

Новації створюються в результаті наукової та науково-технічної діяльності наукових, проектних, науково-дослідних та інших організацій. Новація з моменту впровадження у будь-яку сферу діяльності стає нововведенням. Якщо виробник вкладе свої заощадження у розробку нововведень – це тільки половина справи. Головною ознакою впровадження нововведення є перетворення його на форму інновацій. Нововведення є елементом інновації, але не тотожними поняттями.

Список використаних джерел

1. Волобуєв Г. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. *Економічний вісник Донбасу.* 2016. № 3 (45). С. 213–217.

2. Ганущак-Єфіменко Л. М. Оцінка ефективності управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств, об'єднаних у кластер. *Актуальні проблеми економіки.* 2009. № 9. С. 86–95.

3. Ільчук В., Деркач А., Пчельнікова К. Інноваціно-інвестиційна діяльність промислових підприємств України. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2017. № 2. С. 15–21.

4. Коваленко О. В. Проблемні аспекти становлення інноваційної системи України в контексті теорії технологічного розвитку. Ефективна економіка, 2015. №3. С. 31–35.

5. Соколюк С. Ю. Державна підтримка інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору. *Економічні перспективи підприємництва в Україні* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. м. Ірпінь, 18-19 жовт. 2018 р. Ірпінь: УДФСУ, 2018. С. 164–166.

6. Соколюк С. Ю. Класифікація стратегій інноваційного розвитку підприємств. *Економічний розвиток держави, регіонів та підприємництва: оцінки та прогнози»*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Запоріжжя, 8 груд. 2017 р. Запоріжжя, 2017. С. 92–94.

УДК: 331.108:658.382

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Стадник В.В.
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, адміністрування
та готельно-ресторанної справи
stadnyk_v_v@ukr.net
Костюк І.В.,
магістрантка кафедри
ira_kostyuk1999@ukr.net
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Одним із пріоритетів сучасних підприємств є ефективне управління розвитком персоналу, адже наразі персонал є найціннішим ресурсом інноваційного розвитку, який формує конкурентоспроможність підприємства, підвищення ефективності та результативності його діяльності. Тому питаннями розвитку персоналу займаються багато сучасних науковців, зокрема, Н. Лучна, А. Мельник, О. Бабчинська, О.Гетьман, А.Білодід, Л. Гризовська та ін. Проте значний інтерес викликають питання посилення зв'язку між розвитком персоналу і специфікою роботи інноваційно-орієнтованого підприємства.

Зазвичай, під терміном «розвиток персоналу» розуміють сукупність заходів, що сприяють розвитку потенціалу працівників, їхньому особистому зростанню та підвищенню шансу на внесок у розвиток організації (підприємства) [1]. Тобто, основна мета такого розвитку – це збільшити «віддачу» кожного працівника, а відтак – структурного підрозділу та підприємства в цілому.

Традиційна система розвитку персоналу підприємства спрямована на формування професійних компетенцій працівників за трьома напрямами: особистісний розвиток (культурно-психологічний, фізичний тощо), соціальний (кар'єрне просування і підвищення соціального статусу), професійний (набуття нових знань і вмінь в контексті професійної діяльності). Основними методами навчання і розвитку персоналу за традиційною системою є заходи групового формату: семінари, тренінги, курси підвищення кваліфікації, моделювання ситуацій, наставництво, обмін досвідом, делегування повноважень, ротація тощо.

Однак система розвитку персоналу інноваційно-орієнтованого підприємства має значно відрізнятися від традиційної, що зумовлено необхідністю швидкого реагування підприємства на зміни у бізнес-середовищі і, відповідно, високим рівнем новизни виконуваних працівниками завдань. Для забезпечення цього необхідно розвивати у працівників здатність до командної роботи, креативність та лідерство (ініціативність), удосконалювати навички прогнозування ринкових трендів, прийняття мало структурованих рішень, роботи зі стейкхолдерами – тобто, що забезпечуватиме нарощування інтелектуального капіталу підприємства, зростання його інноваційного потенціалу та віддачі від інноваційної діяльності.

Тому під системою управлінням розвитком персоналу інноваційно-орієнтованого підприємства доцільно розуміти комплекс заходів, спрямованих на виявлення та розкриття потенційних можливостей працівників на основі розширення їх ключових компетенцій і системи відносин між ними для нарощення інтелектуального капіталу та інноваційного потенціалу підприємства; це підвищуватиме його конкурентні позиції на ринку. Такий процес має бути безперервним, послідовним та цілеспрямованим, що готуватиме працівників до вирішення інноваційних завдань.

Ключовими елементами інноваційної системи розвитку персоналу є розвиток

ключових компетенцій працівників і їх лідерських навичок, формування інноваційного клімату, ефективного мотиваційного механізму, який стимулюватиме працівників до самореалізації і саморозвитку [2; 3]. Така система є унікальною для кожного окремого підприємства, оскільки усі її складові мають відповідати його конкурентній та інноваційній стратегії та враховувати інтелектуальний потенціал кожного працівника При цьому важливо врахувати гетерогенність (неоднорідність) персоналу – за статево-віковою структурою, освітньо-кваліфікаційними характеристиками, досвідом та ціннісними орієнтирами, стажем роботи, мотиваційними перевагами та ін., що аргументовано підтверджується попередніми дослідженнями, викладеними у [2, с.74-88]. Додамо до цього, що це важливо як при формуванні робочих груп, здатних розвивати колективне знання та активно генерувати нові та водночас корисні ідеї з їх подальшою ефективною комерціалізацію в контексті цілей інноваційного розвитку, так і при безпосередньому виборі програм розвитку для різних категорій персоналу – для досягнення кумулятивного ефекту.

Розвиток персоналу інноваційно-орієнтованого підприємства має здійснюватися різними методами – як груповими, так і індивідуальними. Спектр сучасних методів є доволі широким, він постійно поповнюється оригінальними розробками, в яких використовуються нові навчальні технології. Найбільш популярні з них наведено в табл. 1, яка сформована за [3;4]. Керівникам слід обирати ті, що найбільше відповідають цілям розвитку підприємства і є найкращими за співвідношенням результати/витрати.

Таблиця 1

Інноваційні методи розвитку персоналу підприємства

Метод	Особливості використання
Коучинг	Сукупність методів індивідуального консультування і традиційного наставництва досвідченими працівниками над молодими. Мета – навички самостійного вирішення завдань.
Buddying	Інструмент, заснований на обміні інформацією між учасниками навчальної групи, що забезпечує ефективний зворотний зв'язок при досягненні цілей, пов'язаних із засвоєнням нових навичок
Secondment	Переміщення співробітників на певний термін в інші структури для отримання необхідних професійних навичок і знань
Job Shadowing	Прикріплення «тіні» до працівника, що займає певну посаду. «Тінню» виступає потенційний працівник фірми (зазвичай студент), який претендує на аналогічну посаду.
E-Learning	Корпоративне навчання за допомогою мережі Інтернет і мультимедіа, яке забезпечує створення мережевого інформаційного середовища в організації
Баскет-метод	Метод імітації ситуацій «керівної діяльності», за якого співробітник долучається до ролі керівника.
Кейс-навчання	Розгляд практичних ситуацій з досвіду діяльності підприємств, що перед-бачає аналіз і групове обговорення гіпотетичних або реальних ситуацій.

Відмітимо також існування у практиці управління різних моделей розвитку персоналу: технікоцентричну, бюрократичну, соціоцентричну, партисипативну, знаннєорієнтовану. Перші три цілком придатні для великих компаній, які прагнуть закріпити свої позиції на ринку додатковими перевагами – досконалою виробничою технологією, чітким функціональним забезпеченням системи управління чи формуванням іміджу соціально-відповідальної компанії, то для малого і середнього бізнесу (який конкурує на ринку передусім інноваціями) цього недостатньо. Для інноваційно-орієнтованих підприємств, на нашу думку, найбільш вдалими будуть знаннєорієнтована і партисипативна моделі, які мають доповнювати одна одну.

Отже, постійний розвиток персоналу є запорукою успішності будь-якого підприємства, а особливо інноваційно-орієнтованого, яке вимушене постійно вдаватись до інновацій для збереження свого місця на ринку. Завдяки вірно підібраним методам навчання працівники опановують нові технології роботи з ринком, розширюють свій портфель компетенцій, підвищують свій професійний рівень тощо. Усе це забезпечує зростання інтелектуальної віддачі від працівників при створенні нових бізнес-процесів, розробленні

нових продуктів, збільшує гнучкість підприємства на ринку, спроможність зміцнювати існуючі та накопичувати нові конкурентні переваги. Формування програми розвитку персоналу промислового підприємства в розрізі напрямів його інноваційної розбудови і буде предметом наступних наших досліджень.

Список використаних джерел

1. Мельник А.О., Лучна Н.С. Система розвитку персоналу підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №1 (67). С. 89-94.

2. Стадник В.В., Гризовська Л.О. Трансформування промислового підприємства в інноваційно-активне на основі розвитку персоналу: монографія. Хмельницький: ХНУ, 2016. 197 с.

3. Бабчинська О.І. Організаційні аспекти управління розвитком персоналу підприємства. *Економічні науки*. 2019. №3. С.71-74.

4. Гетьман О. О., Білодід А. О. Інноваційні методи розвитку персоналу *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 556-561.

УДК 336.5

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ

Танклевська Н.С.
доктор економічних наук, професор
зав.кафедри економіки та фінансів
ntanklevska@gmail.com
Шумаков В.О.,
здобувач третього (освітньо-наукового, PhD) рівня
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

Економічна та соціальна кризи, а також наслідки коронавірусної пандемії негативно вплинули в останні роки на розвиток аграрних підприємств. Перебудова аграрного сектору економіки повинна мати масштабний інноваційний характер, а не бути звуженою і стосуватись небагатьох аграрних формувань, які в кінцевому рахунку не зможуть забезпечити економічне та соціальне зростання галузі.

Розвиток сільськогосподарської галузі повинен ґрунтуватись на інноваційній моделі економічного зростання. Підтвердженням цього є висновки вчених, які стверджують, що високорозвиненим виробництвом є таке, коли воно на 2/3 приростає за рахунок впровадження інноваційних технологій і на 1/3 — за рахунок інших факторів. Як складова частина аграрної політики держави, інноваційна політика реалізується за такими напрямами [1]:

— загальне структурування інноваційної системи АПК;

— управління інноваційними процесами та стимулювання їх розвитку через формування стійкого організаційно-економічного механізму;

— забезпечення нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності.

На даному етапі розвитку аграрної галузі гостро стоїть проблема впровадження у сільськогосподарське виробництво таких інноваційних інформаційних систем, які б сприяли покращенню якості управління. Діючі системи інформаційного забезпечення на більшості аграрних підприємств мають такі недоліки, як: відсутність системи виробничо-фінансового планування; невпорядкованість звітів; не узагальненість інформації структурних підрозділів; відсутність інформації щодо використання інвестиційного потенціалу структурними підрозділами та ін. Дотепер не набула поширення система управлінського обліку, що унеможливлює ефективне управління великими підприємствами. Цінність управлінського обліку полягає у тому, що він дозволяє [2]:

— здійснювати калькулювання собівартості продукції та послуг;

— надавати інформацію про результати господарчої діяльності окремих підрозділів підприємства;

— здійснювати прогнозування та планування виробничої діяльності;

— ефективно управляти економічними проектами;

— реалізовувати стратегію економічного розвитку підприємства.

Контролінг, як інструмент оперативного і стратегічного управління аграрним виробничим формуванням, повинен сприяти [2]:

— покращенню якості оперативного і стратегічного управління підприємством;

— формуванню та ефективному використанню фінансових ресурсів;

— виявленню нових джерел інвестування та напрямів раціонального використання інвестиційних ресурсів;

— своєчасному виявленню ризиків господарської діяльності підприємства та загроз з боку конкурентів;

— поетапному досягненню стратегічної мети.

Головним завданням оперативного управління інвестиціями є здійснення контролю за своєчасним отриманням інвестицій з різних джерел та ефективністю їх використання підприємством.

З метою покращення якості управління інвестиціями у розвиток сільського господарства, координації взаємовідносин між інвесторами та отримувачами інвестицій, прозорості використання інвестиційного капіталу у регіонах доцільно створити спеціалізовані управлінські інститути, які б здійснювали управління інвестиційним потенціалом та інноваційно-інвестиційними програмами розвитку аграрного сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Малік І.П. Тенденції розвитку інформаційної економіки в Україні. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Київ, вип. 1(14), 2013. С. 25–34.

2. Боровік Л.В., Танклевська Н.С., Шумаков В.О. Вплив інновацій на якість управління інвестиціями. *Збірник наукових праць «ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО».* Вип. 46, 2021. С.48-59.

УДК: 164:339.13

ЛОГІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛОДОВО –ЯГІДНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Тараканов М. Л.
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділу ринкових механізмів та структур
tarakanovnikolajleonidovic@gmail.com
Лозова Т. П.
молодший науковий співробітник
відділу ринкових механізмів та структур
ua.lozovaya@gmail.com
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
м. Одеса, Україна

Сучасний розвиток агропродовольчих ринків України характеризується кризовими явищами, пов’язаними з вкрай низьким рівнем державної підтримки продовольчого сектору, фрагментарністю та розмитістю програм розвитку окремих ринків, відсутністю стратегічного

бачення їх ролі у виході України на шлях сталого розвитку. Аналогічні негативні умови притаманні ринку ПЯП, в складі якого до проблемних питань відносяться: скорочення площ насаджень, високий рівень післязбиральних втрат продукції, переважання дрібнотоварного виробництва, проблема зайнятості тощо.

В значній мірі наявність вище перелічених проблем обумовлена відсутністю науково-методичних підходів та заходів щодо дослідження даного ринку в якості цілісної логістичної системи. Наслідком такої ситуації є необгрунтовано підвищені витрати на просування продукції на ринок та реалізацію продукції кінцевим споживачам. Одним із факторів такого негативного стану є відсутність уявлення щодо логістичних особливостей відтворювального процесу товароруху. Розглянемо ці особливості більш змістовно в табл. 1.

Таблиця 1

Логістичні особливості, тенденції та проблеми розвитку плодово-ягідного ринку України*

Логістичні особливості	Логістичні тенденції	Логістичні проблеми
1.Швидкопсувний характер більшості ПЯП 2. Особливі умови (підвищені витрати на транспортування, зберігання та реалізації продукції, пов'язані з дотриманням вимог до температурного режиму, термінів постачань на ринок, підтримка споживчих властивостей продуктів) 3. Обмежені терміни споживання продукції, в т.ч. сезонні (переважно в літній період), пікові (період максимального попиту), доповнюючі (часова послідовність зміни попиту на продукцію). 4. Підвищена залежність від кліматичного фактору 5. Підвищені вимоги до розподілу ПЯП, високі логістичні витрати цієї ланки 6. Інтенсивний товарообіг продукції 7. Значна доля логістичних витрат, пов'язаних постачаннями товарів по імпорту (цитрусові, банани тощо)	1. Скорочення площ насаджень. 2. Домінування в аграрній ланці дрібнотоварного виробництва 3. Високий рівень післязбиральних втрат продукції у ланцюгах ринку 4. Критичний рівень імпортної ПЯП у вітчизняній торговельній мережі.	1. Наявність посередницьких ланок у структурі ланцюга 2. Недостатність фруктосховищ для зберігання ПЯП у регіонах, цінові втрати виробників 3. Обмежений доступ індивідуальних виробників до ланки розподілу й реалізації 4. Необ'єктивний перерозподіл доданої вартості між ланками ланцюга

**Розробка авторів.*

Особливість ринку ПЯП полягає у швидкопсувному характері більшості продукції, що виробляється. В першу чергу, це стосується ягідної продукції, що істотно впливає на весь ланцюг товароруху, в першу чергу, на умови збору врожаю, послідуючого його транспортування, зберігання, розподілу та збуту. Умовою забезпечення споживчих властивостей продукції виступає дотримання наскрізного температурного та часового режимів переміщення продукції по ланках логістичного ланцюга. Роль логістики у вирішенні даного питання полягає у регулюванні взаємозв'язків цих параметрів в межах ринкового ланцюга.

Дане завдання потребує залучення певних логістичних інструментів з наскрізного планування товарних потоків на засадах гнучкого реагування на можливі негативні впливи на споживчі властивості товару. З метою усунення можливих втрат роль логістики полягає у залученні сучасного технологічного обладнання з охолодження товарних партій продукції, орієнтації ланцюгів на максимізацію збуту та задоволення споживачів у високоякісній продукції.

Особливість ринку полягає в обмежених термінах споживання ПЯП. Виділяють сезонні періоди споживання, пікові періоди та періоди послідовних змін попиту на продукцію. Сезонні терміни споживання характеризують загальну тривалість споживчого попиту, коли до товару має місце споживчий інтерес. Переважно цей термін охоплює літній період та початок осіннього періоду. У цей період відзначаються прогнозовані обсяги попиту, цінові коливання та інші показники ринкової кон'юнктури. В узагальненому вигляді попит можна представити у вигляді кривої, яка має зростаючий характер на початку

продажів, стабілізації продажів в середині періоду та скорочений характер наприкінці сезону.

В межах сезонних споживань продукції спостерігається для кожного виду ПЯП пікові періоди максимального споживчого попиту. Пікові періоди полягають у нарощуванні обсягів продажів, який, як правило, має короткостроковий термін проявів. Цей термін формується зі сполучення двох факторів: максимальної споживчої цінності товару та максимальних обсягів його наявності на ринку при мінімальних цінах реалізації.

Особливість пікових періодів полягає в можливих їх накладання за окремими товарами, в тому числі, взаємозамінними товарами. В першу чергу, це стосується товарів ягідної групи (малина-суниця, аґрус-смородина, суниці-полуниці тощо). В результаті пікові періоди споживчого попиту дещо можуть його нівелювати для одних товарів та збільшувати – для інших товарів. Тобто, пікові періоди формують додаткові витрати на забезпечення логістичних умов результативної реалізації продукції. Пікові періоди визначають основну результативність сезонного періоду реалізації продукції. Чим коротший сезонний період, тим більш значущим виглядає піковий період, а відповідно – роль логістики у його забезпеченні.

В складі обмежених термінів споживання ПЯП в останні часи посилилась така особливість виходу продукції на ринок, яка полягає у послідовній зміні видів та географії товарних постачань. В результаті традиційно існуючі часові терміни збуту продукції суттєво розширюються майже на весь рік. Створюються умови для запровадження безперервного конвеєрного режиму логістичного відтворювального процесу в ринку. Так, сезонний період групи баштанних культур (дині, кавуни), які вирощуються в Україні, охоплює переважно другу половину літа та початок осені. Одночасно, після цього періоду спостерігається імпорт цих видів товарів з країн з теплими кліматичними умовами (країн Середземномор'я, Північної Африки та ін.). Таким чином, особливістю логістики ринку можна визначити:

а) різні обсяги товарних постачань;

б) географічні зміни у складі ланок логістичних ланцюгів;

в) посилення логістичних витрат з товарних постачань в ситуації пікових періодів реалізації продукції.

Логістичною особливістю плодово-ягідного ринку є переважання дрібних та середніх обсягів товарних постачань. Це створює додаткові складнощі для наскрізного планування товаропотоків. Їх велике різноманіття в сполученні з централізованими формами збуту(оптово-роздрібні ринки, супермаркети) вимагають не тільки налагодження процедур безперервних постачань, а також забезпечення відсутності конфліктних ситуацій в процесі переміщення продукції в результаті чого мають місце значні втрати споживчих властивостей. Як свідчить статистика, в середньому до 15 % продукції псується в процесі постачань. У зв'язку з цим, актуальним стає питання укрупнення чисельних дрібних потоків у великі товарні партії з наступним централізованим розподілом між споживачами. Таку функцію мають виконувати розподільчі центри. До особливих ознак їх функціонування слід віднести існування в їх складі охолоджувальних потужностей, центрів короткострокового наскрізного планування постачань в межах всього ланцюга, плідної координації розподільчого центру, як з товаровиробниками, так і оптово-роздрібними мережами. Крім того, на розподільчий центр мають накладатись додаткові вимоги, пов'язані з прогнозуванням майбутнього споживчого попиту, формуванням власної доробки продукції (сортування, фасування, маркування тощо), функціонування в його складі незалежної лабораторії перевірки якості продукції. Також, розподільчий центр повинен мати гнучку структуру, яка має бути спроможною обслуговувати інші групи товарів у міжсезонний період. Визначальну роль у функціонуванні розподільчих центрів має грати фактор - їх місце розташування. Якщо, по відношенню до плодової групи продукції фактор швидкопсувності не відіграє переважної ваги та дозволяє локалізувати такі центри поблизу місць споживання (в першу чергу, поблизу великих міст), то по відношенню до групи ягідних товарів – повинен перевагати принцип тяжіння до сировинних зон. В результаті, ефективність таких центрів

буде полягати у прискоренні товароруху продукції, збільшенню загального товарообігу в ринку, забезпечення необхідної якості продукції, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів та ін.

Серед особливих умов функціонування ринку ПЯП слід звернути увагу на такий негативний фактор, як значне скорочення земельних ділянок під плодово-ягідними культурами. Дана тенденція оказує певний вплив на функціонування логістичних ланцюгів. Скорочення масивів плодово-ягідних культур, збільшення їх точкової локалізації сприяє необгрунтовано додатковим витратам на забезпечення зв'язків між ланкою збирання продукції та ланкою їх наступної консолідації, оскільки згідно нормативів, середня відстань фруктосховищ від сировинних зон не повинна перевищувати 20 км. За таких умов логістичні витрати на постачання мають зростати майже у двічі за рахунок низького рівня їх централізації. До цього слід також додати, що дана негативна тенденція ускладнює можливості товаровиробників користуватись відповідним набором логістичних послуг, які необхідні для результативного задоволення споживчого попиту. В результаті, закріплюється ситуація з функціонування зайвих ланок логістичних ланцюгів, пов'язаних з повсюдним використанням посередницьких структур. Така практика скорочує закупівельні ціни на продукцію у 2-3 і вище рази у порівнянні з ринковими цінами їх реалізації, що закріплює ситуацію цінового диспаритету.

В результаті вище викладеного можна зробити наступні висновки. Логістичний фактор відіграє провідну роль у відтворювальному процесі в ринку. До його особливих ознак відносяться: швидкопсувний характер більшості плодово-ягідної продукції, обмежені терміни споживання, значний негативний вплив скорочення площ під плодово-ягідними насадженнями на результативність логістичних ланцюгів товароруху. Перелічені особливості ринку потребують більш поглибленого їх урахування в процесі подальшого його функціонування та розробки відповідних механізмів регулювання.

УДК: 336.761

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ ЧЕРЕЗ СТИМУЛЮВАННЯ ВИХОДУ КОМПАНІЙ ТА ПІДПРИЄМСТВ НА ФОНДОВИЙ РИНОК

Ткаченко Сергій Олександрович
кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри соціальних та економічних дисциплін
sergey_tkachenko@ukr.net
Урбан Володимир Анатолійович
курсант 3 курсу факультету №1 ХНУВС
scientific.urban@gmail.com
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна

Одним із стимулів розвитку ринкової економіки є інвестування коштів у цінні папери, як факт стимулу розвитку секторів різнонаправленої діяльності в економічному середовищі.

На сьогоднішній день перспективою залучення капіталу є намагання національних компаній вийти через процедуру лістингу на фондовий ринок.

Для цього відповідній компанії чи підприємству потрібно:

1) Відповідати усім вимогам Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та національному законодавстві у сфері обігу цінних паперів та створенню акціонерних товариств (в Україні)

2) Створити акціонерне товариство та перебувати в офіційному реєстрі Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (існують публічні та приватні акціонерні товариства – ПАТ та ПрАТ)

3) Провести емісію (випуск) акцій
4) Пройти процес лістингу або шляхом публічного розміщення акцій

Лістинг – процес допущення цінних паперів (пайових, боргових, іпотечних тощо) для здійснення їх подальших торгів на фондовій біржі або іншій торговельній системі за виконанням встановлених регулятором цінних паперів правил, після яких розміщення цінних паперів задля торгівлі буде можливим.

Орган, який регулює цінні папери та здійснює контроль щодо випуску та виключення цінних паперів відповідно до вимог лістингу називається комісією. У США це SEC (Securities and Exchange commission), для компаній та підприємств ЄС діє ESMA (European Securities and Markets Authority). В Україні функцію регулювання та контролю обігу цінних паперів здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР).

Щоб спростити процес залучення зовнішнього капіталу, компанії чи підприємству потрібно бути публічним акціонерним товариством (ПАТ) та їхні цінні папери повинні бути доступними для продажу/купівлі на фондовому ринку.

Публічне акціонерне товариство (ПАТ) – це таке акціонерне товариство, що надає можливість будь-якій кількості інвесторів продавати та купляти акції власної компанії чи підприємства, шляхом їх публічного розміщення або після проходження процедури лістингу.

Переваги ПАТ перед ПрАТ у сфері залучення капіталу та розвитку ринкової економіки:

1) акції компанії розміщуються на фондовій біржі, саме завдяки цьому спрощується процес продажу/купівлі активів
2) кращі можливості залучення капіталу до бізнесу, шляхом емісії додаткових акцій
3) акціонери ПАТ мають можливість колективно розв'язувати питання з керівництвом щодо покращення ведення бізнесу, перехід корпоративних прав відбувається у спрощеній схемі – через продаж/купівлю акцій
4) покращується ліквідність емітованих активів, їх можна продати у будь-який момент під час торгових сесій фондової біржі

Беручи до уваги вищезазначене, можна із впевненістю констатувати той факт, що залучення капіталу за допомогою виходу компаній та підприємств на фондовий ринок значно збільшить кількість коштів у фінансовій системі таких активів як цінні папери. Ріст діяльності у сфері обігу та торгівлі цінними паперами буде активно сприяти розвитку ринкової економіки.

УДК: 336.711

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ НА РИНКОВУ ЕКОНОМІКУ

Ткаченко Сергій Олександрович
кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри соціальних та економічних дисциплін
sergey_tkachenko@ukr.net
Урбан Володимир Анатолійович
курсант 3 курсу факультету №1 ХНУВС
scientific.urban@gmail.com
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна

Фінансові показники великої кількості компаній чи підприємств залежать від багатьох факторів та сукупностей різних економічних показників. Політика центральних банків не є виключенням. У ринковій економіці велику роль відіграє монетарна (грошово-кредитна)

політика центральних банків.

Монетарна (грошово-кредитна) політика – це основна діяльність центральних банків, яка полягає у спостереженні за економічною системою та впровадження заходів, що позитивно будуть впливати на економіку в цілому. Дану монетарну (грошово-кредитну) політику здійснюють центральні банки.

Центральний банк – інституція, що відповідає за провадження монетарної (грошово-кредитної) політики, валютної та курсової політики, здійснює спостереження за економічними показниками держави та виконує регулятивну функцію економічної ситуації у державі. Прикладами центральних банків є Федеральна Резервна Система (ФРС) у США, Європейський центральний банк (ЄЦБ) у ЄС, Національний банк України (НБУ) в Україні.

Основні завдання центрального банку:

- створення та підтримання умов задля забезпечення стабільності національної валюти;
- провадження монетарної (грошово-кредитної) політики, керування обліковою ставкою;
- підтримання платіжної системи держави, розвиток фінансового середовища задля росту економіки;
- здійснення контролю та управління внутрішніми золото-валютними резервами.

На виконання вищезазначених завдань впливають:

- внутрішній валовий продукт (ВВП);
- інфляція, її відображення – індекс споживчих товарів;
- розрахунки споживчих кредитів;
- коефіцієнт ділової активності;
- індекс рівня безробіття;
- індекс кількості вільних робочих місць.

На компанії та підприємства політика центральних банків впливає дуже суттєво. Наприклад, лише збільшення облікової ставки центральним банком може викликати багато труднощів у діяльності компаній та підприємств.

Вплив збільшення облікової ставки центрального банку:

- кредити стає складно обслуговувати – у разі якщо вони вже були взяті, та отримання кредиту перетворюється у складне рішення, яке не завжди може принести очікуваний фінансовий результат;
- якщо компанія не продає товари першої необхідності, є великі шанси що на її товари буде мінімальний попит – через зменшення ліквідності у фінансовій системі (люди рідше беруть кредити та заощадливо використовують свої кошти, тому менше купують особливі товари), такі галузі як автобізнес, туризм, сфера розваг й інші отримують менші прибутки;

Навпаки, зменшення облікової ставки центральним банком позитивно впливає на фінансові показники компаній. Низька облікова ставка дає можливість отримати багато ліквідності як і звичайним людям, так і компаніям і підприємствам внаслідок дешевих кредитів. Проте разом з початком таких «приємностей» відбувається зрозумілий ріст інфляції, активи починають «нагріватись», фундаментальна ціна грошей втрачає свої позиції.

Саме тому, центральні банки здійснюють дуже обережну та орієнтовану на економічні показники монетарну (грошово-кредитну) політику, яка безперечно не може завжди позитивно впливати на діяльність компаній та підприємств. Ринкова економіка є циклічною та різнонаправленою, тому відкриття власного бізнесу та керування ним – це дуже важкий процес, що потребує глибоких знань у різних сферах науки (економіці, маркетингові, правознавстві, соціології, психології тощо).

УДК 338

МОНІТОРИНГ ДАНИХ ВИЯВЛЕННЯ НЕОФОРМЛЕНИХ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Ткачук І.М.,
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і аудиту
tkachuk.iryna@ukr.net
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна

Використання офіційно не оформленої праці є глобальним явищем, якому присвячено багато досліджень. Так, за даними оцінки Міжнародної організації праці [3], близько 2 мільярдів працівників або більше 60 % дорослої робочої сили в світі працює нелегально. До того ж, існують значні відмінності щодо такої праці між країнами. Зокрема, найнижчим показник незадекларованої праці спостерігається в країнах з розвинутою економікою – 15 % ВВП, а в країнах з низьким та середнім рівнем розвитку – 35 % ВВП.

Неформальну зайнятість населення важко визначити, оскільки нелегально зайняті особи не завжди хочуть щоб їх враховували, до того ж, їхню діяльність неможливо відслідкувати.

За даними Державної служби статистики в Україні на кінець 2020 року, у загальній кількості загального населення частка неформально зайнятого населення віком 15-70 років становила 20,3 %. При цьому, найбільшою є частка неформально зайнятих чоловіків (23,5 %) та населення яке проживає у сільській місцевості (36,2 %). Варто відмітити, що протягом 2017-2020 років спостерігається зменшення кількості неформально зайнятого населення віком 15-70 років (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка неформально зайнятого населення в Україні за 2017-2020 роки

Показник	Кількість неформально зайнятого населення віком 15-70 років, тис. осіб				Відносна зміна кількості неформально зайнятого населення, %		
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2018/2017	2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Жінки	1514,7	1469,5	1403,3	1283,2	-2,98	-4,50	-8,56
Чоловіки	2180,9	2071,8	2057,1	1954,6	-5,00	-0,71	-4,98
Усього	**3695,6**	**3541,3**	**3460,4**	**3237,8**	**-4,18**	**-2,28**	**-6,43**
Міська місцевість	1697,2	1599,6	1586,2	1454,8	-5,75	-0,84	-8,28
Сільська місцевість	1998,4	1941,7	1874,2	1783,0	-2,84	-3,48	-4,87

Джерело: узагальнено автором за даними [1].

Значно зменшилась кількість неформально зайнятих осіб на 6,73 % у 2020 році порівняно з 2019 роком. Так, спостерігається найбільше зменшення неформально зайнятих жінок – на 8,56 % та осіб, які проживають у сільській місцевості – на 8,28 %. Значний вплив на представлену позитивну динаміку справляє систематичний контроль зі сторони держави.

Починаючи з 2017 року в Україні особлива увага приділена контролю щодо виявлення неоформлених трудових відносин. Головним контролюючим органом з перевірки офіційного працевлаштування працівників є Державна служба України з питань праці (далі – Держпраці). У своїй роботі Держпраці тісно співпрацює з Державною податковою службою України, Державним пенсійним фондом України та Державною службою статистики України щодо обміну інформацією про законність трудових відносин.

Посилення державного контролю відбулося з 1 липня 2021 року, коли в Україні стартувала інспекційна кампанія з питань виявлення неоформлених трудових відносин, до

якої долучилися Держпраці, Державна податкова служба, Національна поліція України, Державна служба України з безпеки на транспорті, Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, Державна міграційна служба та органи місцевого самоврядування.

За даними Держпраці [2] протягом двох місяців, в рамках проведення інспекційної кампанії, проведено 2655 інспекційних відвідувань за якими виявлено 9531 зайнятих осіб офіційно не працевлаштованих. В середньому на одного перевіреного роботодавця припадає 5 незадекларованих працівників. Найбільше не працевлаштованих офіційно працівників виявлено у Харківській (896 осіб), Київській (747 осіб) та Херсонській (588 осіб) областях. Найчастіше неформально зайняті працівники були виявлені у таких сферах діяльності:

- харчування – 2088 незадекларованих працівників у 486 роботодавців;
- сільське господарство – 2080 незадекларованих працівників у 108 роботодавців;
- торгівля – 1956 незадекларованих працівників у 792 роботодавців.

Виявлення фактів використання офіційно не працевлаштованих працівників спостерігається, як у юридичних осіб, так і у фізичних осіб підприємців. Також, є факти виявлення використання найманої праці фізичними особами без державної реєстрації суб'єкта господарювання.

Окрім контролю, важливим фактором в стимулюванні скорочення кількості неформально зайнятого населення має стати спрощення податкового навантаження на заробітну плату, реформування трудового законодавства та ринку праці.

Список використаних джерел

1. Держстат України. Неформально зайняте населення за статтю, типом місцевості та статусом зайнятості. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_nzn_smpsz_u.htm (дата звернення: 10.09.2021).

2. Хроніки інспекційної кампанії з питань виявлення неоформлених трудових відносин. URL: https://dsp.gov.ua/main-news/khroniky-inspektsiinoi-kampanii/ (дата звернення: 12.09.2021).

3. Five Things to Know about the Informal Economy. URL: https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/07/28/na-072821-five-things-to-know-about-the-informal-economy (дата звернення: 13.09.2021).

УДК 338.43

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ДРІБНИХ АГРОВИРОБНИКІВ

Удова Л.О.,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
старший науковий співробітник відділу форм і методів
господарювання в агропродовольчому комплексі
u_lyudmila@ukr.net
Державна установа «Інститут економіки та
прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

У процесі аграрного виробництва важливу роль відіграє діяльність господарств населення. Саме стійкість особистих селянських господарств до негативних змін зовнішнього середовища, їх гнучкість та адаптивність, орієнтованість на задоволення власних потреб, робить їх невід'ємними суб'єктами аграрного ринку. Їхня діяльність частково сприяє розв'язанню соціальних проблем села, налагодженню сталого розвитку

сільських територій та підтримці доходів сільського населення.

У зв'язку зі зростанням ролі великих сільськогосподарських підприємств, господарства населення відіграють важливу роль і як суб'єкти ринку, і як соціальні інститути. Малі форми господарювання при виробництві агропродукції зберігають традиційну власницьку і господарську функцію землероба, яка означає, що усі сільськогосподарські операції будуть виконані у найкращі строки і буде забезпечено турботливе ставлення як до землі, так і до вирощування рослин і утримання тварин.

У дрібних господарствах важливим є поєднання в одній особі господаря (власника засобів виробництва і створеного продукту), організатора виробництва і працівника.

Великі господарства зберігають за собою лідерство у виробництві зернових (пшениця, ячмінь, кукурудза) та технічних культур (соняшник), а малий агробізнес займається вирощуванням трудомістких видів рослинницької продукції, яка потребує часткового залучення спеціальної техніки та технологій виробництва – картоплі, овочів, фруктів та ягід.

Виробництво овочів та баштанних продовольчих культур належить до стратегічно важливих напрямів розвитку сільськогосподарського виробництва, що не лише гарантує продовольчу безпеку держави, але також забезпечує сировиною харчову переробну промисловість, яка випускає експортно-орієнтовану продукцію із високою доданою вартістю. Переважна кількість овочів і баштанних продовольчих культур вирощуються дрібними товаровиробниками - якщо в 1990 р. їх частка в посівах складала 26,4%, то в 2020 р. – 92,5%.

Виробництво картоплі є невід'ємною і важливо складовою розвитку вітчизняного сільського господарства, одним із найбільш перспективних напрямів економічної діяльності, особливо для малого агробізнесу. Традиційно вирощуванням картоплі здебільшого займаються господарства населення, де у 2020 р., за даними Держслужби статистики України, було сконцентровано 98,1% виробленої картоплі усіма категоріями господарств. Подальший розвиток овочівництва у господарствах населення здійснюватиметься на невеликих площах, проте в більш ширшому асортименті, ніж у даний час. Виробництво овочів у великих продуцентів зведеться до вирощування потрібної кількості найбільш технологічних овочевих культур для продажу заготівельно-збутовим організаціям, на стихійному та організованому ринках й забезпечення сировиною промисловості. Отже, дрібні агровиробники спеціалізуються на вирощуванні овочевих культур, фруктів та ягід.

УДК: 657.6

ОСНОВНИЙ ВЕКТОР АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ

Ус А. О.,
аспірантка кафедри фінансового аналізу та аудиту
fichte7@ukr.net
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Соціально-економічних трансформацій, які спостерігаються в усьому світі, обумовлюють першочергове завдання для всіх країн світу, що полягає в оцінці економічного стану, як на макро-, так і на мікрорівнях, та розробка дієвих заходів для усунення негативних наслідків, що спричинені останніми подіями, поширенням SARS-CoV-2, та попередження потенційних негативних наслідків у майбутньому.

Ключовим індикатором життя суспільства являється сфера торгівлі, його стан під час кризових явищ притягує значний інтерес як науковців, так і безпосередніх учасників цього процесу. Розбалансування сфери торгівлі серйозно впливає на соціальний стан держави.

Саме тому пріоритетними напрямками є визначення основних напрямків аналізу діяльності підприємств торгівлі, визначення основних показників та векторів подальшої діяльності для стабілізації та здійснення заходів для усунення негативних наслідків, що спричинені карантинними заходами з обмеження поширення інфекції.

В умовах сьогодення фінансово-економічної кризи, перед торговельними підприємствами постає нове завдання щодо переміщення акцентів діяльності від фінансових втрат під час обмежувальних заходів у бік нових можливостей здійснення при здійсненні своєї діяльності, адаптації до нових умов та розроблення нових заходів, які б дозволили з найменшими втратами пристосуватися до нових умов.

Центр економічної уваги зміщується в бік ефективних заходів щодо усунення та стабілізації наслідків спричинених поширенням карантинних заходів в Україні та світі, а також пошуку альтернативних напрямків діяльності підприємств торгівлі, які є індикатором соціально-економічного стану країни загалом. Оскільки мережений принцип торгівлі за останні роки набуває все більшої популярності, його розвиток займає вагоме місце в економіці країни.

Дані основних груп товарів споживачів (рис. 1) свідчать, що найбільшим попитом користуються продукти харчування та алкоголю (48 %), що є свідченням зосередження споживчих акцентів на придбанні товарів першої необхідності.

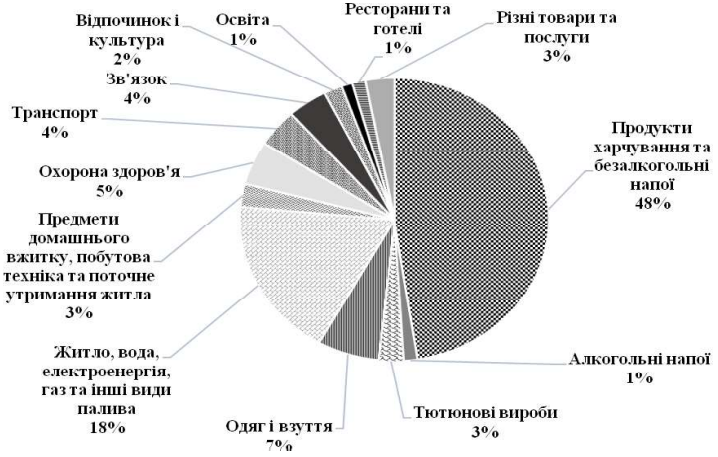

Рис. 1. Структура продажів різних груп товарів вітчизняних торговельних підприємств у 2020 р. (млрд. грн)

Джерело: систематизовано на основі офіційних даних сайту Рейтинг (бізнес в офіційних цифрах)[1].

Такий розподіл споживання свідчить про те, що мережеві торговельні підприємства товарів масового попиту (FMCG – продукти харчування і деякі супутні непродовольчі товари), займають лідируючі місця серед підприємств торгівлі. До найбільших торговельних мереж за кількістю торговельних точок відносяться такі як: АТБ, Fozzy Group (мережі «Сільпо», «Фора», Thrash!, Le Silpo, Favore), Volwest Group («Наш Край», SPAR), «Львівхолод» (бренди «Рукавичка» і «Під боком»), «ЕКО маркет», «Коло (Продукти коло дому)», «Делві», Varus, «ЛотОК», «Пакко», Копійка («Копійка», «Santim», «Копямійка-мінімаркет») [2].

Отже, в контексті сучасних змін, що пов'язані з кризовими явищами, все більшої уваги до себе привертають торговельні мережі, що є індикатором соціально-економічного життя населення, на який спрямований основний попит споживачів. Тому подальший

розвиток цих підприємств потребує переходу до нових форм аналізу, що включатимуть в себе аналіз не лише фінансових показників, але і показників нефінансового характеру та подальшого їх включення при подачі звітності торговельними мережами.

Список використаних джерел

1. Севрук І. М. Антикризовий менеджмент міжнародних роздрібних FMCG мереж в Україні / І. М. Северук // Економіка та держава. – 2013. – № 12. – С. 83–86.

2. Економіка карантину. Рейтинг (бізнес в офіційних цифрах): веб-сайт. Режим доступу: https://q.rating.zone

3. Офіційний сайт All Retail. – Режим доступу: https://allretail.ua/ru/analytics/66135-top-10-ukrainskih-produktovyh-setey-po-kolichestvu-magazinov-i-tempam-otkrytiy

УДК 330.341.1:658

МОТИВАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ УПРАВЛІНСЬКИХ КРИЗ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Хомич Л.В.,
аспірантка кафедри менеджменту, адміністрування
та готельно-ресторанної справи
liliyahomych@gmail.com
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна

Зростання конкурентної напруги в світовій економіці, зумовлене (серед іншого) і деструктивним впливом пандемії Covid-19 на добре налагоджені бізнес-процеси багатьох учасників глобального ринку, надзвичайно загострило проблему ефективного менеджменту. І особливо в частині, яка стосується мотиваційних аспектів економічної співпраці – як в організаційній оболонці окремих підприємницьких одиниць, так і у міжфірмовому співробітництві. Не доводиться сумніватися в тому, що мотивація є основним управлінським засобом, завдяки якому стає можливою реалізація планів діяльності будь-якого підприємства, а також – підтримання його функціонування у найбільш сприятливому з погляду економічної віддачі етапі життєвого циклу (ЖЦ). Цим пояснюється значний інтерес багатьох сучасних науковців до формування ефективних мотиваційних механізмів розвитку підприємницьких структур (ПС). Проте здебільшого йдеться про інституційні складові такого механізму, які формуються у зовнішньому середовищі і впливають на мотиваційні преференції власників бізнесу та вищого менеджменту (наприклад, [1; 2]) та механізми стимулювання інноваційної праці, розроблені для внутрішнього вжитку керівництвом вітчизняних підприємств (наприклад, роботи В. Зайцева [3], Г.Черноіванової [4]та ін.). Однак не менш важливим видається дослідження мотиваційної природи управлінських криз, які можуть виникати в процесі організаційного розвитку підприємницьких структур і зумовлювати його зростання або стагнацію чи занепад. Це й визначено метою даного дослідження.

Мотивація є тією складовою управління, яка безпосередньо впливає на поведінку учасників процесів створення споживчих цінностей – товарів чи послуг. Основою мотиваційного процесу є мотиви і стимули, що відрізняються за своєю структурою (мотиви), формами й методами прямого чи опосередкованого впливу (стимули) та мають різну валентність (цінність, важливість) для різних учасників. Тому методи стимулювання мусять бути диференційованими – з огляду на професійно-кваліфікаційні характеристики працівників, зміст і тривалість виконуваної ними роботи, досягнуті результати тощо. Якщо ж в системі стимулювання підприємства це не враховується, така система не буде дієвою (дієвість

стимулів визначається їх здатністю задовольняти потреб тих, на кого вони спрямовані) [2].

Цей висновок із теорії мотивації, перенесений у площину вищого рівня управління, послужив підставою для авторської позиції щодо трактування природи управлінських криз, які спричиняють втрату підприємством позитивної динаміки розвитку. Зважаючи на те, що проектування бізнес-процесів і їх реалізація здійснюється людьми, які, співвідносячи свої цілі із цілями підприємства, прагнуть максимізувати власну вигоду (винагороду), було висловлене припущення, що динамічний розвиток підприємства (його кількісне зростання, якісні зміни і перехід на вищу стадію життєвого циклу), а також його стабільне функціонування на стадії розквіту значною мірою зумовлюється дієвістю мотиваційних технологій – технологій, націлених на формування у працівників мотиваційних переваг, які відповідають цілям і завданням підприємницької одиниці (чи інтегрованої підприємницької структури) на відповідному етапі її життєвого циклу.

Ця позиція полягає в наступному: управлінські кризи в розвитку підприємницьких структур спричиняються втратою дієвості стимулюючих засобів для ключових груп стейкхолдерів (топ-менеджерів, менеджерів функціональних служб і проектів, бізнес-партнерів, задіяних у ланцюжках створення споживчих цінностей), роль яких у створенні продукції може змінюватись по мірі зміни ринкових диспозицій кожного учасника підприємницького партнерства. Адже кожен із них вносить свою ресурсну складову (матеріальну або нематеріальну) у структуру бізнес-процесів, що забезпечує їх загальну ефективність. І з часом, по мірі розвитку бізнесу та зміни ринкового середовища, ця складова може збільшувати або зменшувати свою вагу в досягненні спільного результату. Виникає мотиваційний дисбаланс між ключовими учасниками підприємницької структури, який на різних стадіях її ЖЦ має різний характер. Беручи за основу структурування організаційних криз Л.Грейнером [5], у табл.1 сформовано авторське бачення мотиваційної природи цих криз внаслідок мотиваційного дисбалансу між учасниками ПС.

Таблиця 1

Мотиваційна природа організаційних криз на стадіях життєвого циклу підприємницької структури

Стадії життєвого циклу ПС	Причини організаційної кризи	Мотиваційний дисбаланс в управлінській команді
Народження-юність	*Криза лідерства* – засновник не здатен вирішувати проблеми швидкого зростання бізнесу	Між власником бізнесу та найманими фахівцями із ключовими компетенціями, які вимагають взаємовигідного партнерства.
Рання зрілість	*Криза автономії* (криза функціонального управління).	Працівники з ключовими компетенціями проявляють опортунізм, відстоюючи свою цінність; це знижує загальну ефективність
Розквіт	*Криза керованості (*через втрату оперативного контролю над процесами, що спричиняє зростання витрат на управління*)*	Між керівниками бізнес-ліній через неправильну (на їх думку) оцінку їх внеску у загальні результати
Повна зрілість	*Криза бюрократії* (внаслідок надмірної рутинізації управлінських процедур втрачається інтерес до творчості, через що зростає інерційність	Між лінійним і функціональним менеджментом; необхідне урівноважування їх інтересів через організаційне перепроектування (наприклад, відокремлення керованих ними структурних ланок у окремі бізнес-одиниці)
Занепад	*Криза синергії* – нездатність до командної роботи	Між топ-менеджерами, які прагнуть статусного визнання і лідерства у власній бізнес-структурі

Природно, що усунення мотиваційного дисбалансу збереження нормальних (не конфліктних) бізнес-стосунків серед учасників спільної діяльності можливе лише за своєчасного і адекватного (валентного структурі мотивів учасників) коригування системи розподілу кінцевої винагороди. І це означає, що діагностика кризових явищ в діяльності підприємства має здійснюватися не тільки шляхом усебічного структурно-динамічного

аналізу фінансово-економічних показників, а й охоплювати питання, що відносяться до мотиваційної складової управлінських відносин – в контексті ефективності соціальної взаємодії у середовищі її ключових учасників. Розробка процедури проведення такого дослідження на підприємствах, що перебувають на різних стадіях життєвого циклу, буде наступним етапом даної роботи.

Список використаних джерел

1. Леоненко П.М. Інституційні аспекти інноваційного підприємництва та конкурентоспроможності економіки України. *Фінанси України*, 2016. № 10. С.89-112.
2. Стадник В.В., Михальчик С.О. Методологічні особливості формування ефективного мотиваційного механізму інноваційного розвитку підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 2018. № 5. Т.1. С.224-231.
3. Зайцев В.С. Основні напрями удосконалення мотивації праці робітників промислових підприємств. *Вісник економічної науки України*, 2018. № 1. (34). С. 29-35.
4. Черноіванова Г. С. Формування механізму організаційно-економічного забезпечення управління інноваційною складовою підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»,* 2018. Вип. 20. Ч. 3. С. 130–133.
5. Greiner L.E. Evolution and Revolution as Organization Grow. *Harvard Busyness Review*, 1972. Vol. 50, №4. P.37-46.

УДК 338.3.01

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК СУЧАСНОЇ ФОРМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Чернега І.І.,
доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
inna-chernega@ukr.net
Бленда Н.О.
доктор філософії
викладач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
nblenda176@gmail.com
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Соціальне підприємництво значною мірою сприяє економічному зростанню і розвитку будь-якого суспільства або країни в цілому. Це підтверджено успіхами в різних сферах (охорона здоров'я, освіта, фінанси, культура тощо). Ця концепція стає все більш очевидною на комерційних ринках, в академічних дискурсах та під час формування політики [1]. Створюючи різноманітні способи поєднання ресурсів, форм обміну та взаємодії між людьми, соціальні підприємства є центром соціальних інновацій, вони є важливими для нашого суспільства.

Соціальне підприємництво направлене на управління соціальними перетвореннями і вирішення конкретних соціальних проблем, розширення можливостей трансформаційного прогресу в межах усієї соціально-економічної системи території. Крім того, у цей час перспективним є об'єднання різноманітних наявних можливостей соціальних мереж, інформаційних технологій для побудови мережі у всіх секторах і топографічних межах.

У науковій літературі термін «соціальне підприємництво» розглядають як глобальне явище, яке запозичує еклектичну суміш бізнесу, благодійності та моделей соціального руху

для прийняття рішень з питань проблем громади і надання сталого нового соціального значення. Багатьох науковців [2; 3; 4], які вивчають питання соціального підприємництва, надихнула новаторська робота професора Юнуса [5] стосовно мікропідприємств, яка була випущена в Бангладеш, а погляди Юнуса стали впливовими з точки зору концептуалізації. Він визначає «соціальне підприємництво» в широкому розумінні як інноваційну ініціативу, що допомагає людям. Відомий Фонд соціального підприємництва Шваба також зазначає, що соціальне підприємництво – це «використання практичних, інноваційних та стійких підходів для користі суспільства із концентрацією на маргіналізованих та бідних» [6]. По суті, соціальне підприємництво прагне не лише включити в економіку маргіналізованих, а й фактично створити масштабні соціальні зміни інноваційним способом.

Нове трактування «соціального підприємництва» було запропоновано на авторитетній конференції Тиждень соціальних медіа (Social Media Week), що відбулася у Лондоні [7]. Соціальне підприємництво визначили одним із п'яти основних трендів. Найпоширенішим є визначення соціального підприємництва, в якому виділяють п'ять факторів [8]:

1) прийняття на себе місії створення і підтримки соціальних цінностей;

2) виявлення і використання нових можливостей;

3) здійснення безперервного процесу інновацій, адаптації і навчання;

4) рішучість дій, яка не обмежена ресурсами;

5) висока відповідальність підприємця за результати своєї діяльності як перед безпосередніми споживачами, так і перед суспільством.

Підприємницька зосередженість в межах соціального підприємництва дозволяє повною мірою використовувати інформацію, отриману в процесі діяльності інших осіб, за рахунок чого можна визначити можливості, які не були знайдені іншими. Підприємці можуть одержати важливу інформацію за допомогою своїх соціальних мереж, тим самим удосконалюючи рівень успіху й визнання можливостей. Коли підприємницька поведінка узвичаїться в соціальних мережах, зв'язок між цими соціальними мережами, підприємцями й асоціацією між ресурсами та можливостями зможе стимулювати або обмежувати підприємницьку поведінку.

Соціальне підприємництво можна розглядати як процедуру створення цінності за рахунок інтеграції ресурсів у нових напрямах. Ці механізми ресурсів пропонуються для виявлення і використання можливостей для виробництва соціальної цінності, мотивуючи соціальні зміни або задоволення соціальних потреб. Науковцями визначено межі соціального підприємництва, його функції, що узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1

Діапазон соціального підприємництва

Соціальні цілі	Комерційні цілі
Виключно соціальні	Ні
Соціально-економічні	Отримання прибутку безпосередньо для соціальної вигоди (інтегрованої) або для підтримки підприємства (додатково)
Переважно соціальні, але не виключно соціальні	Прибуток частково приносить користь підприємцям та/або партнерам
Головна соціальна мета серед інших цілей	Прибуток приносить користь підприємцям і є першочерговою ціллю
Підпорядковані іншим	Отримання прибутку є головною метою

Джерело: сформовано автором за джерелами [3; 4; 5].

Знання про соціальне підприємництво може бути збільшене лише за рахунок використання різноманітних теоретичних аспектів і перестановки різних методів дослідження. Оцінка соціальної ефективності та впливу є одним з максимальних завдань для фахівців і дослідників у галузі соціального підприємництва. Соціальне підприємництво може набувати різних форм залежно від соціально-економічних і культурних умов. Називаючи це по-різному, автори вказували на важливість концепції включеності до вивчення соціального

підприємництва.

Отже, соціальне підприємництво – це бізнес, метою якого є вирішення соціальних проблем. Прибутки соціального підприємництва спрямовуються головним чином на розвиток бізнесу, громадські справи чи на вирішення гострих суспільних проблем. Соціальне підприємництво – це система господарювання, складовими якої є соціальні підприємства. Соціальні підприємства – це соціально орієнтовані суб`єкти підприємництва, діяльність яких спрямована на досягнення добробуту територіальних громад (соціальні, екологічні й етичні цілі) завдяки використанню системного взаємозв`язку розвитку соціального підприємництва і розвитку місцевої економіки.

Список використаних джерел

1. Екосистема соціального підприємництва в Україні: виклики та можливості / ПАКТ. Київ (Україна), Вашингтон (США), 2018. 38 с.

2. Васільєва Л. М. Поняття і сутність підприємництва. URL: http: // www.nbuv.gov.ua/portal/ Chem_Biol/Vddau/2010_1/pdf/38.pdf (дата звернення: 10.11. 2019).

3. Дугаров С. Соціальне підприємництво − це бізнес за рішенням місцевих проблем // Економіка і життя: журнал. URL: http:// ukrsprava.com/index.php?newsid=6540 (дата звернення: 10.11. 2019).

4. Никифорак В. А. Соціальне підприємництво: сутність та особливості розвитку // Економіка і суспільство. 2017. Вип. № 8. С. 321–324.

5. Yunus M., Moingeon, B., Lehmann-Ortega L. Building Social Business Models // Lessons from the Grameen Experience. 2010. P. 308–325.

6. Advancing social innovation worldwide. URL: https://www.schwabfound.org (дата звернення: 18.06.2019).

7. Social Entrepreneurs & Change-Makers Share Advice & Lessons Learned to Inspire You to Change the World. URL: https://growensemble.com/social-entrepreneurs/ (дата звернення: 06.07.19).

8. Dees J. G. The Meaning of Social Entrepreneurship. URL: http://www.labforculture.org/en/resourcesfor-research/ (дата звернення: 10.11. 2019).

УДК 338.48: 332

ПЕРЕВАГИ РОЗВИТКУ СТІЙКОГО ТУРИЗМУ

Шандова Н.В.
доктор економічних наук, професор, зав.кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки,
natsh@i.ua
Билим О.С.
викладач, кафедри менеджменту, маркетингу і маркетингу
olena.bylym@gmail.com
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

Прогресивний світовий досвід ефективного функціонування індустрії туризму пов'язують із концепцією стійкого розвитку туризму.

Ідея стійкого розвитку була висунута в «Доповіді Х. Брунтланд» (The Brundtland Report), підготовленій Всесвітньою комісією ООН по навколишньому середовищу й розвитку в 1987 році. Міжнародна комісія по оточуючому середовищу і розвитку (Комісія Брутланд) сформулювала визначення стійкого розвитку, яке містить в собі три складових: економічна ефективність, соціальна рівність, екологічна стійкість [1, с.5]. Термін «сталий розвиток» у даному трактуванні означає «…таку модель руху вперед, при якій досягається

задоволення життєвих потреб нинішнього покоління зі збереженням таких же можливостей для майбутніх поколінь».

У 2004 р., Всесвітня Туристична Організація (ВТО), Всесвітня рада по подорожах і туризму (WTTC) і Європейський Союз сформулювали наступне визначення сталого розвитку туризму: сталий розвиток туризму задовольняє нинішні потреби туристів й регіонів, що їх приймають, охороняючи й збільшуючи можливості на майбутнє. Керування всіма ресурсами повинне здійснюватися таким чином, щоб, задовольняючи економічні, соціальні й естетичні потреби, зберегти культурну цілісність, важливі екологічні процеси, біологічну різноманітність і системи життєзабезпечення. Продукція стійкого туризму – це продукція, яка перебуває в гармонії з місцевим середовищем, суспільством, та приносить користь, а не збиток туристичному розвитку [2].

Згідно з даною концепцією, керування стійким туризмом передбачається використовувати у всіх областях туризму. Принципи стійкого туризму включають:

- раціональне використання ресурсів природи;
- скорочення кількості споживання й зменшення рівня споживчих відходів;
- зберігання різноманітності культури й природи територій;
- впровадження екологічного аспекту в плани розвитку окремих регіонів;
- підтримка економіки, у першу чергу на місцевому рівні;
- інтегрування інтересів місцевого населення в рамках розвитку стійкого туризму, його особиста участь у всіх областях цієї діяльності;
- освіта місцевого населення;
- організація навчання персоналу, необхідність розвитку маркетингової сфери в туризмі [2].

Західні вчені М. Мауфорт і І. Мунт, досліджуючи стійкий туризм як одну з нових форм туризму, підкреслюють важливу роль екологічного компонента сталого розвитку, і розглядають його набагато ширше, чим просте зрівноваження економічних, соціальних і екологічних факторів. У своїй концепції М. Мауфорт і І. Мунт розглядають сім ключових аспектів сталого розвитку туризму: екологічна стійкість, соціальна стійкість, культурна стійкість, економічна стійкість, освітній елемент, участь на місцевому рівні, елемент збереження [3, с.37].

Концепція М. Мауфорта й І. Мунта була прийнята за основу багатьма вченими світу і у працях Д. Дреджа, С. Кокса й К. Фішера, вона одержала подальший розвиток. Учені додали дві додаткові умови: по-перше, реагування на зміни ринку в сьогоденні й майбутньому, щоб стимулювати гнучкий розвиток відповідної бізнес-моделі; по-друге, підвищення привабливості туристичної території з метою збільшення кількості повторно приїжджаючих туристів [4]. А.С. Дорчех і Б. Мохамед також акцентували увагу на важливості ролі місцевих співтовариств у сталому розвитку туризму. Вони розглядали позитивне сприйняття туризму з боку місцевого населення як основу стійкого туризму [5].

З урахуванням наведених концепцій, в таблиці наведено відмінності традиційної й стійкої форм туризму.

Таблиця 1

Відмінності традиційної й стійкої форми туризму

Традиційні форми туризму	Стійкий туризм
1	2
Залучення туристів	
Туристська діяльність орієнтована на постійне збільшення туристичних потоків. Обсяги надання туристичних послуг обмежуються тільки ємністю матеріально-технічної бази	Обсяги надання туристичних послуг узгоджуються із соціально-економічними, екологічними можливостями території, які й визначають характер туристичної діяльності
Мотивація туристів	
Відпочинок на природі	Ураховує екологічний, культурний, соціальний і економічний вплив подібних турів на природу

Продовження таблиці 1

Ціннісні орієнтири споживачів туристичних послуг	
1	2
Туристи приносять свій спосіб життя й поведінки на територію відпочинку	Туристи слідують певній моделі поведінки відповідно до культури відвідуваної території. Поведінка відвідувачів не наносить збитку природним ресурсам
Відношення до природи	
Домінує споживче відношення туристів до природних об'єктів, що сприяє порушенню природного ходу природних процесів на території	Для туристів важлива сама цінність існування природних об'єктів, а не їхня споживча цінність
Відношення туристів до місцевого населення	
Домінує споживче відношення туристів до місцевого населення, комерціалізація культури	Домінує повага до соціокультурних особливостей приймаючих співтовариств, збереження їх культурної спадщини й традиційних цінностей, сприяє міжкультурному розумінню й терпимості;
Економіка туризму (мультиплікативний ефект)	
Не враховуються економічні цілі розвитку регіону. Розвиток галузей туризму здійснюється у жорсткій конкуренції за споживача. Відсутність відповідальності бізнесу за стан туристичної території.	Ураховуються економічні цілі розвитку регіону. Економічний і соціальний вплив на стратегічний розвиток інших галузей економіки: торгівлі, зв'язку, транспорту, освіти, виробництва товарів народного споживання, сільського господарства, тощо. Спрямування частини доходів на відновлення ресурсної бази туризму.

Складено авторами на основі [2, 3, 4, 5]

У цілому, стійкий туризм забезпечує: оптимальність у використанні природних ресурсів, що становлять основу туризму, здійснюючи підтримку основних екологічних процесів, зберігаючи при цьому багатство природної спадщини й біологічної різноманітності; повагу специфіки й особливостей соціально-культурного розвитку території, що приймає, збереження властивих їм специфічних і традиційних звичаїв; тривале функціонування процесів розвитку економіки території, включаючи розподіл вигід і витрат усіх учасників, які зацікавлені в спільному співробітництві по забезпеченню одержання доходів і соціальних послуг.

Список використаних джерел

1. Итоги конференции ООН по окружающей среде и развитию. *Мир науки.* Рио-де-Жанейро, 3 - 14 июня 1992 г. Т.36, N 4. С.1-7.

2. Tourism at World Heritage Cultural Sites. UNWTO: ICOMOS: Madrid, 2004.

3. Mowforth M., Munt I. Tourism and sustainability: Development, globalization and new tourism in the third world. London: Routledge, 2009.

4. Dredge D., Cox C., Fisher K. 2008 to 2018 Tourism management plan. Byron Shire Council; Mullumbimby, NSW, Australia, 2009.

5. Dorcheh A., Mohamed B. Local perception of tourism development: A conceptual framework for the sustainable cultural tourism. *Journal of Management and Sustainability.* 2012. № 3 (2), P. 31-39.

УДК 332.142:631.1(4-01)

ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРОБІЗНЕСУ НА ЗАСАДАХ СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Швець Н.В.,
кандидат економічних наук, доцент, докторант
shvetsnnn@ukr.net
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

Сучасні глобальні виклики ставлять нові завдання перед агросектором світової економіки. З одного боку, зростання чисельності населення нашої планети загострює

проблему нестачі їжі і відповідно актуалізує завдання підвищення врожайності сільського господарства, а з іншого – на тлі інтенсифікації діяльності людства збільшується потреба в екологізації виробництва в усіх ланцюгах створення вартості, включаючи ланки сільського господарства.

У звіті «Майбутнє продовольства та сільського господарства – альтернативні шляхи до 2050 року» (The future of food and agriculture – Alternative pathways to 2050) Продовольчо-сільськогосподарської організації ООН (Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO) [1] зазначено, що глобальні екологічні ризики зростають, тому усі країни без винятку у наступні 30 років мають трансформувати свої продовольчі та сільськогосподарські системи для досягнення сталості у довгостроковій перспективі. Задля цього необхідно подолати розрив у знаннях та поєднати зусилля різних країн, міжнародних організацій, громадянського суспільства та наукових кіл.

У грудні 2019 р. Європейською комісією була прийнятна нова стратегія зростання «Зелена угода» (Green Deal), головна мета якої – зробити Європу вуглецеве нейтральною до 2050 року і створити сучасну конкурентоспроможну економіку. Одним із виділених рушійних секторів даного стратегічного курсу є сільське господарство, для якого, серед інших, встановлені такі цілі: забезпечити продовольчу безпеку в умовах зміни клімату та втрати біорізноманіття; зменшити екологічний та кліматичний слід харчової системи ЄС; посилити сталість харчової системи ЄС [2]. Обрані Європейським Союзом орієнтири є актуальними і для України в контексті її євроінтеграційного курсу.

В українській економіці сільське господарство є однією з провідних галузей, яка у 2019 р. забезпечила 38% експортних надходжень. Проте на сьогодні даний сектор України за структурою виробництва, рівнем агротехніки і технології не відповідає сучасним вимогам щодо сталого розвитку. Маючі значний сільськогосподарський потенціал, країна може суттєво посилити свої позиції на світовому ринку за рахунок інтенсивних факторів.

У Національній стратегії економічного розвитку до 2030 р. зазначено, що український агросектор має стати одним «…з глобальних центрів продовольчої безпеки, світовим лідером з постачання продуктів харчування з високою доданою вартістю та технологічно інтенсивних сервісів для агробізнесу» [3, с. 136]. Досягнення такої мети потребує структурної технологічної модернізації українського агросектору та його розвитку на інноваційній основі, що може бути реалізовано через залучення даного сектору до смартспеціалізації.

З 2018 р. Україна розпочала впровадження у практику управління регіональним розвитком європейської методології смартстратегування (Strategy for Smart Specialization, S3). Її особливість полягає у виявлені та цілеспрямованій підтримці унікальних внутрішніх можливостей регіонів до трансформації економік та їх інноваційного розвитку.

На сьогодні в усіх регіонах затверджені стратегії до 2027 р. та з різним ступенем опрацювання визначено не менше однієї стратегічної цілі на засадах S3. Аналіз таких цілей показав, що в більшості регіональних стратегій конкурентний та інноваційних розвиток пов'язаний з розкриттям потенціалу агросектору.

На даному етапі регіональні робочі групи знаходяться у процесі підприємницького відкриття (Entrepreneurial Discovery Process), за результатами якого визначатимуться пріоритети смартспеціалізації та розроблятимуться плани дій щодо їх реалізації. Зазначені дії мають відбуватися з безумовним урахуванням сучасних завдань сталого розвитку і напрямів трансформації агропродовольчих систем. Одним з важливих етапів такої роботи має бути вивчення практики смартспеціалізації в європейських регіонах, в яких вже накопичено певний досвід просування ідей сталого розвитку та застосовування підходу S3.

Об’єктом даного дослідження стали країни Центральної та Східної Європи, які є референтними для України за рядом ознак. Було встановлено, що 10 з 12 країн даного географічного сегменту мають пріоритети, пов’язані з розвитком сільського господарства, що відповідає їх типу місцевості за типологією Євростату та є відображенням традиційної

агропродовольчої спеціалізації даних регіонів.

Аналіз цілей політики смартспеціалізації, обраних зазначеними регіонами, показав, що здебільшого вони зосередилися на трьох напрямах: «Сталі інновації» (Sustainable innovation), «Охорона здоров'я та безпека» (Public health & security) і «Ключові перспективні технології» (Key Enabling Technologies). Подальше дослідження предметних інноваційних сфер у рамках кожної домінантної цілі виявило переважну концентрацію регіональних стратегій смартспеціалізації на формуванні сталого сільського господарства, становленні біоекономіки та забезпечені продовольчої безпеки і безпеки продуктів харчування. Зазначені цілі включають вирішення різних проблем сталого розвитку.

За результатами порівняльно-змістовного аналізу регіональних стратегій смартспеціалізації пріоритети були згруповані у чотири групи, які визначили основні тренди регіонального інноваційного розвитку із залученням сільського господарства: (1) розвиток агропродовольчих систем, (2) формування біоекономіки, (3) розвиток промисловості, (4) забезпечення здоров'я та якості життя. Аналіз міжсекторальних взаємодій у рамках зазначених груп показав, що за першою групою переважають традиційні зв'язки між агросектором та харчовою промисловістю, а за групами 2 і 4 передбачено найбільш різноманітні міжсекторальні відносини та розвиток їх нових видів.

Виявлено, що через кластеризацію та міжрегіональну співпрацю регіони створюють нові і розвивають існуючи локальні інноваційні екосистеми для розроблення, трансферу і застосування в агросекторі інноваційних цифрових технологій та становлення біоекономіки.

Спираючись на досвід розглянутих країн, українським регіонам при виборі смартпріоритетів необхідно враховувати, по-перше, зростаючі глобальні вимоги прискорення переходу до зеленої та кліматично нейтральної економіки, що потребує серйозних трансформацій, зокрема у сільському господарстві з використанням новітніх технологій. По-друге, акумулювати необхідний для смартспеціалізації дослідницький та підприємницький потенціал регіони можуть через застосування кластерних утворень і пошук міжрегіональних тематичних партнерств S3. Останнє дає можливості регіонам України подолати недостачу критичної маси, з'єднати сильні сторони регіонів, увійти до єдиного європейського дослідницького простору та приєднатися до глобальних ланцюгів створення вартості.

Список використаних джерел

1. The future of food and agriculture – Alternative pathways to 2050. Summary version. FAO. Rome, 2018. 60 pp. URL: http://www.fao.org/3/CA1553EN/ca1553en.pdf

2. The European Green Deal. Communication from the European Commission, December 11, 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/communication-european-green-deal_en

3. Національна економічна стратегія 2030. Платформа Центру економічного відновлення. URL: https://nes2030.org.ua/docs/doc-audit.pdf.

УДК 331.52

ФЛЕКСИБІЛІЗАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ІННОВАЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ

Шильнікова З.М.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту
a_shilnikov@ukr.net
ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"
м. Старобільськ, Україна

Соціальна структура сучасних суспільств формується в умовах зниження попиту на представників одних професій і зростаючої затребуваності інших. Перехід до економіки, в основі якої лежать високі технології, спровокував появу проблеми, яка не виникла при

першій промисловій революції, коли був здійснений перехід від сільського суспільства до індустріального. Знання, навички та вміння робочої сили з тих секторів економіки, які скорочуються, не відповідають тим вимогам, які пред'являють до працівників нові галузі виробництва. Серйозні відмінності в вимогах, що пред'являються до співробітників, не дозволяють компенсувати скорочення чисельності працівників в одній галузі економіки за рахунок збільшення їх кількості в іншій, так як їх кваліфікація, знання і здібності не влаштовують роботодавців. Це принципова відмінність нинішньої технологічної революції від попередніх, коли перекваліфікація не викликала серйозних проблем. Фактично перекваліфікація в нових економічних умовах може і повинна бути пов'язана зі зміною трудових установок, переконань і цінностей працівників.

Працівники, не затребувані традиційними галузями виробництва, стикаються зі зниженням свого рівня життя, так як їм складно знайти своє місце в новій економіці. Трудові ресурси, затребувані в наукоємному виробництві, рекрутуються з найбільш освідчених соціальних груп. При цьому в умовах високотехнологічної економіки навіть для представників цих груп придбання нових знань стає імперативом, що змушує їх підвищувати свою кваліфікацію, щоб не зіткнутися із загрозою низхідної мобільності. Нові технології вимагають від учасників трудових відносин не просто збільшення обсягу їх професійних знань, а й постійного їх оновлення. Це сприяє, зокрема, розвитку безперервної освіти, в тому числі із застосуванням нових інформаційних технологій.

Стрімке підвищення продуктивності праці, поява нових технологій, дозволило істотно знизити кількість працюючих практично у всіх секторах економіки, що призвело до можливостей формування економічного росту без створення робочих місць; до флексибілізації сучасного ринку праці.

Флексибілізація ринку праці означає підвищення його економічної пристосованості, вираженої в загальному зниженні трудових витрат з боку підприємців, зміни трудового законодавства на користь роботодавців, стимулювання створення робочих місць із неповним робочим днем і погодинною оплатою праці, розширення можливостей роботодавця в управлінні працівниками, зняття обмежень щодо найму, зміни умов праці, звільнення працівників [1, с. 245].

Соціально-економічні наслідки такого розвитку ринку праці різноманітні і зачіпають всіх суб'єктів ринку, у всіх країнах світу.

З точки зору організацій, гнучкість ринку праці, в тому числі гнучкість системи оплати праці, форм найму працівника, методів організації трудового процесу, забезпечує додаткові конкурентні переваги, знижуючи витрати, дозволяючи легше адаптуватися до змінених зовнішніх умов. На рівні держави флексибілізація дозволяє тимчасово вирішувати проблеми незайнятості. Існує соціальний запит і з боку певних працівників, які з ентузіазмом приймають ситуацію, коли організації відмовляються від частини своїх соціальних зобов'язань і гарантій, перекладаючи витрати, пов'язані з відбором, адаптацією і контролем, на самого працівника, а також з масовим приходом на ринок праці жінок, студентів, пенсіонерів. Нові форми гнучкої зайнятості відповідають вимогам молодого покоління працівників, які прагнуть забезпечити баланс між особистим життям і роботою, працювати в умовах багатозадачності.

Сучасні комп'ютерні технології дозволяють створювати віддалені робочі місця і збільшувати мобільність працівників, а вихід на ринок праці жінок, студентів без досвіду роботи і вторинне включення в робочий процес пенсіонерів, буде створювати попит на робочі місця з гнучким графіком, з більш вільними формами трудових договорів. В цілому це буде підкріплювати тенденцію до зростання нестандартних робочих місць.

Таким чином, видається, що саме флексибілізація на ринку праці і працівнику, і роботодавцю повинна допомогти досягти збалансування своїх інтересів. Втіленням цього мають стати зміни в трудовому законодавстві з метою його адаптації до умов сучасного інноваційного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Любохинець Л.С. Гнучкі форми зайнятості та флексибілізації ринку праці в умовах поглиблення глобалізацій них процесів світової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 6, Т. 4. С. 243-248. С. 246.

УДК: 338.43 (049.3) (477) : 330.15

КЛІМАТИЧНО ЕФЕКТИВНЕ АГРАРНЕ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Шубравська О.В.,
доктор економічних наук, професор
заввідділом форм і методів господарювання
в агропродовольчому комплексі
shubravska@gmail.com
Інститут економіки та прогнозування НАН України
м. Київ, Україна

Аграрне господарювання та зміна клімату тісно пов'язані. Тому нинішнє суттєве прискорення процесу зміни клімату викликає надзвичайну стурбованість економістів, екологів та аграріїв по всьому світу. Глобальні зміни клімату змушують фермерів постійно пристосовуватися до ненормальних або нетипових погодних явищ: відсутності снігового покриву взимку, аномально спекотного літа та дуже холодної зими або навпаки, теплої зими і холодного літа, відсутності опадів або надмірної вологості, зростання кількості шкідників тощо. Своєю чергою, аграрне господарювання теж доволі відчутно впливає на зміну клімату (насамперед, через парникові викиди[5] та розвідку нових земель для ведення сільського господарства). Аграрне господарювання призводить до виснаження та деградація ґрунтів (їх ерозії, зменшення у них вмісту органічних речовин, засолення, підкислення, втрати родючості), до вирубки лісів з метою розширення територій для сільськогосподарських потреб, до втрати біорізноманіття, забруднення водойм внаслідок надмірного застосування хімічних засобів захисту рослин.

З огляду на зазначене, у світі, в т. ч. й в Україні, набувають усе більшого поширення кліматично ефективні методи і практики аграрного господарювання, використання яких дозволяє як суттєво зменшити негативний вплив сільського господарства на зміну клімату, так і адаптувати виробників до її агресивних проявів. У цьому контексті мова, зокрема, йде про систему моніторингу врожаю EOS (Earth Observing System). Застосування EOS дозволяє на основі супутникових знімків високої роздільної здатності аналізувати погодні умови, що безпосередньо впливають на стан ґрунту і посівів. Аграрії отримують щоденні прогнози на 14 днів вперед з температурою повітря, опадами, вітром, вологістю, хмарністю для планування польових заходів (наприклад, посівів чи збирання врожаю, а також внесення гербіцидів/добрив); історичні дані про погоду (накопичені опади, добові опади, денні температури, суму активних температур), що дозволяє окреслити загальні тенденції змін погоди у вибраному регіоні; характеристики холодового та теплового стресу, що важливо через температурні стрибки, які мають вирішальне значення для здоров'я та росту рослин.

Важливим є також забезпечення дренажу, сумісного з екосистемами. Правильна інфільтрація води запобігає затопленню та заболоченню земель, а також допомагає уникнути витоку хімікатів та води, що дає змогу фермерам зменшити використання водних ресурсів та не допустити ерозії ґрунту. Однак цей метод сільського господарства та адаптації до зміни клімату потребує продуманого підходу для забезпечення біорізноманіття екосистем.

[5] Так, за підрахунками Управління охорони навколишнього середовища США, сільське господарство у 2018 р. було відповідальним за 9,3% загальних викидів парникових газів США [1].

Аграрії мають також підвищувати ефективність зрошення, яке є життєво важливим для вегетації за відсутності опадів. Тут доцільно згадати про вдосконалені системи зрошення (наприклад, крапельне зрошення, яке допомагає фермерам забезпечити необхідну вологість та зменшити витрати води), а також мульчування. Не менш важливим є й збір аграріями дощової води, особливо доцільний у посушливих регіонах. Водночас, хоча це й економить водні ресурси, але передбачає додаткові витрати для роботи накопичувачів дощової води. При цьому зібрана дощова вода може спричинити зниження рівня ґрунтових вод і тим самим вплинути на баланс екосистем.

Успішними з огляду на кліматичну ефективність є й такі методи землеробства, як посадка покривних культур (допомагає запобігти ерозії ґрунту, сприяє утриманню води та фіксації азоту), технології No-Tillage або Minimum Tillage (нульового або мінімального обробітку ґрунту, які його не порушують і тим запобігають ерозії та сприяють поглинанню вуглецю, покращують природне середовище, а також зменшують витрати на обробіток ґрунту та обслуговування обладнання для обробітку землі), використання адаптивних культур (які є стійкішими до несприятливих кліматичних умов і вимагають меншої кількості гербіцидів або добрив), диверсифікація та сівозміна сільгоспкультур.

Важливим досягненням у вирішенні глобальних проблем зміни клімату та сільського господарства є точне землеробство. Воно ґрунтується на управлінні фермами залежно від їх розташування, що допомагає економити ресурси сільгоспвиробників та зменшувати забруднення навколишнього природного середовища. При цьому широко використовуються передові технології (зокрема, спостереження за безпілотними літаками та дані, отримані з супутника, а також програмне забезпечення для обробки та інтерпретації даних в мережі Інтернет), які дозволяють фермерам виявляти критичні зони та зосереджуватися на них, а не на обробляти все поле.

Активно переходять на точне землеробство й українські аграрії. До цього їх спонукають насамперед зміна клімату, деградація ґрунтів, подорожчання ресурсів виробництва. Зокрема, у багатьох вітчизняних господарствах здійснюється аналіз ґрунту (з метою встановлення його ущільнення), відслідковується індекс NDVI (нормалізований диференційний вегетаційний індекс – один з найпоширеніших показників, який застосовують для кількісної оцінки рослинного покриву, що дозволяє визначати зони продуктивності), картографується врожай (створюються карти врожаю сільгоспкультур для аналізу врожайності та вмісту вологи), використовується GPS-моніторинг, автопілотування на техніці, застосовуються дрони. Спеціалісти відзначають, що лише після агродіагностики собівартість виробництва вже суттєво зменшується (у середньому на 32%) [2]. До цього додається ще й зростання врожаїв. Примітно, що більшість виробників, які впроваджують точне землеробство в Україні, становлять господарства із земельним банком від 1000 до 5000 га.

Одним з найсучасніших і маловивчених напрямів майбутнього точного землеробства є технології управління та збереження вуглецю і вологи. Нещодавно Indigo Agriculture Europe GmbH у партнерстві з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) анонсували дослідження можливості розвитку вуглецевого землеробства в Україні [3]. Мета проєкту – підтримати і розширити природні поглиначі вуглецю. Зазначається, що вуглецеве землеробство – це запровадження й адаптація відновлювальних (регенеративних) методів господарювання, які можуть зменшити викиди основних парникових газів від агровиробництва, а також дозволять отримувати двоокис вуглецю з атмосфери і зберігати його в ґрунті. Передбачається, що це дасть можливість українським сільгоспвиробникам, які братимуть участь у зареєстрованих програмах вуглецевого землеробства, генерувати та продавати вуглецеві кредити і таким чином отримати нове джерело доходу, одночасно допомагаючи сільському господарству стати частиною вирішення проблеми зміни клімату.

Список використаних джерел

1. Climate Change Indicators: U.S. Greenhouse Gas Emissions. URL: https://www.epa.gov/climate-indicators/climate-change-indicators-us-greenhouse-gas-emissions

2. Людмила Лебідь. Ярослав Бойко: Точное земледелие внедряют или в системе, или на волне хайпа. URL: http://agroportal.ua/publishing/intervyu/yaroslav-boiko-tochnoe-zemledelie-vnedryayut-ili-v-sisteme-ili-na-volne-khaipa/

3. Розвиток вуглецевого землеробства в Україні. URL: http://www.indigoag.com.ua/ifcua

УДК: 504

ЩОДО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ, ЯКІ СТАЮТЬ НА ШЛЯХ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИКИ

Юричина І.А.
викладач кафедри публічного управління та адміністрування
yurychyna@ukr.net
Ігнат А.В.
студентка 4 курсу
факультету управління та економіки
linanat225@gmail.com
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

Невід'ємною частиною сталого розвитку сучасного бізнесу на сьогодні, вважають сприйняття та реалізацію ним корпоративної соціальної відповідальності. Тобто, прийняті рішення компанії розглядаються нерозривно із політикою компанії та ступенем її відповідальності.

На разі, кожна компанія, організація чи підприємство, яка прагне відповідати сучасним міжнародним та європейським стандартам складає свою програму корпоративної соціальної відповідальності та окрему і вагому роль надає пункту у напрямку розвитку питань захисту навколишнього середовища та екології, переходу до альтернативних джерел енергії та зменшення певних викидів чи залишкового продукту.

Взагалі, актуальним є таке поняття як eco-friendly (екологічно-дружні) підприємства та організації, що означає перехід виробництва чи сфери надання послуг на такі засоби та ресурси, що менше чинять шкоди довкіллю. Або ж використовують переробку вторинної сировини.

Отож, розглянемо зміни які відбуваються у великих масштабах та провідних галузях чи підприємствах.

Оскільки у темі доповіді ми звертаємо увагу на зелену енергетику, то першим до розгляду взято метод декарбонізації організацій та підприємств через впровадження водневих систем.

Як зазначають дослідники, «зелений водень» буде головним всесвітнім трендом третього десятиліття XXI століття, починаючи з 2021 року [3, С. 28].

Промисловість, житло, транспорт і взагалі все, що до цих пір працює на вугіллі та вуглеводнях (природний газ, нафта та нафтопродукти) буде трансформуватись до водню, з метою зниження рівня викидів вуглекислого газу і зупинити глобальне потепління.

Це дає такі перспективи, так як водень виробляється з води шляхом електролізу, тобто розщеплення води на водень (H_2) та кисень (O_2) при проходженні через воду електричного струму, отриманого без спалювання вуглеводню [1, С. 18]. Виглядає як ідеальна формула вирішення глобальних проблем із навколишнім середовищем, але варто ці зміни тепер імплементувати до діяльності підприємств.

Перш за все зазначимо, що термін декарбонізація є вже далеко не лише хімічним поняттям, а й економічним та навіть політичним, тому що всі сфери споживання позбавляються від карбону.

Основні напрями змін досліджують за наступними поняттями:

- Гідроенергетика;
- Вітрова енергія;
- Сонячна енергія;
- Водневі металокомбінати;
- Водневі дома;
- Водневі потяги та автомобілі;
- Водневі судна та літаки й аеропорти тощо.

Таким чином, за прогнозом Hydrogen Council до 2030 року в світі буде 4,5 млн водневих автомобілів для яких працюватимуть 10,5 тис. водневих станцій. В той же час дана організація засвідчує, що на початок 2021 року більше ніж 30 країн опублікували стратегії розвитку водневої енергетики і виділили кошти на декарбонізацію економіки [3, С. 35].

Така інформація свідчить про те, що самостійно підприємства повністю або частково не зможуть перейти на відповідні водневі системи, оскільки вони ще не повністю отримали оцінку відповідності при заміні вуглеводневих джерел енергії.

Абсолютним лідером у розвитку водневих технологій стала Європа, яка фінансує майже 60% проектів. Взагалі, Європейський Союз чітко стоїть на шляху розплати за вуглецевий слід та впроваджує так званий прикордонний вуглецевий.

Щодо транспортування водню, то найдешевшим способом стануть перероблені трубопроводи, але в тому випадку, якщо в регіоні є стабільний попит на водень. За умов непостійного попиту краще використовувати вантажівки. А для перевезень на далекі відстані краще звертатись до морського транспорту.

Щодо вуглецевого збору на кордоні, то це є одним із інструментів «Зеленого курсу» який для себе обрав Європейський Союз.

На сьогодні основними галузями, які найбільше залишають вуглецевого сліду в навколишньому середовищі є енергетика, добування вуглеводнів, металургія, сільське господарство та переробна промисловість. Тобто, це основні економічні напрями нашої країни на які і буде націлено прикордонний вуглеводний збір при експорті товарів в ЄС. Його орієнтовна ціна – 30$ за тону вуглекислого газу.

Для України це означає втрату прибутку на 40 – 50 % і рівносильно введенню додаткової антидемпінгового мита. Наша країна відноситься до списку з високим рівнем експортного вуглекислого газу, який будуть шукати у всіх наших товарах, а не лише в металургії.

Оскільки, значна частина енергетики в Україні теплова, то цей слід знайдуть і в продукції машинобудування, і в переробці аграрної сировини, в наших продуктах харчування, хімічній продукції, полімерах, скляній тарі тощо.

І не дивлячись на переконливі звертання вітчизняних підприємств про те, що вони готуються до подібного, на практиці це свідчитиме про закриття шахт, більших запитів на державні дотації та збереження пільгового тарифу для «зеленої» енергетики.

Саме тому перехід на «зелену» енергетику українських підприємств є перспективним, але затратним напрямком, що не повністю та не завжди сприяє розвитку наших підприємств, організацій та компаній.

Список використаних джерел

1. Hydrogen Council. Міжнародна компанія. URL: https://hydrogencouncil.com/en/
2. Всеукраїнський діловий щомісячник «Влада грошей». №7 (504), №4 (501), №9 (506). К.: ООО ПАЛП МИЛЛ ПРИНТ. 2021. 62 с.

3. Доповідь щодо перспектив інвестицій у водень, розвиток ринку і цінова конкуренція. Hydrogen Council. лютий 2021. 58 с. URL: https://hydrogencouncil.com/wp-content/uploads/2021/02/Hydrogen-Insights-2021.pdf

УДК :338.583

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА

Яковенко О.І.,
к. пед. н., доцент
lena.jakovenko2012@gmail.com
Михайлов І.Ф.
магістрант
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Україна
mykhailov073_20@idguonline.net

Логістична система організації охоплює майже всі аспекти діяльності підприємства від процесів постачання і виробництва до реалізації продуктів (послуг) і визначення рівня задоволеності споживачів, а отже логістичні параметри ефективності функціонування логістичної системи підприємства визначаються економічними ринковими і внутрівиробничими економічними відносинами, які проявляються в організації логістичного управління інформаційними і матеріальними, товарними і фінансовими потоками в процесі матеріального забезпечення діяльності господарського суб'єкта.

Акцентуємо увагу, що на значення цих параметрів впливає значна кількість чинників, а сукупний результат ефективності логістичної системи віддзеркалюють групи загальних показників економічної діяльності (рис.1.).

Рис. 1. Групи аналітичних показників економічної діяльності, які застосовують при визначенні ефективності логістичних систем (*узагальнено автором)*

У той же час звернемо увагу, що наразі не існує одностайної думки науковців, щодо переліку показників, які найбільш повно продемонструють ефективність функціонування логістичної системи підприємства та процесу управління ним, а також критеріїв для їх оцінки. За таких умов вважаємо доцільним узагальнити методичні підходи науковців щодо послідовності обчислення та переліку показників ефективності функціонування логістичної системи (табл.1.).

Доречно відмітити, що науковці визнають, що основними інструментами здійснення оцінки ефективності функціонування логістичної системи підприємства є застосування методів економічного аналізу. Науковці та практики наголошують, що саме використання методів економічного аналізу можуть надати аналітику такі преваги:

- становити цільові показники ефективності логістичної системи і перевірити на відповідність фактичні результати їх функціонування;
- з'ясувати проблеми і виявити причини їх появи;

- уточнити поточні планові показники та відкоригувати прогнози;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення логістичної системи та взаємодії між її структурними елементами.

Таблиця 1

Методичні підходи до оцінки ефективності функціонування логістичної системи підприємства

Джерело	Сутність підходу	Аналітичні показники, що розраховуються
Крикавський Є.В	оцінювання ефективності функціонування логістичних систем полягає у визначені рівня продуктивності інтегрованого ланцюга постачання через якісні та кількісні характеристики	*якісні:* задоволення клієнта; еластичність; рівень інтеграції переміщення інформації і сировини; ефективне управління ризиком; ефективність постачальника; *кількісні:* продуктивність; витрати; можливі реакції; максимізація продажу; максимізація прибутку; окупність інвестицій
Гудзь П.В.	передбачає здійснення системного аналізу показників	*вигідності* споживача з позиції аналізу маршрутів; ефективності товарних складів, ефективності та продуктивності; транспортних витрат; консолідації вантажів, дохідності продукту; нормативної бази та галузевих стандартів
Бауерсокс Д. Клосс Д.	засновано на обчисленні: внутрішніх та зовнішніх показників	*внутрішні:* витрати, обслуговування споживачів, продуктивність, управління активами, якість; *зовнішні:* оцінка задоволення очікувань споживачів, щодо якості продукту його доставки тощо

Джерело [1; 2; 3]

Дослідження наукової літератури з приводу вивчення методичних підходів до оцінки ефективності логістичної системи та практичних аспектів застосування методів економічного аналізу у ході такої оцінки продемонструвало, що аналіз логістичних процесів системи рекомендовано здійснювати у певній послідовності за трьома напрямами (рис. 2.)

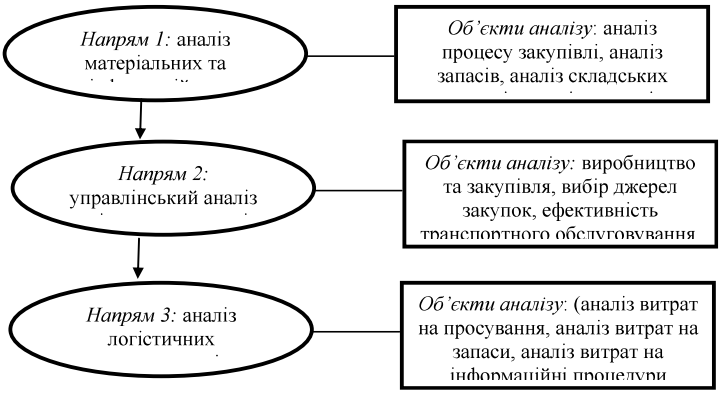

Рис. 2. Послідовність виконання напрямів економічного аналізу для оцінки ефективності функціонування логістичної системи

Джерело: *узагальнено автором за джерелами[1; 2; 3]*

Слід зазначити, що сучасні наукові і інформаційні джерела пропонують і інші методичні підходи щодо оцінки ефективності функціонування логістичних систем, які передбачають розрахунок інших груп показників з позиції різних стейкходерів: споживачів

(якість та ціна сервісу), учасників (рівень максимізацій прибутку на 1 грн. витрат на логістику при дотримані визначеної якості обслуговування); керівництва (рівень функціонування за коефіцієнтами зв'язку «споживач-постачальник», готовності до постачання, кількість ланок логістичної системи).

Отже, вивчення методичних підходів оцінки ефективності функціонування логістичної системи показало, що наразі існує їх досить широкий перелік, який передбачає використання розрахунку різних показників. Тому слід зазначити, що вибір певного підходу та конкретного переліку показників буде залежати від особливостей діяльності підприємства та визначених цілей і завдання проведення оцінки ефективності функціонування логістичної системи.

Список використаних джерел

1. Бауэрокс Дональд Дж., Клосс Дейвид Дж, "Логистика: интегрированная цепь поставок" / Пер. с англ. 2-е изд. Москва: ЗАО "ОлімпБизнес", 2012. С. 577-579.
2. Гудзь П.В., Остапенко Т.І. Аналіз зарубіжного досвіду застосування системного управління логістичною діяльністю. Бізнесінформ. №4. 2015. С.139-142.
3. Крикавський Є.В. Логістичне управління: підручник Львів: НУ «Львівська політехніка», 2012. 351 с.
4. Колодізєва Т.О., Руденко Г.Р. Методичне забезпечення оцінки ефективності логістичної діяльності підприємств : монографія Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. 292 с.

УДК: 336.717.8

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ

Андросова О. Ф.
доктор економічних наук, професор
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
AndrosovaEF@gmail.com
Барна А. В.
магістрант
natabarna@ukr.net
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Об'єктивно так склалося, що банки в Україні переважно орієнтують свої активні операції на кредитну діяльність, оскільки вона є більш прибутковою, хоча й пов'язана зі значними фінансовими ризиками. Меншою мірою інвестуються банківські фінансові ресурси в операції на фондовому ринку. Це зумовлюється його нерозвиненістю в Україні, домінуванням державних цінних паперів в міжбанківських економічних відносинах, знову ж таки ризикованістю банківської інвестиційної діяльності з цінними паперами. Втім існує потреба диверсифікації банківських операцій, тому розвиток підходів до управління інвестиційним портфелем банку не втрачає своєї актуальності.

До того ж, цифрові трансформації можуть озброїти фінансовий менеджмент банків новими інструментами для аналізу, прогнозування та управління їхніми інвестиційними портфелями.

Так, наприклад, науковці-економісти Кулаженко В. В., Лазоренко В. В. і Кузнецов О. Ф. обґрунтували в своїй статті, що цю проблему може вирішити теорія нечітких множин. Для моделювання процесу формування інвестиційного портфеля використовуються трикутні нечіткі числа, які об'єднують у собі «позитивний», «оптимальний» і «негативний» сценарії розвитку подій на ринку цінних паперів.

На базі теорії нечітких множин можливо будувати алгоритм проведення скорингу акцій та облігацій на фондовому ринку, що базується на порівнянні ваг основних факторів оцінки цінних паперів. Отже, питання формування якісного інвестиційного портфеля банку стає прогнозованим. Використання для цього класичних статистичних підходів не дає вже бажаного ефекту, оскільки при цьому не будуть враховані фактори невизначеності подій на фондовому ринку. Для ліквідації ризиків невизначеності, варто застосовувати нечітко-множинний підхід [2, с. 36].

Слушною є думка Калусенко В. В., яка визначає інвестиційна діяльність банку як процес взаємодії із учасниками національної економіки, під час якого здійснюється вкладання інвестиційних ресурсів в конкретну діяльність суб'єкта на основі відповідних принципів, а саме: підтримки належного рівня ліквідності, доцільності вкладень, збереження коштів до появи можливостей ефективнішого їх розміщення, хеджування ризиків методом диверсифікації вкладень коштів з метою отримання прибутку.

Дослідниця зазначає, що стан банківської інвестиційної діяльності вказує на низьку активність розвитку даної сфери через причини, що стосуються як загального рівня розвитку національної економіки, так і рівня розвитку банківської системи. Основними причинами незацікавленості банків у фінансуванні інвестиційних проектів є: значні ризики, невідповідність термінів ресурсної бази термінам реалізації інвестицій, недостатність державного стимулювання інвестиційної діяльності банків тощо [1, с. 68].

Озерчук О. В. вважає, що головна мета при формуванні інвестиційного портфеля

банку полягає в досягненні оптимального поєднання між ризиком і доходом для інвестора. Управління інвестиційним портфелем банку здійснюється постійно, а його зміст полягає у виконанні операцій купівлі-продажу фінансових і реальних цінностей, тобто в безперервній зміні структури обсягу та якості активів, що входять до нього. Основні завдання формування інвестиційного портфеля банку такі: забезпечення високого рівня дохідності у задані періоди часу; уникнення високих ризиків портфельного інвестування; досягнення запланованого рівня ліквідності активів банку [3, с. 87]

Сучасним банкам необхідно забезпечувати диверсифікацію своїх активних операцій, розвиваючи інвестиції в цінні папери. Втім управління інвестиційним портфелем слід здійснювати на основі інформаційних технологій, з урахуванням цифрових трансформацій. Одним із таких підходів, що заслуговує на увагу, є нечітко-множинний підхід до управління банківським інвестиційним портфелем в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Калусенко В. В. Аналіз інвестиційного портфеля банків України та стратегія управління ним. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України.* Ірпінь, 2019. № 1. С. 63–78.

2. Кулаженко В. В., Лазоренко В. В., Кузнецов О. Ф. Дослідження алгоритму формування фондового портфеля інвестора за допомогою теорії нечітких множин. *Інвестиції: практика та досвід.* Київ, 2021. № 2. С. 30–37.

3. Озерчук О. В. Управління інвестиційним портфелем банків в Україні: теоретичні та прикладні аспекти. *Наукові праці НДФІ.* Київ, 2019. Вип. 1. С. 85–100.

UDC 337

PROBLEMATYKA POSIADANIA TŁUMIKÓW HUKU W POLSCE

Rafał Bielicki
radca prawny, OIRP Kraków
E-mail:bieraf843@gmail.com
Malinowska Irena
PhD of Law Sciences,
Faculty of Law and Internal Security,
Higher School of Economics,
Law and Medical Sciences named after prof. E. Lipinski,
Kielce, Poland

Streszczenie. Autor opracowanego artykułu w sposób przejrzysty omawiają współczesną problematykę dotyczącą możliwości posiadania tłumików huku do broni palnej według obecnie obowiązujących unormowań prawnych z obowiązujących unormowań prawnych.

Broń palna zyskuje w Polsce coraz więcej zwolenników. Od nowelizacji ustawy o broni i amunicji w 2011 r. liczba posiadaczy broni drastycznie wzrosła. Po nowelizacji tej ustawy z 2020 r. umożliwiło nabywanie tłumików huku dla pewnej grupy myśliwych Niniejszy artykuł rozszerzy ogląd na możliwość posiadania tłumików huku do broni palnej, jak również zasad nabywania tych urządzeń broni na terytorium Polski

1. Próba definicji tłumika huku. W polskim systemie prawny nie ma definicji tłumika huku przeznaczonego do używania wraz z bronią palną. Zgodnie z Polską Normą PN-V-01016 z lipca 2004 w pkt. 2.3.61 tłumik dźwięku strzeleckiej broni strzeleckiej to urządzenie wylotowe broni strzeleckiej służące do osłabienia głośności huku wystrzału pocisków oraz osłabienia jasności świecenia wypływających z lufy gazów prochowych. Zgodnie z tą samą normą pkt. 2.3.60 urządzenie wylotowe broni strzeleckiej to część (lub zespół) broni strzeleckiej zamocowana na

wylotowej części lufy służąca do zmniejszenia lub zwiększenia odrzutu zmniejszenia płomienia wylotowego i huku wystrzału lub do miotania granatów nasadkowych. Brak jednoznacznej definicji tłumika huku zwłaszcza pod kątem odróżnienia go od urządzenia wylotowego rodzi wiele problemów. Jedną z determinant mogących usprawnić rozróżnianie tych urządzeń może być kryterium budowy. Najpopularniejsze bowiem tłumiki huku posiadają zwarta budowę z dwoma otworami(wlotowym i wylotowym) odpowiadającymi co do zasady kalibrowi broni, zaś urządzenia wylotowe nie zawsze posiadają zwarta budowę, a co do zasady otwór wylotowy jest zbliżony do średnicy tego urządzenia, a otwór wlotowy odpowiada kalibrowi broni, do której jest zamontowany. Tym niemniej nie jest to definicja legalna rozróżniająca tłumik huku od wielofunkcyjnego urządzenia wylotowego. Za przyjęciem koncepcji proponowanej przez autora może przemawiać fakt, iż wielofunkcyjne urządzenie wylotowe powie szerokie kryterium definicji tłumika huku zostało przyjęte w Departamencie Zezwoleń i Koncesji MSWiA. Ustalono tam, iż każde z urządzeń pełniących funkcje tłumika dźwięku (huku), a nie będące tłumikiem płomienia, hamulcem wylotowym, osłabiaczem podrzutu oraz wielofunkcyjnym urządzeniem wylotowym, jest wyrobem o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym. Tym niemniej brak jest w przepisach prawa jednoznacznego określenia definicji tłumika huku

2. Podstawy prawne dostępu tłumików huku do broni palnej w Polsce. Zgodnie z przepisem art. 10 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. *o broni i amunicji* (Dz.U. z 2019 r., poz. 284 ze zm.), pozwolenie na broń nie może być wydane na broń szczególnie niebezpieczną w postaci broni palnej wyposażonej w tłumik huku lub przystosowanej do strzelania z użyciem tłumika huku.

Ustawodawca nie doprecyzował jednak, co powinno się rozumieć pod wskazanym pojęciem broń „przystosowana do strzelania z użyciem tłumika", a rozwiązania techniczne pozwalają na montaż tłumika również na broni nieposiadającej gwintu u wylotu lufy. Z tego względu właściwie każdą broń można by uznać za przystosowaną do strzelania z użyciem tłumika, co spowodowałoby w praktyce niemożność rejestracji wszelkiej broni. W związku z czym w 2015 r., w oparciu o opinię Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji, stosuje się interpretację ww. przepisu polegającą na kwalifikowaniu jako broni szczególnie niebezpiecznej wyłącznie broni wyposażonej w tłumik huku. Podobnie przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r *w sprawie klasyfikacji rodzajów materiałów wybuchowych, broni, amunicji oraz wyrobów i technologii o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym, na których wytwarzanie lub obrót jest wymagane uzyskanie koncesji* (Dz.U. z 2019 r. poz. 1888) określa w załączniku „Klasyfikacja rodzajów materiałów wybuchowych, broni, amunicji oraz wyrobów i technologii o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym, na których wytwarzanie lub obrót jest wymagane uzyskanie koncesji" w punkcie pierwszym rozdziału „WT XIV. Wyroby nieujęte w WT I-XIII, a posiadające przeznaczenie wojskowe lub policyjne" tłumiki dźwięku, specjalne montaże karabinowe oraz celowniki do broni, o której mowa w ust. 1-9 Części III – BA- czyli do strzeleckiej broni palnej. Jednakże zgodnie z uwaga do tego rozdziału wymienione w ust. 1 wyroby nie obejmują montaży oraz celowników do broni przeznaczonej na rynek cywilny i urządzeń wylotowych, w tym: tłumików płomienia, hamulców wylotowych, osłabiaczy podrzutu oraz wielofunkcyjnych urządzeń wylotowych. Prawodawca w tym wypadku nie wyjął z pod obrotu koncesyjnego tłumików dźwięku. Zgodne z art. 61 ust. 8 ustawy z dnia 13 czerwca 2019 r. *o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym* (Dz.U. z 2019 r. poz. 1214 ze zm.) Wyroby o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym sprzedaje się: przedsiębiorcom posiadającym koncesję na wykonywanie działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania lub obrotu wyrobami o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym, Siłom Zbrojnym Rzeczypospolitej Polskiej, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Służbie Wywiadu Wojskowego, Policji, Agencji Wywiadu, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnemu Biuru Antykorupcyjnemu, Straży Granicznej, Służbie Celno-Skarbowej, Służbie Więziennej, Służbie Ochrony Państwa, Straży Marszałkowskiej, Państwowej Straży Pożarnej, Straży Ochrony Kolei oraz innym państwowym formacjom

uzbrojonym, w odniesieniu do których dostęp do takich wyrobów regulują odrębne przepisy - po okazaniu dokumentu uprawniającego do ich nabyci, lub innym podmiotom, których dostęp do wyrobów
o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym regulują odrębne przepisy - na warunkach w nich określonych. Zgodnie z ust. 8 pkt a) tego przepisu wyroby o przeznaczeniu wojskowym i policyjnym można sprzedać zarządcom lub dzierżawcom obwodów łowieckich oraz członkom Polskiego Związku Łowieckiego posiadającym pozwolenie na broń do celów łowieckich, a także uprawnienia do wykonywania polowania – wyłącznie w zakresie tłumików dźwięku (huku).

Tak więc osoby fizyczne mogą nabywać tłumki huku jedynie na podstawie okazanego pozwolenia na broń do celów łowieckich i nabywać tłumik tylko do broni określonej w legitymacji posiadacza broni. Zgodnie z §3 pkt 1 rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz, do wykonywania polowania oraz odstrzału zwierząt stanowiących nadzwyczajne zagrożenie dla życia, zdrowia lub gospodarki człowieka dopuszczona jest wyłącznie myśliwska broń palna długa centralnego zapłonu, o lufach gwintowanych lub gładkich, z wyłączeniem broni czarnoprochowej, pistoletów i rewolwerów, z której po maksymalnym załadowaniu można oddać najwyżej sześć pojedynczych strzałów, z tym że do magazynka broni samopowtarzalnej można załadować jednorazowo najwyżej dwa naboje. Z powyższego wynika, iż tłumika huku nie można nabyć do broni innej niż zarejestrowana do celów łowieckich. Tak wiec nie można używać tłumika huku do broni sportowej w tym bocznego zapłonu, jak również do broni krótkiej (pistoletów i rewolwerów), a także do broni czarnoprochowej. W tym zakresie tak samo należy traktować broń wyposażona w tłumik dokręcany do wylotu lufy, jak bron wyposażoną w tłumik integralny.

Tak więc z analizy przepisów wynika, iż nie jest możliwe nabywanie bez koncesji tłumików dźwięku, jak również rejestracja posiadanej broni z tłumikiem. Zaznaczyć jednak należy, iż nie jest zabronione posiadanie samego tłumika huku. Posiadanie broni wyposażonej w taki tłumik może narazić jej posiadacza na odpowiedzialność z art. 263 2 kk

3. Możliwość używania tłumików huku w Polsce. Zgodnie z art. 10 ust. 5 pkt 3 ustawy o broni i amunicji pozwolenie na broń szczególnie niebezpieczną w postaci broni palnej wyposażonej w tłumik huku lub przystosowanej do strzelania z użyciem tłumika huku, może być wydane do celów łowieckich. Niemniej jednak broń, o której mowa w ww. przepisie, posiadana na podstawie pozwolenia na broń do celów łowieckich może być używana wyłącznie do wykonywania odstrzału sanitarnego z nakazu wydanego na podstawie przepisów o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt.

Ponadto, pozwolenie na broń zwane świadectwem broni, może być wydane na broń wskazaną w art. 10 ust. 5 pkt 3 cyt. ustawy podmiotom, o których mowa w art. 29 ust. 1 pkt 8, tj. zarządcom lub dzierżawcom obwodów łowieckich w celu wykonania odstrzału sanitarnego z nakazu wydanego na podstawie przepisów o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt.

Wskazać bowiem należy, że wymieniona broń, zgodnie z ustępem 5a cyt. przepisu, może być posiadana wyłącznie na podstawie pozwolenia na broń do celów łowieckich, a jej użycie ogranicza się jedynie do przeprowadzenia odstrzału sanitarnego, wykonywanego z nakazu, wydanego na podstawie przepisów o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt. Co jednak istotne, obowiązujące myśliwych przepisy ustawy z dnia 13 października 1995 r. - Prawo łowieckie (tj. Dz.U. z 2020 r. poz. 67) oraz wydane na jej podstawie rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz (Dz.U. Nr 61, poz. 548 ze zm.) zobowiązuje wymienionych, w § 8 pkt 2, do bezpiecznego używania broni i amunicji oraz dokonywania, raz w roku, przystrzeliwania broni. Treść przepisów budzi wątpliwości co do możliwości wykonania obowiązku określonego w rozporządzeniu przy obecnym brzmieniu przepisów ustawy o broni i amunicji. Jednakże uznać należy, iż z uwagi na cel jaki przyświecał ustawodawcy przy wprowadzaniu, możliwości posiadania tłumików huku przez myśliwych, uznać należy, iż jest możliwe przystrzeliwanie broni

po zamontowaniu tłumika huku. Wynika to faktu, iż broń z zamontowanym tłumikiem ma inną balistykę, niż bez tego urządzenia. Tak więc z uwagi na bezpieczeństwo wykonujących odstrzał, konieczne jest poznanie na strzelnicy balistyki broni i odpowiednie wyregulowanie przyrządów celowniczych.

Zakończenie. Tłumiki huku zyskują coraz większą popularność w Polsce. Wynika to z faktu, iż nowelizacja ustawy o broni i amunicji wprowadziła możliwość wykorzystywania broni wyposażonej w te urządzenia na polowaniach. Jednakże zauważalny jest wzrost zainteresowania przez inne osoby posiadające pozwolenia na broń do innych celów możliwością wykorzystania broni z tłumikiem na strzelnicach, co jednak w obecnym stanie prawnym nie jest dopuszczalne. Brak penalizacji możliwości posiadania tłumików huku utrudnia organom ścigania odpowiednie reagowanie na fakt posiadania broni i nie podłączonego tłumika.

Bibliografia

1. Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, tj. Dz. U. z 2020 r poz. 955.
2. Ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym, tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 1545
3. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 marca 2000 r w sprawie egzaminu ze znajomości przepisów dotyczących posiadania broni oraz umiejętności posługiwania się bronią tj. Dz. U. z 2017 r. poz 1756

УДК 657.633

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ АУДИТУ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Безверхий Костянтин Вікторович
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту
k.bezverkhyi@knute.edu.ua
Кутузова Владлена Сергіївна
студентки факультету фінансів та обліку,
1 курсу магістратури, 10м групи
vkutuzova@ukr.net
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Неодмінною умовою існування демократичної країни, важливим фактором прийняття управлінських рішень є аудит. Він виступає засобом виявлення недоліків у діяльності бюджетних установ, організацій, суб'єктів господарської діяльності та встановлення причин, що їх породжують. Аудит зміцнює дисципліну працівників апарату управління, дає змогу об'єктивно оцінювати рівень їхньої компетентності й відповідальності. В умовах розвитку ринкових відносин в Україні особливого значення набуває державний фінансовий аудит процесу формування й використання бюджетних ресурсів.

Державний фінансовий аудит – це перевірка та аналіз стану справ щодо законного та ефективного використання державних та/або комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, стану внутрішнього контролю у суб'єктів господарювання [1].

Державний фінансовий аудит є невід'ємним і важливим складником державного регулювання економіки, оскільки покликаний забезпечити цей процес достовірною інформацією про використання господарюючими структурами фінансових ресурсів,

наявність відхилень від встановлених норм, які перешкоджають формуванню, цільовому та ефективному використанню державних фінансових ресурсів, а також дає змогу вжити необхідні заходи для блокування негативних явищ і профілактики їх на майбутнє.

Відповідно до Конституції України та Закону України «Про Рахункову палату», Рахункова палата здійснює контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням [2].

Діяльність Рахункової палати як незалежного органу державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності, безсторонності, гласності та неупередженості.

Аудиторами Рахункової палати виявлено у 2020 році порушень і недоліків при адмініструванні дохідної частини державного бюджету, порушень бюджетного законодавства, а також фактів неефективного управління коштами Державного бюджету України і майном та їх неефективного використання на загальну суму 26 млрд. 258,4 млн. грн. (рис. 1).

Рис. 1. Порушення, що виявлені Рахунковою палатою України в 2020 р.
Джерело: Звіт Рахункової палати за 2020 рік

Під час аудиту ефективності діяльності Державної фіскальної служби України, Державної податкової служби України та Державної митної служби України встановлено: через недосконаліть законодавства, що дає можливість суб'єктам господарювання застосовувати схеми мінімізації платежів, а також неналежний контроль податкових та митних органів за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування і сплати податків, зборів, митних та інших платежів державний бюджет недоотримав майже 52,8 млрд. гривень[3].

Аудити, за якими виявлено порушення на суму понад 1 млрд. грн.:

1) 5,4 млрд. грн. - Аудит ефективності використання Національною академією аграрних наук України коштів державного бюджету та управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету;

2) 3,9 млрд. грн. - Аудит ефективності надходження та використання коштів державного бюджету, отриманих відповідно до статті 8 Закону України «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки» (включаючи надходження заборгованості минулих років за цими коштами), та дохід від розміщення цих коштів у цінні папери;

3) 3,4 млрд. грн. - Аудит ефективності використання бюджетних коштів, передбачених Міністерству оборони України на закупівлю, розробку і модернізацію озброєння та військової техніки («Цілком таємно»);

4) 1,7 млрд. грн. - Аудит ефективності використання коштів державного бюджету та управління державним майном Апаратом Верховної Ради України, що мають фінансові наслідки для державного бюджету ;

5) 1,6 млрд. грн. - Аудит ефективності використання коштів субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам, спрямованих на розвиток системи екстреної медичної допомоги ;

6) 1,4 млрд. грн. - Аудит ефективності використання коштів державного бюджету, виділених на підтримку у безпечному стані енергоблоків та об'єкта «Укриття» та заходи щодо підготовки до зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС;

7) 1,4 млрд. грн. - Аудит виконання рекомендацій Рахункової палати за результатами аудиту Міністерства оборони України з питань ефективності використання бюджетних коштів на забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів озброєння, ракет і боєприпасів Збройних Сил України («Цілком таємно»).

На сьогодні існує ряд проблем, пов'язаних з розвитком державного фінансового аудиту в Україні: використання бюджетних коштів без належних нормативно-правових підстав, неефективне управління коштами, неефективне використання бюджетних коштів, які зумовлені відсутністю достовірної інформаційної бази для планування бюджетних програм, нечітким визначенням необхідних результатів в ході виконання відповідних бюджетних програм, залученням великої кількості виконавців. Вирішити дані проблеми можна завдяки побудові єдиної ефективної системи державного аудиту, яка базуватиметься на таких принципах: незалежності, об'єктивності, системності, комплексності, професійної компетентності, гласності, доцільності, ефективності. Об'єднання розглянутих вище принципів в єдиний комплекс дозволяє розглядати систему державного фінансового аудиту як єдину, цілісну, адаптивну та динамічну систему, яка необхідна Україні.

Державний фінансовий аудит відіграє важливу роль у процесі ефективного використання бюджетних коштів. Виходячи з цього виникає гостра необхідність у розробці і прийнятті комплексу заходів з удосконалення проведення державного аудиту відповідно до міжнародних стандартів, шляхом обміну досвідом та ідеями, а також створення професійних стандартів,методичних рекомендацій, методологічних та інших практичних матеріалів у сфері фінансового аудиту, що повинно збільшити ефективність і раціональність використання державних фінансів, яке має вирішальне значення для економічного розвитку України та суспільного добробуту.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання від 27 березня 2019 р. № 252 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2019-п#Text (дата звернення 13.09.2021 р.).

2. Закон України «Про Рахункову палату» від 02.07.2015 № 576-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text (дата звернення 13.09.2021 р.).

3. Офіційний сайт «Рахункова палата України»: URL: https://rp.gov.ua (дата звернення 13.09.2021 р.).

УДК 657.631.1

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

Гриліцька А.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і фінансів,
viola-albina@ukr.net
Черкаський державний бізнес-коледж,
м.Черкаси, Україна

Головним критерієм для здійснення успішної виробничої діяльності, є постійна наявність виробничих запасів і здійснення їх ефективного використання на підприємстві. Їхнє використання у сучасних умовах господарювання забезпечить постійну, безперервну та ритмічну діяльність підприємства. Однозначно, організація та облік виробничих запасів важливі процеси, котрі впливають на визначення прибутку підприємства, фінансовий стан, платоспроможність, конкурентоспроможність та в загальному описують стан та ефективність роботи підприємства.

Дослідженню проблем обліку виробничих запасів та шляхів їх вдосконалення присвятили свої праці ряд науковців, таких як Петренко Н.І[3], Демченко Т. А., Чвертко Л. А.[2], Бержанір І.А. Кістол А.А. [1].

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» запаси – це активи підприємства, необхідні для отримання в майбутньому від них економічних вигід. Вони можуть утримуватись для подальшого продажу чи перебувати у виробничому процесі[4]. Необхідні передумови для правильної організації обліку запасів можна згрупурувати і виокремити наступні:

- раціональна організація господарства на складі;
- забезпечення номенклатурним номером кожної одиниці запасу;
- наявність рекомендацій чи інструкцій з обліку виробничих запасів;
- необхідно зрупурувати (класифікувати) запаси;
- створити норми використання запасів[2].

На сьогоднішній день, у сфері здійснення обліку виробничих запасів існує ряд проблем, які потребують якнайшвидшого вирішення:

1. Складно визначити справедливу (як ринкову, так і неринкову) вартість запасів. Наразі навіть відбувається бартерний обмін чи обмін навіть на зовсім неподібні активи. Первісною вартістю вважається як правило справедлива вартість за цінами активного ринку. Також запаси можна віднести до категорій запасів, які підприємство отримало безкоштовно чи, наприклад, при здійсненні обміну. Через це головним недоліком – можливе здійснення зміни і маніпулювання ціною запасів. В результаті цього відбудеться спотворення даних бухгалтерського обліку.

2. Спостерігається відчутно низький рівень інформаційного та управлінського забезпечення виробничих запасів. Під час перевірок і аналізу діяльності підприємства, можуть виникати факти виявлення недостач виробничих запасів, а це приводить до збою чи навіть простою у виробничому процесі, ще гірше – до виявлення витрат, що впливають на операційну діяльність і отримання прибутку.

3. Реальний контроль за регулюванням процесами утворення запасів не відповідає вимогам. На великих підприємствах використовують велику кількість запасів, тому виникають проблеми з обліком всіх запасів, адже їх необхідно класифікувати відповідно за типом, гатунком, розміром тощо.

4. Відсутність реквізитів в первинних документах, а це в свою чергу ставить під сумнів чи дійсно відбувалась господарська операція і чи присутні на підприємстві запаси.

Виникають труднощі з підтвердженням цих даних в бухгалтерському обліку, що вплинуть на фінансову діяльність в майбутньому.

5. Порушення строків, за яких мала бути проведена інвентаризація, це не підтверджує той факт, що всі запаси дійсно в наявності.

6. Відбувається також порушення при відшкодуванні витрат чи при випадках крадіжок. Хоча це не часте явище, проте це може призводити до відображення неправильних сум витрат.

7. Удосконалення програмного забезпечення на підприємствах - це необхідна умова здійснення обліку запасів. Проте на здійснення автоматизації потрібні кошти, які не завжди виділяються підприємствами.

Аналізуючи в цілому проблеми, які виникають при веденні бухгалтерського обліку виробничих запасів можна сформулювати наступні їх шляхи вирішення:

1. Узагальнити теоретично-методологічні основи обліку над виробничими запасами.

2. Вдатися до здійснення поглиблення класифікації, визначення сутності.

3. Удосконалити організаційні моменти управлінського обліку.

4. Спроектувати певну систему для економічного аналізу і контролю щодо ефективності використання запасів.

5. Створити систему автоматизації всіх облікових і аналітичних робіт під час управління виробничими запасами[5].

Необхідні комплексні запровадження на підприємствах, які б охоплювали всі процедури руху виробничих запасів. Починати необхідно із складання замовлень на необхідні запаси, їх надходження на підприємство – і аж до закінчення їх використання та вибуття. Це необхідно для того, щоб облік став дієвим. Відбудеться координація всіх видів діяльності, пов'язаних між собою головних аспектом – виробничими запасами.

Ще одним критерієм можна виокремити необхідну величину виробничих запасів. Якщо на підприємстві присутні запаси у межах відповідних норм – то це позитивно впливає на їх ефективне використання та використання трудових ресурсів. Як наслідок збільшиться продуктивність праці, знизиться собівартість продукції і підвищиться рентабельність підприємства в цілому.

Одним з важливих напрямів удосконалення – це організація раціоналізації й оброблення документів. На підприємствах повинні бути тільки такі документи (лімітно-забірна картка, забірна карта, вимога, накладна). Як правило, на основі цих документів виробничі підрозділи отримують сировину, матеріали, готові вироби. Спростити оформлення операцій, що пов'язані з рухом запасів. Це дозволить простежити своєчасне проведення інвентаризації та при цьому удосконалити облік. Важливо врахувати при обліку виробничих запасів оцінювати їх надходження і вибуття. Оцінку придбання запасів найкраще виконувати за первісною вартістю. Хоча остаточної думки так і не сформувалось. Щодо методу оцінки, то можна використовувати наступні:

1. Метод середньозважений – він найменш ризикований, найпростіший у використанні.

2. FIFO – логічний і обґрунтований. Бо на практиці доцільніше використовувати спочатку саме ті запаси, що надійшли раніше [3].

Отже, підсумовуючи все вище сказане, можна з упевненістю сказати, що виробничі запаси займають головну роль у складі виробництва. Для поліпшення здійснення обліку виробничих запасів потрібно узагальнити теоретико-методичні основи обліку, підвищити оперативність інформаційного забезпечення, розробити систему автоматизації обліково-аналітичних робіт, спроектувати систему економічного планування, аналізу та контролю за використанням виробних запасів. Також необхідне запровадження підходів через застосування різних принципів і методів бухгалтерського обліку. Хоча й існують проблеми обліку виробничих запасів, але при здійсненні всіх перелічених напрямів можна удосконалити і забезпечити ефективне зростання господарської діяльності підприємства. В

майбутньому буде створений налагоджений, більш дієвий облік, удосконалиться контроль наявності, рухи і вибуття запасів, що призведе до підвищення економічного розвитку підприємства, підвищення результативності фінансової діяльності.

Список використаних джерел

1. Бержанір І.А. Кістол А.А. Проблеми та напрями вдосконалення обліку виробничих запасів. *Економічний простір*. 2017. №107. С.161-167.
2. Демченко Т. А., Чвертко Л. А. Проблеми обліку виробничих запасів та напрями його вдосконалення на підприємстві. *Економічні горизонти*. 2017. №1(2). С. 48-55.
3. Петренко Н.І Шляхи удосконалення обліку виробничих запасів на підприємстві. *Обліково-аналітичне забезпечення інноваціного розвитку економіки*. Львів. 2018. С. 110-117.
4. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». URL: https://zakon.help/law/z0751-99
5. Романець В. Дуганець Н. Шляхи удосконалення обліку виробничих запасів. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2014. №2. С. 94-96

UDC: 330.322.1

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE OIL AND GAS COMPLEX OF UKRAINE

K. Gorbova
Ph.D., Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Analysis
hrystyna.v.gorbova@lpnu.ua
L. Hrynash
Ph.D., Associate Professor of the Department of Economics and Marketing
liliia.p.hrynash@lpnu.ua
National University "Lviv Polytechnic", Lviv

As a rule, oil and gas companies have a monopoly position in many countries around the world, which determines the attitude of the state to them. The degree of monopolization of the industry is determined by a number of factors, among which the most influential are the growing demand for energy resources in the world, exhaustibility and non-renewable hydrocarbon reserves, the transition in most countries to the final stages of production that require innovative solutions and modern physical technology oil and gas extraction, globalization processes.

In Ukraine, oil and gas companies also belong to natural monopolies, which determines the specifics of attracting investment resources for their development. Problems of financial support of natural monopolies are determined by the peculiarities of the development of domestic oil and gas companies, among which we should emphasize, first, the broad participation of the state in the formation of financial resources using various methods and tools; secondly, - great political risks associated with the strategic importance of the industry and the specifics of its activities; third, the ability of oil and gas companies, which function as large corporate structures, to generate financial innovations that can find new ways to attract financial resources for their development.

The issue of modern economic development of economic entities in Ukraine is associated with increasing their investment attractiveness as potential investment objects. This is due to the importance of the development of investment processes, as investment is the main tool for the formation of macroeconomic proportions that determine the pace of economic development. In modern conditions, short-term and long-term investments are important means of mitigating the effects and forming the preconditions for overcoming economic crises, they provide structural changes in the national economy and form the principles of scientific and technological progress [1].

State funding of the natural monopoly as a commercial structure is not decisive. In world practice, such instruments of indirect financing of natural monopolies as collateral and state guarantees are largely developed, by means of which the state not only helps to attract financial resources for current and investment problems of the industry, but also performs its inherent function of stimulating securities market development. For domestic oil and gas companies, such indirect methods of state support are quite common, as enterprises belong to a highly politicized industry, where management decisions are often political rather than economic; enterprises operate in a market economy, and prices and tariffs for the most important products and services are regulated by the state. These contradictions significantly affect the financial condition and investment attractiveness of domestic oil and gas companies, causing financial difficulties and the need for indirect government incentives. That is why the state allows Naftogaz Ukrainy to obtain soft loans under its guarantees to finance the current activities of gas production and gas transmission companies.

Table 1

Volumes of production of the main types of fuel and energy products for 2013 - 2020 [2]

Product name	Years							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Crude oil, million tons	2,8	3,0	3,1	3,3	3,3	3,2	2,9	2,6
Associated petroleum gas, million m3	745	832	880	962	950	867	745	658
Gas condensate, million tons	1,1	1,3	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0
Natural gas, billion m3	18,6	19,6	19,9	20,1	20,2	20,6	20,8	19,8

Unfavorable fiscal policy may lead to non-fulfillment in due time of most tasks of the Concept of Development of the Gas Industry of Ukraine, in particular, to increase to 20.1 billion cubic meters. m of natural gas production of PJSC "Ukrgazvydobuvannya" in 2021 [3]. This may also be hindered by: the lack of a program for the development of the mineral resource base of Ukraine; inconsistency with the European domestic classification of stocks and forecast resources; large volumes of illegal and unaccounted mining; insufficient differentiation of rent payments depending on the complexity of production and depletion of deposits; lack of incentives for the development of small deposits, less valuable reserves, difficult to extract hydrocarbons; unsatisfactory monitoring of licensees' activity and fulfillment of license conditions; lack of uniform rules that provide equal conditions for obtaining permits for prospecting, exploration and production of hydrocarbons for all economic entities that have the necessary resources; the difficulty of allocating land plots for the construction of oil and gas facilities, including the approval of the location of wells and production facilities, as well as the withdrawal of land plots of state and communal property that are in use.

Therefore, in order to attract more investment in this industry, you need: the correct formulation of investment policy priorities in the industry, namely the transparency of the energy market; increase in oil and gas production by domestic enterprises; favorable investment climate for domestic and foreign investors, which provides a stable and flexible fiscal system, understandable to the international investor basic legislation and regulatory environment, the introduction of a system of preferential taxation, which would include "tax holidays", lower tax rates on reinvestment of investments or profits certain industry, exemption or reduction of customs duties on imports of new machines and equipment, technologies, know-how, etc.

References

1. Basov MG Estimation of investment attractiveness of the enterprise / M.G. Басов. URL: - Access mode: http://www.rusnauka.com/PNR_2006/Economics/4_basov.doc.htm

2. Statistical information of the State Statistics Committee of Ukraine. - [Electronic resource]. - Access mode: http://www.ukrstat.gov.ua

3. Analysis of investment activity in Ukraine URL: http://conferencekneu.wordpress.com/articles/2043/ (accessed 26 Janury 2020).

УДК: 330.4:336.71

НОВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ БАНКУ

Горбунова А. В.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
gor_an_v@ukr.net
Шевчук Д. Е.
магістрант
darya.shevchuk0699@gmail.com
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Кредитні ризики для банків, які функціонують в Україні, становлять найбільшу загрозу їхній фінансовій стійкості, оскільки в структурі активів кредити традиційно займають найбільшу питому вагу, натомість їхня якість є не надто високою. Тому важливо знаходити більш дієві підходи до управління банківськими кредитними ризиками на рівні банків, а також удосконалювати інструменти їхнього регулювання з боку Національного банку України.

В законодавстві України кредитний ризик визначено як імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок невиконання боржником/контрагентом узятих на себе зобов'язань відповідно до умов договору. Кредитний ризик виникає за всіма активними банківськими операціями, за винятком боргових цінних паперів та інших фінансових інструментів у торговій книзі банку [2].

Положенням про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах передбачено, що банк створює ефективну систему управління кредитним ризиком, що забезпечує виявлення, вимірювання, моніторинг, звітування, контроль і пом'якшення кредитного ризику як на індивідуальній, так і на портфельній основі.

Кредитний ризик включає також такі ризики:

1) ризик країни;

2) трансфертний ризик;

3) ризик контрагента;

4) ризик інвестицій у дочірні компанії [3].

Банк визначає такі кількісні показники ризик-апетиту до кредитного ризику:

– максимальне зростання обсягу портфеля кредитів у відсотках до його величини на початок року;

– максимальний обсяг заборгованості за одним боржником/групою пов'язаних контрагентів у відсотках до загального обсягу портфеля кредитів та регулятивного капіталу банку;

– максимальний обсяг галузевої та географічної концентрації портфеля кредитів у відсотках до загального обсягу портфеля кредитів (конкретний перелік видів економічної діяльності та/або географічних регіонів визначається банком на рівні деталізації відповідно до його бізнес-моделі);

– максимальний обсяг портфеля кредитів за кредитними продуктами у відсотках (конкретний перелік продуктів визначається банком відповідно до його бізнес-моделі) до загального обсягу портфеля кредитів;

– граничний обсяг непрацюючих активів у відсотках до відповідного виду активів або продуктів.

Підрозділ з управління ризиками створює та використовує систему внутрішньої

оцінки кредитного ризику, порівнює результати цієї оцінки з величиною кредитного ризику. Банк вимірює ризик концентрації, щонайменше в розрізі:

1) величини заборгованості за боржниками та групами пов'язаних контрагентів;
2) строків до погашення кредитів;
3) кредитних продуктів;
4) географічних регіонів;
5) видів економічної діяльності;
6) видів забезпечення за кредитами [1].

Національний банк України запровадив нові підходи до оцінки кредитного ризику за спеціалізованими видами кредитування, до яких належать проєктне, об'єктне фінансування та фінансування спорудження/придбання нерухомого майна, що генерує дохід. Оновлені вимоги вдосконалюють чинні підходи до оцінки кредитів під інвестиційні проєкти. Оновлена методологія відповідає принципам та рекомендаціям Базельського комітету з банківського нагляду, вимогам європейського законодавства, ґрунтується на підходах міжнародних рейтингових агентств та аналізі статистичних даних банків України [4].

Банкам України слід орієнтуватися на сучасні підходи до управління кредитними ризиками, до того ж, регулятор створює для цього сприятливе середовище, орієнтує свою діяльність на дотримання рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду.

Список використаних джерел

1. Віблий П. І., Жарчинська А. Ю. Дослідження кредитних ризиків комерційних банків та методи їх оцінювання. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Львів, 2019. Вип. 1, № 1. С. 8–13.

2. Овчелупова О. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника в системі фінансово-економічної безпеки комерційних банків : дис. … канд. екон. наук : 21.04.02. Харків, 2021. 234 с.

3. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : Постанова Правління НБУ від 11.06.2018 р. № 64. Дата оновлення: 28.01.2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text (дата звернення: 12.09.2021).

4. Спеціалізоване кредитування: НБУ запроваджує нові підходи до оцінки кредитного ризику. URL : http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100025452-spetsializovane-kredituvannya-nbu-zaprovadzhuye-novi-pidkhodi-do-otsinki-kreditnogo-riziku (дата звернення: 14.09.2021).

UDC 657.22

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF MANAGERIAL ACCOUNTING

Grabarovschi L.,
hD in Economics, associate professor
Department of accounting, audit and economic analysis
grabarovschi.ludmila@ase.md
Academy of Economic Studies of Moldova
Chişinău, Republic of Moldova

An effective management of the entity requires operational and reliable information that reflects the results of the activity and contributes to the determination of the perspectives for its development. Within the information system of the entity, managerial accounting is the main decision-making tool, as it records in an integrated, analytical and complete way the means and resources of the economic management. In this sense, the improvement of managerial accounting is

possible, first of all, by integrating traditional management functions (planning, analysis, control and regulation) in a system of collecting, processing and generalizing information in order to prepare internal reports for managerial decision making [1].

The particularities of the formation and interpretation of both financial and non-financial information that are at the basis of substantiating decisions are determined by the organization of managerial accounting.

Some aspects regarding the organization of managerial accounting, such as determining the financial structure of the entity, delimitation and classification of responsibility centers, improvement of cost accounting and calculation methods were examined by scientists from different countries: Ch. Horngren, G. Foster, N. Potter (USA), C. Druri (Great Britain), A. Duțescu, M. Epuran, N. Tabara, M. Ristea, I. Ionescu (Romania), M. Vahruşina, T. Carpova, I. Socolov (Russian Federation), S. Golov, M. Matvijchuk, M. Schyrba, L. Turova, O. Kostiunik (Ukraine), A. Nederița, V. Panuș, S. Mihailă, G. Badicu, M. Bajan, Iu. Țugulschi (Republic of Moldova) etc. Appreciating at fair value the researches carried out by the above-mentioned authors, it should be recognized that the complex and coherent approach of all the related to the organization of managerial accounting, these being methodological, functional,
informational, organizational and technical, requires additional research.

The dominant trend that is currently manifested at the entities of the Republic of Moldova is the orientation to the customer and implicitly towards change. In this context, the complex approach of the problems related to the organization of managerial accounting, as well as the experience of applying different management methods in the conditions of a real market highlight the following primordial tasks in the field:

- *determination of the organizational stages of a coherent managerial accounting system at the entity in order to establish the level of responsibility of each employee.* The collection, processing and evaluation of management information will be preceded by the determination of the subdivisions that will provide the necessary data. For this purpose, the financial structure of the entity will be established, representing a set of responsibility centers: cost centers, revenue centers, profit centers, investment centers. Each responsibility center from an entity can be considered a decision-making center within the limits of which are established the personal responsibility of the center manager and the indicators controllable by him [2, p.62; 3, p.268];
- *development of the algorithm for presenting the information necessary for exercising managerial control by elaborating the content and formats of internal reports in order to substantiate the managerial decisions.* The organization of managerial accounting requires the creation at the entity of an informational system with adequate forms and methods of links between subdivisions, that will ensure the operability of collecting and processing the information. The purpose of preparing the managerial reports is to meet internal information needs by presenting the indicators which allow evaluation, control, forecasting and planning not only the activity of structural subdivisions, but also the activity of managers [2, p.73]. In order to determine the nature of the information to be presented in the managerial reports, it should be analyzed its level of detail according to the entity's needs. So, in the composition of the managerial reports can be highlighted complex reports, reports on the key performance indicators and analytical reports, each of them having its own destination in the decision-making process.
- *development of cost accounting and calculation methods.* In the market economy, the managerial accounting has the task not only to calculate the cost of production, but also to forecast it, so that in the existing conditions of activity the entity can obtain a certain profit. In this context, the entity's management faces a series of problems, such as: the calculation of production cost (complete cost or partial cost); distribution of indirect production costs; factors that will be taken into account when establishing the pricing policy. Based on the information on the partial cost and the contribution margin on items, can be taken managerial decisions related to optimize the assortment of manufactured production, accepting additional orders at lower prices than the market, manufacturing assembly parts with own forces or purchasing them from third

parties, determining the size of the product batch, substituting the equipment, etc. Among the factors that can significantly influence the above mentioned decisions are: the environment in which the entity is operating, the volume and type of activities, the strategic goals and tasks, the competence and the staff training level;

- *elaboration of internal regulations and directives that regulate managerial accounting.* The efficient organization of the managerial accounting requires the elaboration at entity level of the regulatory documents, which define the accounting rules [4, p.37; 5, p.118]. As a basis for their elaboration serve the type of business, the market on which the entity carries out its activity, the structure of the entity, the composition of its shareholders. As main regulatory tools can be considered: corporate standards of managerial accounting; the documents' circuit; the managerial chart of accounts where the grouping of accounts (sub-accounts) and the disclosure of information will be in accordance with the objectives of accounting and the formats of managerial reports; operational and financial budget classifiers; classifiers of cost elements, centers of responsibility, etc.

Concluding the above mentioned facts, we can affirm that in order to ensure a successful implementation of managerial accounting it is necessary that the presented tasks to be performed simultaneously. The organization represents the process through which the managerial accounting is put on its normal path of fulfilling its objectives and functions, thus contributing to a better administration of resources, to an efficient management for a long period of time.

References

1. Law on accounting and financial reporting no. 287 of 15.12.2017 [Electronic resource] http://lex.justice.md/md/373601/ – Date of access: 14.09.2021

2. G. Bădicu, S. Mihailă. Advanced management accounting: course notes. ASEM. Chisinau, 2020. 224 p.

3. Zahirul Hoque. The relations among competition, delegation, management accounting systems change and performance: A path model//Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting. Volum 27, Issue2, December 2011, pp. 266-277. [Electronic resource]. – Mode of access: https://datasara.com/secure4dl/papersMag/DS15272-25p8ffibjodz6fvz2x6rf4o5za.pdf – Date of access: 15.09.2021.

4. L. Turova, O. Kostiunik. Problems of management accounting organization in the Ukrainian enterprises// Investments: practice and experience № 5/2018, pp. 37-40. [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2018/9.pdf – Date of access: 15.09.2021.

5. Alfred Wagenhofer. Exploiting regulatory changes for research in management accounting//Management Accounting Research (2015), pp. 118-122. [Electronic resource]. – Mode of access: http://faratarjome.ir/u/media/shopping_files/store-EN-1483875363-1493.pdf – Date of access: 15.09.2021.

УДК: 336

РОЛЬ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ В ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРОВИРОБНИКА

Демченко І.В.,
к.е.н., доцент
ivanvd@ukr.net
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного,
м. Мелітополь, Україна

Ефективне господарювання можливе виключно за умов гнучкого доступу до фінансового забезпечення, представленого механізмами класичного кредитування,

лізингових послуг, форвардних закупівель та іншими формами. Наразі актуальною потребою залишається створення прозорої системи взаємозв'язків між товаровиробником, державою, фінансовими установами та посередниками ринку фінансових послуг задля синергії зусиль та стійкого зростання національної економіки. Особливо гострою така проблема вважається у галузі сільського господарства, де результат залежить не лише від виробника, а й від ґрунтовно-кліматичних, соціально-економічних та інших факторів.

Майбутній врожай є однім з найбільш привабливих видів застави для сільськогосподарських товаровиробників. В такому випадку вирішального значення мають гарантії позичальника щодо його одержання фінансових результатів від його продажу. Водночас, для мінімізації наслідків несприятливих умов необхідно передбачити певні компенсатори: резерви, гарантії та найбільш ефективний з них – страховий захист. До сільськогосподарських страхових ризиків при страхуванні сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень належать:

1) сильні морози, заморозки, вимерзання, льодяна кірка;

2) сильний вітер (у тому числі ураганний вітер, шквал, смерч), пилова буря, град, удар блискавки та пожежі, спричинені блискавкою;

3) сильні дощі і зливи, тривалі дощі, повінь (паводок);

4) сильна спека, засуха (посуха), суховій, комплекс посушливих умов;

5) випрівання, вимокання, випирання, випадіння;

6) сель, лавина, земельний зсув;

7) землетрус та інші.

24.07.2021 набув чинності Закон України 16 01- X «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» у відповідності із Законом України "Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою"№ 41 прийнятий, ще у 2012 році (зі змінами 2017,2019 та суттєвими у 2012 роках), а також Законом України "Про страхування». Цей Закон регулює відносини у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюється з державною підтримкою, з метою захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників і спрямований на забезпечення стабільності виробництва в сільському господарстві, в тому числі стабільності фінансового стану і кредитоспроможності сільськогосподарських товаровиробників.

Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції полягає в наданні з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам грошових коштів у вигляді відшкодування до 60 відсотків вартості страхового платежу (страхової премії), нарахованого за договорами страхування в порядку, встановленому цим Законом. Наступним рішенням Уряд робить програми кредитування більш доступними з одночасним стимулюванням галузі сільськогосподарського страхування.

Список використаних джерел

1. Demchenko I. Key approaches of financial stability of Ukraine / I. Demchenko. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки).* 2014. № 2. С. 5-8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2014_2_2.

2. Demchenko I. V. Formation of financial potential of enterprise / I. V. Demchenko. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки).* 2018. № 1. С. 140-145. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2018_1_21.

УДК 336.71

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Доценко І.О.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
innochka.docenko@gmail.com
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

На сьогодні існує багато визначень платоспроможності підприємства. Більшість вчених пов'язує це поняття із здатністю розплачуватись за існуючими зобов'язаннями. Так, М. Бердар під платоспроможністю розуміє здатність виконувати власні зобов'язання [1].

В. Іващенко та М. Болюх трактують платоспроможність у якості показника фінансової стійкості підприємства [2]. Ототожнюють фінансову стійкість із платоспроможністю й інші вчені, як то І. Зятковський та І. Макарчук [3]. На наш погляд така думка є хибною з тієї точки зору, що ці поняття характеризують різні позиції загального стану підприємства. Якщо платоспроможність – це зовнішній прояв фінансового стану господарюючого суб'єкта, то фінансова стійкість – його внутрішня сторона, що пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства і відображає збалансованість грошових і товарних потоків, доходів і витрат, коштів і джерел їх формування у довгостроковій перспективі.

В. Сирота вважає платоспроможність можливістю розраховуватися за зобов'язаннями підприємства без ризику для подальшого розвитку та поточного функціонування [4, с. 36].

А. Мазаракі, Н. Ушакова та Л. Лігоненко надають більш широке визначення платоспроможності, згідно з яким ця категорія визначається відповідністю витрат і доходів підприємства, яка забезпечує можливість постійного або періодичного фінансування функціонування та виконання взятих зобов'язань [4].

Одне з найбільш точних, на наш погляд, визначень платоспроможності дає О. Непочатенко, згідно з яким – це можливість суб'єкта наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити існуючі строкові зобов'язання [5, с. 365].

Ціла низка вчених, серед яких Є. Іонін, Т. Унковська, С. Іванюта та інші, не розмежовують поняття платоспроможності та ліквідності або дають їм визначення, що носять однаковий зміст, який полягає в здатності нести відповідальність різними видами активів, окремо або в цілому, за свої платіжні зобов'язання в будь-який момент часу поточного і планового періодів згідно з укладеними договорами [6]. На нашу думку, таке визначення може спотворити подальші оцінки цих категорій, що відіб'ється на результатах аналізу. Не зважаючи на схожість і взаємозв'язок понять платоспроможності та ліквідності, ліквідність, на наш погляд, є більш широкою категорією.

Уточнюючи різницю між двома категоріями відмітимо, що ліквідність підприємства характеризується рухом фінансових потоків, а платоспроможність визначається рухом грошових потоків. Обидва потоки знаходяться у взаємозалежності і рухаються паралельно один одному.

Слід також зазначити, що більшість економістів пов'язують категорію платоспроможності зі здатністю суб'єкта розраховуватися за своїми короткостроковими зобов'язаннями, але зустрічаються й протилежні точки зору, коли платоспроможність детермінують як здатність підприємства розраховуватися за довгостроковими зобов'язаннями, а здатність розраховуватися за короткостроковими називають ліквідністю [7, с. 421].

Власні визначення платоспроможності, які так чи інакше перекликаються з

переліченими, надають й інші вчені – Й. Ворст, В. Мельник, Л. Лахтіонова, Н. Тарасенко, М. Чумаченко та інші. На основі аналізу економічної літератури щодо визначення поняття «платоспроможність підприємства» та систематизації думок вчених, нами узагальнено основі підходи до вивчення економічної сутності платоспроможності, які представлено на рис. 1.

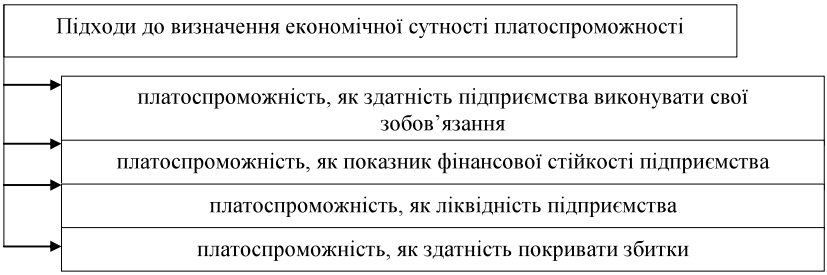

Рис. 1. Підходи до визначення економічної сутності платоспроможності*
Джерело: виокремлено автором на основі [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]

Розглянувши поняття платоспроможності різних авторів, ми можемо зробити висновок, що всіх їх об'єднує позиція достатності грошових коштів у підприємства. З урахуванням цього та виокремлення основних чотирьох підходів до детермінації платоспроможності, ми спробували надати власне, уточнене визначення.

Отже, на наш погляд, платоспроможність – це здатністю підприємства виконувати фінансові зобов'язання завдяки використанню грошових коштів, їх еквівалентів, короткострокових фінансових інвестицій та інших високоліквідних активів у повному обсязі та у встановлений термін, що нівелює настання ситуацій кредиторської та дебіторської залежності як передумови зниження рівня фінансової безпеки.

Під забезпеченням платоспроможності підприємства визначають систему організаційно-економічних заходів, які спрямовані на ефективне управління платоспроможністю підприємства, оперативне виявлення ознак неспроможності виконання обов'язкових платежів у встановлений термін, формування передумов до зниження ризику неплатежів з метою нормального функціонування підприємства в результаті здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Забезпеченість платоспроможності у часі є процесом, який пов'язаний зі зміцненням фінансового стану підприємства, а його стійкість залежить від результатів діяльності виробничо-економічної системи.

Отже, високий рівень платоспроможності – необхідна складова характеристики будь-якого стабільно функціонуючого суб'єкта господарювання в процесі забезпечення його фінансової безпеки. Саме тому керівники даного підприємства, його потенційні партнери мають бути зацікавленими в управлінні платоспроможністю підприємства.

Список використаних джерел

1. Бердар М. М. Фінанси підприємств: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

2. Іващенко В. І., Болюх М. А. Економічний аналіз господарської діяльності. Київ: ЗАТ «Нічлава», 2011. 204 с.

3. Макарчук І. М. Платоспроможність і ліквідність аграрних підприємств. *Фінанси України*. 2014. №4. С. 120-126.

4. Сирота В. С. Корпоративна соціальна відповідальність в системі економічної безпеки підприємств: дис. канд. ек. наук: 21.04.02. Київ, 2016. 217 с.

5. Непочатенко О. О., Мельничук О. О. Фінанси підприємств: підручник. Київ: «Центр учбової літ», 2013. 504 с.

6. Іванюта С. М., Іванюта П. В. Методологічні підходи щодо понять «платоспроможність» та «ліквідність». *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2015. № 3. С. 150-153.

7. Олександренко І. В. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 6. С. 419-426.

УДК: 336.647/.648

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Здір В.А.
кандидат економічних наук,
завідувач кафедри обліку та фінансів
victor19831111@ukr.net
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Найважливішою сучасною рисою ринкового господарства є розвинена система товарно-грошових відносин. Рух факторів виробництва опосередковується за допомогою готівкових та безготівкових грошей, а також інших фінансових інструментів. Фінансові ресурси підприємства утворюються в результаті виробничо-господарської діяльності шляхом отримання грошових коштів за продану продукцію (товари, послуги), а також мобілізації коштів на фінансовому ринку (продаж акцій, отримання дивідендів, взяття кредитів і таке інше). Розрізняють два основних види фінансових ресурсів, необхідних для діяльності підприємства – довгострокові фінансові кошти у вигляді основних засобів (капіталу) і короткострокові (поточні) – для кожного виробничого циклу, тобто до моменту отримання доходу від продажу готової продукції.

При визначенні потреби в грошових ресурсах необхідно враховувати [1, с.312]:

- для якої мети потрібні кошти і на який період;
- чи достатньо коштів на власному підприємстві або доведеться звертатися до інших джерел;
- які будуть витрати при запозиченні коштів.

Джерела фінансових ресурсів поділяються на власні і позикові. У складі власного капіталу організації враховуються статутний (складений), додатковий і резервний капітал і нерозподілений прибуток.

Первісне формування фінансових ресурсів відбувається в момент установи підприємства - статутний капітал. Величина статутного капіталу показує розмір тих коштів (основних і оборотних), що інвестовані в процес виробництва. Статутний капітал формується при створенні організації як сума внесків (часток, акцій, пайових внесків) її засновників (учасників). Внески в статутний капітал можуть бути у вигляді грошових коштів або матеріально-речових цінностей.

Резервний капітал – це частина власного (акціонерного) капіталу, що не належить ні до нерозподіленого прибутку, а ні до оплаченого акціонерного капіталу і включає такі статті [3, с.55]:

- додаткові кошти, одержані за знову видані акції;
- залишок, що з'явився в результаті підвищення вартості акції;
- суми, що виникли в результаті переведення нерозподіленого прибутку в капітал внаслідок виплати дивідендів не готівкою, а акціями.

Додатковий капітал формується з сум дооцінки необоротних активів, що проводиться в установленому порядку, сум, отриманих понад номінальну вартість розміщених акцій

(емісійний дохід акціонерного товариства), і інших аналогічних сум. Основними власними джерелами фінансових ресурсів на діючих підприємствах виступають прибуток і амортизаційні відрахування.

Позикові фінансові ресурси підприємство залучає при нестачі власних коштів. Залежно від того, на який час береться кредит, розрізняють короткострокові (до року), середньострокові (від року до трьох) і довгострокові (від трьох до п'яти років) кредити. Кредитування має два різновиди [2, с.115]:

- кредитування діяльності підприємства у формі прямої видачі грошових позик (банківський кредит);

- кредитування як різновид розрахунків, тобто, розрахунків з розстроченням платежів (торговий кредит).

Основною умовою отримання кредиту є оплата відсотків за його використання. Як позикового джерела фінансових ресурсів виступає також кредиторська заборгованість - заборгованість підприємства іншим організаціям, індивідуальним підприємцям, фізичним особам, в тому числі власним працівникам, що утворилася при розрахунках за придбані матеріально-виробничі запаси, роботи і послуги, при розрахунках з бюджетом, а також при розрахунках з оплати праці. В даний час отримали розвиток нетрадиційні форми фінансування, такі як лізинг і факторинг, а також франчайзинг, який можна вважати свого роду прискорювачем окупності капіталовкладень.

Лізинг - форма довгострокової оренди, пов'язана з передачею в користування обладнання, транспортних засобів та іншого рухомого і нерухомого майна. Перевагою лізингу є те, що він дозволяє підприємству отримати основні фонди і почати їх експлуатацію, не відволікаючи гроші з обороту. Лізинг являє собою форму фінансування, в якій задіяні орендні відносини, елементи кредитного фінансування під заставу, розрахунки за борговими зобов'язаннями та інші фінансові механізми.

Факторинг – це комплекс послуг, головною з яких є фінансування відстрочки платежу. Поставляючи товар з відстрочкою платежу, підприємство отримує від факторингової компанії до 90% від суми накладної. Ці гроші продавець товару може знову пустити в оборот. Іншу частину суми, за вирахуванням своєї комісії, факторингова компанія передає в день, коли їй надходять гроші від покупця товару.

Франчайзинг – це розвинена форма ліцензування, при якій одна сторона (франчайзер) надає іншій стороні (франчайзі) оплатне право діяти від свого імені, використовуючи торгові марки і (або) бренди франчайзера. Для користувача франчайзинг істотно знижує підприємницький ризик і прискорює окупність капіталовкладень. Відкриваючи підприємство по франшизі, підприємець витрачає менше коштів, ніж при відкритті нового бізнесу. Франчайзі отримує можливість працювати під добре відомою маркою, вступає на ринок з певною перевагою перед конкурентами [4, с.80].

Можна стверджувати, що фінансове забезпечення діяльності організації знаходиться в тісному зв'язку з ринком позичкових капіталів, що діють на принципах терміновості, зворотності, платності. Адже успішна діяльність підприємства не можлива без розумного управління фінансовим забезпеченням. Наявність в достатньому обсязі фінансових ресурсів, їх ефективне використання, зумовлюють впевнене фінансове становище підприємства, його платоспроможність, фінансову стійкість та ліквідність.

Список використаних джерел

1. Ільчук В. П.; Шпомер Т. О. Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств реального сектора економіки. *Проблемы экономики*, 2018, 2 (36). С.310-316.

2. Чупріна М. О.; Балашук Н. М. Напрями удосконалення матеріально-технічного забезпечення діяльності підприємств в умовах ресурсних обмежень. *Збірник наукових праць" Сучасні підходи до управління підприємством"*, 2017, 2. С. 113-122.

3. Стрілець В. Ю. Забезпечення розвитку малого бізнесу на початку життєвого циклу: стартовий капітал та джерела його формування. *Науковий вісник Херсонського державного*

університету. Серія «Економічні науки», 2019, 33. С.53-58.

4. Нестеренко В; Осьмірко, І; Синиця Т. Актуальні аспекти аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*, 2021, 26. С. 79-88.

УДК: 336.7

КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА БАНКАМИ УКРАЇНИ

Квасницька Р.С.
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
rstepanivna@gmail.com
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Вирішення ряду найактуальніших соціально-економічних проблем в державі, сприяння зміцненню її економіки, надання їй гнучкості, створення нових робочих місць і збільшення на цій основі надходжень до державної скарбниці сьогодні забезпечується розвитком підприємництва. Адже, саме підприємництво є провідним сектором ринкової економіки, що забезпечує насиченість ринку продукцією, товарами та послугами, сприяє здоровій конкуренції. Однак, хоча підприємництво є рушійною силою відновлення позитивних темпів економічного зростання держави, все ж, його функціонування неможливе без запозичення фінансових ресурсів.

Сьогодні питання розвитку банківського кредитування підприємницьких структур в Україні актуалізується як ніколи. Тому, вартим уваги є розгляд кредитного забезпечення вітчизняних підприємців банками, що здійснюють універсальні банківські операції для організацій, підприємств, фірм, громадян тощо. Для цього проаналізуємо пропозиції щодо кредитування малого бізнесу п'яти банків України, є першими за кредитним портфелем станом на 01.01.2021 р., а саме:

- АТ КБ «ПриватБанк» (обсяг кредитів наданих – 61033,3 млн грн);
- АТ «Ощадбанк» (65168,3 млн грн);
- АТ «Укрексімбанк» (53278,9 млн грн);
- АТ «Райффайзен Банк Аваль» (47878,5 млн грн);
- АТ «АЛЬФА-БАНК» (39199,7 млн грн) [1].

Кредитні пропозиції цих банків для бізнесу спрямовані на забезпечення додатковими ресурсами поточної діяльності підприємців (Овердрафт, Поповнення обігових коштів), на розширення бізнесу (на транспортні засоби, оновлення парку сільськогосподарської техніки, придбання обладнання, комерційної нерухомості, земельної ділянки для комерційних цілей тощо).

Однак, варто відмітити, що спектр різних видів кредитів для бізнесу виділеними нами банками є дуже схожим. Виключенням є АТ «Укрексімбанк», який найбільше деталізує кредитні пропозиції. Так, враховуючи перспективи розвитку аграрного сектору в цілому, а також те, що малий та середній бізнес є основою розвитку цього сегменту економіки та має найбільші перспективи розвитку, цей банк пропонує низку банківських продуктів суб`єктам господарської діяльності агропромислового сектору, а саме: Агрокредит «Інвестиційний»; Агрокредит «Сільгосптехніка»; Агрокредит «Оборотний» [2]. Крім того, банком реалізується унікальна кредитна програма, яка надає можливість придбати техніку та обладнання під ставку, частину якої буде компенсовано Урядом республіки Білорусь.

Однак, за даними дослідження українського банківського ринку у 2020 р., CBR, 70% українських підприємців є клієнтами АТ КБ «ПриватБанк», що і дало змогу визнати цей банк національним лідером з обслуговування малого та середнього бізнесу. Банк скасував для

бізнесу оплату багатьох послуг на період найжорсткіших карантинних обмежень, знизив кредитні ставки для 60 тис. підприємців та впровадив кредитні канікули для 6,5 тис. підприємців. Саме тому у АТ КБ «ПриватБанк» за 2020 рік стало більше активних клієнтів-підприємців на 116 тис. і їх кількість досягла 818 тис. [3]. Протягом 2020 р. малий та середній бізнес отримав кредитну підтримку від АТ КБ «ПриватБанк». Так, кредити отримали 24,8 тис підприємців на суму 8,9 млрд грн. Також АТ КБ «ПриватБанк» є лідером щодо реалізації державної програми «Доступні кредити 5-7-9%». Так, від старту цієї програми 01.02.2020 р. до 31.12.2020 р. банк видав більше 2,5 тис. таких кредитів, випереджаючи інші банки на понад 1000 кредитних угод (табл. 1). А лідером за сумою наданих кредитів за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» за 2020 р. у розмірі 4,0 млрд грн є Райффайзен Банк Аваль.

Таблиця 1

ТОП-10 Банків-учасників програми «Доступні кредити 5-7-9%» за 2020 р.

№	Банк	Кількість договорів, тис. шт.	Сума договорів, млрд грн
1	ПриватБанк	2,5	1,7
2	Ощадбанк	1,2	1,9
3	Укргазбанк	1,1	1,6
4	Райффайзен Банк Аваль	1,0	4,0
5	Банк Львів	0,6	1,2
6	Кредобанк	0,6	1,9
7	ПУМБ	0,5	2,6
8	Креді Агріколь Банк	0,3	1,9
9	Укрексімбанк	0,2	0,6
10	Прокредит Банк	0,2	0,8

Складено за даними джерела [3].

Отже, забезпечення підприємницької діяльності кредитними ресурсами сьогодні широко реалізується банківськими установами. Однак, все ж вартим уваги залишається питання здешевлення вартості кредитів для малого та середнього бізнесу. Так, до прикладу за кредитом на розвиток бізнесу на суму 500 тис. грн строком на один рік середня ефективна ставка на сьогодні становить 18,32%. При цьому Ощадбанк пропонує кредит за ставною 13,17%, Укрексімбанк - 13,62%, Альфа-Банк - 13,86%, ПриватБанк – 14,0%.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення: 10.09.2021).

2. Офіційний сайт АТ «Укрексімбанк». URL: https://www.eximb.com/ (дата звернення: 10.09.2021).

3. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://privatbank.ua/ (дата звернення: 10.09.2021).

UDC: 36.221.4

EFFECTIVE TAXATION OF FINANCIAL INSTITUTIONS: INTERNATIONAL COMPARISON

Odiljon Komolov,
Professor of the Department of Finance,
odiljon.komolov@mail.ru
Tashkent State University of Economics
Tashkent, Uzbekistan

Most of advanced and developing economies review and re-examine the relevance of fiscal and banking policy regimes due to systemic downturn in global financial crisis. Existing fiscal gap

and financial market disorders led to the introduction of new taxes and mandatory fees for banks for double edged reasons – bridging the fiscal gap and bank capital regulation. In a harsh economic condition most banks required the governments to rethink the taxation policy for financial institutions. Most policymakers and researchers are devising diverse proposals on optimal taxation which meet the needs of both parties. This paper studies the international bank taxation policies and recent development, and examines the opportunities of introduction of optimal taxation for banks in banking system of Uzbekistan.

Keywords- taxation for banks, optimal taxation, tax position, multiple taxation method, Uzbekistan.

I. INTRODUCTION.

In bank-based financial systems of developing and transition countries, banking system gains a central position in economic growth and stability (Komolov, 2015). Therefore, most developing economies regularly take measures for ensuring banking system resilience through different regulative instruments.

After global financial crisis both developed and developing countries strengthened the bank regulation strategies due to sudden failure in global banking system. Bank capital regulation was the main measure and the most reliable safety net for keeping the banks solvent. However, insolvent fiscal condition sparked the debates over taxing solvent profit-oriented entities – banks. Policy makers, academics, and regulators sought the best approach to taxing financial institutions and their activities in the financial markets with two reasons: (a) ensuring banking system stability through preventing them carrying out overly risky activities and (b) tightening the capital regulations (Chaudhry et al, 2014). However, this trend is going in diverse directions with a variety of financial measures and economic principles. As in Adam Smith's (1776) principles, fairness and efficiency in taxation can be used to balance the regulatory and fiscal taxation of banks. Because after global financial crisis, bank taxation debates moved to the agenda of several international financial organizations due to spread of global financial turbulence and inadequacy of pre-crisis regulatory framework to cope with large financial shocks.

However, there is a different view with developing and transition economies. Developing financial sector, or newly restructured in some countries, did not suffer from all three waves and implications of the global financial crisis. In particular, banking system transition from Soviet-inherited traditional model to modern dynamic banking has required a large body of studies devoted to the analysis of banking industry liberalization, privatization and regulation in all post-soviet economies. Banking system performance and its role in economic growth has been strengthened through structural reforms in financial sector and the role of banking industry in economic profile of transition economies of Central Asia. From the early estab-lishment of national banking system, researchers investigated the bank- specific issues, mainly focusing on bank solvency, liquidity, capital requirements, payment and transaction systems, foreign exchange regulation and role of banks in capital markets and overall economic growth. But interconnectedness between fiscal and banking systems is comparatively new. Being an accumulator of capital flows in the economy, banks play the central role in public budget revenue formation. Corporate tax, transaction taxes, liability tax and taxes on equity deliver a significant share of government budget in both developing and advanced economies. Furthermore, the new Basel III framework envisions a raise in bank capital requirements and the introduction of new liquidity requirements. At the same time, several proposals have been advanced to use forms of taxation with the twin objectives of raising funding to pay for resolution costs in stressed times, as well as a way to control bank risk–taking behaviour (BIS, 2010). Consequently, stressed countries rescued the banks from failures and taxed for bridging the gap in government budget.

II. LITERATURE REVIEW

Although fiscal issues are likely to exert a significant influence on banks' behaviour, the taxation of the financial sector has received little attention (Caminal, 2003). The macroeconomic consequences of the taxation of the banking sector are analyzed in the theories of fiscal repression

that stress the link between the efficiency of the financial sector and the process of capital accumulation (Demirgüç-Kunt and Huizinga, 1999). From a more micro-economic point of view, the standard optimal taxation theory suggests that intermediate goods and services should not be taxed (the connected distortions to the production process make taxing these markets more costly than taxing the final outputs). Given that banks operate both with firms and retails consumers, the loss of efficiency connected with the distortion engendered by the taxation of banks depends on who is actually bearing the fiscal burden. For these reasons, it is important to assess both if banks actually bear the burden of taxes formally levied on their activities and, should this not be the case, onto which category of clients they can manage to transfer it. Given our finding of the adverse effects of liquidity requirements, the argument by Admati, DeMarzo, Hellwig, and Pfleider (2011) that capital requirements can be designed to substitute for liquidity requirements is reinforced. Finally, for the purpose of rising tax revenues, corporate income taxation seems preferable to taxation of non-deposit liabilities, since the former generates higher revenues and lower efficiency and welfare costs.

International Taxation Practices in Banking. In many economies, banks are subject to general taxation (personal and corporate income taxes), in spite of particular fiscal regulations which tax authorities treat banking system differently in some economies. A variety of taxes on financial institutions have been recently proposed or enacted in order to (a) to address the budgetary expenditures shifted by financial crisis (ex-post), b) to accumulate reserve funds to address future crises (ex-ante), c) to strengthen banks' stability and efficiency positions and to target levels of bank risks, d) to manage and mitigate systemic risk in banking system.

Cross- border studies in taxation practices of banking systems shows that from fiscal and regulatory point of view, taxes for banks and other financial institutions can be divided into five main categories:

1. Corporate income tax
2. Value-added tax
3. Labour taxes
4. Bank taxes / levies
5. Tax for financial instruments

Recent global financial crisis has prompted the reconsideration of taxation of financial institutions, with practice outstripping principle (Keen, 2015). Most of suffered countries, especially developed economies revised bank taxation policies and made significant amendments for fiscal and financial regulation purposes. The United Kingdom, for instance, introduced a Bank Levy in 2015, levied at 7.5 basis points on banks' uninsured debt obligation to encourage banks to move away from risky funding models that threaten the stability of the financial sector and economy (HMRC, 2016). Ten European Union member countries, essentially, France, Germany and Sweden have introduced special taxes for banks. Generally, responses of governments to global financial shocks after 2015 in a wider horizon are common in purpose but diverse in measures. Recent developments in financial industry tax are so significant that one should study their effects in the profile of financial industry at all. Especially, amendments in G 20 were a milestone in new stage of taxation of financial services. In line with shifts in tax rates and fee amounts in abovementioned countries, new taxes and mandatory fees were introduced in order to keep financial institutions sticked to capital regulations and meeting public budget constraints.

Cost-of-Equity Tax Deduction Allowance. The International Monetary Fund proposed a financial sector tax policy in parallel with HM Treasury and the U.S. Congress. In mid 2015, the IMF released a report on new tax reforms in global scale titled "Debt Bias and Other Distortions: Crisis-Related Issues in Tax Policy" which highlighted the alternation of corporate tax to debt and equity tax for banks. The cost-of-equity tax deduction allowance can be introduced by allowing banks to increase volume of deductions at an equal level with risk-free rate of return on their equity.

Global Financial Transactions Tax. In the same period, Her Majesty's Treasury of the United Kingdom proposed a multilateral financial trans- actions tax by issuing a report "Risk,

Reward and Responsibility: The Financial Sector and Society". As HM Treasury described, this tax has four key principles: (1) implementation at a global level; (2) minimal distortionary impact; (3) assurance of financial stability; and (4) be fair and measured (HM Treasury, 2015).

Financial Crisis Responsibility Fee. In 2016, the U.S. President Barack Obama proposed Financial Crisis Responsibility Fee as an alternative to cost-of-equity tax deduction allowances to alter debt-to-equity ratios. This tax is widely referred to as a tax which imposes a 0.15% levy on liabilities of financial firms that hold more than $50 billion in assets.

DeFaizo Tax. On December 3, 2015, U.S. Representative Peter DeFazio introduced a bill titled "Let Wall Street Pay for the Restoration of Main Street Act" to fund job creation and deficit reduction. The bill envisions 0.25 per cent tax on the value of transacted stock and 0.02 per cent tax on the value of instruments involved in futures and swap transactions. Adoption of this tax, as according to Congressman DeFazio's estimates, would raise $150 billion revenue a year.

Taxation Practice of Financial Institutions in Uzbekistan.

During the ongoing transition process to market economy, Uzbek banking system has been experiencing a cluster of in-depth structural reforms and modernization. One of key focus areas in system- wide transition was decentralization and restructuring in the banking sector. Creation of a modern banking system took place in Uzbekistan on gradual basis: cancellation of Soviet-inherited bank ownership structure, introduction of corporate bank structure, financial sector liberalization, and provision of lending for firms and individuals, which were strictly prohibited in former Soviet laws. In particular, Uzbekistan didn't try to force process of liberalization of the banking sector, placing emphasis on quality and timeliness of carried-out reforms. Number of banks increased under diversified ownership status: public, private and joint stock.

Despite different ownership types and capital structures, all banks are taxed under the same procedure. However, distinguishing feature is that Uzbek banking system follows a distinct system of taxation. In most advanced states unified and simplified taxation method - corporate tax and general VAT are imposed. Because an increase in corporate income taxes reduces lending, bank efficiency and social values due to standard negative income effects. In contrary, Uzbek banks are taxed based on multiple taxation principle (Table 1). Uzbek banks are exempted from land tax and corporate tax principles are not introduced in order to guarantee profitability of banks in any financial conditions faced in transition and modernization process. VAT taxes are levied from limited types of financial services in order to keep the market power of banks in balance.

Table 1. Dynamics of imposed taxes for financial institutions in Uzbekistan in 2012-2015, %

Type of tax	2012	2013	2014	2015
Income tax	15.0	15.0	15.0	15.0
Mandatory contribution to pension fund (from profit)	1.6	1.6	1.6	1.6
Mandatory levy to Road Fund of Uzbekistan (from profit)	1.4	1.4	1.4	1.4
State trust fund for reconstruction, overhaul and equipping of educational and medical institutions under the Ministry of Finance	0.5	0.5	0.5	0.5
Social infrastructure development tax	8.0	8.0	8.0	8.0
Property tax	3.5	3.5	4.0	4.0

Source: Center for Economic Research, 2015

In many market economies, emphasis has been placed on taxes on bank liabilities by supporting their potential role as a provider of tax revenues to government budget and regulative tool of banking system. But in Uzbekistan's practice, bank liabilities are not the fulcrum tax base –

net income and bank owned properties are subject to small scale taxation.

Therefore, existing difference line between bank assets and profit margin is the comparatively the same in all banks (Figure 1).

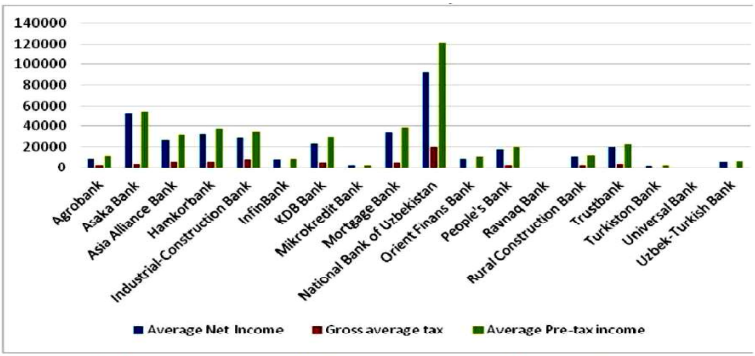

Source: Author's data compilations from annual bank reports

Figure 1. Averaged Income Generation and Taxation of Selected Uzbek Banks in 2013-2018, million UZS

Despite proximity in profit margin and paid taxes of banks, tax positions reveal the context of current taxation practices in Uzbekistan. Considering socially oriented principle of transition to market economy, state owned banks often involve in government's social programs like employment support, start-up loans, rural housing and development projects, farmer support tranches, student loans etc. which are fully initiated by the government as interest free or privileged loans and tranches. As a response to activeness of banks in public social schemes in financial services, the government covers the banks losses from social support. This practice regularly shows a negative impact on banks' tax positions due to tax in default derived from expectations of compensations from public budget. Therefore, tax positions vary in different amplitudes and scales.

In global financial crisis Tax burden and its optimal rate for bank profits are main issue in many transition economies. In some of them, commercial banks are heavily taxed via multiple taxation system. All taxes are structured around fiscal stability purposes rather than bank capital regulation. In Uzbekistan's context, regulative taxation and optimal tax burden are examined through effective tax rate and fixed profit/income tax paid by a bank for a whole financial year.

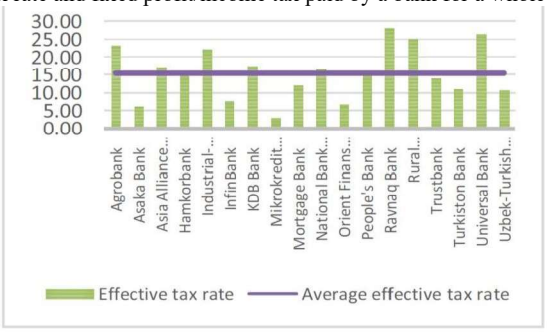

Source: Author's calculations based on annual bank reports

Figure 2. Effective Tax Rate for Uzbek Banks. 2014

In sum, the negative impact on lending, efficiency and social value associated with income taxes is significantly lower than that associated with a tax on deposit liabilities. In terms of government value, income taxes dominate taxation of non-deposit liabilities under our benchmark parameterization.

CONCLUSIONS. This paper has formulated more optimal model of a taxation of financial institutions, predominantly banks which may be a necessary tool for keeping the optimal balance of fiscal and monetary equally. The author evaluated the combined impact of current taxation policy for financial institutions on capital regulation, liquidity requirements and fiscal stability in the context of Uzbekistan's banking system. Taking the specifics of emerging and transition economies into account, following conclusions and recommendations are drown as main research findings:

1. This small scale research uncovered the strong interdependence tax policy for banks and bank lending, bank efficiency, social value and regulatory capital ratios. This result suggests the existence of optimal levels of regulatory capital, which are likely to be highly bank- specific, depending crucially on the configuration of risks a bank is exposed to as a function of the chosen business strategies.

2. Taxing the banks for the volume of capital is one of the best methods often proposed to central banks of most economies. In context of Uzbekistan, author proposes the use of scaled taxation method for banks' capital. It may enable the balance and equality in taxation through bank capital – bank profit dilemma.

3. As mentioned, current taxation practice of Uzbekistan includes the VAT tax for selected financial services such as bank intermediation and leasing. In the context of banking system liberalization, exemption from VAT taxes for bank profits from these services.

Overall, our results suggest that optimal bank taxation can be a clue in ensuring the stability of banking sector and fiscal system in Uzbekistan. However, our preliminary assumption matches the final outcomes: taxes serve for capital regulation as well, which can be seen from the insignificant difference in effective tax rate for each bank and for the whole banking system.

References

1. Albertazzi, U. and Gambacorta, L. Bank profitability and taxation. Temi di discussion. WP649. 2007.

2. Cannas. G., Cariboni, J., Marchesi, M., Nicodème, G. and Giudici, M. Financial Activities Taxes, Bank Levies and Systemic Risk. Taxation Papers. N43. 2014.

3. Chaudhry S., Mullineux A. and Agarwal N. Balancing the Regulation and Taxation of Banking. International Review of Financial Analysis. 2015.

4. Huizinga, H., Voget, J. and Wagner, W. International Taxation and Cross-Border Banking. Oxford University Centre for Business Taxation. WP 12/25. 2012.

5. Keen, M. (2011) The Taxation and Regulation of Financial Institutions. IMF Working Papers. WP 11/206. 2011.

6. Kocherlakota, Narayana. Taxing Risk and the Optimal Regulation of Financial Institutions. Federal Reserve Bank of Minneapolis Economic Policy Papers. 10-3. 2010.

7. Nicolò G., Gamba, A. and Lucchetta, M. Capital regulation, liquidity requirements and taxation in a dynamic model of banking. Deutsche Bundesbank Discussion Papers. 2012.

8. Page, R. Foolish Revenge or Shrewd Regulation? Financial-Industry Tax Law Reforms Proposed in the Wake of the Financial Crisis. Tulane Law Review. Vol. 85, Issue 1. 2014.

9. Seely, A. Taxation of Banking. Library of House of Commons. SN5152. 2014.

УДК 338.242 : 657

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ: РОЛЬ ОБЛІКОВОЇ СКЛАДОВОЇ

Корчагіна В.Г.
кандидат економічних наук
доцент кафедри управління та адміністрування
vitakorchahina@gmail.com
Новокаховський гуманітарний інститут
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
м. Нова Каховка, Україна

В сучасному конкурентному середовищі фактори політичної, соціальної, економічної криз суттєво впливають на процес діяльності всіх без виключення економічних суб'єктів. В таких умовах акцент уваги стратегічного управління кожного господарюючого суб'єкта спрямований на забезпечення стійкого функціонування та динамічного розвитку. Практична реалізація стійкого розвитку вимагає застосування механізму економічної безпеки, розраховану на швидку адаптацію до умов ринкової ситуації, захищеність його інтересів від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз.

Трактування сутності поняття «економічна безпека» є складним і багатоплановим суспільним явищем, що розглядається на макро- та мікрорівнях. Мікрорівень відображає багатозначність підходів до його характеристики з урахуванням різних сутнісних ознак та форм прояву в процесі функціонування того чи іншого підприємства.

Так, правомірним є визначення комплексного підходу щодо економічної безпеки підприємства з точки зору високого ступеня захищеності від існуючих небезпек та загроз, найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для стабільного функціонування, захищеності важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз (зокрема, забезпечення умов збереження майна та комерційної таємниці), стану виробничих відносин і організаційних зв'язків, при яких забезпечується стабільність функціонування та прогресивний розвиток підприємства [1, с.42].

Такі вимоги до функціонування механізму економічної безпеки визначають завдання постійного забезпечення конкурентоспроможності за рахунок розробки і реалізації виважених стратегій використання конкурентних переваг, ефективного використання власних і залучених ресурсів. При цьому важливе значення має якісне інформаційне забезпечення та достовірність облікових даних саме як облікового супроводу процесу стратегічного управління.

Отже, для кожного підприємства в межах функціонування механізму економічної безпеки постає питання дотичності ролі і важливості обліково-аналітичної складової в управлінській системі. Облік (а на основі його даних і аналітичні процедури) формує цілісну інформаційну систему, котра поєднує методи та технології облікової та аналітичної роботи як основи для підготовки та прийняття в подальшому управлінських рішень стратегічного та поточного характеру. Система обліково-аналітичного забезпечення ґрунтується на даних виробничого, фінансового, управлінського та статистичного обліку, включаючи оперативні дані, і використовує для економічного аналізу весь масив систематизованої структурними підрозділами підприємства інформації. Тому така система повинна не тільки зібрати, а й опрацювати всі види інформації, здійснити її систематизацію та надати відповідну оцінку як підґрунтя наступних управлінських рішень на всіх рівнях.

Для розуміння ролі і завдань облікової складової в системі економічної безпеки підприємства важливо виокремити її елементи та їх взаємодію в загальному процесі управління безпекою та розвитком, а саме нормативно-правову інформацію, види (сфери) господарського обліку, складові фінансової, управлінської та інших видів звітності, сферу контролю та моніторингу:

- нормативно-правова інформація формує вимоги щодо відображення в обліку і звітності даних;

- сукупність видів господарського (перш за все, бухгалтерського) обліку передбачають збір, реєстрацію, обробку первинних та поточних аналітичних документів;

- комплекс звітності забезпечує достовірне формування даних офіційної звітності сталого розвитку;

- сфера контролю та моніторингу визначає і формує показники, а також індикатори в процесі проведення моніторингу та аудиту.

Тобто, в системі обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою формуються певні види фінансової та нефінансової інформації, що є основою прийняття управлінських рішень стратегічного характеру [2, с.93].

Виходячи з того, що основною метою формування облікових даних є надання достовірної, своєчасної та релевантної інформації стратегічного характеру для управління процесами підприємства, логічним є виділення основних завдань, що постають перед інформаційним наповненням системи облікового забезпечення як внутрішнього характеру (контроль збереження та ефективного використанням ресурсів підприємства, діагностика фінансово-господарського стану підприємства на упередження його нестабільності та банкрутства), так і з позицій зовнішніх можливостей та загроз (оцінка надійності контрагентів, а також підприємницьких ризиків і пов'язаних з ними потенційних загроз). І, як результат, здійснюється підготовка інформації для обґрунтування управлінських рішень про доцільність здійснення заходів з нівелювання впливу виявлених загроз та стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства.

Для впровадження, розвитку та ефективного функціонування системи облікового забезпечення механізму економічної безпеки варто звернути увагу і, безумовно, періодично здійснювати моніторинг існуючої організації обліку на підприємстві з точки зору відповідності цілей і задач стратегічного характеру.

Фокус уваги в даному аспекті повинен бути направлений на визначення структури та алгоритму формування та оновлення облікових даних, методики формування облікової політики, розробки та використання системи організаційно-розпорядчої документації, визначення повноважень адміністративного та, безпосередньо, облікового персоналу та інше. Отже, на підприємстві розробляється комплекс заходів з організації правової, методичної, технічної та інших складових інформаційного забезпечення управління економічною безпекою. Важливим компонентом є формування зваженої облікової політики - таке завданням залишається актуальним в умовах динамічності і ризикованості здійснення підприємницької діяльності в частині управління економічною безпекою підприємств.

Зважаючи на багатоаспектність облікової інформації у вирішенні стратегічних завдань, варто тримати на контролі вирішення таких питань, як забезпечення всіх груп користувачів даними про актуальний стан підприємства та його активів, визначення оптимальної величини коштів для підтримання достатнього технічного стану необоротних засобів, оцінка оптимальних шляхів страхування різних видів ризиків, оптимізація податкової політики.

Отже, обліково-аналітична складова в системі економічної безпеки підприємства є вихідним інформаційним елементом оцінки ефективності його функціонування, що дозволяє вчасно реагувати на загрози та переваги зовнішнього впливу та забезпечує механізм стратегічного управління.

Список використаних джерел

1. Гнилицька Л. Основи економічної безпеки підприємства. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2013. №7. С. 41-48.

2. Правдюк Н.Л., Лепетан І.М., Бурко К.В. Тактичний та стратегічний менеджмент підприємств: обліковий аспект : монографія. Вінниця : Видавництво ФОП Кушнір Ю.В., 2020. 448 с.

УДК 336.1.631.162:657

ФІНАНСОВО-ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Краєвський В. М.
доктор економічних наук, професор
директор Навчально-наукового інституту, обліку, аналізу та аудиту
kraevskyvm@ukr.net
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна
Костенко О. М.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
kostenkoalexandr@yahoo.com
Київський кооперативний інститут бізнесу і права
м. Київ, Україна

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах господарювання основним завданням менеджменту підприємств є забезпечення сталого розвитку. В зв'язку з цим існує необхідність всебічної і достовірної оцінки результатів їх роботи на основі якісного фінансово-облікового забезпечення управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Недостатня надійність використовуваних фінансово-облікових інструментів стала причиною великої кількості досліджень в цій сфері. Особливої уваги заслуговують розробки таких вчених як: Ф. Ф. Бутинець, Г. Г. Кірейцев, В. В. Ковальов, І. Д. Лазаришина, Ю. Я. Литвин, Г. В. Савицька, В. К. Савчук, Р. А. Фатхутдінов, М. Г. Чумаченко та інших науковців. В переважній більшості робіт згаданих економістів питання обраної пробленики висвітлювались за галузевим спрямуванням . Проте, поза увагою залишилися проблемні моменти розробки комплексних індикаторів за рахунок використання переваг багатофункціонального фінансово-облікового забезпечення обліково-інформаційної системи управління, що дозволить максимально враховувати їх вплив в процесі поліпшення результатів діяльності підприємств.

Мета дослідження. Дослідити теоретико-методичні положення обґрунтування розробки збалансованого фінансово-облікового забезпечення обліково-інформаційної системи управління, що визначає передумови прийняття якісних рішень.

Виклад основного матеріалу (результати досліджень). Під фінансово-обліковим забезпеченням обліково-інформаційної системи управління слід розуміти сукупність інформаційних ресурсів і аналітичних процедур, а також засобів і способів їх організації та взаємодії, що дозволяють в повній мірі реалізувати всі функції управління для забезпечення ефективної виробничо-фінансової діяльності підприємств. Одним з основних завдань фінансово-облікового забезпечення обліково-інформаційної системи управління є постійний цілеспрямований підбір відповідних показників, необхідних для формування індикаторів, що використовуються в процесі підготовки якісних управлінських рішень.

Обґрунтування розробки збалансованого фінансово-облікового забезпечення обліково-інформаційної системи управління передбачає [1; 3; 5]: оцінку майнового стану, обумовлюючих чинників, його моделювання за альтернативних варіантів використання ресурсів; аналіз джерел формування коштів і напрямів їх використання; обґрунтування забезпеченості власними і залученими коштами, їх збалансованості та факторів зміни; визначення платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості підприємств; дотримання фінансової, розрахункової і кредитної дисципліни; оцінку виконання плану надходження фінансових ресурсів та їх використання; прогнозування фінансових результатів та рентабельності з врахуванням фактичних умов функціонування; визначення причинно-

наслідкових зв'язків між показниками різних видів діяльності; розробку заходів ефективнішого використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансового стану підприємств.

Відтак, на нашу думку, ефективними інструментами збалансованого фінансово-облікового забезпечення обліково-інформаційної системи управління щодо об'єктивної оцінки фінансового стану підприємств є: форми фінансової та статистичної звітності, дані первинного й аналітичного бухгалтерського обліку, які деталізують окремі статті балансу.

В свою чергу, інструментами збалансованого фінансово-облікового забезпечення обліково-інформаційної системи управління щодо об'єктивної оцінки доходів і витрат діяльності підприємств є: дані фінансової звітності (форма 1 «Баланс», 2 «Звіт про фінансові результати», 4 «Звіт про власний капітал», 5 «Примітки до фінансової звітності»), дані бухгалтерського обліку; статистичної звітності , планування [2; 4].

Результативними інструментами збалансованого фінансово-облікового забезпечення обліково-інформаційної системи управління щодо об'єктивної оцінки трудових ресурсів підприємств є: статистична звітність з праці, руху працівників, заробітної плати, дані табельного обліку і відділу кадрів, дані бухгалтерського обліку щодо нарахування, виплати заробітної плати, заохочення працівників [6; 7].

Обгрунтованими інструментами збалансованого фінансово-облікового забезпечення обліково-інформаційної системи управління щодо об'єктивної оцінки матеріальних ресурсів підприємств вважаємо: план матеріально-технічного постачання, заявки, наряди, договори на постачання сировини і матеріалів, форми статистичної звітності про наявність і використання матеріальних ресурсів, про витрати на виробництво, оперативні дані відділу матеріально-технічного постачання, відомості аналітичного обліку про надходження, витрати, залишки сировини і матеріалів, планові та звітні калькуляції собівартості продукції (робіт, послуг), дані про нормативи (норми) витрат і зміни матеріальних ресурсів, інша інформація складських і транспортних служб.

Ефективними інструментами збалансованого фінансово-облікового забезпечення обліково-інформаційної системи управління щодо об'єктивної оцінки зовнішнього середовища підприємств є: дані оперативного, фінансового, управлінського та статистичного обліку, планові (нормативні) показники, інші позаоблікові дані (відомості, що характеризують умови бізнесу в регіоні, галузі, економіці в цілому).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи наведений матеріал слід зазначити, що методологічні підходи до розробки збалансованого фінансово-облікового забезпечення обліково-інформаційної системи передбачають врахування принципів, функцій та організацію ефективного управління підприємствами для реалізації ознак сталості в процесі господарювання. Використання запропонованих інструментів визначає передумови прийняття якісних рішень в управлінні їх діяльністю.

Список використаних джерел

1. Економічна синталітика : філософський дискурс становлення та розвитку : монографія / [С. В. Бардаш, О. М. Костенко, В. М. Краєвський] ; за заг. ред. С. В. Бардаша. – К. : ЦП Компринт, 2017. – 225 с.

2. Інформаційна система управління сільськогосподарським підприємством : аналітичні індикатори формування і результативності : монографія / [Камінська Т. Г., Краєвський В. М., Костенко О. М., Охріменко І. В., Савчук В. К.] ; за заг. ред. В. К. Савчука. – К. : видавництво «Вік принт», 2016. – 270 с.

3. Інформаційно-аналітичний процес : праксеологічний підхід : монографія / [Савчук В. К., Костенко О. М., Краєвський В. М.] ; за заг. ред. В. К. Савчука. – К. : видавництво «Вік Принт», 2013. – 204 с.

4. Краєвський В. М. Облік аграрного потенціалу національного багатства / Краєвський В. М. – К. : видавництво «Вик Принт», 2015. – 440 с.

5. Краєвський В. М. Облікові системи : еволюція та вектор розвитку / Краєвський В. М. – К. : «Аграр Медіа Груп», 2012. – 192 с.

6. Обліково-інформаційне забезпечення управління функціонуванням сільськогосподарських підприємств : монографія / Костенко О. М. – К. : видавництво «Вік принт», 2017. – 350 с.

7. Управління ефективністю сільськогосподарського виробництва : інформаційно-аналітичний аспект : монографія / [Савчук В. К., Костенко О. М., Мискін Ю. В., Краєвський В. М.] ; за заг. ред. В. К. Савчука. – К. : видавництво «Вік Принт», 2013. – 470 с.

УДК: 657

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ОЦІНКИ ОБЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ ТА ЗЕМЛІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Крот Ю.М.
кандидат економічних наук, доцент
Доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування
yulichca@ukr.net
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

Нерухомість відіграє значну роль в економічному житті - вона виступає в якості природно-просторового базису, на якому відбувається вся господарська діяльність, є складовою частиною активів підприємства, об'єктом угод, може розглядатися як самостійний об'єкт управління та інвестування. Процес управління, як сукупність доцільних дій, ґрунтується на збиранні та обробці інформації, без якої він неможливий. У цьому зв'язку як для держави, так і для конкретного індивідуального власника нерухомості особливого значення набуває бухгалтерський облік, на підставі інформації якого відбувається прийняття ефективних управлінських та інвестиційних рішень.

Як свідчать проведені теоретичні та практичні дослідження, питанням обліку нерухомості, в тому числі й оцінки об'єктів нерухомого майна, приділялася недостатня увага – вони розглядалися вченими частково лише при вивченні питань обліку основних засобів. Зокрема, у розробку питань теорії та методології обліку основних засобів вагомий внесок зробили такі вітчизняні вчені: Ф.Ф. Бутинець, М.Г. Білуха, Г.Г. Кірейцев, М.М. Коцупатрий, М.Я. Дем'яненко, В.Г. Лінник, В.М. Кужельний, В.Б.Моссаковський, В.Ф. Палій, М.Ф. Огійчук, В.В. Сопко, Л.К. Сук та інші.

У визначенні предмета бухгалтерського обліку обов'язково слід вести мову про оцінку. Адже в обліку відображають такі господарські факти, які попередньо одержали грошову оцінку; якщо ж об'єкт неможливо оцінити, то його не можна розглядати як предмет бухгалтерського обліку. Проте є багато невирішених питань законодавчого та методологічного характеру, що мають суттєвий вплив на організацію оцінки та визначення вартості об'єктів нерухомості.

Метою даної роботи є визначення особливостей, а також розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу оцінки об'єктів нерухомого майна.

На сучасному етапі оцінка об'єктів нерухомості та землі має велике значення для правильного визначення загальної їх величини, складу і структури, амортизаційних відрахувань, собівартості продукції, прибутку, рентабельності та інших показників роботи основних ланок економіки. Економічно обґрунтована оцінка є фундаментом для розвитку багатоманітності форм господарювання, використовується при передачі об'єктів оцінки в оренду, продажу, акціонуванні, створенні і функціонуванні підприємств.

Вартісна оцінка є особливим видом економічного виміру, при якому суттєве значення має вибір одиниці виміру. Передусім бухгалтер встановлює належність даних первинного спостереження бухгалтерської інформаційної системи: перевіряє наявність вартісної оцінки фактів господарського життя або можливість її одержання. Відсутність вартісної оцінки або можливості її встановлення служить підставою для виключення про конкретний факт господарського життя з числа тих, що входить до бухгалтерської облікової системи.

Виходячи з вимог положень (стандартів) бухгалтерського обліку [3, 4] і наявних нормативної і організаційної основ доцільним є застосування наступного порядку процесу оцінки нерухомого майна на підприємстві:

- встановлення (визначення) відповідності (невідповідності) об'єкта нерухомості активам підприємства;
- визначення кола об'єктів оцінки: об'єкти нерухомості, що надходять на підприємство; витрати, що призводять до збільшення економічних вигод від використання об'єктів нерухомості; об'єкти нерухомості, що списуються з обліку, об'єкти нерухомості, призначені до переоцінки;
- вивчення нормативної бази з питань проведення оцінки нерухомості;
- встановлення періодів проведення оцінки;
- визначення суб'єкту оцінки нерухомості: або внутрішня комісія підприємства з оцінки, або спеціалізована незалежна експертна оцінка (організація, незалежний фахівець-оцінювач майна);
- організація оцінної (експертної) роботи: вказівка в наказі про облікову політику підприємства про передбачений порядок здійснення оцінки; наказ керівника про створення і повноваження комісії з оцінки на підприємстві, вибір способу проведення оцінки; розробка положення про комісію з оцінки; створення служби з оцінки: включення в структуру підприємства або призначення працівників у члени комісії, видання наказу (розпорядження) керівника;
- документальне оформлення проведеної оцінки: експертний висновок, акт приймання об'єкту нерухомості, акт оцінки, висновок щодо переведення об'єкта до складу активів, висновок щодо вибуття об'єкта зі складу активів;
- визначення результату оцінки: визначено розмір первинної вартості об'єктів нерухомості; визначено розмір переоціненої вартості об'єктів нерухомості; списання об'єктів нерухомості з балансу.

Таким чином, застосування наведеного алгоритму оцінку дозволить бухгалтеру достовірно визначати вартість об'єктів нерухомості, що надходять та експлуатуються на підприємство.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.99р. №996. URL: http:// www.zakon.rada.gov.ua/;
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI, змінами і доповненнями URL: http:// www.zakon.rada.gov.ua/;
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" від 27.04.2000р. №92 URL: http:// www.zakon.rada.gov.ua/;
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 "Об'єднання підприємств" від 07.07.1999р. №163 URL: http:// www.zakon.rada.gov.ua/.

УДК 336.71

КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Ларіонова К.Л.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Малий та середній бізнес відіграє важливу соціально-економічну роль у функціонуванні економічної системи країни. Повноцінне виконання малими та середніми підприємствами інноваційної та соціальної функцій спроможне сприяти виходу економіки України з кризи, що визначає необхідність державної підтримки цього сегмента економіки. Однією з основних перешкод на шляху розвитку малого та середнього бізнесу є нестача власних фінансових коштів, що загострює його потребу в запозичених ресурсах, насамперед, у банківських кредитах.

Пандемія COVID-19 внесла свої корективи в економічний розвиток країн світового співтовариства і 2020 рік став черговим випробуванням для бізнесу, який був змушений звертатися до банків для кредитування своїх потреб в капіталі.

Для визначення особливостей банківського кредитування в Україні проаналізуємо його динаміку. Впродовж 2018-2020 років відслідковувалася спадна тенденція банківського кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ), що пояснюється тим, що спалах COVID-19 змусив призупинити, або згорнути діяльність малих та середніх підприємств. В результаті загальні показники розвитку МСБ значно погіршилися (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кредитування малого та середнього бізнесу банків України за 2018-2020 роки [1]

Період	Усього, млн.грн	у т.ч. за валютами		Суб'єкти середнього підприємництва			Суб'єкти малого підприємництва (крім мікро-підприємництва)		
		національна валюта	іноземна валюта	усього	у тому числі		усього	у тому числі	
					національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта
2018	118330	84986	33343	14209	8213	5996	24752	10752	14000
2019	104943	75614	29328	15655	8797	6859	22880	12162	10718
2020	78057	56868	21189	16068	9377	6691	15306	9667	5639

Згідно статистичних даних (табл. 1) прослідковується спадна динаміка загальної величини кредитів, наданих малому та середньому бізнесу протягом 2018-2020 років, так якщо в 2018 році обсяг кредитування складав 118330 млн. грн., з яких 71,82% було в національній валюті, то в 2020 році цей обсяг скоротився до 78057 млн. грн., з яких 72,85% видано в національній валюті. Наслідком стало значне погіршення загальних показників розвитку МСБ та зниження обсягів кредитування.

Динаміку кредитування малого та середнього бізнесу банками України за 2018-2020 рр. проілюструємо на рис. 1. Відзначимо, що протягом досліджуваного періоду питома вага банківського кредитування суб'єктів середнього підприємництва зросла з 12,01% в 2018р. до 20,58% в 2020 р. Натомість, питома вага кредитування суб'єктів малого підприємництва скоротилася з 20,92% в 2018р. до 19,61% в 2020р.

Протягом досліджуваного періоду реальні відсоткові ставки за кредитами скорочувалися, як для суб'єктів середнього, так і для суб'єктів малого бізнесу. Так, якщо в 2018р. ставки за кредитуванням для середнього підприємництва складали 18,1%, а для суб'єктів малого бізнесу – 17,0%, то вже в 2020р. скоротилися відповідно до 13,3% та 9,8%.

Загальновідомим є той факт, що ставки за кредитами малому бізнесу є суттєво вищими, ніж ціна кредитних ресурсів, що пропонуються великому бізнесу. Тому досить часто виникає ситуація невідповідності рентабельності діяльності малого бізнесу розміру процентних ставок за кредитами.

Рис. 1. Обсяги кредитування МСБ банками України за 2018-2020 рр. [1]

В рейтингу найкращих умов кредитування в 2021 року малого та середнього бізнесу на першому місці Кредобанк, який бере участь у програмі німецько-українського фонду по підтримці МСБ та реалізовує її, надаючи кредити під 8,03% терміном до 5 років. Укрексімбанк займає другу позицію і пропонує програму «Розвиток бізнесу» під 11,40% терміном до 5 років. Укргазбанк займає третє місце за умовами кредитування, пропонує різні програми кредитування під 11,87% терміном до 5 років.

Останнім часом малий та середній бізнес спрямовує отримані кредити переважно на цілі поточної діяльності – поповнення оборотних коштів, що і визначає домінування короткострокових кредитів.

В умовах кризи, яка викликана пандемією коронавірусної хвороби COVID-19, Національним банком України прийнято заходи щодо надання рекомендацій банкам ввести особливий пільговий період обслуговування кредитів в період дії карантину для населення та бізнесу. Банки мають декілька варіантів реструктуризації кредитів: повне або часткове звільнення від сплати тіла кредиту на час карантину з відповідним подовженням позики; капіталізація відсоткових платежів [2].

В рамках допомоги урядом малому та середньому бізнесу в грудні 2020 року Кабмін надав портфельні держгарантії по кредитам для мікро-, малого й середнього бізнесу на 3,93 млрд. грн, у т.ч. Ощадбанку - 1 млрд. грн; Укрексімбанку - 800 млн. грн; Укргазбанку - 500 млн. грн; Приватбанку - 400 млн. грн; Таскомбанку - 280 млн. грн; ОТП Банку - 250 млн. грн; банку «Восток» - 250 млн. грн; Піреус Банку - 150 млн. грн; банку «Львів» - 105 млн. грн; банку «Альянс» - 100 млн. грн; Кредитвест Банку - 95 млн. грн. Чинна редакція держбюджету на 2021 рік передбачає можливість надання Кабміном портфельних держгарантій в обсязі до 10 млрд. грн. [3].

Варто відзначити, що в Україні для розвитку банківського кредитування малих і середніх підприємств на рівні держави необхідно вжити певних заходів, які б забезпечили зниження відсоткової ставки за кредитами МСБ, сприяли розширенню спектру банківських послуг для представників МСБ, розробленню нових гарантійних схем фінансово-кредитної

підтримки МСБ, вдосконалити технології та дистанційне обслуговування, особливо в умовах коронавірусної кризи.

Список використаних джерел

1. Статистика фінансового сектору. Національний банк України/ URL: https:// bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms
2. НБУ рекомендує банкам реструктуризувати кредити позичальникам, які постраждали через пов'язані із пандемією обмеження URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-rekomenduye-bankam-restrukturizuvati-kreditipozichalnikam-yaki-postrajdali-cherez-povyazani-iz-pandemiyeyu-obmejennya
3. Портфельні держгарантії: банки надали малому та середньому бізнесу кредити URL: http://finbalance.com.ua/news/portfelni-derzhharanti-banki-nadali-biznesu-krediti-na-166-mln-hrn

УДК 366.658

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Матвійчук Л.О.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
matvijchuk.lesya@gmail.com
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Сьогоднішній стан української економіки супроводжується новим викликами, економічним спадом, зростанням невизначеності та мінливістю умов господарювання, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої корона вірусом SARS-CoV-2, вимагаючи від суб'єктів господарювання швидкої реакції на зміну чинників зовнішнього середовища. Такі обставини передбачають впровадження нових механізмів управління на підприємстві, за допомогою яких воно здатне було б швидко сприйняти зміни, ідентифікувати їх і таким чином забезпечити відповідну адаптацію господарської, фінансової та інвестиційної діяльності. Тому важливим питанням для підприємств є забезпечення їх фінансової стійкості.

Фінансова стійкість є складною, комплексною та багатофакторною категорією, яка забезпечує платоспроможність, кредитоспроможність, стабільність діяльності підприємства, забезпечує нівелювання ризиків, визначає ефективність використання фінансових ресурсів, формується з довгостроковою перспективою та не зазнає негативного впливу факторів зовнішнього середовища.

Фінансова стійкість для сучасного підприємства означає його конкурентоспроможність на ринку, високий рівень рентабельності, ліквідність і є однією з неодмінних умов функціонування компанії та процвітання.

Управління фінансовою стійкістю підприємства є одним з найбільш значимих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту, який досить тісно пов'язаний з іншими системами управління, органічно входить до системи управління доходами та витратами, рухом активів, капіталу і грошових потоків, управління структурою капіталу, показниками ліквідності та платоспроможності, ділової активності, рентабельності, іншими аспектами його діяльності.

Сутність управління фінансовою стійкістю можна визначити як специфічну,

упорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів управління фінансовою стійкістю, що існує у рамках інформаційних зв'язків, закріплених існуючою організаційною структурою підприємства; комплекс цілеспрямованих, послідовних дій, необхідних для забезпечення бажаного стану його фінансової стійкості у різні моменти часу [1, с. 33].

Основними функціями, що дозволяють забезпечувати фінансову стійкість, є:

- планування руху капіталу підприємства відповідно до виробничих потреб;

- мотивація та стимулювання персоналу, що зменшить рівень впливу суб'єктивних людських факторів і дозволить вчасно реагувати на ризики та фінансові виклики, які виникають у процесі ведення фінансово-господарської діяльності;

- облік та аналіз фінансової інформації, яка пов'язана з формуванням і використанням капіталу підприємства, вхідних і вихідних грошових потоків;

- контроль за виконанням фінансової і досягненням нормативних значень показниками оцінки фінансової стійкості;

- моніторинг ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства.

Підвищення стійкого фінансового розвитку є результатом впровадження системи управлінських заходів, спрямованих на зменшення проявів негативного впливу чинників, які дестабілізують діяльність підприємства. Внаслідок цього підприємство повертається у рівноважний стан за рахунок власних або залучених ресурсів, чим забезпечує собі подальший розвиток шляхом підтримки рентабельності власної діяльності.

Підвищення рівня фінансової стійкості доцільно здійснювати у три етапи. Так, на першому етапі необхідно підвищити значення таких фінансових показників як коефіцієнти ліквідності, забезпеченості власними оборотними коштами. Для цього керівникам підприємств варто використати такі методи фінансового оздоровлення: вдосконалення платіжного календаря, регулювання рівня незавершеного виробництва, зменшення рівня короткострокової заборгованості шляхом переведення її в довгострокову, збільшення грошових коштів на розрахунковому рахунку підприємства, що збільшить коефіцієнт абсолютної ліквідності і дозволить підприємству брати довго- і короткострокові позики в банку для фінансування поточної діяльності, проведення інших оперативних заходів.

На наступному етапі ставиться мета забезпечення стійкого фінансового стану підприємства в середньостроковій перспективі, що виявляється в стабільному надходженні коштів від реалізації, достатньому рівні ліквідності активів, підвищенні рентабельності продукції до 3–5% [2, с. 69]. Водночас оцінюється можливість залучення нових джерел фінансування, рефінансування дебіторської заборгованості (шляхом факторингу, врахування та дисконтування векселів, форфейтингу, примусового стягнення), прискорення оборотності дебіторської заборгованості (шляхом скорочення термінів надання комерційного кредиту), забезпечення достатності фінансових ресурсів для покриття поточних зобов'язань, що виникають знову.

На третьому етапі здійснюється досягнення стійкого фінансового стану підприємства в довгостроковій перспективі. Для цього необхідно формування оптимальної структури капіталу підприємства, що забезпечить мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу, забезпечення стійкості фінансової системи підприємства до несприятливих зовнішніх впливів, підвищення рівня фінансової безпеки підприємства, оптимізація податкових платежів, формування ефективної амортизаційної політики. Стратегія управління фінансовою стійкістю має відповідати вимогам антикризового управління фінансами підприємства.

Таким чином, провідну роль в успішному функціонуванні кожного суб'єкта господарювання відіграє забезпечення його фінансової стійкості, яка є однією з якісних характеристик фінансового стану підприємства не тільки в поточному періоді, але й у перспективі; виступає основою його «виживання», безперервного розвитку та забезпечення конкурентних переваг. Тому фінансова стійкість суб'єкта підприємництва вимагає постійного аналізу, контролю та ефективного управління.

Список використаних джерел

1.Фурман І. В. Процес управління фінансовою стійкістю підприємства та шляхи його вдосконалення. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 2017. № 1. С. 31-36.

2. Пастухова В.В. Аналіз системи стратегічного управління підприємством: методологічний аспект. *Фінанси України*. 2007. № 10. С. 69–73.

УДК: 336.717

БАНКІВСЬКІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Новосьолова О.С.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
novoselova27@gmail.com
Осокін А.О.,
студент
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

Сформована тенденція розвитку інвестування в діяльності вітчизняних банків викликана, на нашу думку, двома причинами: по-перше, зменшенням попиту на кредити з боку українського суспільства в умовах системної банківської кризи, що зумовило появу не задіяних в кредитному процесі ресурсів, а по-друге, появою на вітчизняному фондовому ринку одночасно надійних і достатньо доходних фінансових інструментів у формі ОВДП, що значною мірою посилило інтерес банків до таких вкладень. Саме розвиток біржового та позабіржового сегментів ОВДП в складі фондового ринку виступив каталізатором процесів інвестування в банківській системі [1, с. 55].

Проаналізуємо інвестиційних портфель банків України у розрізі видів фінансових активів (табл. 1).

Отже, у структурі портфеля цінних паперів банків переважали інструменти, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, однак їх питома вага поступово зменшувалася із 69,3% до 50,0%. Водночас, банки суттєво наростили обсяги цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки із 13,0% до 41,2%.

Таблиця 1

Цінні папери, крім акцій, утримувані банківськими установами, за видами фінансових активів у 2017-2019 роках (залишок на кінець періоду)*

Роки	Усього, млрд. грн.	Обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки		Обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		Обліковуються за амортизованою собівартістю	
		млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %
2017	360,0	46,9	13,0	249,5	69,3	63,6	17,7
2018	418,4	167,0	39,9	215,9	51,6	35,5	8,5
2019	375,7	154,8	41,2	187,8	50,0	33,1	8,8

**Примітка. Складено автором за даними джерел [2].*

Розглянемо строкову структуру портфеля цінних паперів банків України за секторами економіки у 2017-2019 роках (табл. 2).

Таблиця 2

Цінні папери у портфелі банків України у розрізі строків погашення у 2017-2019 роках*

Роки	Показник	Усього	Інші фінансові корпорації				Сектор загального державного управління					Нефінансові корпорації				
			усього	у тому числі за строками			усього	у тому числі за строками				усього	у тому числі за строками			
				до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років
2017	млрд. грн.	360,0	2,7	1,0	-	1,7	352,2	34,7	35,5	99,7	182,3	5,1	0,2	2,9	1,1	0,9
	питома вага, %	100,0	0,8	0,3	-	0,5	97,8	9,6	9,9	27,7	50,6	1,4	0,1	0,8	0,3	0,2
2018	млрд. грн.	418,4	2,2	-	0,1	2,1	411,6	4,4	64,2	71,1	271,9	4,6	-	0,4	-	4,2
	питома вага, %	100,0	0,5	-	0,0	0,5	98,4	1,1	15,3	17,0	65,0	1,1	-	0,1	-	1,0
2019	млрд. грн.	375,7	2,9	-	-	2,9	368,1	0,8	29,0	58,4	279,9	4,8	-	0,4	0,2	4,2
	питома вага, %	100,0	0,8	-	-	0,8	98,0	0,2	7,7	15,5	74,5	1,3	-	0,1	0,1	1,2

**Примітка. Складено автором за даними джерел [2].*

Як видно з даних таблиці 2, банки віддавали перевагу вкладенням у цінні папери із строком погашення понад 2 роки. За підсумками 2019 року майже 75% обсягу інвестицій здійснено саме на цей термін у сектор загального державного управління. Отже, банки інвестують свої ресурси на тривалий термін, на відміну від кредитування, де перевага надається короткостроковим кредитам, як менш ризиковим видам операцій, порівняно із довгостроковими. Проте кредитні операції є більш дохідними для банків.

Перейдемо до аналізу акцій та інших форм участі банків у капіталі, структуру вкладень банків в акції представлено у таблиці 3.

Таблиця 3

Акції, утримувані банківськими установами, за секторами економіки у 2017-2019 роках (залишок на кінець періоду)*

Роки	Усього, млрд. грн.	Банківські установи		Інші фінансові корпорації		Нефінансові корпорації		Нерезиденти		З них інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	
		млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %
2017	1,0	0,0	2,0	0,3	30,0	0,2	20,0	0,5	50,0	0,8	80,0
2018	0,6	0,0	3,3	0,3	50,0	0,1	16,7	0,2	33,3	0,5	83,3
2019	0,6	0,0	3,3	0,1	16,7	0,2	33,3	0,2	33,3	0,4	66,7

**Примітка. Складено автором за даними джерел [2].*

За даними таблиці 3 можна зробити висновки, що банківські установи значно менше інвестують в акції – за підсумками 2019 року сума акцій у портфелі цінних паперів банків складала усього лише 0,6 млрд. грн. Дану ситуацію можна пояснити тим, що акції та інші форми участі у капіталі є менш прибутковими порівняно із іншими видами цінних паперів, особливо борговими.

На рис. 1 наведено порівняльний аналіз динаміки структури вкладень банків України в акції та інші цінні папери, крім акцій.

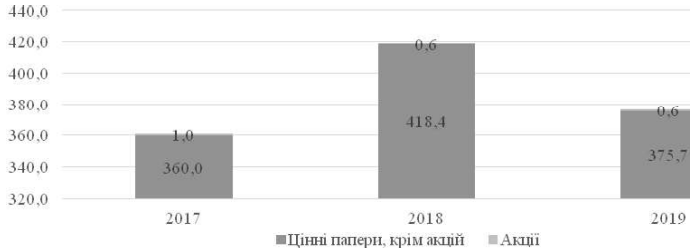

Рис. 1. Структура інвестиційного портфеля банків України у 2017-2019 роках, млрд. грн.*

**Примітка. Складено автором за даними джерел [2].*

Отже, динаміка портфеля цінних паперів банків України демонструє значну нерівномірність і стрибкоподібність цінних паперів, що свідчить про недосконаліть і недостатню розвиненість фондового ринку. Проте спостерігається загальна тенденція до збільшення обсягів вкладень у цінні папери.

Список використаних джерел

1. Черкасова С. В. Банківська інвестиційна діяльність на вітчизняному фондовому ринку. *Підприємництво і торгівля.* 2019. Вип. 24. С. 51-58.

2. Сайт Національного банку України. Показники банківської системи України. URL: https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516 (дата звернення: 16.09.2021).

УДК: 658.5; 338.26

БЮДЖЕТУВАННЯ ВИТРАТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ВИРОБНИЧИМИ ЦЕНТРАМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ, МЕТРОЛОГІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ УКРАЇНИ

Овод Л.В.
кандидат економічних наук
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
lar.ovod@i.ua
Ткачук І.В.,
студентка
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Сучасна світова економічна криза, зокрема спричинена негативним впливом Всесвітньої епідемії коронавірусної хвороби COVID-19, призвела до зростання ризиків та викликів, які постали як перед світовою економікою, так і перед економікою України. Для забезпечення покращення економічних показників роботи підприємств України в умовах повного самофінансування, створення умов для поступового їх зростання необхідне реформування системи управління діяльністю суб'єктів господарювання з використанням сучасних підходів до управління, у тому числі принципів бюджетування.

Бюджетування – це інструмент поточного планування господарських операцій підприємства та показників його фінансової діяльності [4, с. 130]. Представляючи собою специфічний підхід до організації управління господарсько-фінансовою діяльністю суб'єкту

господарювання, воно забезпечує повну участь усіх підрозділів підприємства у процесах становлення комплексних планів на основі своєчасної та достовірної інформації про стан розробки і впровадження бюджетних систем планування і звітності [1, с. 37]. Зокрема, застосування системи бюджетів за центрами відповідальності в науково-виробничих центрах стандартизації, метрології та сертифікації (НВЦСМС) сприяє впорядкуванню господарської діяльності з позиції визначення фінансової результативності, оптимізації грошових потоків, чіткого формування меж відповідальності між відділами, секторами, лабораторіями.

Переваги бюджетування: забезпечує необхідний рівень централізації управління матеріальними і фінансовими потоками та їх «прозорість» для керівників й інвесторів; дає змогу заздалегідь оцінити фінансову спроможність; установлює ліміти витрат ресурсів і нормативи рентабельності або ефективності; регулює обсяг витрат у межах, що відповідають притоку грошових коштів; передбачає систематичне вивчення продукції, ринків збуту і можливостей їх розширення; допомагає вибрати найбільш перспективну сферу докладання інвестицій; забезпечує координацію (регулювання) всіх управлінських структур галузі і примушує їх діяти спільно; забезпечує жорсткий контроль витрат; аналіз бюджетів дає змогу своєчасно вносити коригувальні зміни; дає змогу вдосконалювати процес розподілу ресурсів; служить інструментом порівняння досягнутих і бажаних результатів; робить позитивний вплив на мотивацію і настрій колективу [3, с. 431].

Вибір методів розроблення бюджетів залежить від характеристик функціонування підприємства, а саме: особливостей внутрішньоорганізаційної побудови, організаційно-технологічних особливостей виробничого процесу, наявності розробленої на підприємстві системи норм та нормативів, централізації управління, кваліфікації працівників, задіяних у процесі бюджетування; рівня застосування сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення [2, с. 42]. Внутрішньоорганізаційна побудова науково-виробничих центрів стандартизації, метрології та сертифікації передбачає виокремлення таких центрів витрат-структурних підрозділів з метою бюджетування:

1. Відділ геометричних і механічних вимірювань;
2. Відділ електрорадіотехнічних вимірювань
3. Відділ теплотехнічних вимірювань.
4. Відділ підтвердження відповідності продукції в галузях економіки.
5. Відділ з підтвердження відповідності систем управління якістю та харчової продукції.
6. Випробувальна лабораторія харчової продукції.
7. Випробувальна лабораторія а промислової продукції.
8. Відділ бухгалтерського обліку та податків.
9. Планово-економічний відділ.
10. Відділ матеріально-технічного, транспортного забезпечення та охорони.
11. Сектор юридичного забезпечення.
12. Сектор документообігу та архівної роботи.
13. Сектор кадрового забезпечення.
14. Сектор інформаційних технологій.

З метою обліку і калькулювання собівартості робіт, послуг бюджетування пропонуємо здійснювати та такими напрямками:

1. Стандартизація.
2. Метрологія.
3. Підтвердження відповідності.
4. Випробувальні лабораторії.
5. Адміністративні послуги.

З огляду на галузеву специфіку діяльності НВЦСМС, на нашу думку, доцільним є застосування наступних методів бюджетування витрат [2, с. 41]:

- за центрами відповідальності;

- бюджетування «від досягнутого», використовуючи принцип нарощування з урахуванням перспектив діяльності у майбутньому періоді;

- нормативне бюджетування, яке передбачає розрахунок бюджетних показників на основі норм та нормативів;

- неперервне бюджетування, яке дає змогу за результатами виконання бюджетів за певний мінімальний період вносити корективи і зміни до бюджетів залишкового бюджетного періоду та розробляти бюджети на мінімальний бюджетний період;

- послідовне бюджетування з огляду на порядок розробки бюджетів та зустрічного бюджетування, враховуючи планові обсяги виробництва, потужність підприємства.

З метою побудови ефективної системи бюджетування на підприємствах в Україні, та на НВЦСМС зокрема, доцільними будуть подальші дослідження, направлені на виокремлення системи збалансованих показників стратегічного й оперативного планування. Така система дозволить поєднати стратегічні цілі й оперативне планування, усунути недоліки стандартного бюджетування, реагувати на активні зміни зовнішніх та внутрішніх фінансових параметрів.

Список використаних джерел

1. Дранус В. В., Дранус Л. С. Маркетингова складова при розробці бюджету діяльності суб'єктів господарювання. *Агросвіт*. 2021. №15, С. 36-43.

2. Ілляшенко Т. О., Ілляшенко К. В. Бюджетування як напрямок удосконалення системи управління діяльністю підприємств. *Вісник Сумського національного університету. Серія «Економіка»*. 2012. № 3, С. 36–44

3. Крихтіна Ю.О., Староватова С.О., Чайка С.С. Впровадження системи бюджетування в управління зовнішньоекономічною діяльністю залізничного транспорту. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 18, С. 429-437.

4. Онісіфорова В.Ю., Осьмірко І. В. Бюджетування як ефективний інструмент поточного планування на підприємстві. *Проблеми і перспективи розвитку підприємства*: зб. наук. пр. / Харків. нац. автомоб.-дорож. ун-т; [редкол. : В. Г. Щербак (голов. ред.) та ін.]. 2020. № 2 (25), С. 128–136. **URL:** http://ppb.khadi.kharkov.ua/article/view/218739. (дата звернення: 16.09.2021).

УДК: 657

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Пасенко В.В.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування
v.pasenko@chdtu.edu.ua
Барвінок А.В.
студентка 4 курсу
barvinok362@gmail.com
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

Спрощена система оподаткування – це своєрідний процес справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених Главою 1 Розділу XIV ПКУ. Юридична особа чи фізична особа-підприємець може на свій розсуд обрати спрощену систему оподаткування, якщо така особа відповідає вимогам та реєструється платником єдиного податку [1].

Дана система оподаткування була введена Указом Президента «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 3 липня 1998р. , проте спрощена система оподаткування почала втрачати свою ефективність, через низку негативних факторів.

У зв'язку з нечітким законодавчим регулюванням ставалося розукрупнення або розорення великих та середніх підприємств; виникала можливість зловживань для мінімізації податкових платежів; дозволялося практикувати дану систему у надмірно прибуткових видах діяльності; розмір податку не переглядався; ставалася соціальна несправедливість в зв'язку з тим, що соціальні фонди держави наповнювалися підприємцями, що перебували на загальній системі оподаткування; колізії законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та норми спрощеної системи сприяли скороченню найманих працівників у підприємців на спрощеній системі оподаткування тощо [2, с. 11].

Спрощена система оподаткування з самого початку після свого створення почала утворювати обставини для ухилення від сплати податків неправомірним шляхом, що визначило вектор держави до перебудови даної системи.

Одним із основних недоліків спрощеної системи є низька фіскальна ефективність єдиного податку, котрий справляється в Україні, внаслідок чого податок на прибуток становить значно більший відсоток у Зведеному бюджеті України, ніж єдиний податок. Виникає ситуація, коли левову частину надходжень країна отримує від підприємств, які перебувають на загальній системі оподаткування, одночасно все більше представників малого та середнього бізнесу здійснюють діяльність на засадах спрощеної системи оподаткування.

Недоліком спрощеної системи оподаткування також вбачається покладення повної відповідальності на суб'єкта господарювання за вибір групи платників єдиного податку, а також заборона на застосовування даної системи оподаткування нерезидентами.

В причинах, які обумовлюють перехід представників підприємств та середнього бізнесу до спрощеної системи оподаткування, виявляються переваги даної системи, що полягають у наданні додаткових преференцій підприємцям, що не володіють додатковим обсягом фінансових ресурсів на початковому етапі ведення господарської діяльності.

Безумовними перевагами спрощеної системи оподаткування є: спрощена процедура і порядок реєстрації платника податку; можливість переходу на сплату єдиного податку з початку будь-якого кварталу; простота нарахування єдиного податку; спрощене ведення обліку, розрахунків, пов'язаних із визначенням сум податків та відносне спрощення заповнення звітності, в тому числі з урахуванням Положень бухгалтерського обліку; зростання власних оборотних коштів платників за рахунок зниження сум платежів за податками й зборами присутність вибору, стосовно до сплати ПДВ. До переваг можливо віднести і відсутність, відповідно до п. 10 ПКУ [1], необхідності використовувати реєстратор розрахункових операцій фізичними особами-підприємцями 1-ї та 2-ї групи (фізичні особи-підприємці) об'єм доходів яких, незалежно від обраного виду діяльності продовж календарного року не перевищує одного мільйона гривень, за винятком реалізації вищеназваними групами фізичних осіб підприємців «технічно складних побутових товарів» що підлягають гарантійному ремонту, а також лікарських засобів та виробів медичного призначення. Крім того ПКУ подібна норма міститься і в п. 1 ст. 9 ЗУ «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що спрощена система оподаткування є важливою складовою частиною державної податкової політики та має ряд переваг, які мають забезпечити процвітання підприємництва в Україні, проте поруч із перевагами існують недоліки, які треба ліквідувати шляхом реформ, при цьому потрібно мати на увазі політичну та соціально-економічну обстановку в нашій державі, а також національні та регіональні особливості розвитку суб'єктів малого підприємництва.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 18.03.2020р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

2. Козинець І.Г. Спрощена система оподаткування у сфері малого бізнесу як результат діалогу між владою і підприємницькою спільнотою. Діалог суспільства і влади: правові форми, виклики, перспективи: *Збірник матеріалів круглого столу*. К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2012. С. 109-115.

3. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.1995 № 265/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text

УДК 657.6

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ВИМОГА ПРОВЕДЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО АУДИТУ

Пономарьова Н.А.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
n-snake@ukr.net
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна

Незалежність аудитора є однією з основних вимог професійної етики аудитора, на якій ґрунтується цінність аудиту як формами контролю. Незалежність пов'язана з принципами об'єктивності та чесності. Вона охоплює незалежність мислення та незалежність поведінки.

Згідно Закону України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" № 2258-VII від 21.12.2017 р. суб'єкт аудиторської діяльності має забезпечити незалежність та об'єктивність аудиторів та ключового партнера при наданні аудиторських послуг, зокрема шляхом впровадження відповідних політики та процедур, а також наявність системи контролю за їх виконанням [1]. При цьому виконання аудиту суб'єктом аудиторської діяльності можливо, за умови, якщо аудитор, суб'єкт аудиторської діяльності, його власники (засновники, учасники), посадові особи та працівники незалежні від юридичної особи, фінансова звітність якої підлягає перевірці та не брали участі у підготовці та прийнятті управлінських рішень такої юридичної особи.

Якщо суб'єкт господарювання стає клієнтом з аудиту протягом періоду, охопленого фінансовою звітністю, або після нього, про яку фірма висловить свою думку, фірма повинна визначити, чи створюються будь-які загрози незалежності (рис. 1).

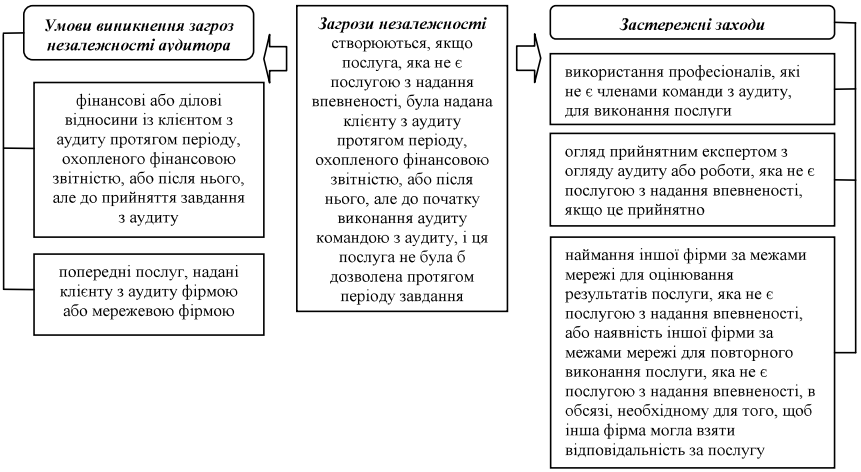

Рис. 1. Загрози незалежності аудитора та відповідні застережні заходи

Аудиторська фірма повинна документувати висновки щодо дотримання вимог Міжнародного кодексу етики професійних бухгалтерів та сутність будь-яких відповідних обговорень, які підтверджують ці висновки. Зокрема:

а) коли застосовуються застережні заходи для реагування на загрозу, аудиторська фірма повинна документувати характер загрози та застережні заходи, які діють або застосовуються, та

б) якщо загроза потребувала значного аналізу, і аудиторська фірма дійшла висновку, що рівень загрози вже є прийнятним, аудиторська фірма повинна документувати характер загрози та обґрунтування такого висновку (рис. 2).

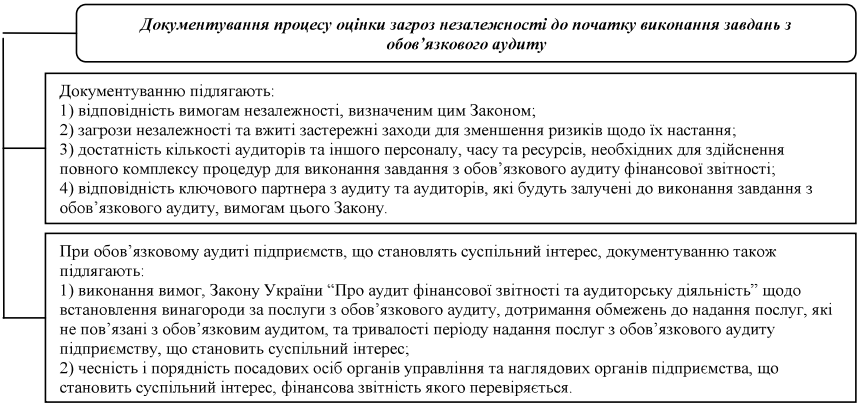

Рис. 2. Документування процесу оцінки загроз незалежності

Якщо аудиторська фірма доходить висновку, що відбулося порушення вимог незалежності, аудиторська фірма повинна [2]:

а) завершити, призупинити або усунути інтереси чи скасувати відносини, які створили це порушення, та реагувати на наслідки порушення;

б) розглянути, чи застосовуються будь-які законодавчі або нормативні вимоги до

цього порушення;

в) негайно повідомити про порушення згідно з політиками та процедурами партнера із завдання та інших відповідальних осіб;

г) оцінити значущість порушення та його вплив на об'єктивність та можливість аудиторської фірми надати аудиторський звіт та

ґ) залежно від значущості порушення, визначити: чи слід завершити завдання з аудиту або чи можливо вжити заходів, які були би достатнім реагуванням на наслідки порушення.

Згідно Закону України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" заборонено одночасно надання ПСІ послуг з обов'язкового аудиту фінансової звітності та деяких неаудиторських послуг (рис .3)

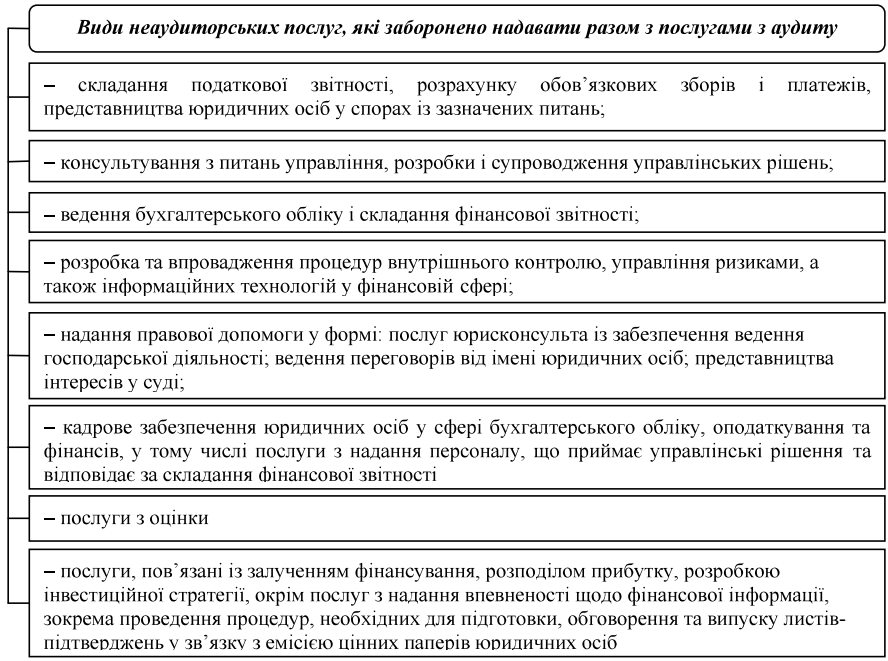

Рис. 3. Види не аудиторських послуг, які заборонено надавати одночасно з наданням послуг х обов'язкового аудиту ПСІ

Узагальнюючи вище сказане, слід підкреслити фундаментальну важливість незалежності для здатності будь-якого аудитора бути "захисником" громадських інтересів у сфері фінансової звітності. Нові вимоги встановлюють нову планку для аудиторів у всьому світі, якій тепер доведеться відповідати. Це особливо актуально для аудиторів ПСІ.

Список використаних джерел

1. Закон України № 2258-V111 «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2258-19 (дата звернення: 15.09.2021).

2. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи міжнародні стандарти незалежності) URL: https://mof.gov.ua/storage/files/kodex_et.pdf (Дата звернення: 15.09.2021).

UDC 334

ACTUAL ISSUES ENSURING ACTIVITIES URBAN PLANNING ENTERPRISES

Posternak I.M.
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
the Associate Professor Department of the Organization of Building,
the Odessa state academy of building and architecture, Odessa.
posternak.i@gmail.com
Posternak S.A.
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
the technical expert of private company "Composite", Odessa.
icomos.rur@gmail.com
Posternak A.S.
Student speciality 192 "Construction and Civil Engineering" group PCB-182 Civil Engineering
Institute of Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

ACTUAL ISSUES MANAGEMENT OF STRATEGIC DEVELOPMENT URBAN PLANNING ENTERPRISES

In town-planning is shown the tendency to integration, both in sphere of production of goods, and in management sphere; the expanded reproduction demands the further increase level a division of labor, concentration and specialization of building manufacture, an intensification exchange of results is industrial-economic activities. As one of perspective forms integration various complexes act in town-planning structure; in the course formation plans social and economic development of large cities even more often there is a situation when for increase of efficiency used financial, material and a manpower concentration of efforts, but also new progressive forms the organization of building manufacture – corporate, scientific and technical is necessary not simply, power efficiency.

For the description conditions performance kinds of works technological cards, for the description of processes – cards of labor processes serve. In some cases these descriptions are supplemented with technological normal which define all essential conditions and ways the control of works and the operations, necessary for their qualitative and effective performance.

High level coincidence interests of the basic industrial organizations entering in CSTC T-PPR at preservation a branch accessory and its corresponding inclusiveness in branch systems of planning, financing, logistics and management.

The interrelation of economic activities defining them dependence in achievement both own, and branch purposes, forming the given complex.

Territorially caused social and economic unity, is impossible without realization the coordinated economic policy, free from administrative restrictions.

Such are the most general features, testifying that at the organization management CSTC T-PPR it is impossible to adapt only an operating economic mechanism, search of new forms and methods is necessary. In effect, the main problem is today maintenance coordination in activity of the controls concerning various links and levels building branch. Suggest them to unite "under the general roof" more often. But such structures are too bulky, unhandy, and are not always realized in practice, especially in building. It is necessary to organize thus participants CSTC T-PPR that they, realizing own purposes, would reach also the general results – we will tell, with partners in building of those or other building objects or with accessory manufacturers, though and not participating directly in works, but providing them, etc. Such mechanism is coordination. Integrity CSTC T-PPR is given by not so much spatial organization, how many that end result – a product of manufacture of reconstruction which and is created by builders. Now, when the emphasis becomes on economic

control levers, neglect lessons coordination management in relation to primary economic cells are necessary for considering.

There are such constructive elements buildings for which thermal protection perfection is not unique or at least a reconstruction main objective. Some constructive elements building and without that require improvement, replacement or reconstruction, for example, them the decayed window covers, not tight or even the proceeding roof, the peeled off plaster on a facade concern. In such cases an expense for power reconstruction are inevitable, because suffers not only functionality a building and its suitability for residing, but also building aesthetics, and elimination these lacks any case will demand financial expenses.

Line methods the organization works can be calculated in the different ways, therefore they have received names of methods calculation the organization works. We will consider a method of continuous use of resources (M-CUR).

For calculation formation streams on method M-CUR we will consider the line organization of works presented by matrix durations and the schedule internal painting and decorating, at reconstruction buildings of historical building Odessa under standards power efficiency (tab. 1).

Table 1

Matrix durations and the schedule internal painting and decorating, at reconstruction buildings of historical building of Odessa under standards power efficiency, calculated by a method of continuous use resources

Index and the name of works	Private front of work				Total duration of work
	I	II	III	IV	
A. Plaster works	0 7 7	7 16 9	16 22 6	22 30 8	30=7+9+6+8
B. Priming works	23 25 2	25 28 3	28 30 2	30 33 3	T_B^w = 23 10=2+3+2+3
C. Under paint putty works	25 38 13	38 55 17	55 66 11	66 81 15	T_C^w = 2 56=13+17+11+15
D. Works on coloring	64 69 5	69 77 8	77 81 4	81 87 6	T_D^w= 39 23=5+8+4+6
Total durations of fronts of works	69=69–0 27= 7+2+13+5 42=69–27	70=77–7 37= 9+3+17+8 33=70–37	65=81–16 23= 6+2+11+4 42=65–23	65=87–22 32= 8+3+15+6 33=65–32	Stretching of communications frontal – 150

Source: It is developed by authors on the basis scheduling.

On four building objects (buildings of historical building Odessa), defined as private fronts of works, are carried out four kinds of works in rigid technological sequence (A→B→C→D) on each object: plaster works (index A), priming works (index B), under paint putty works (index C) and works on colorings (index D). The sequence development private fronts works also is fixed by the following sequence: 1→2→3→4.

Each kind of work is carried out by constant cast which pass to the following object only after the full termination work on previous object. If the given complex works was carried out by a consecutive method its minimum duration would be equal to the sum of durations of all works entering into a given complex:

T = 7+9+6+8+2+3+2+3+13+17+11+15+5+8+4+6 = 119days.

For the line organization works at performance any work on any object performance two obligatory conditions is required: the termination the given kind of work a resource on previous object (resource readiness of executors); the termination a previous kind of work on the given object (technological readiness private front).

Therefore, reconstruction historical building has the big social and economic value. Its primary goals consist not only in prolongation service life buildings, but also in liquidation physical and an obsolescence, increase operational characteristics and architectural expressiveness. It is offered to create in the city Odessa "the Corporate scientific and technical complex town-planning power reconstruction "CSTC T-PPR", as the innovative organizational structure using in practice the saved up scientific and technical potential for reconstruction buildings historical building of Odessa under standards power efficiency. The considered method of calculation building stream M-CUR possesses positive property of an effective utilization of cost labor and machine resources, at their considerable (defining duration of works) costs; however thus there are breaks in development of separate private fronts of works.

УДК: 657

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗВОРОТНОЇ ТАРИ В ТОРГІВЛІ

Протасов В.В.
викладач економічних дисциплін
protasov.v@ukr.net
ВСП «Житомирський торговельно- економічний
фаховий коледж КНТЕУ»
м. Житомир, Україна

При одержанні від постачальників окремих видів товарів підприємства роздрібної торгівлі одержують і зворотну тару. Для правильного відображення в бухгалтерському обліку руху такої тари потрібно з'ясувати, до складу яких активів її оприбутковувати, чи переходить право власності на неї, тощо.

Метою роботи є розгляд особливостей обліку та документального оформлення руху зворотної тари на підприємствах роздрібної торгівлі.

Якщо згідно договору з постачальником право власності на зворотну тару переходить до підприємства-покупця, то воно має зарахувати її до складу своїх активів. Підприємство-покупець має повернути постачальнику тару такого самого роду та якості, а не саме ту, що була отримана. Якщо ж право власності на зворотну тару не переходить, то фактично відбувається тільки зміна місця зберігання тари. Покупець має повернути постачальнику саме ту тару, що була від нього отримана, а не подібну. Матеріальні цінності, які не належать підприємству, а тимчасово зберігаються на ньому, відображають на позабалансовому рахунку 02 «Активи на відповідальному зберіганні» з відповідними субрахунками [1, с.91]. За деякі види багатооборотної зворотної тари, що поставляється під товаром, з покупця може справлятися застава, що має повертатися покупцю після повернення порожньої тари у справному стані. Суму застави обліковуємо на позабалансовому рахунку 05 «Гарантії та забезпечення надані». Розглянемо облік руху зворотної тари в таблиці 1.

Як свідчить практика, видаткові накладні від постачальників мають різний зовнішній вигляд, що зумовлене використанням різноманітних бухгалтерських програм для автоматизації обліку. Розглянемо особливості обліку товарів і зворотної тари на роздрібному підприємстві згідно даних, наведених у табл.1. Первісну вартість одержаного товару відображаємо по дебету субрахунку 282 «Товари в торгівлі» та кредиту субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» на суму 1500,00 грн. Податковий кредит записуємо по дебету субрахунку 641 «Розрахунки за податками» та кредиту субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» на суму 300,00 грн. Отриману зворотну тару, на яку не переходить право власності та встановлена застава, обліковуємо по дебету

субрахунку 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні» в сумі 2000,00 грн. Суму застави за дві кеги відображаємо по дебету рахунку 05 «Гарантії та забезпечення надані» в сумі 2000,00 грн.

Таблиця 1

ПОСТАЧАЛЬНИК ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАНІСТЮ «Вектор»
Адреса: вул. Київська,буд 14, м. Бердичів, Житомирська обл. 13302
Телефон № 04143102030
Р/р UA 12 300614 00000 26001020304050 в ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»
м. Бердичів МФО 300614 , Код ЗКПО 10203040
Інд. податковий № 102030406242, № свідоцтва
Є платником податку на загальних підставах

ПОКУПЕЦЬ Товариство з обмеженою відповідальністю «Ольга»
Юридична адреса : вул. Довженка 45, Корольовський район, м. Житомир,10029
Примітка : ДОВЖЕНКА БАР
Автотранспорт : MERCEDES-BENZ AM 1212 BC Павлов Сергій Петрович
Договір : Замовлення № до Договору поставки № 01/07/20/19К від 01/07/2020
Адреса доставки : м. Житомир вул. Довженка 45 магазин, кафетерій

30/07/2021
09:07:28

ВИДАТКОВА НАКЛАДНА № 34500 ВІ 30/07/2021

№ з/п	Код	Найменування	Сертифікат	Од. вим.	Кіл.	Ціна без ПДВ	Ціна з ПДВ	Сума без ПДВ	Сума з ПДВ
1	1014	Берд пиво Лагер кеги 50 л		шт.	1	750,00	900,00	750,00	900,00
2	1022	Берд пиво Пшеничне кеги 50 л		шт.	1	750,00	900,00	750,00	900,00
							Всього :	1500,00	1800,00
							ПДВ:	300,00	

№ з/п	Код	Найменування	Сертифікат	Од. вим.	Кіл.	Ціна без ПДВ	Ціна з ПДВ	Сума без ПДВ	Сума з ПДВ
3	235	Кега 50 л (зворотна)		шт.	2	1000,00	X	2000,00	2000,00
								Всього	1800,00
								ПДВ	300,00

Всього найменувань 2, на суму 1800,00 грн.
Одна тисяча вісімсот грн. 00 коп.
В т.ч. ПДВ: Триста грн. 00 коп.
В т.ч. транспортні послуги

Ваш борг по товару 7500,00 грн.

Виписав / Н.С. Григоренко /

Видав / Т.А. Іванов / Отримав /
М.П (підпис) (ПІБ) (підпис) (ПІБ)

Приймальна квитанція на зворотну тару № 34500 від 30/07/2021

ТОВ «Ольга» ДОВЖЕНКА БАР

Найменування	Ціна залогова	Борг по тарі	Здано тари
Ящик пивний	20		
Кега 20 л	1000		
Кега 30 л	1000		
Кега 50 л	1000	5	4
Форфас 300 л	100000		

Прийняв: Павлов Сергій Петрович
Примітка: 1.Зауваження відносно кількості та якості товару, тари приймаються на момент отримання товару клієнтом.
2. Приймальна квитанція заповнюються клієнтом власноруч.
Для заміток :

Джерело : Складено автором

Згідно видаткової накладної постачальник не вимагає з покупця застави за тару, тому потрібно перерахувати оплату тільки за товар в розмірі 1800,00 грн. Згідно приймальної квитанції на зворотну тару постачальнику було повернуто 4 одиниці тари. Повернення постачальнику зворотної заставної тари відображаємо по кредиту субрахунку 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні» в сумі 4000,00 грн. Суму застави за повернену тару обліковуємо по кредиту рахунку 05 «Гарантії та забезпечення надані» в сумі 4000,00 грн. В приймальній квитанції представник покупця власноруч вказує кількість поверненої зворотної тари.

В бухгалтерському обліку наявності та руху зворотної заставної тари є ряд особливостей, знання яких сприятиме зменшенню помилок при розрахунках з постачальниками на підприємствах роздрібної торгівлі.

Список використаних джерел

1. Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. В. Гудзь та ін. Фінансовий облік : підруч. 4-те вид. доп. і перероб. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 451 с.

УДК: 657

ОСОБЛИВОСТІ ОПЛАТИ ПРАЦІ У ЗАГАЛЬНО-ОСВІТНІЙ ШКОЛІ

Протасов В.В.
викладач економічних дисциплін
protasov.v@ukr.net
Когошек Ю.
студентка групи ТМС 12
ВСП «Житомирський торговельно-економічний
фаховий коледж КНТЕУ»
м. Житомир, Україна

В наш час реформування освіти важливого значення набувають питання правильного нарахування, своєчасної виплати заробітної плати працівникам навчальних закладів. Розв'язання цих та інших питань сприятиме закріпленню молодих фахівців, що будуть працювати поряд з досвідченими вчителями шкіл.

Метою роботи є розгляд особливостей нарахування різних видів основної та додаткової оплати праці, проведення утримань з доходів на прикладі загально-освітньої школи.

На кожному підприємстві є свої особливості нарахування різних видів оплати праці, проведення утримань. Відповідно до Закону України «Про оплату праці» розрізняють: основну заробітну плату, додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати. Вони складають фонд оплати праці підприємства [1, с.170]. Серед основних видів додаткової заробітної плати в загально-освітній школі можна виділити доплати та надбавки за перевірку зошитів, класне керівництво, престиж роботи, вислугу років, тощо.

Розглянемо приклади нарахування працівникам основної та додаткової заробітної плати, визначення сум податків, зборів, які проводяться у загально-освітній школі. Особливості нарахування різних видів оплати праці для вчителя української мови та літератури розглянемо в таблиці 1.

Вчитель української мови та літератури, згідно таблиці 1, має велику кількість доплат та надбавок, що суттєво збільшують розмір нарахованої заробітної плати. Збільшення заробітної плати відбулось, головним чином, за рахунок доплат та надбавок за престиж роботи та перевірку зошитів.

Таблиця 1

Оплата праці вчителя української мови та літератури

Нарахування	Сума, грн.	Відрахування	Сума, грн.
Зарплата	6461	ПДФО 18%	1791,12
Премія	-	ВЗ 1,5%	146,76
Надбавка за класне керівництво (неповний клас)	600	Всього	1907,88
Престиж	1200	Зарплата за другу половину минулого місяця	5524
Перевірка зошитів	1200	Зарплата за першу половину поточного місяця	3000
Вислуга	323		
Всього	9784	Всього	8524
До видачі 5524+9784-1907,88-8524 =	4876,12		

Джерело: Складено автором

Особливості нарахування різних видів оплати праці для бібліотекаря школи розглянемо в таблиці 2.

Таблиця 2

Оплата праці бібліотекаря

Нарахування	Сума, грн.	Відрахування	Сума, грн.
Погодинна зарплата	698,50	ПДФО 18%	270,32
Фонд підручників 15% від зарплати	104,78	ВЗ 1,5%	22,53
Особливі умови праці 50% від зарплати	349,25	Всього	292,85
Престиж 20% від зарплати	139,70	Зарплата за другу половину минулого місяця	500
Документація 10% від зарплати	69,85	Зарплата за першу половину поточного місяця	500
Бібліотечна робота 10% від зарплати	69,85		
Вислуга 10% від зарплати	69,85		
Всього	1501,78	Всього	1000
До видачі 500+1501,78-292,85-1000 = 708,93			

Джерело: Складено автором.

Величини доплата та надбавок визначаються за відсотком, вказаним у таблиці 2, від суми погодинної заробітної плати. Погодинна заробітна має невеликий розмір, пов'язаний з тим, що працівник бібліотеки відпрацював декілька днів у звітному місяці.

Особливості нарахування різних видів оплати праці для вчителя біології розглянемо в таблиці 3.

Таблиця 3

Оплата праці вчителя біології

Нарахування	Сума, грн.	Відрахування	Сума, грн.
Зарплата	6461	ПДФО 18%	1793,33
Премія	-	ВЗ 1,5%	149,44
Надбавка за класне керівництво (повний клас)	1200	Всього	1942,77
Престиж	1200	Зарплата за другу половину минулого місяця	5000
Ділянки	323	Зарплата за першу половину поточного місяця	3000
Зав. кабінетом	323		
Керівництво метод. комісіями	96,92		
Вислуга	323		
Всього	9926,92	Всього	8000
До видачі 5000+9926,92-1942,77-8000 = 4984,15			

Джерело: Складено автором.

У вчителя біології, згідно таблиці 3, збільшення заробітної плати відбулось, головним чином, за рахунок доплат та надбавок за класне керівництво та престиж роботи.

Зростання доходів працівників загально-освітніх закладів, правильне нарахування доплат та надбавок, своєчасна виплата двічі на місяць заробітної плати свідчить про турботу держави про престиж професії вчителя.

Список використаних джерел

1. Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. В. Гудзь та ін. Фінансовий облік : підруч. 4-те вид. доп. і перероб. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 451 с..

УДК: 657

ОСОБЛИВОСТІ ОПЛАТИ ПРАЦІ У ВІЙСЬКОВІЙ ЧАСТИНІ

Протасов В.В.
викладач економічних дисциплін
protasov.v@ukr.net
Огородник А.
студентка групи ФК 7
ВСП «Житомирський торговельно-економічний
фаховий коледж КНТЕУ»
м. Житомир, Україна

На будь-якому підприємстві проводиться нарахування та виплата заробітної плати. Умови і розміри оплати праці працівників підприємства визначаються Кодексом Законів про працю та іншими нормативно-правовими актами України, генеральною та галузевими угодами та колективним договором відповідно Закону України від "Про оплату праці" із змінами та доповненнями. В наш час важливого значення набувають питання правильного нарахування, своєчасної виплати заробітної плати персоналу підприємств та організацій будь-якої галузі та форми власності.

Метою роботи є розгляд особливостей нарахування різних видів оплати праці, проведення утримань з доходів працівників на прикладі військової частини.

Відповідно до Закону України «Про оплату праці» розрізняють: основну заробітну плату, додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати. Вони складають фонд оплати праці підприємства [1, с.170]. Форми і системи оплати праці, норми праці, розцінки, тарифні сітки, схеми посадових окладів, умови запровадження та розміри надбавок, доплат, премій, винагород та інших заохочувальних, компенсаційних та гарантійних виплат встановлюються підприємством в колективному договорі з дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством, генеральною та галузевими (регіональними) угодами [2, с.320]. На кожному підприємстві є свої особливості нарахування різних видів оплати праці, проведення утримань. Це зумовлене, першу чергу, видом економічної діяльності підприємства.

Розглянемо приклади нарахування працівникам основної та додаткової заробітної плати, визначення сум податків, зборів, внесків, які проводяться у військовій частині. Це має особливо актуальне значення, враховуючи що Збройні Сили України тривалий час ведуть бойові дії, захищаючи свободу та територіальну цілісність нашої держави. Особливості нарахування різних видів оплати праці для військовослужбовця Петрова О.В. розглянемо в таблиці 1. Наводимо розшифровку окремих елементів табл. 1. Посадовий оклад (ПО), оклад за військовим званням (ВЗ), надбавка за вислугу років ВР = (ПО+ВЗ) * 45%, премія – ПО * 117%, надбавка за особливості проходження стрільби – (надбавка за ОПС=(ПО+ВЗ+ВР)*40%), індексація грошового забезпечення.

Таблиця 1

Оплата праці військовослужбовця Петрова Олега Васильовича

Розрахунковий лист за серпень 2021 р. № 1519.08.2021				
Підрозділ Управління загону	Нарахування	Прим	Відрахування	Прим
Таб. № 6768 ПІБ Петров Олег Васильович Посада Контролер-кулеметник комендантської групи	оклад 3170,00	31,00 д.	ПДФО 2295,83	
	звання 1020,00	31,00 д.	ВЗ 191,32	
	вислуга 1885,50	31,00 д.	Компенсація -2295,83	
	премія 3708,90	31,00 д.		
	НОПС 2430,20	31,00 д.		
Нарахування 12754.63 Відрахування 191.32 Всього 12563.31	Інд 18540,03	31,00 д.		

До видачі Дванадцять тисяч п'ятсот шістдесят три грн. 31 коп.

Джерело: Складено автором.

Особливості нарахування різних видів оплати праці для військовослужбовця Бондар Л.В. розглянемо в таблиці 2.

Таблиця 2

Оплата праці військовослужбовця Бондар Лариси Василівни

Розрахунковий лист за липень 2021 р. № 1919.07.2021				
Підрозділ Управління загону	Нарахування	Прим	Відрахування	Прим
Таб. № 7788 ПІБ Бондар Лариса Василівна Посада Радіотелеграфіст Нараховано 10429,03 Відраховано 56,55 Всього 10372,48	оклад 3105,00	31 д.	ПДФО 2100	
	звання 984,00	31 д.	ВЗ 56,55	
	вислуга 408,60	31 д.	Компенсація -2100	
	Премія 3632,85	31 д.		
	НОПВН 1799,04	31 д.		
	Інд 7499,54	31 д.		

До видачі Десять тисяч триста сімдесят дві грн. 48 коп.

Джерело: Складено автором.

Наводимо розшифровку окремих елементів табл. 2. Посадовий оклад (ПО), оклад за військовим званням (ВЗ), надбавка за вислугу років ВР = (ПО+ВЗ) * 10%, премія - ПО *117%, надбавка за особливості проходження військових навчань (надбавка за ОПВН=(ПО+ВЗ+ВР)*40%, індексація грошового забезпечення.

Звичайно, більшість підприємств використовують різні комп'ютерні програми для автоматизації бухгалтерського обліку. Тому зовнішній вигляд таблиць по обліку заробітної плати може бути різним. Правильне нарахування, своєчасна виплата заробітної палати свідчить про високий професійний рівень працівників бухгалтерії та турботу керівництва підприємства про трудовий колектив.

Список використаних джерел

1. Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. В. Гудзь та ін. Фінансовий облік : підруч. 4-те вид. доп. і перероб. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 451 с.

2. Садовська І.Б., Божидарнік І.Б., Нагірська К.Є. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 688 с.

УДК: 657

РОЛЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Рибалко О.М.
к.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування
elenarybalko1961@gmail.com
Сидір О.В.,
студентка
sydirsandra@gmail.com
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна

В економічно розвинених країнах компанії велику увагу приділяють розвитку управлінського обліку, тому що даний підхід сприяє оптимізації діяльності підприємства. Традиційному фінансового обліку відводиться лише приблизно 20% від усього обсягу облікової роботи. У вітчизняних організаціях це співвідношення виглядає інакшим, що пояснюється відсутністю єдиної методологічної основи, методичних рекомендацій з організації управлінського обліку за окремими видами діяльності, а також періодом його становлення і розвитку у вітчизняній обліковій практиці. На сучасному етапі підприємства відчувають гостру необхідність у створенні дієвої системи управлінського обліку, а проблема його впровадження у вітчизняну облікову практику набуває першочергового значення.

Управлінський облік відрізняється від фінансового обліку за своєю сутністю, характером і призначенням. Мета управлінського Обліку - вдосконалення якості управління та розпорядження ресурсами підприємства. Управлінський облік розглядається як система збору та інтерпретації інформації з приводу витрат і собівартості продукції, тобто це система організації обліку для цілей контролю за діяльністю фірми, що відповідає терміну «контролінг».

Саме власник є ініціатором постановки управлінського обліку і основним користувачем управлінської звітності на невеликому підприємстві, і без його участі і побажань побудувати якісну звітність не вийде. Коли ж може виникати потреба в постановці управлінського обліку? [1]

Організація управлінського обліку не зробить збитковий бізнес прибутковим, але допоможе побачити ясну фінансову картину і відповісти на питання: скільки ви витрачаєте, на що і на чому можна заощадити, на чому ви заробляєте більше і скільки прибутку отримуєте? І пам'ятайте, що створити систему звітності недостатньо. Необхідно навчити співробітників працювати з нею, вибудувати процеси, налагодити взаємодію з іншими підрозділами.

У власника може бути недостатньо знань для побудови ефективної системи звітності, а хорошого фахівця брати в штат дорого. В цьому випадку можна скористатися послугою фінансового консалтингу, залучити зовнішнього досвідченого фахівця, який порадить і підкаже, як поставити на підприємстві управлінський облік так, щоб він став ефективним менеджерським інструментом для власника. Вперше створювати систему складно і трудомістко, але добре побудувавши один раз, ви економите час щомісяця і отримуєте потрібну і своєчасну інформацію.

Тактика управлінського обліку включає організацію, облік, контроль, мотивацію, аналіз і регулювання раніше прийнятих рішень, а також відповідальність за їх виконання. Стратегія управлінського обліку представляє систему аналізу, прогнозування, планування і координації управлінських рішень, що визначають розвиток підприємства на тривалий

період. Найбільш важливими для управлінського обліку стають операції управління витратами, доходами і результатами.

Узагальнення досвіду господарювання свідчить про те, що управлінський облік в даний час дозволяє найбільш вдало реалізувати функції обліку, планування, контролю та регулювання одного з найважливіших показників діяльності організації - собівартості продукції, товарів та послуг, а також дозволяє оптимізувати прибуток, капітальні вкладення як в цілому по організації, так і за її структурним підрозділам, іншим центрам витрат, окремим службам.

Список використаних джерел

1.Як компанії організувати управлінський облік? URL: https://gc.ua/uk/yak-kompani%D1%97-organizuvati-upravlinskij-oblik/ .

УДК: 657.421.1

РОЗКРИТТЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ОБЛІКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Свирида О.В.
викладач кафедри обліку і оподаткування
olgasvirida77@gmail.com
Подільський навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Українське законодавство визначає облікову політику як сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності. Обов'язковість наявності облікової політики на українських підприємствах та постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики встановлено статтями 4, 8, 12 Закону України від 16.07.99 р. № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

В Україні облікова політика розробляється як на рівні держави, так й окремого суб'єкта господарювання. Державні органи, використовуючи вітчизняний та міжнародний досвід, обирають принципи, правила та процедури бухгалтерського обліку, що є найоптимальнішими для досягнення курсу фінансово-економічного розвитку держави. Таким чином, загальнодержавна облікова політика визначається Цивільним і Господарським кодексами, спеціальними законами, П(С)БО, інструкціями Міністерства фінансів та інших міністерств та відомств. На підставі норм законодавчих та підзаконних актів підприємство самостійно обирає свою облікову політику.

На вибір політики фінансового обліку впливає ряд факторів. Найбільш повно вони сформульовані Ф.Ф. Бутинцем: форма власності й організаційно-правова форма, галузь або вид діяльності, система оподатковування, ступінь свободи дій в умовах переходу до ринку, стратегія фінансово-господарського розвитку, наявність матеріальної бази, система інформаційного забезпечення підприємства, рівень кваліфікації бухгалтерів і т.п. [2]. Партин Г.О. і Загородній А.Г. згрупували дані фактори за рядом ознак: місцем виникнення, часом дії та змістом [3].

Зазначені фактори слід віднести до внутрішніх, оскільки вони в більшої мірі характеризують особливості діяльності та фінансового стану конкретного підприємства.

Однак необхідно виділити ще одну не менш важливу групу факторів, що не залежать від конкретного підприємства, але водночас значно впливають на вибір його облікової політики. Це так звані зовнішні фактори:

- господарська ситуація в країні;
- рівень інфляції;
- стан господарського, податкового і бухгалтерського законодавства;
- інвестиційна активність, розвиненість інфраструктури ринку.

Дані фактори також повинні враховуватися керівництвом підприємства при розробці облікової політики. Особливу увагу необхідно звернути щодо обліку основних засобів.

У діючих нормативно-правових актах не визначено, стосовно яких методичних питань обліку основних засобів у процесі формування облікової політики мають прийматися рішення. У зв'язку з цим на підприємствах спостерігаються розбіжності в змісті наказів про облікову політику стосовно основних засобів.

Науковці вважають, що в обліковій політиці необхідно вказувати способи їх амортизації, маючи на увазі запропоновані П(С)БО 7 п'ять способів амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний та виробничий. Однак, вибір певного способу амортизації приводить до встановлення терміну корисного використання об'єкта, а також його ліквідаційної вартості.

Тому елементом облікової політики має бути не просто спосіб, а порядок нарахування амортизації основних засобів, що містить у собі спосіб амортизації, очікуваний термін корисного використання або загальну продуктивність об'єкта і його ліквідаційну вартість.

У наказі про облікову політику не слід прямо перелічувати обрані способи амортизації основних засобів за кожною групою, оскільки неможливо відразу передбачити усі варіанти їх використання. Такі повноваження повинна мати приймальна комісія, яка в момент надходження об'єкта має визначити його очікуваний термін корисного використання, ліквідаційну вартість і спосіб амортизації з обов'язковим письмовим оформленням свого рішення.

Також доцільно до елементів облікової політики віднести вартісний ліміт, що розмежовує основні засоби і малоцінні необоротні матеріальні активи. Дійсно, встановлення мінімальної вартості основних засобів є повною прерогативою підприємства і залежить від низки факторів: майнового стану, розміру доходів і витрат звітного періоду, величини прибутку, кількості здійснених господарських операцій, бажання підприємства знизити обсяг облікових робіт і т.п.

Окрім вартісного критерію віднесення активів до основних засобів, що підприємство встановлює самостійно, П(С)БО 7 передбачено і часовий критерій - очікуваний термін корисного використання об'єкта, що повинен перевищувати один рік або операційний цикл, якщо він більший за рік. Однак, в обліковій політиці підприємств не визначено жодного варіанту розрахунку терміну корисного використання об'єктів основних засобів, хоча він є одним з важливих її елементів. Отже, підприємства, виходячи з особливостей своєї діяльності, мають вказати, у чому вимірюється термін корисного використання основних засобів: у роках або в операційних циклах, а також тривалість даного циклу.

Немає необхідності відображати в обліковій політиці способи оренди основних засобів, як зазначають Партин Г.О. і Загородній А.Г., оскільки вони не відносяться до питань методології обліку. Способи оренди основних засобів можна віднести до видів господарських операцій, так само як і способи їх надходження або вибуття. Підприємства можуть вільно здійснювати свою господарську діяльність, а, отже, отримувати і надавати об'єкти, як в оперативну, так і у фінансову оренду.

Також не слід відносити до елементів облікової політики порядок переоцінки основних засобів, тому що він визначений п. 16-21 П(С)БО 7. Однак прерогативою підприємства є встановлення умови переоцінки основних засобів, під якою слід вважати розмір суттєвого відхилення залишкової вартості об'єкта від ринкової на дату балансу.

Підводячи підсумок, відзначимо, що облікова політика стосовно основних засобів буде найбільш повною у випадку розкриття наступних положень методики їх обліку:

1. Критерій віднесення активів підприємства до необоротних - у випадку якщо операційний цикл перевищує календарний рік;
2. Вартісний ліміт віднесення основних засобів до основних засобів;
3. Встановлення об'єкта обліку;
4. Порядок нарахування амортизації, що містить у собі вибір способів амортизації, встановлення терміну корисного використання або загальної очікуваної продуктивності об'єктів і їх ліквідаційної вартості;
5. Умови проведення переоцінки основних засобів;
6. Спосіб оцінки результатів проведених ремонту, модернізації, добудування й інших видів поліпшення основних засобів;

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/ laws/ show/996-14;
2. Бутинець Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник. Житомир: ЖІТІ, 2009. 912 с.
3. Партин Г.О., Загородній А.Г. Облікова політика і її вплив на фінансовий результат діяльності підприємства. *Фінанси України*. 2011. №1. С.54-60.

УДК: 330.331

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА НА ВНУТРІШНЄ ІНВЕСТУВАННЯ, СТРАХУВАННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Сидорчук І. П.
кандидат економічних наук
старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
i.sydorchuk@i.ua
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Інноваційний розвиток підприємства є результатом керованого багатофакторного процесу оновлення підприємства, який полягає у виділенні ключових для формування конкурентних переваг елементів і векторів інноваційних змін та підтриманні збалансованості відповідних нововведень у всіх структурно-функціональних елементах підприємства. Важливим фактором, який визначає рівень інноваційного розвитку підприємств у країні, є його фінансування. Воно є однаково основоположним для всіх етапів і стадій інноваційного процесу: науково-технічної діяльності, стадії новаторської творчості та стану впровадження досягнень науки й техніки у виробництво.

Вітчизняна система фінансування інноваційної діяльності є складним переплетенням форм джерел фінансування. Однак, сьогодні основним джерелом реалізації інноваційних заходів залишаються власні кошти підприємств, і стає очевидним, що у майбутньому слід опиратися саме на них.

Виходячи з цього, для фінансового забезпечення витрат на інноваційний розвиток підприємства доцільно створення цільового фонду інноваційного розвитку на основі мобілізації власних коштів через успішне здійснення інноваційних змін (прибуток від реалізації інноваційної продукції; амортизаційні відрахування; економія енергоресурсів, матеріалів, витрат на технічне обслуговування, оплати послуг стороннім організаціям тощо).

Рекомендованими напрямками використання даного фонду є внутрішнє інвестування інноваційного розвитку підприємства (модернізація технологій, оновлення виробництва,

проведення наукових досліджень та дослідних робіт тощо), страхування (створення резерву для покриття збитків від нереалізованих проектів) та його стимулювання на основі індивідуального та колективного заохочення за успішне здійснення інноваційних змін.

Важливою складовою забезпечення інноваційного розвитку виступає економічне стимулювання, за допомогою якого виникає зацікавленість в інноваційній активності підприємства кожного працівника. Система індивідуального фінансового заохочення працівників, на нашу думку, має базуватися на західноєвропейській практиці, яка передбачає індивідуалізацію посадових окладів через розмір внеску кожного працівника у результат інноваційного розвитку підприємства.

Поряд із індивідуальним заохоченням варто також розглядати і результати інноваційної діяльності підприємства загалом. Колективна форма стимулювання інноваційного розвитку на підприємстві представлена у формі шкали преміювання, що визначається залежно від значення меж інтервалів інтегрального показника результативності інноваційного розвитку (від 0,21 до 1 за шкалою Харрінгтона). Розмір премій визначається у відсотках від коштів річного інноваційного фонду, спрямованих на стимулювання інноваційного розвитку підприємства (від 2,5% до 20% за досягнення межі інтервалу та за кожен відсоток перевищення нижньої межі інтервалу – від 0,15 до 0,18) [1].

Розмір премій пропонується розраховувати наступним чином (форм.1):

$$П_{ІР} = ІФ_c \times (П_{ІР-1} + П_{ІР-2} \times П_{ІР}^{меж}), \quad (1)$$

де $П_{ІР}$ – розмір річної премії; $ІФ_c$ – кошти річного інноваційного фонду, спрямовані на заохочення інноваційного розвитку; $П_{ІР-1}$ – премія за досягнення відповідної межі інтервалу; $П_{ІР-2}$ – премія за кожен % перевищення нижньої межі інтервалу.

Ефективна амортизаційна політика виступає фінансовим джерелом не лише оновлення, але й розширення основних фондів. В економічно розвинених країнах амортизаційні відрахування є важливим джерелом фінансування інноваційних інвестицій та становлять не менше, ніж 40% від загального обсягу поточних і капітальних затрат підприємств, що здійснюються із позабюджетних джерел [2, с.154].

Механізм мобілізації позикових коштів включає: використання інвестиційних позик та кредитів; венчурне фінансування; інвестування за рахунок реалізації облігацій підприємств; інвестиційний лізинг; інвестиційний селенг [3]. Сьогодні венчурне фінансування широко застосовується у зарубіжній практиці, на відміну від вітчизняної, інноваційне інвестування розраховане на довгостроковий період, а інвестори безпосередньо беруть участь у інноваційних процесах підприємства, що фінансується.

Складові механізму накопичення залучених коштів також пов'язані із: залученням коштів підприємства від емісії цінних паперів; залученням коштів підприємства від розміщення цінних паперів на вторинному ринку; розширенням статутного капіталу підприємства за рахунок додаткових внесків. У цілому залучення коштів від емісії цінних паперів дає можливість підприємству шляхом диверсифікації джерел інвестування швидко накопичувати кошти, що необхідні для інвестування різноманітних видів виробничо-збутової інноваційної діяльності. Залучення коштів від розміщення цінних паперів на вторинному ринку як джерело інвестиційних ресурсів дозволяє підприємству накопичувати акціонерний капітал за рахунок зростання курсу акцій акціонерного підприємства [4, с.198].

Обов'язковою складовою механізму фінансування інноваційного розвитку підприємства залишається державна підтримка. Це раціональна система податків (надання інвестиційного податкового кредиту), яка повинна дати можливість промисловим підприємствам мати достатній рівень реінвестування прибутку та амортизаційних відрахувань, забезпечуючи тим самим самостійність підприємства в розвитку виробництва; різні форми стимулювання інноваційної активності (встановлення державного замовлення на нову продукцію з метою підтримання попиту; стимулюючого розвитку екологічно чистих виробництв і екологічно чистої інноваційної продукції).

Можна зробити висновок, що ідея створення фондів інноваційного розвитку, яка добре зарекомендувала себе як джерело фінансування та стимулювання інноваційних проектів в розвинених державах, повинна бути реалізована і на вітчизняних підприємствах. Формування цільового фонду не лише забезпечить фінансування інновацій на основі відрахувань, а й встановленими нормативами виплат посилить матеріальну зацікавленість у створенні реальних заходів, які сприятимуть підвищенню розвитку підприємства загалом.

Список використаних джерел

1. Сидорчук І.П. Фінансова складова механізму стимулювання розвитку суб'єктів господарювання. *Вісник Хмельницького національного університету : Економічні науки.* 2017. №5. С.240-243.

2. Микитюк П.П., Крисько Ж.Л., Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Скочиляс С.М. Інноваційний розвиток підприємства : навчальний посібник : Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.

3. Слюсаренко К.В., Рибалка А.О. Лізинг як альтернативне джерело фінансування машинобудівних підприємств. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка.* 2013. Вип.23. С.233–238.

4. Конащук В.Л., Лисенко Л.В. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2013. Вип.5. С.197–201.

УДК 336.142(477):339.7

ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН

Черкашина Т. С.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та економічної політики
t.cherkashina@hotmail.com
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

В сучасних умовах в Україні проводяться масштабні структурно-ринкові реформи, які охоплюють усі галузі національного господарства та мають на меті прискорення євроінтеграційних процесів і приєднання до єдиної світогосподарської системи. Незважаючи на позитивні наслідки цих реформ (усунення митних бар'єрів, відкриття нових ринків збуту, вільний рух факторів виробництва, доступ до більш дешевих кредитних ресурсів, трансфер новітніх технологій, транзит демократичних інститутів, технологічна модернізація промислових підприємств та ін.), їх реалізація потребує значних фінансових коштів, що спричиняє додаткове навантаження на Державний бюджет України і, зрештою, призводить до його дефіциту та розбалансованості (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка доходів та видатків Державного бюджету України [3]

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Доходи Державного бюджету України, млрд. грн	339,18	357,08	534,69	616,27	793,27	928,11	998,28	1076,02
Видатки Державного бюджету України, млрд. грн	403,4	430,22	576,91	684,74	839,24	985,84	1072,89	1288,02
Дефіцит Державного бюджету України, млрд. грн	-64,71	-78,05	-45,17	-70,13	-47,85	-59,25	-78,05	-217,1
Дефіцит Державного бюджету України, %	-4,45	-4,98	-2,28	-2,94	-1,6	-1,66	-1,96	-5,18

Дані табл. 1 чітко вказують на те, що впродовж 2013-2020 рр. Державний бюджет України був незбалансованим: видатки бюджету суттєво перевищували доходи (у 2013 р. – на 64,71 млрд. грн, у 2014 р. – на 78,05 млрд. грн, у 2015 р. – на 45,17 млрд. грн, у 2016 р. – на 70,13 млрд. грн, у 2017 р. – на 47,85 млрд. грн, у 2018 р. – на 59,25 млрд. грн, у 2019 р. – на 78,05 млрд. грн, у 2020 р. – на 217,1 млрд. грн), відтак, сальдо Державного бюджету залишалося від'ємним. Разом з цим структурні асиметрії були нестійкими та інколи навіть уривчастими: значне збільшення дефіциту у 2013-2014 рр. (з 64,71 млрд. грн до 78,05 млрд. грн) змінилося суттєвим зменшенням у 2015-2018 рр., коли дефіцит не перевищував 3%; однак у 2020 р. внаслідок поширення гострої респіраторної хвороби COVID-2019 та впровадження карантинних обмежень в Україні та інших країнах світу дефіцит Державного бюджету знову стрімко зріс і досяг критичного значення (-5,18% або 217,1 млрд. грн), що є найгіршим показником за увесь аналізований період. Щодо структури видатків Державного бюджету України, то основну питому вагу складають поточні видатки (понад 90%), причому за період 2013-2020 рр. їх обсяг збільшився майже втричі: з 385,6 млрд. грн до 1193,19 млрд. грн. (табл. 2).

Таблиця 2

Структура видатків Державного бюджету України [3]

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Поточні видатки, млрд. грн	385,6	422,82	559,43	658,11	798,58	916,04	998,94	1193,19
оплата праці та нарахування на заробітну праці працівників бюджетної сфери, млрд. грн	61,9	69,28	79,85	105,35	134,78	171,26	210,07	240,54
обслуговування боргових зобов'язань, млрд. грн	31,7	51,02	86,81	97,37	111,48	116,29	119,93	120,69
пенсії та інші соціальні виплати, млрд. грн	61,5	77,15	95,88	143,76	148,98	151,24	182,89	203,48
поточні трансферти, млрд. грн	117,2	146,82	183,09	199,46	274,72	297,69	255,33	201,28
Капітальні видатки, млрд. грн	17,8	7,39	17,48	26,63	40,66	69,8	73,95	94,82
придбання основного капіталу, млрд. грн	10,9	4,58	11,62	15,04	18,5	32,67	30,87	25,83
капітальні трансферти, млрд. грн	6,9	2,82	5,86	11,59	22,17	37,13	43,08	201,28

Зауважимо, що випереджальними темпами зросли витрати на обслуговування державного боргу (на 88,99 млрд. грн або 280,73%), витрати на оплату праці працівників бюджетної сфери (на 178,64 млрд. грн або 288,59%), а також витрати на виплату пенсій та інших видів соціальної допомоги населенню, насамперед монетизацію пільг і житлових субсидій (на 141,98 млрд. грн або 230,86%). Натомість питома вага капітальних видатків, тобто видатків на придбання та/або реновацію матеріальних і нематеріальних активів, є незначною, хоча вона й повільно збільшується (за період 2013-2020 рр. питома вага капітальних видатків збільшилася майже на 4% (або 77,02 млрд. грн)).

Незбалансованість Державного бюджету України підтверджується й іншими показниками (табл. 3). Щодо сальдо торговельного балансу як складової платіжного балансу України, то завдяки підписанню Угоди про асоціацію з ЄС (27.06.2014 р.) та виходу національних виробників на європейські товарні ринки вдалося досягти тимчасового зменшення дефіциту торговельного балансу (з 9,63% у 2013 р. до 2,64% у 2015 р.). Однак у 2016-2019 рр. знову спостерігалося зростання даного показника (у 2016 р. – на 4,57%, у 2017 р. – на 0,94%, у 2018 р. – на 1,17%, у 2019 р. – на 0,11%), а у 2020 р. через пандемію COVID-2019 та закриття кордонів з ключовими торговельними партнерами (Польщею, Туреччиною і Чехією) стрімко зменшився торговельний оборот, що призвело до зростання від'ємного

сальдо платіжного балансу України (до -0,3 млрд. грн) і дефіциту торговельного балансу (на рівні 9,5%).

Таблиця 3

Динаміка показників збалансованості Державного бюджету України [3]

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Відношення дефіциту торговельного балансу до обсягу зовнішньої торгівлі, %	9,63	3,64	2,64	7,21	8,15	9,32	9,43	9,5
Рівень розподілу ВВП через Зведений бюджет, %	30,43	29,11	32,94	32,84	34,09	33,28	34,01	35,38
Видатки Державного бюджету України на одну особу, тис. грн	8,56	10,02	13,49	16,08	19,8	23,39	25,6	30,97
Відношення міжбюджетних трансфертів до ВВП, %	8,2	8,33	8,79	8,2	9,14	8,4	6,55	3,82

У той же час тенденція розподілу ВВП через Зведений бюджет є позитивною і за період 2013-2017 рр. даний показник збільшився на 3,66% (з 30,43% у 2013 р. до 34,09% у 2017 р.), а за період 2018-2020 рр. – ще на 2,1% (до 35,38% у 2020 р.), що дає змогу стверджувати про певну переорієнтацію бюджетної політики України з вирішення поточних завдань у бік створення належних ринкових та інституційних умов для динамічного інвестиційно-інноваційного розвитку. Окрім цього, загальна макроекономічна стабілізація та відновлення економічного зростання дозволили збільшити видатки на одну особу в Україні майже втричі (з 8,56 тис. грн до 30,97 тис. грн). Втім, величина видатків суттєво різниться по регіонах України: лідерами залишаються Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Київська області, а також м. Київ, де станом на 31.12.2020 р. видатки на одну особу становили понад 35 тис. грн, а аутсайдерами є Чернівецька, Тернопільська, Закарпатська і Луганська області, де видатки Державного бюджету на одну особу не перевищують 20 тис. грн.

Таким чином, проведений аналіз показав, що впродовж 2013-2020 рр. Державний бюджет України був незбалансованим (видатки бюджету суттєво перевищували доходи), причому найбільшими темпами зростали витрати на оплату праці представників бюджетних установ та обслуговування державного боргу. Іншу серйозну проблему створює від'ємне сальдо торговельного балансу країни, що призводить до інвестиційної дисфункції в реальному секторі економіки та зростання споживчих витрат на імпорт. Тому, на думку автора, першочергові заходи уряду України мають бути спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, оскільки це сприятиме розширенню експортних можливостей українських виробників, припливу іноземної валюти й відповідно зменшенню залежності національної фінансової системи від міжнародних кредитних організацій.

Список використаних джерел

1. Бойко С.В. Боргове навантаження на Державний бюджет: довгострокові тренди та структурні асиметрії видатків / С.В. Бойко, В.В. Гошовська, В.В. Масалітіна // Проблеми економіки. – 2020. – №1. – С. 241-244.

2. Хомутенко А.В. Сучасна парадигма управління державними фінансами України / А.В. Хомутенко. – К.: ФОП "Гуляєва В.М", 2019. – 384 с.

3. Все про фінанси: новини, курси валют, банки. URL: https://index.minfin.com.ua/finance/budget/gov/ (дата звернення: 01.09.2021).

УДК 657

ВИКОРИСТАННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В ОБЛІКОВОМУ ПРОЦЕСІ

Чиж В.І.
доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку, аналізу і оподаткування
chizhvera1954@gmail.com
Гавриленко В.О.
доктор економічних наук, доцент
завідуюча кафедрою обліку, аналізу і оподаткування
vali4ka14@gmail.com
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

Глобальні виклики сьогодення, пов'язані з пандемією COVID-19, зумовили зміну параметрів роботи практично усіх суб'єктів господарювання, спонукавши до переходу в режим онлайн. Не залишилось осторонь і фінансово-облікове забезпечення діяльності.

Впровадження інформаційних технологій в обліку не є новим явищем. Бухгалтери підприємств використовують у своїй діяльності автоматизовані облікові системи, що засновані на різних комп'ютерних програмах. Найбільш розповсюдженими є програми 1С – Бухгалтерія, МЕДОК. Проте, їх основою є традиційні підходи бухгалтерського обліку, що потребують корінних змін у зв'язку з пристосуванням до змінюваних умов функціонування, поширенням діджиталізації.

Кардинально змінити інфраструктуру фінансово-облікових послуг і професійну діяльність бухгалтера можливо завдяки використанню цифрових технологій, однією з котрих є блокчейн-технологія.

Технологія блокчейн – це система, заснована на розподілених книгах обліку. За допомогою цієї технології створюють базу даних активів або транзакцій у цифровому середовищі, якими можна ділитися у численних вузлах мережі, надаючи кожному учаснику власну копію [1].

Всі зміни, внесені у базу даних, відображаються в усіх копіях майже одночасно. Кожна транзакція записується у вигляді «блоку» даних, а кожен новий блок має зашифровану копію включеного в нього попереднього блоку. Далі блоки сполучаються за допомогою криптографічних підписів для створення «ланцюжка» дій або транзакцій із часовою міткою, розподілених і захищених від підробки.

Така технологія дозволяє суб'єктам господарювання записувати обидві сторони транзакції одночасно у спільній книзі в реальному часі, а не просто зберігати звірені записи фінансових операцій в окремих приватно створених базах даних (книгах обліку). Блокчейн створює непідробну облікову книгу інформації, в якій майже неможливо сфальсифікувати чи знищити записи, щоб приховати певну діяльність.

Блокчейн-технологія вносить корективи у елементи методу бухгалтерського обліку, а саме:

документація – потреба у паперовому документі, що підтверджує реальність фактів господарської діяльності, відпадає. Кількість документів, які використовує бухгалтерська методологія в первинному і поточному обліку, значно скорочується. Швидшає процес роботи з документами, а їх зберігання стане безпечнішим та більш надійним;

інвентаризація – зростає достовірність даних для її здійснення, оперативність проведення;

оцінка і калькуляція – залежать від власного судження бухгалтера, яке важко автоматизувати. Відповідно блокчейн-технологія має на ці елементи бухгалтерського обліку

обмежений вплив;

рахунки і подвійний запис – система рахунків зберігається, а подвійний запис доповнюється додатковим елементом у вигляді підтвердження трансакції через розподілену книгу (криптографічних підписів).

баланс і звітність – будуть формуватися повністю автоматизовано у режимі реального часу, не очікуючи закінчення звітного періоду.

Перевірка добросовісності та законності бухгалтерського обліку буде повністю автоматизована у рамках блокчейну.

Найперспективнішими напрямами для застосування технології блокчейн у бухгалтерському обліку є: розрахунки з контрагентами (дебіторська й кредиторська заборгованість, у т. ч. міжнародні угоди, закупівлі); оперативний облік та звітність у режимі реального часу; робота з документами та їх зберігання; рух активів всередині підприємства; розрахунок і сплата податків [2].

До переваг використання блокчейн-технології у бухгалтерському обліку доцільно віднести можливість постійного відстеження всіх фінансових операцій; відкритість доступу до інформації; формування високого рівня довіри між учасниками; існування можливості здійснення громадського контролю за змінами в системі; безпечність і надійне збереження даних; транспарентність усіх операцій, змін облікової інформації; економія часу та ресурсів; високий ступінь захищеності системи від збоїв, хакерських атак і зламів; конфіденційність інформації про учасників; легітимність учасників; можливість участі великої кількості суб'єктів, які мають право на запис транзакцій у базу[3].

Блокчейн-технологія має намір покласти кінець традиційним методам виставлення рахунків, документування, договорам, реєстрам, системам обліку запасів, а також здійснення оплати у бізнесі.

Список використаних джерел

1. Блокчейн і бухгалтерський облік. URL: https:// nexia.dk.ua/blokchein-i-bukhhalterskyi-oblik (дата звернення: 11.09.2021).

2. Попівняк, Ю. М. (2019). Технологія блокчейн у бухгалтерському обліку й аудиті: сучасний стан, можливості та перспективи застосування. Економіка, управління та адміністрування, (3(89), С. 137–144. https://doi.org/10.26642/ema-2019-3(89)-137-144.

3. Пилевич Д. С. Теоретико-прикладні засади використання blockchain-технології в бухгалтерскому обліку. Проблеми економіки № 1 (43), 2020, С. 267-274. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-1_0-pages-267_274.pdf

УДК 338.43

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ТА ЗАГАЛЬНИХ ВИТРАТ У СІЛЬСКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Фімяр С.В.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, фінансів, обліку,
математичних та інформаційних дисциплін
fimyar@ukr.net
Борисенко В.Р.
студент магістратури
ПВНЗ Європейський університет
м. Черкаси, Україна

Сільськогосподарське виробництво являє собою складну систему, побудова якої передбачає формування оптимальної структури підрозділів підприємства, відповідну

концентрацію засобів виробництва, створення для забезпечення рослинництва та тваринництва всіх необхідних агробіологічних, технологічних, кліматичних, зооветеринарних та інших умов. Створення таких умов залежить не лише від забезпеченості підприємства засобами виробництва та оборотними коштами, але й від ефективного використання трудового потенціалу: адміністративно-управлінського, інжинерно-технічного, а також потенціалу основних робітників рослинництва та тваринництва.

Процес сільськогосподарського виробництва включає три види основного виробництва продукції (виробництво продукції рослинництва, виробництво продукції тваринництва, виробництво продукції промислової переробки), кожен з яких складається з двох циклів – циклу формування витрат та циклу випуску (виходу) продукції, в яких відбувається перетворення споживчої вартості та вартості використовуваних ресурсів у нову споживчу вартість, тобто в отриману сільськогосподарську продукцію.

Отже, основна мета сільськогосподарського виробництва полягає у перетворенні використовуваних ресурсів (матеріальних, трудових, біологічних, фінансових) у витрати у циклі формування витрат та у сільськогосподарський продукт у циклі випуска продукції. Таким чином у виробничому процесі відбувається перетворення споживчої вартості та вартості спожитих ресурсів у нову споживчу вартість, тобто у сільськогосподарську продукцію (рис. 1).

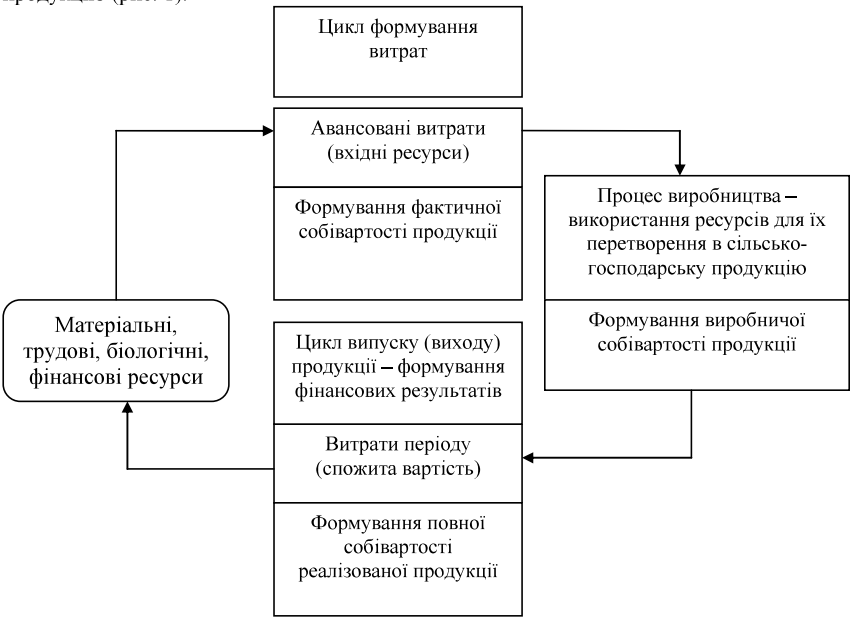

Рис. 1. Етапи руху ресурсів в операційному циклі підприємства
Джерело: *складено автором за [1, 2]*

Однак не всі витрати, що відносяться до звітного періоду, безпосередньо пов'язані з сільськогосподарським виробництвом, тому у бухгалтерському обліку розрізняють витрати, які відносяться на собівартість продукції рослинництва та тваринництва (витрати, що безпосередньо пов'язані з її виробництвом), та витрати періоду (витрати періоду, в якому вони були здійснені). Сільськогосподарські підприємства до них відносять витрати на здійснення таких функцій, як маркетинг, управління, наукові розробки нових агрокультур та

їх дослідження.

Таким чином, процес сільськогосподарського виробництва носить двоїстий характер, наслідком чого є необхідність відносної диференціації в обліку відображення операцій циклу формування витрат та циклу випуску (виходу) продукції для більш обгрунтованого формування собівартості отриманої продукції, а також контролю і аналізу окупності авансованого капіталу (витрат на виробництво) вартістю цієї продукції і фінансових результатів від її продажу.

Список використаних джерел

1. Телегунь С.І. Облік продукції сільськогосподарського виробництва, // "Бухгалтерія в сільському господарстві", 2009,– №2,– С. 10-13

2. Харитонова Л.К. Облік продукції сільськогосподарського виробництва. // Баланс – Агро. - № 9. - 2017. – С. 45 - 49.

УДК 336.64

ОРГАНІЗАЦІЙНО - ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ АНАЛІЗУ КАПІТАЛУ

Фімяр С.В
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, фінансів, обліку,
математичних та інформаційних дисциплін
fimyar@ukr.net
Годованюк В.В.
студент магістратури
ПВНЗ Європейський університет
м. Черкаси, Україна

Для аналізу власного капіталу використовується внутрішні і зовнішні джерела інформації. До внутрішніх джерел інформації відносяться звітний бухгалтерський баланс підприємства, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал, звіт про рух грошових коштів, примітки до річної фінансової звітності, дані бухгалтерського обліку статутного, додаткового капіталу, доходів, витрат та фінансових результатів.

Мета аналізу полягає в підвищенні ефективності господарювання та пошуку резервів підвищення прибутковості підприємства, шляхом вдосконалення обліку статутного капіталу.

Для досягнення цієї мети необхідно:

- проводити об'єктивну оцінку статутного капіталу;
- готувати на основі проведеного аналізу прийняття управлінських рішень.

За допомогою рис. 1 можна розглянути модель аналізу обліку статутного капіталу.

Рис. 1 Методика аналізу статутного капіталу [1,3]

Головною метою аналізу фінансового стану є своєчасне виявлення та усунення недоліків у фінансовій діяльності підприємства і пошук резервів зміцнення фінансової діяльності підприємства і пошук резервів зміцнення фінансового стану підприємства та його платоспроможності.

Основними завданнями аналізу власного капіталу є [3]:

- загальна оцінка достатності динаміки та структури показників власного капіталу;
- виявлення і вимірювання впливу різних факторів на власний капітал;
- визначення ділової активності, ліквідності та фінансової стабільності підприємства;
- прогнозування можливих фінансових результатів, економічної рентабельності, оцінка можливих резервів більш ефективного використання фінансових ресурсів, подальшого росту прибутку на підставі оптимізації обсягів виробництва і видатків.

Одним з прийомів аналізу є розгляд форм звітності і вивчення абсолютних величин. Порівняльні форми отримують із вихідних шляхом доповнення їх показників. В порівняльних формах обов'язково присутні такі показники:

- абсолютні величини;
- зміни в абсолютних величинах;
- зміни в питомій вазі;
- зміни у відсотках до величин на початок періоду (темп приросту);
- темп приросту структурних змін – показник динаміки структурних змін.

Список використаних джерел

1. Костюченко В. М. Облік і аналіз діяльності групи підприємств як єдиної економічної одиниці : [монографія] / В. М. Костюченко. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 504 с.
2. Добрынин А.И., Дятлов С.А. Цыренева Е.Д. Человеческий капитал в транзитивной экономике: формирование, оценка, эффективность использования. – СПб.: Наука, 1999. – 320 с.
3. Стригуль Л.С., Панчеха К.О. Особливості формування та обліку власного капіталу на підприємствах різних організаційно правових норм. Вісник НТУ "ХПІ". 2014. № 65 (1107).С. 12—17.
4. Нагорна І.В. Резерви підприємства як інструменти підвищення фінансової стійкості. URL: www.nbuv. gov.ua/portal/soc gum/Vdnuet/econ/2010_4/Nagorna.pdf/

УДК 336.64

ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ФІНАНСОВОГО-ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Фімяр С.В
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, фінансів, обліку, математичних та інформаційних дисциплін
fimyar@ukr.net
Лапай В.В
студент магістратури
ПВНЗ Європейський університет
м. Черкаси, Україна

Результатом проведеного аналізу фінансового стану підприємства та його поточної ефективності підприємства можна рекомендувати використовувати стратегію диверсифікованого зростання, шляхом впровадження нових товарних груп, а саме розширення асортименту, і стратегії посилення позицій на ринку.

За результатами проведеного маркетингового дослідження асортиментної групи

товарів було вирішено розширювати виробництва та доповнити її новим видом продукції, що в свою чергу буде вже розрахований не лише на міське населення, а і відповідати потребам жителів невеликих громад.

Дана пропозиція не буде вимагати значних додаткових витрат у підприємства, оскільки все необхідне обладнання та кваліфікований персонал вже є. Витрати для впровадження нової лінійки будуть лише на сировину, заробітну плату працівникам та комунальні платежі.

Оскільки підприємству буде потрібно підняти реалізацію по новій лінійці одягу також пропонуємо, привернути увагу нових клієнтів до своєї продукції, затвердити своє нове становище на ринку, покращити інвестиційну привабливість та виправдати створення фінансового відділу, то без рекламної підтримки тут не обійтись.

Для даного випадку, коли потрібно розповісти про розширення лінії реалізації продукту ми вважаємо, що найбільше підійде варіант Інтернет-реклами і реклама в соціальних мережах. Підприємство вже використовує інтернет, як інструмент рекламування продукції, але на наш погляд не достатньо.

Значним кроком у просуванні товарів до клієнтів через інтернет буде оновлення сайту компанії. Дана модернізація зробить сайт простішим і зручнішим у користуванні. Необхідно змінити дизайн сайту, усунути проблему із пошуком продукції в пошуковій системі сайту (на сайті пошукова система не працює). Розділити продукцію по категоріям, що дасть можливість швидше знаходити необхідну продукцію.

Щоб провести дану модернізацію, підприємство повинне скористатися послугами спеціалістів: програміста і SEO-спеціаліста. Також, нагальною проблемою є необхідність представлення асортименту більш розширено з використанням фото і відео, що привабить потенційних покупців, і надасть можливість приймати рішення про придбання швидше. Тому, знадобиться скористатися послугами фотографа та відеооператора.

Рекомендовано оптимізувати офіційний сайт за допомогою SEO (SearchEngineOptimization) є пошуковою оптимізацією, що допомагає просувати сайт компанії, внаслідок підвищення його позицій під час пошуку. Це сприяє подальшому збільшенню його відвідуваності.

Хоча підприємство і має свій сайт, але не має сторінок в жодній соціальній мережі. А згідно сучасних тенденцій, саме просування у соціальних мережах є одним з найбільш дієвих видів реклами в мережі Інтернет. Найбільш популярними українськими соціальними мережамиє «Instagram» та «Facebook». Розвиваючи торговельні аккаунти в даних мережах може розширити кількість клієнтів. Рекомендовано обирати таргетинг і рекламу в спільнотах соціальних мереж.

Успішна рекламна кампанія буде поширювати інформацію про продукти і послуги, залучати клієнтів і генерувати продажі. Також пропонуються і заходи з метою підвищення загального рівня продажів.

У таблиці 1. порівнюємо переваги та недоліки видів просування.

Таблиця 1.

Порівняння обраних методів просування

Вид просування	Переваги	Недоліки
Таргетингова реклама в мережі «Facebook»	Найбільш точний підбір ЦА	Вартість Модерація рекламних оголошень
Реклама в спільнотах «Facebook»	Помірна вартість послуги Ефективна, внаслідок значного охоплення цільової аудиторії	Не виявлено
«Instagram»	Ефективностий вид просування Кращий «партизанський маркетинг».	Висока вартість
SEO-оптимізація	Порівняно невеликі вкладення коштів Ефективне збільшення клієнтської бази	Відсутність точних прогнозів ефективності

Джерело: розроблено автором

Для стимулювання торгівлі необхідно надавати:

– знижки при збільшенні обсягів закупівлі товарів;

– знижки постійним клієнтам.

Система знижкових карт зараз один з найбільш ефективних методів по утриманню клієнта. При правильній організації і подачі знижок системи – вона зможе збільшити обсяг продажів і підняти прибуток в рази.

Список використаних джерел

1. Гребенюк С.А. Стратегический менеджмент: учебное пособие. Тирасполь, 2017.136 с.

2. Кахович Е.А., Кахович Ю.А. Стратегічне планування та управління в роботі юридичних служб суб'єктів господарювання / Е.А. Кахович, Ю.А. Кахович // Облікові записи Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. – 2014. – № 1. – 113 с.

3. Холодний Г.О. Теоретичні аспекти стратегічного планування на підприємствах України: (підсумки 4-ї Міжнар. конф. «Харків-2011/ Холодний Г.О. // Вісник економіки. - 2011. - 54 с.

УДК: 336.77

КРЕДИТУВАННЯ, ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Хворостян Т. Ю.
головний судовий експерт відділу судової експертизи (м. Старобільськ)
tatiana_hvorostian@ukr.net
Луганський НДЕКЦ МВС
м. Рубіжне, Україна

Фінанси підприємств за своєю сутністю – це складна економічна категорія. Фінансове забезпечення – це різноманітні фонди фінансових ресурсів, що створюються і використовуються з метою здійснення виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг у різних галузях, а також для фінансування інших видів діяльності підприємства. Щоб успішно функціонувати на ринку, кожне підприємство повинно залучати зовнішні джерела фінансування.

Фінансову основу підприємства складає власний капітал, проте ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових коштів. Вони дозволяють суттєво розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів та підвищити ринкову вартість підприємства [1]. Зобов'язання, що мають короткостроковий та довгостроковий характер, найчастіше на практиці представлені у формі кредиту. Кредит – кошти й матеріальні цінності, що надаються кредитором у користування позичальнику на певний строк та під відсоток [2].

При визначенні поняття кредит, як окремої економічної категорії, необхідно акцентувати увагу на таких основних ознаках:

- кредит необхідно розглядати як специфічний тип економічних відносин, що ґрунтується на довірі;

- економічною основою кредиту є мобілізація й нагромадження тимчасово вільних коштів і формування з них позичкового капіталу;

- кредит є актом передачі кредитором певної суми капіталу у тимчасове користування позичальнику на умовах повернення та власності [1].

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків

фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-ІІІ, фінансовим кредитом є засоби, надані в позику юридичній чи фізичній особі на визначений строк та під відсотки [3]. Згідно п. п. 6 п.1 ст.4 вищезазначеного Закону, надання кредитів є фінансовою послугою, яку, в свою чергу, можуть надавати лише фінансові установи.

Фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до законодавства надає одну або декілька фінансових послуг і внесена у відповідний реєстр в порядку, встановленому законом (п.п.1 п.1 ст.1 Закону № 2664-ІІІ) [3]. До складу фінансових установ відносять: банки, кредитні союзи, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Кредити можна класифікувати за багатьма ознаками, а саме:

- за терміном користування: короткострокові, середньострокові, довгострокові;
- за формою забезпечення: забезпечені заставою, гарантовані, з іншим забезпеченням, незабезпечені;
- за ступенем ризику: стандартні, під контролем, субстандартні, сумнівні, безнадійні;
- за строками погашення: з одноразовим погашенням в обумовлений строк, з періодичним погашенням частинами, з достроковим погашенням, з регресією платежів;
- за методами надання: юридичним особам, фізичним особам, міжбанківський;
- за формою надання: строковий, револьверний, кредитна лінія, овердрафт, субординарний борг, інші кредити.

Порядок кредитування, оформлення та погашення кредитів регулюється кредитним договором. Для одержання кредиту позичальник подає в банк (кредитодавцю) заявку та інші необхідні документи. У заявці зазначають мету одержання кредиту, суму і термін, на який береться кредит. Кількість та види інших документів встановлюються конкретним банком-кредитодавцем. Отримавши документи, банк-кредитодавець оцінює кредитоспроможність і платоспроможність позичальника. Потім з позичальником укладається кредитна угода (договір). Кредитний договір містить вид кредиту, суму і термін, на який видається кредит, розрахунки відсотків і комісійних винагород банку за його витрати, пов'язані з видачою кредиту, вид забезпечення кредиту, форму передачі кредиту позичальнику [4].

Сучасна система кредитування представляє собою модель, при якій функціонують нові методи та форми кредитування. Нині принципово змінився підхід банків до організації кредитних відносин; відбувся перехід від пооб'єктного кредитування до кредитування суб'єкта, тобто кредитування юридичної або фізичної особи; до уніфікації методів кредитування клієнтів незалежно від їхнього галузевого підпорядкування та форм власності. Зараз кредити приймають участь в процесі приватизації державних організацій та управлінні державним боргом. Склалась система багатоваріантного кредитування, коли позичальники і банки, користуючись своїм правом, приймають найбільш прийнятну для них форму: як кредити, що постійно знаходяться в обороті позичальника, так і разові, що покривають тимчасовий розрив в платіжному обороті [5].

Таким чином, в умовах економічних взаємовідносин, побудувалась сучасна система кредитування завдяки якій клієнт не закріпляється за банком, а сам вибирає кредитну установу, послугами якої він хотів би користуватися; йому надано право відкривати позичкові рахунки не в одному, а декількох банках. Лібералізація системи кредитування розширює можливості клієнта в отриманні кредиту та створює умови для розвитку міжбанківської конкуренції. В свою чергу, комерційні банки при проведенні кредитної політики, виходять з необхідності забезпечення поєднання інтересів банку, його акціонерів, вкладників та клієнтів із врахуванням загальнодержавних інтересів [5].

Список використаних джерел

1. Кобилянська О.І., Сейко С.І. Фінансовий кредит як форма залученого капіталу: економічна сутність, процес отримання, погашення, оподаткування та відображення в обліку.

Облік і фінанси АПК: освітній портал, 2021 – URL: http://magazine.faaf.org.ua/finansoviy-kredit-yak-forma-zaluchenogo-kapitalu-ekonomichna-sutnist-proces-otrimannya-pogashennya-opodatkuvannya-ta-vidobrazhennya-v-obliku.html/ (дата звернення 15.09.2021).

2. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кредит_(фінанси) (дата звернення 15.09.2021).

3. Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14 (дата звернення 15.09.2021).

4. Кредитування. Навчальні матеріали онлайн, 2010-2021 - URL: https://pidru4niki.com/15281113/ekonomika/kredituvannya (дата звернення 15.09.2021).

5. Банківське кредитування: основи, система, принципи та форми забезпечення. Реферат. Система банківського кредитування. Принципи банківського кредитування. Форми забезпечення кредитів. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/bank/20123/ (дата звернення 15.09.2021).

УДК 657(045)

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПРИБУТКУ ЯК ОБ'ЄКТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ

Шавурська О.В.,
кандидат економічних наук,
shavurska3005@gmail.com
ВСП «Житомирський торговельно- економічний фаховий коледж КНТЕУ»,
м. Житомир, Україна

Діяльність підприємства націлена на досягнення прибутку. Політична та економічна криза в Україні, а також військові дії на Сході країни призвели до зниження рівня рентабельності діяльності суб'єктів господарювання, багато підприємств збанкрутувало, решта є збитковими. За даними Державної служби статистики України, за 2020 рік загалом 71,4 % підприємств України одержали прибуток в розмірі 860910,5 млн. грн., а 28,6 % підприємств мали збиток у розмірі 542406,3 млн. грн. [3].

Тому актуальним є дослідження бухгалтерського обліку прибутку, адже прибуток є розрахунковим показником, що визначається за даними бухгалтерського обліку. Крім того, прибуток є джерелом власних фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення діяльності підприємства. Усе це зумовлює необхідність дослідження сутності та теоретичних засад функціонування прибутку підприємства. Мета роботи розкрити економічну природу прибутку підприємства як обліково-аналітичної категорії.

Прибуток є основним джерелом фінансових ресурсів підприємств, формування централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. За рахунок прибутку також відбувається формування бюджетних ресурсів держави, здійснюється фінансування розширення підприємства, матеріальне стимулювання працівників, тощо.

Поняття «прибуток» розкрито в нормативно-правових актах (табл. 1).

Отже, в нормативно-правових актах України відсутню єдине уніфіковане визначення прибутку, що призводить до складності при його визначені в обліковій системі суб'єкта господарювання.

Невизначеність ринкових умов господарювання та високий рівень конкуренції вимагає формування нових підходів до управління формуванням і розподілом прибутку. Запропоновано прибуток підприємства розглядати як чистий дохід підприємця на вкладений капітал, який є результатом перевищення одержаних доходів над понесеними витратами при здійсненні господарської діяльності підприємства.

Таблиця 1

Трактування поняття «прибуток» у нормативно-правових актах України

№ з\п	Нормативний документ	Визначення
1	Господарський кодекс України [1]	Прибуток (доход) суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань
2	Податковий кодекс України [4]	Об'єктом оподаткування можуть бути майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку
3	НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2]	Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати

У сучасних реаліях господарювання підвищується значення прибутку як об'єкта розподілу, створеного в сфері матеріального виробництва чистого доходу між підприємствами й державою, галузями народного господарства й підприємствами, що потребують державної підтримки, між сферою матеріального виробництва й невиробничою сферою, між підприємствами і його працівниками.

Отже, прибуток відіграє важливу роль у стимулюванні наступного підвищення ефективності господарської діяльності підприємства, посилення матеріальної зацікавленості його працівників у досягненні високих результатів діяльності. Помилково, на наш погляд, розглядати прибуток як єдиний та універсальний показник ефективності виробничо-торгівельної діяльності. Оскільки якщо темпи зростання собівартості перевищують темпи зростання виробництва конкретних видів продукції в натуральному виразі, то відбувається зниження ефективності використання виробничих ресурсів.

Таким чином, категорія «прибуток» в економічній літературі приділяється підвищена увага, але на даний момент єдиного визначення прибутку немає, оскільки воно насамперед залежить від поставлених його користувачами цілей.

Існують відмінності між економічним і бухгалтерським прибутком підприємства, що викликано різними підходами до його формування. За бухгалтерським підходом прибуток визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції (товарів, послуг) і поточними витратами виробництва. А за економічним підходом - прибуток формується як різниця між виручкою від реалізації та поточними витратами виробництва, а також витратами втрачених можливостей, основою яких є альтернативний процентний дохід на капітал.

В системі бухгалтерського обліку для формування інформації про формування та розподіл прибутку як економічного явища необхідно розглядати такі об'єкти, як:

1) доходи – виручка від реалізації продукції, робіт та послуг, інші операційні доходи, фінансові доходи, дохід від участі в капіталі, інші доходи;

2) витрати – виробнича собівартість реалізованої продукції, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати, фінансові витрати, витрати від участі в капіталі, інші витрати.

3) фінансові результати – різниця між одержаними доходами за звітний період і понесеними витратами. Механізм визначення нерозподіленого прибутку передбачає розрахунок наступних показників: результат операційної діяльності, результат фінансових операцій, результат іншої звичайної діяльності та нерозподілений прибуток.

4) нерозподілений прибуток відображає позитивний результат перевищення доходів над витратами та витратами з податку на прибуток за звітний період.

Висновки. Прибуток – джерело соціально-економічного розвитку підприємства. Тому важливим є формування єдиного підходу до його трактування. Встановлено, що в економічній

літературі не повністю розкрито сутність поняття «прибуток», що призводить до складнощів при його визначенні та відображенні у бухгалтерському обліку. Запропоновано прибуток підприємства розглядати як чистий дохід підприємця на вкладений капітал, який є результатом перевищення одержаних доходів над понесеними витратами при здійсненні господарської діяльності підприємства. В системі бухгалтерського обліку для формування інформації про формування та розподіл прибутку як економічного явища необхідно розглядати такі об'єкти, як: доходи, витрати, результат операційної діяльності, результат фінансових операцій, результат іншої звичайної діяльності, податок на прибуток і нерозподілений прибуток.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс від 16.01.2003 р. № 436-IV зі змінами та доповненнями URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgibin/laws/main.cgi?page= 436-15.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджено наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73 зі змінами та доповненнями URL: http://www.rada.gov.ua.

3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України URL: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2021/08/101.pdf.

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI зі змінами та доповненнями. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

УДК: 657

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЛІКАРНЯНИХ ЛИСТКІВ

Шільвінська О.Л.
викладач кафедри обліку та фінансів
Sh.olga1976@ukr.net
Кулик Ю.М.
викладач кафедри обліку та фінансів
yulia_111m@ukr.net
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Починаючи з 04 червня 2021 року в Україні медичні заклади поступово переходять на електронні лікарняні листки (Е-лікарняні). В період з 04 червня 2021 року до 30 вересня 2021 року в Україні діє перехідна модель роботи з медичними висновками про тимчасову непрацездатність. Тобто в цей період лікарі формуватимуть електронні лікарняні, але пацієнтам видаватимуть:

- паперові листки по тимчасовій втраті працездатності, якщо медичний заклад не підключений до електронної системи охорони здоров'я або не має технічних можливостей;
- електронні лікарняні листки, якщо медичний заклад підключений до електронної системи охорони здоров'я [1].

Починаючи з 1 жовтня 2021 року всі медичні заклади повинні перейти на електроні лікарняні листки.

Електронний листок непрацездатності — сформований (виданий) програмними засобами Реєстру на підставі медичного висновку про тимчасову непрацездатність або документа, що засвідчує факт усиновлення дитини, і зареєстрований за єдиним реєстраційним номером листка непрацездатності у Реєстрі [2].

Особливістю Е-лікарняного є те що він формується на підставі медичного висновку.

Медичний висновок про тимчасову непрацездатність – електронний документ, що формується на підставі медичних записів в електронній системі охорони здоров'я (Реєстр) та

містить висновок лікаря за результатами медичної експертизи з тимчасової втрати працездатності, що засвідчує тимчасову непрацездатність та є підставою для створення листка непрацездатності [2].

Е-лікарняний наділений тими ж самими функціями, що її паперовий, та є підставою:

- для звільнення від роботи;
- оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності;
- отримання допомоги від Фонду соціального страхування (ФСС).

Але є і відмінності між Е-лікарняним та паперовим листком по тимчасовій втраті працездатності:

- Е-лікарняний формується в електронному вигляді;
- Е-лікарняний не потрібно роздруковувати;
- у Е-лікарняному відсутня серія, йому присвоюється тільки унікальний номер;
- дані по ньому постійно зберігаються в реєстрі листків непрацездатності,
- він формується на підставі медичного висновку про тимчасову непрацездатність, на сайті пенсійного фонду України (ПФУ);
- містить оновлені коди причин непрацездатності [2].

Крім того працівник повинен повідомити лікарю не тільки найменування страхувальника (місце роботи), а й податковий номер підприємства.

Працівнику, якому відкрито Е-лікарняний, не потрібно приносити жодних документів роботодавцю. Працівнику тільки необхідно в будь-якій йому зручній формі повідомити роботодавця про відкриття електронного лікарняного листа. Роботодавець, після отримання інформації від працівника про відкриття електронного лікарняного, повинен зайти в особовий кабінет на порталі Електронних послуг ПФУ та у розділі «Лікарняні листки» перевірити отриману від працівника інформацію. І тільки після того як електронний лікарняний буде закритий, можна приступати до його оплати.

По Е-лікарняним необхідно склади окрему заявку до ФСС, це пов'язано з тим що електронний лікарняний не має серії, а також має інші коди причин непрацездатності.

Отже, запровадження Е-лікарняних зменшує кількість паперової роботи, прискорює процес документообігу. Процес підтвердження непрацездатності автоматизується, повинен стати прозорішим та зручнішим як для пацієнта, так і роботодавця.

Список використаних джерел

1. Деякі питання формування медичних висновків про тимчасову непрацездатність та проведення їхньої перевірки: Наказ МОЗ від 01.06.2021 р. № 1066 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-21#Text (дата звернення 13.09.2021)

2. Порядок організації ведення Електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього: Постанова КМУ від 17.04.2019р. № 328 (в редакції постанови КМУ від 31.03.2021 р. № 323) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2019-%D0%BF#n12 (дата звернення 13.09.2021)

УДК 336.7

РИНОК ІРО В УКРАЇНІ

Ярмоленко В.В.
асистент кафедри економіки та фінансів
vitalina.yarmolenko2016@gmail.com
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

Сучасний стан економіки України потребує ефективного відновлення фінансового ринку, в тому числі розвивати фондовий ринок, так як він є одним з найважливіших його

сегментів. Основою діяльності фондового ринку є фондові біржі. Фондові біржі – організації, які здійснюють торгові операції на фондовому ринку та є платформою, де зустрічаються покупці і продавці цінних паперів [1]. Нині Україна посідає 120 місце, серед 125 країн, з розвитку фінансового ринку. На сьогодні в розвинених країнах більшу частину ринку акцій займають первинні публічні розміщення акцій (IPO). Публічне розміщення акцій використовують для ефективного залучення грошових коштів підприємствами для фінансування даного підприємства з метою реалізації довгострокових завдань.

Для світового ринку IPO 2019 рік став доволі значимим, так як змінився лідер по залучені фінансування. У 2014 році найбільша сума залучених грошових коштів була здійснена китайською компанією Alibaba Group Holding Ltd., вона становила 25,4 млрд. доларів. Проте, у 2019 році Компанія Saudi Aramco (нафтова компанія) випустила на ринок IPO акції та виручила за них 25,6 млрд. доларів. Але, незважаючи на масштабність залученої суми, ринок IPO знаходиться на спаді своєї активності [2,3].

Станом на 2020 р. вихід на ринок IPO здійснили 28 компаній з базовими українськими активами. Першою українською компанією, яка на ринку IPO залучила фінансування на суму 11 мільйонів доларів, стала у 2005 році компанія "Укрпродукт", що функціонує в галузі харчової промисловості. Загалом харчова галузь займає 11 % в структурі IPO українських компаній (рис. 1).

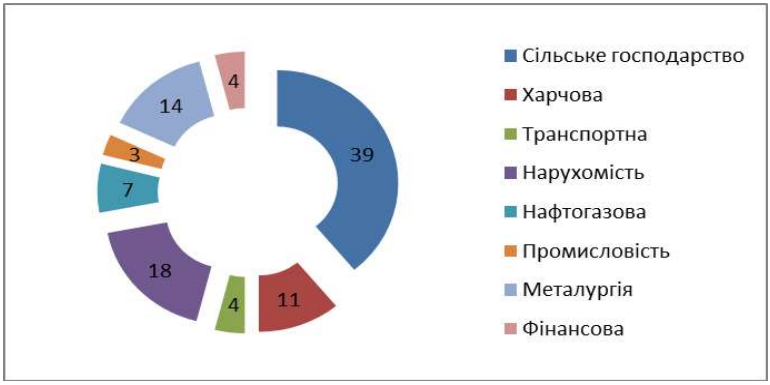

Рис. 1. Структура IPO українських компаній за секторами, % *

** Згруповано за даними [2]*

Дані діаграми свідчать про те, що найбільший відсоток в структурі ринку IPO займають вітчизняні підприємства сільського господарства, а саме 39 %. Це пояснюється тим, що Україна є аграрною країною. В більшості агрохолдинги України виходять на Варшавську фондову біржу (WSE) – 6 з 10 компаній за 2005–2013 роки. Загалом на Варшавську біржу здійснили вихід 13 компаній з українським капіталом і 2 компанії на альтернативну Варшавській фондовій біржі New Connect. В 2013 році відбулися 2 останні успішні виходи українських компаній на ринок IPO - команії Arricano (галузь нерухомості) та Cereal Planet (галузь промисловості) заробили по 24 та 154 мільйонів доларів [3].

Таким чином, вихід українських підприємств на ринок IPO активно впливає на процес залучення закордонного капіталу в економіку України. При цьому з'являється можливість в українських компаній-емітентів визначити справедливу ціну на цінні папері. Проте, для українських компаній вихід на світовий ринок цінних паперів є досить складним, так як перед компаніями ставляться жорсткі вимоги щодо відповідності критеріям лістингу. Для спрощення виходу компаній з українським капіталом на ринок IPO потрібно удосконалювати

законодавчі акти, спираючись на світові стандарти, спростити процедуру перевірки компанії аудиторськими та податковими службами, створити більш ефективну інфраструктуру фондового ринку України.

Список використаних джерел

1. Танклевська Н.С., Кальченко М.М. Стан та проблеми формування фондового ринку в Україні. *Ефективна економіка.* № 9. 2013. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2319 (дата звернення 30.05.2021 р.).

2. Інвестиційний портал InVenture. Огляд ринку первинного публічного розміщення акцій та перспективи виходу українських компаній на IPO. 2020. URL: https://inventure.com.ua/analytics/articles/oglyad-rinku-pervinnogo-publichnogo-rozmishennya-akcij-ta-perspektivi-vihodu-ukrayinskih-kompanij-na-ipo (дата звернення 01.06.2021 р.).

3. Танклевська Н.С., Ярмоленко В.В. Сучасний стан та проблеми функціонування фондового ринку в Україні. *Ефективна економіка*, № 7, 2021 р. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9040 (дата звернення 10.09.2021 р.).

УДК:37.016

ІНТЕГРОВАНІ КУРСИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Баталова Т.П.,
викладач
batalovatetyana@gmail.com
Дніпропетровська академія музики ім.Глінки ВСП «Фаховий музичний коледж»
м.Дніпро, Україна

Сьогодні ми можемо спостерігати активні процеси глобалізації в усьому світі на всіх рівнях життя людини. Не оминула глобалізація і сферу науки та освіти. І хоча це явище є складним та багатокомпонентним, та все ж одним із найбільш повних є визначення глобалізації австрійського філософа освіти С. Канінгхема: "Під поняттям "глобалізація" як правило об'єднується цілий ряд споріднених концептів, зокрема: інтернаціоналізація виробництва, торгівлі та фінансів, розвиток мультинаціональних корпорацій, дерегуляція фінансових ринків; міжнародна мобільність людей, розвиток діаспорних та іммігрантських громад та зростаюча мультинаціональність суспільства у розвинених країнах; міжнародні комунікаційні потоки, що здійснюються за допомогою телекомунікаційних медіатехнологій та забезпечують транснаціональне поширення культурних послуг, образів, предметів масового споживання; глобальна циркуляція ідей і понять, експорт "культурноімперіалістичних" західних цінностей, розвиток міжнародних організацій …"[1]. Безперечно, глобалізаційні процеси впливають не лише на зовнішню політику, культуру та економіку, а й на формування державного курсу у сфері освіти.

В Україні у 2018-2019 навчальному році розпочалося пілотування вивчення інтегрованих курсів у навчальних закладах. Перші курси було розроблено для учнів старшої школи, але вони також активно використовуються у системі професійно-технічної освіти. Одними з перших таких курсів були:

- Природничі науки (фізика, астрономія, хімія, біологія, екологія);
- Історія України. Історія: Україна і світ;
- Українська мова та література.

Особливістю таких курсів є те, що вони поєднують декілька навчальних дисциплін та дозволяють вивчати матеріал комплексно. Інтегрований курс не є об'єднанням окремих природничих галузей, він відображає системний підхід в пізнанні світу та формує ключові компетентності. Тож у разі якісного методичного супроводу, в результаті його вивчення студенти зможуть розуміти світ цілісно та бачити зв'язок та причинно-наслідковий зв'язок. Основна мета курсу полягає в тому, щоб на базі широкої інтеграції знань, сформувати науковий світогляд, основи природничо-наукової культури і розкрити роль природничих наук в розвитку цивілізації; навчити не тільки оцінювати моральні, економічні та ціннісні аспекти природничих досліджень, а й умінню адаптуватися до динамічного сьогодення та майбутнього [2]. Таким чином, міжпредметні зв'язки закладають міцний фундамент для формування в студентів та учнів закладів загальної освіти умінь комплексного бачення проблем існуючої дійсності, різнопланових підходів до їх розв'язання.

Перевагами інтегрованого навчання є:

– більш чітке розуміння мети кожного предмету в різних контекстах;

– більш глибоке розуміння будь-якої теми, завдяки її дослідженню через кілька точок зору;

– краще усвідомлення комплексного підходу, через який предмети, навички, ідеї та різні точки зору пов'язані з реальним світом;

– вдосконалення навичок системного мислення [3].

Варто зазначити також, що використання інтегрованих курсів у професійно-технічній освіті дозволить здобувачам сконцентруватися на більш детальному вивченні фахових дисциплін та майстерному оволодінні профільними навичками та вміннями.

Звичайно, сьогодні вплив освіти на економічну стабільність країни проявляється саме через її вплив на якість та продуктивність праці та економіки країни в цілому. Освічена людина, яка цілісно бачить світ, комплексно розглядає проблему, швидше знайде її вирішення. Отже, слід очікувати високих показників результативності від випускників тих навчальних закладів, які використовують програми інтегрованих курсів дисциплін. Адже саме спеціалісти, які здатні мислити масштабно та мультидисциплінарно, зможуть показати найкращі результати своєї праці. Та при цьому важливим є грамотний підхід до введення подібних курсів у закладах освіти та в державі в цілому. Адже у боротьбі за затребуваного мультиспеціаліста можна непомітно інтегрувати всі дисципліни, не виділивши основного. Також в час тотальної глобалізації потрібно зуміти зберегти національну ідентичність. Тож, використання інтегрованих курсів в освіті є необхідністю, яку диктує сучасний світ. І саме грамотний і виважений підхід до їх використання є важливим чинником розвитку нашої держави.

Список використаних джерел

1.Сбруєва А.А. Глобалізація освіти // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. С. 136 – 137

2.Проекти інтегрованих програм «Природничі науки» Проект 1 Дьоміна І. О. та ін.; Проект 2 Засєкіна Т. М. та ін.; Проект 3 Шабанов Д. А. та Козленко О. Г.; Проект 4 Ільченко В. Р. та інші. – Режим доступу до ресурсу 09.07.2018: https://www.ed-era.com/mon-nature/

3.Михаць С.О. Основні підходи до визначення змісту освіти XXI століття в контексті підготовки робочої сили / С.О. Михаць // Вісник Одеського національного університету. – Серія: економіка. – 2017. – Том 22. Випуск 4(57). – С. 16-20

УДК 811.111

ENGLISH AND ITS INFLUENCE ON FORMING PROFESSIONAL COMPETENCIES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

Borysenko O.I.,
English teacher,
lelya.borisenko@ukr.net
Mustafa O.O.,
English teacher,
oksimustafa@gmail.com
Cherkasy State Business College
Cherkasy, Ukraine

The rapid development of the economy, society, the process of globalization on the one hand, and the process of reforming the education system in Ukraine, in particular the higher education, pose new challenges to the teaching staff. One of the main directions is to increase the level of competencies of future specialists in order to train professionals capable of working in modern ever-changing conditions.

The task of higher education is preparing a comprehensively developed specialist with theoretical knowledge, automated skills, logical and critical thinking, and a developed outlook. A set of civic, moral and ethical values can be described as a set of competencies. Competence is the ability of a person to successfully socialize, study, carry out professional activities, which arises on the basis of a dynamic combination of knowledge, skills, abilities, ways of thinking, views, values,

and other personal qualities [1, p.3]. To achieve this goal, an educational program is used, which is a single set of educational components (academic disciplines, individual tasks, practices, tests, etc.) aimed at achieving the learning outcomes provided for by such a program, which gives the right to receive a certain educational or educational and professional qualifications. An educational program may determine a single specialization within its framework or not provide for specialization [1, p.4].

The educational program provides for a set of academic disciplines aimed at acquiring competencies that can be classified as follows [2, p.10]:

1. Instrumental - cognitive, methodological, technological, linguistic;
2. Interpersonal - communication skills, social interaction and collaboration;
3. System - a combination of understanding, susceptibility and knowledge, the ability to plan changes to improve systems, develop new systems.

Modern requirements for competencies include thirty positions within these three main groups [2, p.10-11].

The first group of competencies is instrumental. Considering the competencies of this group, one can recall the conclusions of Professor Thomas Buck from the University of Edinburgh, who believes that those who speak two or more languages have more developed cognitive abilities. This is especially evident in reading and general intelligence [3, p.1]. The processes of analysis and synthesis require the ability to be able to comprehend a particular object or phenomenon as a whole or, conversely, to be able to recognize individual components. These processes are opposite, but interconnected. By studying a foreign language, understanding its laws and principles, a person subconsciously learns to see the process or phenomenon as a whole and its individual components.

Basic general and professional knowledge is acquired from different and diverse sources. With the spread of the Internet, information can also be obtained in a foreign language. According to the results of scientific research carried out by the international organization W3Techs, part of the English-language content on the World Wide Web is more than 51 percent [4, p.1], the rest of the content is in all other languages of the world. This fact helps to get acquainted with English-language resources in the specialty, facilitates the process of finding and processing new information, and at the same time increases the level of English proficiency.

The digitalization of modern society requires the free use of digital gadgets, using them whenever necessary. Knowledge of English helps quickly and efficiently find the necessary resources on the Internet. Knowledge of professional terminology on the one hand and knowledge of English on the other hand allow you to clearly identify search sites and keywords when searching, briefly review the text with information in order to find the necessary one on a particular topic.

The third group of competencies put forward by the Ministry of Education and Science belongs to system ones. Learning English as a foreign language involves systematic work on learning the language. All this implies systematic work with both sources and search in the virtual space. The constant search for the necessary information, the ability to formulate an opinion clearly and quickly and keywords for searching not only in the native but also foreign languages, form research skills and abilities.

Working constantly on tasks in English, students must perceive new material, learn and process it, compare rules and phenomena, accumulate knowledge, make analysis and conclusions. Thus they develop their ability to learn. In accordance with these modern requirements that need lifelong learning, knowledge of English helps not only continue to develop learning skills, but also to use for this purpose the latest scientific achievements of all mankind, because, as we know, the latest achievements in science and practice appear on the network in English, sometimes even not all the materials are translated into other languages due to the fact that English is spoken by about 80% of the world's population.

Another requirement of our time is creativity, that is, the ability to generate new ideas. Actually, new ideas are based on deep theoretical knowledge and practical skills. The generation of

new ideas can also be based on general erudition. English-language sites provide a large number of resources, and moreover the translation into Ukrainian is not always understandable to modern citizens of Ukraine.

A person who is educated, self-confident, easily finds a common language with other people, fluent in both native language and English, easily adapts to new, often non-standard situations, who is able to solve problems that arise. These components are part of the personality's leadership qualities.

The importance of learning English for such competence as understanding the culture and customs of other countries is difficult to overestimate. Moreover, while learning English, future specialists study the culture and traditions of leading countries of the world. Speaking about culture, we also mean the culture and traditions of doing business in these countries. English contributes to the formation and improvement of all three groups of professional competencies of future specialists - instrumental, interpersonal and system.

References

1. Law of Ukraine "On Higher Education": the official text. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

2.. V.M. Zakharchenko, V.I. Lugovyi, Yu.M. Rashkevych, Zh.V.Talanova. Development of educational programs. Methodical recommendation / Ed. VG Flint. - Kyiv: Priority Research and Production Enterprise, 2-14. - 120 p. URL: http: // ibhb.chnu.edu.ua/uploads/files/metodrada/Rozroblennya_osv_program.pdf

3. Scientists: learning a foreign language slows down the aging of the brain. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/science/2014/06/140602_second_language_ko

4. 51.2% of information on the Internet is stored in English.URL: https: // translation.profalians.com.ua/ru/51-2-informacii-v-internete-hranitsja-na-english-language

УДК: 378.147:811

МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Верещака В.І.
викладач іноземних мов, викладач-методист
valia.vereshchaka@gmail.com
Бойко І.М.
викладач англійської мови, старший викладач
Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С. Макаренка
м. Кременчук, Україна

Реформування освіти протягом останніх років, зокрема прийняття Закону України «Про освіту», яким визначено засади державної політики у сфері освіти, які спрямовані на «інтеграцію з ринком праці» [1]. Однією з важливих компетентностей фахівця, що регламентовано у даному документі є мовленнєва, яка передбачає вільне володіння іноземними мовами, інтеграцію у європейський та міжнародний простір. Прискорений розвиток технологій, що значною мірою впливає на обмін інформації дає підстави для формування нової освітньої парадигми, яка спрямована саме на формування іншомовної компетентності як учасників освітнього процесу на всіх ланках здобуття освіти, так і формування підґрунтя для освіти впродовж всього життя. На думку окремих дослідників «нова освітня парадигма, що відповідає сучасним вимогам освіти і розвиває прогресивні тенденції існуючих парадигм, ще не названа» [2, с. 95], але у цьому напрямі розвідки ведуться вітчизняними науковцями. Розглядаючи компетентісну парадигму побудови змісту

навчання Редько В. Г. стверджує, що у середній школі «упродовж останніх десятиліть почала чіткіше простежуватися комунікативно-діяльнісна стратегія навчання іншомовного спілкування» [3] та простежується «тенденція розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти, зорієнтована на компетентнісний характер навчальної діяльності» [3]. Литньова Т. В. розглядаючи компетентнісну освітню парадигму зазначає, що «нова освітня парадигма розглядає іноземну мову не лише як засіб міжособистісного спілкування, але і як своєрідний інструмент пізнання іншої культури та пропаганди власної, що сприяє духовному взаємозбагаченню, підвищує рівень гуманітарної освіти» [4, с. 91]. На думку Галкіної В. Д. «кінцевою метою іншомовної освіти є іншомовна професійна компетентність, яка являє собою сукупність окремих компетенцій і яка дозволяє на основі автономного пошуку і використання інформації іноземною мовою в усіх видах мовленнєвої діяльності здійснювати свою професійну діяльність, підвищуючи її ефективність і тим самим створюючи передмови для професійного і кар'єрного зростання особистості [5, с. 26].

Розглядаючи іншомовну мовленнєву компетентність та її вплив і значення у професійній діяльності приходимо до висновку, що реалізація концепції «освіта впродовж всього життя» у даному випадку реалізується через застосування різноманітних форм і методів системи неформальної освіти на яку покладаються наступні завдання:

–компенсація недоотриманих (з об'єктивних та суб'єктивних причин) знань, незалежно від рівня освіти, віку тощо;

–адаптація до змін в суспільно-економічному просторі;

–розвиток творчого та професійного потенціалу [6, с. 33].

Досить актуальними постає пошук шляхів реалізації поставлених завдань в сучасних умовах, а також важливим є вибір платформи дистанційної освіти та онлайн-сервісів. Для формування самоосвітньої іншомовної компетентності використовуються зовсім інші платформи і сервіси, які доповнять ключові компетентності та підвищать конкурентоспроможність фахівця на ринку праці.

Отже, формування іншомовної компетентності студентів є одне із важливих завдань виховання повноцінної мовної особистості в умовах закладу освіти, але важливим пріоритетом освітнього закладу має стати також формування компетентності самоосвіти та саморозвитку, здатність до самостійної діяльності, що спрямована на продовження освіти у загальнокультурному та професійному аспектах.

Список використаних джерел

1. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII, дата оновлення 23.04.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#n12 (дата звернення 25.06.2021).

2. Боровик Т.М., Устиченко С.В., Кравченко Л.В. Нова парадигма освіти та її соціокультурні детермінанти. *Сучасний педагог:* колект. наук. монографія. – Дніпро: Акцент ПП, 2020. Т. 2. Розд. 2, С. 95-104.

3. Редько В.Г. Компетентнісна парадигма побудови змісту навчання іншомовного спілкування в сучасній середній школі: лінгводидактичний аспект URL: http://media.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2014/08/redko_ kompetentnisna_paradygma_navchannia.doc (дата звернення 25.06.2021).

4. Литньова Т.В. Розвиток цільового компонента навчання іноземної мовив контексті компетентнісної освітньої парадигми. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.* 2009. С. 90-94.

5. Галкіна В.Д. Зміст і структура іншомовної професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 4 (41) С. 24-29. URL: file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/Vnaou_2014_4_6.pdf (дата звернення 01.07.2021).

6. Боровик Т.М., Устиченко С.В., Кравченко Л.В. Неформальна освіта дорослих як складова концепції «освіта впродовж всього життя». *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки.* Черкаси, 2020. Вип. 1. С. 32-36.

УДК: 378

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ «МАГІСТР» В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТІРУ

Воронова О.В.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
spdlena77@gmail.com
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

Закон України „Про вищу освіту” визначає магістра як освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особистості, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні вміння та знання, достатні для виконання завдань та обов'язків інноваційного характеру[1]. Магістри – це вузькопрофільні фахівці, здатні забезпечити вирішення актуальних проблем сьогодення, і, як свідчить зарубіжний досвід, саме вони є квінтесенцією системи вищої освіти та основою інтенсифікації впровадження досліджень науково-технічного прогресу у виробничу та соціальну сфери діяльності суспільства.

З позиції Болонської конвенції актуальним фактором підготовки магістрів є забезпечення якості освіти, який визначається у тому числі і рівнем фундаментальної підготовки студентів магістратури, що надає можливість глибоко і досконало вивчити певну галузь науки чи практики [2].

Не буде помилкою сказати, що проблема забезпечення якості навчання для більшості університетів України є однією з найголовніших, оскільки саме від цього залежить конкурентоспроможність окремих напрямків освітніх програм і в цілому існування магістерських програм в певних університетах.

Глобалізація освіти визначає зміст підготовки фахівця певного рівня і спрямованості якістю змісту за освітніми програмами [3, 4].

Важливим моментом забезпечення якості підготовки магістрів має стати раціональний баланс між обсягом теоретичної та практичної підготовки у навчальних планах у відповідності з вимогами ринку праці та глобалізації освітнього простіру. Очікування випускників від навчання в магістратурі в основному зосереджені на отриманні глибинних знань про професії, і отриманні практичних навичок в роботі за фахом. Насправді же вони стикаються з гострою нестачою практичного досвіду напередодні закінчення університету. Навіть наявність навчальної, виробничої практик перед написанням кваліфікаційної роботи не забезпечує отримання мінімальної кваліфікації з обраної спеціальності через формальне проходження цих видів навчання. І це є великою проблемою і дискредитує ефективність магістерських програм.

Ця ситуація потребує оновлення навчальних дисциплін. Необхідно ввести сучасні, комплексні, проблемно-орієнтовані дисципліни і при цьому виключити дрібні застарілі, які вводилися не за вимогами ринку праці, а “під викладача”. У суспільстві постійно з'являються нові рішення тих чи інших проблем, які згодом застосовуються на практиці. Магістерська програма, повинна встигати за цими трансформаціями. Програма, яка протягом кількох років ніяким чином не змінювалася, втрачає свою ефективність. Вона повинна мати здатність до оновлень і доопрацювань, вміння адаптуватися до високого темпу соціальних і технологічних змін. Магістерська програма повинна забезпечувати попит серед роботодавців на спеціальність і попит серед студентів на спеціальність (привабливість освітньої програми).

Ще однією не менш важливою проблемою є дублювання освітніх курсів в магістратурі і в бакалавраті, у зв'язку з чим більшість випускників підкреслюють неефективність освітнього процесу. Окрім того, студенти взагалі не розуміють чим відрізняється освітньо-кваліфікаційний рівень магістр від бакалавра.

Також в якості проблеми підготовки магістрів можна відзначити низький рівень підготовки студентів з іноземної мови, за їх словами, протягом навчання в університеті рівень знань з іноземної мови або не змінився, або погіршився. Це питання є дуже важливим в умовах розширення програм академічної мобільності студентів. Без знання іноземної мови реалізація цих програм в рамках навчання в магістратурі стає неможливою.

Отже, нам потрібно інтенсивно працювати над оптимізацією процесу підготовки магістрів для переведення його на більш якісний рівень, з врахуванням двох складових оцінки його ефективності: результативність навчання в магістратурі (знання, навички, компетенції, що оримують студенти в ході навчання) та економчна результативність (щорічна потреба у фахівцях, кількість угод з підприємствами, кількість студентів на спеціальності, конкурс та ін.).

Список використаних джерел

1. Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 № 1556-VII. URL:http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
2. European Higher Education Area and Bologna Process URL: https://ehea.info/
3. Standards and Guidelines for Quality Assurancein the European Higher Education Area – ESG. URL: https://www.eqar.eu/kb/esg/?cn-reloaded=1
4. The 2012 Bucharest Ministerial Conference: Mobility Strategy 2020 for the European Higher Education Area (EHEA): Mobility for Better Learning. URL: http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2012_Bucharest/39/2/2012_EHEA_Mobility_Strategy_606392.pdf

УДК 316:378

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ОСВІТНЮ ТРАЄКТОРІЮ

Годованюк А.В.
викладач кафедри фінансів та економіки
alyonaVG@i.ua
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж
м. Кам'янець-Подільський, Україна
Гончарук К.В.
студентка І курсу групи СЕТ - 121
спеціальності 026 Сценічне мистецтво
karinagoncaruk454@gmail.com
Київська муніципальна академія естрадного
та циркового мистецтв
м. Київ, Україна

Аналізуючи глобалізацію як хід світової економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації, не можливо не зауважити ствердного та заперечливого посилу глобалізації на освітню траєкторію [1, с. 124]. Глобалізація кардинально трансформувала всесвіт в усіх взаємовідношеннях, а більш за все перетворила міжнародну економіку, що зараз стала взаємопов'язаною і взаємозалежною. Окрім того, глобалізація робить міжнародну економіку чимдалі конкурентноздатною та пропонує правила до власності

надрівнем знань.

Глобальна освіта з'єднує методи вишколу з багатоманітних всесвітніх освітніх порядків із ціллю розвинутості міжнародної екобезпеки, і теж долучається до світового внеску у прогрес міжнародних галузей. Отакі освітні починання адресують пріоритетність глобальному приступі до школи, основуючись на початковому рівні та закінчуючи університетським щаблем, поширюючи академічний досвід, що підготовляє студентів до багатонаціональних управлінських функцій.

Економіка, усе ж стала не лише глобальною, але й основаною на знаннях, через те сутність навичок, необхідних прийдешнім подвижникам, конкретно поінакала. Питома вага робочих місць, які потребують адміністративних, професіональних і технічних навичок, виростила за ту саму стадія [2, с. 328].

Попит на фахову вправність у практичних локаціях теж росте. Роботи, які вимагають реалізації стандартних ручних чи дізнавальних задач, чимдуж реквізують комп'ютери чи поганооплачуваних робітників з других країн, тоді коли перелік робочих місць, які вимагають привілейованого ступеня освіти, вищих вмінь у рішенні проблематичних питань і навичок спілкування, повсякчас росте. Сучасне економічне сьогодення і стрімкі зрушення на біржі праці безкомпромісно роблять те, чого варто чекати від нашої системи освіти.

Стрімкий ріст ринків значить, що економічний розвиток та необхідність навчання студентів для робочих місць, які вимагатимуть сучасних наборів навичок. Відповідно до даних Комітету з економічного розвитку, щоб благополучно суперничати на глобальному ринку світові компанії та малий бізнес, чимдалі сильніше вимагають працівників, що знають іноземні мови та культури, щоб збувати товари споживачам по світі та насичено працювати з чужоземними працівниками і компаньйонами в інших країнах [5, С. 93].

Глобалізація «переступає межі простору й часу» [3, С. 27]. Користуючись передовими інформаційно-комунікаційними технологіями, сучасна система знань, освіти та самоосвіти мусить користуватися чималим діапазоном одночасних та асинхронних заходів, що послужать викладачам та студентам взаємофункціоналом із відчутною результативністю.

Глобалізація наштовхується на виклики та можливості медіадоби. Виробництва, які ґрунтуються на знаннях, нерідко нарікають на те, що випускники обділені можливістю напрактикуватися модерним навичкам та асимілювати нові знання, таким чином, є надважливими. Рецисивною незгодою із впливом глобалізації на освіту має можливість у перспективі стати посиленим технологічним недоліком і цифровим відмінностям між цивілізованими та слабоцивілізованими країнами.

Глобалізація абсорбується для виготовлення і підтримки росту діджиталізації, стимулює проведення досліджень, експериментів, цілеспрямованих на розширення кордонів здібностей інформаційних технологій і комунікацій для якісного навчання. Глобальна заміна знань, навичок та інтелектуальних ресурсів необхідна для різноманітних задач на відмінних ступенях. Світові перспективи, започатковані через міжкультурну освітню співпрацю між всесвітніми установами, вміють перейти від менеджментових галузей до фахових організацій, в яких всесвітня освіта притримає корисні набори потенціалів, організовані через досвід міжкультурної комунікації [4, С. 167].

Вплив освіти на економічний ріст виявляється передусім через вплив освіти на продуктивність праці. Розумний індивід скоріше ловить сьогочасне повідомлення та якісніше застосовує сторонні предмети праці, засоби праці та форми організації виготовлення.

Процеси глобалізації висувають до трудових ресурсів чіткі правила, як власників навичок: пізнавальної гнучкості; починань і саморегуляції; критичного та аналітичного мислення; креативності і розв'язку задач; співробітництва і спілкування; медійної та ІКТ-грамотності. Отже, в перспективі варто очікувати економічний ріст від тих країн, чиї освітні системи осилять постачати, окрім всіх інакших, ще й власності панівного ступеня вмінь і навичок, що потребуватимуть трудові ресурси в умовах глобалізації.

Вплив глобалізації понад усе потужний у сфері вищої освіти. Адже, ринок ввійшов дуже наполегливо, породивши такі явища як приватизація, розподілу витрат і часова зайнятість. Саме там у небезпеці виявилися запоруки права на працю, академічні свободи й локальна культура.

Нині заклади вищої освіти є суперниками і на ринку ідей, і як учасники економічному ринку, адже, конкурують за студентів, викладачів, засоби й репутацію.

Глобальна освіта – це масив державних освітніх територій та систем; специфічна гіперсистема, де формуються і втілюються глобальні цілі освітньої політики, а панівної ролі набувають спрямовані на їх досягнення інтернаціональні зв'язки та приналежність в сфері освіти.

Задачі освіти і фахової підготовки стають нині пріоритетним завданням, яке формує новий розвиток країни. Розширення міждержавних комунікацій підштовхує юнацтво до розширення знань та інтересів.

Список використаних джерел

1. Дебич М.А. Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід: монографія. Ніжин: ПП Лисенко. 2019. 408 с.

2. Ващук Ф.Г. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 560 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 16)

3. Маргінсон С. Після глобалізації: Нова політика освіти. Журнал освітньої політики. 1999. № 14 (1). С. 19 – 31

4. Різві Ф. Дискусії про глобалізацію та освіту після 11 вересня. Порівняльна освіта. 2004. № 40 (2). С. 157 – 171

5. Стюарт В. Освіта світового рівня: навчання на міжнародних моделях досконалості та інноваціях. Нью -Йорк: Асоціація нагляду та розробки навчальних програм, 2012. 191 с.

УДК: 339:923

ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ МЕТОДОЛОГИИ ВОСПРОИЗВОДИМОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Дьякон Р.И.
доктор инженерных наук, академик, профессор
президент Высшей школы менеджмента информационных систем
romans.djakons@isma.lv
Караев В.А.
магистрант ISMA
karajevs@inbox.eu
Кельсина Д.Р.
магистр MBA, лектор ISMA
d.kelsina@gmal.com
Копытов Ростислав
доктор инженерных наук, профессор ISMA
rostislavs.kopitovs@isma.lv
Высшая школа менеджмента информационных систем
г.Рига, Латвия

Настоящее исследование посвящено определению слабых звеньев в организации, позволяющих усовершенствовать систему управления. Его суть проявляется в знании средств идентификации сил, которые не только вызывают рассогласование, но внося

неопределенность, и испытывая внешние воздействия, резко прогрессируют. Такое знание накапливается за счет постоянного мониторинга системы, обеспечивающей повышение ее работоспособности. Тем самым обеспечивается предупреждение преждевременных сбоев организации, что не дает ей войти в неустойчивое состояние. В итоге осуществление мероприятий, способствующих таким предупреждениям, результативным образом сказывается на характеристиках системы управления и приводит к снижению потерь. Учитывая, что требования, предъявляемые к непрерывному мониторингу негативных причин и их последствий, не согласуются с традиционными правилами выявления слабых звеньев в отлаженной системе, то проблема исследования была выражена в следующей формулировке: «Невозможно проводить объективные заключения о состоянии организации при отсутствии средств задания объективно-заданных нормативов». Объект исследования характеризуют средства обнаружения слабого звена в системе управления. Такие средства обеспечивают своевременное выявление скрытых причин нарушения ее устойчивого функционирования вуза. Тем самым проявляется степень умений управляющей команды своевременно пресечь накопление распространения ложного знания посредством полномасштабной трехуровневой оценки текущей позиции до и после локализации конкретного места отклонений от стратегического маршрута на всей дистанции функционирования вуза.

В качестве практических результатов следует отметить, что проведенные мероприятия по обеспечению воспроизводимости процесса обеспечивают результативность полномасштабной оценки состояния вуза. Более того, их направленность на обеспечение целостности процесса включает в себя последовательность связанных средств, позволяющих перейти от долгосрочного управления в рамках пентаграммы стоимости к реализации среднесрочного сценария в составе взвешенных наборов атрибутов, рассмотренных с учетом выявленных групп критически влияющих параметров, идентифицирующих степень возмущения на систему действия тонких сигналов. Новизна предложенного подхода заключается в применении техники операциональных определений, дополненной механизмами производства смысла, дает возможность выдавать экспертные заключения о текущем состоянии организации в рамках непрерывного контроля устойчивого роста потенциала организации на примере вуза.

Предложенный подход меняет принципиальное отношение к заданию стратегического потенциала. Наличие координат позиции и системы вычисления стоимости вуза позволяет провести экспертизу раскрытия потенциала и оценить стратегическую позицию организации относительно конечного заданного пункта назначения. В ходе экспертизы находятся атрибуты, позволяющие найти рычаги роста потенциала стоимости, работая с наборами данных, сформированных на уровне безразмерных величин.

В рамках настоящего исследования последовательно раскрываются шаги, связанные с описанием нового подхода создания и сопровождения сложных открытых систем, разработанных с учетом особенностей деятельности вуза [1]. В основе такого подхода заложены новые концептуальные и методологические положения, а также процедурные основания. В итоге появляется возможность с помощью ограниченного набора узлов отобрать в условиях многообразия атрибутов то, что нарушая условия эмерджентности и синергии, приводит к лояльной нерасположенности [2, 3]. Тем самым происходит снятие неопределенности, долго существовавшей вокруг меняющего во времени объекта образовательной организации, и формулируется новая цель, сведенная к подготовке и обучению профессионалов, готовых проводить изменения в системе управления, не нарушая ее эффективности.

Используемые источники и литература

1. Djakons R. Value based mechanisms of the contribution of the university branch in the development of the region /Djakons R, Kopitov R. //19th International Conference Open Learning and Distance Education 2021, January 27-28, 2021, ISMA University, Riga, Latvia

2. Kelsina Dina. Algorithms of thy company's loyal maintenance /Kelsina Dina, Kopitov Rostislav //6th International Scientific Conference on SOCIAL SCIENCES and ARTS SGEM 2019, Bulgaria, 24 August - 2 September. Conference Proceeding Book, pp.365-374. DOI:10.55931SWS.ISCSS. 2019.2

3. Djakons R. Methodological Peculiarities of Well-Organized Systems' Maintenance /Djakons R., Kelsina D. Kopitov R // IEEE International Conference on Problems of Infocommunications. Science and Technology (PIC S&T), 2020, pp. 860-864, doi: 10.1109/PICST51311.2020.9467942

УДК: 37.014.61

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Жигадло О.М.,
викладач фізичної культури,
Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І.Я.Франка
м. Коростишів, Україна

Сьогодні у маркетингу послуг виокремився один перспективний напрям – маркетинг освітніх послуг. Складність усвідомлення даного напряму полягає у тому, що споживачами послуг освітнього закладу є значне коло споживачів, а сама освітня послуга, крім того, є ще і найважливішим соціальним благом.

Учасниками освітніх відносин, щонайменше, є самі установи освіти, споживачі (учні, батьки (законні представники), роботодавці (організації і підприємства), велика кількість служб, які пов'язані з освітніми організаціями (органи контролю та нагляду в сфері освіти, служби зайнятості), велика кількість громадських соціальних інститутів. Першорядну роль серед всіх учасників освітніх відносин займає учень. Він є і споживачем послуги, і її носієм. Він використовує отримані знання у своїй повсякденній діяльності, для задоволення своїх потреб. Крім того, він є і самим поінформованим, недосвідченим на даному ринку суб'єктом. Представлені особливості ускладнюють маркетингову діяльність в сфері освітніх послуг.

На сьогодні можна розділити маркетингову діяльність в сфері освіти на кілька рівнів [3]:

– низький, притаманний великій кількості освітніх установ, які використовують рекламу і вивчають попит людей на ринку освітніх послуг;

– достатній – це ті організації, які не тільки вивчають попит і ринок освітніх послуг, а й здійснюють комунікацію з реальними і потенційними клієнтами;

– високий – установи мають маркетингову стратегію, довгострокову і середньострокову.

Завдання служби маркетингу в сфері освіти досить широкі:

1. Вивчення потреб споживачів в освіті.
2. Аналіз ринку освітніх послуг.
3. Створення нових послуг в сфері навчання і виховання.
4. Вивчення конкурентів даної сфери.
5. Виявлення більш продуктивних засобів просування та продажу освітніх послуг.

На освітній заклад впливають:

– фактори зовнішнього середовища: макросередовище (економіка (фінансування системи освіти), політика (закони і акти державних органів влади), соціальні фактори (демографія), технології (розвиток засобів зв'язку, віддалений доступ до освітніх ресурсів);

– мікросередовище (конкуренти (освітні організації, як державні, так і приватні),

майбутні конкуренти, постачальники (меблів, навчальних матеріалів, господарських товарів, книг), споживачі (як ми показали вище, їх досить широке коло). Всі ці фактори необхідно вивчати і враховувати при створенні маркетингової стратегії.

Також важливо враховувати внутрішні фактори, які впливають на формування маркетингової політики у сфері освітніх послуг (таблиця 1).

Таблиця 1

Фактори внутрішнього середовища, які впливають
на формування маркетингової політики у сфері освітніх послуг

	Критерії	Характеристика критерію
1	Якість освітніх послуг	склад програм і форм навчання; рівень різноманіття і варіантності форм і видів навчання; рівень викладацького складу; рівень інформаційно-методичного забезпечення; рівень матеріально-технічної бази; творчий та новаторський характер навчання. практична спрямованість навчання
2	Якість організаційного забезпечення процесу надання освітніх послуг	організаційна структура управління, система управління фінансами; отримання права видачі документів про закінчення курсу освітньої установи з урахуванням багаторівневої системи навчання. Наявність ліцензії на ведення освітньої діяльності, свідоцтв про атестацію; наявність гнучкого графіка занять, зручного розкладу, оптимальна тривалість надання послуг; забезпечення можливостей і гарантій якості освіти; корпоративна культура освітнього закладу; наявність партнерських відносин із зарубіжними школами з метою організації поїздок; рівень забезпеченості соціальною інфраструктурою.
3	Доступність освітніх послуг	цінова політика, гнучкі умови оплати, оплата за додаткові освітні послуги; комунікаційна політика, результативність стратегії просування освітніх послуг; вигідне розташування установи.
4	Імідж	- тривалість діяльності освітньої установи на ринку освітніх послуг; - реклама та PR-акції; - репутація закладу та ін.

Отже, для успішного функціонування освітньої установи рекомендуємо розробити стратегію маркетингу, який складається з наступних розділів:

1. Стратегія освітнього закладу (бачення, місія, цінності, цілі).
2. Аналіз основних проблем організації.
3. Маркетингова стратегія.

а) визначення сегментів споживачів послуг;

б) визначте позиціонування для досягнення маркетингових цілей.

в) розробка комплексу PR для кожного обраного сегмента (послуга, ціна, персонал, методи просування, приміщення та оснащення, місце надання послуг, управління процесами взаємодії зі споживачами);

г) аналіз конкурентних переваг організації;

4. Розробка докладного плану маркетингових заходів.

Дані рекомендації дозволять більш ефективно вибудувати всю діяльність освітньої організації та розширити коло існуючих і потенційних споживачів послуг освітньої організації.

Список використаних джерел

1. Барліт О. О. Основи стратегічного менеджменту в освіті: навч. посіб. / О. О. Барліт, М. В. Елькін, М. М. Окса. Мелітополь: ММД, 2019. 256 с.
2. Беспалько В.П. Образование и обучение с участием компьютеров (педагогика третьего тысячелетия). М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО МОДЭК, 2002. С. 181.
3. Вознюк В.С. Маркетинг освітніх послуг [Навчальний посібник]. Луцьк: Волинська книга, 2017. 64 с
4. Ніколаєнко С. Якість вищої освіти в Україні – погляд у майбутнє. Вища школа. 2016. № 2. С. 3–22.
5. Палехова В.А. Освіта: суспільне благо або товар. Наукові праці. Вісник ЧДУ імені Петра Могили: Економіка. 2020. Т. 133. Випуск 120. С. 25–32.

УДК 378.4:81

ACADEMIC SKILLS FORMATION IN THE CONTEXT OF MODERN CHALLENGES

Iryna Ivanova,
PhD, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing

Cherkasy State Business College
Cherkasy, Ukraine

It is a matter of common fact that writing is an integral part of communication. In fact, it can be crucial for a person's success in various fields of life. It helps people to communicate their messages clearly. Nowadays academic writing is becoming an integral part of university or college curricula. It is substantiated by the necessity to participate in international research and be able to make the results of your research public. Academic writing skills are developed in the process of foreign language learning. Students work with the original sources and analyze them critically, form the skills of structuring, gain knowledge related to the academic style and lexis, study various types of texts. Personal experience shows that it is rather difficult to motivate students to develop writing skills. This has encouraged investigating students' vision of the notion under research.

The purpose of the research is to study students' vision of the process of academic skills formation.

To complete the set tasks a questionnaire has been conducted among college students whose majors are Computer Engineering, Economics, Entrepreneurship, Marketing and Accounting. The key issues were aimed at students' understanding of academic writing as a notion, the awareness of its importance, self-assessment of the current academic writing skills formation and vision of their implementation in the future professional activities. The questionnaire was conducted with the help of Google forms. 56% of the respondents consider academic writing skills to be important. This low number was explained by the answers to the next question which showed that many students did not completely understand the meaning of the notion. Some respondents mixed the notion with the correct spelling and grammar or treated it as a skill specifically for teachers while others found it difficult to define it at all.

It is interesting to note that students were critical in assessing their academic writing skills. Only 32% admitted that their academic writing skills were well-developed. Some students have already had experience in writing essays for international programs and showed good results. Almost all students were unanimous about the idea that academic writing skills would be helpful in their future professional career. They treat well-developed academic writing skills as a sign of an educated person. They also state that it will help them to work with partners and customers, being

able to express their opinion, convince and highlight the core issue. They are sure to use the skills when writing reports, preparing presentations, working on huge projects and doing research.

The analysis of the answers to the question about barriers and challenges related to academic writing enables us to classify them as follows: lack of vocabulary; lack of knowledge on academic style; lack of practical experience; weak critical thinking skills; lack of time for completing a written task. The above classification can help teachers to select appropriate content and methods when developing students' academic writing skills.

Thus, academic writing being a component of academic literacy alongside with academic reading and speaking is a must for a professional of every level and sphere. It helps to articulate ideas clearly and correctly. It is becoming even more important in the era of information technologies when written communication is sometimes used even more often than oral.

УДК 378

НАУКОВА ШКОЛА ПРОФЕСОРА ОЛЕКСАНДРА РОСТОВСЬКОГО

Йотка В. В.
аспірантка кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту
borisyuk.vv@ndu.edu.ua
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Україна

Наукова школа професора О. Я. Ростовського була сформована ним у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя з кола однодумців та послідовників – аспірантів, науковою роботою яких він керував.

Професор Олександр Ростовський (1946-2016 рр.) був одним з першопрохідців у царині музичної освіти школярів, залишив слід в історії становлення музичної педагогіки незалежної України. Саме під його керівництвом було створено низку програм з музики для загальноосвітніх шкіл, написано підручник з музики для першого класу, а також особисто ним було створено авторську методику для навчання студентів – майбутніх вчителів музики.

Основними віхами становлення його як науковця став захист у 1979 р. кандидатської дисертації за темою "Естетичне виховання підлітків засобами героїчної музики", а у 1994 році дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук на тему "Педагогічні основи керування процесом музичного сприймання школярів". Власні наукові погляди професор пропагував на базі єдиного навчального закладу, в стінах якого і будував свою кар'єру - Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Почавши працювати з аспірантами після отримання вченого звання професора, науковець продовжував і розвивав у їх роботах власні погляди та поглиблював вивчення тем, що перегукувалися з досліджуваною тим тематикою, розширюючи таким чином горизонти наукового пізнання у царині музичної педагогіки крізь призму нових, актуальних здобутків та стверджуючи серед сучасників авторитет наукової думки даної школи.

Всього під керівництвом професора О. Ростовського протягом 1999-2016 рр. було написано та захищено 12 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук [1]. Тематика досліджень стосувалась таких тем, як формування музичної та музично-педагогічної культури школярів та вчителів музики, формування фахової компетентності майбутніх вчителів музики у процесі здобуття ними вищої освіти з відповідного профілю, формування музично-стильових уявлень, музично-інтонаційного мислення, музичних здібностей, творчих якостей особистостей як учнів, так і вчителів музичного мистецтва.

Дисертантами професора О. Ростовського ставали як аспіранти, що пов'язали своє

життя та наукову діяльність з Ніжинською вищою школою (Л. Гусейнова, Ю. Дворник, О. Коваль, О. Пархоменко, В. Ревенчук, О. Спіліоті, О. Щербініна), так і представники наукових спільнот інших міст та регіонів України: Глухова (В. Мішедченко), Хмельницького (М. Михаськова, О. Морозова), Чернігова (В. Вергунова, О. Грисюк) [1]. Принагідно зазначити, що всі науковці, скеровувані проф. О. Ростовським, наразі успішно продовжують наукову діяльність, підтримуючи рівень заданого престижу.

Вихованці наукової школи, що продовжують справу професора в Ніжині, дбають про вшанування пам'яті науковця: з 2016 року його іменем названо факультет культури і мистецтв, де він працював (з 1 жовтня 2019 р. – Навчально-науковий інститут мистецтв імені Олександра Ростовського), а також з 2017 року інститут щорічно організовує проведення Всеукраїнських мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О. Я. Ростовського "Актуальні проблеми мистецької освіти" [1].

Проте, як би пильно не дбали послідовники про пам'ять вчителя, важливість внеску професора О. Ростовського в розвиток української музичної педагогіки є, нажаль, недооціненим в достатній мірі в умовах сьогодення, а більшість науковців у своїх роботах лише фрагментарно звертаються до доробку вченого. Темпи розвитку сучасної педагогічної науки є досить стрімкими для того, щоб наукова спадщина О. Я. Ростовського вже стала історією музичної педагогіки, а не її сучасністю. Проте, це не змінює важливості його внеску в розвиток педагогічної науки України на зорі її суверенності та державності.

Список використаних джерел

1. Наукова школа доктора педагогічних наук, професора Олександра Яковича Ростовського. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. URL: http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/naukova-shkola

УДК 378

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Йотка Я. М.
аспірант кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту
yotka.yaroslav@ndu.edu.ua
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Україна

Стрімкий розвиток другого тисячоліття ставить перед нами нові завдання у розвитку освіти, які полягають у формуванні особистості з чіткою життєвою позицією, національними та загальнолюдськими цінностями, підготовленої до життя та праці у сучасному світі, готової розвивати, зміцнювати та збагачувати суверенну, незалежну, демократичну, соціально-правову державу.

Відповідно до таких нормативно правових документів, як Закон України «Про вищу освіту» [4], указ президента Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [6], Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір [5] одним з основних завдань сучасної педагогічної освіти є розвиток майбутнього педагога, здатного до успішної соціалізації, навчання, провадження професійної діяльності, особистісного розвитку [4; 6].

Основна увага в даних нормативних документах націлена на створення таких умов у освітньому просторі вищої школи, які будуть сприяти активізації творчої самореалізації

майбутніх фахівців, а також забезпечать розвиток особистості відповідно до її індивідуальних потреб та здібностей на основі «life-long learning» [6].

Відповідно до засад особистісно-орієнтованої педагогіки, забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога та приведення змісту професійної підготовки педагогічних працівників до вимог суспільства, що пов'язані з інформаційним та технологічним розвитком у соціальній, економічній та духовній сферах є основними завданнями розвитку сучасної педагогічної освіти [5].

Спираючись на зміст педагогічної освіти, що визначається галузевими стандартами вищої педагогічної освіти та стандартом вищої освіти вищого навчального закладу, процес професійної підготовки майбутніх педагогів повинен передбачати фундаментальний, психолого-педагогічний, методичний, інформаційно-технологічний, практичний та соціально-гуманітарний аспекти. Засвоєння теоретичних основ спеціальності, що відповідають вимогам рівня теоретичної підготовки, являє собою зміст фундаментальної підготовки [5].

У довідникових виданнях дефініція «професія» детермінується як «соціальний феномен, що існує у вигляді специфічних, як правило, інституціалізованих форм - свідомості, діяльності, відносин, а також норм, цінностей та організацій, що пов'язані із систематичним виконанням індивідами суспільно корисних дій» [2].

Критерієм і показником рівня розвитку особистості професіонала є рівень взаємозв'язку моральності, цілісності й соціальної зрілості. Саме цілісність як одна з фундаментальних характеристик особистості професіонала визначається глибиною її включення у соціокультурний контекст, якістю її перетворювальної діяльності. Таким чином, критерієм професіоналізму є розроблені та обґрунтовані показники (професіограма, освітньо-кваліфікаційна характеристика тощо) рівня сформованості різних якостей особистості в залежності від специфіки професії [3].

На сучасному етапі, професійна підготовка є одним із засобів соціалізації, злагодженості суспільно-людських відносин, опанування сучасної картини світу, «створення умов для набуття людиною широкої базової освіти, яка дозволяє швидко адаптуватися у соціумі, професіоналізації, як набуття професійної компетентності фахівця, оволодіння фундаментальними, прикладними знаннями, високою культурою організації та реалізації професійної діяльності, самореалізації, як набуття людиною вмінь продуктивної життєдіяльності, самоудосконалення» [1].

Список використаних джерел

1. Андрусь О. Сучасні аспекти професійної підготовки студентів у технічних університетах. *Проблеми підготовки сучасного.* 2011. № 4(2). - С. 283-294. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2011_4%282%29__43 (дата звернення: 09.03.2021).

2. Бойченко М. М. Професія. Філософський енциклопедичний словник / ред. В. І. Шинкарук. Київ, 2002. - С. 531 URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf (дата звернення: 21.03.2021).

3. Підбуцька Н. В. Актуальні проблеми професійної підготовки сучасних фахівців. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/20315/3/TIPUSS_2010_1_Pidbutska_Aktualni_problemy.pdf (дата звернення: 24.03.2021).

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 01.09.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 10.09.2021).

5. Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір : МОН України; Наказ від 31.12.2004 № 998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0998290-04#Text (дата звернення: 10.03.2021).

6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України; Стратегія від 25.06.2013 № 344/2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10 (дата звернення: 09.03.2021).

УДК: 330

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Кириченко Т.О.
кандидат економічних наук
старший викладач кафедри іноземних мов
honey11t@ukr.net
Сумський національний аграрний університет

Глобалізація - це термін, який використовується для опису того, як торгівля та технології зробили світ більш зв'язаним та взаємозалежним. Вона також охоплює у своїх масштабах економічні та соціальні зміни, які стали її результатом. Вікіпедія надає визначення глобалізації як процесу всесвітньої економічної, політичної, та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками глобалізації є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Це об'єктивний процес, зумовлений розвитком транспорту та засобів зв'язку, він має системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства [1].

Тенденція до об'єднання не являє собою якийсь політичний або економічний інструмент, який був придуманий чи розроблений спеціально. З розвитком технологій, транспортних комунікацій та засобів передачі інформації, глобалізація поступово виникла як явище сама по собі і поступово здійснює суттєвий вплив на всі сторони існування та діяльності суспільства.

У своїй сукупності політичний, економічний та культурний аспекти впливу глобалізації на розвиток освіти дозволяють говорити про виникнення явища глобалізації освіти, під яким ми розуміємо процес конвергенції принципових засад освітньої політики національних держав у цілому ряді параметрів, передусім таких, як цілі та стратегії розвитку освіти, зміст освіти, способи та критерії оцінки ефективності освітніх систем тощо. Поняття глобалізація освіти увійшло в українську педагогічну науку в контексті досліджень глобальної освітньої політики та визначення стратегічних напрямів реформування системи освіти України [2, с. 15]. Університети набувають функцій та повноважень основних соціальних інституцій сучасного суспільства: участь та ініціювання проведення спільних наукових досліджень (генерація нових ідей), підготовку конкурентоспроможних та висококваліфікованих спеціалістів та забезпечення потреб суспільства цими кадрами (підвищення якості людського капіталу).

Для ефективного виконання своїх основних завдань та функцій в умовах глобалізації, необхідне постійне оновлення та удосконалення системи вищої освіти з урахуванням світових тенденцій. Модернізація вищої освіти в Україні вимагає подолання низки проблем, серед яких найбільш актуальними є: невідповідність структури підготовки спеціалістів реальним потребам економіки, зниження якості освіти, корупція в системі вищої освіти, відірваність від наукових досліджень, повільні темпи інтеграції в європейський і світовий інтелектуальний простір [3].

Одними з основних ознак глобалізації вищої освіти є: мобільність студентів, автономія університетів, забезпечення якості освіти, рейтинги навчальних закладів, англійська мова – мова освіти.

Уніфікація навчальних програм, розроблення програм мобільності (ERASMUS, SOCRAT та ін.) для розвитку міжнародної конкурентоспроможності через освіту, сприяння співпраці між університетами дало можливість студентам навчатися за кордоном та отримати практичний досвід.

Основними критеріями рейтингового університету є наявність кваліфікованого

викладацького складу який готує конкурентоспроможного спеціаліста, наявність необхідного ресурсного потенціалу та сприятлива система управління. Автономія університетів – це ключ для створення якісного вищого навчального закладу. В умовах зростаючої глобалізації українська вища освіта потребує підвищення якості, незважаючи на аналіз міжнародних рейтингів і експертних оцінок, необхідно самостійно займатися постановкою цілей і завдань та напрацюванням і втіленням ефективних рішень щодо досягнення цих цілей, виходячи у першу чергу не з іміджевих міркувань, а з реальних потреб і інтересів українського суспільства [3].

В умовах глобалізації з'являється термін «глобальна англійська»; для відповідності цьому статусу глобальної мова повинна відповідати таким критеріям, як широка географія застосування, значна кількість її носіїв як рідної мови, статус державної, офіційної чи регіональної, використання як засобу спілкування в таких сферах діяльності, як державне управління, судочинство, засоби масової інформації, освіта та домінуюча роль в іншомовній підготовці великої кількості країн [4, с.185].

В умовах глобалізації перед системою вищої освіти стоїть ряд викликів, тому для їх подолання потрібні будуть і ресурси, і час, і злагоджена робота всіх учасників навчального процесу. Секретом діяльності такої спільноти, як університет, є його здатність знаходити нові шляхи розвитку. Університет розробляє нові комбінаторні моделі і стратегії, змінює свою внутрішню культуру, оновлює свою зовнішню місію.

Список використаних джерел

1. Електронний режим доступу: Глобалізація — Вікіпедія (wikipedia.org)

2. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англомовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX – початок XXI ст.): Монографія. – Суми: ВАТ "Сумська обласна друкарня". Видавництво "Козацький вал", 2004. – 500 с.

3. Електронний режим доступу: "Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України". Аналітична записка :: Національний інститут стратегічних досліджень (niss.gov.ua)

4. Стрижак О. Роль англійської мови в контексті глобалізації сучасного суспільства. Матеріали XIV Всеукраїнської студентської наукової конференції з міжнародною участю «Наука. Освіта. Молодь – 2021, 28 квітня, 2021, с.184-186 Режим електронного доступу: 68.pdf (udpu.edu.ua)

УДК: 378

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Колісник О.П.
кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри бухгалтерського обліку
Судак Д.Л.
завідувач навчальної лабораторії
кафедри бухгалтерського обліку
237metod@ukr.net
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна

Глобалізація – новітній трансформаційний процес (точніше – низка взаємопов'язаних процесів) у просторовій організації локальних, регіональних і світових економічних зв'язків та відповідних соціальних відносин [1].

Глобалізація формує нову еру взаємодії між націями, економічними і політичними системами та між людьми. Вона значно розширює культурно-інформаційні контакти між народами і державами, впливає на управління, виробництво, торгівлю, ринок праці, політичні утворення, інші суспільні інституції і процеси [2].

В епоху глобалізації найвпливовішими факторами соціальної динаміки стають інформація, наука і освіта. Особливо гостро сьогодні постають проблеми розвитку вищої освіти, які проявляються в тому, що більшість навчальних закладів вищої освіти не повністю готові до ефективної роботи в умовах глобалізації, зокрема, реалізації підготовки фахівців за новими вимогами.

Необхідно з'ясувати, які вимоги висуває глобалізація до змісту освіти, до нового набору вмінь і навичок, якими повинен володіти професіонал майбутнього.

В майбутньому конкурентоздатною буде людина, яка опанувала основи наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, освічена і практично підготовлена, насамперед у професійному, мовному та світоглядному контексті. Саме в такому ключі розгортаються світові трансформаційні процеси в системі освіти, науки й інформаційних технологій [2].

Однією з найголовніших вимог глобалізації до фахівців – це високий професіоналізм. Досягнення рівня підготовки фахівців, який би відповідав вимогам та стандартам всесвітнього рівня.

З іншої сторони, освіта має змінити свої акценти. Головним показником ефективності навчання мають стати не просто сума знань, які студент засвоїв у процесі перебування у вузі, а здатність до їх самостійного здобуття, до самонавчання, вміння користуватися джерелами і засобами інформації, постійно підвищувати рівень своєї освіти.

Вища освіта повинна бути орієнтована на особистість та гуманізацію. Вона охоплює сферу управління (демократизація та перехід до державно-громадської форми управління); стосунки між викладачами та студентами (вони мають розгортатися як партнерські); організацію навчально-виховної діяльності (право вибору курсу, форми навчання, мобільність викладачів і студентів) тощо [2].

Освіта, виступаючи основоположною засадою глобальної стабільності, починає стимулювати розвиток мультикультурного усвідомлення з раннього віку. Завдяки такому підходу стає можливим інтегрувати ідеї, отримані від різних суспільств, досягаючи при цьому виважених висновків щодо проблем, які турбують світ загалом. Таким чином, процеси глобалізації та освіта впливають одне на одного через спільні цілі підготовки молодих людей до успішного майбутнього, під час якого народи стануть дедалі більше пов'язаними. Для успішної реалізації цих цілей потрібно розвивати насамперед соціальну та культурну обізнаність, цікавість, адаптивність та комунікативність [3].

Процеси глобалізації висувають до потенційних працівників такі вимоги, як володіння навичками:

1) пізнавальної гнучкості;
2) ініціативи та саморегуляції;
3) критичного та аналітичного мислення;
4) креативності та розв'язання завдань;
5) співпраці та комунікації;
6) медійної та ІКТ-грамотності (інформація, комунікація, технології) [3].

Саме тому, в найближчому майбутньому необхідно очікувати економічне зростання від країн, чиї освітні системи зможуть забезпечувати володіння високим рівнем умінь і навичок, яких потребуватимуть фахівці в умовах глобалізації.

Список використаних джерел

1. Смолій В.А. Енциклопедія історії України: Т. 2: К.: Видавництво «Наукова думка». 2004. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Globalizaciya

2. Розумний А. Вища освіта в контексті глобалізації. URL: https://zn.ua/ukr/EDUCATION/vischa_osvita_v_konteksti_globalizatsiyi.html

2. Михаць С.О., Городинський Т.І. Вплив глобалізації на зміст освіти XXI століття як чинника економічного зростання. Економічна теорія та історія економічної думки. Випуск 19. 2017. С. 18-21. URL: http://global-national.in.ua/archive/19-2017/6.pdf

УДК: 37.013.83

КОМУНІКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Красюк В.Л.,
викладач-методист,
викладач української мови та літератури
krasuk54@ukr.net
Кабанюк С.С.,
старший викладач,
викладач української мови та літератури
kabaniuksvitlana18@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
Черкаси, Україна

Формування особистісних та професійних компетенцій студентів – невід'ємна складова навчального процесу закладу вищої та фахової передвищої освіти. Це є вимогою сучасного динамічно змінюваного та глобалізованого світу. Навчальний заклад повинен враховувати ці потреби суспільства і готувати майбутніх фахівців, які могли б застосовувати теоретичні знання на практиці, швидко вирішувати проблеми, знаходити свій шлях у новому професійному та життєвому оточенні, уміли б самоудосконалюватися і самореалізовуватися упродовж життя. Сьогодні ринок праці потребує не просто працівників з вищою освітою, а, в першу чергу, фахівців, які швидко адаптуються до нових завдань, мають різноманітні навички, наділені необхідними якісними компетенціями. Про розвиток та забезпечення таких якостей йдеться у Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті.

Нові вимоги до кваліфікації персоналу засвідчують численні дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. У переліку компетенцій на перше місце виходять «soft skills», тобто «м'які», «гнучкі», соціальні — універсальні навички, яким надають перевагу перед «hard skills» — «твердими» професійними.

Саме поняття soft skills у науковій літературі трактується по-різному. Так, одна із провідних національних експертів у сфері кар'єри Елісон Дойл [4] вважає, що soft skills — це особистісні ознаки, риси особистості студентів, притаманні лише одній особі, які характеризують її комунікативні вміння і здібності у спілкуванні з іншими, у вирішенні питань різної складності, щоб досягти успіху у подальшій професійній [2].

Soft skills — це особисті якості студентів, їхні власні навички та особистісні ознаки, якими володіє кожен вихованець. Марсель М. Роблес із Східного університету Кентуккі | EKU · Департамент менеджменту, маркетингу та міжнародного бізнесу зазначає, що «м'які» навички — це талант або рівень захоплення професійною діяльністю, які відрізняють дану особистість від інших людей зі схожими вміннями і компетентністю [5].

На думку Парсонса, м'які навички — це риси характеру, які покращують взаємодію людини, продуктивність праці і перспективи кар'єрного росту [3].

Багато вітчизняних науковців, таких як К. О. Коваль, І. Ясна та ін. розглядають цей термін як уміння успішно взаємодіяти з оточенням, що охоплює ряд універсальних або

некогнітивних компетенцій.

До переліку soft skills також належить вміння ефективно здійснювати міжособистісне спілкування та вміння співпрацювати в команді, критично мислити, вести переговори, оцінювати та приймати рішення, розв'язувати складні проблеми [1].

Результати досліджень стверджують, що 85% успіху у вирішенні професійних завдань і дій залежить від «soft skills» і тільки 15% від «hard skills», тому м'яким навичкам, якими досконало володіють кандидати на робочі місця, надають перевагу роботодавці.

Європейський Союз увів уніфіковану класифікацію «soft skills» для єдиного європейського простору «Європейські навички, компетенції, кваліфікації і види занять» (ESCO), що включають у себе велику кількість навичок, затребуваних ринком праці (ESCO Handbook, 2017). На перше місце вийшли навички, пов'язані з комунікацією, креативністю та управлінням; вони визначають ефективність мислення [1].

Це підтверджують і дослідження компанії Microsoft: для ТОП-60 найбільш високооплачуваних професій найважливішими є ораторські та комунікативні здібності, вміння працювати з інформацією, створення презентацій, менеджмент-проєктів, самоорганізація та лідерські якості.

У формуванні таких якостей та компетенцій поряд із дисциплінами професійного спрямування неабиякий потенціал мають предмети гуманітарного циклу, такі як «Риторика та ділова комунікація», «Етика ділового спілкування», іноземні мови та ін. Вони передбачають якісну мовленнєву підготовку студентів, оволодіння ними засобами і формами ефективного спілкування. Адже опанування здобувачами освіти культури мови та мовлення, мовленнєвого етикету є передумовою професійної та особистісної комунікації. Вона виражається у здатності до спілкування, вміння налагодити контакт з іншими людьми, а також справляти позитивне враження на них.

Комунікація є важливим елементом для будь-якого спеціаліста, оскільки на робочому місці необхідно вміти вести ділову і дружню розмову, переписку, спілкуватися в чатах і поштою, на конференціях та інших тематичних онлайн-заходах. Прилучати до цього процесу студентів — це значить формувати базу необхідних навичок і компетенцій.

З метою розвитку та розширення комунікативних умінь студентів на заняттях перевага надається таким видам роботи, як:

- написання власних висловлювань, роздумів, есе, творів;
- підготовка і публічний виступ із повідомленням, пропозицією, доповіддю, проєктом, презентацією тощо;
- проведення дискусій, диспутів, обговорень, дебатів з використанням монологу, діалогу, полілогу з урахуванням вербальних і невербальних засобів комунікації;
- застосування таких форм інтерактивного спілкування як переговори, кейс-метод, інтерв'ю тощо;
- правильне оформлення резюме та довідко-інформаційних та інших видів документів.

Потрібно зазначити, що комунікативні вправи – це лише один із компонентів у процесі формування навичок спілкування у студентів. Особливу увагу викладачам необхідно приділяти вмінню студентів мислити самостійно, нестандартно, продукувати нові ідеї, знаходити різні шляхи розв'язання поставлених завдань, спрямовувати увагу на саму думку та висловлення, тобто на їх зміст, а потім на мовну форму як засіб формування думки.

Також навчальний процес повинен бути спрямований на дотримання мовних і мовленнєвих норм, які є єдиними та обов'язковими для всіх користувачів літературної мови, розвиток навичок у молоді змістовно, доступно та цікаво спілкуватися, уміння слухати, переконувати та знаходити компроміс.

Зважаючи на важливість комунікативних компетенцій у формуванні soft skills, необхідно змінювати формати та технології взаємодії викладача і студентів. Глобалізований світ вимагає від майбутніх фахівців інтерактивного спілкування — мистецтва комунікації та передачі інформації в режимі реального часу з використанням мережі Інтернет. Це

відбувається в режимі online-комунікацій та цифрових взаємодій: сайтами, блогами, форумами, чатами, конференціями з використанням різноманітних платформ і хмарних сервісів, зокрема Microsoft Teams, Cisco Webex, Meetings, Discord, Zoom та ін. Студенти мають можливість брати участь у програмах як активні співрозмовники, використовуючи аутентичні лекції в документі або відеоформаті, відповідні розділи підручників, записи з YouTube та презентації.

Тому інформаційна комунікація сприймається як «інтеграційна здатність особистості, що виявляється в освоєнні, володінні, перетворенні інформації із застосуванням цих умінь у навчанні і в подальшій професійній діяльності [3].

Вимоги сьогодення пропонують молоді чимало платформ неформальної освіти — це тренінги, курси, семінари, відкриті лекції, майстер-класи з ораторської культури й основ красномовства. . Прикладом такої освіти є новий проект Черкаського державного бізнес-коледжу є «Школа молодого лідера», метою якого є підготовка молодіжних лідерів, активного залучення учасників проекту до реальної участі в громадському житті, інтерактивності та власній участі у підготовці і проведенні різного роду зустрічей, тренінгів, вирішення практичних завдань та кейсів. Здобуті знання дають можливість удосконалювати навички спілкування впродовж усього життя.

Отже, навчити красиво, ефектно й ефективно комунікувати – одне з ключових завдань у підготовці конкурентноспроможного фахівця. Це сприяє концепції професійного розвитку та життєвого успіху випускника фахової передвищої освіти.

Список використаних джерел

1. Дроздова Ю. В., Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх та професійних моделях : матеріали Міжвузівського науково-методичного семінару «Soft Skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті» Київ, 2020. С. 31-34 URL: https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/f5e21f8fa4b196951d084e7e586ab122.pdf (дата звернення: 16.09.2021)

2. Зварич І. М. Спілкування – невід'ємна складова soft skills у формуванні конкурентоспроможності студентів XXI століття: матеріали Міжвузівського науково-методичного семінару «Soft Skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті» Київ, 2020. С. 37-40 URL: https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/f5e21f8fa4b196951d084e7e586ab122.pdf (дата звернення: 16.09.2021)

3. Шаршаткін Д.Ю., Маляганов В.В. Розвиток компетенцій лідерства і soft skills в інформаційному суспільстві. Традиції та нові наукові стратегії у Центральній та Східній Європі : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25–26 червня 2021 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – 2-е вид., випр. і доп. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021 С.86-89. URL: https://novaosvita.com/wp-content/uploads/2021/08/ScStrCEEur-Kyiv-June2021_v2.pdf (дата звернення: 16.09.2021)

4. Doyle Alison. (2020). What are Soft Skills? – The balance careers [in English] available at: https://www.thebalancecareers.com/what-are-softskills-2060852 (дата звернення: 16.09.2021)

5. Robles M. Marcel. (2012). Executive Perception of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace [in English] available at: http://homepages.se.edu/cvonbergen/files/2013/01/Executive-Perceptionsof-the-Top-10-Soft-Skills-Needed-in-Todays-Workplace.pdf (дата звернення: 16.09.2021)

УДК: 37.035

ОСВІТНЄ ЛІДЕРСТВО ЯК НОВА УПРАВЛІНСЬКА ПАРАДИГМА

Кузнецова Н.Б.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
nataliya.kuznetsova14@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Вища освіта у світі все більше інтернаціоналізується внаслідок поглиблення та масштабування міжнародної економічної, соціальної, культурної інтеграції і характеризується все більшим проникненням міжнародної складової в освітню, дослідницьку та адміністративну функцію освіти. Крім того, виклики, які сьогодні ставить COVID-19 перед освітою, потребують нових інноваційних підходів, партнерства і солідарності між ВНЗ, закладами охорони здоров'я, урядами країн, роботодавцями та різними ринковими інституціями, адже не можна допустити поглиблення цифрового розриву між країнами та обмеження доступу до освітніх ресурсів людей у цілому світі. Усе це потребує системних змін в системі управління вищою освітою.

Лідерство стає вищою планкою конкурентоспроможності і є важливим не тільки як кінцева мета, а й як ключовий інструмент для досягнення високого конкурентоспроможного статусу, економічної та соціальної ефективності [1].

Необхідно зазначити, що освітнє лідерство сьогодні є новою управлінською парадигмою, яка є орієнтиром і механізмом для здійснення реформ у сфері освіти в умовах сучасних суспільних трансформацій. Для його забезпечення вагомими є такі фактори, як наявність організаційної, фінансової, кадрової і академічної автономії університетів та запровадження нової моделі державного управління в освіті через механізм чутливого і відкритого врядування (governance) (рис. 1).

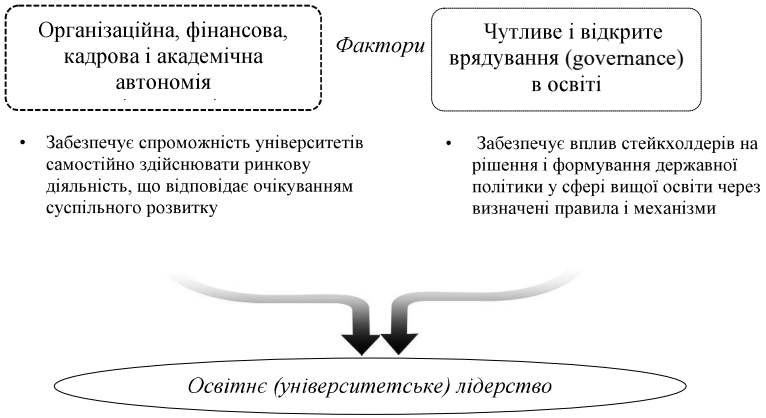

Рис. 1. Ключові фактори, що забезпечують освітнє лідерство
Джерело: авторська розробка на основі [2, 3]

Так звана модель "університетської автономії" характеризує спроможність університетів самостійно приймати рішення щодо чотирьох напрямів діяльності: -

формування власної організаційної структури;

- визначення та залучення в діяльність різних джерел фінансування;
- формування якісної кадрової складової та управління персоналом;
- здійснення академічної діяльності з визначенням академічного профілю, інституційної стратегії, формування, введення і припинення ступеневих програм і прийому студентів [2, с. 21].

Згідно даних звіту EUA [4], першість у забезпеченні європейської університетської автономії за кожною з складових, де рівні є найвищими є такі країни:

- з організаційної автономії – Сполучене Королівство (100%);
- з фінансової автономії – Люксембург (91%);
- з кадрової автономії – Естонія (100%);
- з академічної автономії – Ірландія (100%).

Високі рівні за усіма чотирма складовими університетської автономії мають університети Сполученого Королівства: 100%, 89%, 96%, 94%, відповідно, та Естонії: 87%, 90%, 100% та 92% відповідно, що забезпечує можливість їх національним університетам потрапляти у число кращих університетів престижних світових рейтингів.

За дослідженнями Ради Європи і Єврокомісії [4], наявність високого рівня університетської автономії має прямий вплив на здатність університетів розвивати свій лідерський потенціал, відповідати суспільним очікуванням економічного і соціального розвитку та впливати на підвищення якості освітніх послуг.

Чутливе і відкрите врядування, як нова модель державного управління у сфері вищої освіти, базується на відкритості, взаємному партнерстві уряду з різними стейкхолдерами та громадськістю, розподіленій відповідальності і підзвітності і являє собою абсолютно відмінну від авторитарного управління форму керування, зорієнтованого на результативність на основі компетентнісного підходу. Формування цієї моделі зумовлене процесами інтернаціоналізації вищої освіти, набуттям нею транснаціонального характеру, де посиленою є університетська автономія, а також процесами демократизації суспільства з високим рівнем академічної свободи, де концепція вищої освіти розглядає останню як суспільне благо. Відкрите врядування зорієнтоване на розробку і визначення правил та механізмів впливу учасників освітнього процесу та інших стейкхолдерів на рішення та формування державної політики у галузі вищої освіти. У такій моделі державного управління держава розглядається у ролі «фасилітатора» для формування простору вищої освіти і «оцінювача» для здійснення контролю результатів роботи університетів але без прямого втручання у процеси їх інституційної діяльності [3, с. 51-56].

Особливістю формування нової парадигми лідерства у вищій освіті є поступовий перехід від моделі академічного лідерства (Academic leadership), базованої на індивідуальному вимірі лідерського потенціалу керівників закладів вищої освіти до моделі розподіленого лідерства (Shared leadership), яка базується на колективній компетентності залучених до управління членів - представників від академічної спільноти, а не тільки від адміністрації університету. Необхідність такого переходу детермінується сучасними тенденціями до ширшої автономії університетів, що зумовлюють відповідні організаційні структурні зміни, потребою використання нових підходів до інституційного управління та залучення зовнішніх стейкхолдерів, посиленням процесів професіоналізації управління та підвищенням рівня професійної компетентності персоналу університету. Аналіз різних моделей лідерства у вищій освіті, проведений Leadership Foundation for Higher Education (LFHE) засвідчує, що сучасна модель управління вищою освітою є ціннісно-орієнтованою і базується на довірі та відповідальності [2, с. 28-29].

Отже, системні зміни, що відбуваються у масштабах світу, зумовлюють необхідність трансформації управлінської моделі у вищій освіті, формування нових векторів організаційної та мотиваційної роботи, використання сучасного інструментарію до розробки нових стратегій розвитку університетів у глобальному просторі.

Список використаних джерел

1. Василькова Н.В. Ключові фактори успіху університетів на глобальному ринку освітніх послуг / Н. В. Василькова // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". - 2016. - № 13. - С. 335-341. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_51.
2. Калашнікова С. Розвиток лідерського потенціалу сучасного університету: основи та інструменти: Навчальний посібник / С. Калашнікова. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. – 44 с.
3. Higher education governance between democratic culture, academic aspirations and market forces / Jurgen Kohler and Josef Huber (ads.), Sjur Bergan (editor). – Strasburg: Council of Europe Publishing, 2006. – 221 p.
4. University Autonomy in Europe II. The Scorecard / by Thomas Estermann, Terhi Nokkala & Monika Steinel. – EUA, 2011. – 81 p. – URL: http://eua.be/publications/euareports-studies-and-occasionalpapers.aspx. Дата звернення 24.08.2021.

УДК: 378:35.072.1

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Куклін О.В.,
доктор економічних наук, професор
директор
kuklin.oleg.v@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Активізація процесів децентралізації зумовлює зростання ролі закладів вищої освіти у розвитку регіональних економік, в першу чергу, як системи підготовки висококваліфікованих кадрів та платформи для організації і проведення інвестиційно привабливих інноваційних прикладних досліджень. Більшість державних університетів, які розташовані в обласних центрах, не встигають швидко реагувати на поточні перспективні запити регіонального ринку праці. Їх консерватизм, наявна система розподілу фінансів між закладами вищої освіти України та відсутність реальних партнерів із бізнес-структур призводить до поглиблення кризи адаптивності вищої освіти у нових соціально-економічних умовах.

Основною проблемою, яку слід подолати, реалізуючи заплановану реформу, є синхронізація інтересів регіональних закладів вищої, а також фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти та стейкхолдерів у сфері підготовки конкурентоспроможних кадрів.

Аналіз динаміки закладів освіти у Черкаській області та кількості осіб, які у них навчалися у 2010, 2015 та 2018-2020 рр., дав змогу встановити певні закономірності (табл. 1).

Якщо оцінювати динаміку кількості закладів освіти та осіб, які у них навчалися, то можна стверджувати про значне зменшення кількості учнів професійних (професійно-технічних) навчальних закладів і студентів при сталому показнику учнів у загальноосвітніх навчальних закладах Черкащини.

Наприклад, у 2020 р. кількість учнів у школах зменшилася всього на 9 осіб, або складала 99,99%, від показника 2010 р. За той самий період зменшення кількості студентів в університетах (академіях, інститутах) складає 41,87%, в коледжах (технікумах, училищах) – 24,31%, в закладах професійної (професійно-технічної) освіти – 33,57%.

Таблиця 1

Кількість закладів освіти та учнів, студентів у Черкаській області [1]

Кількість закладів освіти	2010	2015	2018	2019	2020
загальної середньої освіти	679	630	577	556	533
професійно-технічної	23	23	21	21	21
вищої	18	16	16	16	15
з них					
коледжі, технікуми, училища[1]	12	11	10	10	9
університети, академії, інститути[2]	6	5	6	6	6
Кількість осіб, які навчалися у закладах освіти, осіб					
загальної середньої	117636	110119	114796	116310	117627
професійно-технічної	10392	9160	7199	7046	6903
вищої	52362	39151	37680	36140	32422
з них					
коледжі, технікуми, училища[1]	11301	8563	551	5232	8554
університети, академії, інститути[2]	41161	30588	32169	30908	23868

[1] До 2016/2017 навчального року – вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації
[2] До 2016/2017 навчального року – вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації

У Черкаській області тільки три навчальні заклади з поміж 36 закладів вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти не допустили зменшення контингенту студентів за останні 10 років. Утримали або збільшили показник кількості студентів на рівні 2010 р. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Черкаська медична академія (до 2016 р. – Черкаський медичний коледж) та Черкаський державний бізнес-коледж.

Спостерігаємо сталу кризу в освітній галузі Черкащини, яка свідчить про неефективність та непривабливість регіональної сфери вищої, фахової передвищої і професійної (професійно-технічної) освіти та потребу зміни підходів до її організації.

На нашу думку, подолання кризи більшою мірою залежить від скоординованих дій органів публічної влади: Черкаської обласної державної адміністрації та Черкаської обласної ради. Розуміння того, що ключовим трендом розвитку все більш масової, диверсифікованої і доступної вищої освіти стала її інтернаціоналізація та глобалізація із апріорі лідерськими позиціями провідних університетів міст Києва, Харкова, Львова, що є ключовими гравцями всеукраїнського ринку освітніх послуг. У висококонкурентному середовищі університетів посилюється їх нееквівалентність до здатності задовольняти потреби споживачів послуг, що, в першу чергу, відображається на бажанні (приблизно половини) молоді з регіонів навчатися у вищезгаданих університетських містах.

Зазначене вище та низка інших факторів негативно відбивається на створенні системи забезпечення і покращення у регіоні якості вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, яка відповідала б стандартам європейського простору освіти.

Вихід із кризової ситуації, на нашу думку, полягає у максимальному зближенні закладів вищої освіти і регіонального ринку праці. На жаль, одночасна трансформація всіх вишів неможлива у зв'язку з внутрішніми (інерційність мислення і поведінки, відсутність репутаційного капіталу, конформізм внутрішніх стейкхолдерів) та зовнішніми (професійне та громадське знецінення престижу викладача, відсутність дієвої національної політики

розвитку університетів, недостатність повноцінного державного фінансування) проблемами ефективного розвитку. У кожному регіоні, не тільки у Черкаській області, необхідно створювати заклади вищої освіти комунальної форми власності у складі закладів вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, які повинні запровадити дуальну форму здобуття освіти та орієнтувалися б на підготовку фахівців відповідно до визначених смарт-спеціалізацій регіону.

Наприклад, Черкащина однією із перших увійшла до числа чотирьох областей України з упровадження стратегії смарт-спеціалізації. У затвердженої Стратегії розвитку Черкаської області на 2021-2027 роки визначено дві основні смарт-спеціалізації: SMART-спеціалізація регіону С.1 – Інноваційні агротехнології, глибока переробка сільськогосподарської продукції висока якість продуктів харчування; SMART-спеціалізація регіону С.2 – Розвиток ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Таким чином, реформування регіональної освіти з урахуванням досліджуваних тенденцій і процесів децентралізації передбачає кардинальні зміни форм організації та запровадження нових форм здобуття освіти. На часі створення власне регіонального закладу, який би забезпечував комплексне вирішення накопичення людського капіталу та підготовку кваліфікованих кадрів, які справді відповідали б потребам ринку праці.

Список використаних джерел

1. Черкащина у цифрах. 2020 рік / за ред. В. Приймак. – Черкаси : Гол. упр. статистики у Черкаській обл., 2021. – 44 с.

2. Стратегія розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ck-oda.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/Стратегія-розвитку-Черкаської-області-2021-2027.pdf.

УДК: 378.1

ВИЩА ОСВІТА: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Лазарєва Таїсія Сергіївна
аспірантка, chepn@ukr.net
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди
м.Харків, Україна

Сучасний етан розвитку суспільства відзначений активним процесом глобалізації, що торкається не тільки політики і економіки, а й практично всіх інших сфер людської діяльності, в тому числі і освіти. Створення системи освіти, здатної підготувати населення нашої планети до життя в умовах мінливого світу - одна з найбільш важливих і актуальних проблем сучасного суспільства.

Освіта - єдиний цілеспрямований процес виховання і навчання, що є суспільно значущим благом і здійснюється в інтересах людини, родини, суспільства і держави. Освіта, на думку нобелівського лауреата Альберта Ейнштейна, - це те, що залишається після того, як всі знання, отримані в школі, - забуті [1].

Перспективи розвитку вищої освіти в Україні безпосередньо залежать від таких основних факторів:

1) державної політики в галузі освіти взагалі і вищої освіти зокрема. Вона повинна бути спрямована на випереджальний розвиток освіти в порівнянні з усіма іншими соціальними сферами або галузями;

2) сформованості громадської думки на користь пріоритетності сфери освіти як найважливішої умови соціально-економічного прогресу в будь-якій іншій області;

3) реального формування ринкових відносин в країні і як наслідок становлення ринку освітніх послуг і супутньої йому конкуренції. При цьому вища школа не повинна залишатися один на один з ринком; для неї у всіх країнах створюється пільгове оподаткування, система державних дотацій, умови для стимулювання приватних пожертвувань і капітальних вкладень;

4) наявності наукової концепції розвитку вищої освіти, широкого розгортання наукових робіт в області економіки, соціології, психології та педагогіки вищої освіти;

5) формування об'єктивної та авторитетної служби громадського контролю за діяльністю вищих навчальних закладів, наявності чітких критеріїв їх рейтингової оцінки.

Основними пріоритетами інноваційної спрямованості вищої освіти в Україні повинні стати:

- компетентнісний підхід, який акцентував увагу на результативність освіти;
- активізація інноваційної діяльності студентів, підготовка фахівців, здатних ініціювати та реалізовувати інноваційні проекти на будь-якому виробництві;
- впровадження інтерактивних методів навчання, які передбачають постійну систематичну взаємодію викладача і студентів між собою в навчальному процесі; розвиток критичного мислення, що передбачає прояв психічної, емоційної, пізнавальної активності, спрямованої на вирішення конкретних проблем;
- взаємодія системи закладів вищої освіти з мережею технопарків, бізнес-інкубаторів, виробничих підприємств, орієнтованих на створення наукоємної продукції;
- розробка дистанційних методів навчання, в тому числі з використанням навчально-методичного порталу університету [3, с. 272].

Формування інноваційної складової економічного розвитку країни передбачає єдність освітнього, наукового та інноваційного процесів, їх спрямованість на підготовку нового покоління кваліфікованих фахівців. Досягненню такої мети сприяє відповідний рівень забезпечення якості освітніх послуг, як одного з основних напрямків державної освітньої політики [4].

В даний час можна виділити основні проблеми вищої освіти:

- співвідношення вимог роботодавців і рівень компетенції випускників вузів;
- застаріла матеріально-технічна база окремих вищих навчальних закладів;
- сформований стереотип населення про обов'язкову наявність вищої освіти, внаслідок чого з'явилася надмірність на ринку освітніх послуг;
- зниження якості освіти;
- недостатнє фінансування системи вищої освіти;
- «масовість» вищої освіти, яка привела до «усереднення» навчального процесу - орієнтації на «середнього» студента.

Таким чином, для подальшого розвитку системи вищої освіти необхідна розробка та реалізація нової промислової політики, спрямованої на відродження та інноваційний розвиток промисловості, стимулювання динамічного розвитку інформаційних секторів економіки, підвищення рівня фінансового забезпечення вищої освіти, а також створення доступної для населення системи кредитування освіти.

Список використаних джерел

1. Albert Einstein Quotes. URL: https://www. brainyquote.com/authors/albert_einstein (Accessed 28.05.2018).

2. Вальдшмідт І. М., Гайдей М. О. Основні проблеми системи вищої освіти в Україні та шляхи її модернізації. Економіка та держава. 2014. № 6. С. 152–155.

3.Высшее образование Республики Беларусь: информационное и нормативно-методическое обеспечение приема в учреждения высшего образования: справ. / сост. : С. В.

Мирошникова [и др.]. Минск: РИВШ, 2015. 236 с.
4. Жиляєв І. Б., Ковтунець В. В., Сьомкін М. В. Вища освіта України: стан та проблеми. Київ: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, 2015. 96 с.

УДК: 378.147/ 614.23

РОЗВИТОК МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Лунгол О.М.
кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри медичної фізики та інформаційних технологій №2
olyalungol@gmail.com
Суховірська Л.П.
кандидат педагогічних наук
в.о. завідувача кафедри медичної фізики та інформаційних технологій №2
suhovirskaya2011@gmail.com
Донецький національний медичний університет
м. Кропивницький, Україна

Кардинальні зміни у світі загалом, і в освіті зокрема, що пов'язані із розповсюдженням COVID-19, диктує нові вимоги і завдання до викладання дисциплін у закладах вищої освіти. Оскільки якість медичних послуг в системі охорони здоров'я визначається першочергово якістю підготовки лікаря, то новій системі охорони здоров'я потрібні лікарі, у яких є сучасні знання, вміння та бажання й мотивації допомогти пацієнтові. Це потребує відповідних змін у системі медичної освіти, реалізація яких має бути гармонійно пов'язана із глобалізацію суспільства, розвитком інновацій із подальшим їх упровадженням, активним розвитком інформаційно-комунікаційних систем та технологій, високою міграцією медичних спеціалістів, конкуренцією на ринку освітніх та медичних послуг, розвитком міждисциплінарного підходу до вирішення завдань з досліджуваних проблем у системі охорони здоров'я, глобалізацією шляхом уніфікації освітніх програм для студентів-медиків з метою поширення інтернаціоналізації вищої медичної освіти, інтеграцією української медичної освіти до загальноєвропейського навчального простору тощо [1, 2].

Отже, навчання у медичному університеті має проводитися за сучасними програмами загальноєвропейського зразка, програми мають опиратися на результати сучасних наукових досліджень. Слід створювати умови для мотивації та плідної роботи фахових викладачів клінічних кафедр, що сприятиме високій якості навчання та проведенню наукових досліджень, що визнаються на державному та міжнародному рівнях. Цього можна досягти, усуваючи фактори, що негативно впливають на глобалізацію: нерівномірність доступу суб'єктів навчання до нових знань; на різному рівні або взагалі обмежений доступ до сучасних інформаційних технологій [3] та засобів навчання фахового спрямування; відсутність обміну інформацією із провідними фахівцями відповідного напрямку тощо. Реалізуючи вищезазначене, Україна стане більш конкурентоспроможною в умовах глобалізації між постачальниками освітніх послуг світових країн в галузі кадрових ресурсів, в тому числі й в медичній галузі. При цьому вітчизняні науковці Мороз В.М., Гумінській Ю.Й., Полеся Т.Л., Фоміна Л.В. зазначають, що основою базової медичної освіти є практико-орієнтоване навчання, та успішність процесу практико-орієнтованого навчання неможлива без використання сучасних технологій [4]. Один із засобів реалізації практико-орієнтованого навчання з використанням сучасних технологій детально описаний нами у джерелі [5], де ми визначили теоретико-методичні засади використання анатомічного столу Sectra в

професійній підготовці майбутніх медичних фахівців, розглянули формування у студентів-медиків компонент експериментальної компетентності шляхом використання віртуального анатомічного столу Sectra на заняттях: пізнавально-інтелектуальної, діагностичної, прогностичної, інформаційної та аналітичної. На етапі активного впровадження в освітній процес ДНМУ знаходиться авторський програмний продукт «Штучний кровообіг SORIN C5», який сприяє формуванню експериментальних компетентностей з гідродинаміки та гемодинаміки у студентів медичного університету [6]. На даному етапі проходять впровадження в освітній процес ДНМУ авторські програмні продукти: комп'ютерна програма «Навчальний програмний засіб з біомеханіки (розробники: В.О. Болілий, І.В. Куценко, Л.П. Суховірська, О.М. Лунгол), комп'ютерна програма «Людинно-машинний інтерфейс засобами комп'ютерного зору (розробники: В.О. Болілий, А.Є. Біндовський, Л.П. Суховірська, О.М. Лунгол).

Освітні реформи у вищих медичних навчальних закладах України мають відбуватися з дотриманням алгоритму європейських стандартів вищої медичної освіти, що надасть можливість студентам здобути фахову освіту світового рівня, та бути конкурентоспроможним фахівцем галузі охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Сілкова О.В. Сучасні тренди медичної освіти / О.В. Сілкова, Н.В. Лобач // Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика : матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю, 19 березня 2020 р. Полтава, 2020, с. 190–191.

2. Астап'єва О.М. Нові вимоги до вищої медичної освіти в умовах глобалізації та інтеграції навчання / О.М. Астап'єва // УРОЖ 2020, № 28, с. 287–293.

3. Бурачек І.В. Глобалізація вищої освіти та її наслідки для України / Бурачек І.В., Кравчук К.М. // «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування. № 3(81), с. 50-53. Дата звернення: 10.08.2021. http://ven.ztu.edu.ua/article/view/112302

4. Мороз В.М. Національний досвід впровадження європейських стандартів вищої медичної освіти у Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І.Пирогова / Мороз В.М., Гумінській Ю. Й., Полеся Т.Л., Фоміна Л.В. // Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти: національний досвід та світовий вимір: матеріали навчально-методичної конференції, 7.02.2019, Вінниця, 2019, с. 3–5.

5. Abuvatfa Sami I.Kh. Use of Sectra Virtual Dissection Table in the educational process / Abuvatfa Sami I.Kh., Vasyl O. Bolilyi, Olha M. Lunhol, Liudmyla P. Sukhovirska // Information Technologies and Learning Tools 83, no. 3 (June 25, 2021), pp. 49-59. Accessed August 10, 2021. https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3798.

6. Суховірська Л.П. Ефективність впровадження програмного продукту «Штучний кровообіг sorin C5» в освітний процес медичного університету / Суховірська Л.П., Лунгол О.М., Задорожна О.В., Коваленко П.Г. // Інформаційні технології і засоби навчання, № 76 (Квітень 22, 2020): с. 250-263. Дата звернення: 10.08.2021. https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3174.

УДК 37(477)`06

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Маліновська О. Я.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
malinovska_o@ukr.net
Єзерська У. М.
студент
ylana779@gmail.com
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

В сучасних умовах стрімких економічних, соціальних і культурних змін головним рушієм є компетентні, освічені та конкурентоспроможні громадяни нашої держави, у розвитку яких ключову роль відіграє освіта. Тому органами виконавчої та законодавчої влади було здійснено ряд заходів для розвитку системи освіти. Зокрема, запущена трансформація дошкільної освіти. З метою покращення її якості та доступності було спрощено умови для відкриття та функціонування закладів дошкільної освіти й розпочато роботу над оновленням базового компонента дошкільної освіти.

У системі повної загальної середньої освіти продовжено реформу Нової української школи, зокрема, розроблено новий Державний стандарт базової освіти. Стратегічно важливою подією стало ухвалення Закону України «Про повну загальну середню освіту» у 2020 р., який створює більше можливостей як для учнів і вчителів, так і для батьків й освітніх управлінців.

Суттєвих змін зазнала й система підвищення кваліфікації вчителів та викладачів. У сфері професійно-технічної освіти для запровадження комплексних змін підготовлено проект Закону України «Про професійну освіту». Також варто відзначити старт програми Європейського Союзу та його держав-членів Німеччини, Фінляндії, Польщі та Естонії щодо підтримки реформи професійної освіти в Україні «EU4Skills: кращі навички для сучасної України», спрямованої, зокрема, на оновлення обладнання, навчальних програм, підвищення кваліфікації педагогів тощо.

Суттєвою зміною у сфері вищої освіти є впровадження підходу бюджетного фінансування закладів відповідно до результатів їхньої діяльності. Так, більшу фінансову підтримку можуть отримати ті заклади вищої освіти, які з-поміж іншого матимуть вищу зайнятість випускників та більше міжнародних грантів, входитимуть до міжнародних рейтингів [1, с. 8].

Про наявність в Україні якісної вищої освіти свідчить нещодавно оприлюднений найпопулярніший рейтинг кращих університетів світу QS World University Rankings by Subject 2021, яке уклало агентство QS Quacquarelli Symonds, куди увійшли чотири популярні виші з України [2].

Та, на жаль, незважаючи на сміливі кроки до реформування системи освіти в Україні, рівень її розвитку значно нижчий за світовий. Зміст і організація національної освіти недостатньо переорієнтовані на особистість дитини, на формування у молоді важливих компетентностей, їх соціалізації.

Не повністю задовольняє потреби населення мережа дошкільних і позашкільних навчальних закладів, стан їх навчально-матеріальної бази, забезпечення кваліфікованими педагогічними кадрами.

Потребує якісного поліпшення освіта дорослих, діяльність закладів післядипломної

педагогічної освіти, структурних підрозділів вищих навчальних закладів, на базі яких здійснюється перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, впровадження інноваційних педагогічних систем, реального забезпечення рівного доступу всіх її громадян до якісної освіти, можливостей і свободи вибору в освіті тощо [3].

Очевидно, що реформування не може бути успішним, якщо здійснюється як потік постійних, локальних, концептуально не об'єднаних змін. Тому, для об'єктивної оцінки ефективності управління розвитком освіти, важливо виділити та оцінити основні досягнення і втрати у розвитку системи освіти за минулі роки.

З-поміж найважливіших досягнень такі:

- розроблення нової методології розвитку української освіти;
- створення нового законодавчого поля функціонування освіти та визначення засад рівного доступу кожного громадянина до якісної освіти всіх рівнів як магістральний напрям її розвитку;
- формування змісту освіти на основі державних стандартів;
- створення науково-методологічного і значною мірою програмно-методичного ресурсу для переходу на 12-річну загальну середню освіту;
- поширення нових навчальних технологій (ІКТ, компетентнісна освіта, дистанційна освіта, інтерактивні методики тощо), а також розвиток професійних об'єднань, товариств у центрі та регіонах, що сприяло становленню державно-громадського управління та інші [4, с. 56].

Основними недоліками, які наявні у системі освіти України є:

- низька заробітна плата, зниження соціального статусу працівників освіти;
- зниження якості освіти та падіння рівня знань і вмінь учнів, моральне старіння методів і методик навчання [5];
- відсутність системної науково обґрунтованої ідеології розвитку освіти, слабкий вплив на освітній і культурний рівень суспільства, що зумовило значне послаблення консолідуючої місії освіти;
- старіння матеріально-технічної бази, особливо в секторі професійно-технічної освіти та погіршення іміджу української вищої школи за кордоном;
- перехід до наступних етапів модернізацій системи освіти без належного моніторингу якості попереднього стану зумовив безвідповідальність управлінців за результати, загальмував розвиток економіки освіти, інноваційний рух до її нової якості тощо [4, с. 56].

Отже, дослідження сучасного стану системи освіти України показали, що державними органами було здійснено ряд заходів різного характеру, які сприяли розвитку системи освіти. Реформи, які було здійснено після Революції гідності, стали джерелом оптимізму завдяки децентралізації та демократизації системи освіти з одночасним закладенням підвалин для подальшої гармонізації та інтеграції з європейськими нормами та стандартами в освітній сфері.

Та, попри впевнені і швидкі кроки реформування, сучасний рівень розвитку освіти в Україні є недостатнім, що не відповідає суспільним вимогам, потребам держави, а відповідно і міжнародним стандартам. На основі порівняння найосновніших досягнень та втрат реформування системи освіти України можна охарактеризувати публічне управління розвитком системи освіти недостатньою ефективністю і відповідністю суспільним потребам, про що свідчить неузгодженість ринків праці та освітніх послуг, структурне безробіття, низький рівень заробітної плати працівників сфери освіти та інші недоліки.

Список використаних джерел

1. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник.– Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2020. 292 с.
2. QS World University Rankings by Subject 2021 [Електронний ресурс] / QS Quacquarelli Symonds. URL: https://www.topuniversities.com/subject-rankings/2021
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні до 2021 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013
4. Кучеренко С. Ю. Сучасний стан, тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні / Кучеренко С. Ю. // Економічний вісник університету – Переяслав–Хмельницький, 2018. № 36/1. с.51-58
5. Проект концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. [Електронний ресурс]. URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf

УДК: 378.018.43+614.46

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ, ЯК ГЛОБАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З КАРАНТИННИМИ ЗАХОДАМИ ПРИ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Мацькевич В.М.
кандидат медичних наук, доцент
кафедри радіології та радіаційної медицини
vmatskevych@ifnmu.edu.ua
Івано-Франківський національний медичний університет,
м. Івано-Франківськ, Україна
Ленчук Т.Л.
кандидат медичних наук, доцент
кафедри радіології та радіаційної медицини
tlenchuk@ifnmu.edu.ua
Івано-Франківський національний медичний університет,
м. Івано-Франківськ, Україна

Пандемія COVID-19 протягом останніх півтора року спричинила кардинальні глобалізаційні процеси, як у економічних і культурних аспектах, так і в форматі освіти. 22 жовтня 2020 р. на позачерговій сесії Глобальної конференції ЮНЕСКО з питань освіти у часи пост-COVID-19 ухвалено Декларацію щодо пріоритетних глобальних заходів, спрямованих на підтримку фінансування та зміцнення освіти, безпечну гігієну навчання, гендерну рівність, інклюзію та рівноправність [1, с. 1]. Глобальне охоплення карантинними заходами показало драматичну ситуацію нетотожних умов навчання, залежно від рівня освіти та економічних можливостей забезпечення доступу здобувачів до онлайн платформ [2, с. 8]. Подолання бар'єрів до якісного викладення матеріалу у змішаному форматі навчання залишається основним викликом на сьогодні для спільноти освітян.

Мета: аналіз доступності та зручності дистанційних платформ для опрацювання матеріалу серед студентів третього курсу з дисципліни «Радіологія» протягом карантину, пов'язаного з пандемією COVID-19.

Матеріал та методи. У період дистанційного навчання у зв'язку з пандемією COVID-19, 330 студентів 3 курсу спеціальності «Медицина» факультету підготовки іноземних громадян отримували лекційний, ілюстративний матеріал, а також задачі і тести за допомогою програм Forms, Teams у Microsoft Office, RadiAnt DICOM Viewer та ін.

Студентам запропоновано в анонімній анкеті описати основні переваги, незручності та проблеми, які виникли під час вимушеного онлайн навчання. Викладачами кафедри радіології та радіаційної медицини було проаналізовано результати опитування та рекомендовано на засіданні кафедри до розробки удосконаленої моделі подачі матеріалу, враховуючи студентоцентрований підхід до навчання.

Результати. Основними перевагами дистанційного навчання студенти назвали: 1) економію часу та матеріальних ресурсів, які попередньо витрачали на оренду житла, паливо для автомобілів, проїзд у громадському транспорті, ланчі та обіди у закладах громадського харчування (99,4% респондентів); 2) доступ до інформації, незалежно від місця перебування, підкресливши важливість безперешкодності такої опції для осіб, які перебували на лікуванні у госпіталі чи самоізоляції (100% опитаних); 3) можливість індивідуально поставити питання в чаті викладачу було зручнішим для студентів під час дистанційного спілкування, а не роботи в групі оффлайн для 60,3% людей; 4) доступність в онлайн-режимі до консультацій викладача та можливість швидко отримати відповіді на запитання вказали 98,5% студентів. До основних недоліків було віднесено: 1) перебої в роботі інтернет мережі, відключення електроенергії чи поламка технічних пристроїв для навчання були названі пріоритетними проблемами 97,0% респондентами; 2) різницю в часовому поясі під час проведення занять між країною викладача та здобувачами освіти, особливо для студентів Західної Європи, Північної та Південної Америки (9,4%); 3) перевтома від постійної роботи за комп'ютером (95,5% опитаних); 4) складність онлайн-візуалізації укладок пацієнта при дослідженні (91,5% учасників анкетування).

Викладачами кафедри було передбачено можливість технічних мережевих перешкод у студентів, тому всі заняття були записані з можливістю перегляду у зручний та доступний студенту час. Задачі, тестові завдання та опис ілюстративного матеріалу для самостійної роботи можливо було виконувати відповідно до часового поясу проживання студента. Частину описової роботи, за бажанням студента, дозволялось виконувати письмово від руки з надсиланням сканованого паперового варіанту для зменшення зорового навантаження від цифрового монітору.

Корисними для викладача є рекомендації Royal College of Physicians and Surgeons of Canada, в яких виокремлено 10 основних порад: використання онлайн-платформ з необхідними функціями для оптимального викладення та освоєння матеріалу; використання камер усіма учасниками для створення відчуття присутності, навіть перебуваючи далеко один від одного, а також вимкнення камер під час презентацій для уникнення розсіювання уваги; попередня перевірка справності мікрофона та відсутності відлуння, а також модальність виключення мікрофонів учасників для уникнення відволікання, внаслідок фонового шуму; проведення активної дискусії з залученням до розмови усіх здобувачів; надання частини лекційного матеріалу для самостійного читання, натомість витрата зекономленого часу на дискусію теми з учасниками; урізноманітнення навчання опитуваннями в чаті, створеннями малих робочих груп, перегрупуванням студентів для налагодження кращої комунікації; активне використання функції чату для спілкування; обмеження в часі онлайн-сесії за монітором (рекомендовано до 60 хвилин з можливістю подачі матеріалу частинами); оптимальне спрощення презентацій з мінімальною кількістю тексту та анімацій; розсилка резюме після онлайн-заняття, що включає ключові аспекти викладу чи рефлексивні вправи на закріплення навчання [3, с. 1; 4, с. 198].

Висновки. Глобальне використання дистанційних інноваційних технологій в вищій освіті має високі переваги у зручності та доступності, зважаючи на вимушені карантинні заходи, пов'язані з пандемією COVID-19 та може бути впровадженим, як елемент змішаного навчання у перспективі, але з обов'язковою розробкою шляхів подолання недоліків онлайн-навчання.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України: Позачергова сесія глобальної конференції ЮНЕСКО з питань освіти у часи пост-COVID-19: ухвалено декларацію щодо зміцнення системи освітнього простору [Електронний ресурс]: Електрон. дан. (1 файл). – 2020. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/ua/news/pozachergova-sesiya-globalnoyi-konferenciyi-yunesko-z-pitan-osviti-u-chasi-post-covid-19-uhvaleno-deklaraciyu-shodo-zmicnennya-sistemi-osvitnogo-prostoru. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

2. Chan R. Online teaching and learning in higher education during COVID-19: international perspectives and experiences / R. Chan, K. Bista, R. Allen. – New-York: Routledge, 2021. – 266 p.

3. Royal College of Physicians and Surgeons of Canada (RCPSC): virtual teaching resources [Electronic resource] // June 26, 2020: Mode of access: http://www.royalcollege.ca/rcsite/documents/about/covid-19-virtual-teaching-resources-e. – Title from the screen.

4. Undergraduate radiology education during the COVID-19 pandemic: a review of teaching and learning strategies / K.E. Darras, R.J. Spouge, A.B. de Bruin [et al.] // CAR Journal. – 2021. – Vol. 72, N. 2. – P. 194–200.

УДК 330.1: 372.8: 378.14

МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ У ФОРМУВАННІ ФАХІВЦЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ожелевська Т.С.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної теорії
та конкурентної політики
ozhelevskaya@ukr.net
Київський національний
торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Нищівні світові економічні кризи кінця XX-початку XXI ст. з усією очевидністю довели неспроможність ортодоксальної економічної теорії пояснити їх причини та надати дієві інструменти для формування державної політики щодо уникнення, пом'якшення їх дії чи попередження у майбутньому. При цьому гетеродоксальні економічні теорії, які довгий час серйозно не сприймалися світовою науковою спільнотою, довели свій прикладний характер і роботи їх представників нарешті були заслужено відзначені Нобелівською премією з економіки. Мова, в першу чергу, йде про інституціоналізм, який першим зробив виклик методології ортодоксальної економічної теорії щодо використання у дослідженнях моделі людини *homo economicus,* та поведінкової економіки, яка завершила доведення неспроможності цієї методології.

Незважаючи на це, більшість українських вчених продовжує дотримуватися і відстоювати постулати застарілої парадигми ортодоксальної економічної теорії, стверджуючи, що гетеродоксальні економічні теорії, «зовсім або майже зовсім не впливають на економіко-політичні процеси» [1, с. 152]. Більше того! У ЗВО України, на відміну від провідних університетів світу, продовжують викладати дисципліну «Економічна теорія», яка поєднує вульгаризований марксизм і маржиналізм. Не дивно, що така дисципліна не може формувати необхідних компетентностей фахівця, який працюватиме в реальній економіці, яка потребує знання прикладної економічної теорії. Оскільки такі знання навряд чи

майбутній фахівець зможе застосувати у житті, то ця дисципліна в освітніх програмах для неекономічних спеціальностей поступово переходить у статус вибіркової компоненти, яку, зрозуміло, ніхто і не вибере. Не складно передбачити, як цей фахівець з такими «знаннями» буде орієнтуватися в реальних економічних ситуаціях, аналізувати їх і приймати оптимальні рішення. А аналізувати прийдеться!

Таким чином, для формування конкурентоспроможного на національному та світовому ринку праці фахівця, необхідно: ввести дисципліну «Економічна теорія» обов'язковою компонентою освітньої програми за навчальним планом підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» будь-якої спеціальності; привести зміст дисципліни «Економічна теорія» у відповідність до мейнстриму світової економічної теорії, акцентуючи увагу на прикладних сучасних напрямах розвитку економічної теоретичної науки, цінність досліджень яких визнана світовою науковою спільною і представники яких були у XXI ст. відзначені Нобелівською премією з економіки.

Список використаних джерел

1. Маслов А.О. Інформаційна економіка: становлення, структура та теоретичне осмислення: монографія. К.: Аграр Медіа Груп, 2012. 432 с.

УДК: 37.09

ЕКСТРЕНА ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пошивалова О.В.
кандидат фізико-математичних наук, доцент
доцент кафедри статистики, обліку
та економічної інформатики
elenaposhivalova1956@gmail.com
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

У березні 2020 р. Генеральний директор організації ЮНЕСКО Одрі Азулай заявила, що через пандемію коронавірусу COVID-19 понад 1,5 мільярда молодих людей у 165 країнах світу не можуть відвідувати заняття через закриття загальноосвітніх навчальних закладів [1].

Готовність до цього в Україні процесу була різна, виникали різні технічні проблеми – відсутність Інтернету, комп'ютерів, навчальних матеріалів у мережі. А головне, неготовність викладачів до дистанційного навчання [2].

Із 28 квітня по 08 травня 2020 року в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара (м. Дніпро, Україна) відбувалось опитування здобувачів освіти щодо якості дистанційного навчання, організованого в період оголошення карантину. У в ньому взяли участь 1224 особи майже з усіх факультетів та центрів, які відповіли на 19 питань у розробленій он-лайн формою в Office 365. Всі студенти ДНУ повнолітні (18 років) відповідно до діючого законодавства України. Всі етичні норми відповідають вимогам Міністерства освіти та науки України, якому підпорядкується ДНУ.

Найменшу активність виявили здобувачі Центру післядипломної освіти (0%), Центру заочної та вечірньої форм навчання (0.16%) та фізико-технічного факультету (0.571%). Найбільше представництво виявилось у факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства (45.02%).

92 % опитуваних навчаються за рівнем Бакалавр, 7% – Магістр, 1% – PhD. Наступні питання стосуються щодо задоволення якістю дистанційного навчання здобувачів освіти.

36% респондентів відповіли, що вони дуже або частково задоволені технологіями дистанційного навчання, які застосовуються в ДНУ, 48.5 % задоволені в цілому, але у них є певні дрібні нарікання, 14.3 % – не задоволені.

На питання Чи забезпечується у ДНУ дотримання розкладу проведення занять в умовах дистанційного режиму роботи: 89% відповіли «Так», 10% – «Частково», 1% – «Ні». 50.6% використовують ПК або ноутбук, 43% – смартфон, 5% – Планшет, 1.4% – не мають технічної можливості для дистанційної роботи.

Слід зазначити, ректорат рекомендував використовувати платформи Office 365 у дистанційному навчанні. Серед проблем, з якими стикнулися здобувачі на першому місці – відсутність або нестабільність інтернет-зв'язку (40%), на другому – нестабільність роботи платформи Office 365 (28%), 12.8% не мали жодних проблем, приблизно по 10% набрали пункти відсутність технічних засобів для відео комунікацій та недостатність навичок роботи з програмним забезпеченням в умовах дистанційного режиму навчання.

Серед інших освітніх (комунікаційних) платформ, які використовують викладачі під час дистанційного режиму роботи здобувачі визначили наступні: Google Classroom – 23.5%; Електронна пошта – 22.4%; Zoom – 20.3%; Месенджери – 17.4%; Skype – 13.6%.

Найбільш ефективними інструментами дистанційних технологій навчання здобувачі вважають: Віртуальні освітні середовища (Office 365, Google Classroom тощо) – 35.3%; Відеоконференції (Zoom, Skype та ін.) – 25.5%; Месенджери – 20.3%; Електронна пошта – 12.9%; 6% вважають дистанційні технології не ефективними.

Відповіді на питання чи змінився розподіл балів при оцінюванні знань у зв'язку з переходом на дистанційний режим роботи в умовах карантину, розподілилися наступним чином: Так, повністю – 4.58%, Частково – 26.23%, Змінився акцент на інші вид завдань – 34.31%, Ні, вимоги залишилися без змін –22.39%, Важко відповісти –12.50%.

Найбільш вагомими можливостями дистанційного (цифрового) навчання здобувачі вищої освіти вважають: можливість навчання у зручному місці, у комфортній і звичній обстановці – 28.57%, можливість поєднувати роботу з навчанням – 16.97%, розвиток навичок самоконтролю, формування мотивації до самоосвіти – 16.43%, технологічність процесу навчання (використання інформаційних технологій) – 13.83%.

Серед обставин, що негативно впливають на організацію повноцінного дистанційного навчання визначено наступні: великий обсяг завдань – 16.80%, швидка втомлюваність внаслідок тривалої роботи за монітором – 16.35%, відсутність потрібної техніки та/або постійного (стабільного) доступу до мережі інтернет – 15.33%.

Можна зробити висновок, що на думку здобувачів освіти, існує три основні бар'єри, що негативно впливають на організацію повноцінного дистанційного навчання: пов'язаний з організацією начального процесу (великий обсяг завдань), з психологічними причинами – швидка втомлюваність внаслідок тривалої роботи за монітором, технологічними причинами – відсутність потрібної техніки та/або постійного (стабільного) доступу до мережі інтернет.

Список використаних джерел

1. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. UNESCO rallies international organizations, civil society and private sector partners in a broad Coalition to ensure #LearningNeverStops. URL: https://en.unesco.org/news/unesco-rallies-international-organizations-civil-society-and-private-sector-partners-broad

2. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.

УДК 37.09

ACTUAL PROBLEMS IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Prozorovska I.M.
teacher
zorova45@gmail.com
Cherkasy State Business College
Cherkasy, Ukraine

The world of globalization imposes a number of requirements for the future specialist. One of the priority requirements is knowledge of a foreign language, and first of all, English. Therefore, the teaching of English in modern realities is constantly changing. New technologies, which appear almost every year, push modern teachers to apply new methods and approaches in teaching. The main task, in our opinion, is to learn to communicate in a foreign language.

In this article, we will look at possible ways to improve your skills for a foreign language teacher.

1) According to Uvarov V. "the teaching process should be dynamic, creative and diverse. This is the kind of activity that needs to "put the soul", feel a genuine interest in the success of your students and do your best. [1, p.147]

Rumyantseva A. offers 10 modern trends in teaching English:

1. Flipped classroom.
2. Dogme style.
3. Task-based learning.
4. Content and language intergrated learning.
5. Communicative and vocabulary approaches.
6. Mobile devices.
7. Embodied learning. [2]

As for *flipped classroom* – students get a task to be ready with some materials (videos, films etc.) before the lesson. The teacher discusses the prepared materials at the lesson.

As for *dogme style* – a teacher uses his own topics for discussion. He chooses the topics not always based on the textbook materials.

As for *task-based learning* – students can memorize new vocabulary focusing on authentic materials: texts, dialogues etc. The topics are usually about real life situations.

As for *content and language integrated learning* – a teacher uses English in teaching other subjects like History, Geography, Literature etc.

Communicative approach – an ability to express your ideas and thoughts. Speaking is as a main part or an English lesson. *Vocabulary approach* is learning not only words but word-combinations (chunks). It accelerates speaking skills rapidly.

Blending learning is about using different teaching techniques – offline and online lessons.

Playing games – learning foreign languages through games. It can be interesting for both children and adults.

Mobile devices – using different applications on your mobile phone can make the process of learning English non-stop.

Embodied learning – using kinesthetic (moving) activities to learn verbs.

Inquiry-based learning – to learn English focusing on real needs for future purposes (travelling, job activities etc.).

Muhammad Adil shares his ideas how to make teaching English more effective:

- educational competitions encourage students to take part in them and win – that makes learning English interesting;

- using multimedia helps students understand the materials through video, audio, visual images etc. instead of paper textbooks;
- good syllabus can make the process of learning more effective and productive;
- conversation sessions develop speaking skills and improve the knowledge of English;
- rules in the classroom are important to provide discipline;
- motivation can be a key factor in learning English. [3]

In conclusion, we would like to admit that lifelong education must be a lifestyle for teachers of foreign languages. A good teacher must learn the latest methods, watch news and films in English, he also must follow the trends in appearing new vocabulary according to the constant changes in the modern world. He certainly should do his best to implement all effective methods and approaches in his work.

References

1. Уваров В.И. Актуальные проблемы преподавания иностранного языка в неязыковом вузе и их возможные решения // Вестник РГГУ. Серия «Психология. Педагогика. Образование». 2018. № 3 (13). С. 145–156. DoI: 10.28995/2073-6398-2018-3-145-156

2. Румянцева А. Spice up Your Methology: 10 современных трендов преподавания английского языка. – Retrieved from: https://www.teachaholic.pro/spice-up-your-methodology-10-sovremennyx-trendov-prepodavaniya-anglijskogo-yazyka/

3. Muhammad Adil. 10+ Problems Faced by Teachers in Teaching English. - Retrieved from: https://adilblogger.com/problems-faced-teachers-teaching-english-language/

УДК 371.32+81-112.2+811.581

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКИМ СТУДЕНТАМ

Прохорова О. В.,
кандидат педагогічних наук,доцент,
доцент кафедри західних і східних мов та методики їх навчання,
pr.elena@mail.ru,
Д.З. «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».
м. Одеса, Україна

В умовах глобалізації та стрімкого розвитку українсько-китайських відносин проблема якісної підготовки лінгвістів набуває важливого значення. Нові вимоги відповідно трансформують мету, зміст, форми організації навчання тощо. Попри те, що навчання китайської мови є достатньо новою дидактичною галуззю для України, неможливо не брати до уваги успіхи, яких досягли китайські освітяни впродовж останніх десятиліть. Поступова популяризація китайської мови, а також збільшення числа освітніх закладів зі поглибленим вивченням китайської мови, підтверджують зацікавленість в подальшому розвитку даного напрямку [1].

Аналіз діяльності сфери вищої освіти, цільовою аудиторією яких є в основному фахівці, що працюють в різних професійних областях, виявив ряд проблем: недостатня кількість викладацьких кадрів; невідповідність змісту навчання освітнім запитам студентів; відсутність методик навчання, без врахування специфіки дорослого контингенту.

Більшість українських студентів, які вивчають історію китайської мову в ВЗО, в першу чергу стикаються з проблемою неактуальної лексики, пропонованої навчальними посібниками з китайської мови. Дана проблема має два аспекти. По-перше, найбільш відомі підручники написані досить давно, останні кілька років вони перевидаються лише з

мінімальними корективами. У них зустрічається велика кількість лексики, пов'язаної з ідеологією комунізму. На момент написання цих підручників подібна лексика дійсно активно використовувалася в спілкуванні носіїв мови, але в сучасному Китаї склалася інша ситуація. Як наслідок, студенти, які вивчають китайську мову за старими підручниками, можуть відчути труднощі в спілкуванні з носіями мови.

По-друге, в переважній більшості підручників лексика не відповідає вимогам студентів. Студенти стурбовані, що пропонована в навчальних посібниках лексика не буде потрібно в реальному спілкуванні з носіями. Значна частина підручників і навчальних посібників, виданих в Україні, є переробками або перекладами іноземної навчальної літератури.

Відзначаючи загальну як для сучасного етапу в Китаї, так і, можливо, проблему для України, пов'язану з недостатньо високим рівнем володіння мови педагогами (яка не відповідає носію мови), логічно припустити, що майданчики для обміну могли б підвищити ефективність викладацького процесу в цілому. Основним питанням, з яким доведеться зіткнутися найближчим часом, є кваліфікованість викладацького складу, що спеціалізуються на китайській мові. Однак подібні проекти, на даний момент, не мають масового характеру.

Зміст навчання китайській мові, представлений в навчально-методичних комплексах і навчальній літературі, орієнтоване на тривалі терміни; Зміст навчально-методичних комплексів не враховує вузької специфіки організації навчального процесу вищих закладах освіти.

Отже, проблема браку фахівців, які володіють китайською мовою, в Україні заснована на нестачі кваліфікованих педагогів, здатних задовольнити попит на потребу у вивченні мови дітьми. На сьогоднішній день область викладання китайської мови відчуває схожі з китайською практикою проблеми, такі як брак навчальних годин, а також складність із засвоєнням матеріалу, викликані недостатньою кількістю навчальних годин на тиждень. Дані проблеми створюють додаткові складності в організації та реалізації навчання майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Євсєєва Г. П. Державна мовна політика та українська національна ідея. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2010. 337 с.

УДК: 378(477)

СІМЕЙНА ОСВІТА ТА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Свиридова Т. І.,
аспірант кафедри початкової та професійної освіти
tatianasviridova8@gmail.com
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Розпорядження про організацію нових форм здобуття середньої освіти в Україні, зокрема сімейної (домашньої) форми, набули чинності лише у вересні 2019 року, що стало результатом демократизації та глобалізації освітнього процесу. За словами Панфілова О. Ю. та Венгерової Е. С. «Виникнення глобального освітнього простору пов'язане з новою соціокультурною ситуацією в світі, коли знання стають інструментарієм удосконалення людини і суспільства [4; с. 27]». Порівняно з Україною, де сімейна освіта – відносно нове явище, в країнах Європи та Північної Америки історія існування сімейної освіти налічує

десятки років. Сімейна освіта вважається демократичною формою освіти. Згідно з Конвенцією Організації Об'єднаних Націй про права дитини від 20 листопада 1989 року «батьки мають переважне право визначати форму навчання своїх дітей, а право держави втручатися в освітній процес обмежується забезпеченням права дітей на освіту [5]».

Таким чином, сімейна форма освіти є проявом демократизації суспільства. «Інтеграція України в європейський освітньо-науковий простір актуалізує проблему модернізації вітчизняної освіти, успіх якої визначається здатністю гнучко реагувати на постійно змінювані зовнішні та внутрішні чинники й умови [3]». Поява нових форм освіти в Україні свідчить про прискорення вищезазначених процесів. «Похідними детермінантами розвитку віртуальних комунікацій у сімейній освіті виступають процеси інтеграції, демократизації та інформатизації суспільства [4; с. 31]».

На сьогодні стає питання про підготовку фахівців для забезпечення сімейної (домашньої) форми здобуття середньої освіти, оскільки ця форма має специфічні організаційні, психологічні, педагогічні та методичні особливості. Процес глобалізації сприяє адаптації професійної освіти до нововведень. «Глобалізація зумовлює появу нових технологій, нових форм навчання, нового складу студентів, зростання розбіжностей за віком. Набуває масовості післядипломна освіта, освіта протягом життя [2]».

Актуальним є дослідження досвіду провідних країн світу для створення ефективних програм фахової підготовки. «Головним завданням освіти став розвиток у молодого фахівця навичок активного володіння основами дисциплін, уміння аналізувати проблеми, що виникають, висувати альтернативні рішення і виробляти критерії їх правильності [4; с. 23]». Найбільш розвиненою є система підготовки фахівців для роботи з «домашніми» учнями в США та Канаді.

Крім того, слід зазначити, що стрімкий розвиток новітніх технологій сприяє як розповсюдженню сімейної освіти і ефективній підготовці фахівців для її забезпечення, так і для ретельного вивчення досвіду європейських та південноамериканських країн світу.

Таким чином, можна зробити висновок, що в умовах демократизації та глобалізації освітнього процесу спостерігається активний розвиток сімейної (домашньої) форми здобуття середньої освіти і є потреба у забезпеченні підготовки фахівців для її успішного функціонування. Крім того, існує необхідність вивчення практичного та теоретичного досвіду провідних країн світу, наприклад Канади, в яких сімейна освіта та підготовка фахівців для роботи в цій сфері мають багаторічну історію.

Список використаних джерел

1. Ахновська І. О. Віртуальні комунікації у сімейній освіті України в контексті світових тенденцій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 20, частина 1. 2018. С. 27 – 32.

2. Буяк Б. Б. Глобализационные вызовы современному университетскому образованию // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка . 2014. №2.

URL: https://cyberleninka.ru/article/n/globalizatsionnye-vyzovy-sovremennomu-universitetskomu-obrazovaniyu (дата обращения: 10.09.2021).

3. Василюк А. В. Общеевропейские тенденции развития образования // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка. 2013. №2.

URL: https://cyberleninka.ru/article/n/obscheevropeyskie-tendentsii-razvitiya-obrazovaniya (дата обращения: 10.09.2021).

4. Панфілов О.Ю., Венгерова Е.С. Соцієтальні детермінанти розвитку сучасної освіти // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2015. №3 (26). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/sotsietalni-determinanti-rozvitku-suchasnoyi-osviti (дата

обращения: 10.09.2021).

5. Конвенція про права дитини. 20 листопада 1989 року, (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#doc_info https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text

УДК: 377

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІДЖІТАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Солдатова В.Ю.
викладач вищої категорії
soldatova.viktoriia@sfk.nau.edu.ua
Мукановський Ярослав
студент 4 курсу спеціальності
121 «Інженерія програмного забезпечення»
Відокремлений структурний підрозділ «Слов'янський фаховий коледж Національного авіаційного університету»
м. Слов'янськ, Україна

У сучасних реаліях ринок часто говорить про масову міграцію бізнесу в онлайн і повальну діджіталізацію процесів. Але мало хто аналізує, як хвилі локдауна впливають на інші сфери життя. Вже зараз варто звернути увагу, наприклад, на те, як буде змінюватися сфера освіти, вимушено підлаштовуючись під нові реалії.

Звіт Світового економічного форуму свідчить – за період пандемії кількість роботодавців, які стали навчати персонал в режимі онлайн, збільшилася в п'ять разів. А число людей, що шукають можливості для навчання в Інтернеті за власною ініціативою, зросла в чотири рази.[1]

Але незважаючи на серйозне зростання онлайн-навчання в бізнес-сегменті, державні програми по онлайн-навчанню зросли стрімкіше ринку. Кількість учнів, які отримують доступ до онлайн-навчання через державні програми, за період пандемії зросла в дев'ять разів і продовжує зростати. І тут держсектору вдалося обігнати бізнес тільки з тієї причини, що велика частина освітніх ініціатив в світі все ще лежить на плечах державних інституцій.

Згідно з досліджуваними тенденціями, держави незабаром можуть почати оплачувати проходження онлайн-навчання, як одного з інструментів державної політики в сфері перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. І це буде хорошим рішенням, з урахуванням того, що в найближчі роки нас чекає необхідність перепрофілювання великої кількості кадрів – через розвиток технологій, автоматизацію та через новий виток промислової революції застаріє безліч професій.

Діджіталізація освітнього процесу закономірно приводить навчальні заклади до ідеї хмарних технологій.

Хмарні технології – це такі технології обробки даних, у яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачу як онлайн-сервіси.

Останнім часом впровадження хмарних технологій стрімко зростає, завдяки цьому освіта стає ще доступніше, адже, вчитися можна скрізь: у приміщенні та на відкритій місцевості. Загальною перевагою для всіх користувачів хмарних технологій є те, що отримати доступ до «хмари» можна не лише з ПК чи ноутбука, але також з нетбука, смартфона, планшета, тому що головною вимогою для доступу є наявність Інтернету, а для роботи програмного забезпечення «хмари» використовуються потужності віддаленого

серверу; споживачі використовують програми без їх установки. Слід зазначити, що доступ до хмари можуть мати одночасно тисячі людей, що мають права доступу. [2]

Викладачі можуть використовувати хмарні технології для дистанційного навчання, на заняттях та в позаурочній діяльності, а також в методичній роботі. При цьому реалізуються певні задачі: отримання оперативної інформації, миттєва комунікація із колегами або студентами (відбувається оптимізація часу навчального процесу), поширення власного досвіду, підвищення кваліфікації, ознайомлення із передовим досвідом інших викладачів. [2]

Оцінивши обсяг витрат при фізичному розгортанні власних ІТ-систем, майже 70% вищих навчальних закладів Північної Америки вже перенесли або знаходяться в процесі переміщення своїх систем в хмару.

Моделі послуг IaaS (інфраструктура як послуга) і SaaS (програмне забезпечення як послуга), по суті, ідеальні для вирішення проблем освіти. Такі продукти забезпечують освітнім закладам роботу на одному рівні з великими корпораціями, але без необхідності будувати коштовну інфраструктуру.

При цьому грамотний підхід до масштабування хмарних ресурсів дозволить освітнім закладам одного типу додатково економити на ліцензіях, при спільному використанні сховища даних і т.п.

Для ВНЗ необхідна трохи складніша інфраструктура і більше окремих програмних продуктів. Але і рівень фінансування вищої освіти краще, ніж у шкіл. Додатковий серйозний бонус використання хмарних систем для організації, наприклад, екзаменаційного процесу – то, що «хмари» набагато краще захищені від злому і хакерських атак.

Таким чином, при онлайн навчанні та діджіталізації навчального процесу доцільно використовувати хмарні технології, адже вони мають всі необхідні для цього ресурси та мінімізують затрати на онлайн навчання.

Список використаних джерел

1. Всесвітній економічний форум: майбутнє професій і 10 топ-навичок для 2025 року, URL: https://osvitanova.com.ua/posts/4427-vsesvitnii-ekonomichnyi-forum-maibutnie-profesii-i-10-top-navychok-dlia-2025-roku (дата звернення 05.09.2021р.)

2. Хмарні технології навчання як інструмент реалізації модернізації викладача, URL: https://sway.com/s/4KJrqUlQeP3ZitrL/embed (дата звернення 05.09.2021р.)

УДК: 37.012

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Тенькова З.Ю.
магістр історії, викладач, ztenkova@gmail.com ,
Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
Полтава, Україна

Проблема мотивації до навчання була і залишається актуальною у всіх сферах освіти. Адже саме від мотивації студента залежить сприйняття та засвоєння матеріалу. В умовах світової глобалізації та пандемії, коли все змінюється кожної хвилини, викладачам варто змінити підходи до мотивації навчання. Як залучити до навчального процесу? Як сформувати професійні навички так, щоб після закінчення закладу держава змогла отримати якісного спеціаліста з потрібними знаннями та чітким баченням себе в професії.

В умовах глобалізації розвивається і ринок праці. Роботодавець зацікавлений

отримати фахового робітника, який готовий постійно вдосконалювати свої знання та навички. Завдання освітнього закладу полягає не тільки у вихованні компетентного фахівця, а й у забезпеченні можливості вдосконалюватись. Актуальною стає проблема переходу з одного напряму або сфери професійної діяльності в іншу.[1]

Метою даної роботи є дослідження аспекту формування мотивації у студентів фахової передвищої освіти в умовах глобалізації та всесвітньої пандемії. За законом Єркса-Додсона якщо у студента велика і вірно сформована мотивація, то результати його діяльності будуть високі. Однак ми не можемо виключати вплив різних чинників на формування мотивації. На мою думку, однією з негативних умов, яка на пряму вливає на мотивацію студента, є введення дистанційної освіти в умовах пандемії. Також не можна виключати такий фактор, як не достатній рівень професійної орієнтації в середній освіті. Дуже часто студент, вступаючи на ту чи іншу спеціальність, чітко не усвідомлює з яким фахом він себе пов'язує. Тому тут дуже важлива цілеспрямована робота освітнього закладу щодо якісної підготовки фахового робітника, якому дадуть можливість вдосконалюватись.

Аналіз досліджень поняття мотивації дає зрозуміти з чого вона складається та як формується. Н.Лісовець у своїй праці зазначає, що не має єдиного підходу у формуванні поняття мотивації. Вона аналізує праці інших науковців та виокремлює певну класифікацію. За словами видатного психолога та невропатолога В.Н. Мясіщева результати лише на 20-30% залежать від інтелекту та на 70-80% від мотивів, які спонукають вести себе належним чином.[2]

Ляшенко І.В у своїй роботі зазначає, що професійна мотивація відіграє роль компенсаторного фактора: в умовах недостатньо розвинених здібностей студент, за наявності професійної мотивації, може досягти більших успіхів, ніж здібний студент, у якого не сформована професійна мотивація. Тому цілеспрямоване формування у студентів професійної мотивації є одним із першочергових завдань не тільки вищої школи, але і фахової освіти.[3]

Таким чином проаналізувавши вказані роботи можна дійти висновку, що навчання студента напряму пов'язане з типом мотивації, а також не можна виключати інших чинників в умовах глобалізації. Студенти стають більш прагматичними з нестандартним та кліповим мисленням. Не зважаючи на світову пандемію вони мають можливість отримувати освіту безперервно не виходячи з дому. Виникає інше питання, наскільки студент буде вмотивований та організований для того, щоб отримати такий вид освіти. Фаховій передвищій освіті потрібно формувати індивідуальну роботу зі студентами. У зв'язку з недостатнім рівнем професійній орієнтації в середній освіті потрібно не тільки навчити студента професії, а і з першого дня дати розуміння майбутнього в професії. В цьому дуже допомагають виробничі екскурсії та виробничі практики. Адже там він одразу потрапляє в професійне середовище. Я думаю не варто відмовлятись від цього навіть на початку навчального року оскільки пандемія може вносити корективи кожного дня. Наприклад, для студентів Полтавського коледжу нафти та газу, станом на 15 вересня 2021 року вже було проведено екскурсії на виробництво та підприємства ТОВ «Мінерал», який займається видобутком Бішофіту, базу виробничого обслуговування Полтавського відділення бурових робіт. Студенти відвідали базу сервісного обслуговування бурого устаткування ТОВ Везерфорд Україна та сервісний цех з обслуговування вибійного інструменту, після відвідування яких в них сформувалось загальні уявлення про те, що і як відбувається на виробництвах.

Викладачі коледжу у своїй роботі використовують весь педагогічний арсенал для того, щоб студент отримав якісні знання, які йому допоможуть стати професіоналом своєї справи. При коледжі працює відділення професійної освіти, яке дає можливість отримати додаткову кваліфікацію та забезпечити себе робочим місцем. Професійне навчання робітників здійснюється за 26 професіями.

Отже, дослідивши тему можна дійти висновку, що мотивація студента залежить від

багатьох чинників. Мотивація є обов'язковим елементом в будь-якій сфері навчальної діяльності. Тільки тісна та індивідуальна праця зі студентом викладачів та навчального закладу дає можливість студенту розвиватися та вдосконалюватися. Така співпраця є запорукою професійної орієнтації в умовах глобалізації. Звичайно, в умовах сьогодення варто робити поправку на світову пандемію. Оскільки вона обмежує відвідування освітнього закладу і це може впливати на взаємодію студента та викладача. Фахова передвища освіта має системно підходити до питання формування у студентів мотивації з використанням набутого досвіду та постійно вдосконалювати не тільки навчальні плани, а і різні компетенції як викладача, так і студента. Такий підхід дозволить отримати конкурентоспроможного фахівця, який зможе вдосконалювати свої навички та забезпечити себе робочим місцем. Роботодавці в умовах глобалізації саме на це й орієнтуються.

Список використаних джерел

1. Літинська В.А., Мельник І.В. Формування професійної мотивації студентів до успішної фахової діяльності //Економіка та управління підприємствами. 2017. №14. С.151-152

2. Лісовець Н.М. Профессиональная мотивация студентов как способ активации обучения // Фестиваль педогогических идей. 2007. № ФС77-69741. URL: http://masters.donntu.org/2012/iem/temnenko/library/article5.htm (дата звернення 10.09.2021)

3. Ляшенко І.В. Формування професійної мотивації студентів до успішної фахової діяльності // Народна освіта. Електронне фахове видання. 2013 №1 (19). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1076 (дата звернення 07.09.2021)

УДК: 378.1

ВИЩА ОСВІТА ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Титарчук М.В.
аспірантка кафедри освітології та інноваційної педагогіки
titarchukmaya@gmail.com
Чепелєв О.О.
аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки
chepn@ukr.net
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди
м.Харків, Україна

Процес освіти - це нерозривна єдність навчання і виховання. Першим завданням вузу є виявлення і виправлення тих помилок виховання, які стали «надбанням» особистості раніше. Це завдання не тільки вкрай складне, але і не дає стійкого ефекту. Тому навчальні програми сучасних вузів повинні підводити студента до тієї межі, з якого починається інтерес до розвитку своєї власної особистості і прищеплюються необхідні для цього теоретичні знання.

Можливості ефективного суспільно корисного застосування отриманих у вищій школі знань базуються на життєвих орієнтирах і особистих якостях випускника, на його вмінні працювати в колективі.

Молода людина живе і формується як особистість у сучасному інформаційному просторі, дуже далекому від досконалості. Воно впливає на нього часто сильніше, ніж традиційні інститути: сім'я, школа, вуз. У даній ситуації суспільство і система освіти, перш

за все, повинні не нав'язувати, а пропонувати здорову альтернативу високих моральних стандартів, щоб у молодих людей було реальне уявлення про всі можливі варіанти життєвого вибору. Якщо ми хочемо жити в здоровому суспільстві, то ми зобов'язані подбати, щоб у кожної молодої людини був цей моральний компас, що сприяє становленню духовної особистості.

Система вищої освіти як одна з найважливіших форм соціалізації людини займає вагоме місце в цьому процесі, оскільки є завершальним етапом становлення особистості, в ході якого формується доросла людина, громадянин свого суспільства, що володіє певною спеціальністю, професією, з певним світоглядом. Керуючі вищими ланками освіти, політики, економічної діяльності, видатні діячі культури і вчені - всі вони є людьми з вищою освітою. Можна сказати, що сучасний стан вищої освіти визначає рівень економічного, науково-технічного і культурного прогресу суспільства в майбутньому. Цьому ж сприяють і три головні функції вищої школи: професійно-економічна, соціально-елітарна і гуманістична [1; 68].

Перша включає в себе підготовку фахівця, професійного діяча, друга - формування соціальної еліти, третя - культурний розвиток особистості. Основна мета вищої освіти багатьом дослідникам бачиться в залученні особистості учня до світової культури, світових цінностей, формуванні гармонійної особистості.

Сьогодні змінюється інституційне ядро сучасної системи освіти. Якщо раніше таким ядром була освітня установа (вуз), і студенти, приходячи туди, отримували стандартний набір освітніх послуг, всіх вчили однаково, незалежно від особистісних особливостей кожного, то зараз цим ядром "стає індивідуальна освітня програма, а центром, відповідно, індивід, який з малих років разом зі спеціальними професіоналами - тьютерами і психологами створює індивідуальну освітню програму і потім її реалізує "[2].

Відповідність проблемного поля життя і освіти досягається за допомогою застосування в інноваційному підході в процесі навчання конфлікт-методу, суть якого полягає у виявленні труднощів, що з'являються в ході занять. Для цього використовують провокаційні прийоми, наприклад у вигляді порушення деяких етичних норм поведінки. Реакції на ці порушення стають предметом обговорення. Цей метод дозволяє в ситуації "тут і зараз" виявити реальну проблему та опрацювати, засвоїти на її основі досліджуваний матеріал. Соціальне життя людини сповнено протиріч і зіткнень, а конфлікт-метод допомагає формуванню конфліктологічної компетенції, здатності до мінімізації деструктивних проявів конфлікту [3; 162-163].

В умовах динамічних змін зростає потреба теоретичного осмислення здобутого досвіду й пошуку нових методологічних підходів до розв'язання проблеми сучасної освіти в умовах інформаційного суспільства [5].

Проблеми демографії, становлення особистості, здорового способу життя стають найважливішою складовою частиною державної політики, стрижнем національних проектів. Ключ до вирішення цих проблем знаходиться в системі освіти країни. У той же час зусилля освітніх установ в цьому напрямку носять розрізнений характер, не сприяють формуванню гармонії в суспільстві, не мають наукової методологічної основи, адекватної сучасним умовам глобалізації суспільних процесів.

Список використаних джерел

1.Добрынина В.И., Добрынин В.В., Кухтевич Т.Н., Туманян О.В. Общество – высшая школа – молодежь: Монография. М., 1995.

2.Глобализация образования: тенденции и перспективы (интервью Лины Клебановой с Петром Щед-ровицким: [Электрон. ресурс] URL: http://www.circle.ru:10125/biblio/index.html

3.Сорокина Н.Д. Инновационное обучение: сущность и содержание // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. 2002. №4.

4.Социология образования перед новыми вызовами (круглый стол) // Социс. 2000. №6.

5.Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / Н. Г. Ничкало, Р. І. Черновол-Ткаченко, І. Ф. Прокопенко [та ін.] ; за заг. ред. Н. Г. Ничкало, І. Ф. Прокопенка ; Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих ім. І. Зязюна НАПН України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : Бровін О. В., 2020. 544 с.

УДК 333.103

ДЕТЕРМІНАНТИ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Токар А.А.
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
andreika6909@gmail.com
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна.

З появою в Україні терміну «поліція» змінилась й сама система МВС, і ці зміни не тільки в назві та формі - тепер працювати в поліції почесно, престижно, гордо і надзвичайно відповідально.

Робота поліцейських спрямована на виявлення злочинів, для чого вони проводять бесіди в загальноосвітніх установах, цілодобово патрулюють вулиці і дороги, спілкуються з представниками різних соціальних груп, оперативно реагують на всі скарги, що надходять. Варто розуміти, що трудові будні поліцейських - це не тільки погоні й небезпека, а й робота з цивільним населенням, співпраця з територіальними організаціями, представниками влади. [1]

Тому зараз багато учнів старших класів, а іноді і вже дорослі люди мають мрію працювати в правоохоронних органах. Їх головний аргумент, що «саме Я можу змінити країну», і тому починають зміни у собі. Як результат тільки досить маленький відсоток громадян можуть міняти себе й свої відношення до правопорушень.

Багато людей залишають свою мрію через те, що не в змозі пройти відбір в поліцію і насамперед її фізичну частину.

Встановлено такі нормативи: для чоловіків - біг 1000 м за 3,40 хвилин; біг 100 метрів за 14,00 секунд; віджатися і прокачати прес 55 разів за хвилину. Для жінок - біг 1000 м за 4,10 хвилини; біг 100 метрів за 16,50 секунд; віджатися від підлоги 26 разів. Це встановленні нормативі 2015 року.[3]

Хлопці та дівчата, які трохи не вклалися в нормативи фізпідготовки, все одно отримають можливість проходити навчання в поліцейській академії.

Екс-глава Нацполіції Князєв, зазначив, що багато людей відсіюється саме на етапі складання іспиту: "Я вважаю, нам необхідно змінити підхід і давати шанс кандидату" підтягнути "за кілька місяців рівень своєї підготовки до належного рівня".

Взагалі у 2016 році змінилися вимоги до кандидатів у правоохоронні органи. Наприклад, в 2015 році чоловіки повинні були підтягуватися на турніку, а зараз від них вимагається виконати комплексну силову вправу, яке передбачає вправи для пресу, лежачи на спині, та віджимання.

З кожним роком змінюється вимоги. На мою думку, це не дуже правильно. Насамперед поліцейський в першу чергу повинен бути фізично розвинутий дуже добре. Крім цього, розумові здібності повинні бути на високому рівні. Це обумовлене тим, що дуже багато інформації потрібно знати та вміти правильно застосовувати норми закону та статті. Це звісно, необхідно, щоб в результаті було менш ситуацій, коли суд визнає поліцейського некоректним в своїх діях.[2]

В етапах конкурсного відбору є тільки перевірка IQ кандидата та знання основ

законодавства. Але не кожна людина, яка хоче бути поліцейським, може знати основи законодавства. Я вважаю, що люди приходячи на відбір не дуже володіють законом. І це нормально тому, що звідки вчорашня домогосподарка або учень можуть знати закон?

На мою думку, потрібно щоб був етап на IQ та на знання мов. Це зараз дуже важливо - знати досконало свою мову та хоча б на середньому рівні одну іноземну. Зараз дуже багато іноземців приїжджають в нашу країну на екскурсію, навчання або навіть жити. Але вони можуть не знати українську мову, а їм буде потрібна допомога. В такій ситуації люди найчастіше звертаються до поліцейських. За короткий час дуже важко вивчити мову, тому це є одним з пріоритетних вимог до правоохоронних органів України.

Як приклад, Великобританія - якщо в більшості країн світу особлива увага приділяється фізичній підготовці і дисципліні, то британські поліцейські в першу чергу дивляться на юридичну грамотність кандидата, його кмітливість, рівень освіти і комунікативні навички. Після схвалення заяви людини відправляють в спеціалізований центр відбору. Тут перевіряють коефіцієнт розумового розвитку (IQ), рівень ерудиції та його професійні якості. Особливо цінуються вміння самостійно приймати рішення, гнучкість, орієнтованість на потреби суспільства, вміння працювати в колективі. На кожному етапі кандидат повинен набрати певну кількість балів.

Ще приклад - Швейцарія. У Швейцарії теж є особистий підхід до відбору нових кадрів до поліції. Це є добре знання французької мови (державними мовами також вважаються німецька та італійська), тест на грамотність, додатковий тест на володіння іноземною мовою, особисту співбесіду і психологічний огляд. І це не рахуючи обов'язкового швейцарського громадянства, хорошої фізичної підготовки і прав категорії В.

Прийом на службу в поліцію - найважливіша функція органів управління, яка вимагає великої уваги до професійного відбору нових співробітників, виховання та навчання кандидатів в поліцейські. До кандидатів на службу в рядах поліції Великобританії, Швеції, Італії, Іспанії, Німеччини, Португалії, США та здебільшого інших країн пред'являються досить жорсткі вимоги.(с.69)

Зрозуміло, сліпе копіювання зарубіжного досвіду неприпустимо, бо правові основи, соціальні умови служби поліцейських за кордоном відрізняються від діяльності вітчизняних вартових правопорядку.(с.78)

Тому потрібно більш детальніше приділяти увагу відбору кандидатів на службу до лав Національної поліції. Доцільно переглянути параметри відбору з урахуванням всіх аспектів розвитку кандидатів, їх фізичних, психологічних, моральних та мотиваційних аспектів. Українському народу потрібні достойні захисники правопорядку.

Психологічна готовність визначає ступінь придатності людини до вимог професійної діяльності. Психодіагностичний тренінг у поєднанні з методиками тестування є перспективною формою що дозволяє здійснити першочерговий профвідбір та визначити рівень психологічної готовності кандидата до служби у лавах Національної Поліції.

Враховуючи вищевикладене, можливо стверджувати, що в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів, стрімкого розвитку технологій, підвищуються вимоги до працівника. Особливої ваги набувають навички щодо культури спілкування і поведінки, патріотичності, ділових і організаційних якостей, знання мов, фізичного розвитку, стресостійкості тощо.

Список використаних джерел

1. Карагодин А.В., Николаенко Е.А. Особенности организации государственной службы в органах внутренних дел на современном этапе // Проблемы правоохранительной деятельности. 2013. № 1.

2. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/580- 19

3. Жданов І. В. Мотиваційна складова професіоналізму працівників органів

внутрішніх справ / І. В. Жданов // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2004. – № 28. – С. 351-356.

UDC 378.147:811(043)

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE: MOTIVES AND INCENTIVES

Ustychenko Svitlana,
director of Language center «Lingua Hub» of Cherkasy State BusinessCollege specialist of the highest category, teacher-methodologist
swetlana.ust@gmail.com
Cherkasy, Ukraine
Hryhorash Oleksandr,
specialist of the highest category, teacher-methodologist of the cycle commission of foreign languages of Cherkasy State Business College, teacher-methodologist
grialex72@gmail.com
Cherkasy, Ukraine

The process of globalization of society is irreversible and brings profound changes, particularly in education [1]. Fluency in a foreign language as a means of communication accelerates integration into this process, provides new opportunities and prospects for students participating in exchange programs and international conferences. This, in turn, contributes to the deepening and systematization of knowledge, broadening of the worldview and increasing of the competitiveness of a future specialist.

Students of pre-higher institutions of professional education aspire to personal and professional self-determination and to awareness of their capabilities. Their main characteristics include the need to develop values of life and identity, to find their place in society, to develop relationships, to communicate with both peers and teachers in their new academic environment, and so on. In today's globalized world intercultural competence, critical thinking skills are necessary to interact successfully with people from different cultures with their different values, practices, and ways of communicating to avoid conflicts and misunderstanding, be flexible in their thinking and recognize that people are complex [2, p. 67].

Motivation is a leading learning factor that influences interest in learning [3, 4]. This factor is particularly important in early adolescence, when students' self-consciousness is developing and new intellectual opportunities are opening up. In order to increase the effectiveness of foreign language teaching, students' needs and motivations must be taken into account and then consciously manage the motivational sphere of students.

The high level of motivation with which students start a course, significantly increases its effectiveness. Depending on the emotional attitude towards the subject of study, it can be positive, indefinite and negative. A positive attitude is defined as interest in the subject and in the process of its assimilation. A negative attitude is a lack of interest in the subject and the process of its assimilation.

The stimulating external motivation of the students of Cherkasy State Business College is the real opportunity to participate in the European Union student exchange programme Erasmus + and study at higher educational institutions of the European level with a decent scholarship. One of the main factors in the selection of students for the programme is not only excellent knowledge of professional subjects, but also proficiency in the English language which is the language of instruction at European institutions. Internship in hotels in Germany and Bulgaria also motivates business college students to study foreign languages. Besides, it has a financial and motivational component. Students receive money for official work abroad. English language skills are again a basic factor for a foreign internship.

Another stimulating factor for learning English appeared for students in 2021 with the

Community College Initiative (CCI) Program from the US Department of State [5]. The program provides a one-year study at a US college or university. The CCI program develops participants' technical skills in applied areas, improves their leadership skills, and strengthens their English proficiency. The program provides internship and community service opportunities that build mutual understanding by immersing in the culture and daily life of the United States.

Participation in such programmes gives students the opportunity to study globally expanding their worldview, exploring the culture of other countries and peoples. These factors are therefore very important for external motivation and interest in learning English. The information provided by students who had the opportunity to study and practice abroad is an integral financial component. This is unbiased first-hand information and a stable motivating factor in learning not only a foreign language, but also in a conscious and conscientious attitude to learning professional subjects and to learning in general.

Collaboration with Broward College, Clark University, USA, US Peace Corps volunteers allows students to communicate with native speakers in real time, via videoconference. This gives them a direct opportunity to use acquired knowledge in live communication and encourages as well as motivates them to learn a foreign language both in and outside the class.

Individual work of students is the basis of the pre-higher institutions of professional education. After all, only the knowledge that a person came to independently becomes a truly lasting asset. That is why the pre-higher institutions of professional education are gradually moving from the "transfer" of knowledge to students in a ready form to the management of their independent educational and cognitive activities. This shift involves taking into account the selection of educational material, planning its volume, complexity and labor intensity, using advanced teaching technologies, testing and evaluating students' self-education.

Learning a foreign language is a dynamic and challenging process. Foreign language teachers are free to use a variety of teaching aids that are effective, promising and intense. At present, they use multimedia which integrates the basic principles of intensifying the learning process. Through their interactivity and integration of various types of information, individualization of the learning process and individual approach as a way of motivation make them effective educational technologies.

The main strategies for intensifying the teaching of foreign languages in the pre-higher institutions of professional education include encouraging students to participate in international projects, introducing innovative technologies and creative tasks during classroom classes, creating conditions for a language environment close to reality, using authentic test, audio and video materials, effective managing independent work of students, using various multimedia tools and the like. It should be noted, however, that the use of educational intensification strategies, their level and depth should be based on necessity, expediency and not fashion.

References

1. About education. Law of Ukraine dated 05.09.2017, № 2145-VIII, date updated 16.01.2020. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#n12

2. Ustychenko Svitlana. Developing critical thinking skills through the lens of understanding of intercultural values. *Науково-методичний журнал «Іноземні мови».* 2021. № 2, С.66-70. URL: http://fl.knlu.edu.ua/article/view/235683

3. Кисельова О.І. Шляхи і методи інтенсифікації педагогічного процесу у вищій школі. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/7_2011/12.pdf

4. Harmer, J. (2007). How to teach English. Harlow, Essex: Pearson Education Limited 2007.
URL:https://www.academia.edu/29550207/How_to_Teach_English_2nd_Edition_Jeremy_Harmer

5. The Community College Initiative (CCI) Program from the US Department of State. URL: http://csbc.edu.ua/fullnews.php?news=1312 (дата звернення 20.05.2021).

УДК 37.013.159.955

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК КЛЮЧОВОЇ НАВИЧКИ XXI СТОЛІТТЯ

Харченко Н. В.,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач лабораторії морального, громадянського та
міжкультурного виховання
tytizaraz@gmail.com
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ, Україна

В сучасних умовах інформаційного маніпулювання та пропагандиї війни, в яких перебуває Україна, важливе значення має виховання людей, які мислять самостійно, незалежно і творчо. Людей, які б мали навички критичного осмислення та аналізу фактів і подій, які відбуваються навколо, мислення яких було б вільним від конформізму і догматизму.

Однією з причин гальмування демократичного розвитку суспільства є те, що значна частина людей не готова до свідомої участі в цьому процесі, не здатна самостійно і критично осмислювати складності реального життя. Від наявності чи відсутності вищезгаданих рис в певній мірі залежить доля суспільства. Критичне мислення, є не тільки наслідком демократичного способу життя, але і чинником його формування [1].

Наразі надзвичайно важливо сприяти виробленню у підлітків уміння критично мислити, об'єктивно оцінювати різноманітні явища, процеси, події. Тому важливість формування критичного мислення особистості зумовлена ще й тим, що притаманна нашому часу динаміка технологічного і соціального прогресу вимагає від людини умінь швидко адаптуватися, змінюватися і вдосконалюватися на основі самостійного набуття знань, знаходити шляхи розв'язання завдань, які виникають у будь-яких нестандартних ситуаціях, пошуку внутрішнього потенціалу з метою гармонійної адаптації в полікультурному світі [4].

Ідея розвитку критичного мислення для української дидактики і методики навчання є достатньо новою. В Україні інтерес до розвитку критичного мислення як освітньої інновації з'явився наприкінці XX століття. Так, у 1996 році український учений О. Тягло акцентував увагу на важливості і значущості розвитку критичного мислення в умовах інформаційного суспільства. Сьогодні очевидно, що критичне мислення означає не негативність суджень або критику, а розумний розгляд різноманітності підходів для винесення обґрунтованих суджень і рішень. Тому, на думку відомого американського психолога Д. Халперн, освіта, розрахована на перспективу, має забезпечити формування в учнів двох основних груп умінь: умінь швидко орієнтуватись у зростаючому потоці інформації та знаходити потрібне і вмінь осмислити та застосувати здобуту інформацію [2].

У науковій літературі критичне мислення визначають як важливу характеристику сучасної особистості, складне, багатовимірне й багаторівневе явище, один із типів мислення, яке вчені відносять за різними класифікаціями до різновидів логічного, практичного й понятійно-абстрактного мислення, підкреслюючи такі його характеристики, як цілеспрямованість, самостійність, обґрунтованість, орієнтування на чіткі критерії, гнучкість і відповідальність. Це спрямований процес мислення, метою якого є розв'язання проблем, а сутністю – виконання певних операцій – прийомів: аналізу, синтезу, оцінювання як власних думок і результатів діяльності, так і інформації про думки й діяльність інших.

Відтак, критичне мислення – це особливий вид розумової діяльності, характерними ознаками якого є вироблення стратегій прийняття рішень у вирішенні завдань, проблемних ситуацій на основі здобуття і опрацювання інформації; здійснення рефлексивних дій

(аналітичних, контролювальних, оцінних) стосовно будь-якого об'єкта чи явища, у тому числі власного процесу мислення; виважений аналіз різних думок і поглядів, виявлення власної позиції, об'єктивне оцінювання результатів як своєї, так і сторонньої діяльності.

Разом з тим, аналіз та вивчення наявної ситуації свідчить, що формуванню критичного мислення сучасних дітей та учнівської молоді в соціальних інститутах, які займаються навчальними та виховними питаннями, приділяється недостатня увага.

Тому одним із завдань соціальних та освітніх інститутів є розвиток критичного мислення, що допомагатиме учнівській молоді у створенні системи індивідуального психологічного самозахисту в умовах пропагандистської атаки.

Важливість критичного мислення для вітчизняної освітньої системи зумовлена не лише становленням інформаційного суспільства, а й демократичним поступом нашої держави. Адже таке мислення є не лише наслідком демократії, а й важливим чинником її формування. Критичне мислення є частиною підготовки громадян до життя в суспільстві [2].

Освіта орієнтована на майбутнє, яке не може бути наперед визначеним, а отже, першочерговим є розвиток того типу мислення, що дає змогу адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які можуть виникнути.

Таким чином, розвиток критичного мислення стає найактуальнішим за часів інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних або інших обставин, без ефективного вирішення проблем, значна частина яких не передбачувана. У цьому сенсі є очевидною життєва необхідність формування критичного мислення для освітньої системи. Тільки таким шляхом можна стверджувати розвиток відповідно до вимог світового інформаційного суспільства та просуватися далі у напрямі демократії [3].

Критичне мислення допомагає набути такі вміння як: аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, оцінювати свої думки та сторонні впливи на них, виявляти в них сильні та слабкі аспекти, зважено розглядати різноманітні підходи до проблеми, щоб приймати обґрунтовані рішення щодо неї; формулювати самостійні судження й будувати переконливу аргументацію; здійснювати рефлексію та коригування власної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бєлкіна-Ковальчук О.В. Формування критичного мислення учнів початкових класів у процесі навчання : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.09 / О.В. Бєлкіна-Ковальчук. – Волин. держ. ун-т ім. Л.Українки. — Луцьк, 2006. — 21 с. — укр.

2. Бондарук І. П. Формування критичного мислення дев'ятикласників у процесі навчання історії: дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Ірина Петрівна Бондарук; Ін-т педагогіки НАПН України. – К., 2012. – 276 с.

3. Гупан Н. Формування критичного мислення учнів у процесі навчання прав людини / Н. Гупан, О. Пометун // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць / Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. – Умань, 2008. – № 27.

4. Чаплак Я.В., Марчук М. Роль критичного мислення у творчих пошуках «внутрішнього камертону душі» особистості // Современные научные исследования и инновации. 2011. № 4 [Электронный ресурс]. URL: http://web.snauka.ru/issues/2011/08/1516 (дата обращения: 24.05.2016).

УДК: 37.091.33

MIND MAPPING ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО НАВЧАННЯ

Чиримпей О.Є.
викладач-методист, спеціаліст вищої категорії
chirimpeiolena@gmail.com
Бойко М.Г.
студентка 4 курсу
спеціальність 121 «Інженерія програмного забезпечення»
Відокремлений структурний підрозділ «Слов'янський фаховий коледж Національного авіаційного університету»
м. Слов'янськ, Україна

Творчий процес – це нелінійна діяльність. Поки ми вигадуємо ідеї, нас оточують різні думки, які часто і зовсім не відносяться до теми. Але іноді саме ці повороти мислення призводять до геніальних задумів, до яких ще не дісталися наші конкуренти. Для кращого відображення думки часто використовують візуальні інструменти, такі як, наприклад, діаграми.

Традиція візуально представляти ідеї у вигляді діаграм і мереж сходить ще до філософів III століття. Але безумовну популярність отримала в 70-і роки минулого століття «інтелект-карта», коли психолог і письменник Тоні Бьюзен почав просувати це поняття.

Mind mapping в освіті є ефективним інструментом для студентів та викладачів, які прагнуть максимізувати навчальний досвід. Але що ж таке інтеллект-карта і як вона може принести користь учням та вчителям? Mind map - це інструмент навчання, який дозволяє користувачам створювати та обмінюватися наочним уявленням про такі речі, як лекції, конспекти та дослідження. Насправді, цей інструмент корисний для різноманітних завдань і може бути легко адаптований до потреб користувача.

Види карт думок:

1. Класична – традиційна нелінійна карта, яка починається їх центральної точки і розходиться в сторони. Так ви можете розписувати тези в будь-якому напрямку.
2. Концептуальна – варіант карти, що має ієрархію: потрібно починати зі значних ідей і рухатися вниз.
3. Складова – для цієї карти використовують іншу техніку, яку розробив американський консультант Карл Селф: вона дозволяє зібрати окремі карти в одну велику загальну карту. При цьому на кожному етапі обговорюється, що потрібно зробити в першу чергу, а що прибрати.

Недавнє дослідження Джона Хопкінса показало, що коли учні використовують «Картування розуму», оцінки збільшуються на 12%. Це збільшення пояснюється тим, як інтелект-карта допомагає учням впорядкувати ідеї та краще зрозуміти поняття. Це не тільки заощаджує час, необхідний для вивчення нової інформації, але й більш ефективно впроваджує її у довгострокову пам'ять. Додавання кольорів та зображень на Картах Розуму може допомогти учням далі, використовуючи візуальні підказки для запам'ятовування інформації на більш пізньому етапі, наприклад під час іспитів або презентацій.

Хоча викладачі та студенти багато років малювали концептуальні карти та карти розуму на папері, це змінилося із впровадженням програмного забезпечення візуального мислення, зокрема MindMapping Ці інструменти автоматизували процес mind mapping, роблячи більш ефективним мозковий штурм концепцій – як ідей, так і галузей. Крім того, деяке програмне забезпечення Mind Mapping інтегрується з MS Office та Google, дозволяючи студентам конвертувати свої ідеї в інші документи, такі як Word або PowerPoint.

Типове есе або завдання часто пишеться у лінійному або ієрархічному форматі

(зверху вниз). Однак з цим форматом може бути важко працювати, особливо для студентів, які намагаються таким чином упорядкувати інформацію.

Картування розуму – це нелінійний або радіальний спосіб організації інформації і більше підходить для органічного методу мислення. Карти розуму полегшують генерування ідей та допомагають більш чітко формулювати думки.

Можна виділити декілька можливостей застосування інтелект-карт в роботі педагога:

- самоосвіта: що вивчати, де, коли;
- конспект: освітні об'єкти, характеристики, висновки, джерела;
- портфоліо: курси, творчі роботи, досягнення, публікації, методичні розробки;
- методична розробка: тема, завдання, план, критерії, реалізація, аналіз, рефлексія;
- написання статті: тема, вступ, основна частина, висновок;
- планування: тематичний план, план виховної роботи, план заняття.

Педагогічні працівники особливо пропонують mind mapping як допоміжний інструмент для студентів із особливими відмінностями у навчанні, такими як дислексія та стан аутичного спектру (ASC).

Вивчення навчального матеріалу за допомогою карт розуму призводить до кращого збереження інформації. Студенти і слухачі будь-якого віку чи спеціальності, напевно, знайомі з відчуттям перевантаження інформацією та стресом, спричиненим змушуванням мозку згадати концепцію пізніше. Карти розуму вирішують це питання – замість того, щоб зайві знання зберігалися в наших головах і мало того, щоб все це поєднати, ця платформа дає нам інструменти, які допомагають отримати швидко і дійсно важливу інформацію.

Карти розуму дозволяють студентам повністю зайнятися обговорюваними темами. Використовуючи візуалізацію інформації та окреслюючи відносини між ідеями, карти розуму відображають те, як насправді працює наш мозок. Часто наші думки розсіюються, коли наш мозок працює понаднормово, щоб вирішити проблему, це створює стрес і плутанину. Ми не можемо передати свої думки на папір досить швидко, нам не вдається передати їх в більш зрозумілій формі, щоб інші могли їх найкраще зрозуміти.

Карти розуму можуть забезпечити вирішення цих питань, що може допомогти студентам досягти кращих результатів як у навчанні, так і в подальшому житті.

Отже, якщо необхідно привести в порядок свої ідеї, представити їх в наочному вигляді, то найефективніше, що можна зробити – скласти інтелект-карту. Крім простої оптимізації заміток і конспектів, інтелект-карта дає додатковий стимул здатності творити, розширить пам'ять і допоможе знайти кращий спосіб вирішення проблеми.

Список використаних джерел

1. Майнд-мэппинг (Интеллект-карты) – сущность, правила и этапы: GENVIVE The Universe of Creative People. URL: https://geniusrevive.com/majnd-mepping-intellekt-karty-sushhnost-pravila-i-etapy/ (Дата звернення: 10.09.2021);

2. Интеллект-карты, или Mind maps: e-asveta.adu. by «Дистанционный всеобуч». – URL: http://e-asveta.adu.by/index.php/distancionni-vseobuch/obuchenie-online/sredstva-vizualizatsii-informatsii/59-mind_maps (Дата звернення: 11.09.2021);

3. Пример создания ментальной карты. 5 популярных программ для Mind Map: EVERYPIXEL STUDIO. URL: https://studio.everypixel.com/ru/blog/mind-map (Дата звернення: 14.09.2021)

УДК: 339.92:330.341.1(477)

РОЗВИТОК НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕР УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ

Шевцова Г.З.
доктор економічних наук, доцент
головний науковий співробітник
shevtsova_hanna@nas.gov.ua
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна
Швець Н.В.
кандидат економічних наук, доцент
докторант
shvetsnnn@ukr.net
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

Напрями реалізації євроінтеграційного проєкту України пов'язані з різними сферами діяльності, зокрема з розвитком наукового, освітнього та інноваційного співробітництва. Дослідженням особливостей і пріоритетів Європейського дослідницького простору (ЄДП), питань формування системи інституційної підтримки науково-інноваційного розвитку, проблем і перспектив інтеграції України до науково-освітнього та інноваційного просторів ЄС присвячені наукові праці [1-5]. Водночас визначенню стратегічних напрямів ефективної інтеграційної політики України має передувати діагностика фактичного стану її науково-освітньої та інноваційної сфер, що й обумовило мету та зміст даного дослідження.

За результатами опитування експертів – компетентних фахівців у сфері науки, освіти та інновацій (які відповідають вимогам до експерта з відповідної проблематики за публікаціями, фахом, типом роботи та видом діяльності) – встановлено певне коло значущих чинників внутрішнього середовища вітчизняних науково-освітньої та інноваційної сфер та визначено їх сильні (S) та слабкі (W) сторони.

До сильних сторін віднесено: наявність конкурентоспроможних у світовому просторі наукових установ та університетів (S1); наявність висококваліфікованих наукових кадрів, наукових шкіл та науково-технологічних розробок, що відповідають міжнародним стандартам високого рівня (S2); поступова актуалізація нормативно-правового забезпечення науково-освітньої та інноваційної сфер України в контексті євроінтеграції (S3); орієнтованість науково-освітньої та інноваційної сфер України на інтеграцію до ЄДП та активізація діяльності в цьому напрямі (S4); поступове налагодження системи партнерських відносин українських ЗВО, наукових установ та громадських організацій з університетами та інноваційними структурами європейських країн (S5); залученість українських організацій до участі у рамковій програмі «Горизонт 2020», наявність організаційного та інформаційно-аналітичного супроводу (S6); розширення багатосторонніх та білатеральних програм співробітництва у сфері науки, освіти та технологій з країнами ЄС (S7); виникнення та розвиток окремих секторальних та регіональних інноваційних екосистем, інноваційних кластерних утворень і руху Індустрія 4.0 (S8); наявність мережі технопарків, наукових та індустріальних парків, інноваційних хабів, хабів цифрової освіти, стартап-шкіл та інших складників інноваційної інфраструктури (S9); наявність висококваліфікованих кадрів в IT-індустрії і потенціалу цифровізації економіки та суспільства (S10).

До слабких сторін віднесено: недостатня організаційна та стимулююча роль держави у забезпеченні розвитку вітчизняної науки та інноваційної сфери в контексті євроінтеграційних процесів (W1); низький рівень витрат на дослідження і розробки

державного і підприємницького секторів (W2); послаблення зв'язків між наукою та бізнесом, низький попит на результати наукових досліджень і розробок з боку підприємництва (W3); низька прикладна результативність наукових досліджень (W4); виснаження кадрового потенціалу наукової сфери, старіння наукових кадрів, застарілість окремих напрямів, форм та методів досліджень (W5); низький рівень оплати праці наукових працівників, зниження соціального статусу та престижу професії дослідника (W6); зменшення наукових установ у секторі технічних наук, деградація матеріально-технічної бази досліджень та дефіцит коштів для її оновлення (W7); неповне використання європейських фінансових, інформаційних, технологічних, організаційних ресурсів, що є доступними для асоційованих країн (W8); слабка інтегрованість дослідницьких структур, центрів трансферу технологій і інших елементів інноваційної інфраструктури та неповне використання їхнього потенціалу (W9); недостатній рівень володіння українськими дослідниками іноземними мовами, мала кількість наукових публікацій у виданнях, що індексуються провідними міжнародними базами даних, низький рівень особистих контактів із зарубіжними науковцями (W10); переважна зосередженість університетів на навчальному процесі та низька науково-дослідницька активність або її імітація (W11); відсутність єдиного зрозумілого та зручного для використання стейкхолдерами інформаційно-комунікаційного простору (W12); відсутність ефективних кредитних, податкових механізмів комерціалізації результатів досліджень і розробок (W13).

На наступному етапі діагностики сильних та слабких сторін визначено бали для кожного фактору за шкалою від 1 до 10 з метою оцінювання його стану та надано кількісний вимір вагомості впливу факторів на підсумковий результат.

Для узагальнення експертних оцінок проведено розрахунки за формулою:

$$y_i = \frac{\sum_{i=1}^{n} x_i \cdot \alpha_i}{m}$$

де y_i – узагальнена оцінка сильних (слабких) сторін у групі факторів;

x_i – оцінка i-го фактору (від 1 до 10) у групі;

α_i – вагомість i-го фактору у групі (від 0 до 1);

n – кількість факторів у групі;

m – кількість експертів.

Для виявлення пофакторного впливу на загальний стан науково-освітньої та інноваційної сфер України окремо за сильними та слабкими сторонами розраховано частки внеску кожного фактору у загальну оцінку.

За підсумками систематизації результатів експертного опитування виявлено, що найвагомішими сильними сторонами науково-освітньої та інноваційної сфер України є S1 (частка внеску до загальної оцінки переваг 14,2%), S10 (13,5%), S2 (12,9%) та S4 (10,3%), а до найбільш значущих слабких сторін відносяться W6 (12,3%), W2 (11,2%), W5 (9,5%), W3 (8,5%).

Список використаних джерел

1. Матюшенко І.Ю., Хаустова В.Є., Князєв С.І. Інституційна підтримка науково-інноваційного розвитку при формуванні єдиного дослідницького простору в країнах ЄС і Україні. *Наука та інновації*. 2017. 13 (2). С. 5-26. DOI: 10.15407/scin13.02.005.

2. Іванов С.В., Ляшенко В.І., Підоричева І.Ю. та ін. *Україна в європейському науково-освітньому та інноваційному просторі: концепція адаптації та інтеграції в умовах Угоди про асоціацію з Європейським Союзом*. Київ : НАН України, Ін-т економіки пром-сті. 2018. 331 с.

3. Підоричева І.Ю. Україна у науково-технологічному та інноваційному просторах Європейського Союзу: проблеми, позитивні зрушення та напрями інтеграції. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 2 (60). С. 36-52. DOI: 10.12958/1817-3772-2020-2(60)-36-52.

4. Іванов С.В., Антонюк В.П. Європейський дослідницький простір та Україна: проблеми і перспективи інтеграції. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 3 (61). С. 166-176.

DOI: 10.12958/1817-3772-2020-3(61)-166-176.

5. Liashenko V., Pidorycheva I., Antoniuk V. European Research Area: comparative analysis of institutional prerequisites and integration approaches for Ukraine. *Journal of European Economy*. July-September 2020. Vol. 19. № 3 (74). P. 456-481.

УДК: 37.018

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ, В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Щербина С.І.,
викладач-методист,
викладач суспільних дисциплін
Фесенко В.О.
студентка
fesenko.vika@ukr.net
Черкаський державний бізнес-коледж,
м. Черкаси, Україна

В умовах процесу глобалізації, що охопили Європу і світ постало питання збереження національної ідентичності. Уніфікація усіх форм державного життя привела до «стирання граней» між націями та національностями, що гостро поставило питання посилення патріотичної роботи і збереження національних цінностей, вивчення власної історії.

Дуже багато дискусій викликала Концепція Міністерства освіти і науки України щодо національно-патріотичного виховання, яка було озвучене на 30-ому році існування самостійності України. Це не перша спроба в освітньому процесі України посилення патріотичного виховання. Але в умовах рефермування української освіти стало зрозуміло, що старі методи виховання, які зазвичай називають вербальними, не працюють. Не діє, як раніше, принцип навіювання, переконування, виховання особистим прикладом.

Тому в новій Концепції передбачено і велику роль відведено діяльнісному чиннику . Юнацтво має брати участь у діях, громадських акціях,волонтерській діяльності. І це має стати головним виховним середовищем, а не теоретичні навчання і громіздкі тексти навчальних підручників. Виховання і прищеплення високих цінностей має бути непомітним уже дитини.Положення цієї концепції уже кореспондується у шкільні програми, але значною мірою виховання повинно продовжуватися поза межами навчального закладу.

У Концепції серед іншого вказується, що метою патріотичного виховання є :« Повага до Конституції і законів України, національних символів, підвищення престижу військової служби, утвердження в свідомості та переконаннях патріотичних цінностей молоді, любові до національно-культурних цінностей». Зрозуміло, що ця мета може бути реалізованою при вивченні курсу Історії України, української мови та літератури, а практично – при засвоєнні тем предмета «Захисту України».

У програмі цього предмета пропонується надавати практичні навички дій в екстремальних ситуаціях. На жаль, в Україні не всі служать в армії і не служіння в ній перестало бути елементом сорому для чоловіків, тому елементарні навички поводження зі зброєю повинні надавати старшокласникам на уроках «Захисту України» (хоча б в одинадцятому класі).І це не можна вважати мілітаризацією освіти – це об'єктивна реальність життя країни в умовах російської агресії на сході України.

Створюючи цю складову Концепції, Міністерство освіти і науки України взяло за основу досвід іноземних держав, і передовсім Ізраїлю.

При цьому не врахований український досвід створення в Східній Галичині

молодіжно-спортивних патріотичних протипожежних організацій «Сокіл» та інші.

Адже саме з Концепцією національно-патріотичного виховання перегукується діяльність заснованого у 1894 році у Львові товариства « Сокіл». Мета його – залучення молоді до загальнофізичних вправ, різних ігрових видів спорту, гімнастики, дотримання здорового способу життя та занять із пожежної справи. В першому Уставі товариства написано: «Ціллю товариства є виобразувати членів в гімнастиці через спільні вправи, спільні прогулки і відчити. В товаристві уряджуються також вправи сторожі пожарної, стріляння до цілі, їзда на коні, їзда на скороходах [роверах], плавання, веслування, фехтування, співи й музика.

Для оживлення духа товариства служать відчити і розправи о річах гімнастичних, як також товариські забави, гімнастичні продукції на боєвищах і аматорські представлення».

Ця організація створила десять принципів своєї діяльності, головні з них:

- самодисципліна;
- саморозвиток;
- любов до Батьківщини;
- потреба в дії.

Реалізація цих принципів давала можливість виховувати активних цілеспрямованих людей. Якщо у 1894 році «Сокіл» діяв лише у Львові , то в 1914 році в Східній Галичині було більше ста його осередків, де задіяно було 32 тисячі юнаків.

У 1900 році створено товариство «Січ» з ініціативи учасників русько- української радикальної партії (перша в Західній Україні політична партія Європейського зразка).

Голова «Січі» К.Трильовський так згадує про заснування цієї організації: « Наша робота як українських радикалів йшла в 90-х рр. у напрямку усвідомлення населенням національних принципів і щоб звільнити молодь від впливу консервативної греко-католицької церкви». У рік відзначення сторіччя Т. Шевченка об'єднуються « Сокіл» і «Січ» для проведення «Шевченківського гину» - це був спільний парад вихованців цих організацій у Львові.

На світлинах залишилась пам'ять про ці події, а саме: соколята та січовики йдуть в колоні зі зброєю. І це не дивно, бо елементом навчання їх було поводження з рушницями , бо в перспективі вони мали скласти основу Української національної армії. Марш проходив під лозунгом « Кайдани порвіте!» Українці побачили, що у них є захисники, які в разі потреби, можуть стати до зброї. А коли розпочалась Перша світова війна учасники цих організацій сформували в австрійській армії Легіон Українських січових стрільців.

У 1911 році створено товариство «Пласт» до якого, на відміну від двох попередніх, могли вступати не лише юнаки шкільного віку , а й дошкільнята.В умовах онімечення та ополячення, що існували в Австрійській імперії, дітей треба було максимально рано виховувати патріотично.

Завдяки існуванню цих трьох молодіжних організацій вдалося згрупувати молодь, виховати їх в дусі націоналізму, що дало можливість початку формування Українських Збройних Сил в часи Першої світової війни та їх подальшої участі в національно-визвольних змаганнях 1917-1921рр.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 673.
2. В.Ф.Остафійчук Історія України Київ «Знання –Прес» 2008 .
3. Бойко О.Д. Історія України. – К., 2001.
4. Історія української та зарубіжної культури: Навч.посіб./ За ред. С.М.Клапчука, В.Ф. Остафійчука. – 5-те вид., перероб і доп.- К., 2004.

УДК: 378.011.3

СУБ'ЄКТИВНІ ЧИННИКИ ТА УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Яковенко О.І.,
к. пед. н., доцент
lena.jakovenko2012@gmail.com
Глиба Г.Ф.,
магістрантка
glibagalina@gmail.com
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Україна

Беззаперечним є той факт, що процес самореалізації педагога у професійній діяльності постійно знаходиться під впливом зовнішніх (об'єктивних) та внутрішніх (суб'єктивних чинників). Вивчення літератури дало можливість визначити, що об'єктивні чинники пов'язані перш за все з нормативними та регламентуючими документами, у яких зазначаються певні обмеження, норми, тощо. Узагальнимо суб'єктивні чинники впливу на процес самореалізації педагога у професійній діяльності на рис. 1.

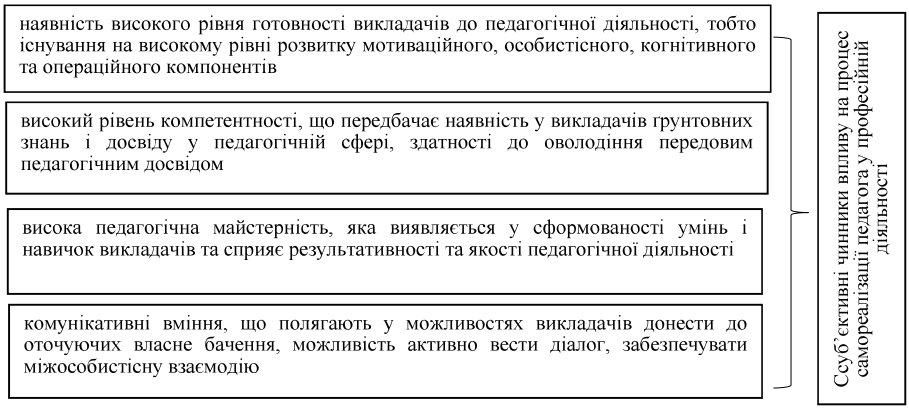

Рис. 1. Суб'єктивні чинники впливу на процес самореалізації педагога у професійній діяльності

Джерело: складено автором за джерелами [2; 3; 4]

Отже, можна побачити, що суб'єктивні чинники впливу на процес самореалізації педагога у професійній діяльності досить різнопланові, тому і умови їх реалізації дещо різняться. Але певна група науковців розподіляє їх на три групи [1; 13].

Група 1: суб'єктивні умови, що передбачають використання методу моделювання змісту освіти (рис. 2.).

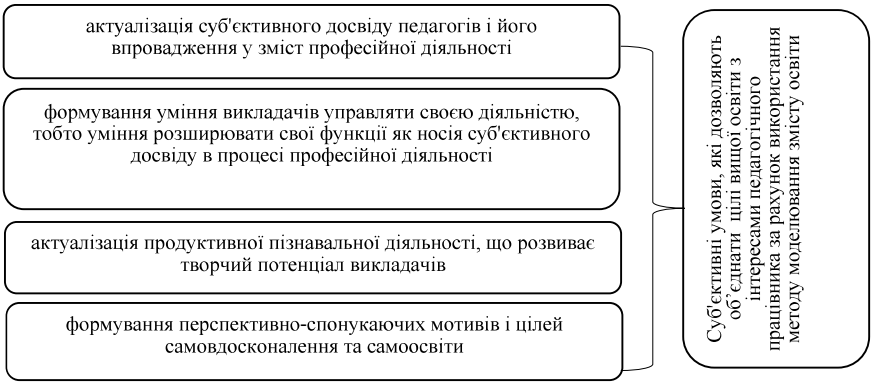

Рис. 1.2. Суб'єктивні умови, що передбачають використання методу моделювання змісту освіти [1, с. 40].

Група 2: сукупність умов, які пов'язані безпосередньо з реалізацією процесу самореалізації викладача підчас його професійної діяльності, і які мають сприяти підвищенню ефективності цього процесу та врахувати індивідуальну траєкторію педагога, його особистості потреби та очікування у ході здійснення освітньої-виховної діяльності (рис. 3.).

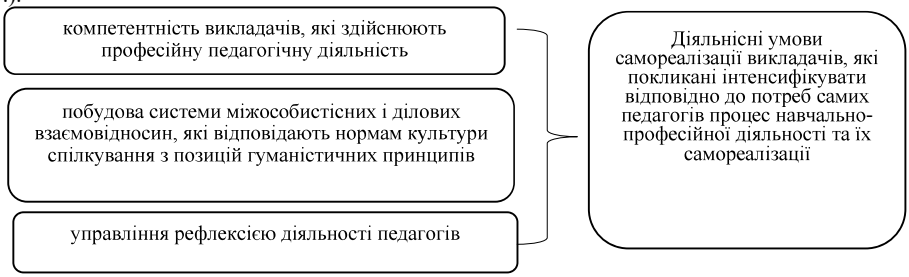

Рис. 3. Сукупність умов, які пов'язані безпосередньо з реалізацією процесу самореалізації викладача підчас його професійної діяльності [1, с. 41].

Група 3: умови, що забезпечують можливість застосування різних методів, технологій та форм у ході здійснення освітнього процесу (рис.5).

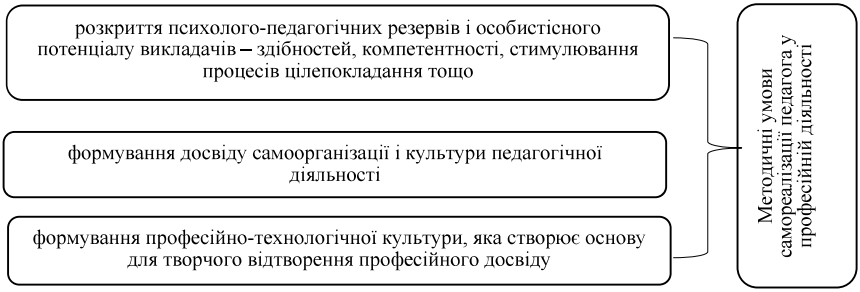

Рис. 4. Умови, що забезпечують можливість застосування різних методів, технологій та форм у ході здійснення освітнього процесу [1, с. 41].

Отже, з'ясувавши чинники і умови що впливають на ефективність процесу самореалізації педагогів підчас професійної діяльності доцільно розглянути шляхи покращення якості реалізації цього процесу.

Список використаних джерел

1. Бауэр В.В. Педагогические условия самореализации будущего учителя в процессе педагогической практики. *Проблемы и перспективы развития образования: материалы междунар. науч. конф.* Пермь : Меркурий, 2011. Т. 2. С. 40-42.

2. Ненько Ю. Творча самореалізація особистості як наукова проблема. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини.* Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. № Ч.1. С. 211-216.

3. Толкова Т.М. Професійна самореалізація викладачів іноземної мови у ВНЗ. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9642/Tolkova.pdf;jsessionid=CEF2171A0173ED580A25947A45222725?sequence=1 (дата звернення 16.09.2021).

4. Тяллева І. Інтерактивні технології у підготовці вчителів іноземної мови до творчої самореалізації в професійній діяльності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини*. Умань : ПП Жовтий О.О., 2009. № Ч. 3. С. 173-179.

УДК: 37.014.6

СУТНІСТЬ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Яковенко О.І.,
к. пед. н., доцент
lena.jakovenko2012@gmail.com
Черня М. Д.,
магістрантка
mchernya19@gmail.com
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Україна

Вирішальну роль державної політики України у сфері освіти і науки відіграє отриманні економічної вигоди й конкурентної економіки, індивідуального та суспільного добробуту, майбутнього процвітання та якості життя. Тому досягнення мети якості освіти потребує узгоджених політичних рішень, ефективних управлінських рішень та довгострокових інвестицій.

Слід зазначити, що наразі реформа освіти здійснюється за такими пріоритетними напрямами: якісна та доступна дошкільна освіта; нова українська школа; сучасна професійна освіта; якісна вища освіта та розвиток освіти дорослих; розвиток науки та інновацій.

Реформування освіти, осмислення її нової ролі, актуалізація понять стандарту та якості освіти має вказувати на пульс часу, випереджати майбутнє та долати розрив між старим і новим [2, с. 4]. Саме тому, головне у закладів загальної середньої освіти є удосконалення процесу управління діяльністю педагогічними працівниками, який вимагає потребу формувати та впровадити ефективну внутрішню систему забезпечення якості освіти закладу загальної середньої освіти.

Вивчення наукових джерел показало, що застосування підходів до побудови цілісної системи якостей знань дають таки переваги: по-перше, обґрунтування системи якостей знань; по-друге, розуміння необхідності в якостях знань не тільки змісту, але й особистісних

особливостей засвоєння змісту; по-третє, установлення зав'язків і залежностей між виділеними якостями знань; по-четверте, визначення показників сформованості системи якостей знань [3, с. 40].

Акцентуємо увагу, що для керівника сучасної школи найбільш доцільним є використання підходу до побудови системи якостей знань заснованого на положенні про те, що система якостей знань повинна давати можливість керівникові школи не тільки виявляти зміни у знаннях учнів, але й аналізувати процес засвоєння знань,вмінь та навичок, та використовуючи отриману інформацію, вчасно вносити корективи в діяльність педагогічного колективу щодо виправлення помилок.

Розкриваючи сутність внутрішньої системи забезпечення якості освіти, варто звернути увагу на співвідношення таких термінів як «якість освіти» та «якість освітньої діяльності». Відмітимо, що науковці розмежовують поняття «якість освіти», аналізуючи його як процес і як результат. З позицій процесу діяльності навчального закладу, розглядається як такий стан та його здібність, що задовольняють потреби людини, а також відповідають інтересам суспільства та держави. З позицій результату діяльності закладу освіти, означає відповідність рівня підготовки учнів вимогам чинних освітніх програм та викладачів до сучасної освіти [5, с. 11].

Виходячи з вищезазначеного, сутність якісної освіти – це збалансована відповідність процесу, результату та освітньої системи, яка відповідає мети, потребам і соціальним нормам та стандартам освіти. У вузькому розумінні якість освіти – це перелік сучасних вимог до особистості, освітнього середовища й системи освіти, яка реалізує їх на певних етапах навчання.

Зауважимо, що забезпечення високоякісної освіти, окрім педагогічного чи суто наукового, має соціальний, політичний та управлінський контексти.

Запровадження внутрішньої системи забезпечення якості у закладі освіти – це стратегічне рішення школи, яке може поліпшити та забезпечити міцну основу для ініціатив щодо її ефективного та сталого розвитку.

Метою розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні є: гарантування якості освіти; формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою; постійне та послідовне підвищення якості освіти; допомога закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти [4, с. 3].

Наголосимо, що існування внутрішньої системи дає можливість закладу освіти:

– приймати обґрунтовані управлінські рішення, які спрямовані на підвищення якості освіти та освітньої діяльності;

– постійно вдосконалювати освітнє середовище, систему оцінювання учнів, педагогічну діяльність, управлінські процеси закладу освіти;

– отримувати постійний зворотній зв'язок від учасників освітнього процесу щодо якості освіти, відзначати успішні практики та вчасно реагувати на виявлені проблеми;

– підвищувати якість освітніх послуг і забезпечувати довіру до результатів навчання;

– створювати умови навчання та праці, які забезпечують партнерство учасників освітнього процесу;

– забезпечити прозорість діяльності закладу освіти і готовність до змін в інтересах учасників освітнього процесу» [1].

Отже, тільки через запровадження внутрішньої системи забезпечення якості освіти, можна покращити результати діяльності закладу освіти та забезпечити міцну основу для ефективного та сталого розвитку національної економіки.

Список використаних джерел

1.Наказ МОН Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти №

1480 від 30.11.2020 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988–2016–%D1%80 (дата звернення: 20.02.2021)

2.Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ, Державна служба якості освіти, 2019. 240 с.

3.Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения Москва: Педагогика, 1981. 186 с.

4.Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 3-є видання, доповнене. Н. Є. Мойсеюк. Київ, 2001. 608 с.

5.Сігаєва. Л. Є. Сучасні підходи до якості освіти. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JUU_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=IJ=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9674560 (дата звернення: 20.02.2021).

УДК: 372.83

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ЕКОНОМІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ)

Ярова А.Б.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку, оподаткування,
публічного управління та адміністрування
alla.iarova@knu.edu.ua
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Сучасні вимоги до майбутніх фахівців змінюються так само швидко, як і відбувається науково-технічний прогрес. Так, сьогодні вже недостатньо просто закінчити ВНЗ, щоб отримати достойну професію і відповідно достойну оплату праці. Майбутні фахівці, починаючи свій трудовий шлях, мають володіти іноземною мовою (а бажано – декількома), сучасними комп'ютерними технологіями та процесами, основами обліку (для розуміння природи процесів на підприємствах або у бізнесі), менеджменту (для відповідного розуміння управлінських процесів на різних рівнях), маркетингу (для орієнтації на ринку продукції, в т.ч. таргетинг, просування через соціальні мережі тощо), знаннями у суміжних зі спеціальністю галуззях і т.д.

На цій основі посилюється також і вимога до сучасного працівника щодо: вміння працювати у команді, брати участь в групових проектах; володіння ораторським мистецтвом; здатності бачити проблему, аналізувати її сучасний стан та виробляти стратегії щодо її подолання; участі у громадській діяльності та соціальних заходах на різних рівнях – від університетського до місцевого і в межах країни.

Враховуючи зазначені вимоги, можна говорити про те, що при викладанні дисципліни «Соціальна відповідальність» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей економічного спрямування (далі - здобувачі) варто використовувати сучасні методи для активації пізнавальної діяльності здобувачів.

Так, на першому практичному занятті з дисципліни «Соціальна відповідальність» здобувачами визначається коло проблем в різних сферах життєдіяльності людини на індивідуальному рівні, в місті, області, Україні в цілому, в Європі, а також світі, які тісно

пов'язані зі сталим розвитком та соціальною відповідальністю. Далі кожна група здобувачів обирає собі визначену проблему і готує проєкти виходу із ситуації, що склалася, враховуючи сучасний її стан, зарубіжний досвід та перспективи розв'язання.

Такий підхід до організації та проведення практичних занять з дисципліни «Соціальна відповідальність» передбачає поділ здобувачів на групи, що є передумовою для їх участі у соціальних та соціально орієнтованих проєктах.

Таким чином, в результаті винесення на майже кожне практичне заняття з дисципліни «Соціальна відповідальність» проблемних питань соціального направлення і розробка робочою групою здобувачів шляхів їх вирішення дає змогу скласти так званий проектний план перспективного розвитку міста, регіону або країни в цілому з визначеним соціальним ефектом, який може бути представлений робочою групою у відповідні органи влади як Стратегія розвитку.

Зауважимо, що в результаті використання такого підходу для організації та проведення практичних занять з дисципліни «Соціальна відповідальність» здобувачі мають змогу не тільки розвивати навики роботи у команді, виявлення, аналізу та розробки стратегії вирішення проблем соціального характеру як на місцевому, так і державному рівнях, а також в майбутньому вони матимуть змогу приймати участь у громадській діяльності та у соціальних заходах, які стають невід'ємною складовою професійної діяльності сучасних працівників.

УДК 007.658.3

ОБЗОР ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ КЛАСУ CRM

Андрющенко Т.Ю.
ст. викладач кафедри
комп'ютерних систем та технологій
tetiana.andrushenko@ukr.net
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
м. Харків, Україна

Системи класу CRM призначені для управління відношеннями. В залежності від направленості поділяються на CRM-систему, ERP-систему та PRM-систему. Система CRM (CRM-система, скорочення від англ. Customer Relationship Management) – система управління відносинами з клієнтами. Програмне забезпечення, яке використовується для автоматичної взаємодії з замовниками або клієнтами. Основні функції – підвищення продажів, оптимізація маркетингу та покращення обслуговування клієнтів. Збереження відповідної інформації про клієнтів, історію взаємин з клієнтами та замовниками, встановлення та покращення бізнес-процесів і подальшого аналізу результатів, шляхом генерування звітів [1].

Система ERP (Enterprise Resource Planning – планування ресурсів підприємства). Система ERP використовується для управління відносинами з постачальниками. Основні функції – планування ресурсів підприємства та прискорення виробничих процесів. Системи ERP призначені для зберігання і обробки великого обсягу даних, дозволяють зв'язати всі інформаційні ресурси підприємства в єдиний механізм. Отримана інформація дозволить більш грамотно розподіляти виробничі ресурси і приймати точні управлінські рішення. Саме якісне планування в великому бізнесі і приносить відчутний ефект. Завдяки вбудованим модулям ERP-системи планувати і оптимізувати всі види ресурсів - фінансові, матеріальні, людські, часові та ін.

Система PRM (PRM-система, від англ. Partner Relationship Management) управління взаємовідносинами з партнерами. PRM-система – інформаційна систем, яка використовується для автоматизації відносин з партнерами. Зростання продажів, в тому числі за партнерською схемою, оптимізації обліку, оптимізація роботи з партнерами. Також PRM-система дає змогу автоматизувати розрахунки та обчислення агентських платежів. Для аналізу результатів використовуються різні види звітів [2].

Аналіз програмного забезпечення класу CRM наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз програмного забезпечення

Функції	CRM	ERP	PRM
Зростання продажів	+		+
Оптимізація роботи з партнерами	+		+
Генерування звітів	+	+	+
Аналізу результатів	+	+	+
Оптимізація роботи з клієнтами	+		
Управління відносинами з партнерами		+	+

Виходячи з вищесказаного видно, що інформаційні системи класу CRM використовуюся здебільшого для оптимізації роботи з клієнтами, партнерами та постачальниками. Для управління такими відносинами необхідно використовувати програмне забезпечення класу СППР.

Список використаних джерел

1. CRM – система управления взаимоотношениями с клиентами. URL: https://www.it.ua/ru/knowledge-base/technology-innovation/customer-relationship-management-crm (дата звернення: 06.09.2021)

2. Что такое ERP-системы. URL: https://www.1ab.ru/blog/detail/erp-sistemy-chto-eto-prostymi-slovami-preimushchestva-i-nedostatki-erp/ (дата звернення: 06.09.2021)

УДК: 621.83.059.2

АНАЛІЗ СВІТОВОГО РИНКУ РОБОТОТЕХНІЧНИХ СИСТЕМ ХІРУРГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Бурковська А.І.
асистент кафедри менеджменту та маркетингу
anna.burkovskaya12@gmail.com
Тимченко А.В.
здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»
alinkatim.3773@gmail.com
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Медична промисловість в усьому світі за останні роки стала свідком кількох технологічних досягнень у різних галузях. Наприклад, раніше операції проводились з використанням відкритих хірургічних процедур, які зазнали помітних змін, коли в світ медицини були введені мінімально інвазійні хірургічні процедури. Медична робототехніка і хірургічні системи з комп'ютерною підтримкою виділяються як найбільш передове розширення мінімально інвазійних хірургічних процедур. Ці системи можна розділити на три типи: системи реабілітації, системи лікарень і аптек, а також системи хірургічної робототехніки.

Системи хірургічної робототехніки в даний час широко застосовуються по всьому світу. Роботизована хірургія відноситься до хірургічної процедури, за якої хірурги використовують комп'ютер для управління невеликими інструментами, прикріпленими до робота. Хірургічні роботи підвищують точність хірургів, знижуючи ризик для пацієнтів. Наприклад, операція з шунтування серця вимагає, щоб грудна клітина пацієнта була відкрита. Так, за допомогою неінвазійних хірургічних роботів стало легко виконувати критичні операції з мінімальним розрізом і високою точністю.

Хірургічні роботи мають кілька переваг, таких як зменшення післяопераційного болю, зниження ризику інфікування і зменшення крововтрати. Вони забезпечують ефективне зображення частин тіла і підвищують спритність, що допомагає хірургам при роботі з недоступними частинами тіла, забезпечують більш короткий час відновлення і залишають менше шрамів у порівнянні з традиційною відкритою операцією [2].

Статистика (рис. 1) показує прогнозований глобальний ринок систем хірургічного моделювання робототехніки у 2018 році і прогноз на 2024 рік. Передбачається, що за цей період ринок виросте з 277 мільйонів до більш ніж одного мільярда доларів США [1] .

Ще одним фактором, відповідальний за стійке зростання ринку, - є модель повторюваних доходів. У бізнес-моделі з регулярним доходом продавець спочатку заробляє гроші за рахунок разового продажу роботизованої системи, а потім генерує періодичний дохід від продажу обладнання та додаткових товарів, а також послуг з технічного обслуговування, що використовуються в роботизованій системі.

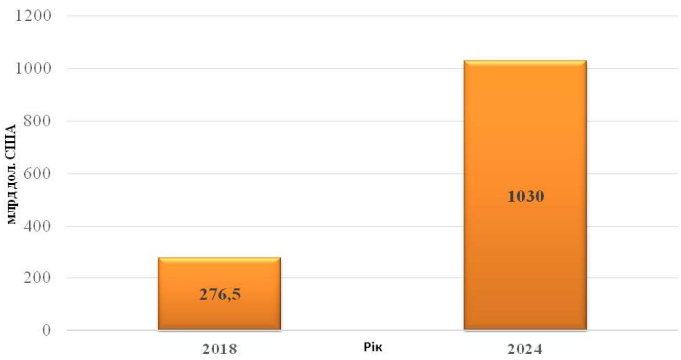

Рис. 1. Обсяг світового ринку робототехнічних систем хірургічного моделювання 2018 року і прогноз на 2024 рік (у мільярдах доларів США)

**Джерело: побудовано автором з використанням [1].*

Перед кожною операцією деяке обладнання та аксесуари роботизованих систем необхідно міняти. Отже, ринок хірургічної робототехніки привернув значну увагу кінцевих користувачів, і на цьому ринку з'явилося кілька нових гравців. Ключовими гравцями на світовому ринку хірургічної робототехніки є Intuitive Surgical Inc., MedRobotics, Stryker Corporation, Mazor Robotics, TransEnterix і Hansen Medical та інші [3].

Ринок має безліч можливостей для зростання, оскільки попит на мінімально інвазивні онкологічні процедури швидко зростає. Лікарні та клініки активно закуповують хірургічних роботів для навчання своїх хірургічних бригад. Існує величезний адресний ринок, який все ще недостатньо вивчений. Тільки в США більше 5000 клінік і 3000 лікарень не мають програм роботизованою хірургії [1].

Такі фактори, як зростання попиту на мінімально інвазивні операції, загальна обізнаність про комп'ютерні операції, зростання наявного доходу і впровадження технологічно просунутих систем, таких як SurgiBot, Amadeus, однопортовая роботизована технологія (SPORT) і Modus V, серед іншого, сприяє зростанню цього ринку. Так, очікується, що світовий ринок хірургічної робототехніки досягне 12,60 млрд доларів до 2025 року (рис. 2) [2].

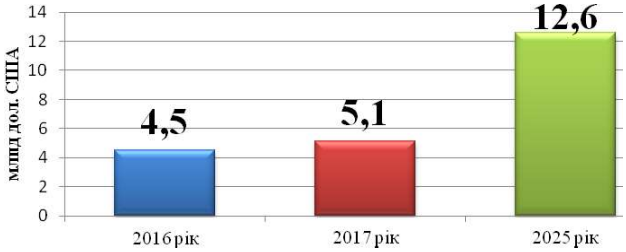

Рис. 2. Обсяг світового ринку хірургічних роботів в 2016 -2017 роках і прогноз на 2025 рік (у мільярдах доларів США)

**Джерело: побудовано автором з використанням [3].*

У системі охорони здоров'я в цілому недостатньо широко впроваджуються нові технології – найважливіший спосіб підвищення якості та своєчасності надання медичної

допомоги в складних умовах сучасності та ефективної фізичної і соціально-психологічної реабілітації населення. Саме тому важливим завданням перспектив медичної освіти є фахова підготовка і перепідготовка медичних працівників, зокрема хірургів, лікарів-діагностів та лікарів-ерготерапевтів.

Розробка курсів для вивчення робототехніки студентами медичних вузів є доцільною та актуальною. Зважаючи на світову пандемію та глобальне швидке поширення COVID-19, виникла необхідність захисту здоров'я медичного персоналу та громадян, своєчасного знезараження та дезінфекції для попередження можливості виникнення нових випадків захворювання. На допомогу приходять новітні технології такі, як роботи-помічники, роботи-дезінфектори, для безпосереднього контакту з пацієнтами інфікованими коронавірусом. Таким чином, на сьогоднішній день розвиток ІТ-сфери, зокрема робототехніки, є пріоритетним, тому актуальним є впровадження навчання робототехніці, зокрема, у вищій медичній освіті.

Список використаних джерел

1. The volume of the global market for robotic systems for surgical modeling in 2018 and 2024. URL: https://www.statista.com/statistics/1114852/robotics-surgical-simulation-systems-market-worldwide/ (дата звернення: 16.09.2021).

2. Global Surgical Robotics Market - Analysis and Forecast (2017-2025).

URL: https://bisresearch.com/industry-report/global-surgical-robotics-market-2025.html (дата звернення: 16.09.2021).

3. Global surgical robots market size in 2016, 2017 and forecast for 2025 (in billions of US dollars). URL: https://www.statista.com/statistics/877720/surgical-robots-market-value-worldwide/ (дата звернення: 16.09.2021).

УДК 004.946

НАПРЯМИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В ОСВІТІ

Груздо І. В.
кандидат технічних наук, доцент
доцент кафедри програмної інженерії
irina.gruzdo@nure.ua
Мічурін І. Є.
студент кафедри програмної інженерії
ihor.michurin@nure.ua
Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Відповідно до глобальних тенденції, активно розвиваються різні технології віртуальної реальності. А. Букай, керівник міжнародної групи з надання послуг компаніям у сфері високих технологій, медіа та телекомунікацій, відмітила, що інноваційні технології, від 5G-мереж і хмар до віртуальної реальності, призначені як для споживачів, так і для компаній, пропонуватимуть дедалі більше нових можливостей для світової бізнес-екосистеми [1]. Такі технології дозволяють передати людині досвід невідривний від реального світу через органи її чуття. Застосування технологій віртуальної реальності в навчанні дозволяє підвищити якість освіти та рівень підготовки майбутніх фахівців у різних галузях за рахунок імітації реальних ситуацій та повторення шляхів вирішення конкретних задач, та їх багаторазового відпрацювання. Тому важливим є огляд актуальних розробок, які застосовують ці технології та аналіз які саме можливості вони надають, щоб освоїти певні задачі на практиці.

У напрямку середньої освіти великою популярністю користується платформа Mozaik education [2], яка надає доступ до 1200 3D-сцен, сотень навчальних відео і необмеженого використання наших інструментів та ігор для вивчання різних шкільних дисциплін більше ніж 30 мовами країн світу. Однією з унікальних розробок фірми є книги серії Click n 'Learn, що дозволяє одночасно поєднати переваги як друкованих книг, так і мобільних пристроїв. Серія цих книг охоплює кілька вікових груп та шкільних предметів. В основі лежать так звані 3D-сцени, які дозволяють відтворити моделі тих чи інших об'єктів чи явищ у віртуальному світі, глянути на них очима автора. При цьому, варто зазначити, що моделі в сцені вільно обертаються і більшість з них містять в собі озвучені розповіді, вбудовані анімації та вікторини. Для більш легкого засвоєння навчального матеріалу та ігрового поглиблення набутих знань є багато тематичних додатків та ігор, пов'язаних з навчальними предметами (понад 100). Ще дуже цікавим їх рішенням для вчителів, є mozaBook, що орієнтований на навчання в класній аудиторії з використанням інтерактивних панелей, та спрямовані привертати увагу учнів та підвищувати їх зацікавленість під час уроку, що в свою чергу допомагає легше засвоювати навчальний матеріал [2].

У напрямку вищої освіти поширюється ПЗ – 3DEXPERIENCE for Education [3], яке можна використовувати як локально, так і в хмарному середовищі. Додаток надає можливість апробувати та засвоїти інженерну практику лідерів у відповідній галузі для отримання практичних навичок, за рахунок чого набути досвід максимально наближений до реального, тим самим сприйняття працевлаштуванню у новій глобальній економіці. Платформа, була розроблена для опановування знаннями в різних галузях промисловості, а саме для підтримки освітніх, дослідницьких та організаційних процесів в галузях проєктування та інженерії, системної інженерії, виробництва та виробництва, архітектури та цивільного будівництва та управління проєктами [3]. 3DEXPERIENCE for Education містить в собі набір інтегрованих додатків світового класу: SOLIDWORKS та CATIA для продуктового дизайну, SIMULIA для реалістичного моделювання, DELMIA для цифрового виробництва, ENOVIA для командної розробки інновацій, 3DEXCITE для високоточної візуалізації моделей [3].

Для підвищення професійної кваліфікації та підтримання навчання протягом всього життя є цікаве рішення від компанії Daden [4]. В системі є багато різних тренінгів для вирішення складних ситуацій у різних областях, для навчання та вирішення повсякденних задач, наприклад: навчання персоналу, що до управління та вирішення задачі в надзвичайних ситуацій; різні стимулятори для медичного навчання ті імітація проведення складних дій; імітація виконання необхідних заходів та допомоги при аваріях для протидії катастрофам різного характеру; віртуальні лабораторії, тренажери та екскурсії, щоб навчити персонал орієнтуватися у новоствореному приміщенні, виконати попередні роботи на нових пристроях відповідного закладу, все це в свою чергу спрямоване, щоб уникнути різних ризиків та зменшити вірогідність непередбачених аварій в реальному житі [4].

Під час дослідження були проаналізовані лідери в напрямі практичного застосування технологій віртуальної реальності в освіті, зокрема в середній, вищій та напрямі підвищення професійної кваліфікації спеціалістів. З урахування проведеного аналізу, можна зробити висновок, що використання систем з технологіями віртуальної реальності дозволяє підвищити ефективність навчання, рівень знань, навичок та вмінь тих, хто навчається та знизити вірогідність помилки під час реальної ситуації. Також слід зазначити, що зараз у світі розвивається та впроваджується велика кількість різних проєктів, пов'язаних із застосуванням технологій віртуальної реальності як в освіті, так і в інших галузях як елемент оволодіння тим чи іншим практичним досвідом.

Також хотілося зазначити те, що наявні рішення допомагають програвати тільки ті ситуації, що є в їхніх базах, для невеликої кількості тем, в рамках конкретної області та галузі застосування. Також вони мають істотні обмеження, через складну та трудомістку їх реалізацію в рамках технологій віртуальної реальності. Здебільшого, ситуаційне управління,

що є в складі багатьох систем, базується на чітких алгоритмах (картах) дії і не завжди надає можливість отримати непередбачуваний результат, що також дуже важливо при навчанні та оволодінні певними навичками вирішення тієї чи іншої ситуації. Вирішення ж таких складних нечітких задач передбачає поєднання технологій віртуальної реальності, штучного інтелекту, теорії ситуаційного управління та теорії прогнозування.

Отримані результати дозволять продовжити роботу з аналізу використання віртуальної реальності в різних галузях та в майбутньому провести більш детальний аналіз їх можливостей відносно класу задач, що вони можуть вирішити в конкретній галузі, а не лише в рамках їх використання для навчання. Також все це надасть змогу більш конкретно визначити клас математичного апарату, що було покладено в їх основу та які саме алгоритми використані для імітації певних навчальних ситуацій. Усе це дозволить знайти нові елементи вдосконалення наявних рішень, сформувати нові результати.

Список використаних джерел

1. Цифрова реальність, віртуальні візити до лікаря, хмарні рішення та жіночий спорт. URL: https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/about-deloitte/press-releases/deloitte-global-tech-media-and-telecom-predictions.html (дата звернення: 13.09.2021).

2. Цифрова освіта та навчання від Mozaik. Цифрова освіта та навчання від Mozaik. URL: https://www.mozaweb.com/uk/ (дата звернення: 13.09.2021).

3. 3DEXPERIENCE for Education. 3DS Academy. URL: https://edu.3ds.com/en/software/3dexperience-education (date of access: 13.09.2021).

4. VR Training and Education Case Studies | Daden Limited | Birmingham. trainingscapes. URL: https://www.daden.co.uk/case-studies (date of access: 13.09.2021).

УДК: 004: 631.6 (477.72)

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗРОШУВАНОМУ ЗЕМЛЕРОБСТВІ

Дідковська Л.І.
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
старший науковий співробітник відділу форм
і методів господарювання в агропродовольчому комплексі
luda_d2005@ukr.net
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

Наразі аграрний сектор України, втім як і в попередні роки, продовжує забезпечувати левову частку валютних надходжень. Так, у 2020 р. частка продукції АПК та харчової промисловості у загальних обсягах українського експорту склала 45% або 22,2 млрд дол США. Задля підтримання статусу «локомотива економіки» з високим експортним потенціалом необхідно усунути або мінімізувати вплив перешкоджаючих розвитку аграрного сектора чинників, серед яких природно-кліматичний фактор відіграє провідну роль. Кліматичні виклики змушують змінювати погляд на традиційні підходи сільгоспдіяльності, особливо на вододефіцитних територіях. За визначенням Європейської економічної комісії ООН, держава, водні ресурси якої не перевищують 1,7 тис. м3 на 1 особу вважається водонезабезпеченою. На жаль, Україна є саме такою. Більше того, більшість вітчизняних регіонів мають катастрофічно низький рівень водозабезпечення. Зокрема, питоме забезпечення населення місцевими ресурсами річкового стоку у розрахунку на одного жителя у Одеській, Донецькій, Херсонській, Дніпропетровській та Запорізькій областях становить 0,14, 0,21, 0,22, 0,24 та 0,32 тис. м3 на 1 особу в рік [1]. Тому зрошення є єдиним дієвим заходом у боротьбі з нестачею вологи.

Слід зазначити актуалізацію вирішення гідромеліоративних проблем останнім часом.

Так, у 2021 р. Президент України наголосив на важливості впровадження гідромеліоративних заходів та поставив амбітне завдання щодо організації та запуску пілотних зрошувальних проектів в Одеській області з подальшим їх розширенням у посушливих регіонах України.

В сучасному зрошуваному землеробстві застосування інформаційних технологій має важливе наукове та практичне значення в напрямках збору та аналізу даних, а також розробки моделей та прогнозів. Нині все більше інформаційних технологій приходять на допомогу меліораторам. Зокрема, телеметрія – сукупність технічних засобів і методів вимірювання на відстані різних фізичних, технічних та інших величин, що дозволяє сидячи вдома бачити показники з поля. Крім низки позитивних ефектів від такої спрощеної процедури прийняття рішень, є ще й «приємні бонуси». Йдеться про зменшення ущільнення ґрунту, яке могло б відбутися внаслідок виїзду сільгосптоваровиробника на поле для оцінки ситуації. А, як відомо, ущільнення ґрунту призводить до погіршення його родючості та втрати врожайності.

До того ж, набуває поширення IT-інновації у технологічних процесах зрошуваного землеробства. Серед світових виробників зрошувальної техніки та обладнання, що впроваджують нові розробки у технології точного зрошення, слід виокремити такі: Lindsay Corporation[6], Reinke Manufacturing Co., Inc., Valmont Industries. Йдеться про дистанційні моніторинг, керування та контроль за дощувальними системами (від традиційного зрошення до диференційованої фертигації). Компанія Growsmart by Lindsay розробила інтелектуальну систему Growsmart Precision VRI, що дозволяє змінювати інтенсивність штучного поливу. Використання такої технології сприятиме економії водо- й електровитрат, а також заощадженню добрив і хімікатів. Також, важливим для прийняття рішень у зрошенні стає використання польових метеостанцій [2], адже отримані за їхньою допомогою дані дозволяють оперативно прийняти ефективні рішення щодо поливу.

Крім того, на увагу заслуговують інноваційні агроелектростанції, що сприяють розвитку землеробства у посушливих регіонах. У світі набувають поширення сонячні електростанції у сільському господарстві, використання яких приносить потрійну вигоду:

1) одночасне використання земельних площ як для вирощування сільгоспкультур, так і для виробництва чистої сонячної електроенергії;

2) зниження викидів CO_2 та захист ґрунтів від ерозії;

3) збереження вологи у ґрунті [3].

Слід зазначити, сонячні батареї розташовуються так, що створюється затінок для сільгоспкультур, а отримана таким чином енергія використовується на потреби сільгосптоваровиробників (зрошення, зберігання, освітлення).

Отже, впровадження інформаційних технологій у повсякденне життя сільгосптоваровиробників сприяє забезпеченню ефективної системи землеробства через підвищення продуктивності праці та врожайності сільгоспкультур. Інформаційні технології в зрошуваному землеробстві допомагають скоротити витрати, заощадити електроенергію, а також забезпечити оптимальне водозабезпечення сільгоспкультур, раціональне водокористування та збереження природних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Сташук В.А. Состояние водного хозяйства Украины: водные ресурсы в сельском хозяйстве. Презентація оприлюднена на Литовсько-українські конференції: "Впровадження

[6] Компанія Lindsay Corporation розробила дистанційний засіб контролю й управління за зрошувальними системами – FieldNET, який дозволяє слідкувати за операціями, що здійснюють дощувальні машини, та керувати ними, а також насосами для подачі води й інжекторами для внесення хімічних речовин, за допомогою смартфонів, планшетів й ноутбуків. Крім того, додаток дозволяє здійснювати збір даних витрат води та енергії, аналізувати природно-кліматичні умови задля прийняття відповідних рішень, та отримувати звіти про стан зрошуваного землеробства та дощувальної техніки.

технологій Індустрії 4.0 в агросекторі" (м.Київ, Українського союзу промисловців і підприємців, 12 липня 2021 р.). URL: https://www.youtube.com/watch?v=5Yu1ZDckY_0&t=2s

2. Сидоренко В., Малярчук В. Інформаційні технології у розвитку систем зрошення. URL: http://agro-business.com.ua/agro/mekhanizatsiia-apk/item/17598-informatsiini-tekhnolohii-u-rozvytku-system-zroshennia.html

3. Янулевичус В. Агроелекстростанция – уникальный способ совместить экологические и энергетические интересы. Презентація оприлюднена на Литовсько-українські конференції: "Впровадження технологій Індустрії 4.0 в агросекторі" (м.Київ, Українського союзу промисловців і підприємців, 12 липня 2021 р.). URL: https://www.youtube.com/watch?v=5Yu1ZDckY_0&t=2s

УДК: 004.056.53

ВЛАСТИВОСТІ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНИХ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Захарова М.В.,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерної інженерії та інформаційних технологій,
z.maria@ukr.net,
Оліфіренко В.М.,
викладач,
vitol1980@gmail.com,
Черкаський державний бізнес-коледж,
м.Черкаси, Україна

Проблема забезпечення захисту інформаційних ресурсів є однією з найважливіших на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій. Інформаційні системи сприяють значному підвищенню ефективності та швидкості інформаційного забезпечення, однак при цьому різко зростає загроза схоронності інформації [1, с.87]. Можливість використання різних варіантів проектування сучасних інформаційних систем приводить до необхідності створення різних систем захисту, що враховують індивідуальні властивості кожної з них.

Метою даної роботи є визначення основних властивостей систем захисту інформаційних ресурсів (СЗІР), що дають основу для оцінки безпеки інформаційних систем та встановлюють рівень довіри до безпеки інформаційних технологій, а також визначення показників ефективності СЗІР (рис.1), орієнтованих на визначення шляхів підвищення рівня захищеності.

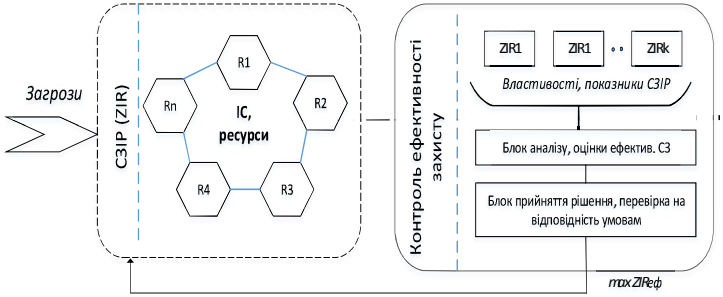

Рис.1. Схематичне відображення процесу оцінки ефективності СЗІР

Однією з основних властивостей СЗІР є здатність вчасно знайти прояв можливої загрози. В якості показників зазначеної властивості можуть використовуватися математичне очікування часу виявлення, дисперсія часу виявлення й ймовірність своєчасного виявлення

$$P(t_{\text{вияв}} \leq t_{\text{прип}}),$$

де $t_{\text{вияв}}$ – час виявлення, $t_{\text{прип}}$ – припустимий час виявлення.

До числа основних властивостей розглянутих систем відноситься і така властивість як оперативність захисту. Під оперативністю розуміється здатність системи захисту одночасно вирішувати задачі, що забезпечують запобігання проникнення впливу в інформаційний процес системи обробки даних. Як показники названої властивості можуть бути обрані числові характеристики часу захисту (математичне очікування, дисперсія) та імовірність своєчасного захисту

$$P(t_{\text{зах}} \leq t_{\text{прип.зах}}),$$

де $t_{\text{зах}}$ – час захисту ІР, $t_{\text{прип.зах}}$ – припустимий час захисту ІР.

Стійкість системи захисту є не менш важливою властивістю захисту. Під стійкістю розуміється здатність системи зберігати значення своїх основних властивостей у заданих межах при впливі зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів [2, с. 27]. Основним показником стійкості є імовірність того, що значення характеристик основних властивостей знаходяться в області припустимих значень

$$P(t_{\text{ст}} \leq t_{\text{прип}}),$$

де $t_{\text{ст}}$ – час, протягом якого процес захисту є стійким, $t_{\text{прип}}$ – припустимий час.

Основними складовими, які враховуються цією імовірністю, є надійність і живучість захисту. Живучість захисту знаходиться в прямій залежності від деструктивних властивостей впливів, типів ЕОМ та комунікацій, кваліфікації обслуговуючого персоналу і від архітектури системи захисту інформації.

Ще одна основна властивість – властивість безперервності. Під безперервністю розуміється здатність системи захисту реагувати на кожну ситуацію, що вимагає застосування відповідних засобів, які контролюють цілісність інформаційних ресурсів, що захищається. Безперервність може характеризуватися імовірністю пропуску події, що вимагає участі системи захисту інформації, або імовірністю несанкціонованого доступу до ІР. Розглянута властивість може виражатися і через імовірність того, що інформація інформаційної системи захищена в довільний момент часу.

Немаловажним із практичної точки зору є властивість скритності. Під скритністю розуміється здатність зберігати в таємниці від суб'єктів доступу механізми захисту, що забезпечують безпеку змісту і характеру інформації, що захищається. Порушення цієї властивості припускає можливість несанкціонованого копіювання. Дана властивість може виражатися наступними показниками: імовірність розкриття зловмисниками конфіденційної інформації, імовірність введення помилкової інформації.

Одна з властивостей сучасної системи захисту інформації пов'язана з її здатністю до нейтралізації впливів. Ця властивість характеризується статистичними характеристиками часу нейтралізації.

Ефективність функціонування системи захисту інформації ІР може виражатися через час контролю інформаційних процесів. У такому випадку показниками можуть служити статистичні характеристики часу контролю.

Не менш значимою є здатність системи до відновлення інформації після несанкціонованого впливу. Дана здатність характеризується числовими характеристиками часу відновлення.

Однією з головних властивостей системи захисту є надійність. Під надійністю розуміється здатність системи реалізувати процес захисту інформації, зберігаючи значення всіх параметрів, що характеризують якість захисту, у встановлених межах [3, с. 135]. Для

відображення надійності можуть використовуватися всі традиційні показники надійності складних систем. Наприклад, імовірність безвідмовної роботи, коефіцієнт готовності, коефіцієнт оперативності, коефіцієнт використання.

Поряд з представленими властивостями слід звернути увагу на ресурсоспоживання. Під ресурсоспоживанням розуміють витрати ресурсів, що вимагаються для забезпечення функціонування системи захисту на всіх етапах її життєвого циклу. Як показники, що характеризують зазначену властивість можуть служити: обсяг оперативної і зовнішньої пам'яті, задіяною системою захисту інформації; частка продуктивності інформаційної системи, що витрачається на функціонування системи захисту; кількість персоналу для обслуговування системи захисту.

На підставі аналізу різних підходів до оцінки ефективності безпеки інформаційних систем приходимо до висновку, що виділені властивості сучасних СЗІР визначають здатність системи захисту до виявлення загроз, та відображення їхнього впливу, тому визначення й оцінка кількісних мір прояву цих властивостей необхідні при проектуванні сучасних систем захисту інформаційних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Корченко О.Г., Шелест М.Є., Казмірчук С.В., Ткач Ю.М., Іванченко Є.В. Менеджмент інформаційної безпеки. – Ніжин: ФОП Лук'яненко В.В. ТПК «Орхідея», 2019. – 408 с.

2. Нашинець-Наумова А.Ю. Інформаційна безпека: питання правового регулювання. – К.: ВД "Гельветика", 2017. – 168 с.

3. Cyber Security for Cyber Physical Systems / Saqib Ali, Taiseera Al Balushi, Zia Nadir, Omar Khadeer Hussain. – Cham, Switzerland : Springer, 2018. – 174 p.

УДК 343.98:681

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Калугін Д. Ф.
завідувача сектору
kalugin_dima@ukr.net
Волинський науково-дослідний
експертно-криміналістичний
центр МВС України
м. Луцьк, Україна

В сучасних умовах, пов'язаних з цифровою трансформацією більшості процесів, що відбуваються в правовому просторі України, актуальність використання інформаційних технологій у експертній практиці пов'яза з одного боку, з необхідністю вдосконалення організаційно-правового забезпечення доступу ініціаторів судових експертизи, до інформації про експертні установи, а з іншого, із потребою оптимізації та раціоналізації експертних досліджень за допомогою сучасних методів і інструментів.

Об'єктом дослідження багатьох видів судових експертиз є різного роду інженерні конструкції, споруди, верстати, транспортні механізми і апарати, засоби сигналізації та комунікації, прилади управління механізмами, вимірювальні прилади і пристосування, інструменти, готові промислові вироби, технічна документація тощо. Таким чином, судова експертиза спрямована на визначення стану механізмів і придатності їх для виконання конкретних технічних операцій; виявлення технічних причин дефектів механізмів і часу їх виникнення; встановлення причин, обставин розслідуваної події та визначення тяжкості її матеріально-технічних наслідків; виявлення технічних причин порушення технологічного

процесу; встановлення відповідності кваліфікації працівника характеру виконуваної ним роботи; вирішення питання про можливість виконання певних дій у заданих технічних умовах; виявлення технічних недоліків у роботі підприємства. [1].

В даному випадку експерт, який проводить такі експертизи, повинен бути компетентний в одній або декількох областях: електроенергетиці і теплоенергетиці, будівництві, проектуванню, робототехніці, економіці і т. ін. З огляду на видові різноманіття предметів експертного дослідження, в структурі судові експертизи виділяють окремі види, існування яких обумовлено специфічним предметом вивчення і застосування методів: відео-технічна, комп'ютерно-технічна, економічна, товарознавча, авто-технічна, пожежно-технічна, електротехнічна, та інші підвиди судових експертиз. В такому випадку типи використаних інформаційних технологій залежать від сукупності конкретно поставлених перед експертом питань в рамках підвиду судової експертизи.

Наприклад, в рамках будівельно-технічної експертизи застосування сучасних технологій сприяє як автоматизація деякої частини рутинних процесів, що здійснюються в структурі судово-експертного дослідження, так і оптимізації роботи експерта з точки зору його інформаційного супроводу, тобто в контексті пошуку, обробки і видачі необхідної інформації. Так, в рамках кримінального судочинства застосовуються такі програмні комплекси, як «МОНОМАХ-САПР», «Ліра-САПР», SCAD, здатні оцінити причини обвалення будівель і споруд. Програма AutoCAD, застосовується з точки зору побудови графічних моделей будівельних площ у випадках коли потрібно відтворити картину аварії, що відбулася. У сукупності комп'ютерне забезпечення дозволяє ефективно виявляти причини які відбулися при руйнуванні в будівництві, виявлених нещасних випадків і наявності причинно-наслідкового зв'язку між фактом події нещасного випадку (заподіяння шкоди, загибелі людини) і наявними порушеннями будівельних норм.

В рамках комп'ютерно-технічної експертизи відбувається отримання достовірної інформації про злочини, пов'язані з використанням комп'ютерних технологій та інформації. В даному випадку експертами можуть застосовуватися такі технологічні рішення, як програмне забезпечення «AccessData FTK Imager» (version 4.5.0.3), «X-Ways Forensics 20.2 SR-4 x64», «AccessData® Forensic Toolkit® 7.0.0.164», що використовується для швидкого і безпечного вилучення цікавих даних з мобільних телефонів, накопичувачів на жорстких магнітних дисках, смартфонів, навігаторів і т. д. [2].

Виконання авто-технічної експертизи базується на використанні можливостей комп'ютерних програм «PC-Rect», «PhotoModeler Pro» які дозволяють відображати всі об'єкти, зображені на фотознімку, зверху (сліди гальмування, осипання скла та уламків, розташування транспортних засобів та інших учасників та об'єктів, що мають відношення до ДТП), з дотриманням при цьому всіх пропорцій відстаней і розмірів як у повздовжньому, так і в поперечному напрямах. Демонстраційні (симуляційні) програми, що відображають у двомірному (2D) або тримірному (3D) форматі рух і взаємодію учасників ДТП – «SMAC», «CARAT», «V-SIM», «PC-Crash» [3].

Проте для таких підвидів судової експертизи, як пожежно-технічна та електротехнічна сучасні інформаційні засоби та програмні інструменти відсутні, що ускладнює процес та збільшує час виконання досліджень.

Слід зазначити, що за кордоном такі інформаційні засоби активно використовують. Наприклад, при проведенні пожежно-технічної та електротехнічної експертизи поширення отримав інформаційний комплекс «Експотех», з одного боку він акумулює дані та аналізує матеріали справи та відомості, необхідні експерту при підготовці експертного висновку, а з іншого представляє собою блок інженерних розрахунків, що автоматизує роботу експерта в частині виконання інженерних розрахунків при проведенні експертизи. Інформаційний блок даної системи систематизує інформацію технічного характеру, що обумовлює оцінку причин, властивостей і наслідків того, що сталося на пожежі, і тим самим, включає в себе такі розділи, як «Причини пожежі», «Динаміка пожежі», «Об'єкти пожежі», «Наслідки

пожежі. Експертні дослідження». Блок інженерних розрахунків систематизує методику, необхідну для оцінки нагрівання речовин, масо перенесення при пожежі, аварійних процесів в електроустановках і т. ін. В рамках даного блоку можна розрахувати температурний стрижень при нагріванні, коефіцієнти тепловіддачі і кутові коефіцієнти. Тим самим вказаний програмний комплекс сприяє визначенню електротехнічних і пожежонебезпечних характеристик, динаміки задимлення приміщень і способу евакуації, що є істотними параметрами дослідження пожежно-технічної та електротехнічної експертизи.

Таким чином, можна прийти до висновку, що сукупність застосованих у рамках судової експертизи інформаційних засобів і програмних інструментів досить об'ємна, залежить від предмета експертного дослідження і поставлених перед експертом запитань. В даному випадку, виходячи із сучасного стану експертної практики, вкрай актуальними є розробка, впровадження та використання подібних сучасних інформаційних засобів та програмних інструментів в сфері пожежно-технічних та електротехнічних досліджень.

Впровадження зазначеної вище системи сучасних інформаційних технологій, разом із паралельним підвищенням кваліфікації та рівня професійної компетентності судових експертів дозволить значно підвищити якість судових експертиз та оптимізувати терміни їх проведення.

Список використаних джерел

1. Інженерно-технічна експертиза. URL: https://pidru4niki.com/74917/pravo/inzhenerno-tehnichna_ekspertiza.

2. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Науково-практичний посібник. / Б.Б Теплицький та ін. ; Київ, 2019, 168 с. ISBN 978-966-437-550-1.

3. Туренко А. М., Клименко В. І., Сараєв О. В., Данець С. В. «Автотехнічна експертиза дослідження обставин ДТП» Харків ХНАДУ 2013 р.

УДК: 004.45

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ MOODLE У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ SMART-ОСВІТИ

Куцевський С. М.
викладач програмування
greynny@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Динаміка розвитку ринку інформаційних послуг вносить суттєві корективи у всі галузі діяльності людини: змінюється структура організації управління підприємствами, що призводить до появу нових умов праці, породжує нові моделі управлення, каталізує інтеграційні комунікаційні процеси [1]. Означенні тенденції, викликанні інформатизацією суспільства, притаманні також системі освіти як носія одного з головних ресурсів суспільства – знань.

Сьогодення створює всі передумови для організації віддаленого навчання, подолання територіальних перешкод для студентів, залучення до викладацької діяльності місцевих й іноземних висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів [2]. За таких умов організаційна структура навчального закладу все більше відповідає концепції мережевого підприємства, яке поєднує традиційні форми навчання із впровадженням новітніх технологій, що забезпечує зближення та уніфікацію освітніх систем різних країн.

Для детального аналізу змін, що відбуваються на сучасному світовому ринку

інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), необхідно визначити сутність ІКТ та виявити основні сегменти, з яких вони складаються.

Так, провідного значення набуває формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх програмістів у процесі їх фахової підготовки шляхом широкого впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій, хмарних навчальних курсів, застосування елементів дистанційної форми навчання для організації самостійної роботи, використання новітніх педагогічних технологій і методів вивчення дисципліни.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх програмістів вимагає реалізації навчального процесу на засадах SMART-освіти [6; 7].

Абревіатура терміну «SMART-освіта» містить наступні складові елементи: «Selfdirected» (самоорганізована), «Motivated» (вмотивована), «Adaptive» (адаптивна), «Resource-riched» (збагачена ресурсами), «Technology embedded» (з вбудованими технологіями). Концепція SMART-освіти забезпечує мотивування творчих здібностей студентів, формування їх знань та навичок, грамотності у використанні інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток критичного мислення до пошуку нових підходів у розв'язанні професійних завдань, набуття лідерських якостей, уміння ефективно співпрацювати та взаємодіяти.

Особливість впровадження SMART-освіти полягає у застосуванні великих масивів інформаційно-навчальних матеріалів і мультимедійних ресурсів, які можна швидко адаптувати до відповідного курсу, формувати різного роду комплекти, налаштовувати під індивідуальні вимоги користувача у відповідності до його потреб та рівня навчальних досягнень [3].

Елементом реалізації SMART-освіти є використання в освітньому процесі платформи дистанційного навчання Moodle, яка містить електронний навчальний контент для підготовки майбутніх програмістів. Використання даної платформи сприяє забезпеченню високого рівня фахової підготовки, формуванню особистісних якостей, необхідних для усвідомленого оволодіння новою інформацією задля розширення в разі потреби діапазону вмінь та навичок. [6; 7]

Інформаційне середовище Moodle забезпечує для викладача можливість розміщувати широкий перелік електронних навчальних засобів (web-сторінки, книги, посилання на файли, каталоги, аудіо та відео матеріали, тренінги, навчаючі програми) та багато різноманітних мережевих засобів у вигляді інтерактивних елементів курсу, які підтримують спілкування учасників навчального процесу з використанням засобів мережевої комунікації .

Перевагою Moodle над іншими дистанційними платформами є підтримка сучасних освітніх стандартів електронного навчання E-learning за технологією Web 2.0, які відображають останні тенденції у розвитку мережевих технологій. З активним впровадження стандартів Web 2.0 для освіти стають доступними до використання сучасні мережеві послуги: Wiki, блоги, Інтернет-віщання, соціальні мережі тощо, які стали одною з основ електронного навчання Elearning і допускають паралельні дії, обмін інформацією та активне мережеве спілкування учасників навчального процесу [4]. Еволюція спеціальних послуг, що інтегрують окремі функції електронного навчання, привела до концепції створення віртуальних навчальних середовищ (Virtual Learning Environments - VLE). Концепцію VLE реалізують LMS системи, найбільш типовим та яскравим представником яких і є інформаційне середовище Moodle.

Іншою особливість Moodle є не лише функція хмарного банку даних, а й організація освітнього процесу з використанням активних і групових методів навчання, здійснення моніторингу з метою визначення ефективності підготовки майбутніх програмістів та рівнів її розвитку. Реалізації зазначеного здійснюється за рахунок можливості розподілу студентів по групам, гнучкої системи оцінювання та можливості встановлення зворотного зв'язку, графіку завдань, моніторингу діяльності, управління правами [5]. Система Moodle надає

викладачу різнобічний інструментарій для методичного супроводу освітнього процесу, а саме довідково-інформаційні матеріали, забезпечення комунікації, контролю, збору, обробки та зберігання інформації про хід навчання. За таких умов стає можливим спланувати гучний графік навчання, організувати розподіл по групам завдань та їх перевірку, скоординовати роботу студентів шляхом вибору тих чи інших стратегій навчання для кожного окремого студента.

Зазначимо, що використання мережевих технологій на базі платформи Moodle потребує докорінної зміни стратегії підготовки фахівців. Впровадження в освітній процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє інтегрувати у собі зміст, засоби, методи та форми навчання у вигляді єдиної цілісної структури. За таких умов стають доступним нові напрямки роботи, такі як вивчення теоретичного навчального матеріалу, представленого в електронному вигляді; формування практичних умінь і навичок та представлення результатів своєї навчальної діяльності; автоматизація роботи з навчальною інформацією; забезпечення мережевої комунікації; організація та проведення мережевих інтерактивних групових та індивідуальних занять у режимі on-line та off-line; контроль та моніторинг навчальної діяльності [4; 5].

Отже, можна зробити висновок, що використання технології Moodle, через реалізацію концепції SMART-освіти, сприяє забезпеченню організації навчального процесу на якісно новому рівні та формуванню інформаційно комунікаційної компетентності майбутніх програмістів, забезпечуючи їм стійку конкурентоздатність на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Кастельс М. Информационная эпоха : экономика, общество и культура; пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. М. : ГУВШЭ, 2000. 608 с.

2. Спірін О. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів інформатики за кредитно-модульною системою: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 300 с.

3. Корсунська Л.М. Корейська концепція smart-освіти: загальне навчання, цифрові підручники і smart-школи. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2013. № 11. С. 77– 80.

4. Cole, J., Foster H. Using Moodle. Sebastopol: O'Reilly, 2007. 266 p.

5. Rice W. H. Moodle: E-Learning Course Development. Packt Publishing: Birmingham, 2006. 256 p

6. Smart Technology based Education and Training // Smart Digital Futures. –Amsterdam: IOS Press BV, – 2014.

7. Yunfeng Zhang and Le-Wu Lu. Introducing Smart Structures Technology into Civil Engineering Curriculum: Education Development at Lehigh University/ Yunfeng Zhang and Le-Wu Lu. // Journal of professional issues in engineering education and practice. – 2008. – January. – P. 41-48.

УДК: 330.341

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ НА СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Лещенко М.М.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу
m.leshchenko@chdtu.edu.ua
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

Завдяки розвитку фінансових технологій у секторі послуг та зростанню обсягів інвестування, більшість країн використовують фінансові технології (англ. Fintech) для завоювання лідируючих позицій на світовому ринку фінансових інновацій. Успішний

розвиток FinTech в будь-якій країні залежить від об'єму та готовності відповідної інфраструктури а також готовність до впровадження інновацій та швидкість їх запровадження в економіку, насамперед до сектору фінансових послуг.

Варто відзначити, що до переліку найбільш сприятливих до фінансових інновацій регіонів, відповідно і з найбільшою кількість центрів FinTech входять Америка, Європа, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Африка та Близький Схід і Північна Африка. Очевидним лідером є Америка, яка має найбільшу кількість центрів FinTech. У той же час, різноманітність європейських центрів, їх прихильність прогресивному регулюванню та забезпеченню рівномірного охоплення фінансовими інноваціями, сприяють тому, що Європа займає друге місце в світі з а кількістю центрів. В Азіатському регіоні одним з основних лідерів FinTech-ринку є Індія; країни Африки та Близького Сходу мають значний потенціал для розробки та впровадження фінансових інновацій. На Близькому Сході і в Північній Африці є потреба в поліпшенні доступу до фінансових послуг в глобальному масштабі.

Якщо порівнювати впровадження FinTech на ринках Австралії, Канади, Гонконгу, Сінгапуру, Великобританії та США, то очевидно, що загальний показник зріс з 16% у 2015 році до 31% у 2017 році і до 60% у 2019 році (рис. 1). Протягом п'яти років поспіль ці шість ринків були прекрасними прикладами розвитку та глобалізації галузі фінансових технологій у секторі послуг.

Рис. 1. Порівняння впровадження FinTech на національних ринках, 2015-2019 рр., %
Джерело: складено за даними [1]

Сучасні тенденції активізації фінансових інновацій відображаються також і у показниках зростання обсягів інвестицій до даної галузі. Так, великі компанії, основною сферою діяльності яких є цифрові платежі, кредитування, технології страхування, нео-банківські послуги з рекордною швидкістю залучають інвестиції. Приплив капіталу продовжує стимулювати інновації у сфері фінансових послуг, зокрема компанії залучили понад 18 млрд. дол. США за 2019 рік. Про це повідомляє щорічний звіт Fintech100 та надає перелік найуспішніших FinTech-компаній у 2019 році (табл. 1).

Таблиця 1

Найуспішніші FinTech-компанії у 2019 році (складено за даними [2])

Місце	FinTech-компанія	Місце	FinTech-компанія
1	Ant Financial (Китай)	6	Du Xiaoman Financial (Китай)
2	Grab (Сінгапур)	7	Compass (США)
3	JD Digits (Китай)	8	Ola (Індія)
4	GoJek (Індонезія)	9	Opendoor (США)
5	Paytm (Індія)	10	OakNorth (Великобританія)

У рейтингу домінує Азіатсько-Тихоокеанський регіон, де корпорація «Ant Financial» (Китай) другий рік поспіль займає перше місце, за ним слідують «Grab» (Сінгапур) і «JD» Digits (Китай). Варто відзначити, що Китай домінував у fintech100 протягом останніх трьох років. Відносно новим лідером є Індія, яка займає дві з перших 10 позицій.

Отже, варто відмітити стрімке стрімкий розвиток Fintech у світі, зокрема резидентами Китаю, Індії, США та Європи, зумовлений високими об'ємами інвестицій у сферу фінансових інновацій та прагненнями компаній досягти міцних конкурентних переваг на міжнародних ринках.

Список використаних джерел

1. Global FinTech Adoption Index 2019 URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/banking-and-capital-markets/ey-global-fintech-adoption-index.pdf (дата звернення: 16.09.2021)

2. 2019 Fintech100 – Leading Global Fintech Innovators URL: https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ch/pdf/fintech100-report-2019-en.pdf (дата звернення: 16.09.2021)

УДК: 004/34.06

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

Лопаєва О. М.
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
lopaeva_e@ukr.net
Бойко О.І.
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
lenochek373@gmail.com
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
м. Дніпро Україна

Сучасний стан розвитку науки та техніки зумовлює зміни в методології наукових досліджень і соціальних практиках. В роботі розглянуті різні аспекти використання інформаційних технологій в юридичній науці та практиці. Поточний стан технологій:

- перспективи застосування технологій в юридичних дослідженнях;
- приклади необхідних змін нормативно-правової бази.

В роботі розкрито основні принципи розвитку концепції «великих даних» (Big Data) і сфери Legal Tech. Big Data які в юридичній науці діють у двох головних напрямках:

- забезпечує можливість пояснити існуючі явища;
- забезпечує можливість спрогнозувати поведінку в області права.

У зв'язку з цим істотно змінюється методологія і філософія проведення юридичних досліджень[1]. Застосування Big Data дає можливість на підставі об'єктивно отриманих параметрів побудувати зв'язку і кореляції, які не залежать від прихильності дослідника будь-якої наукової концепції. Іншими словами, гіпотеза дослідження не вибудовується до його проведення, а формується лише після інтерпретації отриманих взаємозв'язків.

На прикладі динамічного розвитку правових інститутів розкрито проблеми, пов'язані з необхідністю міждисциплінарного поєднання юриспруденції і IT-технологій.

Так, для юридичної науки характерний наступний набір проблем:

1) правосуб'єктність штучного інтелекту;

2) проблеми збору та верифікації даних;
3) інтерпретація отриманих за допомогою Big Data результатів;
4) роль традиційного інструментарію;
5) «довіра» проведеним розрахункам;
6) міжнародний характер цифровізації;
7) робота з персональними даними.

Практичні проблеми пов'язані з необхідністю:
1) включення в законодавство нових принципів, термінів, визначень і правових інститутів;
2) вдосконалення системи документообігу;
3) забезпечення достовірності електронних документів;
4) визначення цивільно-правового статусу «великих даних».

Інтелектуалізація суспільства, система освітнього і культурного розвитку з використанням навчально інформаційного і технологічного метода. Для систем освіти виявилося ефективним, а також для систем підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів[2]. Інформаційних технологій в освіті(ІТЗ) визначена роль: прискорювача еволюційних змін в освітній діяльності; способу вдосконалення методів і організаційних форм навчання, підвищення якості навчання; засобів автоматизації навчальної, позанавчальної, методичної, управлінської, наукової діяльності.

В освіті інформаційні технології застосовуються з метою формувати незалежну інформаційну особистість, навчити приймати правильне рішення та ефективно використовувати інформаційні ресурси[3]. Мають можливість підготувати людину, яка з легкістю зможе обробити дані та застосувати комп'ютерні навички на практиці. У сфері, а також інформаційні технології дозволяють здійснити, виробляючи набагато більше обсягів продукції. На закінчення хотілося б сказати, що на теперішній час інформаційні технології допомагають вирішити багато проблем і надають можливість зробити світ більш сучасним і комфортним.

Список використаних джерел

1. Сучасний стан розвитку науки ULR: [http://um.co.ua/8/8-2/8-23113.html]
2. Інтелектуалізація суспільства ULR: [http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102782/97865]
3.Освіті інформаційні технології ULR: [https://sites.google.com/site/spalahdumok/vcitelu/osnovni-napramki-vikoristanna-informacijnih-tehnologij-u-navcalnomu-procesi]

УДК 004.4'2

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ СТЕК КОМПАНІЇ MICROSOFT: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Марченко С. В.,
викладач відділення інженерії програмного забезпечення
sv.marchenko1989@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Навчання спеціалістів у галузі інженерії програмного забезпечення в Україні переважно відбувається з використанням операційної системи Microsoft Windows та дуже часто супроводжується застосуванням відповідних інструментів розробника, на зразок Visual Studio, Visual Studio Code, Microsoft Teams, GitHub, Azure та ін. У той же час стагнація продажів персональних комп'ютерів, дефіцит комплектуючих та глобальне падіння частки

настільних операційних систем спричиняє значне падіння інтересу розробників програмного забезпечення до створення настільних додатків, на яких базується формування навичок програмування у студентів.

Навчальний процес повинен покривати різні типи додатків: настільні, мобільні та веб-додатки, причому технології розробки мають бути актуальними та затребуваними на ринку праці. Окреме питання становить готовність технологічного стеку Microsoft відповідати висунутим вимогам та критеріям в освіті. У сучасних умовах за основу можна брати й альтернативні технологічні стеки для навчання в галузі програмної інженерії, зокрема, на основі мови Python, стеку JVM-орієнтованих технологій чи кросплатформної розробки на базі JavaScript-фреймворків.

Основною мовою програмування в екосистемі .NET нині є C#. Тренди останніх років показували поступове падіння інтересу розробників до нього, проте в 2021 році опитування [1] показало відновлення росту в контексті поточної в використанні розробниками мови програмування. Мови C# та C++ займають в Україні майже 2/3 в напрямку розробки настільних додатків та 87% у галузі розробки ігор, друге місце на бекенді проектів після Java та в Full Stack розробці після JavaScript. У той же час запропонована компанією Microsoft платформа Xamarin для розробки мобільних додатків не здобула значного поширення серед практикуючих розробників.

Нині платформа .NET проходить значну трансформацію, пов'язану зі спрямуванням на розробку кросплатформних продуктів, відкриття первинного коду бібліотек і фреймворків та його підтримку співтовариством. Компанія Microsoft активно розвиває напрямок хмарних обчислень і сервісів з метою забезпечення інфраструктури для розробки програмних проектів та зберігання даних. Платформа Microsoft Azure займає друге місце за часткою хмарних платформ [2].

Особливістю стратегії компанії є розповсюдження своїх служб та інструментів на конкуруючих платформах. Зокрема, поява Windows Subsystem for Linux дозволяє нативно запускати Linux-процеси в середовищі Windows, а версія WSL 2 взагалі є повноцінним ядром Linux та відповідним середовищем, запущеними у легковаговому Hyper-V контейнері [3]. Функціональність контейнеризації також не є націленою суто на Windows-платформи, оскільки присутня підтримка Linux-контейнерів на Windows 10 [4]. Також уже зараз доступна можливість запускати Android-додатки в межах Windows-додатку Ваш телефон [5], а з появою та розвитком Windows 11 з'явиться вбудована підтримка Android-додатків. У той же час вже більше 10 років присутня підтримка робочих навантажень Windows у основного конкурента Microsoft Azure, а саме Amazon Web Services. З'являються версії офісного пакету та інструментальних засобів розробки для MacOS та багато інших спроб інтегрувати конкуруючі програмні платформи в робочі процеси на базі Windows, і навпаки. Таким чином, компанія Microsoft спрямовує значні зусилля на досягнення інтероперабельності з іншими платформами, а поточне широке впровадження програмних продуктів компанії у навчальних процесах практично не є обмежуючим чинником у ході розробки студентських програмних проектів. Інструментальні засоби розробки програмного забезпечення динамічно розвиваються на платформах компанії Microsoft як нею самою, так і співтовариством у ході поступової публікації раніше закритих кодових баз популярних фреймворків та бібліотек компанії.

Список використаних джерел

1. Рейтинг мов програмування 2021: частка Python зменшується, а TypeScript обійшов C++. URL: https://dou.ua/lenta/articles/language-rating-jan-2021/ (дата звернення: 15.09.2021).

2. AWS vs Azure vs Google Cloud Market Share 2021: What the Latest Data Shows. URL: https://www.parkmycloud.com/blog/aws-vs-azure-vs-google-cloud-market-share/ (дата звернення: 15.09.2021).

3. Barnes H. Pro Windows Subsystem for Linux (WSL). Powerful Tools and Practices for Cross-Platform Development and Collaboration. New-York: Apress, 2021. 288c.

4. Linux containers on Windows 10. URL: https://docs.microsoft.com/en-us/virtualization/windowscontainers/deploy-containers/linux-containers (дата звернення: 15.09.2021).
5. Announcing Windows 10 Insider Preview Build 20197. URL: https://blogs.windows.com/windows-insider/2020/08/21/announcing-windows-10-insider-preview-build-20197/ (дата звернення: 15.09.2021).

УДК: 004:621.38

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ТИПОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ МОДЕЛЮВАННЯ В ІНЖЕНЕРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Михайлюта С.Л.,
кандидат технічних, доцент
доцент кафедри комп'ютерної інженерії та і
нформаційних тежнологій
s0472563563@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж,
м. Черкаси, Україна

З плином часу відбувається вдосконалення робочих інструментів інженерів та науковців, основними з яких нині є інформаційні системи (ІС) та технології (ІТ), із яких типовими є ІС, побудована на базі персонального комп'ютера з сучасною ОС, спеціалізованого програмного забезпечення (ПЗ) та мережі інтернет. Актуально окреслити можливості та обмеження типових сучасних ІС, що сприятиме максимізації ефективності їх застосування для вирішення конкретних завдань моделювання об'єктів та процесів шляхом оптимального комбінування технічних та програмних засобів, знань та навичок виконавця.

Метою даного дослідження є: окреслити можливості та обмеження сучасної типової ІС, виходячи з умови її застосування для моделювання об'єктів і процесів, пов'язаних з комп'ютерною інженерією. Об'єктом дослідження є: типові ІС, які застосовуються в інженерній та науково-дослідній діяльності. Предметом дослідження є: можливості та обмеження сучасних типових ІС, які застосовуються в інженерній та науково-дослідній діяльності, зокрема в комп'ютерній інженерії.

Загальновідомо, що «спочатку було слово», ідея, задум, від яких до бажаних результатів практичного втілення яких (коли вдається переконатися, що ідея принесла очікуваний результат) зазвичай проходить тривалий період, який вимагає чималої праці, не лише творчої, а й рутинної. Частина рутинної праці інженера і науковця пов'язана з розрахунками, які потребують уваги і скрупульозності, зазвичай наповнені бажанням зменшити їх тривалість щоб скоротити шлях до бажаного результату. Небажання виконувати деякі роботи безпосередньо зусиллями людини – чи не найпотужніша рушійна сила прогресу – привело до автоматизації розрахункових робіт. Засобами автоматизації стали рахівниці, з винаходом зубчатого колеса - арифмометри, з винаходом електроенергії, електромагнітів та електронних ламп – лампові обчислювальні машини. Саме створення лампових аналогових обчислювальних машин (АОМ) забезпечило різке підвищення ефективності і, що не менш важливо, підвищило безпеку праці інженерів та науковців загалом, дозволило замінити частину натурних дослідів, експериментів - математичним моделюванням. Тоді як у будівництві виготовлення натурної масштабованої моделі потребує мізерної частки затрат від загальних на побудову реального об'єкту, що замовником сприймається як явище звичне, затрати на моделювання макетуванням аналогових електронних систем і пристроїв часто перевищують кінцеву ціну одного пристрою в десятки - сотні разів і більшістю замовників сприймаються щонайменше з настороженістю. Якщо ж розглядати об'єкти і процеси атомної

енергетики – що до них впевнено можна стверджувати, що натурні експерименти, реальні досліди з ними бажано мінімізувати (у чому переконують відомі події на четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС).

Отже, АОМ стала надзвичайно важливим інструментом інженерів та дослідників, дозволила знизити матеріальні затрати та підвищити безпеку досліджень. Окремі елементи АОМ знайшли втілення у реальних пристроях і приладах. Як відзначають В. Ф. Очков, А. В. Бобряков и С. Н. Хорьков [1] "...безумовною перевагою АОМ є те, що вони можуть легко оперувати з функціями, а не лише з змінними. Для складання двох функцій з аргументом час, на цифровому комп'ютері потрібно виконати складну внутрішню процедуру. На аналоговому комп'ютері для цього достатньо з'єднати два проводи." АОМ дозволяє крім оперування вхідними сигналами, легко вносити зміни в структуру дослідного пристрою, що важливо для процесу проектування, дозволяє переконатися у вірності прийнятого конструкторського рішення стосовно апаратної реалізації пристрою. Обчислення здійснюються в реальному часі [2].

Поява напівпровідників та напівпровідникових елементів сприяла винаходу цифрових електронних обчислювальних машин (ЦЕОМ), винаходи інтегральних схем - привели до винаходу електронних калькуляторів та персонального комп'ютера (ПЕОМ) - найбільш універсального засобу як для виконання числових розрахунків, так і для опрацювання іншого виду даних і інформації. Нинішній розвиток ІС та ІТ (як апаратної частини - комп'ютерної техніки, так і ПЗ) дозволяє успішно застосовувати ЦЕОМ для досліджень і аналогових і цифрових схем та пристроїв, поєднавши переваги АОМ і ЦЕОМ, за умови допустимості примирення з тим фактом, що ЦЕОМ не завжди здатні здійснювати обробку дослідних процесів у реальному часі [2]. Остання обставина накладає обмеження на можливості досліджень за допомогою ЦЕОМ, вимагає більше знань та розуміння дослідних процесів, більш уважного і критичного відношення до отриманих результатів для впевненості у їх достовірності (у порівнянні з використанням АОМ), разом з тим, у більшості випадків, дозволяє отримати необхідні інженеру та науковцю результати.

Серед багатоваріантності програмних засобів (ПЗ) для моделювання електронних схем слід відзначити Micro-Cap, Electronics Workbench (EWB), Multisim, VisSim, Proteus, Autodesk Tinkercad, інші. Виробники електронних компонентів пропонують моделі компонентів для моделювання схем з ними у середовищі згаданих ПЗ. Слід відзначити Micro-Cap як такий, що має чи не найширші можливості (найбільше число каналів відображення досліджуваних сигналів, широкі можливості створення власних моделей електронних елементів, об'ємну базу даних з параметрами реальних електронних елементів, тощо), але вимагає від користувача найбільше затрат часу на освоєння, оволодіння його можливостями. Дозволяє працювати з аналоговими схемами та з жорсткою логікою. Найпростішим у освоєнні ПЗ, достатнім для дослідження електричних і помірної складності електронних схем (як аналогових так і цифрових з жорсткою логікою) є EWB. Більш досконалими, хоч і складнішими в освоєнні, є Multisim та VisSim. Для проектування мікропроцесорних пристроїв поки що не має конкурентів Proteus. Із самих «свіжих» слід відзначити Autodesk Tinkercad, який вирізняється унікально відмінними можливостями інтерактивного представлення елементів, дозволяє моделювати схеми з Arduino, тому є унікальним сучасним інструментом для освітнього процесу, для віртуального вивчення електроніки та мікропроцесорної техніки, схемотехніки.

Сучасні типові ІС, побудовані на базі ПЕОМ, спеціалізованого ПЗ та мережі Інтернет, дозволяють моделювати переважну кількість дослідних об'єктів і процесів, зокрема в галузі комп'ютерної інженерії, поєднуючи можливості АОМ та ЕОМ, за умови врахування обмежень, пов'язаних з моделюванням процесів у реальному часі.

Список використаних джерел

1. Гибридные расчеты на компьютере - В. Ф. Очков, А. В. Бобряков, С. Н. Хорьков. Интернет- ресурс. Cloud of Science. 2017. Т. 4. № 2. Режим доступа: https://cyberleninka.ru/article/n/gibridnye-raschety-na-kompyutere (станом на 18.09.2021)

2. Михайлюта С.Л., Аналогово-числовий метод математичного моделювання та його використання у дослідженнях регульованих електроприводів. Експрес-новини: наука, техніка, виробництво.- Київ: УкрІНТЕІ. – 1997. - №19-20. - С.30-31.

UDC: 339.138

WEBSITE AS THE BASIS OF THE INFORMATION SYSTEM

Halyna Mozghova
PhD in Economics, Associate Professor
g.v.mozgovaya@karazin.ua
Mariia Nesen
4th year students, Department of Marketing, Management and Entrepreneurship,
nesenmaria5@gmail.com
Karyna Leonenko
4th year students, Department of Marketing, Management and Entrepreneurship,
karina.leonenko92@gmail.com
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine

Due to the emergence of new software communication systems and the increasing introduction of technology in the activities of organizations, the number of users of Internet resources over the past few years is constantly increasing. Therefore, the Internet is now an integral part of the effective functioning of internal and external processes of the company, which is also explained by a number of benefits that can be obtained with the proper use of their resources.

A special place in this structure is occupied by websites, which greatly simplify the relationship between the organization and customers, help to quickly resolve issues and gain attention to the proposed product. However, there are many questions about the effective use of websites as a information system.

Some aspects of this issue are covered in the scientific works of V. Shurchkov, M. S. Lebedenko, I. Luchenko, I. Sinyaeva, R. Latypova, O. Chamin [1-5]. But the question of creating an effective website as a communicative marketing tool requires further research and comparison.

The purpose of this work is to study the features of the website as the basis of the economic system and identify ways to improve the effectiveness of its use in the enterprise. By understanding the algorithms of these systems, you can significantly improve the level of competitiveness of the enterprise and reduce the distance between seller and buyer. Therefore, the proposed topic is relevant.

The website is a collection of information about the company: its field of activity; achievement; affiliate programs; products that can be offered to the client; reviews; ways of interaction and communication, etc. - collected on one platform. Is one of the main ways of doing business for companies operating on the Internet. To a greater extent, this applies to those organizations that sell digital goods or services [1].

There are several types of sites: multi-page, landing, and quiz site. When you choose a particular type, you should focus on the interest of the target audience in the proposed product, the degree of readiness to buy and the features of the site.

A characteristic feature of a blog will be promotion through information requests, and an

important criterion for evaluating the effectiveness – the user's time on the site. The time spent by users on the site is important not only for advertising systems to show as much advertising as possible, but also for search engines. Due to this indicator, the algorithm detects that the site is relevant user queries and promotes it higher in the search [2].

Landing is a one-page site that includes many blocks describing the product. Typically, this type of conversion is higher than multi-page, due to the high concentration of site visitors. This type is suitable for consultations, services, educational or information projects.

Online stores include many product pages, and are characterized by low conversion, but good indexing in search engines. In this case, there are many ways to interact with users: a shopping cart, a mailing list for promotional offers for related products, chatbots, and more. The purpose of this type of site is to expand the sales market of the organization [3].

The quiz site consists of a single screen, where a person must first answer questions about their query and then get the results. The big advantage of this type of site is that a person in most cases, after passing the quiz, leaves his contacts to get results. Publications that are not directly related to the market and reproduced on the website provide an opportunity to attract additional attention to the company's advertising. Any online business consists of three main parts: bidding, sales and fulfillment – all of which are part of the funnel. And in this structure, the website is the main element, because it attracts new customers, thus increasing the overall profit of the enterprise [4].

To evaluate the effectiveness of the site before it starts, you should test and analyze the results. To do this, you can conduct A / B testing, which involves the simultaneous launch of two or more competing proposals in one landing. The possibility of conducting this type of testing is on the Tilda platform, where visitors to the site are divided into two or more groups and show the proposed options [5]. After testing, you should find out which site was the best, and analyze all the options to avoid mistakes in further work [6].

In order to maximize the effectiveness of the use of the website in the activities of the enterprise it is necessary: identify your target audience and according to these data and the needs of potential customers to create a site; create a holistic site that will reflect the main essence of the company's product: positioning, uniqueness of the offer, steps to make a purchase, partnership, etc.; develop a convenient mobile version of the site, because most Internet sessions take place through mobile devices; collect as much information as possible about the users of the site in order to segment them and warm up further until the purchase is completed; introduce chatbots and feedback forms for greater interaction with potential buyers; add to the site a block with social confirmation of the quality of the proposed product in order to help users on a psycho-emotional level; take into account psychological factors when creating a site, use the factors of urgency, limited supply and price exclusivity.

In this way, the website expands the company's capabilities and facilitates communication between the organization and customers. To achieve effective use of the website, you should implement several communication tools that will directly affect the target audience: sell online, describe your products and development strategy, help your customers choose goods and services, provide information about the location of the nearest seller etc.

References

1. Shurchkova Yu.V. Kommunykatsyonnii ynstrumentaryi sovremennohomarketynha v sety Ynternet. Vestnyk Cherepovetskoho hosudarstvennoho unyversyteta. 2011. №3 (32). S. – 40-44.

2. Lebedenko M.S., Luchenko I. V. Veb-resurs yak efektyvnyi instrument marketynhovykh komunikatsii. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. 2011. № 2. T. 1. S. 43-45. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_1/178-182.pdf (data obrashchenyia 20.08.2021)

3. Syniaeva Y. M. Ynstrumenti elektronnoho byznesa v sfere usluh marketynha. Vestnyk ekonomycheskoi bezopasnosty. 2018. №4. S. – 256-258.

4. Latipova R. R. Analyz ynstrumentov elektronnoi kommertsyy. Yssledovanye, systematyzatsyia, kooperatsyia, razvytye, analyz sotsyalno-ekonomycheskykh system v oblasty ekonomyky y upravlenyia (YSKRA-2019). 2019. S. 178-181.

5. Chamyna O. H., Beksaeva E. A. SEO-analytyka veb-resursov elektronnoi kommertsyy. Modely, systemi, sety v ekonomyke, tekhnyke, pryrode y obshchestve. 2015. №. 3 (15). S. 180-188.

6. Mozghova H. V., Boiko Yu. A. Sait yak instrument internet-marketynhu. Elektronne naukove fakhove vydannia Mukachivskoho derzhavnoho universytetu «Ekonomika ta suspilstvo». 2017. № 9. S. 523–528.

УДК 004.896

РЕАЛІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ НА FPGA

Столярчук Юрій Васильович
кандидат технічних наук, викладач
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Більшість несправностей, що виникають в інформаційних системах, мало формалізовані і важко піддаються прогнозу, заснованому на традиційних математичних методах. Кожен компонент інформаційної системи може мати свій коефіцієнт надійності, що веде до великої кількості вхідної інформації і громіздким рішенням [1-2].

Застосовуючи парадигму нейронних мереж, можна створювати паралельні та розподілені структури з високою швидкістю обчислень і більшою ефективністю для реалізації завдань контролю і забезпечення надійності інформаційних систем. Для реалізації распаралелених моделей нейронних мереж можливо використовувати програмовані логічні інтегральні схеми (FPGA).

Більшу частину елементів нейронних мереж можна побудувати на реалізованих в FPGA арифметичних функціях (додавання, віднімання, множення, ділення, обчислення квадратного кореня). Це дозволяє побудувати внутрішню реалізацію досить гладких апроксимацій сигматичних нелінійних функцій. Крім того, існує можливість використання сучасних інтерфейсних рішень в FPGA, пов'язаних з управлінням і програмуванням форми і швидкості вхідних і вихідних сигналів.

Велика кількість вентилів FPGA дозволяє реалізувати обробку значної кількості нейронів, обмін даними між якими здійснюється в середині FPGA. Канали зв'язку між логічними елементами та внутрішньою пам'яттю FPGA володіють добрими швидкісними характеристиками.

Висока тактова частота роботи FPGA, паралельність функціонування логіки у поєднанні з швидкісними внутрішніми і зовнішніми каналами передачі даних сприяють високій швидкості обчислень значної кількості паралельно функціонуючих нейронів.

З огляду на особливості FPGA, можливе застосування карт самоорганізації, рекурентних мереж і фільтрів Калмана для реалізації дворівневої системи, що вирішує завдання відстеження і детектування небезпечних станів і підвищення надійності в комунікаційних інформаційних мереж. На верхньому рівні можливе використання карт самоорганізації Кохонена, які розпізнають тип поведінки системи на глобальних періодичних інтервалах часу. На нижньому рівні можливе використання фільтрів Калмана для передбачення і оцінки поведінки системи на невеликих інтервалах часу. Також існує можливість ввести оцінку параметрів, що визначають відхилення роботи комунікаційної інформаційної мережі від еталонної або типової моделі.

Подання вхідних даних з урахуванням часових інтервалів дає можливість враховувати періодичні зміни в роботі системи, пов'язані із зовнішніми факторами.

Застосування FPGA для реалізації нейронних мереж дозволяє збільшити швидкість обробки сигналів, на відміну від програмної реалізації.

Список використаних джерел

1. Саймон Хайкин. Нейронные сети: полный курс/Саймон Хайкин. – [Пер. с англ.; 2-е изд.]. М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. 1104 с.

2. Медведев А.И. Теория надежности сложных систем/А.И. Медведев, В.А. Каштанов. Физматлит, 2010. 608 с.

УДК 378.146

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ MOODLE У КОНТРОЛІ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ-БАКАЛАВРІВ З ДЕЯКИХ БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Ткачук Н.В.
кандидат біологічних наук, доцент
доцент кафедри біології
nataliia.smykun@gmail.com
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка
м. Чернігів, Україна

При запровадженні дистанційного навчання в умовах сучасної пандемії особливо актуально та зручно проводити контроль знань здобувачів освіти з використанням комп'ютеру. Зокрема визначити рівень знань дозволяє комп'ютерне тестування [1-2]. Для проведення тестування призначено модуль системи Moodle, яка є модульним об'єктно-орієнтованим динамічним середовищем для навчання. При цьому система дозволяє викладачу створювати набір тестових питань в різних формах [2-3]. Метою даної роботи було представити досвід використання системи Moodle для контролю знань студентів-бакалаврів з деяких біологічних навчальних дисциплін.

Наразі серед ряду біологічних дисциплін, які опановують студенти-бакалаври природничо-математичного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, контроль знань з використанням системи Moodle застосовується в навчальних курсах «Мікробіологія і вірусологія (з основами імунології)», «Екологія» (4-й курс, спеціальність 014.05. Середня освіта (Біологія), «Імунологія» (3-й курс, спеціальність 091. Біологія) та «Біологія з основами генетики» (1-й курс, спеціальність 226. Фармація. Промислова фармація) (рис.1-2).

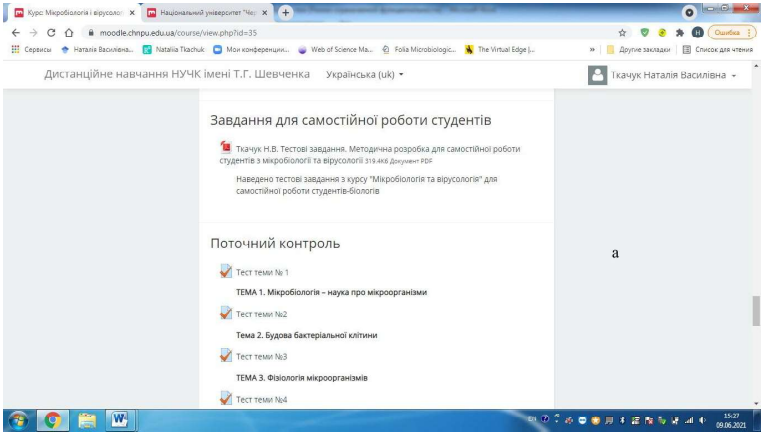

а

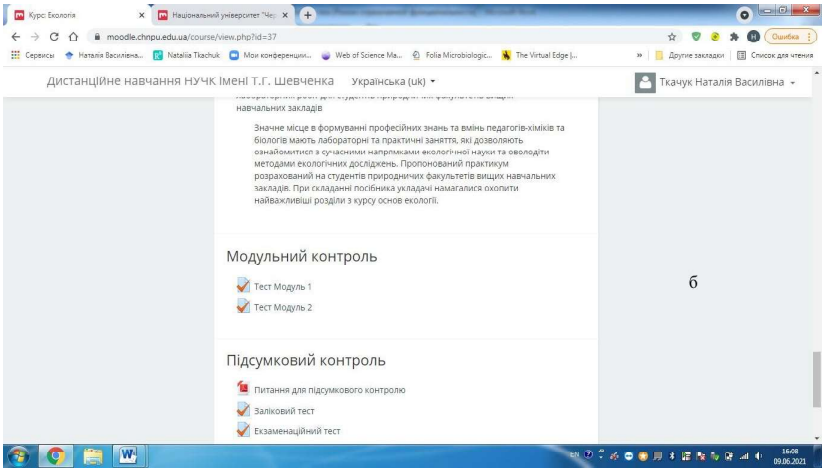

Рис. 1. Фрагменти електронних навчальних курсів: а – «Мікробіологія і вірусологія (з основами імунології)»; б – «Екологія» (викладач доц. Ткачук Н.В.)

У системі Moodle до кожного тесту із зазначених дисциплін встановлено певні параметри доступу, які враховують: дату і час початку тестування; кількість дозволених спроб (1); час для проходження тестування; кількість балів за кожне питання; випадковий порядок питань та варіанти відповідей на них.

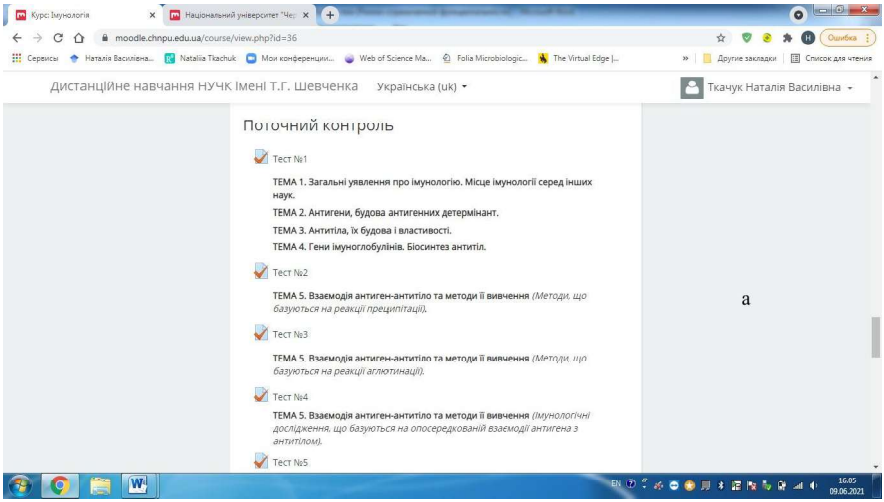

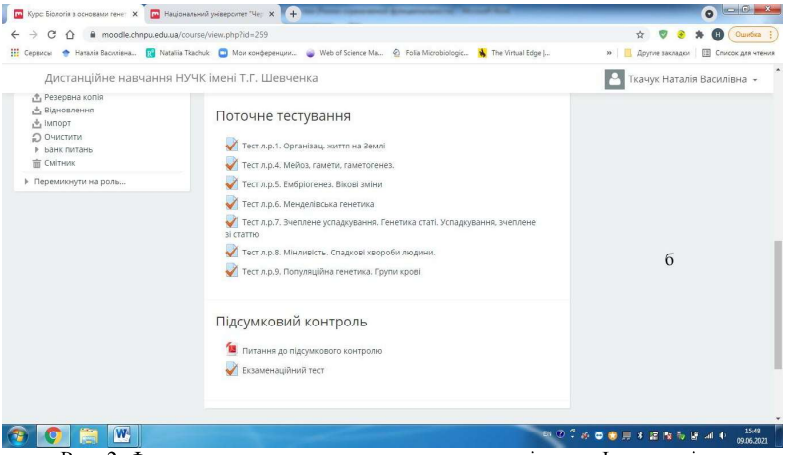

Рис. 2. Фрагменти електронних навчальних курсів: а – «Імунологія»;
б – «Біологія з основами генетики» (викладач доц. Ткачук Н.В.)

Поточні тестові завдання містять п'ять варіантів відповідей, з яких лише одна правильна. Підсумкові (екзаменаційні) завдання складаються з трьох рівнів: репродуктивний, конструктивний та творчий. На рівні 1 (репродуктивному) надається 9 тестових завдань, які складаються із запитання і п'яти варіантів відповіді, серед яких потрібно вибрати один правильний. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал. Кількість прямо пропорційна кількості правильних відповідей. На рівні 2 (конструктивному) надається 5 тестових завдань: 4 завдання на встановлення відповідності (логічні пари) та 1 – на встановлення правильної послідовності (курси «Мікробіологія і вірусологія (з основами імунології)» та «Екологія»); 5 завдань на встановлення відповідності (логічні пари) (курс «Імунологія»); 4 завдання на встановлення відповідності (логічні пари) та 1 завдання з вибором трьох правильних відповідей із трьох груп запропонованих варіантів відповідей (курс «Біологія з основами генетики»). Кожна правильна відповідь оцінюється в 2 бали. На рівні 3 (творчому) надається одне завдання (6 балів) на узагальнення та порівняльний аналіз: 1 завдання, відповідь на яке подається у вигляді таблиці (курси «Мікробіологія і вірусологія (з основами імунології)», «Екологія», «Біологія з основами генетики»); 1 завдання з вибором трьох правильних відповідей із трьох груп запропонованих варіантів відповідей (курс «Імунологія»). У Moodle завдання формується, відповідно, або у вигляді питання типу есе, або короткої відповіді.

Отже, використанням системи Moodle для систематичного та підсумкового тестування засвоєння знань з біологічних дисциплін спонукає здобувачів освіти до навчання, самоосвіти та саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Фетісов В.С. Комп'ютерні технології в тестуванні: навч.-метод. посібник. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 140 с.

2. Комп'ютерні технології в освіті: навч. посібник / Ю.С.Жарких, С.В.Лисоченко, Б.Б.Сусь, О.В.Третяк. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 239 с.

3. Литвиненко О.В. Використання системи Moodle для проведення практичних занять зі здобувачами освіти природничо-математичних дисциплін. URL: https://2020.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=20 (дата звернення: 09.06.2021)/

УДК: 001.18

ШОСТИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УКЛАД. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В МЕЖАХ «ТРАНСГУМАНІЗМУ»

Товпига А. В.
судовий експерт сектору досліджень
у сфері інформаційних технологій
tovpyha2236@gmail.com
Тернопільський науково – дослідний
експертно – криміналістичний центр МВС

Внаслідок науково-технічного прогресу людської цивілізації останніх століть, виникла потреба в періодизації даного процесу. В теорії науково-технічного прогресу існує поняття - **технологічний уклад**. В загальному розумінні, під даним терміном можна розуміти комплекс новітніх технологій, винаходів та інновацій, які лежать в основі кількісного та якісного стрибка в розвитку виробничих сил суспільства. Вважається, що протягом останніх століть, в історії технологічного прогресу змінились п'ять технологічних укладів та розпочався перехід на шостий технологічний уклад (табл. 1).

Таблиця 1.

Періодизація технологічних укладів [1]

ТУ	Період домінування	Основний ресурс	Ключові фактори	Технології, що переважають
I	1770-1830	Енергія води	Текстильні машини	Текстиль, виплавка чавуну, обробка заліза, водяний двигун
II	1830-1880	Енергія пари, вугілля	Паровий двигун	Залізниці, пароплави; вугільна промисловість, чорна металургія
III	1880-1930	Електроенергія	Електродвигун, сталеливарна промисловість	Електротехніка, сталеливарна промисловість, неорганічна хімія, важке озброєння, кораблебудування, лінії електропередач
IV	1930-1970	Енергія вуглеводнів, початок ядерної енергетики	Двигун внутрішнього згоряння, нафтохімія	Автомобілебудування, літакобудування, ракетобудування, кольорова металургія, синтетичні матеріали, органічна хімія
V	1970-2020	Атомна енергія	Мікроелектроніка, газифікація	Комп'ютерна техніка, космонавтика, телекомунікації, робото-будування, газова промисловість, програмне забезпечення, інформаційні послуги
VI	2020-…	Термоядерна енергія, енергія Сонця	Нанотехнології	Нано -, біо-, інформаційні технології, системи штучного інтелекту, квантові комп'ютери, альтернативна енергетика, колонізація окремих планет Сонячної системи

Для шостого технологічного укладу характерними є надефективна енергетика і відхід від вуглеводнів, розвиток та впровадження нанотехнологій, штучного інтелекту, нанобіотехнологій, нові рішення в медицині, блокчейн-технологій, ширше застосування квантової механіки.

В зв'язку із експоненціальним розвитком інформаційних систем та технологій та їх глобалізацією, все частіше обговорюється напрям світогляду **– трансгуманізм.** Під даним терміном, можна розуміти раціональний, заснований на досягненнях науки, світогляд, який визнає можливість докорінних змін у становищі людини, за допомогою передових технологій задля позбавлення їх від хвороб, старіння та смерті, а також значного посилення фізичних, розумових і психологічних можливостей людини [2]. Бажання продовжити

тривалість людського життя та вдосконалити фізичні та психологічні здібності людини існувало протягом всієї історії людської цивілізації. Але лише із різким розвитком технологій останнього століття, стало можливим втілити в життя деякі рішення в межах трансгуманізму:

- вирощування органів;

- використання 3D-принтерів у медицині. Перший імплантат був надрукований в 2012 році корпорацією LayerWise. Тоді ж лікарі провели першу в світі операцію з імплантації титанової нижньої щелепи, яка була надрукована на 3D-принтері [3];

- кріоніка – заморожування при наднизькій температурі щойно померлої людини (або людини, що знаходиться в живому стані) і зберігання в рідкому азоті. На даному етапі розвитку науки та техніки, таке рішення дозволяє лише заморозити та зберігати кріопацієнтів до тих пір, допоки технології медицини майбутнього не зроблять реальним відновлення клітин, тканин, органів і як результат - всіх функцій організму. Заморожування здійснюється із застосуванням кріопротекторів – речовин, які захищають клітини від руйнівної дії кристалів льоду;

- ноотропні препарати - препарати, що позитивно впливають на вищі інтегративні функції мозку;

- репродуктивні технології;

- екзоскелет - пристрій, призначений для відновлення рухових функцій і розширення амплітуди рухів, збільшення фізичних здібностей людини за рахунок зовнішнього каркаса і привідних елементів.

Із становленням шостого технологічного укладу та стрімким розвитком інформаційних систем та технологій, можна говорити про очікувані технології та рішення в майбутньому в межах трансгуманізму:

- генна інженерія людини - біотехнологічний прийом, спрямований на редагування молекули ДНК. В останні десятиліття застосовується в сільському господарстві, але досягнення генної інженерії зможуть допомогти боротися із хворобами та змінювати фізичні властивості самої людини;

- нейрокомп'ютерний інтерфейс - система, створена для обміну інформацією між людським мозком і електронним пристроєм. В технічному плані – це пристрій, який буде перетворювати інформацію про метаболічну або електричну активність в мозку, стан зв'язків між синапсами головного мозку, для подальшого опрацювання інформаційними системами;

- завантаження свідомості – гіпотетичний процес відтворення нейронних зв'язків людського мозку, для подальшого перетворення в цифровий вигляд, для збереження свідомості людини із подальшим завантаженням в інший об'єкт (наприклад кібернетичний організм).

Ідея трансгуманізму зібрала навколо себе багато критики та проблематики. Неможна не взяти до уваги слова англійського фізика – теоретика Стівена Хокінга, який з приводу редагування молекули ДНК писав: «Я впевнений, що в цьому столітті люди навчаться змінювати як інтелект, так і такі інстинкти, як агресія. Ймовірно, будуть прийняті закони проти генної інженерії людини. Деякі не зможуть чинити опір спокусі змінити свої характеристики, такі як пам'ять, імунітет або тривалість життя. Коли з'являться такі «надлюди», це стане серйозною політичною проблемою для невдосконалених людей, які не зможуть конкурувати. Імовірно, вони вимруть або втратять значимість. Замість них залишиться раса істот, що модифікують самих себе все більше і більше»[4 с. 95]. Як видно з вищесказаного, постає проблема суспільного характеру та необхідності спеціального контролю над даним процесом.

Що стосується кріоконсервації, поряд із технічними проблемами та обмеженнями на даному етапі розвитку технологій, в майбутньому постає проблема філософсько – етична. Адже складно спрогнозувати процес (або взагалі його можливість) психологічної адаптації людини в суспільстві яке (ймовірно) буде кардинально відрізнятися рівнем технологічного

прогресу від сьогоднішнього суспільства.

Деякі критики переконані, що збільшення тривалості людського життя, породить такі проблеми як перенаселення планети, низький соціальний рівень, обмеження свобод. Тому, щоб дані проблеми врегулювати, необхідно разом із вдосконаленням технологій в межах трансгуманізму, також здійснювати вдосконалення інших сфер діяльності, а саме: адекватне соціальне управління, а також колонізацію інших планет.

Список використаних джерел

1. Технологічні уклади: сутність та особливості розвитку. URL: https://pidru4niki.com/12631113/ekonomika/tehnologichni_ukladi_sutnist_osoblivosti_rozvitku.
2. Трансгуманізм. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Трансгуманізм.
3. 3D принтеры в медицине – область применения и перспективы развития печати. URL: https://www.sciencedebate2008.com/3d-printery-v-meditsine-oblast-primeneniya-i-perspektivy-razvitiya-pechati/.
4. Гокінґ С. Короткі відповіді на великі питання. Вівсянка, 2019. 224 с.

УДК 004.623

DATASCIENCE ЯК НОВИЙ ТРЕНД

Хотунов В.І.
кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедрою комп'ютерної інженерії
та інформаційних технологій
vkhotunov@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Процес цифровізації всіх сфер життя суспільства призвів до накопичення об'ємних масивів інформації. Розвиток інформаційних технологій призводить до все більшого залучення людей до всесвітньої мережі інтернет. Кожен день людство генерує приблизно 2,5 квінтильйони байт різних даних. Вони створюються буквально при кожному кліці та під час перегляду інтернет сторінок, перегляді відео і фотографій в онлайн-сервісах та соціальних мережах.

Наука про дані з'явилася в 1966 році, з появою Комітету з даних для науки і техніки - CODATA. Його створили в рамках Міжнародної ради з науки, яка ставила собі за мету збір, оцінку, зберігання і пошук найважливіших даних для вирішення наукових і технічних завдань.

Сам термін Data Science в середині 1970-х з запровадив датський вчений в галузі інформатики Петер Наур. Відповідно до його визначення, ця дисципліна вивчає життєвий цикл цифрових даних від появи до використання в інших областях знань. Однак з часом це визначення стало більш широким і гнучким.

Data Science (DS) - міждисциплінарна область на стику статистики, математики, системного аналізу і машинного навчання, яка охоплює всі етапи роботи з даними. Вона передбачає вивчення і аналіз надвеликих масивів інформації і орієнтована в першу чергу на отримання практичних результатів.

У 2010-х роках обсяги даних почали зростати за експонентою. Це було зумовлено рядом факторів, серед яких особливої уваги заслуговують поширення мобільного інтернету, розвиток соціальних мереж, загальносуспільна тенденція оцифровування різноманітних сервісів та процесів. В результаті запит на фахівців у сфері датасайнс швидко перетворився

на один із найпопулярніших і затребуваних. Ще в 2012 році позицію дата-сайентіст журналісти назвали найпривабливішою роботою XXI століття (The Sexiest Job of the XXI Century).

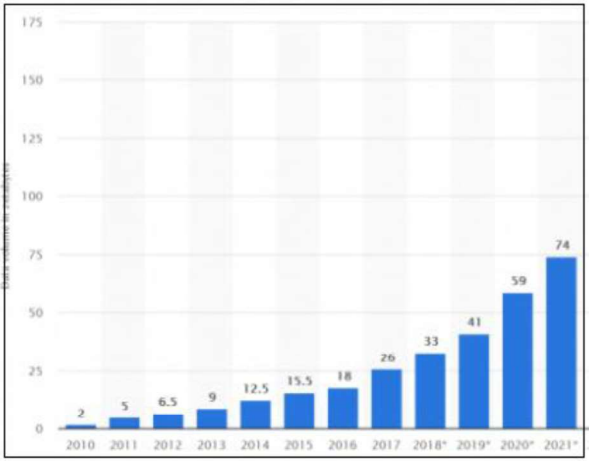

Рис. 1. Обсяг даних в зеттабайтах, створених, зібраних та опрацьованих в світі 2010-2021 роки

Розвиток Data Science відбувається паралельно з впровадженням технологій Big Data і аналізу даних. Данні області доволі часто перетинаються, однак слід чітко розмежовувати ці поняття Data Science та Big Data. Big Data це аналітика даних, яка відповідає на питання про минуле, наприклад, про зміни в поведінці клієнтів будь-якого інтернет-сервісу за останні кілька років, Data Science в буквальному сенсі дивиться в майбутнє, на основі великих даних створюються моделі, які передбачають, що трапиться завтра, у тому числі і прогнозуваня попит на ті чи інші товари та послуги.

В сучасному світі провідні компанії та корпорації витрачають все більше коштів на те, щоб перетворитися в data-driven business, тобто стати бізнесом, де управління засноване на даних. Виділяючи при цьому наступні тренди в Data Science, які впливають на бізнес і його стратегії, а значить, і на всіх нас через робочі місця, вакансії і кар'єрні перспективи:

- Data Literacy.
- Deployed AI.
- Data Storytelling.

Data Literacy - грамотність в роботі з даними, від даних не буде користі, якщо ніхто в компанії не вміє або не хоче ними користуватися. Згідно з звітом компанії Tableau на Data Trends 2020 [1], 41% data-бюджетів витрачається на data literacy - вміння людей працювати з даними.

Deployed AI - штучний інтелект на ділі, як зазначається в [2], штучний інтелект давно перейшов з області захоплюючих філософських міркувань в площину абсолютно практичну, з його допомогою компанії спілкуються з клієнтами, розподіляють робоче навантаження, оптимізують логістику, знижують електроспоживання, прогнозують і розпізнають поведінку людей, обробляють дані.

Data Storytelling - історії, засновані на даних. Згідно з дослідженням, опублікованим консалтинговою компанією Accenture [3], переважна більшість споживачів вибирає бренди, які по-справжньому розуміють своїх клієнтів завдяки даним.

Список використаних джерел

1. Organizations look to academia as a data literacy incubator / Tableau / Data trends report. 2020. URL: https://www.tableau.com/reports/data-trends#trend1.
2. Artificial intelligence in business / Guide / URL:https://www.nibusinessinfo.co.uk/content/how-are-businesses-using-artificial-intelligence
3. THE FRONT LINES OF DIGITAL ADVERTISING. URL: ttps://www.accenture.com/us-en/insights/interactive/see-people-not-patterns

УДК: 339.923

ЦИФРОВА ДОВІРА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Черниш С.В.,
викладач lala68288@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м.Черкаси, Україна

If the lifeblood of the digital economy is data,
its heart is digital trust — the level of confidence
in people, processes, and technology to build
a secure digital world.[1]

Умови, що склалися в української та світової дійсності можна характеризувати як умови глобальних викликів. Пандемія, різкі обмеження в пересуванні і навіть ізоляція в межах соціумів, економічний спад, який неминуче пішов слідом за соціальними та географічними обмеженнями і т.і.. Стан нестабільності супроводжується зміною пріоритетів не тільки в економіці, але і в суспільстві в цілому.

Одним із трендів змін, що відбуваються є масове поширення онлайн просторів і цифрових технологій. Актуалізуються питання і проблеми, пов'язані з розвитком цифрової економіки. Основою цифрової економіки є принципово нові технології: штучний інтелект, великі дані (big data), «інтернет речей», квантова і постквантовая криптографія, кремнієва фотоніка, технологія розподілених реєстрів і т.д. Цифровизация стає все більш важливою рушійною силою глобального інклюзивного економічного зростання. Тому аналіз ступеня довіри людей до цифрових пристроїв, цифрових послуг і організаціям, що стоять за ними, стає все більш важливим.

У заяві міністрів країн G20 з торгівлі та цифрової економікі (Японія, 8-9 червня 2019 г.), наприклад, було прямо вказано на те, що країни повинні сприяти встановленню довіри в цифрову економіку, щоб використовувати переваги, які дає цифровизация, а також для пом'якшення пов'язаних з цим проблем. При цьому зазначалося, що цифрове суспільство повинно будуватися на довірі між усіма зацікавленими сторонами, включаючи уряд, громадянське суспільство, міжнародні організації, вчених і бізнес шляхом обміну загальними цінностями і принципами, включаючи рівність, справедливість, прозорість і підзвітність з урахуванням розвитку світової економіки та функціональної сумісності.[2]

Як виникає і що таке цифрове довіра? Існує дуже різноманітні погляди та визначення цього феномену [3]. Проте ми свідомо проігноруймо величезний пласт психологічних, соціальних та міжособистісних аспектів довіри і сконцентруємося на його "технічній " реалізації. Цифрова довіра визначається як впевненість користувачів в здатності людей, технологій і процесів створювати безпечний цифровий світ [4]. У більш широкому сенсі цифрова довіра - це впевненість людей в надійності і безпеці цифрових систем, процесів і технологій. Яка його структура? Дж.Коулман підкреслював, що в процесі довіри завжди є дві

сторони - той, хто надає довіру (trustor), і той, хто приймає цю довіру (tciustee). Ці ролі соціально визначені і правила довіри інституціоналізовані [5]. Або в сучасній термінології - цифровий користувач (givers) і постачальники цифрових послуг (guarantors). Довіра функціонально зменшує «сили тертя» в цій системі (знижує транзакційні, соціальні та економічні витрати взаємодії) [6].

Людський соціум є мережа взаємодій, інтегральні характеристики якої залежать не тільки отсвойств її окремих вузлів, тобто індивідуумів, а й від характеру відносин між ними. Невід'ємним властивістю всяких відносин в соціумі є довіра, як особливого роду характеристика. Чим більше довіри у відносинах, тим складніші форми взаємодії можливі. Зокрема, тим більше часу, грошей і інших ресурсів люди готові інвестувати в спільну деятельность. На сьогоднішній день доводиться стверджувати, що навіть найсучасніші інструменти, покликані забезпечити довірчі відносини в цифровому середовищі, не працюють так, як передбачається. Фактично вони не тільки не привели до зменшення ризиків, що мали місце в доцифровую епоху, але викликали до життя принципово нові угрози.

Транзіт людської цивілізації в сторону тотальної цифровізації ставить перед нами завдання ефективної протидії ризикам, обумовленим і повсюдним поширенням все більш складних технологій, і радикальним ускладненням соціальних відносин. Вперше за сотні тисяч років існування нашого виду ключові аспекти людської екзистенції, включаючи когнітивні і соціальні функції, опосредуются і вже зараз критично залежать від витончених технічних рішень, розуміння пристрою яких стало недоступне навіть добре освіченим людям. Соціум стрімко насичується технологіями, які вже давно не в змозі ефективно контролювати. Зловмисне використання технологій одними індивідами та спільнотами на шкоду іншим є широко поширеною затребуваною практикою

Професійне відображення зазначених проблем стикається з низкою визначних складнощів. Одні спеціалісти воліють міркувати про те, що відбувається в термінах безпеки, включая інформаційну, кібернетичну, когнітивну і т.і. Інші спираються на понятійний апарат ризик-менеджменту. Треті ставлять в основу публічно-правові інститути і відповідний понятійний аппарат. Фахівці в різних областях фокусуються на різних аспектах проблеми. Ці приватні розглядання не узгоджені між собою, а часто і суперечать один одному. Деконструкція певних труднощів дозволяє виявити, як мінімум, два вузьких місця.

Перше – це дефіцит адекватних міждисциплінарних уявлень, свого роду рихлість онтологічного і епістемологічного інструментаріїв, на який спираються практікі протіводії загрозам в цифровому середовищі.

Дані практики традиційно розпадаються на три області:

- кібербезпека.
- управління фінансовими ризиками.
- проблематику ідентифікації і довірчих послуг.

Характерні для них уявлення і способи міркування частково перетинаються. Однак, використання моделей з якоїсь однієї області або їх механічне змішання для опису цілісних проблем та системних рішень породжує проблеми ухилу в спеціалізацію, які погано розпізнаються.

Друге – це дефіцит вимірних і об'єктивних метрик, індикаторів і критеріїв оцінки, разделяемих практикамі всіх трьох доменів.[7]

Необхідно знайти точку опори і важіль, які допоможуть змінити усталені підходи до обговорення ризиків і загроз в цифровому середовищі, виходячи з потреб кінцевих користувачів.

Список використаних джерел

1. PwC Global State of Information Security® Survey (GSISS). Fall 2018 Digital Trust Insights - The journey to digital trust [Электронный ресурс]:

https://www.pwc.com/us/en/services/consulting/assets/journey-to-digital-trust.pdf (дата останнього звернення 10.09.2020).

2.G20 Ministerial Statement on Trade and Digital Economy https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2019/june/tradoc_157920.pdf (дата останнього звернення 20.01.2020).

3. Connolly B. Digital Trust: Social Media Strategies to Increase Trust and Engage Customers. London: Bloomsbury Publishing, 2020

4.Frenehard T. Building Digital Trust: What Does It Really Mean. URL:https://www.digitalistmag.com/finance/2019/10/29/building-digital-trust-what-does-it-really-mean-06201132 (дата останнього звернення: 02.02.2020).

5.Chakravorti B., Chaturvedi R. S., Bhalla A. The 4 Dimensions of Digital Trust // Harvard Business Review. 2018. No 2. [Электронный ресурс]: URL: https://hbr.org/2018/02/the–4-dimensions-of-digital-trust-charted-across– 42-countries (дата останнього звернення: 02.02.2020).

6.Веселов Ю.В. Доверие в цифровом обществе // Вестник Санкт-Петербургского университета. Социология. 2020. Т.13. Вып.2. С.129–143. https://doi.org/10.21638/spbu12.2020.202

7.Химич Роман, Чурилов Егор. Доверие и его воплощения на цифровых рынках. ACADEMIA.EDU [Электронный ресурс]: https://www.academia.edu/41203198/Доверие_и_его_воплощения_на_цифровых_рынках?email_work_card=view-paper (дата останнього звернення 15.09.2020)

УДК: 334

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Юричина І.А.
викладач кафедри публічного управління та адміністрування
yurychyna@ukr.net
Шамара О. О.
студентка 4 курсу
факультету управління та економіки
sashashamara528@gmail.com
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

Сутність глобалізації, основна тенденція її розвитку – формування єдиного взаємозалежного світу, взаємодія та взаємовплив різних спільнот, культур і цивілізацій. Глобалізація, будучі найбільш характерною рисою сучасної епохи, значною мірою визначається експансією інформації як основного стратегічного ресурсу.

Глобалізація – це явище (процес), яке споконвіку властиве людству, але в XXI ст. вступило в нову, вищу фазу свого еволюційного розвитку і тому має всі підстави претендувати на новизну процесу.

Глобалізаційні процеси – це 1) масовий і масштабний вихід людської активності за межі кордонів окремих держав на регіони й континенти; 2) зростаюча інтенсивність взаємозв'язків у сфері торгівлі, інвестицій, фінансів, міграційних і культурних процесів [3, С. 12].

Глобалізаційні процеси в політичній, економічній, соціально-культурній, правовій,

безпековій та інформаційно-комунікаційній сферах визначають сучасний етап розвитку людства.

Інформація на сучасному етапі розвитку суспільства і світового господарства є найважливішим фактором суспільного виробництва, який можна визначити як систему збирання, обробки та систематизації різноманітних знань людини з метою використання їх у різних сферах життєдіяльності й насамперед в економічній сфері [4, С. 347].

Термін «інформаційний простір» застосовують, як правило, для позначення системи зовнішніх та внутрішньоорганізаційних потоків інформації. Його також можна використовувати для позначення відповідної сфери суспільної діяльності, охопленої певною системою потоків інформації [5].

Глобалізація інформаційного суспільства – це суспільство нового типу, яке формується в результаті глобальної соціальної революції, базисом якої є вибуховий розвиток та конвергенція інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Глобалізація інформаційних і телекомунікаційних секторів веде до створення й розвитку Глобальної інформаційної інфраструктури. У результаті цього створюється єдиний інформаційний простір без кордонів. Відкритий інформаційний обмін між країнами має дуже важливе політико-правове значення, за допомогою якого підвищується правова грамотність населення, підсилюються процеси демократизації держави, поліпшуються можливості реалізації прав на свободу слова [2].

Глобалізація в інформаційно-технологічній сфері проявляється в поширенні у транснаціональних масштабах інформаційних матеріалів, засобів і систем; становленні глобального інформаційного простору, який уможливлює здійснення різноманітної діяльності в реальному масштабі часу; розвиткові мережі Інтернет, яка створює можливості для швидкого транскордонного поширення інформації, яке перетворює світ на «глобальне село», де один одного знає і розуміє.

Глобалізація інформаційного простору є рушійною силою для розвитку науково-технічного прогресу, відкриває нові можливості для спільної діяльності людей та держав в інформаційній сфері. Інформація є вирішальним фактором будь-якого розвитку (економічного або соціального) сучасного середовища.

Негативний аспект глобалізації в інформаційній сфері пов'язаний із зростаючими можливостями використання інформаційної бази суспільства масштабними інформаційними структурами (ТНК) фіксує О. Г. Білорус, повідомляючи: «Дослідження останнього десятиріччя… показали, що уряди наймогутніших країн вже втратили реальний контроль над процесами глобалізації. Більш того, з головних суб'єктів глобалізації вони перетворюються в її об'єктів. Ці країни потрапили в капкан глобалізації. З одного боку, вони глобалізатори, що ведуть насильницьку глобалізацію інших країн, а з іншого – глобалізація «глобалізує» їх самих [1, С. 25].

В умовах глобалізації потужні потоки інформації та новітні технології засобів зв'язку ущільнюють інформаційне середовище. Вони сприяють прискореному переміщенню символів, знань, зразків поведінки від одного суспільства до іншого, служать джерелом стандартизації пропозиції, уніфікації потреб споживачів.

Також, не можливо залишити поза увагою поняття про інформаційну безпеку, сучасна інформаційна безпека під впливом посилення глобальних впливів все більшою мірою пов'язується з організацією збереження в національних інтересах продуктів і технологій конкретної економічної значимості, із захистом нової суспільно значимої інформації. Інформаційна безпека повинна здійснюватися комплексно та систематично з використанням повного набору засобів (організаційних, технічних, апаратно-програмних та ін.), щоб запобігти інформаційному тиску та в цілому будь-якій іншій загрозі

Глобалізація інформаційного простору має свої певні переваги та недоліки, то неможливо сказати чи то добре, чи погано, але на нашу думку глобалізаційні процеси є результатом розвитку суспільства. Інформація є головним чинником формування сучасного

суспільства, або як ще можна сказати «суспільства майбутнього», саме тому почав інформатизацію суспільства та держави ми встаємо на шлях розвитку та еволюції. Перспективи розвитку України в умовах інформаційної глобалізації пов'язані із формуванням цілісного інформаційного простору як частини світового інформаційного простору, становленням та подальшим домінуванням у інформаційному просторі національних політичних, економічних та етнокультурних інтересів.

Список використаних джерел

1. Білорус О. Г. Економічна система глобалізму. О. Г. Білорус. К.: КНЕУ, 2003. 545 с.
2. В. Коляденко Поняття «інформаційне суспільство» у класичних і сучасних концепціях. Український науковий журнал. Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. URL: http://socialscience.com.ua/article/1042
3. Глобалізація. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Globalizaciya
4. Економічна теорія: Політекономія: Підручник. За ред. В. Д. Базилевича. 8-ме вид., переробл. і доповн. К., Знання, 2012. 739 с
5. Тенденції розвитку системи інформаційної безпеки України . URL: http://bibliofond.ru/view.aspx?id=652263.

УДК: 342.7

ЗАКРЕПЛЕНИЕ СВОБОДЫ СЛОВА В ДРЕВНЕМ РИМЕ И ГРЕЦИИ

Анциферова Эдита Юрьевна
магистр юридических наук, аспирант
edita.antsiferova@yandex.ru
Академия управления при Президенте Республики Беларусь
Беларусь, г. Минск

Истоки прав человека можно проследить в различных учениях, начиная от с глубокой древности. С исторической точки зрения свобода слова стала гарантироваться как право человека сравнительно недавно. Первобытные общества, в которых индивид еще не мог разграничить своей личной сущности от родового бытия, предполагало тождество свободы и несвободы для всех членов сообщества. Нередко она бывала под полным запретом. Даже относительно свободное общество Афин, как известно, предало смерти своего величайшего философа Сократа за выражение идей, которые оно считало неприемлемыми. «Это были греки, кто изобрел само слово (eleyteria) и сам идеал свободы» [1, с. 41].

Гражданам Греции полагались многие права, не исключением является и свобода слова: « одни и те же люди у нас одновременно бывают заняты делами и частными, и общественными. Однако и остальные граждане, несмотря на то что каждый занят своим ремеслом, также хорошо разбираются в политике. Мы не думаем, что открытое обсуждение может повредить ходу государственных дел …» [2]. Перикл утверждал, что именно в обсуждениях возможно проявить свою личность.

К тому же, в античной Греции свобода слова непосредственно связана и с литературой: книги выходили свободно, а цензура осуществлялась уже после выхода того или иного произведения, касаясь сочинений богохульного и клеветнического характера. Так, по постановлению Ареопага были сожжены книги греческого философа и политического деятеля Протагора, и сам он был изгнан за пределы государства за одну фразу: «существуют боги или нет» [3, с. 247]. Соответственно, даже в данный период государство вмешивалось в жизнь произведений, а информационное пространство было ограниченным, а иногда и вовсе закрытым для членов общества.

Понятие свободы в Древнем Риме сформировалось под влиянием греческой и римской философии. И хотя римские философы теоретически ее не разработали и даже не дали определения, они часто на нее опирались. Свобода имела одно из главенствующих значений среди римских социальных ценностей. Свобода есть естественная способность каждого делать то, что ему угодно, если это не запрещено силой или правом [4, п.3]. Соответственно, в Древнем Риме мы также наблюдаем ряд ограничений свобод граждан.

Римское право указывает на 2 характеристики свободы слова, которые напрямую зависили от происхождения личности. Так, п. 4 Дигест Юстиниана гласит: «по естественному праву все рождаются свободными, не было освобождения, когда было неизвестно рабство; но после того, как по праву народов возникло рабство, за ним последовало благодеяние отпущения из рабства. И хотя мы носим единое наименование "люди", но, согласно праву народов, возникло три категории: свободные, и в противоположность им рабы, и третья категория - отпущенные на волю, т.е. те, кто перестали быть рабами [4, п. 4]. Поэтому, можно с уверенностью сказать, что свобода слова и связанные с ней права в римском государстве были привилегией немногих.

В римский период существовало особое разделение свободы слова мужчины и женщины при свидетельствовании. Как писал Р. Иеринг: «...истина, которую он должен свидетельствовать, покоится первоначально в кулаках» [5, с. 356]. Соответственно, определились и характеристики свидетеля: лица женского пола не годились для

свидетельствования; им не доставало для этого физической силы [6, с. 60]. Дигесты указывали на природную слабость, глупость женщины, которая слабохарактерна, несерьезна, а потому и не способна к общественной работе и к ответственности за свои поступки вообще [Цит. 7, с. 15]. Соответственно, наблюдается законодательная неправоспособность женщин в римском законодательстве касательно свободы выражений.

Аналитическое обособление «свободы слова» в учениях профессиональных юристов античного времени стало возможным, так как данное понятие вполне соответствовало сложившимся правовым взглядам и юридической терминологии, легко вписывалось в язык развивающейся юриспруденции. Кроме того, в учениях великих философов идея свободы слова уже была подчинена принципу правового равенства, поэтому некоторые юристы воспринимали ее как подлинно правовое понятие, однако существовал ряд ограничений, которые существенно влияли на развитие данной категории.

Список использованной литературы

1. Ильин, М.В. Слова и смыслы. Опыт описания ключевых политических понятий / М.В. Ильин, М. : «РОССПЭН», 1997. – 432 с.
2. Фукидид. Из речи Перикла над могилами воинов: хрестоматия по античной литературе / Н.Ф. Дератани [и др.] ; под общ. ред. Н.А. Тимофеева. – М : Просвещение, 1965 – 24 с.
3. Протагор. Новая философская энциклопедия / Лебедев, А.В. [и др.] ; под ред. В. С. Стёпина. : в– 4-е изд.,испр. – М. : Мысль, 2010. — 2816 с.
4. Дигесты Юстиниана : в 3 т. : пер. с лат. / отв. ред. Л. Л. Кофанов. – М. : Статут, 2002. – Т. II. Кн. 5. – 622 с.
5. Law as a means to an end: essential essays / ed.: R. Ihering – USA: The Boston book company, 1913. – 560 p.
6. Муромцев, С. А. Гражданское право Древнего Рима / С. А. Муромцев // курс лекций. — Москва, 1883. — С. 65.
7. The division of the sexes in Roman Law. A History of Women In the West (From Ancient Goddesses to Christian Saints) : essential essays / ed.: Y. Thomas. – Boulder : Westview Press, 1997. — Vl, 83 p.

УДК: 346.232

ЗАКОНОДАВЧА ПЛАТФОРМА ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Бочков П.В.
кандидат юридичних наук, доктор теології
професор кафедри теології та християнської комунікації
centr_dp@ukr.net
Міжрегіональна Академія управління персоналом
м. Київ, Україна

На даний час в Україні на законодавчому рівні закріплено одне з природних прав людини – свобода віросповідання. Таке право знайшло своє місце в ряді законодавчих регуляторів, які розкривають правові норми, в статях Конституції України, міжнародних правових актах, ратифікованих Верховною Радою України, а також національному законодавстві. Разом з тим, слушно зазначає О.Корнат [1., с.208] стосовно того, що «...держава, проголошуючи суб'єктивне право особи належати до релігійної громади, яка в установленому законодавством порядку зареєстрована в Україні, бере на себе обов'язок

охороняти таке право». Одночасно науковець підкреслює «...Україна бере на себе обов'язок охороняти права інших осіб від тих, які можуть пропагувати посягання на основоположні цінності в державі, такі як життя, здоров'я громадян, конституційний лад, громадський порядок». Ми вважаємо, саме таке явище актуалізує питання деталізованого огляду існуючих законодавчих положень, котрі закріплюють права людини щодо свободи віросповідання.

Провідним законодавчим регулятором з проблеми, що досліджується виступає Закон України «Про свободу совісті та віросповідання»[2], який був прийнятий Верховною Радою України 23.04.1991 № 987-XII та вперше в історії України на законодавчому рівні закріпив положення щодо діяльності церкви та релігійних організацій. Законодавець чітко окреслив з тлумаченням понять наступні положення правового регулятора:

по-перше, законодавець наголосив на тому, що відповідно до ст. 3 кожному громадянину в Україні гарантується право на свободу совісті, що означає гарантовану державою можливість людини вільно і незалежно визначати своє особисте ставлення до релігії й виконувати пов'язані з ним дії, дотримуючись встановленого правопорядку. Слід віддати належне законодавцю, котрий одночасно надав пояснення, що дане питання не обмежується лише правовими та юридичними нормами, а й діє в площині економічних, соціальних, політичних та організаційних гарантій;

по-друге, ст. 5 законодавець уточнив той факт, що церква (релігійні організації) в Україні відокремлена від держави. Водночас звернув увагу на те, що саме держава захищає права і законні інтереси релігійних організацій;

по-третє, законодавець зауважив, що держава сприяє встановленню відносин взаємної релігійної і світоглядної терпимості й поваги між громадянами, які сповідують релігію або не сповідують її, між віруючими різних віросповідань та їх релігійними організаціями;

по-четверте, законодавець констатував той факт, що саме держава бере до відома і поважає традиції та внутрішні настанови релігійних організацій, якщо вони не суперечать чинному законодавству.

Слід зазначити, що законодавець надав правовий статус релігійним організаціям, проте звернув увагу на те, що отримані гарантії будуть надані з боку держави при умові, що релігійні організації будуть дотримуватися вимог чинного законодавства і правопорядку.

Наступним кроком законодавчого регулювання діяльності релігійних організацій стало прийняття Закону України від 17.01.2019 № 2673-VII « Про внесення змін до деяких законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи»[3]. Зазначеним правовим регулятором законодавець вносить зміни до ст. 8 Закону України «Про свободу совісті та віросповідання»[2] та надає деталізовану інформацію про створення та діяльність релігійної громади. Законодавець не лише надає визначення релігійній громаді (релігійна громада є місцевою релігійною організацією віруючих громадян одного й того самого культу, віросповідання, напряму, течії або толку, які добровільно об'єдналися з метою спільного задоволення релігійних потреб), а й зазначає той факт, що «... членство в релігійній громаді ґрунтується на принципах вільного волевиявлення, а також на вимогах статуту (положення) релігійної громади». Крім того, законодавець надає роз'яснення з питань членства в релігійній громаді та закріплює за нею право приймати нових та виключати існуючих членів громади у порядку, встановленому її статутом (положенням) на власний розсуд [3].

Позитивним є те, що законодавець цим правовим регулятором визнає право релігійної громади на її підлеглість у канонічних та організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням) і вільну зміну цієї підлеглості шляхом внесення відповідних змін до статуту (положення) релігійної громади.

Таким чином діяльність релігійних організацій в Україні закріплена на законодавчому рівні. Основним законодавчим регулятором виступає Закон України «Про свободу совісті та віросповідання», який було уточнено та розширено у 2019 році, що сприяло отриманню правової платформи для діяльності релігійних громад. Безумовно, як показують

дослідження, існують питання, які потребують більш глибокого осмислення і дослідження в діяльності релігійних організацій і громад, проте основна правова платформа їх існування є доволі змістовним регулятором їх функціонування в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. О. Корнат О. Забезпечення органами державної влади права особи на життя з дотриманням гарантій віросповідання. *Ефективність державного управління.* 2017. вип. 3 (52). ч. 1.С.200-210

2. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи: Закон України від 17.01.2019 № 2673-VIII. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2673-19

УДК: 657

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ КРИПТОАКТИВІВ В СИСТЕМІ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

Бразілій Н.М.
к.е.н., доцент кафедри обліку,
аналізу і оподаткування,
liza1278@ukr.net
Черкаський державний
технологічний університет
м. Черкаси, Україна

В останні кілька років спостерігається значне збільшення кількості та типів криптоактивів. Але насьогодні рекомендації з обліку криптоактивів практично відсутні.

Україна входить до десятки країн світу за кількістю користувачів криптовалюти. Однак, правовий статус криптовалют і відносин, що виникають в результаті їх використання, не визначений. Невирішеним залишається і питання, щодо оподаткування та бухгалтерського обліку криптовалютних операцій. За відсутність будь-яких спеціальних норм до них застосовуються стандартні правила обліку.

На відміну від електронної валюти, біткоїн, ефіріум та решта – це віртуальні валюти, які не мають фізичного виразу. Одиницею подібної валюти традиційно є так звані коїни, з англійської - монети; натомість ніяких монет у класичному сенсі не існує. Коїн є зашифрованою інформацією, яку неможливо скопіювати. Сьогодні в світі налічується близько 8300 криптовалют, найпопулярніші – Bitcoin та Ethereum.

Донедавна правовий статус криптовалюти В Укрпїні визначався виключно як «майно», але 8 вересня 2021 року Верховна Рада прийняла Закон України «Про віртуальні активи», який має на меті легалізувати криптовалютний ринок в Україні [1].

Цьому передувала ціла низка експериментальних законопроектів, серед яких:

- Проект Закону про обіг криптовалюти в Україні (№7183 від 06.10.2017);
- Проект Закону про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні (№7183-1 від 10.10.2017);
- Законопроект про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами від 15.11.2019 за номером 2461;
- Проект Закону №4004 від 01.09.2020 про внесення змін до Кримінального

процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів.

Відповідно до закону віртуальний актив - нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Крім того зазначеним нормативним документом конкретизується [1].

- правовий режим віртуальних активів, учасників ринку віртуальних активів, їх права та обов'язки, послуги з обміну віртуальних активі;
- загальні принципи державного регулювання обороту віртуальних активів та органи, що здійснюють державне регулювання у сфері обороту віртуальних активів,
- повноваження Національного банку України у сфері обороту віртуальних активів, повноваження Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку у сфері обороту віртуальних активів, Державний реєстр постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів.
- контроль за виконанням законодавства у сфері обороту віртуальних активів, який здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері обороту віртуальних активів, та інші державні органи в межах своїх повноважень та в порядку, визначеному Конституцією та законами України, та відповідальність постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів;
- загальні засади міжнародного співробітництва у сфері обороту віртуальних активів та повноваження державних органів щодо забезпечення міжнародного співробітництва у сфері обороту віртуальних активів та порядок їх реалізації.

Законом внесено зміни до низки законодавчих актів. Зокрема, розділ III Цивільного кодексу доповнено главою 151 «Віртуальні активи» [2].

Надання віртуальним активам юридичного статусу стимулюватиме розвиток нової індустрії в правовому полі держави та сприятиме збільшенню надходжень до державного бюджету за рахунок податків. Українці зможуть токенізувати права власності та отримають судовий захист прав на віртуальні активи. А міжнародні криптобіржі легально вестимуть діяльність на території України.

Відповідно до усього вищевикладеного можна упевнено сказати, що Закон України «Про віртуальні активи» дійсно важливий для вирішення проблеми визначення місця криптовалютних активів у системі цифрової економіки. Внаслідок його функціонування компанії зможуть реєструвати власний криптовалютний бізнес на наших теренах, а українські спеціалісти зможуть реалізовувати проекти в українській юрисдикції. Також даний закон буде сприяти усуненню певних ризиків, які стосуються роботи міжнародних блокчейн-компаній, а також залученню інвестицій з інших країн.

Список використаних джерел

1. Проект Закону України Про віртуальні активи, № 3637 від 11.06.2020 *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2021. URL: https://http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110

2. Цивільний кодекс України № 435-14 від 16.01.2003, *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2003. URL: https://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

УДК: 332.37

ПРОБЛЕМИ ПРИРОДНИХ ПОЖЕЖ: ЗАГРОЗА ДЕРЕВНИМ ПОРОДАМ У СВІТІ

Бурковська А.І.
асистент кафедри менеджменту та маркетингу
anna.burkovskaya12@gmail.com
Бурлаченко М.М.
здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»
fotozret8@gmail.com
Кіона А.*С.*
здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»
kionaalina28gmail.com
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Проблема виникнення пожеж і мінімізації їх наслідків є глобальною за своїми масштабами, бо щорічно на Землі виникає близько 7 мільйонів пожеж. В Україні в середньому на рік буває близько 3,5 тис. лісових пожеж, які знищують більше 5 тис. гектарів лісу. В найбільшій небезпеці знаходяться північний та східний регіони України, де щорічно буває в середньому відповідно 37 і 40% усіх лісових пожеж [1].

Статистика пожеж та наслідків від них значною мірою є відбитком стану економіки держави, політичних, соціальних і демографічних процесів, що відбуваються у суспільстві, тому ситуація із забезпеченням пожежної безпеки залишається складною.

У новому звіті Всесвітнього фонду дикої природи йдеться, що приблизно 75 відсотків лісових пожеж викликані діяльністю людини. Викликає тривогу той факт, що кількість попереджень про пожежі в усьому світі у 2020 році зросла на 13 відсотків у порівнянні з 2019 роком, що вже є рекордним роком, а якщо озирнутися назад, то з 1979 до 2013 року глобальний пожежний сезон збільшився в середньому на 19 відсотків [2].

Згідно зі звітом, основними рушійними силами цього збільшення є: «Стійка більш спекотна і суха погода з-за зміни клімату та інші людські фактори, такі як перебудову земель під сільське господарство і погане управління лісовим господарством, є основними рушійними силами зростання» [4].

Не всі пожежі починаються завдяки людині, тому цікаво, які основні типові причини виникнення природних лісових пожеж? Їх прийнято ділити на природні і антропогенні. У першому випадку виною є блискавки, у другому - людина і її діяльність.

В даний час в Південній Європі бушують величезні лісові пожежі, викликані сильною спекою і посухою, змушуючи тисячі людей покинути свої будинки і знищуючи великі ділянки лісових угідь. Особливо сильно постраждали від пожеж Туреччина, Греція та Італія.

Пожежі, які спустошували Південну Європу, є, безумовно, найбільш руйнівними, на їх частку припадає 60 відсотків загальної площі, спаленої в 2020 році [1].

2021 рік уже став екстремальним роком для лісових пожеж на континенті . Згідно з даними Європейської інформаційної системи про лісові пожежі, кількість великих пожеж (від 30 гектарів і вище), зареєстрованих в Європі, на початок липня 2021 року вже перевищила середньорічний показник за 2008-2020 роки [2].

Станом на 10 серпня 2021 року EFFIS зареєструвала 1877 пожеж в 27 країнах ЄС і 11 країнах, які не є членами ЄС, в результаті чого згоріло понад 600 000 га. Це приблизно в 2,5 рази більше, ніж в середньому за період з 2008 по 2020 рік, як за кількістю пожеж, так і за загальним збитком [2].

Країни Північно-Західної Європи стикаються з великою кількістю лісових пожеж, ніж в середньому за рік. У Швеції у 2021 році згоріло майже 19000 гектарів землі в порівнянні з 454 гектарами в попередніх роках.

У таблиці 1, побудованій на основі даних Європейської інформаційної системи про лісові пожежі, показаний масштаб пожеж в 2021 році в Туреччині, Греції та Італії, оскільки площа, спалена лісовими пожежами до 9 серпня, вже перевищує середньорічне значення за останні 13 років. Цікаво, що Португалія і Іспанія, піддані високому ризику лісових пожеж, постраждали в цьому році не так сильно, оскільки сезон пожеж в Португалії поки відносно спокійний [3].

Таблиця 1

Площі, постраждалі від пожеж у країнах ЄС

Країни	Території, га	
	2008-2020рр.	2021р.
Туреччина	38, 780	175, 773
Греція	21, 207	107,117
Італія	40, 781	103,636
Іспанія	62,377	38,958
Португалія	115,722	15,020

**Джерело: побудовано автором з використанням [3].*

Лісові пожежі негативно впливають на всі компоненти природної екосистеми, особливо на забруднення атмосферного повітря, поверхневих вод, ґрунтів, втрат біорізноманіття і зміни мікроклімату. В умовах зменшення кількості опадів і підвищення температури підвищується ризик виникнення пожеж та втрати великих площ природних і напівприродних лісонасаджень.

Щоб зменшити ризик виникнення пожежі, необхідне впровадження нової політики охорони природи і забезпечення пожежної безпеки з урахуванням адаптації до зміни клімату. Перш за все, необхідні зміни до політики землекористування та управління земельними ресурсами, включаючи лісове господарство, для поліпшення стійкості лісів та інших екосистем від впливу пожеж в контексті зміни клімату.

Необхідно оцінити, як пожежі можуть впливати на біорізноманіття в контексті зміни клімату, особливо в районах, схильних до небезпеки пожеж, визначити області, де вогонь може призвести до збільшення ризику, розглядаючи різні сценарії зміни клімату, а також вжити превентивні заходи пожежної безпеки.

На нашу думку, заходи з попередження та подолання наслідків пожеж мають включати:

- посилення державної фінансової підтримки лісового господарства, зокрема, з метою охорони лісів від пожеж;
- зняття обмежень щодо здійснення превентивних заходів для запобігання пожежам (дозволити проводити розчищення від сухостою в об'єктах природно-заповідного фонду, відмінити обмеження сезону тиші з 1 квітня до 15 червня, які забороняють санітарні протипожежні рубки, спростити процедуру погодження проведення робіт з очистки лісу від захащеності);
- розробку Національної стратегії попередження виникнення катастрофічних пожеж в екосистемах України;
- підвищення обізнаності населення та надання роз'яснень щодо правил пожежної безпеки у лісах;
- проведення фахових навчань з гасіння лісових пожеж та ін.

Список використаних джерел

1. Heat and Drought Stoke Extreme Fire Season in Europe. URL:https://www.statista.com/chart/25503/number-of-wildfires-in-europe/ (дата звернення: 16.09.2021).
2. Turkey, Greece and Italy Battle Historic Fires. URL:https://www.statista.com/chart/25504/hectares-burned-in-wildfires-in-europe/ (дата звернення: 16.09.2021).
3. Northwest Europe Sees Surge In Wildfires. URL:https://www.statista.com/chart/14895/northwest-europe-sees-surge-in-wildfires/ (дата звернення: 16.09.2021).
4. The Alarming Global Spread of Wildfires. URL:https://www.statista.com/chart/22743/global-wildfire-spread/(дата звернення: 16.09.2021).

УДК 32.001 : 329.7(477)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У ЧАСТИНІ РОЗШИРЕННЯ ДІАГНОСТИЧНИХ ТА УПЕРЕДЖУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВИЯВАМ ПОЛІТИЧНОГО РАДИКАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

Васильчук Є.О.
доктор політичних наук,
доцент кафедри економіки,
підприємництва та маркетингу
vasilchuk220384@gmail.com
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Інтеграція України до європейського простору є неможливою без подолання радикалістських виявів. У Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1344 (2003) «Про загрозу для демократії з боку екстремістських партій і рухів у Європі» вказується: «…держави не повинні допустити, щоб екстремізм сприймався як нормальне явище, і зобов'язані нейтралізувати його вплив застосуванням або впровадженням, якщо вони ще не розроблені, належних політичних і адміністративних заходів щодо захисту верховенства закону, заснованого на дотриманні демократичних принципів і прав людини» [2].

З огляду на проєвропейську орієнтованість Української держави, діяльність її уповноважених органів та посадових осіб у сфері запобігання і протидії виявам політичного радикалізму має ґрунтуватися на принципах законності, демократизму, гуманізму, толерантності та неухильного дотримання основоположних прав і свобод людини. Тому профілактичний складник цієї системи заходів повинен безумовно переважати над репресивно-правовим.

В іншому випадку існує значний ризик дрейфу від демократії та громадянського суспільства до «поліцейської держави», де гіпертрофовано посилюється роль правоохоронних і безпекових органів, а система антиекстремістських заходів під гаслом боротьби з виявами радикалізму, екстремізму, сепаратизму й тероризму може стати інструментом «полювання на відьом», репресій та політично мотивованого переслідування. У європейській практиці таке явище отримало назву «державний тероризм». Так, Женевська конференція з питань тероризму у своїй декларації «The Geneva Declaration on Terrorism» від 1987 р. виявами державного тероризму, зокрема, вважає «…практики поліцейської держави, що спрямовуються проти своїх громадян: спостереження, розгін зборів, контроль за

новинами, побиття, тортури, хибні арешти, масові арешти, фальсифіковані звинувачення, показові суди, вбивства» [3]. Також у цьому документі тероризмом із боку держави визнаються скасування громадянських прав і свобод, положень конституції та законів під приводом протидії тероризму [3].

З огляду на зазначені обставини, локалізація та нейтралізація діяльності радикально налаштованих формувань має випливати зі створення політико-правових та організаційних умов, що сприяють зниженню протестного потенціалу населення, суттєво скорочують соціальну базу й обмежують інформаційні впливи різноманітних радикально налаштованих політичних сил, дають змогу упередити втягнення індивідів до створюваних радикалами латентних бойових структур.

Вище вже зазначалося, що радикалістська активність окремих суб'єктів політики спричиняє загострення суспільно-політичної ситуації в країні. Через це вагомим кроком у цьому напрямку має стати розроблення й ухвалення Верховною Радою України нормативно-правового акта, який визначатиме засади запобігання і протидії виявам політичного радикалізму та екстремізму. Цей профільний закон має зосереджуватися насамперед на профілактичній діяльності. Це допоможе перешкодити його перетворенню на інструмент утиску інакомислення, альтернативних бачень та опозиційно налаштованих політичних сил, сприятиме уникненню ескалації можливих конфліктних ситуацій у майбутньому. Законодавчо обґрунтовані профілактичні заходи мають визначати порядок та механізми:

– проведення профілактичних бесід, здійснення інших заходів профілактичного впливу вповноваженими представниками суб'єктів протидії радикалізму та екстремізму з метою попередження вчинення дій насильницького характеру, що можуть мати значний суспільний резонанс, супроводжуватися порушеннями громадського порядку або створювати загрозу для національної безпеки України;

– винесення приписів громадянам та їх об'єднанням щодо усунення порушень, які є недостатніми для визнання об'єднання громадян екстремістським, проте діяльність якого містить ознаки екстремістської діяльності;

– винесення офіційних попереджень громадянам та їх об'єднанням, діяльність яких має екстремістську спрямованість, щодо відповідальності за вчинення таких дій та вимог їхнього припинення у встановлений термін.

На окрему увагу заслуговує питання правового унормування порядку здійснення масових заходів із метою недопущення блокування діяльності державних і комунальних установ, зриву офіційних масових заходів, силових сутичок між різнополярними політичними силами та групових порушень громадського порядку. На сьогодні процедура здійснення масових заходів в Україні визначається ст. 39 Конституції України, відповідно до якої громадяни мають право збиратися мирно, без зброї та проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування [1]. Обмеження реалізації цього права, як випливає з тексту статті, може «…встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» [1].

Проте, як доводить практика діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, невизначеність термінів повідомлення про здійснення масових заходів, а саме – встановлення терміну «завчасно», в окремих випадках унеможливлює звернення до суду щодо заборони масового заходу, перенесення його в інше місце або на інший час, обмеження щодо використання звукопідсилювальної апаратури тощо. Крім того, у зазначеній статті Конституції України не міститься вимога щодо визначення мети, форми, місця здійснення заходу або маршрутів руху, часу його початку і закінчення, передбачуваної кількості учасників, прізвищ, імен, по батькові уповноважених (організаторів), місця їх проживання і роботи (навчання), дати подання заяви тощо. Брак таких даних згодом створює додаткові проблеми з установленням контактів з ініціаторами масового заходу, визначенням

ресурсів для належного забезпечення громадського порядку під час його проведення.

Цілком логічним видається визначити перелік суб'єктів протидії екстремізму, спираючись на Закон України «Про основи національної безпеки України». Безпосередню протидію радикалізму та екстремізму в межах своєї компетенції мають забезпечувати:

– прокуратура України, яка повинна виконувати функції координації діяльності правоохоронних і безпекових органів із протидії радикалізму та екстремізму та здійснення нагляду у сфері дотримання антиекстремістського законодавства;

– Служба безпеки України, сфера компетенції якої має поширюватися на дії екстремістського характеру, що створюють загрозу національній безпеці України, зокрема в частині розроблення і реалізації заходів із запобігання внутрішнім та зовнішнім інформаційним впливам екстремістського характеру;

– Міністерство внутрішніх справ України та Національна гвардія України, у компетенції яких повинні перебувати питання, пов'язані із забезпеченням громадського порядку і громадської безпеки, локалізації та припинення масових заворушень.

Окрему увагу варто приділити Міністерству молоді та спорту України, Міністерству освіти і науки України та центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Міністерства соціальної політики України. На них мають бути покладені функції профілактики радикалістських виявів серед молоді через реалізацію державних цільових програм з утвердження принципів патріотизму й толерантності, забезпечення соціального супроводу молодих людей, які з різних причин потрапили до радикальних угруповань. Також забезпечення протидії екстремізму має передбачати утворення державного експертного органу у сфері протидії радикалізму та екстремізму або надання відповідних повноважень Національній експертній комісії України з питань захисту суспільної моралі задля визначення й установлення ознак радикалізму та екстремізму.

Список використаних джерел

1. Конституція України (редакція від 30.09.2016, підстава 1401-19) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2. Об угрозе для демократии со стороны экстремистских партий и движений в Европе : резолюция Парламентской Ассамблеи Совета Европы 1344 (2003) [Электронный ресурс] // Официальный сайт Парламентской Ассамблеи Совета Европы. – Режим доступа : http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/%5Brussian_documents%5D/%5B2003%5D/%5BSept_2003%5D/Res%201344%20Rus.asp.

3. The Geneva Declaration on Terrorism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.i-p-o.org/GDT.HTM.

УДК 331.1; 349.2

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДДАЛЕНОЇ ФОРМИ РОБОТИ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Великий В.М.
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
vellikiyvm@gmail.com
Херсонський факультет
Одеський державний університет внутрішніх справ

Ситуація в Україні і світі, пов'язана з карантином, що обумовлений поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) підвищила актуальність проблеми використання віддаленої форми роботи персоналу.

Всеукраїнське ролінгове дослідження «Українці в умовах карантину: Хвиля 4», проведене групою Rb при вивчені дій роботодавців на питання про те, як вони вчинили під час карантину засвідчило, що: відправили робітників на віддалену роботу із збереженням зарплати -17%; відправили робітників у примусову відпустку без збереження зарплати – 13%; скоротили години роботи та робочі зміни – 7 %; відправили робітників у примусову відпустку із збереженням зарплати – 6%; звільнили частину робітників – 4 %; скоротили зарплатню – 4%; закрив (ліквідував) підприємство – 2%; заморозили додаткові виплати (премії, соціальні програми, допомогу і т.п.) – 1%; надали допомогу (грошову чи іншу) у лікуванні хворим робітникам або членам їх родини –лише1%; [1].

Це підвищує актуальність використання можливостей віддаленої форми роботи персоналу, вивчення її впливу на макро- і мікроекономічні показники підприємств і організацій, передбачення та усунення можливих негативних моментів, розробки правового забезпечення її широкого впровадження. Однак слід констатувати, що можливості віддаленої зайнятості персоналу використані на даний час недостатньо.

Слід зазначити, що ця проблема не нова. Ще у 1981 році Держкомітетом СРСР з праці і соціальних питань, Секретаріатом ВЦСПС Постановою № 275/17-99 «Про затвердження Положення про умови праці надомників» було визначено сутність поняття «особа надомник», категорію осіб, яким надається переважне право на укладання трудового договору про роботу на дому. Праця надомників була спрямована, як правило, на виробництво товарів народного споживання, надання окремих послуг громадянам та підприємствам[2].

Однак сучасні зміст та умови праці значно розширюють можливості виконання виробничих завдань поза межами підприємства або установи. Якоюсь мірою, Верховна Рада України намагалась врахувати це в Законі № 530-IX прийнятому 17 березня 2020 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [3]. 30 березня 2020 р. Законом України № 540-IX було внесено відповідні зміни у деякі статті Кодексу законів про працю, які стосуються у тому числі і особливостей гнучкого режиму робочого часу [4].

Дія цих документів обмежена лише періодом карантину(ів) або обмежувальних заходів, пов'язаних з поширенням короновірусної хвороби. Однак у такого режиму є певні конкретні позитивні моменти, які слід реалізовувати і у подальшому. Наприклад, деякі були виявлені під час досліджень проведених у США ще на початку 1970-х років. Серед таких моментів відзначались можливість вирішення транспортних проблем як міста, так і працівника, забезпечення роботою населення відділених сільських районів. У зв'язку з вище наведеним, багато країн розробили програми більш широкого впровадження дистанційної занятості населення. У США, Канаді, Фінляндії, Швеції частка таких працівників сягає 30 і більше відсотків, Німеччина поставила собі за мету довести цю частку до 50 відсотків.

Міжнародна Організація Праці та Європейський фонд з покращення умов життя і праці 15 лютого 2017 року у доповіді «Робота у будь якому місці у будь який час і її вплив на сферу праці» відзначає, що сучасні комунікаційні технології сприяють кращому поєднані роботи і особистого життя через віддалену роботу[4].

Але не слід замовчувати і низку соціальних та соціально-психологічних проблем пов'язаних з дистанційною роботою: далеко не кожен працівник за своїм психологічним складом здатен продуктивно працювати поза дисциплінуючої обстановки, яка є на підприємстві або в організації; Зниження корпоративного духу в організації; погодитись з втратою соціальних контактів з колегами та обмеженістю можливостей соціального захисту; складнощі з підвищенням кваліфікації; компенсування працівникові на облаштування свого робочого місця та експлуатацію обладнання тощо.

Відповідно, слід на законодавчому рівні чітко визначитись з поняттями «надомна», «віддалена», «дистанційна» робота та розмежувати їх сутність, їх співвідношення з поняттям «гнучкий режим робочого часу», поняття «фрилансер» як особи, що працює віддалено тощо.

На нашу думку, дистанційна (віддалена) робота - це така форма організації праці, коли робота виконується працівником за місцем його проживання чи в іншому місці за його вибором, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, але поза приміщенням роботодавця. Дистанційна робота передбачає, що працівник має право розподіляти робочий час на свій розсуд, на нього не поширюються правила внутрішнього трудового розпорядку, якщо інше не передбачено у трудовому договорі.

Надомна робота вирізняється виконанням виробничих завдань з використанням матеріалів, інструментів та механізмів, які надаються роботодавцем або закуповуються самим працівником. Надомник може залучати до роботи і членів своєї сім'ї.

Гнучкий режим робочого часу - це форма організації праці, якою допускається встановлення режиму роботи, що є відмінним від визначеного правилами внутрішнього трудового розпорядку. При таких умовах роботи може бути встановлений визначений фіксований робочий час, коли працівник зобов'язаний бути на робочому місці, та не визначений не фіксований час, коли працівник самостійно вирішує, протягом якого часу він буде виконувати роботу.

У зв'язку з дистанційною роботою потребують правової регламентації й такі питання, як: відпустка, вимушений простій, надання лікарняних в умовах дистанційної роботи; обладнання робочого місця; компенсаційні виплати за використання власних матеріалів, інструментів, техніки, енергоресурсів, викликів (відряджень) безпосередньо на підприємство або в установу, умови забезпечення постійного надійного зв'язку з роботодавцем тощо.

Питання віддаленої роботи персоналу повинно бути невід'ємною складовою частиною законодавства з праці та соціального захисту населення. Всебічний соціологічний, економічний та правовий аналіз віддаленої роботи дозволить розробити обґрунтовані рішення щодо регулювання такої праці, захисту як прав самих працівників, так і роботодавців.

Список використаних джерел

1. Всеукраїнське ролінгове дослідження «Рубікон: Хвиля 4.Українці в умовах карантину», http://rb.com.ua/uk/blog-uk/rubicon wave 4/.

2. Постановление Госкомтруда СССР, ВЦСПС Об утверждении Положения об условиях труда надомников.От 29.09.1981 № 275/17-99 http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN5075.html.

3. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) Від 17 березня 2020 р. № 530-IX URL: http: // zakon.rada,gov.ua/laws/show (дата звернення 23.05.20р.).

4. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019) Від 30 березня 2020 р. № 540-IX URL: http: // zakon.rada,gov.ua/laws/show (дата звернення 23.05.20р.).

5. Working anytime, anywhere: The effects on the world of work URL: https//www.ilo/org/global/publications/ Eurofound/EU (дата звернення 23.05.20р.).

УДК 336. 3 : 352

МІСЦЕВІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Гордєєва Т.А.
старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
gordeevat_2004@ukr.net
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Питання про те, як забезпечити доходи місцевих бюджетів, залишається актуальним повсякчас. Відсутність коштів на поточні потреби часто не дозволяє формувати бюджет розвитку. Однак без розвитку місцеві бюджети приречені на хронічну нестачу коштів. Законодавство дозволяє деяким місцевим бюджетам виходити на ринок в якості позичальника або виступати гарантами в процесі отримання кредитів підприємствами, переважно комунальними. Стаття 74 Бюджетного кодексу України регулює особливості здійснення місцевих запозичень та видачі місцевих гарантій [1].

Місцеві запозичення повинні здійснюватися з метою фінансування бюджету розвитку:

- бюджету Автономної Республіки Крим, міських бюджетів та використовуються для створення, приросту чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, що забезпечують виконання завдань Верховної Ради Автономної Республіки Крим та міських рад, спрямованих на задоволення інтересів населення Автономної Республіки Крим і міських територіальних громад;

- обласних бюджетів та використовуються для створення, приросту чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, що забезпечують виконання завдань обласних рад, спрямованих на задоволення спільних інтересів територіальних громад області, відновлення та реконструкцію об'єктів спільної власності територіальних громад або державної власності, що перебувають в управлінні обласних рад, обласних державних адміністрацій, а також будівництва, реконструкції, капітального ремонту автомобільних доріг загального користування державного, місцевого значення (в редакції Закону № 2621-VIII від 22.11.2018) [1].

Обсяги та умови місцевих запозичень та видачі місцевих гарантій погоджує Міністерство фінансів України, яке забезпечує формування державної бюджетної політики. Для того, щоб оцінити активність місцевих органів влади на ринку запозичень, проаналізуємо кількість місцевих запозичень та гарантій (табл.1).

Станом на 01.01.2021 року налічувалося 1952 місцевих бюджетів в Україні [3], з яких 1513 мають право здійснювати місцеві запозичення відповідно до Бюджетного кодексу, таким чином, ми можемо зробити однозначний висновок про досить низьку активність місцевої влади в містах та регіонах, щодо виходу на ринок запозичень. Хоча, ми і побачили, що існує чітка тенденція зростання числа місцевих запозичень.

Більшість серед місцевих запозичень займають зовнішні позики. Основним кредитором виступає Північна екологічна фінансова корпорація (NEFCO),що пояснюється двосторонньою співпрацею між Україною та цією корпорацією. НЕФКО в Україні надає пільгові кредити, зокрема, для реалізації муніципальних інвестиційних проектів у сфері енергозбереження та енергоефективності.

Залучення позик у вигляді випуску місцевих облігацій відновилося у 2018 році. Емітентами місцевих облігацій виступили: у 2018 році Львівська та Івано-Франківська міські ради; у 2019 році Харківська та Львівська міська рада; у 2020 році Харківська, Львівська, Київська міські ради.

Таблиця 1

Кількість місцевих запозичень і місцевих гарантій в 2013 -2020 роках

Показники	Роки							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Місцеві запозичення, всього	7	6	10	14	9	30	30	42
Зовнішні кредити, *в розрізі кредиторів*	7	5	7	13	8	15	17	14
Північна екологічна фінансова корпорація (NEFCO)	7	5	7	13	8	14	16	14
Міжнародна фінансова корпорація (IFC)	-	-	-	-	-	-	1	-
PBR Kyiv Finance PLC	-	-	-	-	-	1	-	-
Внутрішні кредити, *в розрізі кредиторів*	0	0	0	1	1	10	10	19
ПАТ «Укргазбанк»	-	-	-	-	1	5	5	5
ПАТ «УКРЕКСІМБАНК» та ПАТ «Ощадбанк»	-	-	-	1	-	-	-	-
ПАТ «Державний ощадний банк України»	-	-	-	-	-	1	3	7
ПАТ "УКРЕКСІМБАНК"	-	-	-	-	-	-	-	5
МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ	-	-	-	-	-	4	2	1
ПАТ «Альфа-Банк»	-	-	-	-	-	-	-	1
Облігації, всього	0	1	3	0	0	5	3	9
ПАТ «Укргазбанк»	-	-	-	-	-	3	3	8
ПАТ «Державний ощадний банк України»	-	-	-	-	-	2	-	-
ПАТ «Альфа-Банк»	-	-	-	-	-	-	-	1
ПАТ «УКРЕКСІМБАНК»	-	1	3	-	-	-	-	-
Місцеві гарантії, всього	6	10	5	9	5	12	25	10
Зовнішні	6	10	5	9	5	10	16	6
Внутрішні	-	-	-	-	-	2	9	4

Складено автором на основі [2]

Дані табл. 2 демонструють значне збільшення обсягів коштів, що залучаються у формі місцевих позик і гарантій.

Таблиця 2

Обсяги місцевих запозичень і місцевих гарантій в 2013 -2020 роках

Показники	Роки							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Місцеві запозичення, *в розрізі валют*								
тис.грн	14 521	2 635 540	5 203 228	2 021 637	1 075 039	2 957 551	4 040 761	8 259 472
тис. Євро	258	3000	-	15 000	-	46 440	61 644	28 043
тис. дол.	-	-	-	-	-	115 072	-	-
Місцеві гарантії, *в розрізі валют*								
тис. Євро	14 018	69 027	39 881-	55 303	48 500	76 548	207 842	248 240
тис. дол.	-	-	-	-	-	10 000	13 000	-
тис.грн	-	2 132	-	-	-	-	-	-

Складено автором на основі [2]

На закінчення слід підкреслити, що світова практика показує, що єдиним ефективним способом інвестування позикових коштів можуть бути виробничі проекти, які забезпечують надходження конкретного прибутку і є важливими для соціально-економічного розвитку регіону. Таким чином, у якості важливого фактора сприяння активізації місцевих кредитів може бути той факт, що громадяни бачать результати своїх інвестицій, оскільки міська влада залучає інвестиції для конкретної програми розвитку міста. Аналіз показав, що Україна відстає від зарубіжних країн у формуванні цього ринку, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток самих міст та фінансової системи в цілому.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Закон України 2456-VI, 08 липня 2010]. [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1209 (дата звернення 14.09.2021)
2. Статистика богу. Місцевий борг та місцевий гарантований борг. [Електронний ресурс]. URL: https://mof.gov.ua/en/miscevij-borg-ta-miscevij-garantovanij-borg (дата звернення 14.09.2021)
3. Open budget: державний веб-портал бюджету для громадян. URL: https://openbudget.gov.ua/local-budget (дата звернення 14.09.2021)

УДК 336.77

ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Гузенко О.П.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри цивільного та господарського права
reginaguzenko2015@gmail.com
Павловська М. Я.
здобувач вищої освіти
kroshmargosh0805@gmail.com
Криворізький навчально – науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна

Стаття 1 Закону України «Про Національний банк України» [1] визначає банківське регулювання однією з функцій Національного банку України. Відповідна функція полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначає порядок здійснення банківського нагляду, загальні принципи банківської діяльності в цілому, а також відповідальність за порушення банківського законодавства. Стаття 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2] визначає форми, в яких здійснюється державне регулювання діяльності банків.

Слід вказати на те що банківське регулювання є важливим елементом сучасного банківництва, що впливає на економіку держави в цілому. Сучасна система регулювання банківської справи містить у собі державні та ринкові інструменти впливу, взаємодія яких допомагає досягти ефективності та забезпечує соціальну відповідальність банківського бізнесу. Важливим також є і той факт, що у багатьох країнах, в Україні зокрема, банківське регулювання і політика є далеко не ідеальними та не завжди відповідають сучасним реаліям. Недостатній рівень банківського регулювання також може мати як наслідок — системну кризу.

Отже важливим є визначення проблем та перспектив розвитку державного регулювання в Україні. Аналізуючи результативність банківської системи України за останні роки, можна дійти висновку, що державне регулювання банківської справи в Україні є неефективним та не відповідає вимогам сучасної економічної ситуації в державі.Аби вирішити цю проблему, необхідно розробити стратегії державного регулювання банківської справи України, відштовхуючись від зовнішніх факторів що впливають на банківську справу в цілому. Цим самим можна стабілізувати процес виконання банківською системою її основних функцій [11, с. 143].

Виявлено, що на ефективність державного регулювання банківської справи в Україні значною мірою впливає середовище реалізації регуляторних впливів, під яким запропоновано розуміти комплекс економічних, державно-правових, політико-соціальних

факторів, які залежно від динамічності та ускладнення умов формують різний рівень його невизначеності, здійснюють прямий та/або опосередкований вплив на параметри об'єктів на різних рівнях.Також стає зрозуміло, що необхідно формування системи критеріїв ефективності державного регулювання банківської справи, завдяки яким став б можливим більш ефективний моніторинг та нагляд за процесом державного регулювання банківської справи в Україні [11, с. 102].

Ще однією важливою проблемою є те, що державне регулювання банківської справи обмежується розробкою нормативних актів, директив, певних інструкцій. На мою думку, слід брати до уваги те, що учасниками процесу регулювання банківською діяльностю можуть бути не тільки державні органи, а міжнародні інститути, певні громадські організації. " [4, с. 47—48].

Отже, зведення державного регулювання до використання правових інструментів впливу є суттєвою помилкою, так як це не вичерпує весь зміст цієї категорії, так як не є врахованими економічній та інституційні інструменти впливу.

Поглиблення міжнародної банківської конкуренції та помітний вплив на вітчизняні банки, наслідки світової фінансової кризи спричиняють те, що державне регулювання банківської діяльності вимагає нових, сучасних підходів до розробки та застосування державними органами заходів впливу на банківську справу. Відповідні зміни є необхідними, так як вони є гарантом стабільності банківської системи в Україні та рушієм розвитку української економіки вцілому.

Список використаних джерел

1. Про Національний банк України : Закон України від 20 трав. 1999 р. № 679-XIV. *Відом. Верхов. Ради України*. 1999. Ст. 238.

2.Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III. *Відом. Верхов. Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30.

3.Реверчук С.К., Кльоба Л.Г., Паласевич М.Б. Управління і регулювання банківською інвестиційною діяльністю: монографія. за ред. д.е.н., проф. С.К. Реверчука. Львів, Тріада плюс, 2007. 352 с.

4. Міщенко В.І., Яценюк А.П., Коваленко В.В., Коренєва О.Г. Банківський нагляд: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 406 с.

УДК 336.77

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Гузенко О.П.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри цивільного та господарського права
reginaguzenko2015@gmail.com
Хороленко Ю.О.
здобувач вищої освіти 4 курсу факультету №2
yulia.khorolenko17@gmail.com
Криворізький навчально – науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна

Проблема регулювання банківської діяльності завжди посідала чільне місце в економічній науці. Україна пройшла тернистий шлях до незалежності і зараз є молодою країною, що стрімко розвивається, тому дуже важливого теоретичного та практичного

значення для неї має пошук способів вдосконалення державного регулювання банківської діяльності з метою забезпечення стабільності банківської системи і зростання вітчизняної економіки.

Перш ніж перейти до розгляду основного питання, необхідно дати визначення ключовим поняттям, таким як «регулювання», «державне регулювання банківської діяльності».

На думку Д'яконової І.І. регулювання – це система заходів, за допомогою яких держава проводить роботу по забезпеченню стабільного, безпечного функціонування комерційних структур, запобіганню дестабілізуючих тенденцій. У сучасних умовах регулювання зводиться насамперед до нагляду [1].

В Законі України «Про Національний банк України» (стаття 1) під банківським регулюванням розуміють одну із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства. Метою банківського регулювання і нагляду є безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів (стаття 55) [2].

Таким чином, можемо зробити висновок, що державне регулювання банківської діяльності — це система, яка виконує функції формування банківського законодавства і здійснення банківського нагляду. Банківський нагляд включає контроль за діяльністю банків — моніторинг і заходи впливу (виконавча функція) і нормотворчу діяльність органу банківського нагляду (частково нормотворча функція).

Необхідно зазначити, що незважаючи на один із принципів банківської діяльності — незалежність від державної влади та економічна самостійність (ст. 4 Закону "Про Національний банк України"[2]), — Україна, як і кожна держава, повинна проводити повний контроль за діяльністю банківської системи, так як держава не може залишити без належного контролю таку сферу фінансової діяльності, як діяльність банківської системи.

Особливості режиму державного регулювання банківської діяльності визначають такі умови та чинники:

- банки є агентом реалізації грошово-кредитної політики і формування пропозиції грошей, тобто виконують важливі економічні функції;
- наявність асиметричної інформації на банківських ринках, що збільшує ризики ухвалення помилкових рішень;
- нездатність вкладників проконтролювати банки;
- вагома соціальна ціна банкрутства банків;
- ризиковість діяльності і потенційна нестабільність банківського бізнесу;
- банківський бізнес особливо приваблює шахраїв і шукачів легкої наживи;
- тенденція до монополізації банківської сфери;
- перехід банків на міжнародну систему фінансової звітності;
- міжнародний характер та глобалізація банківської діяльності [3].

До головних органів, які беруть участь у державному регулюванні банківської діяльності, належать: Комітет Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності; Національний банк України; Міністерство доходів і зборів України; Антимонопольний комітет України; Міністерство фінансів України.

Так, Національний банк України здійснює регулювання та банківський нагляд відповідно до положень Конституції України, Закону України «Про Національний банк України», Закону України «Про банки і банківську діяльність», інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України. Національний банк України визначає особливості регулювання та нагляду за системно важливим банком, банком, що має статус Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках, з урахуванням специфіки діяльності таких банків [4].

Проаналізувавши положення ЗУ «Про Національний банк України» та ЗУ «Про банки та банківську діяльність» у державному регулюванні банківської діяльності можна виділити такі стадії, а саме: розробка концепції, застосування концепції, контроль за виконанням концепції банківської регулятивної політики.

Стадія розробки концепції за своїм змістом і сутністю є законодавчою діяльністю. Тут ведеться робота над розробкою та удосконаленням нормативно-законодавчої бази з питань банківської регулятивної політики. Нормативно-правові акти розробляють суб'єкти, які мають право на законодавчу, нормотворчу ініціативу.

Стадія застосування концепції передбачає застосування нормативно-правових актів у реалізації банківської регулятивної політики. Застосування здійснюють державні органи, які мають виконавчі повноваження і функції.

Стадія контролю застосування законодавства передбачає проведення системного аналізу та експертизи реалізації регулятивної політики і розробка висновків, рекомендацій для її оптимізації. У кінцевому підсумку стадія контролю переростає у стадію концепції, адже тут реалізує свої функції банківський нагляд. Здійснюють контроль як нормотворчі, так і виконавчі органи.

Із вищевикладеного можна зробити висновок, що під терміном «регулюванням банківської діяльності» слід розуміти формування і впровадження державних правил і законів, які націлено на підтримку стабільності і надійності банківської системи, конкурентного середовища в банківській діяльності. Таким чином, на сучасному етапі розбудови вітчизняної банківської системи України вкрай актуальним є питання використання нових підходів до вдосконалення державного регулювання банківської діяльності.

Список використаних джерел

1. Д`яконова І. І. Модернізація банківського нагляду в Україні : монографія .Суми : Унів. кн., 2008. 279 с.

2. Про Національний банк України: Закон України *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 29, ст.238* .URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text

3. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету :монографія. Івано-Франківськ : ОІППО; Снятин: ПрутПринт. 2008. 260 с.

4. Про банки і банківську діяльність Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2001, № 5-6, ст.30). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text

УДК 347.77

СУДОВІ ЕКСПЕРТИ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СУТНІСНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Кадала В.В.
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного та господарського права
kadala@i.ua
Криворізький навчально – науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна

Питання інтелектуальної власності було і залишається учасником наукових дискусій, законотворців, політиків та експертів, котрі займаються оцінкою прийнятих рішень. Проте

на жаль проблематичність зазначеної сфери дослідження залишається на достатньо високому рівні. В окремих випадках законодавчі регулятори не мають деталізованого окреслення стосовно вирішення поставленого питання. Виникає необхідність звернення до судових експертів з метою отримання необхідного рішення.

Серед науковців, які присвятили свої праці питанням правового аспекту інтелектуальної власності доцільно відзначити монографічні дослідження У.Б. Андрусів [1], Ю.Л. Бошицького та Я.Г. Вороніна [2], Ю.Л. Бошицького та М.М. Яшарова [3], В.В. Колесніченко [4], М.Ю. Потоцького [5] та інших. У своїх наукових розробках автори розкривають різні аспекти правових сегментів операцій з інтелектуальною власністю, проте діяльність судових експертів висвітлено обмежено.

На даний час в Україні судові експерти, котрі займаються питаннями інтелектуальної власності використовують різні положення законодавчих актів у залежності від ситуації, яка підлягає вирішенню. Перш ніж розкрити організаційно-правові сегменти призначення судових експертів з питань інтелектуальної власності, ми вважаємо, варто зупинитися на сутнісній характеристиці поняття «судовий експерт».Фахівці з питань законодавчого регулювання інтелектуальної власності вважають, що найпоширеніше визначення судового експерта витікає з визначення поняття судова експертиза, яке наводиться в Законі України «Про судову експертизу» [6]. Судову експертизу як правову категорію законодавець розкриває наступним чином: дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Враховуючи зазначений зміст понятійної категорії «судова експертиза» фахівці пропонують визначати «судового експерта» як особу, що володіє спеціальними знаннями, яку залучають органи досудового розслідування, суд для проведення експертизи.

Проведені дослідження показують, що поняття «експерт» визначаються такими правовими регуляторами як Цивільний процесуальний Кодекс України (особа, якій доручено провести дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи, і дати висновок з питань, які виникають під час розгляду справи і стосуються сфери її спеціальних знань) [7], Кодекс адміністративного судочинства України(особа, яка має необхідні знання та якій доручається дати висновок з питань, що виникають під час розгляду справи і стосуються спеціальних знань цієї особи, шляхом дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини у справі[8], а Закон України "Про наукову і науково-технічну експертизу" пропонує визначати «експерта» як фізичні особи, які мають високу кваліфікацію, спеціальні знання і безпосередньо здійснюють наукову чи науково-технічну експертизу та несуть персональну відповідальність за достовірність і повноту аналізу, обґрунтованість рекомендацій відповідно до вимог завдання на проведення експертизи. Враховуючи предмет дослідження ми пропонуємо розуміти понятійну категорію«судовий експерт з питань інтелектуальної власності» наступним чином: особа, яка має вищу освіту, досвід в сфері судочинства, володіє вмінням використовувати правові інструменти в питаннях інтелектуальної власності та несе персональну відповідальність за прийняте рішення. До складу переваг такої пропозиції пропонуємо віднести: наявність обов'язкових професійних умов для судового експерта, предметне визначення напрямку діяльності судового експерта, обов'язковість персональної відповідальності за прийняте рішення.

Правове забезпечення діяльності судових експертів з питань організації та проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку визначеному Кримінальним процесуальним, Цивільним процесуальним, Господарським процесуальним кодексами України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження» тощо.

Судовим експертам з питань інтелектуальної власності варто звернути увагу на зміни,

які було внесено Наказами Міністерства юстиції № 83/5 від 10.01.2019, № 563/5 від 22.02.2019, № 667/5 від 24.02.2020 до п. 1.8 розділу 1 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень[9]. Внесенні зміни торкнулися самої процедури діяльності судового експерта.

Ми вважаємо до їх числа, насамперед, слід віднести визначення достатнього обсягу процесуальних прав і обов'язків судового експерта з питань інтелектуальної власності, законодавче врегулювання порядку їх реалізації; право на експертну ініціативу і межі її здійснення; гарантії незалежності експерта при проведенні експертизи з питань інтелектуальної власності тощо.

За результатами проведених досліджень можна зробити ряд висновків. По-перше, в Україні інститут судових експертів потребує вдосконалення з позиції правових регуляторів шляхом внесення більш предметного визначення осіб, які виконують обов'язки судових експертів у конкретній сфері діяльності. По-друге, з позиції судової експертизи питань інтелектуальної власності пропонуємо категорію «судовий експерт з питань інтелектуальної власності» розуміти як особа, яка має вищу освіту, досвід в сфері судочинства, володіє вмінням використовувати правові інструменти в питаннях інтелектуальної власності та несе персональну відповідальність за прийняте рішення. По-третє, до складу переваг такої пропозиції пропонуємо віднести: наявність обов'язкових професійних умов для судового експерта, предметне визначення напрямку діяльності судового експерта та обов'язковість персональної відповідальності за прийняте рішення.

Список використаних джерел

1. Андрусів У. Б. Правова охорона прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення в Україні: монографія. К. : Ліра-К, 2014. 174 с.

2. Бошицький Ю. Л., Воронін Я. Г. Правова охорона винаходів та корисних моделей в Україні: проблеми теорії та практики: монографія. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2010. 339 с.

3. Бошицький Ю. Л., Яшарова М. М. Правове регулювання службового винахідництва: проблеми теорії та практики: монографія. К. : Вид-во Європей. ун-ту, 2012. 259 с.

4. Колесніченко В. В. Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності: теорія і практика: монографія. К.: Логос, 2014. 399 с.

5. Потоцький М. Ю. Господарсько-правовий захист інтелектуальної власності в Україні: монографія .К. : Персонал, 2014. 618 с.

6. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12

7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15.

8. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15.

9. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 .URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98.

УДК 336. 221

ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Кадала В.В.
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного та господарського права
kadala@i.ua
Павловська М. Я.,
здобувач вищої освіти
kroshmargosh0805@gmail.com
Криворізький навчально – науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна

Формування та здійснення митної політики в Україні є одним із найголовніших напрямків українського державотворення, так як Митна політика забезпечує самостійність економіки держави. Розробка митної політики та її механізму в цілому вимагає нових підходів та сучасної стратегії, що відповідатиме реаліям економіки.

Взагалі митна політика - це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту інтересів та забезпечення митної безпеки України, що регулює зовнішню торгівлю, розвиток економіки України та інтеграцію її до світової економіки, а також має вплив на захист внутрішнього ринку держави. [1] Слід вказати на той факт, що проведення митної політики в Україні у наші часи потребує чітких змін, так як митне регулювання має ряд суттєвих проблем та недоліків, які значно впливають на українську економіку. За весь час існування митниці побудована розгалужену митну систему, що постійно зростає та розширюється. Облаштування державного кордону, що було розпочато 10 років тому, продовжується і у наші дні. Митниця виступає своєрідною структурою, що в першу чергу формує думку іноземців про державу та її громадян, а також про рівень ефективності роботи державних органів щодо митного регулювання. Належне облаштування кордону демонструє рівень цивілізованості та економічної захищеності [2, с.111] . Вагомим питанням у регулюванні митної діяльності в Україні є питання контрабанди та контролю над ним. Від стану справ на цьому напрямку залежить не лише безпека держави, а також і стабілізація вітчизняного виробництва. Звичайно, митна служба кожен день працює над цим питанням, щодня оформляється понад 170 протоколів про порушення митних правил на загальну суму майже 3 мільйона гривень, порушується 7-9 кримінальних справ. Також розпочато побудову єдиної загальнодержавної системи контролю, що унеможливить реалізації на внутрішньому ринку незаконно ввезених товарів. Попри все вищесказане, необхідно посилити контроль за корупцією у сфері діяльності митної служби, так як в останні роки відсоток відкритих справ у сфері контрабанди значно падає. Державна митна служба веде значну законотворчу роботу. Постійно вносяться зміни до законодавства з питань, що стосуються регулювання митної справи в Україні. Слід вказати на те, що, попри все, нормативна база не є вичерпною та потребує динамічних реформ. Зміни повинні відбуватися у напрямку універсальності, прогресивності та спрямовуватися на вирішення проблем не лише сьогодення а й у майбутньому [3, с.237] . Важливим питанням також є професійний розвиток та підвищення кваліфікації працівників митної служби, так як виконання масштабних завдань митної служби залежить напряму від них. Необхідно сказати, що переважна більшість працівників митної служби є особами з повними вищими освіта ми, майже 20 відсотків з них мають вищу юридичну та економічну освіту. Незважаючи на це, я переконана, що державні органи України зобов'язані виділяти більше коштів на підвищення кваліфікаційного та професійного рівня працівників митної служби [4, с.306] .Слід приділити уваги тому, що з

метою спрощення контролю в пунктах пропуску через державний кордон державна митна служба разом з іншими зацікавленими відомствами проводить роботу, аби законодавчо закріпити певну групу відповідних заходів. Питання гуманізації, уніфікації і спрощення процедур митного контролю та оформлення товарів повинні більш широко та детально висвітлюватися в Митному кодексі [5, с.285] .

Отже, державна митна служба не припиняє пошук нових методів роботи, які би змогли захистити економічні інтереси країни, задовільнити потреби українців у сфері митної діяльності, захисту від контрабанди. Митна політика в Україні має великий спектр перспектив, але необхідно постійно розвиватися, працювати над митним законодавством, розробляти нові сучасні методи та стратегії розвитку, тоді митна політика матиме ефективний вплив на економіку України в цілому.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 No 4495-VI: URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17

2. Кормич Б.А. Державно-правовий механізм митної політики України: монографія. Одеса: Астропринт, 2000. 180 с.

3. Дубініна А.А., Сорокіна С.В. Основи митної справи в Україні: навч. посіб. К.: Професіонал, 2009. 360 с.

4. Настюк В.Я., Шульга М.Г. Митне право України: навч. посіб. Х.: Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого, 2001. 114 с.

5. Дубініна А. А., Сорокіна С. В., Зельніченко О. І. Митна справа: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 320 с

УДК 336. 221

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ МИТНЩЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Кадала В.В.
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного та господарського права
kadala@i.ua
Хороленко Ю.
здобувач вищої освіти 4 курсу факультету №2
yulia.khorolenko17@gmail.com
Криворізький навчально – науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна

Україна за останні роки домоглася змін в економіці і митній політиці, що зумовлені досягненням політичної та економічної незалежності і переходом до розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки. На сучасному етапі розвитку економіки України проведення ефективної митної політики є одним з основних засобів регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Митне право стало одним із ефективних інструментів у здійсненні міжнародної торгівлі, налагодженні економічної та політичної співпраці між державами, засобом підвищення економічного рівня країни, захисту національного товаровиробника й інтересів усього суспільства у різних сферах його функціонування. Нині митне право стає обов'язковим чинником формування правової держави.

Для регулювання митних відносин всередині країни та співробітництва з митних питань з іншими державами, українське митне законодавство використовує термін «державна митна політика».

Відповідно до ст. 5 Митного кодексу України Державна митна політика - це система

принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики [1].

Говорячи про митну політику, слід визначити функції, які вона виконує в суспільстві. Під функціями слід розуміти ті завдання, які покладені на митну політику та мають значення для суспільства. На сьогоднішній день можна визначити шість базових функцій митної політики:

– фіскальну;
– економіко-регуляторну;
– захисну;
– контрольно-організаційну;
– інформаційно-статистичну;
– міжнародно-політичну [2].

Митна політика є одним з основних інструментів протекціоністської політики держави. Як член Всесвітньої організації торгівлі – WTO (World Trade Organization), Організації економічного співробітництва та розвитку (Organization for Economic Cooperation and Development), а також держава, яка претендує на членство в Євросоюзі, Україна формує митну політику з дотриманням вимог цих організацій.

Важливу роль у формування митної політики виконують органи державної влади. Стаття 115 Конституції України покладає на Кабінет Міністрів України питання організації зовнішньоекономічної діяльності України та митної справи. Отже, реалізація митної політики віднесена до державних органів виконавчої влади. Згідно з принципом розподілу влади на відповідні гілки кожен орган державної влади має особисте коло повноважень у рамках митної політики. Крім цього, статті основного закону закріплюють повноваження Президента та Верховної Ради України відносно розробки митної політики [3].

Важливо зазначити напрямки сучасної митної політики України до яких можна віднести наступні:

1) розвиток українського імпорту;
2) взаємодії митних органів з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;
3) боротьба проти ввезення на територію України неякісних продуктів харчування та споживчих товарів;
4) розробка сучасних технологій та технічних засобів в діяльності митних органів України [4].

Всі ці заходи спрямовані на адаптацію законодавства України в сфері митно-тарифної політики з нормами і правилами.

Сучасний етап реалізації митної політики України характеризується постійним зростанням обсягів та розширенням масштабів міжнародної торгівлі, ускладненням та посиленням динамізму торговельних процесів, посиленням вимог міжнародних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки та зниженням національних торговельних бар'єрів. Відбувається поглиблення інтеграції міжнародних вимог в національну практику митного регулювання України.

Зважаючи на розглянуті тенденції функціонування митної політики в Україні, пріоритетами підвищення дієздатності політики держави у цій сфері мають стати:

- підвищення рівня захисту національних інтересів держави з одночасним упровадженням міжнародних вимог та стандартів;
- спрощення митних процедур;
- підвищення ефективності виявлення та протидії негативним явищам у середовищі зовнішньої торгівлі;
- створення максимально сприятливого середовища для учасників зовнішньо-економічної діяльності [5].

Із усього написаного можна зробити висновок, що від ефективності державної політики залежать демографічні, соціальні, економічні та політичні показники та авторитет країни в світовому просторі. Виходячи з цього, можна стверджувати, що розробка та втілення політики держави в різних сферах суспільного життя є одним з головних приорітетів не тільки органів виконавчої влади, а й органів законодавчої влади, на які покладена функція законотворчості.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552), документ 4495-VI, чинний, поточна редакція — від 21.07.2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text.

2. Пашко П. В. Функції митної політики.*Вісник Академії митної служби України.* Серія : Економіка. 2009. № 1. С. 16-22.

3. Стеценко О. М. Основні аспекти розвитку митної політики України. *Агросвіт*. 2012. №20.С. 20-22.

4. Павлович-Сенета Я. П. Загальна характеристика й історичні форми державної політики у сфері державної митної справи. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2017. Вип. 4. С. 254-262.

5. Бобух І. М., Глухова В.І., Ковтун О. В. Сучасна митна політика України та шляхи її вдосконалення. *Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського*. Випуск 6/2007 (47). Частина 1. С.139 – 141.

УДК: 338:240

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Коломоєць О.Д.,
кандидат юридичних наук, доцент, провідний фахівець з організації наукової роботи відділу забезпечення діяльності
shurakod@gmail.com
Кіровоградський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, м. Кропивницький, Україна
Коломоєць С.Д.,
спеціаліст вищої категорії, «старший учитель», вчитель історії,
kolomoiets.sd1975@gmail.com
Улянівський загальний заклад середньої освіти І-ІІІ ст. Попельнастівської сільської ради Олександрійського району Кіровоградської області

Забезпечення безпеки громадян є головним пріоритетом діяльності будь-якої держави в цілому та значної частини її органів, адже почуття безпеки належить до базових потреб людини, і, відповідно, відсутність такої потреби або не в повній мірі її забезпеченість призводить до порушення нормального розвитку особи, зокрема, фізичного та психічного, не дає можливості нормального добробуту, повсякденної розміреної життєдіяльності. «Безпека – це стан, коли немає загрози. Безпека, це те, що потрібно кожному громадянину держави для того, аби відчувати визначеність, постійність, впевненість» [1].

Саме тому оцінка ефективності діяльності значної низки державних, насамперед правоохоронних, органів ґрунтується не тільки на можливостям, забезпеченості, кваліфікації їх працівників тощо під час реагування та усунення різного роду небезпечних факторів, а й на умінні та націленості щодо їх прогнозування, профілактиці та упередженні. Як свідчить

практика, саме такий підхід дозволяє мінімізувати всі ризики, уникнути значної кількості людських жертв та матеріальних втрат.

У сучасному глобалізованому світі, де технології стрімко розвиваються, збільшується й перелік загроз, які можуть становити небезпеку як окремій особистості, так у суспільству в цілому. Відповідно, джерелами вказаних загроз теж можуть бути різні чинники - від ображеного на однокласників підлітка до терористичного угрупування релігійних фанатиків. Значна кількість держав виважено підходять до упередження таких небезпек для своїх громадян, разом з тим, незважаючи на вжиті заходи, в засобах масової інформації періодично з'являється інформація про факти вчинення терористичних актів чи інших подій, пов'язаних із загибеллю людей та руйнуванням будівель. Зрозуміло, що в суспільстві це викликає значний резонанс та критику діючої влади з усіма можливими наслідками, і саме цей чинник нерідко стає визначальним у обранні об'єкта нападу для злочинців.

Аналізуючи ситуацію з цієї позиції стає зрозумілим, що найбільшого резонансу викликають події, пов'язані із загибеллю вразливої частини суспільства – дітей, жінок, осіб похилого віку та/або з обмеженими можливостями. Тому увага всіх державних органів – суб'єктів попередження та профілактики загроз техногенного та терористичного характеру повинна бути прикута насамперед до забезпечення безпеки під час діяльності установ, де можлива концентрація перерахованих вище осіб – навчальні заклади, лікувальні та спеціалізовані заклади тощо. Яскравим прикладом можуть слугувати випадки захоплення близько 1100 заручників у школі №1 м. Беслан (Північна Осетія, Росія) у 2004 році [2] та 1600 заручників у м. Будьонновську (Ставропольський край, Росія) у 1999 році [3], які викликали не тільки збурення суспільства, а й вплинули на хід російсько-чеченських конфліктів тих часів.

Вважаємо, що оцінюючи поточну ситуацію в Україні у досліджуваній сфері потрібно насамперед виходити з того, що наша держава перебуває у стані гібридної війни з Російською Федерацією, а на нашій території знаходиться багаточисельна та розгалужена агентурна мережа її спецслужб, яка залишилися як з часів розпаду СРСР, так і була створена в пострадянський період так званої «дружби» між нашими країнами. Дана теза легко підтверджується як повідомленнями в пресі про факти викриття в Україні осіб, які, перебуваючи на державних службі працювали на іноземні спецслужби, так і трагічними фактами загибелі осіб, які через загрозу особистої безпеки були змушені перебувати або ж переховуватися на території України.

Враховуючи наведене виникає цілком логічне запитання – чи зможуть зацікавлені спецслужби країни-агресора у зручний для себе час для дестабілізації обстановки та публічного спокою в Україні вчинити терористичний напад на будь-який об'єкт з вище наведеного нами переліку? І якщо об'єкти критичної інфраструктури в нашій державі перебувають під посиленою охороною силових структур (що жодним чином не говорить про те, що напад на них не можливий), то самі вразливі з точки зору нападника об'єкти (наприклад, дитячі садки), у переважній більшості своїй взагалі не мають жодної охорони. А в тих випадках, де вона є, обов'язки «охоронника» часто доручено виконувати особам передпенсійного та пенсійного віку, які просто здійснюють нагляд за пропускним режимом в приміщення навчального закладу та порядком під час перерв, і, відповідно, про будь-який, навіть мінімальний супротив нападнику (або групі нападників) мова не може вестися. Враховуючи той факт, що у штатній структурі таких закладів іноді навіть відсутня посада «охоронника» (не слід плутати із посадою охоронника – по своїй суті – «нічного сторожа»), то навіть формально питання забезпечення безпеки вихованців, персоналу та відвідувачів під час перебування у закладі не порушується.

Крім вказаних джерелом загрози безпеки вихованців, персоналу та відвідувачів під час перебування у закладі можуть бути й психічно хворі особи або особи з неврівноваженою психікою, особи, які перебувають під дією алкоголю, наркотичних засобів або лікарських препаратів, вихованці (зокрема й колишні) або члени колективу, які шляхом вчинення

нападу на своїх знайомих або колег задовольняють своє почуття помсти за «нанесену образу» тощо. Прикладом можуть слугувати повідомлення про розстріли дітей в навчальних закладах, які періодично трапляються як в розвинених країнах, так і в країнах, які розвиваються [4; 5] .

Також слід зазначити, що у останній час у окремої частини користувачів світової мережі Інтернет (зокрема, мова йде про підлітків та студентську молодь) в гонитві за підписниками своїх сторінок та кількістю «вподобайок» атрофується або й зовсім зникає почуття безпеки та здорового глузду – у результаті під час зйомок відеосюжетів вчиняються правопорушення, виконавці зазнають травм або й гинуть, в окремих випадках ведеться пряма трансляція самогубства тощо. Відповідно, жодним чином не можна виключити, що для отримання такої «слави», зокрема й посмертної, вказані особи не зроблять спробу нападу на будь-який заклад чи установу, а відсутність охорони або ж мінімальної вірогідності отримання супротиву та затримання (зокрема, від сторонніх, які можуть зорієнтуватися в обстановці та мати достатньо фізичної сили для цього) якраз і змушують зупинити свій вибір потенційних нападників на дитячих навчальних закладах.

Те, що на даний час у нашій державі не було таких трагічних фактів не означає, що їх не буде (чи їх вже не заплановано) а також того, що відсутні окремі їх прояви чи передумови. Нещодавно громадськість сколихнув випадок поранення із арбалету двох педагогів в Полтаві [6], яке вчинила колишня учениця (до 5-го класу) – а нині студентка Національного університету цивільного захисту України, яка (увага!) навчалася за спеціальністю «Психологія»[7]. Причина – «наснився сон, що вона повинна когось вбити» [7]. Зараз відкритим залишається питання, як нападниця змогла пронести знаряддя злочину - подарований батьками арбалет – по своїй суті великогабаритну механічну метальну зброю, не тільки по вулиці міста (відкритій території), а й в саме приміщення навчального закладу.

Можемо зазначити, що правоохоронні органи в нашій державі приділяють даній проблемі свою увагу, і, як свідчить практика, з усією відповідальністю відносяться до повідомлень, які можуть містити оголошення про можливі акти насильства. Так під час реагування на «жарт» одного із учнів столичних шкіл було посилено охорону навчального закладу, вказаного «жартівником» у своєму повідомленні, а його самого розшукано та в подальшому проведено профілактичну бесіду [8]. Проте це те є повноцінним виходом із ситуації – існує безліч варіантів, коли таких «попереджень» потенційний нападник взагалі не викладе або не надішле, скористається послугою з відтермінування повідомлення, повідомлення буде трактовано з іншим змістом, непомічене вчасно, адресу об'єкту нападу помилково або спеціально буде надано іншу, залишиться мало часу на реагування тощо.

Саме тому вважаємо, що значно підвищиться гарантії забезпечення безпеки особи під час перебування в навчальних закладах у випадку надання їм повноцінної цілодобової охорони, яку за сьогоднішніх умов може забезпечити лише підрозділи Поліції охорони Національної поліції України які є єдиним суб'єктом надання охоронних послуг, працівники якого мають визначені законом права та повноваження на озброєну охорону та застосування владних функцій щодо правопорушників.

Враховуючи зазначене вище та керуючись досвідом роботи авторів як у поліції так і в системі середньої та вищої освіти пропонуємо:

1. Покласти обов'язки на забезпечення охорони та території та в приміщеннях навчальних закладів національної системи освіти на підрозділи Поліції охорони Національної поліції України.

2. Забезпечити повноцінний пропускний режим у вказані навчальні заклади, обладнати їх засобами миттєвого блокування, металодетекторами, сигналізацією та системою оповіщення.

3. Розробити та впровадити заходи, які б передбачали регулярні проведення тренування протипожежної та антитерористичної спрямованості серед учнів та персоналу.

4. У межах компетенції Міністерства внутрішніх справ України розробити оперативний план проведення спеціальної операції, який би враховував специфіку дій силових структур в закладах освіти та охорони здоров'я.

Автори впевнені, що їхня пропозиція наштовхнеться на певну критику і зауваження, і в першу чергу це буде стосуватися фінансового питання, адже різке збільшення штатної чисельності підрозділів Поліції охорони НПУ та обладнання відповідними пристроями безпеки всіх закладів освіти призведе до значного збільшення навантаження на бюджет нашої країни тощо.

Тож попередньо відповідаючи на майбутні запитання хочемо зазначити, що:

по-перше, життя та здоров'я навіть одної особи є безцінним, і жодними матеріальними цінностями їх не можна компенсувати;

по-друге, на усунення наслідків вчинення терористичного акту чи техногенної події держава витрачає значно більше ресурсів, ніж це потребувало б на їх упередження, не враховуючи втрачені людські життя;

по-третє, низка чинників, серед яких не можна виключити національний менталітет, корупційну складову, непрофесіоналізм відповідних органів тощо призводить до того, що в нашій державі проблемі починають приділяти увагу лише коли відбувається її резонансний прояв. Так після трагічних подій в Будинку Асвадурова в м. Одеса, що мали місце 4 грудня 2019 [9], коли пожежа забрала життя 16 осіб, відповідними державними органами були перевірені навчальні заклади системи освіти України, за результатами перевірки частину з них було вирішено ліквідувати або ж перевести в інші приміщення. Проте це стосувалося лише системи національної освіти. Після загибелі 15 осіб в будинку для літніх людей в Харкові [10] відповідні структури зайнялися перевірками на наявність ліцензій, дозволів, умов та всього іншого у закладах подібного типу. Постає цілком логічне запитання – хто і в якій сфері наступний?;

по-четверте, яскравим прикладом професійності у сфері забезпечення безпеки персоналу можна назвати діяльність на своїй посаді начальника безпеки Рік Рескорла – ветерана в'єтнамської війни, начальника охорони банку «Морган Стенлі», який займав 22 поверхи у сумнозвісній башні-2 Всесвітнього торгового центру в Нью Йорку [11]. Саме він не тільки передбачав, а й робив все можливе і не можливе для захисту своїх колег від різного роду ризиків та загроз, і саме йому завдячують своїм життям майже 3000 працівників цього банку, адже під час терористичної атаки 11 вересня 2021 року на будівлі Всесвітнього торгового центру більшість з них знали що робити, коли й куди йти. Із вдячністю згадуючи його світлу пам'ять також неможливо не згадати, що значна частина пропозицій Ріка Ресколи щодо удосконалення системи безпеки установи наштовхувалася на фінансову складову цього питання, окремі з яких так і не знайшли свого втілення.

Вважаємо тему оприлюдненої доповіді актуальною та такою, що потребує вирішення на загальнонаціональному рівні, тому у майбутньому у своїх наукових дослідженнях обов'язково будемо приділяти їй свою увагу.

Список використаних джерел:

1. Від безпеки громадян до безпеки держави. Українська гельсінська спілка з прав людини. URL: https://bit.ly/3AS86Rn (дата звернення – 12.08.2021).

2. Терористичний акт у Беслані. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://bit.ly/3ASGdJh (дата звернення – 12.08.2021).

3. Криза із заручниками у Будьоновську. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://bit.ly/2XSRA5b (дата звернення – 12.08.2021).

4. Бійня у школі Колумбайн. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://bit.ly/3CXpoNW (дата звернення – 12.08.2021).

5. Стрілянина у школі в Казані. BBC NEWS.Україна. URL: https://bbc.in/3zRyPfM (дата звернення – 14.08.2021).

6. У Полтаві 19-річна дівчина прийшла в школу з арбалетом і підстрелила двох вчителів. Фокус. URL: https://bit.ly/2Y4rnRM (дата звернення – 11.09.2021).
7. Полтавка пояснила, чому пішла до школи вбивати вчителів з арбалету. Полтавщина: інтернет видання. URL: https://poltava.to/news/62490/ (дата звернення – 11.09.2021).
8. Підліток натякнув на розстріл у київській школі: поліція розповіла подробиці. Факти Україна. URL: https://bit.ly/3unjzGa (дата звернення – 11.09.2021).
9. Пожежа в Одесі 4 грудня 2019 року. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://bit.ly/3EUUbfU (дата звернення – 11.09.2021).
10. Пожежа в будинку для літніх людей в Харкові: деталі й версії. Радіо «Свобода». URL: https://bit.ly/3kNADlI (дата звернення – 21.08.2021).
11. Лучшая инвестиция Morgan Stanley за всю историю. Финтолк. URL: https://bit.ly/3CUICn3 (дата звернення – 21.08.2021).

УДК 351.74

РОЛЬ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ

Котковський В. С.
доктор економічних наук, доцент кафедри соціально-політичних та економічних дисциплін, доцент
Vs-kotkovskiy@i.ua
Воропаєва І. Г.
студентка 4 курсу
irinavoropaeva741@gmail.com
Криворізький факультет Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Кривий Ріг, Україна

Закон України "Про національну поліцію" прийнятий 2 липня 2015 року. Служіння суспільству покладено у мету нової поліції та її підрозділів. Завданням поліції є надання поліцейських послуг у сферах [1]:

1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
3) протидії злочинності;
4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Дії поліцейського під час виконання своїх повноважень повинні відповідати законності, дотримання прав та свобод людини, верховенства права, відкритості та прозорості. У своїй діяльності поліцейський зобов'язаний дотримуватись законодавства, а також мати нейтральне ставлення до людини та ситуації.

Патрульний має право використати примусовий захід, який має превентивний або примусовий характер. Він має мету досягти забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Якщо звернутися до поняття «превенція» – воно має значення «попереджати», а отже ці заходи попереджають скоєння злочинів. У праві «превенція» використовується у значенні профілактичних та інших заходів, які спрямовані на попередження кримінальної злочинності [2].

До превентивних поліцейських заходів відносяться [1]:

1) перевірка документів особи;
2) опитування особи;

3) поверхнева перевірка і огляд;

4) зупинення транспортного засобу;

5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;

6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;

7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;

8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;

9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису,засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;

10) перевірка дотримання обмежень, установлених за коном стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;

11) поліцейське піклування.

Головною метою превенції є установлення умов поведінки особи на дискримінацію злочинів, позбавлення особи наміру або рішучості вчиняти правопорушення. Її стратегія складається в тому, щоб не допустити намір особи – в дії [2].

Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу як фізичний вплив (сила); застосування спеціальних засобів; застосування вогнепальної зброї.

Виконання примусових заходів та заходів примусу повинні забезпечуватись правомочністю, законністю, повинен бути необхідним і належним чином обраний для досягнення ефективності. Поліцейський несе відповідальність за свої дії.

Новостворена поліція бере на себе повноваження колишньої патрульно-постової служби, державтоінспекції, а також дільничних офіцерів поліції. Виходячи з цього аспекту, патрульна поліція забезпечує безпеку та правопорядок в громадських місцях, а згодом і на всій території держави [3].

Патрульна поліція діє в інтересах держави та суспільства, в її завдання покладено не лише запобігання адміністративним та кримінальним правопорушенням, але й взаємодія безпосередньо з суспільством.

Таким чином, поліція – це державний орган, який сприяє правопорядку в місцях, а згодом й в державі. Патрульна поліція виконує свої повноваження в межах чинного законодавства, використовуючи ефективний метод для вирішення питань. Поліцейський не має повноважень діяти в своїх особистих інтересах, проявляти суб'єктивне ставлення до особи. Головною метою поліції є сприяння на запобігання злочинності як адміністративної, так і кримінальної.

Список використаних джерел:

1. Про національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. №580-VIII. Дата оновлення 16.07.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#top (дата звернення 13.09.2021).

2. Сафронов С.О. Організація превентивної діяльності оперативних підрозділів ОВС України. Харківський національний університет внутрішніх справ. 2013. №3. URL: http://elib.org.ua/theoryoflaw/ua.

3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.2017 р. №650. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text.

УДК: 342.9

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ: ЗАКОНОДАВЧІ НЕДОЛІКИ

Кулик Я. І.
ад'юнкт
кафедри адміністративного, цивільного, господарського права і процесу
yaroslav-kulik@mail.ua
Академія Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна

Процес публічного управління є одним із найбільш важливих для функціонування тієї чи іншої сфери суспільного життя. Не є винятком і сфера фізичної культури і спорту, що продемонстрували Олімпійські ігри в Токіо, де питання якісного публічного управління і адміністрування неодноразово поставали на порядку денному в українській делегації. Публічне управління у сфері фізичної культури та спорту в Україні здійснює низка органів. Це свідчить про важливість сфери фізичної культури та спорту. Однак, незважаючи на це, вітчизняне законодавство в даній сфері містить певні недоліки. В зв'язку з цим необхідно визначити, які ж недоліки необхідно першочергово усунути для покращення управління в досліджуваній сфері.

Базовим законодавчим актом, який регламентує суспільні відносини в сфері фізичної культури і спорту та відповідно публічно-управлінські процеси є Закон України «Про фізичну культуру і спорт». Однак, вищезазначений Закон містить певні недоліки, які не були усунені протягом досить тривалого часу його дії.

Стаття 5 вищезазначеного Закону передбачає двох суб'єктів здійснення публічного управління в галузі фізичної культури та спорту:

1) органи державної влади у особі центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики в сфері фізичної культури і спорту, центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику в сфері фізичної культури і спорту, за сприяння відповідно інших органів державної влади;

2) органів місцевого самоврядування [1].

Натомість, необхідно відмітити, що в ст. 6 вказаного вище Закону визначені повноваження тільки органів державної влади та взагалі не визначені повноваження органів місцевого самоврядування в галузі спорту, що є дійсно суттєвим недоліком. В зв'язку з цим, на нашу думку необхідно усунути даний недолік, необхідно доповнити Закон України «Про фізичну культуру і спорт» окремою нормою з назвою «Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері фізичної культури і спорту» та за аналогією із повноваженнями Міністерства молоді та спорту України чітко визначити повноваження також й органів місцевого самоврядування в цій галузі з урахуванням положень ст. 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» де чітко окреслені повноваження органів місцевого самоврядування у сфері фізкультури і спорту [2].

Разом з тим, відмічаємо, що в науці існує й альтернативна думка щодо вирішення даного питання. Так, відмічаємо, що українськими вченими пропонується доповнити Закон України «Про фізичну культуру і спорт» окремим розділом «Державне регулювання спорту», в якому потрібно чітко визначити порядок здійснення публічно-управлінської діяльності держави у галузі спорту [3, с. 106]. Вищезазначені зміни, на нашу думку, є досить позитивними і актуальними, оскільки окрім ст. 5-6 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» повноваження суб'єктів публічного управління в цій сфері розподілені по різним нормативним актам.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, така систематизація норм права дозволила б чітко визначити повноваження суб'єктів публічного управління у сфері фізичної культури

та спорту і не потрібно було б при застосуванні норми права відсилатися до іншого нормативного акта. Тому, вважаємо за доцільне внести відповідні зміни до Закону України «Про фізичну культуру і спорт».

Список використаних джерел

1. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1994, № 14, ст.80.

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1997, № 24, ст.170.

3. Капличний В. А. Недоліки Закону України «Про фізичну культуру і спорт». *Прикарпатський юридичний вісник.* 2019. №4-2. С. 103-107.

УДК 347.73:336.226.

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО «ПОДАТКОВУ АМНІСТІЮ» ЯК КРОК ДО СТИМУЛЮВАННЯ ДЕТІНІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ТА ПОДАТКОВОЇ ПРОЗОРОСТІ

Куксенко С.І.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри обліку та фінансів,
kuksenko.si@gmail.com,
Черкаський державний бізнес-коледж,
м. Черкаси, Україна

15 червня 2021р. Верховна Рада прийняла закон № 1539-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом введення одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету». У цій назві оголошено формальні завдання запропонованого добровільного декларування: 1. стимулювання детінізації доходів, 2. підвищення податкової культури громадян, 3. сплата одноразового збору в бюджет. Часто прийнятий закон називають «податковою амністією» та «нульовою декларацією», хоча цих термінів у тексті закону немає та й ототожнення норм закону з «амністією» є дискусійним. Відповідно до закону «одноразове (спеціальне) добровільне декларування» надає фізичній особі – платнику податків можливість добровільно задекларувати активи, придбані на доходи, які не були отримані злочинним шляхом, але приховані він податківців. При цьому декларант сплачує з них збір за зниженою ставкою: 2,5 – 9% (залежно від виду активу та країни його перебування), інформація про джерела отримання цих активів не вказується. Добровільне декларування передбачає такі преференції платнику: легалізація коштів, уникнення кримінального переслідування за порушення податкового/валютного законодавства (але не за інші правопорушення), можливість в майбутньому вільно розпоряджатися задекларованими активами. Декларування здійснюється з 1 вересня 2021 р. до 1 вересня 2022 р. і дозволяє легалізувати доходи за будь-який період до 1 січня 2021 р.

Оскільки для подачі декларації потрібні персональні податкові порушення (несплата або неповна сплата податків), то податковим резидентам, які сумлінно платили податки, декларацію подавати не потрібно. Не можуть взяти участь у добровільному декларуванні також такі категорії осіб: 1. недієздатні і/або особи з обмеженою дієздатністю, які є на повному утриманні та над якими встановлено опіку/ піклування (станом на 01.09. 2021 р.); 2. особи (депутати, чиновники, судді та інші), які у період з 01.01. 2005 р. займали відповідальні посади та подавали електронні декларації НАЗК відповідно закону «Про запобігання корупції» та члени їх сімей; 3. підсанкційні особи відповідно закону «Про санкції».

Усі інші податкові резиденти мають право на добровільне декларування, але якщо цим правом не скористалися, то вважаються такими, що повідомили контролюючий орган про відсутність у власності станом на 01.09. 2022 р. активів, отриманих за рахунок доходів, з яких не сплачені/ сплачені не в повному обсязі податки та/ або їх склад і обсяг знаходяться в певних межах. Держава визнає за кожним з них такі склад і обсяг активів, придбаних з доходів, з яких повністю сплачено податки: 1. об'єкти нерухомості – квартира/квартири площею до 120 кв. м, житловий будинок/ будинки – до 240 кв. м, некомерційна нерухомість – до 60 кв. м, земельні ділянки в межах норм безоплатної приватизації; 2. транспортні засоби – одне авто некомерційного призначення, для перевезення до 9 осіб з робочим об'ємом циліндрів двигуна до 3 тис. куб. см і/або середньоринковою вартістю до 400 тис. грн., один мотоцикл з робочим об'ємом циліндрів двигуна до 800 куб. см; 3. інші активи сумарною вартістю до 400 тис. грн.

Об'єктами декларування не можуть бути такі активи: 1. одержані внаслідок кримінального правопорушення, крім порушення податкового/валютного законодавства; 2. ті, що належали особі, стосовно якої розпочато досудове розслідування, судове провадження щодо цих активів за ознакою кримінальних правопорушень; 3. які розташовані на території держави-агресора, чи мають джерела походження з неї; 4. кошти у готівковій формі в будь-якій валюті.

Відзначимо: закон сприяє фінансовій та податковій прозорості, а виведення з тіні активів та підвищення податкової культури платників податків є правильним. Особливо, це важливо у зв'язку з тим, що найближчим часом: 1. будуть введені непрямі методи контролю сплати податків через аналіз витрат, які уже існують в багатьох країнах; 2. зросте частка безготівкових розрахунків, розшириться застосування РРО; 3. посилюється боротьба з міжнародними схемами мінімізації податків, Україна впроваджує норми плану BEPS, приєднується в податкових цілях до міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією між державами про майновий стан громадян.

Проте закон містить ряд дискусійних моментів, окремі положення виписані недбало, що допускає можливість неоднозначного трактування. Можемо констатувати, що даний закон не стосується більшості населення України: ні бідних, ні більшості заможних людей. Бідним нічого декларувати (не мають навіть активів в обсягах, передбачених законом). Значна частина заможних не потрапляє під дію закону тому, що: 1. вони, як правило, великі прибутки отримують не як фізичні особи, а на юридичних осіб (там інша ситуація з оподаткуванням, є регулярні звіти бухгалтерів і юристів); 2. багато заможних людей у різний період займали відповідальні посади і подавали е-декларації НАЗК. Очевидно, законодавець націлився на такі категорії громадян, які не сплачували/сплачували в неповному обсязі податки: 1. особи, які працювали без офіційного оформлення та отримували зарплату «в конвертах»; 2. ФОПи і незареєстровані особи, які отримували доходи; 3. особи, які вели незалежну професійну діяльність – артисти, нотаріуси, адвокати, лікарі; 4. заробітчани - трудові мігранти. Цікаво також, що законодавець чомусь при встановленні «норми» нерухомого майна зовсім не пов'язав її з грошовою вартістю: адже ціна кв. м нерухомості чи сотки земельної ділянки у Києві, обласному/районному центрі чи віддаленому селі різна. Оскільки, особа може не мати різні активи (квартири, будинки, нежитловий фонд, земельні ділянки чи транспорт), то, наприклад, громадянин, який має гроші для купівлі нерухомості у розмірі понад 400 тис. грн., має сплатити грошовий збір, а власник будинку у Києві площею до 240 кв. м (вартістю декілька млн. грн.) – звільняється від плати. А як бути тим, хто має більший від визначеного законом обсяг активів; підприємцям, які володіють транспортом або комерційною нерухомістю і сумлінно сплатили податки? Чому посадовці, які подавати е-декларації без сплати будь-яких зборів до державного бюджету, легалізували свої статки? Як ці норми закону корелюються з положеннями ст. 24 Конституції України про рівність громадян незалежно від «майнового стану, місця проживання»?

Закон прописаний так, що держава визнає активи, з яких повністю сплачені податки,

тільки в випадках, коли особа: 1. декларує неоподатковувані доходи та сплачує збір; 2. має не більше визначеного п.10 обсягу активів. А в усіх інших випадках громадянин має доводити «чесність походження» власних активів і сплату з них необхідних податків? Чи не суперечить це нормі ст. 62 Конституції про те, що «ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину»? Є певні побоювання і у наших міжнародних партнерів: МВФ вважає, що злочинці можуть використовувати цей закон, щоб вивести з тіні свої капітали.

Вважаємо, що незважаючи на висловлені зауваження до даного закону та складність спрогнозувати досягнення запланованих завдань, багато чого буде залежати від практики його застосування податковими та правоохоронними органами. Істотне поповнення державного бюджету шляхом сплати одноразової збору під великим сумнівом – досвід впровадження подібних кроків в інших державах суперечливий, мало прикладів, де вдалося залучити значні кошти та отримати вагомий макроекономічний ефект. А ось введення «точки відліку», від якої буде посилено податкову дисципліну громадян в комплексі з методами контролю сплати податків через аналіз витрат; розширенням безготівкових розрахунків в умовах діджиталізації; поглибленням міжнародної співпраці України в сфері фінансів і оподаткування – безумовно, може стимулювати детінізацію доходів, підвищить податкову культуру громадян, посилить фінансову і податкову прозорість України.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету». Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text

УДК 346.54:664.7

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОВАРОРУХУ НА РИНКУ ЗЕРНОВИХ І ХЛІБНИХ ПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

Нікішина О.В.,
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувачка відділом ринкових механізмів та структур
ksenkych@gmail.com
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Зеркіна О.О.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
oksana_27@i.ua
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Основою механізму митного регулювання товароруху на ринку зернових і хлібних продуктів (далі – ЗХП) є Закон України «Про Митний тариф України» № 674-IX від 04.06.2020 р. [1], який для товарної групи 1905 «Хлібобулочні, борошняні кондитерські вироби» встановлює ставку ввізного мита у розмірі 10 %, для макаронних виробів з начинкою – 20 %, висушених макаронних виробів – 10 %. Ставка імпортного мита для борошномельної продукції є трохи вищою: для пшеничного борошна вона складає 15 %, житнього – 20 %.

Необхідно відзначити, що квоти на безмитний експорт до країн Євросоюзу хлібопродуктів тривалого зберігання за УКТЗЕД 1905 не передбачено. Відповідно до Угоди про ЗВТ, для обробленої продукції із зернових (підгрупа 19) квоти на безмитний експорт встановлено для товарних груп 1903 «Тапіока та її замінники у формі пластівців» і 1904 «Готові харчові вироби, одержані шляхом здуття або смаження зерна»; їх сукупний обсяг складає всього 2000 т, при цьому зростання за 2016-2021 рр. не передбачено (на відміну від зернових культур) [2]. У 2018-2019 рр. вітчизняні експортери повністю використали дану квоту, однак зростання продаж понад квоту не відбулося, що є свідченням істотного обмежувального впливу європейських мит (понад квоту) на експорт вітчизняних хлібних продуктів з високою доданою вартістю та доцільність збільшення обсягів квот ЄС для України у межах ПВЗВТ. Величини чинних тарифних квот на експорт ЗХП з високою доданою вартістю не дозволяють реалізувати виробничий та експортний потенціал переробних ланок ринку, обумовлюючи доцільність перегляду міжнародних угод в напрямі збільшення квот на експорт зернових і хлібних продуктів та зменшення ввізних мит Євросоюзу для України.

Пандемічна криза та карантинні обмеження імпорту товарів створили сприятливі умови для розвитку вітчизняних виробництв і, як наслідок, розвитку внутрішньої логістики товарних ринків і підвищення якості логістичних послуг. За даними Держстату, в 2020 р. порівняно з 2019 р. загальний обсяг імпорту товарів в Україну скоротився на 11 %, обсяг експорту – на 1,7 % [3]. Водночас відсутність адаптивних інституційно-економічних механізмів стимулювання розвитку відтворювальної логістики товарних ринків не надала необхідний імпульс для активізації виробництва й експорту суб'єктів переробних ланок багатьох стратегічних ринків, зокрема і ринку ЗХП.

На фоні загальної тенденції скорочення імпорту в державу, ринку ЗХП притаманна зворотна тенденція – зростання в 2020 р. порівняно з 2019 р. обсягів імпорту борошна (на 0,2 %) та продуктів зернопереробки (на 20,3 %), у т.ч. ХБББ тривалого зберігання (на 23,7 %). При цьому темпи приросту імпорту хлібних продуктів є нижчими аналогічного показника для їх імпорту (для групи 19 – 116,2%, для підгрупи 1905 «Хлібобулочні, борошняні кондитерські вироби» – 113,9 %; експорт борошномельної продукції у 2020 р. скоротився на 23,5 %. Загалом позитивне сальдо за групою II «Продукти рослинного походження» на 97 % досягнуто за рахунок експорту зернових культур. Частка хлібопродуктів у сальдо торгової групи IV «Готові харчові продукти», яке у 2020 р. скоротилося вдвічі, є незначною і досягає 9,4 % (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка експортно-імпортних операцій зернових культур, зернових і хлібних продуктів в Україні, млн. дол. США*

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Роки					2020 р. у % до:	
	2010	2015	2018	2019	2020	2010 р.	2019 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
ЕКСПОРТ							
II. Продукти рослинного походження:	**3976**	**7971**	**9886**	**12915**	**11890**	**299,0**	**92,1**
10 Зернові культури	2467	6057	7241	9633	9417	381,7	97,8
у % до групи II	*62*	*76*	73,2	74,6	79,2	X	X
11. Продукція БКП**	81	118	176	202	155	190,9	**76,5**
у % до групи II	*2,0*	*1,5*	*1,8*	*1,6*	*1,3*	*X*	*X*

продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8
IV. Готові харчові продукти:	**2571**	**2468**	**3019**	**3220**	**3361**	**130,7**	**104,4**
19. Продукти із зернових культур	254,3	300,6	268	269	313	123,1	116,2
у % до групи IV	*9,9*	*12,2*	*8,9*	*8,4*	*9,3*	X	X
1905. Хлібобулочні, борошняні кондитерські вироби	216,1	128	153,1	173,5	197,5	91,4	113,9
у % до групи IV	*8,4*	*5,2*	*5,1*	*5,4*	*5,9*	X	109,1
ІМПОРТ							
II. Продукти рослинного походження:	**1564**	**1146**	**1529**	**1795**	**1988**	**127,1**	**110,8**
10 Зернові культури	146	155	191	181	179	122,5	98,9
у % до групи II	*9,3*	*13,5*	12,5	10,1	9,0	X	X
11. Продукція БКП	27	14	34	35	35	130,2	100,2
у % до групи II	*1,8*	*1,2*	2,2	2,0	1,8	X	X
IV. Готові харчові продукти:	**2505**	**1608**	**2341**	**2617**	**2969**	**118,5**	**113,5**
19. Продукти із зернових культур	126	99	154	201	241	**191,6**	**120,3**
у % до групи IV	*5*	*6,1*	6,6	7,7	8,1	X	X
1905. Хлібобулочні, борошняні кондитерські вироби	54,4	26,7	56,9	81,7	101,0	185,7	123,7
у % до групи IV	*2,2*	*1,7*	2,4	3,1	3,4	X	X
САЛЬДО (+, -)							
II. Продукти рослинного походження:	**2413**	**6825**	**8357**	**11120**	**9902**	**410,3**	**89,0**
10 Зернові культури	2322	5903	7049	9453	9238	397,9	97,7
11. Продукція БКП	53	104	141	167	119	225,4	71,5
IV. Готові харчові продукти:	**66**	**861**	**678**	**604**	**392**	**594,2**	**65,0**
19. Продукти із зернових культур	128	202	115	69	72	55,9	104,3
1905. Хлібобулочні, борошняні кондитерські вироби	162	101	96	92	96	59,6	105,1

**Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [3].*
**БКП – борошномельно-круп'яна промисловість.

Проведений аналіз динаміки змін експортно-імпортних товаропотоків ЗХП свідчить про відносно стабільні обсяги імпорту, темпи приросту яких за більшістю товарних позицій перевищують темпи приросту (скорочення) експорту. У 2020 р. обсяги експорту продукції борошномельно-круп'яної промисловості скоротилися на 23,5% на фоні стабільних імпортних товаропотоків. Україна постійно імпортує житнє борошно, передусім із Білорусі (понад 70%), та має зростаюче від'ємне сальдо за даною товарною групою. Перманентно зростаючий імпорт ЗХП в Україну свідчить, з одного боку, про втрати доданої вартості у національній економічній системі, низький рівень реалізацію її ресурсного потенціалу, з іншого, про відсутність адаптивних механізмів стимулювання розвитку відтворювальної логістики товарних ринків, зокрема, програми збалансованого імпортозаміщення.

Як наслідок, питання розвитку ефективної внутрішньої логістики залишилося невирішеним. В умовах змін внутрішнього і зовнішнього ринкового середовища актуалізується завдання розробки організаційно-економічних механізмів реагування на зміни (макрорівень) та адаптивних управлінських механізмів на макрорівні для формування

варіативної логістики товарних ринків, що потребує відповідного інституційного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Про Митний тариф України: Закон України № 674-IX від 04.06.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-20#Text (дата звернення 02.09.2021 р.).

2. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства України. Тарифні квоти в рамках ПВЗВТ. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f5cea3c3-d7e0-4e49-994d-f87089e3d3fc&title=TarifniKvotiVRamkakhPvzvt&isSpecial=true (дата звернення 02.09.2021 р.).

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення 02.09.2021 р.).

УДК 347.1

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Новікова М.М.
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
novikovamariia1222@gmail.com
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна

Розвиток сучасних суспільних відносин ґрунтується на активному формуванні та діалектиці економічних відносин, що обумовлює розвиток галузей українського законодавства, які активно задіяні у економічних відносинах (цивільне, господарське, земельне, трудове, податкове тощо). Водночас, нормативне закріплення окремих економічних явищ у діючому законодавстві потребує ретельності та чіткості, адже наявність стислих і зрозумілих визначень та механізмів їх реалізації є підставою для належної реалізації юридичного змісту правовідносин конкретного виду. Таке становище вимагає від науковців та законодавця аналізу практики застосування окремих понять та їх оцінки з точки зору належності закріплення у діючому законодавстві.

Одним з важливих принципів, який простежується при реалізації економічних відносин виступає принцип добросовісності. Теоретична та прикладна сутність даного принципу виступає предметом дослідження багатьох правників, зокрема, О.В. Буткевича, І.В. Назарової, О.В. Попова, В.Д. Примака, П.М. Рабіновича, Н.О. Саніахметової, А.Л. Ткачука, Є.О. Харитонова та інших. Зокрема, І.В. Назарова звертає увагу на те, що зазначений принцип має широку природу застосування від міжнародних договірних відносин до договірного права окремих країн. При цьому, незалежно від сфери застосування, він сприяє взаємній повазі сторін та забезпечує належну реалізацію їх прав та обов'язків [1, с. 14]. В якості підтвердження означеної позиції наведемо п. 1 ст. 7 Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, яка підкреслює, що під час тлумачення Конвенції слід враховувати дотримання добросовісності у міжнародній торгівлі [2].

В українському цивільному праві принцип добросовісності вважається відправним принципом, що виступає ключовою підставою для розмежування вини та невинуватості як поведінкових станів суб'єктів цивільних правовідносин [2, с. 53]. Отже, є логічним, що

значущість даного правового явища обумовлює необхідність регламентації його змісту у джерелах цивільного права. Не дивлячись на це позиції науковців щодо необхідності закріплення поняття принципу добросовісності у цивільно-правових нормах не є одностайними. Зокрема, В.Г. Нестолій вважає, що нормативне закріплення принципу добросовісності є не завжди доречним, оскільки зміст цього поняття у залежності від виду цивільно-правових відносин повинен тлумачитися безпосередньо судом. І, відповідно, встановлюватися для кожного конкретного випадку. Це дає змогу суду, вважає автор, «…спиратися при винесенні рішення на етичні поняття з невизначеним, еластичним змістом» [4, с. 34] і сприяє реалізації потреби судити «по справедливості».

Не дивлячись на розумність пропонованої позиції, ми приєднуємося до думки В.Д. Примака, який наголошує на тому, що «понятійна лабільність і змістовна невичерпність морально-правових форм не означає відмови від пошуку критеріїв їх застосування, оскільки без такого роду ознак, орієнтирів прийнятної або неприйнятної з погляду суспільної моралі поведінки, не може йтися про юридичну кваліфікацію» [3, с. 53].

На підставі зазначеного приходимо до висновку, що в якості орієнтиру поняття добросовісності має бути закріпленим у діючому цивільному законодавстві. На сьогоднішній день воно зустрічається у багатьох цивільних нормативних актах. Так, у ЦК України 15 статей, в яких застосовується дане поняття. І тільки ст. 388 ЦК України роз'яснює його сутність у контексті дефініції «добросовісний набувач» [5]. Також воно зустрічається у законах, що регламентують цивільно-правові відносини, наприклад, Законі України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 [6], «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 року [7], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 та інших. Однак, знову таки у них поняття добросовісності не носить конкретизованого характеру.

У зв'язку з вищенаведеним, ми вважаємо, що уніфіковане поняття добросовісності як типовий орієнтир, критерій усвідомлення доцільної поведінки суб'єктів цивільно-правових відносин має бути закріплений у цивільному праві. На нашу думку, таке закріплення не заважатиме справедливому розгляду поведінки суб'єктів цивільно-правових відносин у суді, оскільки обумовлюється не лише добросовісністю, але й іншими засадами цивільного права.

Список використаних джерел

1. Назарова І.В. Принцип добросовісності в праві: дис. … канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.01. «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Київ, 2020. 245 с.

2. Конвенция Организации Объединенных Наций о договорах международной купли-продажи товаров. URL: https://uncitral.un.org (дата звернення 17.09.2021 року).

3. Примак В.Д. Вина і добросовісність у цивільному праві (теорія, законодавство, судова практика). К.: Юрінком Інтер, 2008. 432 с.

4. Нестолий В.Г. «Добрая совесть» узукапиента (этюд к теории цивилистической морфологии). Theory and Practice of the restoration of rights.2013. № 1. С. 32-44.

5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення до ресурсу 18.09.2021 року).

6. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#top (дата звернення до ресурсу 18.09.2021 року).

7. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#top (дата звернення до ресурсу 18.09.2021 року).

8. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#top (дата звернення до ресурсу 18.09.2021 року).

УДК: 338.242.2

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ В ЕЛЕКТРОПОСТАЧАННІ

Плюта І.Ю.
мол. наук. співроб.
irinapluta@gmail.com
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

Законодавчі засади забезпечення захисту економічної конкуренції закладені в таких нормативно-правових актах, як Конституція України, закони України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист економічної конкуренції».

Відповідно до ст. 42 Конституції України не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція.

Правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності передбачені у Законі України від 11.01.2001 р. № 2210-ІІІ «Про захист економічної конкуренції», який визначає економічну конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.

Порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема, вважаються: зловживання монопольним (домінуючим) становищем; антиконкурентні узгоджені дії; концентрація без отримання відповідного дозволу органів АМКУ [1].

Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку, зокрема, визнається:

- обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям;
- суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин;
- створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання.

Антиконкурентними узгодженими діями, які забороняються, вважаються, зокрема:

- розподіл ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками;
- спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів;
- усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців, тощо.

Також положення щодо антиконкурентних узгоджений дій суб'єктів господарювання не застосовуються до:

- узгоджених дій щодо постачання чи використання товарів, якщо учасник узгоджених дій стосовно іншого учасника узгоджених дій встановлює обмеження на: використання поставлених ним товарів чи товарів інших постачальників;
- формування цін або інших умов договору про продаж поставленого товару іншим суб'єктам господарювання чи споживачам. За умови, що такі узгоджені дії не призводять до суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку чи в значній його частині; не обмежують доступ на ринок інших суб'єктів господарювання та не призводять до економічно

необґрунтованого підвищення цін або дефіциту [2].

Закон «Про ринок електричної енергії» визначає, що розподіл електричної енергії здійснюється від оператора системи передачі мережами оператора системи розподілу, крім постачання електричної енергії.

На роздрібному ринку електроенергії функціонують 32 Оператори системи розподілу (ОСР), які відповідальні за безпечну та надійну експлуатацію, технічне обслуговування та розвиток системи розподілу для задоволення обґрунтованого попиту. За даними АМКУ [3] Група «ДТЕК» (АТ «ДТЕК Західенерго», ТОВ «Д. Трейдінг») у 2019 р. займала монопольне (домінуюче) становище на регіональному ринку комерційного продажу електроенергії в торговій зоні «Острів Бурштинської ТЕС». Цими компаніями вчинено зловживання монопольним становищем, шляхом ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання, через відсутність значної конкуренції на ринку. Дії компаній стосувалися встановлення в заявках на продаж електричної енергії на РДН завищених та економічно необґрунтованих цін; обмеження доступу імпортованої електричної енергії з території Словаччини в торгову зону «Острів Бурштинської ТЕС», шляхом викупу більшої частини пропускної спроможності протягом кількох періодів, що призвело до зниження частки імпортованої електричної енергії та збільшення частки генерації електричної енергії АТ «ДТЕК Західенерго», у результаті яких товариство отримало додатковий дохід.

Розділення діяльності природної монополії з транспортування (розподілу) електроенергії та конкурентного виду діяльності – постачання електроенергії (тобто андбандлінг обленерго) відбулося після лібералізації ринку. Постачання електричної енергії здійснюють електропостачальники на підставі ліцензії на право провадження господарської діяльності з постачання електричної енергії, виданої НКРЕКП.

З моменту лібералізації роздрібного сегмента ринку електричної енергії спостерігалося значне збільшення їх кількості. Наприкінці 2020 р. в Україні здійснювали діяльність із постачання понад 700 суб'єктів. При цьому лише половина з них є активними учасниками ринку, а 25 із них виконують функції Постачальника універсальних послуг.

Прикладами порушення конкуренції електропостачальниками були: вчинення антиконкурентних узгоджених дій, які стосуються спотворення результатів торгів на закупівлю обладнання та послуг для технічного переоснащення та реконструкції підстанцій, будівництва трансформаторних підстанцій та ліній електропередач, проведених ПрАТ ПЕЕМ Центральна енергетична компанія, ПАТ«Чернігівобленерго», ПАТ «Сумиобленерго», ТОВ «Луганське енергетичне об'єднання», ПАТ «Вінницяобленерго».

Відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії» електропостачальник – суб'єкт господарювання, який здійснює продаж електричної енергії за договором постачання електричної енергії споживачу. Закон встановлює, що постачання електричної енергії здійснюється за вільними цінами на конкурентних засадах будь-якими постачальниками електричної енергії, що отримали відповідні ліцензії.

Наявна ситуація свідчить, що перешкодами для розвитку конкуренції в електропостачанні є: вчинення суб'єктами господарювання дій, які кваліфікуються як недобросовісна конкуренція; обмежувальна та дискримінаційна діяльність, антиконкурентні узгоджені дії, використання адміністративного ресурсу, недотримання регулюючими органами вимог чинного законодавства, надання необґрунтованих переваг на ринку окремим структурам. Конкуренція на роздрібному ринку електроенергії є обмеженою.

Список використаних джерел

1. Закон України від 11.01.2001 № 2210-III «Про захист економічної конкуренції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2210-14

2. Яблонська А.С. Обмеження монополізму та захист економічної конкуренції за законодавством України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_3815

3. Звіт АМКУ за 2019 р. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/4a0/e26/6054a0e268fc0702551413.pdf

УДК 338.242

ВПЛИВ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Разумова Г. В.,
к.е.н., доцент, професор кафедри
аналітичної економіки та менеджменту
anna.raz888@gmail.com
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

Важливе місце в економічній системі будь-якої країни займає держава. Пов'язано це насамперед з тим, що серед головних функцій держави є функція регулювання економічних процесів суспільства в цілому та економічної діяльності суб'єктів господарювання зокрема.

Водночас роль держави в різних господарських системах проявляється по-різному, незважаючи на певні спільні риси та однакові завдання визначеного етапу розвитку. Для сучасного етапу розвитку суспільства важливим моментом є створення такої системи управління розвитком національної економіки, яка б за допомогою налагодженого та ефективного механізму реалізації регуляторної політики здатна була б забезпечити ефективне управління національною економікою.

Під час розгляду питання щодо місця та ролі регуляторної політики в системі управління розвитком національної економіки, важливо, на нашу думку, розглянути певні категорії, що мають безпосередній вплив на досліджуване питання та допоможуть більш повно розкрити його сутність.

Як зазначає Р. Смоленюк, національна економіка – це велика та складна господарська система, яку можна представити як взаємопов'язані сектори, сфери та галузі. Водночас національна економіка – це сукупність усіх суб'єктів, що поєднані в єдине ціле багатосторонніми економічними зв'язками та інтересами [1].

Таким чином, така система поширює свій вплив на відтворення природних, матеріальних та людських ресурсів, на всі сфери, сектори та галузі, що й обумовлює її розгалуженість і складність управління нею. Процес відтворення відбувається завдяки управлінню розвитком національної економіки, що здійснюється певними суб'єктами – органами державного управління.

Відомо, що управління національною економікою охоплює усі процеси, які притаманні управлінню: планування, прогнозування, аналіз, організацію, управління змінами, контроль тощо. Управління в цьому контексті відображає цілеспрямований вплив держави на національну економіку в цілому або на окремі її сфери та галузі. Цілеспрямованість такого впливу визначається обраними й обґрунтованими цілями та завданнями розвитку країни на певному етапі, що знаходять своє відображення в певних планах і програмах.

Необхідність та важливість ролі держави пояснюється насамперед тим, що на сьогодні ринкові механізми самостійно не здатні подолати проблеми національної економіки. Пов'язано це, передусім, з такими причинами, як зростання концентрації виробництва та капіталу, загострення внутрішніх суперечностей між суб'єктами ринкової економіки; посилення міжнародної конкуренції, наявність протиріч між характером

виробництва та приватною формою привласнення результатів діяльності тощо.

Державне регулювання економіки виступає функцією державного управління національної економіки, що спрямовано лише на коригування економічних процесів і відносин під впливом змін внутрішніх і зовнішніх факторів, на досягнення визначених цілей або їх коригування. Таким чином, регулювання може здійснюватись на всіх етапах управління розвитком національної економіки та забезпечує його циклічність [2].

Інструментом такого регулювання є регуляторний акт – це «прийнятий уповноваженим регуляторним органом нормативно-правовий акт, який або окремі положення якого спрямовані на правове регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання» [3, ст. 1].

Важливо також враховувати, що з плином часу, зміною вподобань політичних еліт, змінюються й пріоритети розвитку національної економіки. Це викликає певні зміни й в регуляторній політиці країни, які стимулюють створення механізмів, які спрямовані на розвиток національної економіки, окремих її сфер та галузей.

Проведене дослідження дозволило дійти висновку, що пріоритетними напрямами в реалізації державної регуляторної політики на сучасному етапі повинні бути насамперед такі:

забезпечення прозорості, якості й системності в розробці та реалізації державної регуляторної політики;

активне залучення зацікавлених сторін – представників бізнесу, громадських об'єднань міжнародних і вітчизняних експертів, а також науковців до участі у формуванні державної регуляторної політики;

підвищення якості підготовки проєктів регуляторних актів та аналізу регуляторного впливу;

недопущення надмірного регулювання, що перешкоджає розвитку господарської діяльності – дерегуляція;

забезпечення виконання регуляторного органами заходів щодо відстеження результативності регуляторних актів та неухильне дотримання вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»;

Таким чином, регуляторні дії держави в усіх сферах діяльності повинні бути узгодженими. Тобто, державна регуляторна політика повинна розроблятись та реалізовуватись комплексно, враховувати зміну пріоритетів розвитку, аспекти регуляції різних сфер економіки через певний набір норм і правил, що формують галузеві фінансово-регуляторні режими (податкові, митні, кредитні, управління валютним курсом, державний нагляд (контроль) тощо). Водночас механізми, що мають вплив на розвиток, повинні бути диференційованими за характером впливу на певну сферу або галузь – стимулюючі, обмежуючі або нейтральні. Саме такий підхід до формування та реалізації регуляторної політики, спрямованої на досягнення визначених пріоритетів розвитку національної економіки, дозволить здійснювати ефективне управління її розвитком.

Список використаних джерел

1. Смоленюк Р. П. Основні аспекти становлення, функціонування і регулювання національної економіки відкритого типу. *Сталий розвиток економіки.* 2013. №. 5. С. 18-26.

2. Вдовиченко Л. Ю. Регуляторна діяльність як складова системи управління національним господарством. *Економіка: реалії часу.* 2015. № 2. С. 54-60.

3. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV (із змін.; редакція від 01.07.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15 (дата звернення: 04.07.2021).

4. Разумова Г. В. Регуляторна політика: сутність та класифікація. *Науковий погляд: економіка та управління.* Дніпро: Університет митної справи та фінансів. № 3 (65), 2019. С. 123-132. https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-65-15.

5. Разумова Г. В. Етапи моделювання впливу регуляторної політики на розвиток національної економіки. *Економічна система країни в контексті міжнародного співробітництва: стан та перспективи розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 31 серпня 2019 р.). Львів: ЛЕФ, 2019. С. 67-70.

УДК: 342:05

ГЕНЕЗИС ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

Сахно Т.А.
аспірант кафедри обліку, аналізу і оподаткування
t__sahno@ukr.net
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

На початкових етапах розвитку України, як самостійної держави, зросли роль і значення активної, ефективної та дієвої державної регіональної політики, як важеля у підвищенні конкурентоспроможності регіонів та соціально-економічних параметрів життя суспільства. Виникла потреба інституційного забезпечення її подальшого розвитку заснованого на засадах демократичного управління і національної єдності. Виклики щодо ефективного використання регіонального потенціалу обумовили територіальні зміни державного устрою, основою якого було передбачено розвиток місцевого самоврядування.

Фактично, поштовхом створення нормативно-правового підгрунтя розвитку системи місцевого самоврядування в Україні став приклад європейського правового простору до офіційного проголошення незалежності держави. У Законі «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» (1990 р.) [1], вперше вжито термін «місцеве самоврядування» та визначено основні принципи його побудови. Територіальною основою визначено сільраду, селище, місто.

Дана законодавча основа наблизила управління до європейського правового простору – європейської системи місцевих рад, компетенції яких не перетинаються між собою. Проте, в період економічної кризи України в 1992 р., Закон суттєво змінили та системні удосконалення його статей щодо структури місцевого Це надійшло відображення у наступному правовому акті – Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.) [3], який регламентував систему, гарантії місцевого самоврядування в Україні, на засадах правового статусу, організації, діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Вплив інтенсифікації глобалізаційних, інтеграційних процесів та світовий досвід зумовлює появу нових закономірностей та доводить, що соціально-економічний розвиток громад, регіонів, держав можливий завдяки новим моделям управління на територіях. Відповідно, це вимагало оновленого до теперішніх реалій інституційного регулювання у напрямі децентралізації державної влади та посилення ролі локальних утворень через зміни адміністративно-територіального устрою.

З 2014 р. законодавчо визначено нормативно-правові акти, які є базовими у правовому забезпеченні територіального устрою України:

1. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014 р.) [4], в якій зазначено завдання, механізми, строки для формування

ефективного місцевого самоврядування, оптимальний розподіл повноважень між органами територіальної організації влади та державної влади, забезпечення комфортного проживання на території, доступність та надання високоякісних публічних послуг, узгодження інтересів між державою та територіальною громадою.

2. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» (2014 р.) [5] визначає організаційно-правові основи співробітництва громад, їх форми, принципи, механізми; фінансування, стимулювання і контроль їх співробітництва.

3. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (2015 р.) [6] трактує про те, що децентралізація влади визначена як один з основних напрямів розвитку держави. Ефективність адміністративно-територіальної реформи мала тісну залежність від ефективності побудови системи територіальної організації влади, що визначено в Стратегії.

4. Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015 р.) [7] визначив векторами досягнення соціального та економічного розвитку територіальних громад їх добровільне укрупнення, як стимулятора до самостійних стратегічних дій, що підвищить їх фінансову автономію.

5. Постанова КМУ № 214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» (2015 р.) [8] визначає механізми формування спроможних територіальних громад, порядки розроблення їх перспективних планів.

Завершенням реформи децентралізації в Україні вважається прийняття у 2020 р. таких нормативно-правових актів як: урядові «Затвердження перспективних планів нового територіального устрою України», що визначають новий територіальний устрій держави і Постанова ВРУ «Про утворення та ліквідацію районів» що встановлює новий перелік районів України та віднесених до них населених пунктів, які складають територіальні громади.

Отже, початок незалежності держави Україна зумовив впровадження територіальних змін держави, що вимагало відповідного правового забезпечення. Стратегічним вектором стала орієнтація на зміну адміністративно-територіального устрою, передачу владних повноважень на локальний рівень – спроможні об'єднані територіальні громади; покращення життя населення та забезпечення комфортних умов проживання на території; підвищення її соціально-економічного розвитку, від чого залежить загальний розвиток регіонів, так як саме локальні утворення формують регіон та державу в цілому.

На думку автора, інституційне забезпечення у напрямі суспільних трансформацій отримало максимальні результати в останнє десятиріччя та є найвдалішим з погляду на правову регламентацію та успішні результати перетворень.

Список використаних джерел:

1. Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування : Закон України від 7 груд. 1990 р. N 533-XII.

2. Конституція України : 1996 р., ст. 140 / Верховна Рада України.

3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України.

4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження КМУ від 1 квіт. 2014 р., №333. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%F0/ (дата звернення 15.09.2021).

5. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17.06.2014 №1508-18. Відомості Верховної Ради України. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1508-18 (дата звернення 15.09.2021).

6. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015.

7. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України, 2015, № 13, ст. 91. Відомості Верховної Ради України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19 (дата звернення 16.09.2021).

8. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : постанова КМУ від 8 квітня 2015 р. № 214.
9. Про утворення та ліквідацію районів : постанова ВРУ № 807-IX від 17.07.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text (дата звернення 16.09.2021).

УДК: 339.9: 338.28

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Хрідочкін А. В.
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри підприємництва,
організації виробництва та теоретичної і прикладної економіки
Khridochkina@ukr.net
Українського державного хіміко-технологічного університету
м. Дніпро, Україна

Реформування системи державного управління в сучасній Україні є ключовим фактором модернізації управлінської діяльності в сфері господарювання. Проте, у чинному національному законодавстві не знайшли свого закріплення терміни «державне управління економічної діяльності», «державне регулювання економіки», «державний регулюючий вплив», «державне регулювання господарської діяльності». Необхідність їх вироблення не тільки назріла, а й стала життєво необхідною, оскільки правове регулювання економіки стало різноманітніше, в законодавстві з'явилися нові інструменти і способи впливу на економіку за допомогою різного роду правових механізмів.

Предметом регулювання Господарського кодексу (далі – ГК) України (ст. 1) є господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [1]. Отже, до предмета регулювання ГК України включені дві групи господарських відносин: господарські відносини, що виникають в процесі організації господарської діяльності; господарські відносини, що виникають в процесі здійснення господарської діяльності. До сфери господарських відносин (які є предметом регулювання господарського права) включено виробничо-господарські відносини, організаційно-господарські відносини, та внутрішньогосподарські відносини. Так званими «організаційно-господарськими відносинами» визначені відносини, які складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю (ст. 3 ГК). При цьому в ГК України відсутнє визначення понять «суб'єкти організаційно-господарських повноважень», «організаційно-господарські повноваження», а також не передбачено, що включає процес управління господарською діяльністю в розумінні господарського законодавства.

Відповідно до абз. 6 ч. 1 ст. 4 ГК України зі сфери господарських відносин виключені адміністративні та інші відносини управління за участі суб'єктів господарювання, в яких орган державної влади або місцевого самоврядування не є суб'єктом, наділеним господарською компетенцією, і безпосередньо не здійснює організаційно-господарських повноважень щодо суб'єкта господарювання. Згідно з ч. 4 ст. 3 ГК України організаційно-господарські відносини становлять сферу господарських відносин та згідно зі ч. 6 цієї ж статті складаються у процесі управління господарською діяльністю. У той же час, відповідно до ст. 1 ГК господарські відносини, в тому числі і організаційно-господарські, виникають у процесі здійснення та організації господарської діяльності.

Таким чином, управління господарською діяльністю (в межах організаційно-

господарських відносин) обмежується процесами здійснення і організації господарської діяльності.

У доктрині господарського права звертається увага на те, що саме в процесі управління і виникають організаційно-господарські відносини між суб'єктами господарювання і суб'єктами організаційно-господарських повноважень [2, с. 65]. Легальне визначення організаційно-господарських відносин (ч. 6 ст. 3 ГК України), як зазначають науковці [3, с. 110-111] ґрунтується на категоріях «організація» та «управління» господарською діяльністю. При цьому жодне з цих понять кодифікованим актом не визначається. Як визначено в ч. 1 ст. 12 ГК України, держава для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності. Таким чином, в першу чергу, законодавець звужує регулюючий вплив засобів і механізмів регулювання до господарських відносин, її учасників, визначених господарським законодавством.

Мета державного регулювання полягає в необхідності впорядкування діяльності суб'єктів господарювання, надати господарським процесам організований характер, забезпечити дотримання законів, збалансування приватних та публічних інтересів, забезпечення суспільних та державних інтересів. З метою тісно пов'язана категорія функції держави. Більшість дослідників функції держави визначають як напрямки діяльності держави по реалізації поставлених перед нею завдань для досягнення певних цілей.

В юридичній літературі класифікація функцій здійснюється за різними підставами: сферам діяльності; тривалості дії; правовими формами здійснення. За сферами державної діяльності виділяють функції внутрішні і зовнішні; за тривалістю - постійні і тимчасові; по соціальній значимості - основні і не основні; з правових форм здійснення - правотворчу, виконавчо-розпорядчу і правоохоронну. З точки зору проблеми державного регулювання економіки, основне значення має внутрішня економічна функція, спрямована на досягнення «дерева цілей» державного регулювання економіки, представленого вище.

Право може і повинно розглядатися як елемент і засіб в системі механізму державного управління та регулювання ринкової економіки. Правові ж засоби складають систему механізму самого права, виступаючи одночасно і засобами державного регулювання ринкової економіки. На нашу думку, в один ряд ставити право і його елементи (правові засоби) необґрунтовано. За допомогою правових засобів здійснюється правове регулювання. Правові засоби, перш за все норми права, - основа всіх правових форм. Державний вплив на ринкову економіку пов'язано перш за все з використанням економічних засобів – неправових явищ, які об'єктивно потребують правової регламентації. Правова форма і правовий засіб – категорії тісно взаємопов'язані, оскільки правова форма будь-якого засобу державного впливу набувається в результаті функціонування правових засобів і, перш за все, в результаті дії норм права.

Таким чином, правове регулювання в економічній сфері вимагає модернізації ГК України. При цьому концептуальними орієнтирами такої модернізації мають стати: досягнення цільової спрямованості господарського законодавства; дотримання економічних пріоритетів у розвитку господарського законодавства; посилення соціальної спрямованості господарського законодавства; внутрішня та зовнішня гармонізація господарського законодавства; забезпечення рівного підпорядкування суб'єктів економічних відносин правовому економічному порядку, заснованому на поєднанні обов'язкових приписів, автономних рішень та рекомендацій.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL.: http://www.zakon.rada.gov.ua/go/436-15.

2. Кудріна О. Ю., Руденко Н. В. Проблема удосконалення засобів публічного

управління розвитком економіки. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2020. № 6. С. 63-70.

3. Строцький Р. Є. Публічне управління у сфері економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2015. № 824. С. 106-124.

УДК 336.02

СЕНСОР ЖИТТЯ КРАЇНИ - ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ

Чкан І.О.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
iryna.chkan@tsatu.edu.ua
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
м. Мелітополь, Україна

В умовах посилення вимог так званого економічного споживання, надання послуг й виробництво товарів стало відкритішим, прозорішим та максимально неприхованим, що значно посилює їх конкурентоздатність. Імплементація державами міжнародного та європейського правового законодавства урівнює фінансово-господарську діяльність учасників господарського простору. Особливих дій уряду кожної країни потребує забезпечення прозорості діяльності в напрямі посилення контролю за фінансовими операціями. Світова практика проведення фінансового моніторингу забезпечує повноцінний та результативний контроль за проведенням фінансових операцій.

За змістом, фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу. В Україні фінансовий моніторинг по запобіганню використання банківської системи України для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом разом з Державною службою фінансового моніторингу України, здійснює Національний банк України, як один з уповноважених органів такого державного контролю. Національний банк встановлює до банків та небанківських установ вимоги щодо протидії відмиванню незаконно отриманих доходів та перевіряє їх дотримання.

Первинний фінансовий моніторинг можуть здійснювати фінансові установи та суб'єкти господарювання, яким за законом надано право на проведення моніторингу. До їх складу в першу чергу входять основні гравці фінансового простору, такі як банки, страховики, кредитні спілки, платіжні організації, а по-друге, право на здійснення фінмоніторингу надано поштовим операторам, нотаріусам, бухгалтерам тощо. Зокрема, суб'єкти первинного фінансового моніторингу мають проводити перевірку своїх клієнтів навіть під час укладання угод та проведення фінансових операцій.

При проведенні моніторингу до клієнтів або операцій застосовується ризик-орієнтований підхід, який полягає у комплексній оцінці клієнта з присвоєнням ступеня ризикованості (чим вище рівень ризику, присвоєний клієнту, тим більше уваги буде банк приділяти моніторингу такого клієнта). В різних сферах бізнесу та особливостей діяльності параметри застосування ризик-орієнтованого підходу можуть варіюватися: від соціального статусу до операцій в офшорних зонах.

Не можна сказати, що фінансовий моніторинг можуть застосовувати всі без виключення суб'єкти фінансово-господарської діяльності. Як зазначалось, імплементація міжнародного права вимагає обов'язковості проведення фінансового моніторингу, якому

підлягають як фізичні особи, так і великі транснаціональні компанії. Тому параметри проведення моніторингу визначаються законодавством певної країни. В Україні з відповідних законодавчих актів, як завжди, ведуться жваві дискусії щодо положень, пропозицій й доречності потребам сьогодення. Зміни, внесені в Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1], які вступили в дію у 2021 р. внесли свої корективи в фінансово-господарську діяльність суб'єктів контролю. Так, фінансові операції понад 400 тис. грн підпадають під фінансовий моніторинг з обов'язковим підтвердженням цієї суми довідкою про доходи; фінансові операції з переказу готівкових грошей на суму 5 і більше тисяч гривень вимагають ідентифікації особи; обов'язковій перевірці (ідентифікація + верифікація) підлягають перекази (в тому числі міжнародні) без відкриття рахунку на суму, що дорівнює або перевищує 30 тис. грн (еквівалент зазначеної суми, якщо переказ в іноземній валюті), а також проведення фінансової операції з віртуальними активами на суму, що дорівнює або перевищує 30 тис. грн.

Підвищення якості надання фінансових послуг та прозорості проведення фінансових операцій в змісті фінансового моніторингу робить Україну повноцінним учасником міжнародної спільноти. Багато експертів вважають впровадження нових правил та посилення вже діючих правил фінмоніторингу несвоєчасним через недостатню підготовленість фінансових установ і загальну складну економічну ситуацію внаслідок карантинних заходів. Але запровадження більш жорстокого контролю за фінансовими потоками не тільки відповідає міжнародним зобов'язанням української держави, але й підвищить рівень прозорості фінансових операцій, створить додаткові можливості і суттєві інструменти для подолання сірих схем та зменшення обсягів тіньового сектора української економіки [2].

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2020. № 25. ст.171.

2. Закірова С. Фінансовий моніторинг в Україні: реальні та міфічні загрози для бізнесу та громадян. *Громадська думка про правотворення.* № 10 (195). 2020. С. 25.

УДК: 339.923

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ОРАГНІЗАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Чумак А.С.,
юрист
Адвокатська фірма «Верум»
stasyasergeevna17@gmail.com
м. Дніпро, Україна

На сьогодні питання дослідження місцевого самоврядування зарубіжних країн є дуже важливим та актуальним, адже рівень організації влади на місцях є показником децентралізації влади, до якої прокладає шлях будь-яка розвинена європейська країна.

Варто звернути увагу, що ефективність реалізації своїх функцій органами місцевого самоврядування також є показником демократії в державі. Таким чином, освоєння досвіду є необхідною умовою вивчення муніципального права України, яке здатне наблизити до

осмислення сучасного стану інституту місцевого самоврядування в нашій країні.[1]

Перш за все, необхідно зазначити, що місцеве самоврядування в його сучасному сенсі стало формуватися на рубежі XVIII - XIX ст. Тоді ж з'явились перші теорії місцевого самоврядування та перше законодавство, що регулює муніципальну діяльність.

Місцеве самоврядування за кордоном має досить різноманітні форми в залежності від того, наскільки воно інтегровано в систему державного управління і який ступінь його автономності. Слід зазначити, що не у всіх країнах вживається термін «місцеве самоврядування».[2]

В англосаксонських країнах використовується поняття місцевого або муніципального управління (в США і Великобританії муніципальним іменується лише міське самоврядування), в Японії аналогом цього поняття є «місцева автономія», у Франції - територіальна децентралізація, в Іспанії, Туреччині - місцеве управління.

Значну роль в поширенні ідей місцевого самоврядування в європейських державах відігравала бельгійська Конституція 1831 року. У ній містилася спеціальна стаття, присвячена общинному управління. Поряд із законодавчою, виконавчою і судовою владою визнавалася влада четверта – муніципальна.[3]

На сьогодні, у світовій практиці розрізняють такі моделі місцевого самоврядування: англосаксонську, континентальну (французьку), змішану, іберійську та радянську моделі. Розглянемо найпоширеніші з них.

Перша модель - англосаксонська, діє в таких країнах, як Великобританія, США, Канада, Австралія. Характерними рисами можна виділити наступні: відсутність призначених представників центру в адміністративно-територіальних одиницях будь-якого рівня; наявність виборних органів загальної компетенції - рад; виконавчі органи - обираються громадянами або радами, а також створюваними радами галузевими комісіями.

Друга модель регіонального управління - європейська континентальна, або романо-германська передбачає, паралельне існування і функціонування двох видів влади на місцях: призначеного з центру представника державної влади та обраного населенням адміністративно-територіальної одиниці ради. Найбільш показовим у цьому відношенні досвід Франції. У вищу адміністративно-територіальну одиницю - регіон - призначається комісар республіки. Одночасно в регіоні в кожному департаменті обирається місцевий представницький орган - рада. У нижчій одиниці (Округзі) є тільки одна посадова державна особа, призначена централізовано, - префект. У найнижчої адміністративно-територіальної одиниці (комуні) ніяких призначених органів немає. Тут населення обирає раду, а останній - мера і його заступників.

За третьої моделі регіонального управління - так званої іберійської (вона поширена в Іспанії, Португалії та ряді країн Латинської Америки) - всі органи управління на місцях виборні. Обирається місцева рада. Главу місцевої адміністрації може обирати як місцева рада, так і самі громадяни. Глава місцевої адміністрації обирається в якості голови ради і після обрання стає виконавчим органом ради і затверджується в якості представника уряду в даній адміністративно-територіальної одиниці.[4]

Хоча Україна є державою, що здійснює владу на місцях за принципами романо-германської моделі місцевого самоврядування, будь-яку одну модель в якості ідеальної виділити неможливо. Це пов'язано з тим, що та чи інша модель завжди буде відображати національні, територіальні та політичні особливості держави, а також враховувати історичні традиції, потреби місцевих жителів, і, безумовно, сприятиме розвитку місцевого самоврядування та держави.[5]

Подібність між англосаксонською та континентальної моделями місцевого самоврядування можна вбачати, перш за все, в тому, що функціонування обох моделей засновано на подібних принципах, основою структури муніципальної влади тут виступають представницькі органи (що формуються населенням шляхом вільних і змагальних виборів).

Відмінність між даними моделями полягає, по-перше, у відмінності форм державного

устрою. Наприклад, в США з органами місцевого самоврядування взаємодіють органи влади регіонального рівня (тобто штатів). У Франції ж центральна влада взаємодіє з муніципальною через префектів (посередників державної влади), тому що регіональний рівень відсутній.

Порівняння німецької та континентальної моделі виявляє набагато більш високий рівень децентралізації в системі публічного управління в Німеччині. Для Франції ж характерний уніфікований порядок взаємодії державної і муніципальної влади.[6]

Можна дійти висновку, що континентальна модель вміщує в себе основні принципи функціонування органів місцевого самоврядування європейських демократичних країн, по-перше, виборність складу органів місцевого самоврядування та голів таких органів, по-друге, поєднання виборності та призначення голів представницьких органів, по-третє, децентралізація влади тощо.

Всі розглянуті нами моделі місцевого самоврядування - результат природного розвитку. Невипадково при здійсненні контролю за законністю діяльності місцевих органів влади, навіть там, де вони включені в систему державного управління (Франція), визнається природність факту існування органів місцевого самоврядування, їх самостійність, правомірність повноважень і фінансових можливостей.

У всіх моделях місцевого самоврядування неодмінно дотримується автономія самоврядних територіальних одиниць. Більшість сучасних моделей місцевого самоврядування має кілька рівнів: громади, комуни, муніципалітети; сільський район або місто; графства (префектури). Всі ці рівні мають схожі повноваження. Відносини між ними будуються на основі розподілу компетенції і взаємодії. Не допускається підпорядкованість одного муніципального органу іншому, так як місцеве самоврядування - це не вертикаль, а горизонталь влади.

У всіх моделях або представницька і виконавча влада є виборною, а управління здійснює найманий кваліфікований адміністративний апарат, або обирається тільки представницький орган влади, члени якого потім зі свого складу обирають голову, його заступників і правління як виконавчий орган влади.

Незважаючи на різноманітність форм для зарубіжного місцевого самоврядування характерний зв'язок населення з державою через становлення демократії «знизу».[7]

У зв'язку з цим досвід західноєвропейських країн по формуванню і розвитку демократичних засад «знизу» на рівні муніципальної влади для сучасної України має принципове значення, оскільки країна переживає етап реформування місцевого самоврядування. Становлення демократії не відбувається шляхом її «нав'язування» зверху на рівні держави. Саме розвиток громадянської самосвідомості, політичної активності громадян на рівні місцевого самоврядування сприяє формування демократичної держави.

Список використаних джерел

1. Величко В. Європейський досвід організації місцевого самоврядування та можливості його застосування в Україні. 2020. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15132/1/ Velichko_59-64.pdf.

2. Грицяк І., Шереметьєва Л., Баранцева К. та ін. Зарубіжний досвід державного управління: доцільність і можливості застосування в Україні: наук. Розробка. Київ: НАДУ, 2012. 56 с.

3. Копиленко О. Система джерел європейських правових стандартів місцевого самоврядування. Вісник Львівського університету. Серія юридична. Львів: Львів нац. ун-т ім. І. Франка, 2011. Вип. 54. С. 139–145.

4. Наулик Н. С. Місцеве самоврядування і управління у зарубіжних країнах. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2010. № 3. С. 69-73.

5. Падалко, Г. В. Централізація та децентралізація в організації служби в органах місцевого самоврядування: муніципально-правовий аспект. Держава і право: зб. наук. пр.

Вип. 57. Київ.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. С. 123–129.

6. Петришин, О. О. Сучасний стан місцевого самоврядування у країнах англосаксонської правової сім'ї: проблеми та перспективи розвитку. Держ. буд-во та місц. самоврядування. 2013. Вип. 25. С. 195–207.

7. Шарий В. Європейський досвід реалізації державної політики органами місцевого самоврядування. 2020. URL: http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_04(15)/12svioms.pdf.

УДК 334.7:346.5

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СФЕРІ ІННОВАЦІЙ

Шавлак М.А.
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
shavlakmaryna@gmail.com
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України
м. Харків, Україна

Співробітництво держави, бізнесу та громадянського суспільства в рамках державно-приватного партнерства (ДПП) є одним із шляхів активізації інвестиційного забезпечення розвитку економіки України, прискорення її технологічного оновлення, зростання добробуту регіонів. Сьогодні однією з причин, що перешкоджає становленню та розвитку державно-приватного партнерства в Україні є недосконале нормативно-правового забезпечення реалізації ДПП, яке здатне забезпечити стимулювання та поширення партнерської співпраці між державним та приватним секторами.

Нормативно-правовим аспектам забезпечення реалізації ДПП присвячені численні дослідження таких науковців як О.Бондарчук, О. Вінник, Ю. Драчук, В. Круглов, О. Сімсон та ін. Проте існують протиріччя у нормативно-правовому забезпеченні реалізації ДПП у сфері інновацій.

Метою статі є визначення проблем діючого нормативно-правового забезпечення реалізації ДПП в інноваційній сфері.

Правові основи розвитку ДПП в Україні формувались протягом багатьох років, однак окремі правові норми сьогодні є застарілими. Нормативно-правового забезпечення з досліджуваного питання не відповідає сучасним потребам держави та бізнесу. Чинній нормативно-правовій базі не вистачає простоти та якості норм, надійності та передбачуваності, врахування інтересів одержувачів послуг, захисту їх прав та гарантування доступу до процесу прийняття рішень [1, с.119].

Прийнятий у 2010 році ЗУ «Про державно-приватне партнерство» серед переліку пріоритетних сфер, в яких може застосуватись ДПП, не виділяє сфери освіти, науки, інформаційно-комунікаційних технологій та сферу інноваційної діяльності, зосереджуючись тільки на сферах об'єктів інфраструктури та публічних послугах. При цьому не забороняється можливість використання ДПП у інших сферах, до яких можна віднести і інноваційну [2].

Важливо доповнити перелік сфер застосування ДПП сферою освіти, адже це сприятиме створенню навчальних закладів нового покоління, де потужна наукова, навчально-методична та матеріально-технічна база дасть змогу підготувати компетентних фахівців з інноваційним типом мислення. Також необхідним вважаємо доповнення переліку сферою розробки, комерціалізації та впровадження результатів науково-дослідних робіт, в якій впровадження ДПП стимулюватиме розробку та застосування інновацій, випуск на

регіональні, національний та міжнародний ринок нових конкурентоспроможних товарів та послуг.

Поряд із ЗУ «Про державно-приватне партнерство» окремі елементи нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності на засадах державно-приватного партнерства описані у ЗУ «Про наукові парки» та «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», проте ці документи не передбачать можливість об'єднати внески між партнерами різних форм власності і акцентують увагу тільки на договорах спільної діяльності [3, 4].

Не допомогло активізувати реалізації проектів ДПП в сфері інноваційної діяльності і ухвалення ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». Відповідно до цього нормативно-правового акту, комерціалізація результатів інноваційної науково-дослідної діяльності проводиться за рахунок державного фінансування, а трансфер технологій відбувається вертикальним державним шляхом тільки на договірних засадах, ігноруючи сучасні моделі державно-приватного партнерства та їх організаційно-правові форми взаємодії держави і бізнесу [5].

Прийняті законодавчі акти та постанови стосовно регулювання деяких питань державно-приватного партнерства, безперечно, сприяють розвитку цього механізму в інноваційній сфері. Однак, незважаючи значну кількість документів, що прямо або опосередковано регулюють відносини між державою та бізнесом, а також сприяють запуску та функціонування різних форм ДПП, для усунення прогалин в законодавстві державно-приватного партнерства необхідно розробити і реалізувати комплекс законодавчих заходів [6, с.15].

Систематизація основних нормативно-правових актів щодо регулювання та реалізації партнерства та їх якісний аналіз, в тому числі у сфері інновацій, дозволили зробити висновок про недостатню сформованість юридичної природи державно-приватного партнерства, наявність суттєвих недоліків та протирічь у нормативно-правовому забезпечення, що створюють значні перешкоди у розширенні застосування ДПП, ускладнюють процес такого партнерства або взагалі роблять його реалізацію неможливою.

Недоліки законодавства носять системний характер і вимагають або розробки і прийняття нових нормативно-правових актів, або внесення доповнень і змін до вже діючих. Відсутність необхідних законодавчих документів, що визначають форми, умови створення та функціонування державно-приватних партнерств в сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, перешкоджає можливості використання механізму ДПП в реалізації національної інноваційної політики та розвитку регіональних інноваційних систем [7, с.224].

Отже, проведений аналіз законодавчої основи реалізації державно-приватного партнерства, в тому числі в інноваційній сфері України, довів необхідність формування відповідної концепції розвитку. Чинне законодавство у сфері державно-приватного партнерства є складним і суперечливим. Детальне відпрацювання нормативно-правової бази, усунення виявлених недоліків та створення сприятливих для розвитку державно-приватного партнерства законодавчих умов дасть змогу розвивати партнерську взаємодію держави і бізнесу з метою стимулювання інноваційного розвитку країни. Розробка і вдосконалення правових основ механізму формування і реалізації державно-приватного партнерства в сфері науково-технічної та інноваційної діяльності сприятиме підвищенню результативності та ефективності національної та регіональних інноваційних системи, прискоренню переведення економіки України на інноваційний шлях розвитку.

Список використаних джерел

1. Безбах Н. В. Правові особливості здійснення державно-приватного партнерства в Україні. *Інвестиції: практика та досвід***.** 2018. № 18. С. 117–120.

2. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17 (дата звернення: 26.08.2021).

3. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17 (дата звернення: 26.08.2021).

4. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14 (дата звернення: 26.08.2021).

5. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16 (дата звернення: 26.08.2021).

6. Вінник О. М. Засоби саморегулювання у відносинах державно-приватного партнерства: проблеми вдосконалення правового регулювання. *Право та інновації*. 2014. №1–2(5–6). С. 12–20.

7. Сімсон О. Е. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері. *Трибуна докторанта.* №4(67). С.222–230.

Наукове видання

ЕКОНОМІКА, ОСВІТА, ТЕХНОЛОГІЇ
В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції.
23-24 вересня 2021 р.

Тексти друкуються в авторській редакції

Відповідальні за формування збірника:
Азьмук Надія Анатоліївна
Дернова Ірина Анатоліївна
Боровик Тетяна Михайлівна

Підписано до друку 28.09.2021 р. 60x84$^{1}/_{16}$
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний
Ум. др. арк. 36,32.

Видання та друк
Чорнобаївське комунальне поліграфічне підприємство
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
Серія ДК № 3791 від 27.05.2010 року

Україна, 19900, смт Чорнобай, вул. Центральна, 211,
тел. (04739) 2-26-42; E-mail: print1932@ukr.net
URL: www.chkpp.pp.ua